

PETRI BACHETI BVRGIENSIS

in Francisci Valleriole illustris Medici Com-
mentarios ad Galenum

Epigramma.

*Omnibus ecce tibi numeris monumenta peracta
Hæc precio quouis, candide lector, eme.
Siue cupis nitida satiari Phocidos unda,
Stoica seu mauis flumina cruda frui,
Dulcicula austeris admixta, ingentia paruis,
Clara subobscuris, mollibus aspra leges.
Sic decuit, multos liber unus ut usq; iuuaret
Rhetoras, & uates, cum medicisq; Sophos.*

CL. GALENO ANTONIVS
GOVEANVS.

*Si tibi multa senis debent ænigmata Choi
Luce tua medio lucidiora die,
Tu quoque debueris Francisco plurima : noctem
Aspice quam scriptis depulit ille tuis.
Hactenus ignota tenebræ pro luce fuerunt.
Prodidit en tenebras Sole reuecla dies.*

pt. Agorad Egyptia fucha gramis amice, pectus singula noster
 corporis membra, recepta pte potestatis videretur. Oritur. 30.
 catian. ad Enos. fil. lib. 4. cap. 1.

Ad Franciscum Tur-

NONIVM S. R. E. CARDI
 NALEM DIGNISSIMVM FRAN-
 cisci Valleriolæ Medici de dedica-
 tione suorum in Galenum
 Commentariorum
 Epistola.

3. *Agorad dicitur quia
 amara est omni quæ
 dicitur. Vnde Helios
 dicitur spargens apud
 veteres Romanos
 (et pectus agnos-
 to adit) pectus
 aliis ad quæ
 corpus ex malis
 tunc. Lodioma
 Dicitur lib. 1. 1. d.
 anim.*

L A T O N I S illud est,
 Amplissime pater, mortalium ani-
 mis uniuerfis scientiarum ueluti ses-
 minarium quoddã inesse, & plane
 thesauros eos, qui mirabiles concia-
 tent sui amores. Quod uel eo argus

mento deprehendere quicq; in nobis, & plenè cognos-
 scere possumus, dum secretiora naturæ peruestigans
 tes, excellentia quadam ingenij & nobilitate, ea sæpe
 studio, animiq; contentione, nullo monstrante, assequi-
 mur: quæ longius posita prætergredi naturam nostram
 multo maxime uideantur. Hinc tam multarum artium
 atq; disciplinarum, in usus hominum inuentarum, ex-
 cogitata ab hominibus ratio: ut nauigandi artem, nas-
 uis uel conficiendæ alius: medendi, & uniuerfi corpor-
 ris constitutionis dignoscendæ alius rationem augus-
 ta ingenij, & plena diuinitatis natura inuenerit: ut
 merito eum cæteris cunctis sui generis præstare cres-
 damus, qui his amplis suæ naturæ dotibus, & plura

42
et maiora inquirere, quasitaq; et inuenta rationis, ac
ueritatis robore firmare possit. Quæ quum magna sit
hominis præstantia, aut naturæ potius in homine ma-
iestas, nihil ego hominis proprium magis existimo,
quàm ut improbo labore, et exercitatione ita semina-
rium hoc uirtutum, quod in se habet, excolat, et pro-
paget, ut propagationis eius et cultus ratio ad omnes
ex æquo perueniat. Nam si in caducis rebus et inanis-
mis, quas modo aliquid uitæ mortalium prodesse posse
speramus, tantum laboris et operæ ponimus, ut nos
ipso penè fructus cuiuspiam eliciendi, et communi-
candi amore conficiamus: (unde alius hortum, agrum
alius aut uinetum, mira et incredibili diligentia colit,
assiduoq; seminum iactu, stercoratione, fossione, irri-
gationeq; latificat) multo certè amplius decet eò nos
omnes tendere, atque conniti, ut ferax hoc in nobis se-
minarium, plenumq; diuinitatis agrum ita diligenter
colamus, ut nostri nos rationem habuisse ipso culturæ
fructu atq; prouentu intelligere omnes possint. Equi-
dem quomodo non turpe sit, ac homine prorsus indig-
num, ut quum terram ipsam duro uomere mollitam,
probeq; subactam, susceptum semen multo cum fœnore
reddere uideamus: Nos, quæ à Deo parente om-
nium accepimus disciplinarum semina et igniculos,
negligentia, torpore, ignauia dilabi et perire sinamus?
Mouet me certè maxime ipsa terræ uis, atq; na-
tura, quæ quum sparsum in se semen contineat, tepos
reç;

reque suo calfactum eliciat, diffundat, cumulateque tandem proferat, nostri nos officij hoc suo seminis conceptu & partu admonere uidetur. Quod quum prouidentia quadam Dei maxima fieri certum sit: illud item summo eiusdem Dei consilio in nobis factum existimare oportet, ut mente ac ratione præditi (quod nemini est animantium alteri à natura tributum) intelligentiæ simus & cognitionis effecti participes. Vnde merito à summis semper philosophis præclara quaedam conditione generatum esse hominem affirmatum est: ob idque etiam animal prouidum, sagax, multiplex, acutum, memor, plenum consilij & rationis dici uoluerunt. Quam ego summam Dei in nobis beneficentiam mecum animo reputans, & ad aliquid proferendum, quod usui rei medicæ studiosis esse possit, occasionem, ociumque adeptus, indignum me putavi facturum, si non reliquum tempus, quod mihi à publico medendi munere superest, in agnoscendis summi Dei beneficijs, & his studijs recolendis, quæ mihi uoluptatem olim maximam, fructumque uberrimum peperere, omne consumerem. Nam & si me publicæ medendi curæ, & hæc occupationes quæ optimarum disciplinarum studiosissimum quemque & amantißimum retinere, & in se prorsus totum conuertere assueuerunt, ab hisce cogitationibus meis plurimum reuocarent: sperabam tamen tempus mihi tandem aliquod, & ocium dari, quo me in studia philosophiæ inuoluere, ac uera studiorum uos

6
luptate perfrui liceret. Quam ego quum non aliunde
uberius, quam ex ipsa commentandi ratione prouentus
ram sperarem, ad id me conuerti studiorum genus, ex
quo mibi ipsi in primis, deinde ceteris omnibus, qui hæc
modo sibi aliquid profutura sperant, aliqua ex meis
studijs utilitas pareretur. Quæ ut cunctis (quantum
quidem per me fieri poterit) abundantior uenire possit,
ad meditanda atque explananda hæc principis meo-
dicorum Galeni dogmata sum conuersus : ut è quibus,
ceu purissimis fontibus, summi illi sapientiæ medicæ
thesauri scatere perpetuo uideantur, unde quisque
quantum studio ac diligentia adnixus fuerit, tantum
ad cognitionem rei medicæ & morborum, emolumentum
poterit deriuare. Igitur quum superiore proximo an-
no commentarios hos in eam Galeni partem, quæ de
morbis & symptomatis est, confecissem : eosq; iam sas-
tis maturuisse apud me existimans, euulgandos propo-
sissem, statui has tibi, Pater amplissime, ueluti ocij
nostri primitias, primosq; ingenij mei foetus, multis ac
maximis de causis deferre. Partim, quod paucorum
dierum consuetudine, quibus tibi primum Valentia
Allobrogum cognitus, tecum summa tua humanitate
& gratia familiarius agere coepi, ita sum ad te amans-
dum, uenerandumq; inflammatus, ut aliquo tandem tem-
pore sperarem singularis huius meæ in te obseruantia,
atque amoris testimonium me aliquod præbiturum,
unde tu intelligere posses me tibi omnia iure debere,

qui me immerentem laudatissimo tuo ore, & plenè lau-
 daueris, & digno tuis uirtutibus testimonio cohones-
 staris. Partim, quòd quum in Galeno, medicorum os-
 mnium citra controuersiam principe, ingenij mei ner-
 uos exercere constituissem, conuenire maxime uidebas-
 tur, ut principis medicorum Galeni opus bonæ frus-
 gis, eruditionisq; plenum (quod ego nunc primum elus-
 cubrandum, explicandumq; suscepi) principi quoq; uis-
 ro deferretur : ut qui ex his meis uigilijs fructum sunt
 aliquem percepturi, tibi totum bono iure adscribant:
 Et qui liuoris plenissimi calumniari omnia solent, tui
 nominis splendore deterriti, conuellere hos nostros la-
 bores desinant. Accipies igitur Francisce Turnoni,
 pro summa & spectata humanitate tua in bonam pars-
 tem, hoc obseruantia in te meæ qualecunque testimo-
 nium : feresq; æquo animo, ut hoc quicquid est operis
 sub tuo nomine in publicum prodiens, maiorem mihi à
 legentibus fauorem conciliet. Quod futurum certò
 spero, si uni tibi probatissimo maxime probabis-
 tur. Quem nobis Deus Opt. Max. incos-
 lumem atque felicem quamdiutissime
 seruet, ut per te studiosorum inge-
 nia foueri, ornariq; pers-
 petuo cumulatis-
 mè possint.
 Vale.

IN LIBROS GALENI

DE MORBIS ET SYMPTOMATIS

PRAEFATIO AD REI ME-

DICAE STUDIO-

SOS,

EODEM FRANCISCO VALLE-

RIOLA AVTORE.

V M IPSE mecum animo multumq; & diu cogitasset, quā nam re possem prodesse quamplurimis : nequando intermitterem consulere opera mea atq; industria publicae hominum ac studiosorum utilitati, nulla maior ad id commodiorq; uisa est, quā si me ei uitae instituto addicerem, unde bonae frugis plurimum ueri amatoribus prouenturum sperarem: cumq; multa uariaq; sint uitae mortalium instituta ac genera, quibus sese homines tantò cæteris antecellere arbitrantur, quanto & uirtute, & animi nobilitate quadam, & in disciplinis excellentia cæteris præstare creduntur : nullum sanè ex omnibus censent sapientes uiri, nec maius omnino nec præstabilius esse, quā aut literarum studijs promouendis : aut ingenij uiribus exercendis manum ferre mortalibus & prodesse, suaq; & industria & cura rem literariam omnem iuuare : & pro sua quemq; uirili promouere, augere. quod cum sedula opera multoq; ac iugī labore ab his sit factum qui præcellenti quodam ac prope diuino ingenio, uaria disciplinarum artiumq; genera & inuenerunt, & in usus hominum ut felicissimè sic & summo quoq; cum fructu prodidèrunt, non alij tamen de toto mortalium genere cumulatius mereri mihi uidentur, quā qui ueterum monumentis uel illustrandis, uel certe quodammodo explicandis, animi neruos intendunt, studiumq; omne collocant suum, quos iure optimo meritoq; uetustatis omnis parentes ac principes, naturæ omnis seruatores, studiorum patronos, disciplinarum omnium uindices ac deos quosdam tutelares dicere possis. quod, officij eorum magnitudinem usumq; pressius expendenti exploratius fiet. Quippe oratores, philosophos, medicos, iurisperitos & omne adeo eruditorum

ditorum hominū genus, non aliō certē probes, quā quod uel dicendo hominū mentes, & animos, pro suo ductu flectant, reuocent, moueant, aut rerum naturæ archana, abditaq; mysteria referent & aperiant, aut hominū salutē consulant, aut denique horum societates, fœdera, ciuilemque uitam omnem componant, regant, ac moderentur: præclara quidem ac summorum uirorum munia, sed quæ tamen obire rectē non possis, ni probatissimorum quorūque autorum monumentis adiutus, in eorum fueris campo, unde benè quippiam exercendī præcepta emanant quamdiutissime uersatus: quod & ipsum, tamen etsi plurimum quemque adiuuat, & ad quoduis obeundum munus uelutī manuducit, nulla tamen nos re alia magis, siue ad contemplandum, siue ad agendū instructiores, & aptiores fieri posse, quā commentatione, & bonorum explicatione autorum, diu à multis est existimatum. Hac certe uia Plato, Aristoteles, Theophrastus, & ex Medicis Galenus, Aëtius, Paulus, Oribasius, Alexander, & eius notæ uiri clari posteris, conspicuique, ac nobiles sunt effecti, dum Plato Socratis præceptoris sui monumenta, Platonis Aristoteles, huius Theophrastus ac maiorum omnium & ætatis literarumque dignitate antecessentium posteriores semper scripta illustrarunt, ac uelut per manus alter alteri tradiderunt: qua re una nescio quid congruentius, aut utilius, quid appositum magis, & frugiferum, non unis tantū studiosis hominibus, sed & toti mortalium generi aut dici, aut excogitari possit. Quippe si in re quapiam exercitatio (quod ait Galenus) artifices nos reddere solet: in quo, quæso, exerceri magis quempiam nostrū, quā in ea meditatione conuenit, unde exercitationis omnis, & operis, & actionis præcepta nascuntur? Quæ cum ab autorum monumētis cuncta sint petenda, in hanc nobis cogitationem est fortiter incumbendum, atque adeo in hac nostra omnis ratio & cura ponenda, ut quā diligentissime priscorum monumenta & commentarios ne legamus quidem tantū, sed & crebra & diligenti animaduersione intelligere, & explicare, & si qua abstrusiora fuerint, illustrare conemur: cum (si modò Damasceno, non pessimo auctori, creditur) hac cautione ad comparandam sapientiam nulla alia melior inueniri, excogitariue possit. Sed hoc unum

i. de Alimē.

lib. aphorif.
textu 4.

maximopere studiosis duco cauendum, ne temerè, ne citra delectum, ne Andabatarum (ut aiunt) more occæcatis animis in quorumuis autorum scripta uel intelligenda, uel explicanda incidunt : ne se illis temerè credant, ne præcipientes terantur, ne dum meliora sequi se cogitant, tota errent uia: quod his maxime, qui in barbarorum cœno diutius sunt uersati, usu uenire solet : quibus cum nulla sit bonarum litterarum eruditio, nulla cognitio, nullus in discernendis autoribus delectus, obuijs quibusq; ut fors tulerit, sese explicant, animum inficiunt & obturbant, multaq; & erroris & falsitatis caligine implent, qui tamen & ipsi ita doctrinae eruditionisq; titulo tument, ut digito se cœlum attingere credant, cum sint tamen prorsus ὄνοι πρὸς λύραμ, ut quorum scripta li contemplare, nihil eruditum, solidum, exactum, compositum, pressum, at inutilia multa, hiantia, uana, temereq; congesta reperias. Sed horum ignorantiam (quod ait Galenus) ne Mercurius quidem cum Musis sanauerit: nimirum quod cum se & sua nesciant, alienos, & aliena speculantur. Quibus in suo errore dimissis, unde digressi sumus feliciter redeamus : ad id inquam, ea quæ de commentando est ratione, non aliam ad hominis dignitatem illustrandam & amplificandam aptiorem reperiri posse: quæ cum una res maxime studiosis, uerique amatoribus, & frugem, & ornamentum, & nominis splendorem, ac gloriam, non sine laude est allatura, mirari subit, cur è tam multis seu Græcè, seu Latine doctis hominibus medicinam professis, uix unum aut alterum inuenias, qui huic scriptiõis generi, hoc est autorum commentationi, sit intentus : sed omnes eousq; neglecto ueritatis studio, questui, & populari auri seruire, ut non ad ueri inquisitionem, & animi cultum, sed ad huius seculi blandimenta, opes, diuitias, dignitates, honores, & natos esse, & educatos censere merito possis : cum interea nulli non hominum generi quantumuis eruditione & doctrina præstantium sese non longissime anteponi uelint : mirè in hoc sibi placentes, cum uulgo laudantur, cum digito ostenduntur in turba, οὗτος ἐστὶν ὁ θεὸς ἐκείνου. i. hic est grauis, & doctus ille: longissime sanè hoc uitæ instituto à Galeni sententia discedentes, qui cum tantis abundaret ipse, tamq; egregijs naturæ dotibus : ut cum semper à laudatissimis

quibusq;

Mercurius
cum Musis.
Adagium ex
Gal. 8. Me-
tho.

*Galenī sin-
ceritas.*

quibusq; certatim laudatus, adhuc tamen penè etiam illau-
datus uideri possit. Tanta tamen fuit rerum humanarum
despicientia, atque contemptio, ut ne nomen quidem suum
in tot commentariorum suorum centurijs scribi sit unquam
passus: utpotè quem nulla unquam sollicitarit ambitio, nul-
la honoris cupido prouexerit, nullū inanis gloriæ studium
inflammarit, omnia uirtutis causa, & ueritatis inquisiuerit,
indagarit. An non eius rei plenissimi sunt illius commen-
tarij: præsertim quos De curandæ ratione, De constitutione
artis, De dignoscendis animorum affectibus, ut doctissimè
sic lepidissimè quoq; conscripsit: Atque hæc ego de Gale-
no eo consilio attigi, ut quanto nostræ ætatis medici ab eius
uia & instituto discederent, dum potentum salutationibus,
& urbis circuncursationibus occupati, meditationum mu-
nus & ueræ inquisitionem negligunt, exploratum facerem
atque compertum. Sed in me conuersus exercitationis hu-
ius meæ causas iam propius omneis recensendas existimo.
Quod igitur Galenum interpretari sim ausus, id fuit causæ
quod cum omnino ingenij mei uires, neruosq; omneis
post diutinas lucubrationes & uigilias, in uno aliquo stu-
diorum genere exercere, expeririq; proposuissem, quod ui-
tales ne essent ingenij foetus, an abortiui conspicerem, ex
nullo auctorum alio melius quod concupieram assequi me
posse, quàm ex Galeno speraui: quod is, & doctrinæ soli-
ditate, & narrationis splendore, ac lumine quasi quodam, &
dictionis grauitate, & sententiarum robore, & argumenti
altitudine nullis non esset rei medicæ autoribus non longè
anteferendus. Quamobrem & cum ipsum mihi semper ita
amplectendum, colendum, suspiciendumq; duxi, ut nun-
quam ab oculis, à manibus, ab ore deniq; & animo depo-
nendum: sed diurna uersandum manu, uersandumq; no-
cturna iure optimo censuerim. ut per quem & à quo in re
medica proficere uolenti, latissimus pateat solidæ ac multi-
plici eruditionis campus. Quem ego autorem quum mihi
ad imitandum proposuissem, in eius lectitandis lucubra-
tionibus uisum est mihi non minimum operæpretium po-
nere, ut qui probè sciam, uel à Galeno edoctus, eum qui
nosse quid supra uulgum desiderat, in ijs disciplinis & au-
toribus, sedulo uersari debere, qui & animum meliorem, &

*3. de Facult.
natur.*

instructiorem mentem effingere, formareq; possint. Quod cum dñu, multumq; fecissem, casus tum quidam mirificus interuenit, quasi uel sponsor laboris mei, uel potius mei officij admonitor, nempe salubritas anni multa, altissimumq; in literis ocium : in qua certè tam salubri anni coeliq; constitutione cum nec uisere aegros ex officio multos cogerer, nec, quod bona nunc medicorum pars facit, aut occupatis per urbem digressionibus inaneis ducere dies (à quo maxime abhorreo) uellem, nihil sanè potius, quod quidem me dignum esset, quod agerem reperiēbā. Itaq; meditari quispīam, eaq; tum tractare, ac renouare studia coepi, quae dudum mihi uoluptatem plurimam, fructumq; uberrimum peperere: quod eo à nobis effectum est, ne longo situ obtorpesceret animus : & mens suo pabulo fota uegetior, integriorq; redderetur. In quam sanè meditationem fortiter ut incumberem, ueritatis amor in primis (qua nihil homini gratius, iucundius nihil accidere potest) tum certè studiorum ipsa suauitas atque dulcedo, praesertim monumentorum Galeni illexit, ac ueluti calcaribus subditis est cohortata. Cui ego muneri si satis per ocium uacare possem, & huic ipsi rei & multis fortasse uberioribus atq; maioribus operae quantum uellem darem. Tametsi plurimum uereor, ne ad laboriosam illam medendi operam, qua nullos non cogimur in dies singulos deuorare labores, hac dogmatum Galeni explicatio atq; interpretatio, ceu auctarium adiungatur: quae non tam mihi certè molesta est ob laborē, quam quod eo scriptionis genere metus sit, ne famam nomenq; meum in praecipiti ponam : quod nullum scribendi genus (uel autore Galeno) calumniā Theoninumq; dentem effugere possit. Sed modo à doctis bonisq; omnibus (quae mihi non leuis curatio fuit) probari merear, leuissimorum hominum & rabularum morsus prorsus nihili faciam, atque contemnam. Quamobrem hoc nobis ubique maxime curae fuit, ne quid improbum, ne quid à Galeni doctrina (ni meus me fallit animus) alienum, nihil non uerum, & quod uel ratione tueri, uel autoritate possemus, nihil denique non benè sonans (quantum per ingenij nostri mediocritatem licuit) ex probatissimorum quorumq; adytis in medium adferremus. Quod si uspiam in scrupulosa

3. de Crisib.

puliosiora quædam incidimus, mox nostro ingenio parum
fisi, peritissimos quosq; nostræ sortis homines, consulendos
dixi, qui omnem mihi ab animo dubitationis locum adie-
merent. Qua in re non leuiter HIERONYMVS LO-
PES meus me iuuat, singulari uir ingenio, ac doctrina:
quem ego hominem ob ingenuas animi ingenijq; dotes
uerè excellas planeq; uiro dignas ob singularem literarum
& artium quum Græcarum tum Latinarum (ac medicinæ
in primis) cognitionem, nec nimis ualde unquam, nec ni-
mis sæpe laudauerim: ut cuius & uita & actio tota conse-
cuta mihi uideatur difficilissimam illam societatem eruditio-
nis cum probitate. Ad hanc igitur ego commentationem
ita instructus accessi: ut tantos illos sapientiæ medicæ GA-
LENI Thesauros, tam prægnans illud ac uerè diuinum
opus, tot illa tamq; expressa multiformis eruditionis simu-
lachra atq; exempla, tam multa deniq; ad Therapeuticam
methodum adminicula mihi compararem: nec cæcis, ut
aiunt oculis, surdisq; auribus præterirem. Itaque sex hos,
de Morbis & Symptomatis libros, bonæ frugis, eruditio-
nisq; plenos (in quibus omnis rectè morbos, morborumq;
causas & symptomata cognoscendi regula continetur) sim-
plici sermone, & humi repente, interpretari sum aggressus:
ut meo priuato labore, ac industria qualicuncq; mea, omnium
consulerem commodo, & utilitati. Quam si præstiti, abundè
mihi satisfactum puto: sin minus, hoc saltem meminertis,
in magnis & uoluisse sat est: & item, si deficiant uires, au-
dacia certè laus erit, quam ego abunde magnam assequu-
tum me esse confidam, si à uobis ueri studiosis & amatoris-
bus, nostras has uigilias, primosq; ingenij mei foetus ma-
ximè probari sensero. Quod certe futurum spero, si id uos
biscum animo reputaueritis, optima quæque me ex pro-
batissimorum autorū penu ac promptuario mutuassem, mul-
taq; de nostro addidisse. In quo nobis hæc maxima cautio
fuit, ne (quod neoterici solent) aut difficultate orationis, aut
quæstionum molibus, uestræ mentis aciem retunderem,
alacremq; ingenij uestri cursum ijs, quasi spinosis sentibus,
remorarer. Ac proinde dubitationes nec omneis, nec ubiq;
aut interposuimus, aut omisimus: sed eas tantum quæ & sci-
tu dignissimæ, & ad explicandū Galenum maximè idoneæ

uiderentur, aptissimo quancq̃ posuimus loco : sic ut quàm cōmodissimè studiosorū exerceri, ingenia, non fatigari possint. quòd sicubi erratum à nobis est (quod esse fortasse non magnū aut difficile fuerit, in tam uasta recōditarum rerum harena uersanti) errati ueniam posco, petoq̃, ut qui hæc sunt qualiacuncq̃ nostra lecturi, non Theonino dente, aut liuido ore carpant : sed bona (si qua sunt) æquo suscipiant animo : mala doctè, modesteq̃ ostendant : tanto certe maiorem apud me gratiam inituri, quanto candidius, & seueriori cum iudicio nostras has lucubrationes, & uigilias manibus pertractauerint.

LIBRORVM SEX DE MORBIS
& Symptomatis utilitas ad Medendi
Methodum pertinens.

2. Methodi
medendi.

V' M omnis medendi ratio à morbi natura, uel Galeni testimonio, proficiscatur, quòd principium methodi medendi, morbi sit cognitio, prima potissimaq̃ medico ea cautio esse debet, ut morbum, morbiq̃ causas ad seuerum unguem omneis accuratè perpendat ac discat, à quibus & curandi indicationem, & præsidia sumere possit : unde Galenus in primis ait, Quisnam sit morbus dignoscere oportet : deinde curationem ipsius ita aggredi. Et rursus : Methodici medici, inquit, morborum causas assignant, & inuestigant, inde præsidiorum copiam coniectantes. In singulis itaq̃ affectionibus uim & speciem considerari oportere uetustissimus Hippocrates prodidit. Vnde cōstat, haud prius curari affectum quempiam posse, quàm & illius natura, & causæ omnes exactè sint cognitæ : quod tum esse dicemus, cū præcedentes omneis & continentes causas corporeasq̃ ad plenum cognouerimus, sine quarum ademptione curari affectus certe nunquam poterunt : cū (uel autore Gal.) affectus nullus sanari unquam possit, manente ipsa, unde natus est, causa : adimi autem causæ nullatenus possunt, nisi prius quæ, qualesq̃ sint, compertum sit nobis : cū ad morbi rectam curationem causarum exacta sit habenda notio, ita

1. de ratio=
ne uicius ac.
co. 1. & the=
rapeu. 7.

2. Thera.
2. de ratio=
ne uicius ac.
textu 38.

7. Thera.

tio, ita afferente Galeno, quam & ipsam horum commentariorum doctrina nanciscemur, methodo in secundo libro tradita. Quod si symptomate uno, uel pluribus, æger præmatur, tum ita de tota retractandum erit, ut diuisionis artificio symptomatum eorum naturam noscamus: num scilicet in affectu aliquo, uel in actionum noxa, uel tandem in ijs, quæ ad hæc consequuntur (quæ tria sunt symptomatum speciatim dictorum genera) consistat: quo cognito, extemplo palam fiet ex quo uel affectu uel pathemate ipsa nascantur: atq; sic affectum ipsum, unde primum actio læditur, protinus discernemus: huncq; præcipuum morbum esse dicemus, cuius differentijs causisq; ex primo & secundo libro cognitis (num inquam simplex sit, an compositus, paresq; habeat causas) cognitaq; affecta parte: quam si interna sit, nos de locis affectis libri docebunt: prompta expeditaq; tota curatio erit, adhibitis quæ ex methodo curatiua, & de simplicium libris ad morbum leuandum maximè idonea uisa erunt. Ex quibus sanè fit manifestum, quanta sit horum librorum utilitas: ut sine quorum præsidio & adiumento nec cognosci morbum quempiam, nec methodo posse curari, paulò sit antea à nobis monstratum. Cùm autem omnis, quæ præter naturam est, affectio aut morbus sit, aut morbi causa, aut symptoma morbi, morborum notationem discrimenq; omne primus liber demonstrat, causarum secundus, symptomatum rationem omnem tertius, exarum eorundem quartus, quintus & sextus rationem exactè suppeditant ut ad eam tractationem nihil addi posse uideatur. Hanc igitur tu, quicumque sacre medicinæ nomen dedisti, pascis uulnis doctrinam complectere, hac mentem animumq; instrue, huic pleno pectore fide, quam munitus & agris certam salutis usam, & tibi non mediocrem commodum, decusq; parabis.

Lib. Intro= ductorij.

Lib. 3. De sympt. diff. cap. 2.

Argumentum sex librorum de morbis.

*Caufam & fymptoma, Caufam & effectum, morbum ac febrem
Symptoma habet eandem. lib. 1. met. 11. Cap. 13. finis.*

CL. GALENI

PERGAMENTI

DE

MORBORVM

DIFFERENTIIS

LIBER I.

GVILIELMO COPO BASILIENSI
INTERPRETE.

CAPVT I.

VO dilucidius intelligantur ea, quæ in hoc opere explicare decreuimus, protinus ab initio, quid sit morbus, definiendum est: deinde quot in uniuersum sint primi simplicesq; morbi, qui reliquorum ueluti elementa quædam statuuntur: postremò eos qui ex his componuntur aggrediemur.

DE morbis tractaturus Galenus, deq; omni morborum natura, origine ac causis, traditurusq; omnem morborum omnium, eorumq; causarum inueniendi methodum, rectissimè ab ipsius morbi explicanda natura definitioneq; exorditur. quippe cum uel Aristotelis testimonio Αναρχία ὁσέως, s. quatuor potissimum sint quæ nos in cuiusq; rei noticiam apprime ducant: quæq; de re omni querere soleamus, quia, propter quid, si est, et quid est, priora utique duo sine posteriorum cognitione haberi satis non possunt, ut qui fieri nequeat ut qualitatem aut causam eius quod querimus, prius quàm illius naturam ueramq; essentiam agnoscamus. Ac proinde cum morborum omnium sit ijs libris uia quadam ac methodo causas, multiplicesq; ac uarias species traditurus Galenus, omnium primum morbi naturam definitione explicandam rectissimè censuit: ratus nimirum omnem quæ à ratione de aliqua re suscipitur institutionem à definitione proficisci debere, ut intelligatur quid sit id de quo disputatur. in hoc sanè ducem suum Platonem sequutus: qui, de nulla unquam re prius disceptari posse contendit, quàm quid sit id de quo res tractanda suscipitur, definitione cognitum habeamus. Non posse autem quicquam aliunde

Quæ de omni
re querere so-
leamus.

Cicer. 1. de Of-
ficijs.
Plato in Hip-
pia minore, &
in Alcibiade
primo, & Iso-

philat: specia-
tim uero i Pro-
tagora.

Ex Boetio lib.
de Diffinitioni-
bus, & Theori-
sis: posterio-
rum.

Vide Galen. in
arte medica-
li. De ea doctri-
na quæ diffini-
tioni ignitur.

1. Methodi me-
dendi.

2. Resolut. po-
steriorum.

Vbi supra.

melius quàm ex sua ipsius definitione cognosci, tam peruium est ac manifestum ut probatione non egeat. Cum sit ea definitionis natura, uis, atque potestas, ut omnem eius quod finiendum suscepit naturam substantiamq; aperiat: ac ueluti proprijs finibus coerceat atque cancellis: unde dictam definitionem paucant docti pleriq; omnes. non igitur aliunde melius aut congruentius, uniuer- sam de morbis tractationem aggredi, quàm ex morbi explicatione poterat uia ulla Galenus, cum præsertim hanc ipsam quæ definitioni innititur doctrinam, cæteris omnibus non paulo plurimum: ad eorum quæ traduntur memoriâ com- pendiumq; anteponat. suo igitur iure ac lege penè quadam doctrinæ præfari illi in hunc modum licuit. Quò dilucidius (inquit) intelligantur quæ in hoc opere explicare decreuimus: protinus ab initio quid sit morbus definiendum est. Appositè certè (protinus) nam ignorato eo de quo quippiam tractandum suscipimus, mox tota corrui quæ de ipso est tractatio. In quod uitium ne inci- damus, primum explicatione tractandæ rei, cæu cautione ad id optima occur- rendum statuit. quæ certe uia Plato, Aristoteles, Theophrastusq; processere, ac cæteri penè omnes quicunque de re aliqua doctius tractauerunt. Præfatio igitur ad intellectum eorum quæ sequuntur, morbi prius definitionem sciri de- bere, quasi id nosse non satis sit ei, qui generis dicitur naturam sit cognitu- rus: rectissime subiungit à morbi definitione, id quoque uel in primis sciendi- dum, quot in uniuersum sint primi simplicesq; morbi, qui reliquorum ueluti elementa statuuntur, postremoq; ex ijs compositos inueniri inuestigariq; oportere, hæc inquam duo sunt quæ de morbis tractaturo accuratius monstrari præ- doceriq; oportere Galenus insinuat: utique rei substantiam definitione com- prehensam: ac ipsius diuisionem à simplicibus ad composita procedentem. quòd illa & ordine, & natura, & dignitate ijs sint tum longè priora, tum etiam po- tiora: quòdq; natura sint ea ipsa compositis & confusis notiora, ita prodente in physis Aristotele. Quamobrem cum compositio progressu (qui & naturæ dicitur, causarumq; ad effectus, & ab Aristotele, propter quid demonstratio nuncupatur) omnem de morbis tractationem aggredi proposuerit Galenus: ea sibi uia fuit incedendum, ut à simplicibus ad composita progredieretur. quippe cum demonstratiua penè quadam methodo (quoad eius fieri maxime potuit) Ga- lenus morborum omnium naturam doceat (ratus nimirum hanc esse certam, & maximè efficacem docendi uiam) à simplicissimis fuit illi necessariò inchoandū. Quòd ex ijs ueluti elementis & primis principijs uniuersa procedat quæ de com- positis est tractatio: sic certissimos illos matheseon professores de industria imi- tatus, qui à simplicissimis exorsi compositorum theorematum multa contextunt. Adde quòd quæ simplicia impermixtaq; sunt ob eorum substantiæ puritatem & sinceritatem quandam, intellectui promptius sese produnt: ut cuius sit pecu- liare munus, perfectissima quæq; & maximè in natura constantia (& quæ ueluti aliorum principia sunt) compositio ordine præcognoscere, cum princi- piorum sit intellectus ex Aristotelis doctrina. quanquam notione quæ illi à sen- sibus oritur (quam confusam & indistinctam uocat: nec illi peculiaris est) prius communia & composita noscat, exacta tamen notione rerum principia com-

Definitiones quæ antecedunt, in Sophistis, per quæ facilius de his positis
probatur. Sicut etiam, de his quæ sunt communes. Aristot. Ethic. 1. de anima
cap. 1.

positis longe sunt intellectui notiora. Quin cum & ipsa simplicia compositorum ueluti elementa sint, ac materie in ijs rationem subeant: sit omnino, ut composita quæ sunt, cognosci nuncime possint incognitis ijs ex quibus fiunt elementis. Ac proinde quæ in natura mixta ac multijuga sunt, haud prius tenere se posse Aristoteles credidit, quam primorum in ijs elementorū naturam omnem adanūssim expenderit, inquisiuerit, peneq; demonstrarit: quo certi ordine ueluti ad docendum ualde accommodato, quum in dialecticis, tum in naturalibus usum esse omnibus in confesso est. quod in illis à simplicibus ad complexa, à primis complexis ad magis complexa, hoc est ad syllogisticos sit progressus: in naturalibus uerò, à principiis rerum nature & elementis, ad magis, magisq; composita processit. quem etiam ordinem Auicennam in suo illo canone atq; canonicis seruasse nemini nō est exploratum: & item Auerroën in eo libro cui Colæliget titulum fecit, ab hoc (fortasse) procedendi ordine (ut refert Manardus) ita inscripto. Ad hunc sanè modum Galenus Aristotelem imitatus, nec ipse quoque compositos morbos prius discernere se posse confidit, quàm simplicium naturam, potestatem, quibusq; ex causis fiant, & doctè & dilucidè demonstrarit. quod in hoc priore libro sese effecturum hoc quasi præludio ingenue est professus, inquit, morbi se prius definitionem, abhinc simplicium naturam, deum compositorum traditurum. Sit itaq; hoc omne ueluti totius future tractationis argumentum, ac proœmium quasi quoddam, quo, & narrationis propositum, & uia quoque ipsa ac methodus qua rem sit edoctrurus, ueluti in tabula expressa miro quodam ordine describuntur.

In Commentis
ad antem partem
uam Galeni.

CAPVT II.

NCIPIENDVM autem uidetur ab eo principio quod nemo nō probat, nempe quod quisuis homo sanum se esse arbitrat, quum partium corporis adminiculo munijs ad uitam necessarijs citra no-

Cap. 14. Lib. 14.

mit. 14.

xam fungi potest. At partem quæ munus suum obire nequit, ægotam esse putat. Vm in reliquis suis operibus (quæ ut multa sic & doctissima certè edidit) de demonstratione, quoad eius fieri maxime potuit Galenus methodo usus sit, probè edoctus eam quæ demonstrationis uiribus innititur doctrinam, certissimam atq; ad docendum efficacissimam esse, in hoc etiam ipso opere eandem ipsam sequi uiam, principium hoc (quo ueluti reliquorum omnium quæ de morbis dicuntur fundamento utitur) planè demonstrat, cum ab certo quodam axiomatico à necnunc non probato, totam de morbis narrationem aggrediatur. Habent enim discipline eæ omnes quæ demonstrationum uiribus nituntur, qualia mathematicæ sunt, ut ab uno quopiam ab omnibus asserto cognito quæ principio, alijsque nonnullis dignitatibus (ut uocant) ac postulatis, tractationis suæ telam exordiantur, à simplicissimis quibusq; ad composita progressu se. sic geometra à puncto, linea, & superficie (simplicissimis eius discipline principijs) ad solidorum molem magnitudinem quæ tum metiendam,

Cap. 14. Lib. 14.
mit. 14.
Totum per Aristotelem
antem uis generalis. Pro
quoniam, se probat,
Lug. autem in demonstratione
antem uis generalis. Pro
dramatis. Lib. 14. mit.
cap. 9.

Axioma quid.

tum agnoscendam progreditur: sic arithmeticus, sic musicus, sic astronomus. Indeque factum, ut solidam eorum omnium quæ tali Methodo traduntur peritiam, scientiamque hauriamus: ob quod quæ id docent discipline merito præcipua dici meruerunt. Non abs re igitur ab tali quopiam principio uniuersam de morbis tractationem inchoare uelle Galenus est uisus. Hoc porro principium æxioma quoddam est, hoc est enunciatum seu dignitas ex se fidem faciens: nempe ut hæc, Totū est maius sua parte. in geometricis: item, Ex nihilo nihil gigni, in naturalibus, principia quædam sunt, mox ex sese cognita, nec ullum probationis genus admittentia: ita et hoc quoque in medicina, quenuis se sanum esse putare, cum partium corporis adnunculo munijs ad uitam necessarijs citra noxam fungi potest. Quin et hoc quoque eiusdem generis axioma est, partem quæ munus suum obire nequit, ægrotam esse: cum cuique non insano mox exploratum sit, eiusmodi partem quæ munere suo fungi non possit, uno aliquo morborum genere teneri (hoc siquidem est ægrotam esse) uti sanam, rite et citra offensam munus suum obire posse. Inchoaturo itaque Galeno demonstratiuam de morbis methodum, ipsiusque morbi definitionem tradituro, rectissime ab manifestissimis hisce principijs inchoandum fuit. quibus assumptis, ad reliquum tractationis in hunc qui sequitur modum progreditur.

Q V I B V S sic factis fundamentis, in altera duarum rerum sanitas quærenda erit, aut in actionibus naturalibus, aut in constitutione instrumentorum quibus actio perficitur: unde colligitur morbum esse uel actionis uel constitutionis uitium. uerum quum quis uel dormit, uel in umbra & ocio degit, uel discumbit: accidit interdum ut nulla ipsius corporis pars moueatur, neque ulla res externa sensus ipsius afficiat, ipsum tamen sanum esse nemo negauerit. unde patet sanitatem non ab actione, sed à potentia potius esse definiendam. atque agendi facultas à naturali constitutione dependet, atque in hac sanitas consistit, quæ actionis respectu, causæ ratione obtinet. Proinde siue omnium corporis partium naturalem constitutionem, siue actionis causam, sanitatem appellaueris: eadem erit utrobique sermonis ratio, quod si hæc sanitas est: eius contrarium erit morbus, nempe uel constitutio præter naturam, uel uiciatæ functionis causa. At manifestum est quod si affectum non naturalem dixeris, eadem erit significatio, & nomine usus fueris antiquo.

Sanitas.

Morbus.

V O L E N S Galenus morbi naturam ea qua diximus methodo inuenire: ab illius inuentione exorditur quod morbo ipsi ex diametro est contrarium, id autem uel

tem uel Aristotelis testimonio sanitatem esse abundè constat. ab huius igitur inuentione, suæ tractationis initium sumit, nempe quòd contrariorum eadem sit atq; similis disciplina: eorumq; uno cognito extemplo & reliquum cognoscatur, ut Aristoteli ipsi uisum est. Cum autem sanitas ipsa uel in actione, uel in habitu quodam perquirenda sit, in utro horum congruentius reponi possit, hoc loco sic demonstrat Galenus. Sed antequam argumenti eius uim explicem (quo in habitu, non in actione ipsam consistere docet) cognoscenda prius nonnulla censeo, sine quorum animaduersione nihil eorum quæ hic à Galeno traduntur, facile explicari posse confido. ea porro sunt, quid actio, quid naturalis item actio, quid instrumentorum constitutio, quid demum actionum ipsarum perfectio ac uitium, nosse. quibus cognitis, haud difficulter quòd à Galeno dictum notum fiet. Actio igitur ipsa Galeno definitur quòd à Galeno fatius, hoc est, transmutatio quedam aut operatio quæ quiduis efficitur. qui enim ab efficiente motus prodit (sive is alterationis, sive ad locum sit) is inquam actio dicitur. ut in exemplo, qui à facultate concoctrice in alimentum fit motus, is sanè facultatis illius actio dicitur. Naturalis uero actio ea ipsa est, quæ uel & impulsu facultatis nostrum corpus regentis nascitur. ea enim facultas in nobis, uel teste Galeno, natura dicitur. quæ igitur ab hac potentia actio prodit, siue ea uoluntatis imperium sequatur, seu contra, naturalis actio rectè, & ad Galeni mentem nuncupabitur. in quem sanè modum ceteræ cunctæ nostri corporis functiones, nempe uitales, naturales, & animales sub uno naturalium operationum nomine comprehendere iure optimo possunt. Instrumentorum uero constitutio, est organicarum partium (quæ & instrumentaria dicuntur) naturæ structura & conformatio, quæ probè in actiones suas exeunt. qualis quæ oculi in cernendo, auris in audiendo, crurum in ingressu, manuum in tactu. Instrumenta autem, & animalis partes à Galeno uocantur, quæ perfectam edere actionem ipsæ possunt, ut oculus uisionem, lingua loquelam. Actionum porro perfectio, est earum in suo quæq; genere integritas: uitium, earundem in suo genere ab integritate lapsus atq; defectio. Visionem nempe (ut exemplo deducam) tum perfectam iure optimo dicimus, cum sincera, pura, exactaq; fuerit, hoc est, in multum uel remota uel minima potens: uitiatam uero, cum ab ijs deficiat, quam & ipsam turbatam, hebetem, impuram, imbecillamq; nominamus. Quot modis autem functionum quamlibet uitari contingat, non est huius loci, quum de hoc latius in sequentibus libris. Ex prædictis uero qualis sit ratiocinatio hoc loco Galeni colligere licet: est autem huiusmodi: Sanitas (inquit Gal.) uel in actionibus naturalibus est querenda: aut in constitutione instrumentorum quibus actio perficitur: non in priore illo, igitur in hoc postremo. E quidem sanitatem non in actione consistere ex hoc uno deprehendas: quòd ab omni penè actione, quæ partium corporis adminiculo fieri dicitur, absolutos, sanos tamen nihilo secius nos esse contingat. quippè uel decumbentibus nobis, & alium dormientibus, uel in umbra & ocio degentibus, uel nihil omnino agentibus, integra tamen dicimur sanitate frui: actionibusq; obeundis planè sufficere. quòd certe fieri non posset, si in ipsa naturali actione sanitas consisteret.

In prædicamentis.

Aristot. 3. Metaph. cap. 10.

Actio quid, 1. de locis affectis & item 1. de fa. na. & 3. de morb.

Naturalis actio quid, 5. de Sympto. cau. & 3. de resp.

Quo pacto actiones omnes naturales dici possint. Instrumentorum constitutio.

1. Meth. me.

Actionum perfectio.

Argumentum à sufficienti partium enumeratione.

Sanitatis defini-
tione ex 1. me-
tho. mc.

Secundum natu-
ram se habere
partes quid.

Morbis quid.

Reliquum est igitur, ut in constitutione multo congruentius reponatur atq; ab hac ipsa seu potentia seu constitutione (nihil enim refert utrumq; uocare uelis) sit sanitas definienda. Itaq; erit nihil aliud certe sanitas, quam omnium nostri corporis partium naturalis quædam constitutio, cuius ope functiones secundum naturam edimus. quum enim quæ in nobis partes sunt, secundum naturam se habent: is sane habitus, sanitas hoc loco à Galeno uocatur. Secundum naturam uero tum sese partes habere dicuntur, cum naturam earum temperiem, situm, formam, consociationemq; quam ab initio habuerunt aut illi similem seruant, tumq; munij proprijs obeundis maxime idoneæ & sunt & habentur. Hæc uero ipsa constitutio, quæ sanitas nuncupatur, quum in naturali quodam (ut mox dictum est) habitu consistat: is uero actionis causa sit: sit itidem necessario, ut sanitas quoque ipsa naturalium actionum efficiens sit causa. Sanitatis igitur exacta ratione habita, facillimum est & morbi rationem naturamq; inuenire. quippe quum sit sanitas, seu actionis perfectæ causa: siue naturalis partium constitutio, erit utiq; morbus, uel actionis uiciatæ causa: uel partium ipsarum præter naturam constitutio: per omnia nempe diameter sanitati opponitur. quare erunt amborum contrariæ rationes, contrariæq; naturæ, si modo prius utrumque sub eodem habitu uel causæ genere collocauerimus.

I G I T U R si quot modis corpora à naturali habitu recedant, naturalesq; actiones perficere nequeant, inueneris, simplicium morborum numerum in uniuersum deprehendes. Adducamus itaq; hoc quoq; in loco solidum principium, quod apud omnes homines in confesso est: nempe id quod naturale est, moderatum esse: quod uero à naturali habitu recedit immoderatum. Proinde sanitas symmetria quædam erit: Morbus uero à iusto modo declinatio. Sed quibus recedentibus morbus nascatur, posthac differemus.

M O R B I definitione, ad morborum simplicium inuentionem Galenus proposito & seruato ab se ordine progreditur, & hic quoq; rursus ab axioma quodam totius negocij sumpto initio, uiam indicans qua simplicium morborum numerum in uniuersum deprehendamus. Ea porro est si uarium ac multiplicem à naturali habitu recedendi modum cognouerimus: quot enim modis ab eo declinare contingit, tot sane modis ægrotare necesse est. Quum sit ægrotatio nihil penè aliud, quam corporis à iusto modo declinatio. Cognoscendi uero methodum ab hoc principio sumit, nempe, id quod naturale est moderatum esse: quod à naturali habitu recedit, immoderatum. Enunciatum est hoc quidem indemonstrabile, ac cuius (qui modo mentis sit compos) dicto citius manifestum, quod & ipsa quoq; rei natura indicat. Nam naturale quidpiam ob id certe dicimus, quod contemperatum sit ac commoderatum; uti, quod excessum

unum ali

Ægrotatio
quid.

Naturale quid
dicatur.

Act. modis. rap.
89. Nulla pars
sui minor frangi
potest, quæ natura
uoluit. Philosoph. 81.
et. 3. d. actiue.

anum aliquem admittit, non naturale. repugnare namq; uel ex ipsa rerum natura uidetur, ut quidpiam immoderatum sit, idem quoq; & naturale. nam quantum quiduis excessus & immoderationis admisit: tantum à naturali modo recedere est necesse. Moderatio uero hæc, qua id quod naturale est moderatum dicitur, nihil planè est aliud quam iusta quedam corporis & conueniens habitudo, qua ipsum tum bene ualeat, tum functionibus citra offensam obeundis est maximè idoneum. Quam quidem & ipsam temperamētum rectè dicere possis, in quo maxime simularium partium sanitatem consistere uolunt, iniquiente Galeno, Simularium partium sanitatem in calidi, frigidi, humidi, & sicci symmetria consistere. Hoc enim in nobis temperamentum, quod cuique aliud atq; aliud pro suæ naturæ modo datum est, quandiu integrum, constans, uel nullo lapsus præter naturam genere uiciatum manet: tandiu certè bona ualitudine fruimur, ac munis obeundis sufficimus: ubi uero labi declinareq; cœperit, contra omnino euenit. Vnde aptissimè inferre Galenus uidetur, sanitatem symmetriam quandam esse: morbum uero à iusto modo declinationem.

Moderatio
quid.

Primo de Sa-
nit. men. & hoc
ipso li. de mor.
diffic.

IA M manifestum est in eisdem rebus, quum à iusto modo recedunt, morbum consistere, in quibus quum modum seruant sanitas constituitur. Proinde si meatuum symmetria sanitas est, eorundem à iusto modo declinatio morbus erit. Si uero calidi & frigidi & humidi & sicci temperies, sanitas est: ipsius contrarium morbum esse necesse est. haud aliter si in alio quopiam genere sanitas consistit, in eodem, si à modo deflectat, morbus erit.

MONSTRATO quid sanitas, quid morbus sit: & quam methodo morborum simplicium numerum in uniuersum inuenias: In quibus modo quum sanitas ipsa, tum morbus consistat: quæ ue sit utriusq; materia atq; subiectum, dilucidè docet Gal. inquit, Quibus in rebus quum modum seruant sanitas constituitur, in eisdem planè ipsis à iusto tamen modo dissidentibus, & morbum consistere. quod totum à natura contrariorum sumptum esse nemo doctus ambigit, quippe quum contraria apud philosophorum summum semper sub eodem genere sua sint: necessum est ut quo in genere eorum alterum reponitur, in eodem ipso & alterum reponatur. quo fit ut quibus in rebus unum eorum certa lege constitutum inuenias: in eisdem & oppositum. Album & nigrum contraria cum sint, ubi unum constituas ibi & alterum (utraq; enim in colore) atq; album cum color sit uisum dissipans, erit utiq; nigrum color congregans uniensq; uisum, sic leue & graue, magnum & paruum, & quæcunq; contrariorum sunt obeunt legem. In quorum albo quum sanitas & morbus perpetuò sita sint: sit omnino ut eadem qua reliqua sui ordinis sint prædita facilitate. Quod exemplo planissimè mox ostendit atq; confirmat, conclusione quadam particulari ex priore illa uniuersali oborta (ubi unum contrariorum inue-
nias ibi

nias ibi & reliquum, nempe si meatuum symmetria sanitas est, eorundem à iusto modo declinatio morbus erit: sic si in qualitatum temperie aut excessu utrunq; status, necessarium hoc quidem, ut si in meatuum genere sanitatem reponas (Asclepiadem Democritumq; sequutus) siue in qualitatum elementarium symmetria, ut peritissimi quiq; tum philosophi, tum medici sensere, in eodem & morbum constituas, si à iusto modo declinauerint. In meatibus uero ipsis, Democritus & sue sectæ homines, sanitatem posuere, quum ij quam à natura susceperunt constitutionem de integro seruant: qui si paulum ab hac deflectant (laxiores utiq; arctiores ue redditi) prorsus morbum faciunt. Tumq; in ijs ægrotatio reponenda. Meatus porro ipsi nihil aliud certe sunt, quam tenuiores ac patentes quædam corporis nostri partes per uniuersum diffuse, totius diffinitioni ac perspiratui seruientes, quibus in uiscera liberior admittitur spiritus. In quibus sanitatem consistere, hoc indicio prisci illi adducti sunt, quod hisce impeditis, aut alioqui stipatis, seu ab frigore admissis, seu ab adstringente quopiam medicamento, seu à siccitate nimia, seu ab infarctu multorum crassorumq; humorum, protinus laborare corpus maleq; affici cernebant, reseratis illis sanari. horum autem sensa refellere non est huius loci.

Meatus quid,

Meatus à quibus impediuntur,

C A E T E R V M efficaciori ratione rem contemplemur. Si detur corpus quam simplicissimum atq; unum, ipsum neq; intendi nec minui poterit: neq; in hoc genere alterum altero melius, deterius ue inuenietur. at uero quia ex compluribus constitutum est, plurimi in ipso compositionis modi, alij alijs meliores peiores ue conspiciuntur: atq; hinc colligitur, ut eadem composita interim meliorem, interim deteriore fortiantur conditionem. & id quod optime constitutum sit, inter illa quæ ad eiusmodi genus spectant, optimum quoque euadat. unde patet animantium corpora (ut aiunt) maioris minorisq; rationem suscipere. quippe tanta inuenitur in ipsis uarietas, ut alia optimo sint habitu, alia simpliciter quidem bono, sed non optimo: quædam quamuis sint sana, bono tamen habitu priuata sunt. ita quædam sunt parum firma, quædam etiamnum ægrotant. Ac horum ægrotatio interim leuis est, interim periculum minatur: idq; nonnunquam uehemens, nonnunquam mediocre. Neq; enim omnia corpora, siue sana sint siue ægra, æqualiter affici credendum est. unde patet animantis corpus non esse unum, quæadmodum Epicuri atomus, aut Asclepiadis incompacta corpuscula: quamobrem compositum erit. Quod si ex atomis aut ex huiusmodi incompactis corpusculis

puseculis quæ pati non possunt, constaret: compositionis duntaxat qualitate maioris minorisq; rationem susciperet: ueluti domus quæ ex lapidibus, qui nihil patiantur, constructa sit: eorum tamen inepta sit compositio. Quod si lapides ipsi quomodolibet patiantur, tum domus hæc multiformes habebit in maioris, minoris uel susceptione modos.

IN QVO genere sint quum sanitas, tum morbus reponenda apud utriusque sectæ autores, in iisdemq; rebus utrunque consistere, eji. caciore ratione ostendere Galenus nititur, adductis in id utriusque sectæ hypothesebus. Sed rationi huic suæ fundamentum quoddam præmittit, unde robur illi consiet, nempe hoc: Si datur corpus quam simplicissimum, atque unum, ipsum neq; intendi, nec minui posse, neque eo in genere alterum altero melius, deterius uel inueniri: quod quidem dictum hic ex Hippocratis libro de hominis natura mutuassee Galenum apertissime constat, cuius eo loco hæc sunt uerba: 'Si homo, inquit, una quæpiam re constaret, bile, pituita, sanguine, aut alio quopiam uno, uti plerisque medicorum uisum est, nullo unquam morbi genere afficeretur: neque enim esset, unde doleret, cum unum tantummodo foret. Quod & ipsum totum hac parte Galenus in suam sententiam adfert, Si simplicissimum, inquam, & maxime unum corpus datur, nullius sanè nec actionis, nec passionis esse capax posset, ac proinde nec intendi ipsum, nec minui: hoc enim ad actionem omnem requiri philosophi omnes asserunt: ut sit modò quod agat, item & in quod agatur, quod & ipsum actionis materiam subiectumq; nominant. Fieri autem nequit, ut cui horum alterum desit (uti simplicissimo deest) ut ipsum inquam, uel agere possit quicquam (quum in quod agat non habet) uel pati possit: quum à quo patiat, nihil item habeat. Verissimum igitur erit, simplicissimum corpus nec intendi, nec minui posse. Cum autem humanum corpus ex pluribus inter se plurimum disidentibus constet, nempe spiritu, sanguine, humoribus, membris, quum simularibus & omiomeris, tum instrumentarijs & organicis, fit omnino, ut in ipso compositionis modi alij alijs meliores, deteriores uel fiant, ut in quodque contingit, prima uocata elementa melius, deterius uel misceri, ualidiora que quæque habere generationis suæ principia. Ita que erunt alia optimo habitu, quæ ab ipso naturæ ortu optimam in simplicibus & primis particulis temperaturam, & commodationem in instrumentarijs habent: alia simpliciter quidem bono, at non optimo: qualia quæ ut multum salubria à Galeno dicuntur: salubrem alia sibi habitum, à bono tamen disidentem, nata sunt, quæ ut nunc talia & parum firma iure uocari solent. Eandem rursus in ijs, quæ agrotant, corporibus differentiam est inuenire, quum alij lenius, ægrius nonnulli, uehementer multi, & cum uitæ discrimine laborent, ut in quibus magna quæpiam affectio unum aliquod princeps membrum ualidè occupauit. Ex quibus dilucidè constat, omnia quidem corpora siue sana sint, siue ægra, non uno nec simplici affici modo: ac proinde animantis corpus unum non esse, quale Epi-

Ad actionē requisita.

Humanū corporis compositio.

Gal. in arte medicinali.

Qui uehementer ægrotent.

curus sibi finxit, nempe atomum, nec ut Asclepiades, incompacta corpuscula, quæ & ipsa cum impatibilia sint, & noxæ, offensionisq; expertia, corpus uerò nulle morborum generibus obnoxium, fieri nequit, ut unum aliquod istorū sit, quod etsi, esset maioris tamen minoris uel rationem susciperet, æquæ atque domus ex lapidibus temere congestis constructa, quanquam inepta sit huiusmodi compositio.

I G I T V R quum corpora nostra à primo ortu, ac suapte natura & pati, & alterari possint: non solum in compositione, & partium cōformatione, uerum etiam per se tota maioris, minorisq; rationem suscipient: proinde tot morborum generibus, ipsæ primis, ac simplicibus, & ueluti reliquorum elementis, infestabuntur, quot fuerint ea, quæ compositio- nem ipsam perficiunt. Verum quod per hæc uerba, Per se tota alterari, intelligimus, id elementis impatibilibus nequaquam accidere potest. quippè fieri non potest, ut infestile corpus (Græci atomum uocant) quicquam patiatur, quamuis ipsius seu compositionem, seu conformationem pati posse, non sit alienum.

V A R I I S morborum generibus corripitur humanum corpus, ex compositionis & conformationis sue modo liquidò constat. Nam cum uaria sit, ac multiplex nostri corporis partium coalitio, & structura, eaq; parum firma, sit, ut pro huius multiplici lapsu & à iusto modo declinatione, uaria item nascantur morborum genera: ac proinde tot lapsuum generibus, ijsq; primis, ac simplicibus affici humana corpora sit necesse, quot fuerint ea quæ compositionem ipsam perficiunt. Quum uerò quæ in nobis est partium cōformatio, uel ab ipso protinus ortu à causa quapiam, seu externa, seu interna, uitari possit (ut bellissime in De tuenda sanitate libris docet Galenus) consequens est, ut suapte natura & pati, & alterari sint apta corpora nostra. Quam nostram infelicitatem Plinius miseratus, Optimum ait homini esse non nasci, aut quam ocyssimè aboleri, cum (ut idem inquit) friuola sit & fluxa animalium superbissimi (hoc est hominis) origo. Non solum uerò in partium cōformatione labi possunt, & alterari corpora humana, sed & ipsa etiam per se tota (alijs nimirum partibus in alias influxu quopiam contrario agentibus) male affici: ut si cui parum sit forma dens, compagoq; partium uiciata, ad hæc quæ in membris natia subest temperies non secum concors sit, ut immodica scilicet cordis uel hepatis intemperies, reliquorum membrorum temperamentum uitiet: in huius quidem coag- mentationis corpore, non solum erit in cōformatione, sed & in primis parti- culis uitium, quòd per se tota hoc pacto contingat corpora alterari. Per quæ nimirum uerba, Per se tota, eos conuellere uidetur Galenus, qui ex atomis & infestilibus corpusculis animantis corpus constare dixerunt. Quum enim per se

Per se tota male affici corpora.

tota

tota contingat corpora alterari, id autem insectilibus corpusculis (ut mox probatum est) accidere minime possit (nempe incompatibilibus) necessarium sit omnino ex ijs humanum corpus constare non posse.

CAPVT III.

T Q V I corpus animantis trifariam componitur, siue conformatur: in primis ex ijs partibus, quæ similes appellantur, ut sunt arteriæ, uenæ, nervi, ossa, cartilagines, ligamenta, membranae, carnes:

Deinde ex instrumentis, nempe cerebro, corde, pulmone, iocinore, uentre, liene, oculis & renibus: Tertius compositionis modus ad totum corpus pertinet: Porro singula instrumenta ex alijs, quæ sensus iudicio simplicia uidentur, sunt constituta. hæc uero ex primis constant elementis. Igitur caro quatenus caro est, à primis elementis obtinet suæ compositionis differentias. At quatenus instrumenti cuiuspiam pars est: pro sui tum figmento, tum magnitudine, efficit ut instrumentum quoque & figmenti & magnitudinis uarias differentias sortiatur.

*Philosophus de anima,
cum summat
(quod similes & p
animas) ex aqua &
terra. n. h. u. r. o. n.
p. r. o. p. t. i. o. n. e. s. u. b. s. t. a. n. t. i. a. s.
r. a. p. . C. o. l. . f. . m. o. d. o. .*

V T tandem uarias agrotationis differentias, quænam, & quot sint, ostendere commodè possit Galenus, multiplicem prius humani corporis compositionem recenset: ut nimirum à qua (cum iustum ipsa modum non seruauerit) multa homini mala eueniant, quod paulo post fiet manifestum. Corpus igitur nostrum trifariam componi & conformari, ipse constructionis in eo modus indicat. Constat enim in primis ex ijs partibus, quas similes uocant, uti sunt arteriæ, uenæ, nervi, ossa, &c. quæ prima est hominis compositio: Altera ex instrumentis est, nempe ijs, quæ ex simplicibus illis constant, corde, liene, cerebro, uentre, & eius generis. Ad totum corpus, postremum compositionis genus pertinet: est enim simplicium simul & instrumentariorum partium congrua & apta coalitio & coagmentatio, quæ totum corpus munijs obeundis idoneum est.

Verum paulo nobis penitus tota huius loci series expendenda est: siquidem non satis dilucida uidetur hoc dictionis ordine Galeni mens: quam ego sic explicationem fieri posse puto, ut dicatur, tres esse compositionis corporis modos. Constat enim primò ijs partibus, quæ simplices & similes dicuntur, quæ & ipse ex primis illis elementis, unde omnia constant, calido, frigido, humido, ac sicco compositæ sunt: atq; hic unus est compositionis corporis modus, nempe simularum partium ex elementis. Alter organicarum seu instrumentariorum partium ex simplicibus. nam uti ea ex elementis, sic illæ ex simplicibus coalitæ sunt. Postremus autem modus, ad totum corpus pertinet, quod uniuersum ex instrumentis constat capite, corde, pulmone, iocinore, alijsq; eius generis membris: quam ego germanam Galeni fuisse mentem iure existimo: etsi

Gal. 1. de San.
tu, & 1. de Iem.

quæ prius à nobis hoc commentario dicta sunt, uerissima sint, haud æquè tamen ad Galeni mentem accedere, quàm quæ proximè posita sunt arbitramur. Aequus tamen lector sensa hæc nostra pro sui iudicii arbitrio aestimabit: nam & ipsa Græca lectio, & uetus interpres hoc ipsum apertissime sonare uidentur. Vt autem Galeni sensa hoc loco commodè explicare possimus, hoc nobis animaduertendum est, ex semine & sanguine mensruo in nobis (primis utique ac præcipuis totius structuræ elementis) duo gigni membrorum genera, alterum à semine, quod totum illius naturam sapit, & ab hoc ipso uenæ, arteriæ, nerui, tendones, ossa, cartilagines, membranæ, solida omnia, densa, ac semel dissecta non per se, nec facili sanationem admittentia. Ex altero, caro ipsa sola, quæ tamen & ipsa ex sanguine genita multiformes in se recipit species: ut alia confusa, qualis quæ adenarum, mamillarum ac testium: pura alia, ut gingiuarum & musculorum: mollior aliqua & foraminulenta, ut pulmonis: prædura alia ut cordis. Itaque quæ ex semine gignuntur, similes, eadem & simplices, & Græce *ἁπλοῦς*, hoc est, unius rationis, dicuntur, quod in partes alterius naturæ & rationis diuidi non possint. quales quæ hic à Galeno connumerantur, arteriæ, uenæ, nerui, & reliquæ eius generis, quorum una est tum natura, tum ratio: quod simplices sint, nec diuersitatem in se ullam rationis admittant: quod quacunque cuiusuis horum sumpseris partem, hæc toti & natura & ratione communicat: qualibet enim nerui pars, neruus est: qualibet ossis, os. Quamquam hic Galenus coordinatione hac sua scrupulum nobis non minime iniecit uidetur, qui arterias & uenas inter simplicia & similia membra reposuerit, quum idem ipse liber De inæquali intemperie, uenas & arterias à simplicium coordinatione membrorum summo: cuius eo loco hæc sunt uerba: *Digitorum, inquit, particula, sunt ossa, cartilago, ligamentum, arteria, uena, membrana, caro, tendo, unguis, cutis, adeps: hæc autem diuissæ in aliam speciem non est, sed sunt similes, ac primæ: exceptis tamen arterijs & uenis, eæ namque ex fibris & membranis sunt conditæ.* Ex quibus utique uerbis liquido constat, inter similes partes Galenum uenas & arterias non numerare uoluisse: cuius hic contrarium asserit, ipsas inter similes connumerans. At paulo propius rem inspectanti fit manifestum, non uno simpliciter modo utrobique Galenum loquutum: nam hic inter similes partes arterias & uenas statuens, ad sensum magis, quàm ad rei naturam spectasse uidetur: quod & ipsum mox, sese explicans, planius ostendit, inquiens, *Singula porro instrumenta ex alijs, quæ sensus iudicio simplicia uidentur, sunt constituta.* Et paulo post capite quarto: Itaque, ait, si uel ossium aliquod, uel caro, uel reliquorum corporum, quæ sensus iudicio simplicia esse uidentur, &c. per quæ Galenus nonnulla membrorum talia esse, ut uideantur ad sensum simplicia (& si reuera non sint) apertissime uelle est uisus. quum sensus iudicio (ut est ipsum crassum, nec omnifariam exactum) simplices eæ partes appareant, quarum tamen si propius, & altiori indagine naturam perquiras, ex dissimilibus coalitas esse inuenies: quod adducto

adducto loco uoluisse Galenum nemini dubium esse debet: cum idem manifestus idipsum etiam hoc ipso libro confirmet, inquit: Etenim ex primorum instrumentorum numero sunt, musculus, uena, arteria, quum hæc immediatus ex primis simplicibusq; uocatus partibus coalescant: atq; per hæc Galeni scriptum dilui, ipsumq; Galenum à repugnantia uindictari posse plane crediderim. Nec illi uitio uerti debet, quòd non idem de eadem re uariis in locis & senserit, & scripserit: nam hoc grauissimorum quorumque autorum peculiare esse solet, ut pro uario scopo, quem sibi in re quapiam proposuere, uaria itidem scribant: in libro enim De inæquali intemperie, dum à simplicium coordinatione uenas & arterias summuouet, exactam rei naturam, ueramq; eorum membrorum essentiam est meditatus: hic, sensus indicium. Scio ego Hippocratem alicubi rationem sequutum, diuersa de re eadem pronuntiasse, dum uno loco rationi innixus, contrarium adstruat ei, quod per experientiam postea obseruauit. Mentiar, ni locum apertissimum ex eo citem. Locus est in primo de Popularibus morbis, historiam recensens eius quæ in Acte decumbebat mulieris, quam cum trimestri foetu grauidâ esset, ignis corripuit (sic enim febrem appellare solet) non febris autem modò, sed & pessima uerendaq; symptomata inierant, conuulsio, sopor, delirium, uigilia, præcordiorum dolores, & cætera huius generis. Hanc tamen liberatam esse scribit, quòd, ut in eius partis commentario adfert Galenus, trimestres & quadrimestres foetus iniurijs tollerandis omnium maxime sint apppositi, aptiq;: cum tamen in Aphorismis scriptum sit ab eodem Hippocrate, non tertium gestationis mensem, sed quartum, quintum, & sextum tolerandis prægnantium incommodis aptiores esse: cuius causa in ijs mensibus constitutas utero gerentes (si ita fieri expediat) purgare audet. Vnde liquidò constat, non eandem de tertio gestationis mense in Aphorismis, & in libro de Popularibus morbis Hippocratem sententiam protulisse, neque item illius interpretem Galenum, quum in Epidemijs trimestre, & quadrimestre tempus reliquis gestationis temporibus prætulerint: in Aphorismis autem, nulla trimestris facta mentione, reliquos, qui sequuntur, ad septimum usq; magis commendat. quòd in altero obseruationem & experimentum, nempe in Epidemijs, in altero rationis iudicium sunt sequuti. Quam rem cum fassissimè Ioannes Manardus uir in re medica nunquam satis laudatus, nec unquam sine multa honoris præfatione nominandus, in suis medicinalibus epistolis pertractarit, non est quòd longius persequamur. Itaq; ut in id redeat, unde digressa est oratio, prima hominis compositio ex simularibus partibus est, secunda ex instrumentis, quæ & ipsa membra Galeno uocantur, quæ actionem edere perfectam possunt, qualia quæ hic adnumerantur, quorum quodlibet peculiarem ex se ac perfectam edere actionem potest. Tertius compositionis modus, ad totum pertinens corpus, coagmentatio quædam est, & congrua coalitio simularum cum organicis instrumentarijsq; partibus. Ex hac autem multiplici corporis compositione palam postea fiet, quot sint prima & simplicissima morborum genera: quò sanè spectare uidentur, quæcunq; in hanc rem hæctenus à Galeno prodita sunt. Recte autem instrumenta singula ex alijs, quæ sensus indicio sim-

4. lib. textu primo.

Ioannes Manardus.
Lib. 15. Epistola prima.

1. Methodi me.

Lib. 1. de Elementis. ad principium.

placia uidentur, constituta esse ait: quòd talia, cuiusmodi sunt oculus, cor, uenter, cerebrum & eius generis, ex uenis, arterijs, carne, neruisq; sint composita. At constat horum plurima non uerè simplicia, sed sensus tantum iudicio talia esse, ut paulo antè à nobis monstratum. Quamobrem appositissimè ea ipsa simplicia uideri (quod totum ad fallax iudicium sensus referendum existimo) potius, quàm reuera esse, Galenus prodidit. Hæc autem simplicia membra prima sunt, ac præcipua in nobis elementa, ita tradente Galeno: quæ & ipsa tamen ex primis illis, unde omnia constant, calido, frigido, humido, & sicco, cõstituantur. Itaq; de carne (subdit Galenus) quatenus caro est, hoc est, uti ex primis illis cõstat simplicissimisq; corporibus, ab ijs obtinet suæ compositionis differentias, ut alia mollior, durior alia sit, neruosiior aliqua, & plusculum coacta, rariior alia, & laxior, minusq; dura: quæ illi differentie ex uaria elementorum in ea cõmixtione accedunt. At quatenus instrumenti cuiuspiam pars est, tum sanè pro sui figmento & magnitudine uarias creat in instrumento differentias: ut quod carne ampliori redundat, carnosum: cui deficit, ex carne ritè dici possit, ac membranosum.

CAPVT IIII.

PRINCIPIO itaque prioris sectæ placita tractantes, quot numero morbi, & quales sint inquiramus: deinde ad eam sectam redituri, quæ corpora per totam substantiam alterari, & transmutari fatetur. Sunt

Morborum prima genera secundum priorem sectam.

autem morborum prima genera duo: unum patentibus latè meatibus, alterum cum clauduntur. Qui enim elementa impatibilia statuerunt, ij in sola compositione pathemata inuenient. Atqui compositionis differentie omnes iam dictæ sunt: igitur necesse est quamlibet simularium partium rectè ualere, si meatuum symmetriam seruauerit: hac enim corrupta, à naturali habitu deflectit. Symmetria duabus discriminatur differentijs, nempe excessu & defectu. unde colligitur, simplicium partium primos morbos duobus constare generibus: altero quo patent meatus, altero quo clauduntur. Itaque si uel ossium aliquod, uel caro, uel reliqua quorum corporum (quæ sensus iudicio simplicia esse uidentur) aliqua, adeo fuerint uel attrita, uel rara, ut à mediocritate aberrant, ea malè affecta esse pronuntiabimus. Quum uerò inter utrumque excessum medium obtinent, tunc ut ad functiones sunt accommodatissima, ita optima ualitudine frui dicentur. Atqui exiguæ utrinq; ab exacta symmetria declinationes haudquaquam morborum nomine censentur, donec functioni cuiuspiam noxam, quæ sensus

Si impio iniqua operetur à causa anterioris instrumenti. Deinde si per ea quælibet quib; se morbi medietas, utom uideatur dispositum fari, habetis et finem, an ad hoc finem, Ita et per quælibet medietas uaria per. Lib. i. doc. apt

fu percipiatur, inferant. Sed in ijs non parua maioris minorisq; ratio habenda est. Quippè ametria, id est à iusto modo declinatio, quæ morbi nomine censerì queat, magno distat interuallo ab ea, quæ ad unguem salubris est symmetria. atque in hoc spatio consistunt sanorum differentia. At in eo quod ipsum sequitur, quod ad eam, quæ sensu percipi potest, pertinet, morbi collocantur, donec adeo à iusto modo fuerit aberratum, ut particulæ sequatur corruptio. Neque enim animantium corpora quomodolibet uel astringi, uel laxari, suapte natura possint: habent enim in hac re terminum, ultra quem progredi citra dissolutionem, corruptionemq; nequeant. Atq; hæc est eorum, qui elementa nihil posse arbitrantur, sententia.

SVNT qui caput hoc quartum ab ea parte inchoent, Sunt autem in morborum genera duo. Mihi ab ea potius parte, Principio itaque &c. inchoandum esse uisum est, quod epilogum ea pars quasi quendam & argumentum totius future tractationis contineat. Igitur secundum utriusq; sectæ placita morborum numerum & differentias uenari contendit Galenus, præmissis iam nonnullis ad eam rem pertinentibus, qualia quæ De corporis compositione, De instrumentorum ex simplicibus structura, De hominum tum sanorum tum ægrorum multiplici differentia: quæ sanè omnia eo spectare uidentur, ut demonstratione quasi quadam morborum numerum inueniat, quod mox ex utriusque sectæ hypothesibus est aggressurus, eorum in primis placita tractans, qui in insectilibus corpusculis hominis compositionem ponebant, uti Asclepiades, & * Epicurus. ad quorum mentem duo statuit Galenus morborum genera, nempe excessum, & defectum: nam aut patentibus latè meatibus, aut præter modum clausis, hominem contingit malè affici, si in horum symmetria sanitatem reponas. ijs nempe uel iusto plus reaseratis, uel certè occasione aliqua stipatis, fit corporum à iusto modo declinatio, atque subindi ægrotatio. Obductionis uerò meatuum & stipationis eæ à Galeno causæ traduntur: Immodica scilicet corporis densitas, facta à frigore conuiuentia quasi quædam, & adstrictio: à crassius deniq; glutinosis uel multis succis obstructio. Vnde & meatuum immodicè patentium causæ per oppositum haberi facile possunt: nimirum multa corporis uel ab ipso protinus ortu, uel à tempore acquisita raritas, meatuum ipsorum à calore laxitas & reaseratio, succorum denique uel penuria uel tenuitas. Hic uerò per meatus, non tam externos illos, qui per cutem passim sternuntur, quàm etiam inter nos & uasa metipsa, nempe uenas, arterias, utranq; uescicam & intestina, intellexisse Galenum crediderim: ut quibus à iusto modo declinantibus malè affici corpus contingat. Verùm qui constructionis nostræ elementa impatibilia posuere, in sola compositione morbos in

al's Democri-
tus

Aristoteles in
prædicamentis
capite 15.

Aristoteles se-
xto de Physico.
auditu & pri-
mo de genera-
tione, cap. 1.

L. lib. 6. de Po-
pularibus mor-
bis.

7. Meth. me.

In arte parua.

Cap. 8. §.

82. arq.

88. §. lib.

3. tempo.

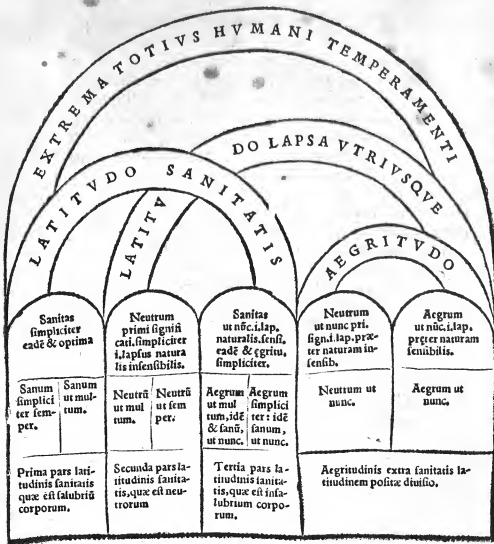
3. Metaphi-
sica. & in præ-
dicamentis.

bos inueniant oportet, quod insectilia illa corpuscula alterationis minime sint capacia: quod enim diuisionem in se non recipit, idem nec alterationem susci-
pere potest: cum alteratio, ut peritissimis Philosophis uisum est, secundum qua-
litate mutatio sit: quod autem insectile est, mutari non potest, quare nec al-
terari, itaque in sola constructione eius sectæ homines pathemata reponere est
neceffe. *πάθος* autem siue *πάθος* motus est circa materiam ab efficiente proce-
dens: sic infra Galenus lib. 3. uti in exemplo, si à causa calida inmodicus calor
in corpore concitetur, is sanè motus quo corpori calor imprimatur, pathema,
seu pathos rectè uocatur. tum autem *πάθος* in nobis oriri est neceffe, cum à
iusto modo fuerit declinatum. Ac proinde quæ inter utrumq; excessum, nempe
adstrictionis meatuum, & raritatis, medium obtinent locum, tum functionibus
obeundis aptissima esse, tum optima sanitate frui dicuntur. quod mediocritas ad
quidus obeundum aptissima & commodissima semper sit habita, nimirum na-
ture amica, & familiaris. Quod ijs uerbis nos bellissime Hippocrates docuit:
Labor, inquit, cibis, potus, uenus, omnia mediocria sunt. Itaq; quæcunq; hanc
nacta sunt, optimo esse temperamento dicuntur: ut abunde in arte parua, atq;
De sanitate tuenda libris monstratur. Quæ parum autem ab exacta illa sym-
metria distant, si modò noxam non inferant sensui manifestam, ea sanè ad mor-
bos referenda non sunt, quas & ipsas à iusto modo declinationes, uulgus &
imperiti homines, si exiguæ sint, imbecillitates uocare solent: quod tum con-
tingit, cum pars quæpiam proprijs actionibus obeundis est parum apta. In ijs
autem (quod ait Galenus) plurima est maioris minorisq; habenda ratio, cum
nonnullæ à iusto modo declinationes propius ad commoderationem & sym-
metriam accedant, ut quæ exiguæ sunt: longius aliæ recedant, ut quæ iam in
agrotationem deserunt, ac proinde rectissime id sequi uidetur, quod proximè
à Galeno subiungitur, eam *ἀνισομετρίαν*, quæ morbi nomine censetur, hoc est quæ
functionibus apertè incommodat, magno distare intervallo ab ea, quæ ad un-
guem salubris est *ὁμομετρία*: in hoc autem spatio sanorum omnium consistere
differentias. Quæ hac parte concisè dicuntur, latissime in Arte parua explican-
tur, sed nos elucidationis maioris causa nonnulla afferamus, idq; in primis,
Operationum lesione uel integritate hæc abinuicem corpora diduci, atq; dis-
cerni, inquit Galeno, Terminum utriusq; discretium (optimè, inquam sa-
ni & acri) esse operationum lesionem sensibilem: itaq; longissimo certè di-
stant intervallo, ut quæ contraria sint, & extrema: nempe *ἀνισομετρίαν* esse cor-
pus quoddam, ei ex diametro opponitur, quod est *ὁμομετρίαν* esse, id est, immode-
ratam, seu mauis, incommensuratum: item perfectas, & ut Medici uocant,
inculpatas edere actiones, ei contrarium, quod est uitiatas, & imperfectas edere.
Cum sint igitur hæc extremæ contraria, per *ὅτι διακρίνεται* distare est neceffe:
quod contraria secundum Aristotelem ab sese longissime distent. Salubrium
autem corporum cum multiplex sit differentia (tota nimirum sanitatis latitu-
dine in treis partibus ducta, nonnullaq; uni extremorum, reliqua alteri sint ui-
ciniora) sit omnino, ut in spatio eius declinationis, quæ morbum facit, & al-
terius symmetriæ, quæ optimam ualetudinem parit, & saluberrimum corpus
constituit

L. de
F. lib.
art.

constituit, multa incurrant salubrium corporum intervalla : nempe ex ijs, quæ à Galeno in Arte parva dicuntur, liquidò constat, ab extremo optime constitutionis, hoc est, à sanitate simpliciter tali, ad alterum extremum, quod ægritudinis, ut nunc à Galeno uocatur, hæc interesse salubrium corporum intervalla, scilicet, salubris ut multum, neutri ut multum, neutri ut semper, ægri ut multum, & ægri simpliciter : quæ ambo sub sanitate ut nunc comprehenduntur, quantum ex Galeni coordinatione in arte parva asserere licet. Ad latus ægritudinis declinant neutrum ut nunc, & ægrum ut nunc : in quo item & ipso uarij generis morbi continentur, multa in ijs maioris minorisq; habita ratione quoad ex aberratione à iusto modo, particule sequatur corruptio. Vt autem omnia facilius intelligas, schema tibi, optime lector, effingere non piguit, quo cuncta à me modò ex Galeni dogmate adducta, commodè perspicere queas:

nam cum per hyemen proxime lapsam Galeni artem parvam publicè interpretandam suscepissem, multoq; labore salubrium & insalubrium corporum inextricabilem illam coordinationem intelligere satagissem, hoc mihi formaui exemplar, quo ueluti in tabula quadam salubrium corporum & insalubrium interstitia deprehendere licet. Est autem huiusmodi,

EN T I B I optime lector excogitatum à nobis typum ad congruam dicto-
rum Galeni quum hic, tum in arte medicinali intelligentiam, unde facile &
totius humani temperamenti extrema, longissimè distantia, tum uerò sanorum
corporum interualla utring; reposita, perspicere citra laborem possis. Adhæc
sanitatis uniuersam latitudinem, atque illius per partes diuisionem ad Galeni
fensa: quæ si diligenter animaduueris, ad ea, quæ de proposita re in arte me-
dicinali traduntur, haud nunimum momenti habere te intelliges: ac huius pro-
positi exempli præsidio, nullo fermè negotio, Neotericorum ineptam coordi-
nationem arguere poteris. Gentilis dico, ac Haly, Iacobiq; Forliuensis, qui
longissimè ab Galeni mente acutis suis interpretationibus recessere. Sed ne te
diutius morer, ad institutum feliciter redeamus.

QVI uerò ipsa pati & in se inuicem efficere & tota cum totis misceri, attemperariq; autumant: ij necessariò tot morbos esse fatebuntur, quot fuerint prima elementa. Agè igitur quatuor sint prima elementa, calidum, frigidum, siccum, humidum: quibus inter se inuicem temperatis, sanum euadet animans, si moderatè misceantur, ægrotum uerò si immoderatè. Ac quatuor etiam erunt primi morbi: unus quidem calor à naturali symmetria defleuens. Alter frigiditas. Tertius humiditas. Quartus siccitas. itaque secundum alterius sectæ hypothesin, ij sunt in uniuersum morbi eorum corporum, quæ & similiaria uocantur, & omnino uidentur esse simplicia: morbos sectæ compositorum in nobis instrumentorum, utriusque sectæ autores habent communes.

Morborum
prima gene-
ra secundum
alteram se-
ctam.

EX ALTERIUS sectæ placitis simplicium morborum numerum inquit, peripateticorum dogma sequutus, qui & ipsi elementa in se agere inuicem, hoc est agendo nonnihil & ipsa pati, ac alterum alterius mutuò actionem excipere iure optimo censuere, totaq; cum totis misceri, quod totum in mixti alius cuius productione uidere licet: in quo calida frigidus, humida siccis ita inuicem contemperantur, ut neutrius horum supra alterum à iusto misionis modo recedentem exuperantiam inuenire possis. quæ omnia post Galenum pulchrè intellexisse Arabs Auicenna uisus est, complexionem (ut ipsi uocant) definiens, quam, qualitatem quandam esse ait, ex actione & passione elementarium qualiatum inuicem agentium & taliter commixtarum ut cuiusque earum plurimum contingat plurimum alterius, quod sanè non est aliud, quam ipsa tota cum totis misceri. Qui talia igitur asserunt (ut Peripatetici ferme omnes) tot morborum genera assignent oportet, quot sunt prima in nobis elementa. ea autem, quatuor esse omnibus in confesso est. Iis itaque symmetriam suam seruantibus, sanum euadet animans, functionibusq; obeundis maximè idoneum erit: Declinantibus uerò, tantò grauius ægrotare erit necesse, quantò longius ab exacta illa sua symmetria discesserint. Calor ergo exuperans unum morbi genus in primis & simplicibus particulis procreabit (febrem hunc nominant) frigiditas alium, humiditas & siccitas per seipsa duo alia item. hæc prima in simplicibus membris morborum genera, à quibus ad composita Galenus progreditur.

Fen. prima, pri-
mi doc. 3. ca. 1.

Vide Gal. lib.
de elemētis &
de temperamē-
tis.

PERCVRRAMVS igitur & hos paucis, si prius ostenderimus quomodo sint communes. etenim quum omne corpus sensus iudicio compositum (Græci *σύνθετος*: id est, dissimulare uocant) quo probè munere suo fungí possit, non ex quibuslibet, & ut fors tulit, particulis, neque simpliciter ex indecente numero uel magnitudine constitui, neque

etiam pro fortunæ arbitrio compositionis modum habere debeat: colligitur in ijs quatuor generibus omnium instrumentorum morbos contineri.

COMPOSITVM corpus Græcis *σύνθετον*: Latinis *disimulare*, hoc est, diuersarum partium, nec inuius rationis dicitur. quo nonine sæpe usum fuisse in eo significato Aristotelem legimus. hoc itaque ipsum ut functiones suas probe exerceat, partes habere necesse est ei obeunda functioni maxime congruentes & idoneas. quod ipsa naturæ in pangendo corpore lineandisq; diuersimode membris solertia indicat: quæ cum miro quodam artificio cuique membro pro suæ functionis dignitate atq; natura uariarum conformationis modum præscripserit: id ad usum aliquem excogitasse naturam cum Galeno credendum censeo: alioqui uana sit oportet ex tam uarijs coalitio. nihil autem naturam frustra moliri, aut temerè facere, præter Aristotelem Galenus ingenue est professus. Itaque non ex quibilibet ijsq; temerè congestis: sed ordine quodam & numero, forma, positu, decentiq; magnitudine, totum constabit corpus. atque in ijs ipsis à iusto modo declinantibus, tota consistet compositorum morborum colluies: ut mox Galenus per singula horum genera ac differentias gradiens palam faciet. Rectissime autem non pro fortunæ arbitrio compositionis modum nos habere Galenus subiicit. Nam quod fortunæ arbitrio ducitur, plerumq; in compositionem, inordinatum, temerarium, fluxum, inconstans, mutabile, caducum ac momentaneum est: nec ullam seruans aut rationis aut constantiæ legem, cuius tamen in nos imperium etsi durum atque implacabile in dies experiamur (ut quæ corporibus nostris (quod Seneca ait) impotenter, contumeliose, crudeliter abutatur, dum alios ignibus, alios in gurgite uasto nudos proijciat & incerta in littora iactet: plerosque morborum uarijs generibus tabefactos, diu inter uitam mortemq; detineat, ut uaria & libidinosa mancipiorumq; suorum negligens domina est) hanc tamen cæca mortalitas deam facit, cæloq; dignatur: eamq; toto mundo, & locis omnibus, omnibusq; horis, omnium uocibus inuocari uidemus. Cum una sola & rea agatur, & in sinistris euentibus accusetur, solaq; conuictis colatur: ut quæ (quod Plinius ait) à plerisque uolubilis, cæca, uaga, inconstans, incerta, uaria, indignorum faultrix merito nuncupetur. ita in tota ratione mortalium sola utranque paginam facit. De qua pulcherrimum extat apud poetarum omnium summum epigramma in hoc modum:

Vergilius.

O Fortuna potens * quàm uariabilis,
Tantum iuris atrox quæ tibi uendicas,
Euertisq; bonos, eligis improbos,
Nec seruare potes muneribus fidem.
Fortuna immeritos auge honoribus:
Fortuna innocuos cladibus afficit,
Iustos illa uiros pauperie grauat,
Indignos eadem diuitijs beat:
Hæc aufert iuuenes, & retinet senes

1. de gene. ca. 5.

Primo coeli.
Galen. 1. de usu
partium.

Lih. de consol.
ad Martiam.

1. naturalis hi-
storie, cap. 7.

Iniuſto arbitrio tempora diuidens.
 Quod dignis adimit, tranſit ad impios:
 Nec diſcrimen habet, rectaq; iudicat
 Inconſtans, fragilis, perfida, lubrica:
 Nec quos clarificat, perpetuò fouet.
 Nec quos deſeruit, perpetuò premit.

Hoc ſane Epigramma, quod & elegantiffimum ſit, & uiuis penè coloribus for-
 tunæ naturam omnem exprimat, proximeq; ad philoſophorum omnium ſenſa
 accedere uideatur: ad hunc Galeni locum accommodare non iniquum uifum
 eſt, ipſumq; hoc loci inferere, minimè ueritus, ne non & doctis in hac parte ſa-
 tisfaciam, poëtae luſus ſacris medicinæ theorematibus quaſi condimentum quod-
 dam inferens, quum & hoc doctus plerique in locis Galenus fecerit, integros
 ex Homero referens uerſus: idipſumq; Plato, Ariſtoteles, ac cæteri penè omnes
 quicunq; ſcripta ſua amoenis & doctis narratiunculis illuſtrare didicerunt, pu-
 tidulos uerò iſtos & laruas hominum (qui hæc fortaſſe damnabunt: & tan-
 quam ab commentatione de re modica alienum indignumq; cauſſabuntur) nihil
 certè moror, nec metuo: ut quibus nihil ſapere ſoleat, ni quod ſit multo cœno
 ſecèq; barbariæ oblitum: cum iuxta uetus prouerbium, Μῆτις ὤφρα γὰρ ἀμύματα μὴ-
 τε. i. nec natæ nec literas norint.

DIFFERENTIAE uerò per ſingula genera hoc modo
 accipiuntur. Primum (quod diximus) genus eſt, quum de-
 cens particulæ forma corrumpitur, aut figura, aut concaui-
 tas malè quadrat, aut etiã meatus, aut horum aliquod quod
 ad eſſe debeat, deperditum eſt. Ad hoc genus pertinet aſpe-
 ritas quoq; & leuitas, quādo non aptè inuicem inter ſe com-
 mutantur. In altero genere quod ſimplicium primarumq;
 particularum numero continetur, duplex erit morborum
 differentia. aut enim de eſt aliquid, quod ad eſſe oportebat;
 aut abundat quippiam, quod non erat neceſſarium. In tertio
 genere, quod ad magnitudinem ſpectat, itidem duplex in-
 uenitur differentia. Quippè ſi ad nimiam magnitudinē at-
 tollatur id quod minùs eſſe decebat, aut ediuerſo extenu-
 tur quod maiori mole oportebat eſſe præditum, uniuerſum
 inſtrumentum non rectè ſe habere dicemus. Per reliquum
 morborum genus, differentia à compoſitione naſcuntur:
 aut enim poſitus à naturali habitu euariet, aut partes inter
 ſe non benè conſentiunt.

COMPOSITORVM morborum per proprias differentias naturā omnem
 ac numerum Methodo quadam Galenus inueſtigat. Diducuntur autē quatuor
 primis generibus: nempe forma ſeu figura, numero, magnitudine, & poſitu.
 In primo itaq; genere erratum eſſe dicimus: cum natiua membri forma depe-
 rit,

rit, uel aliorum quam pro naturæ modo mutatur atq; peruertitur, ut si cauum non sit aut rotundum, rectum uel aut inflexum, quod per naturam tale esse debet, tum sanè in figura lapsum esse iure æstimabimus, tum etiam si meatus aliquis uel latius pateat, uel præsius cogatur, aut leuius sit quod asperum esse debet (ut ima uentriculi pars & uteri) aut asperum, quod leue (uti in aspera uocatis arteria) tum hercle uitium in figura subesse dicemus. In numero secundum genus situm est, cum deest quidpiam quod adesse oportebat, uel cõtra adest, quod abesse erat necesse. id ipsum in tertio genere, quod ad quantitatem spectat, usu uenit. Nam uel ad ampliorem molem quam pro naturæ modo: uel ad minorem desleat membrum: in utroq; autem uitium: in positu uero, quum à naturali habitu euariet, ut quod sursum uel deorsum sisti debet, aliorum feratur & situm sit: aut quum partes inter sese non bene coherent, quod uel laxitate, uel luxatione, uel subituario & inuoluntario motu (uti in deprauatis naturæ motibus) fieri cõsuevit.

P O R R O quemadmodum primorum instrumentorum singula ex simplicibus corporibus uel rectam uel uitiatam compositionem sortiuntur, atq; ex ipsis ut uel sana sint, uel ægra, obtinent: ita ex his ipsis primis instrumentis rursus secunda coalescunt. Etenim ex primorum instrumentorum numero sunt musculus, uena, arteria, sed digitus secundi est ordinis, at digito magis pes, atque hoc multo magis crus. Nam in uniuersum quæcunq; ex similaribus coagmentatis unius functionis gratia creata sunt, in primo instrumentorum ordine numerantur. Quæ uero rursus ex his componuntur, tametsi quam maxime uni totius instrumenti functioni deputata sunt, ad secundum ordinem reducuntur. Iidem tamen sunt, tum horum, tum primorum instrumentorum (quos diximus) morbi. Verum de instrumentorum differentia, in alio libro disputauimus: nempe quæ admodum sim prima sint, moxq; ab his secundo, & tertio, & quarto ordine sint collocanda: quippe sunt aliqua quæ ambiguas utrinq; habent notas, ut uideatur, tum ad primum tum ad secundum ordinem pertinere: atqui in presentia non opus est tam exquisito sermone. hoc unum consideres uelim, simplexne sit particula (quatenus sensus iudicat) an composita. Nam simplici accidere solent morbi, quos diximus ex primorum elementorum differentia distingui. Compositis uero, reliqui qui utriusque hypothese sunt communes. Nullum tamen morbi genus est, neque in simplicibus neque in compositis, quod sit utriusque proprium: id enim haudquaquam fieri posse, ex diuidendi Methodo ostenditur.

TRI A statuit Galenus morborum genera : unum, ex simplicissimis unius functionis gratia coalitis constans. cuius generis, uena, arteria, caro, esse censentur. Ut enim in ijs quae ipsa componunt fibrae, bonae aut uitiae compositionis : atque ex ordine, uel sanitatis uel aegritudinis in compositione causae sunt, sic sanè in digito, pede, crure, ac manu (quae & ipsa secundi sunt instrumentorum ordinis: quod non proximè ex simplicissimis illis, sed immediatius ex uenis, arterijs, carne, primis scilicet instrumentis, coalescant) quae inquam talia componunt partes, sanitatis & aegritudinis causae sunt. Tertium porro instrumentorum genus, ex secundi ordinis instrumentis constat. quo in genere sunt thorax, caput, uenter imus, & cetera eius generis. De instrumentorum autem differentia cum alibi latius Galeno disputatum sit, nempe libris de usu partium & in Anatomicis administrationibus, non est quod longius sermonem hic producamus. Sed hoc unum tamen nobis perpetuò memoria tenendū rectissimè monuit, nempe, affecti membri naturam spectandam esse. quum simplici simplex : composito, compositus item soleat accidere morbus. Atque instrumentarijs quidem partibus ij accidunt qui utriusque hypothese sunt communes, nempe in figura, numero, magnitudine & situ. siue enim in meatuum symmetria, siue in primorum elementorum temperamento sanitatem statuas, fateare necesse est, in primis illis quatuor generibus à iusto modo deflectentibus morbum consistere.

AT VERO unus est morbus omnibus corporibus tum simplicibus, tum compositis, communis : siue ea ex primo, siue ex secundo, siue etiam tertio fuerint instrumentorum ordine. atque de ipso iam iam disseremus. Methodus itaque quae huiusmodi morbus inueniatur: in hoc uersari uidetur, sit ne quidpiam praedictis partibus commune. Si enim quum in naturali sunt habitu, sit aliquid ipsis commune, quod animanti aut functionem, aut usum aliquem praestet, hoc profecto, si uitiat, communis in ipsis morbus constituetur. Sed quid est hoc quod omnibus sit commune? partium utriusque singularum unitas : quae unumquodque corpus, si praeditum fuerit, unum esse, & unam functionem, uel unum usum perficere dicitur. Quae si ex aliqua occasione soluitur, ipsa illius partis morbus erit. Atque quam in singulis partibus appellationem fortitur hic morbus, paulo post dicemus, ubi iam dictorum generum differentias in suas partes dissectabimus.

DIXERAT proximè ex diuidendi Methodo fieri non posse, ut unus aliquis morbus utriusque membri (nempe simplicibus & compositis) proprius esset. Quae autem sit diuidendi Methodus, & quonam pacto ex ea id sequatur, paulò inferius ostendemus: nunc uero morbum quendam utriusque communem inueniri posse de

2. posteriorum
cap. 1.

Ex Gal. 4. Me-
tho. med.

Plato.
Aristoteles.

2. posteriorum,
cap. 14.

Boetius lib. de
diuisionibus,

posse demonstrat. & id quoque sumpto necessario ad id principio, utpote, si quid inueniatur utriusque commune, in eo item inueniri morbum qui ambobus ex quo correspondeat. Nempe si id quod commune est à natura sua euariet, idipsumque tam simplicibus quam instrumentariis partibus sit commune, sit omnino, ut unusquisque morbus utriusque sit communis. In eius sane morbi inuentione Aristoteles Methodum imitatus: qui non prius (quid sit) inueniri posse demonstrat quam (si est) cognitum habeamus. Quod & facit Galenus, prius inuestigans si ne quippiam utriusque membrum commune: quam quid sit morbus ille communis indicans. Esse autem quippiam utriusque commune, omnibus in confesso est, nempe, partium unitatem, qua quidvis unum maxime dicitur. Hac igitur dissoluta, in quacunque tandem id parte fiat, illius partis morbus erit: sumpta pro loci uarietate uaria item nomenclatura. quippe in carne ulcus, in ossibus fractura, in nervo, ruptio, & ceteris dicta, in ligamento & cetera sed hæc paulo post latius explicabuntur, quum horum ratio à Galeno reddetur, utique cap. x 1. Nunc uero id ostendamus, ex diuidendi methodo fieri non posse (quod ait Galenus) ut quippiam simplicibus membris & compositis sit proprium. quod nullatenus monstrari poterit: nisi prius quæ sit ea diuidendi Methodus, nobis cognita sit atque compertum. Hanc igitur nobis omnium primus Plato tradidit, quum in Philebo, tum in Sophista, sed præsertim in Ciuili de regno, quibus in locis exactissime absolutam diuidendi uiam monstrauit. quem sequutus eius discipulus, summus semper in omni philosophia habitus Aristoteles, perfectam de diuidendi ratione in Analyticis posterioribus tradidit artem. ea autem est (ut etiam fidei interpretes Boetius tradit) ut primum eius quod diuiditur substantiam ueramque essentiam noscamus: dein eas quæ per se sunt differentias sumamus, abiectis his quæ per accidens, item & quæ consequentes ac relinquentes uocantur: hoc est quæ ab eo quod diuiditur aut re aut ratione separari possunt. solæ enim quæ per se sunt differentie, ad diuidendi methodum pertinent: quod eæ unius cuiusque rei substantiam compleant. Deprehenduntur autem huiusmodi differentie ad hunc modum: nam si preposita differentia, omni possit & semper inesse subiecto: ea inquam ueræ, & per se differentia, ac propria dici merebitur, ut mortale ad animal. quod si non possit, sed actu, uel ratione seiungatur, hæc à diuisione summouenda est, quod uel de genere relinquentium sit (ut quæ actu & ratione à subiecto seiungitur, ueluti sedere hominis respectu) uel de genere consequentium, ut quæ ratione sola à subiecto separatur: ut glaucis oculis esse, ab homine ratione tantum seiungimus. Huiusmodi autem differentie omnes diuisioni ineptissime sunt: solæ autem per quas species consistit: ipsæ & in definitione speciei: & in generis eius diuisione, quod continet speciem, collocari iure optimo possunt, & ad diuisionem sunt appositisimæ. Sed non hoc tantum sat est in diuisionis methodo, uerum etiam spectare oportet, quæ differentie à se inuicem aliqua oppositione differant: nam rationale & bipes, quamquam animalis differentie sint, tamen ad diuisionem sunt ineptissime, quod sibi inuicem nullatenus opponantur. Quæcumque igitur à se per oppositionem aliquam distant, eæ genus ipsum commodè diuidere possunt: ut quæ contrarietatis oppositione à se disjunguntur: ut rationale & irrationale, uel quæ

uel quæ secundum habitum & priuationem distant : uti, uisus & cæcitas : uel quæ secundum contradictionem, ut, esse & non esse : uel tandem quæ secundum relationem, ut pater & filius, dominus & seruus. Hæc de diuidendi methodo ad præsens, ex qua illud constare arbitror, nihil differentijs seu speciebus, genus aliquod diuidentibus, propriū esse posse: nam quum has ipsas (uti mox dictum) contrarias aut aliquo modo oppositas esse oporteat, proprium autem omni & soli & semper inest: quod autem soli inest, iam illius contrario inesse non potest: ex eo fit, ut differentijs unum aliquod genus distinguentibus nihil proprium esse possit. Nam si (exempli causa) risibile rationali proprium sit, uti est, irrationali conuenire non potest: alioqui idem duobus contrarijs proprium erit: quod uel ex ipsa rei natura repugnare uidetur. Rectissime igitur Galenus ex diuidendi methodo affirmauit, simplicibus & compositis membris, hoc est, differentijs sibi inuicem contrarijs, nihil posse proprium esse, commune tamen aliquid esse potest, ut paulò antea monstratum.

CAPVT V.

GGREDIAMVR itaq; id quod proposuimus, rursus à priori hypothese initium sumentes : hæc enim duos ponebat simularium partium morbos, in meatuum ametria (id est à iusto modo declinatione) consistentes : unum quum supra modum patent, alterum quum constipantur. Atque uterq; horum bifariam diuiditur: quippe constipatio fit, aut quum totum corpus undiq; in sese contrahitur, aut quum meatus ipsi obstruuntur. At latitudo, ubi uel corpus ad omnem partem extenditur, uel meatus quodammodo expanduntur: quod fieri solet quum concidunt elementa, quæ propriè corpora appellātur, nempe prima simpliciaq;. Nam quæ ex illis composita sunt, syncrimata (quasi concreta dixeris) uocant. Porro altera hypothese, itidem duas habet morborum differentias: quippe simularia corpora interdum solis qualitatibus alterantur, interdum uero substantia quædam iamdictis qualitatibus prædita, fluit ad ipsa. Atq; hic secundus modus tumorem in corpore excitat, qui nullum medicorum latere potest: Etenim Erysipelata, phlegmone, oedemata, phymata, phygeta, strumæ, Elephantiasis, psora, lepra, uiriliginis, tumores duri, huius sunt generis, & facile deprehenduntur. At morbi qui in sola qualitatuum intemperie consistunt, non ita facile cognosci possunt, nisi pars ipsa plurimum à naturali habitu deflexerit : Tunc enim haud difficile fuerit eos cognocere:

Constipatio quando fiat.

Latitudo meatuum.

*morbi simulari in
flume mabeat
phlegmone morbi
simulari*

*Elephantiasis q. d. tumor
simulari affim. l. l. l.
hic in r. r. r. r. r.
morbi in alijs p. l. l. l.*

f Quippe

Febris quid.

Quippè ubi calor totum corpus infestat, febris nominatur, qui & in partibus nonnunquam haud obscure appareret. Nam & crura, ijs qui uehementer & præter consuetudinem ambulauerint, & manus, si plurimum eas exercueris remigando, fodiendo, aut quippiam huiusmodi faciundo, calidiores manifeste uidentur, non solum laborantibus ipsis, uerum etiam ijs qui extrinsecus eos tetigerint. Si enim magnus tumor in particula quapiam oriatur, ob affluentem aliquam substantiam calidam, is ad secundam morborum differentiam pertinebit. Verùm morbi quos iam diximus, & affectus quoque qui aut ab adurente sole, aut calfaciente igne (incendium uocant & ambustionem) uel in parte, uel in toto corpore relictī fuerint, ad primam sunt referendi.

P Ralongo hoc capite, simplicium morborum numerum ex utriusque sectæ placitis denuò recenset, arguens interim eos qui morbi substantiam in actionis noxa non in habitu ponebant: ostendens itidem quàm sint ipsi uno symptomatis nomine male usi, hoc ipsum pro morbo, morbum uero pro ipsius causā usurpantes, atque tandem de imbecillitate per occasionem nonnulla. hæc totius capitis summa. Morbos autem qui secundum priorem hypothesim in meatuum ametria constant, recensere non est operæpretium: cum de ijs abundè superiori capite à nobis sit dictum: alterius tantum hypothesi morbos enumerabimus: quorum duas statuunt eius sectæ principes præcipuas differentias. primis nimirum corporibus, aut solis qualitatibus sine humoris influxu extra temperiem ductis: aut interdum substantia quapiam iisdem qualitatibus prædicta confluenta. primam uocant intemperiem nudam: alteram, intemperiem cum affluxu. has neoterici, materialem & immaterialem uocant. de quibus Auicenna primo suo canone non parum multa. Ad intemperiem uero cum influxu, omnia apostematum genera pertinent, Erysipelata, phlegmones, & demata, phymata, & eius ordinis multa, quæ & ipsa uitiose substantiæ in affecta parte confluxum indicant: fluente namq; bilioso succo, erysipelas nascitur. cum ipsum uel teste Galeno biliosi humoris soboles sit: uti phlegmone sanguinis copiosioris & calidioris, & demata autem pituitæ, scyrrhi, atræ bilis naturam sequuntur. Miscentur autem nonnunquam horum tumorum genera: quorum si alterum uincat & superet alterum, dominantis nomen præponitur, unde hæ nomenclaturæ, phlegmon Erysipelatodes, uel Erysipelas phlegmonodes & œdema phlegmonosum, uel e contra. Sunt & alij tumores, non pauci, qui licet sub uno aliquo dictorum generum comprehendantur, uarijs tamen ex causis diuersa sortiti sunt nomina, uti phymata, phygethla, strumæ, & reliqua quæ hic Galeno numerantur: nam phlogon, quod à Celfo Tuberculum dicitur, ab tenui succo & qui cito augeatur, & in suppurationem accelret, ortum habere omnes asserunt. phlogon, Græci uocant inflammationem cum ery

Intemperies nudas & cum affluxu.

Fen. 4. primo cap. 11.

1. Thera. ad Glau. & lib. De tumoribus congenera naturam, & item 13. meth.

Lib. 6. ca. 18. & ante libro 5. cap. proprio.

nem erysipelatoden uel erysipelas cum inflammatione. Celsus definit tumorem non altum sed latum, in quo quiddam pustule simile sit, quem dolor et distentio uehemens, interdum etiā febricula comitari soleat, et glandosarum partium peculiare sit: pānum nostri dicunt. Struma sunt quæ Græci χυρᾶδος nominant, uel à choradibus petris per marinas aquas conspiciunt, uel à subius multiparis animalibus, eo morbo frequenter affectis, uulgus scroffulas uocat. Sunt autem adenis indurati à pituita crassa uehementerq; impacta. Ελπίων ποῖος porro est quam uulgate nomine lepram dicimus, quæ et ipsa atrabilarij succi in totum propulsi soboles est, uti Galeno, Paulo, et Aëtio autoribus grauiſſimis uisum est: quam et ipsam ferme incurabilem omnes affirmant. Unde constat errare eos tota uia, qui hanc, tumorem crurum uel pedum esse cum Auicenna existimant: et non potius cancrum toti corpori communem: à quo qui prehendantur, tum curatu difficiles, tum satyris quamſimilimi euadunt. Sed quoniam de hoc ipso argumento satis à Fuschio et Manardo tractatum est, non est quod in re iam doctis uulgatissima laborare amplius oporteat. ῥέφα autem et λήφα cutis uitia sunt, et affinitate quidem proxima: uti et uiriligo, quam Græci ἄλφα nominant. priora duo, cutis asperedinem esse uolunt cum pruritu et corporis squallore: ab atra bili ut plurimum: hoc tamen differre, quod λήφα cum manifestus squamis cutem profundius depascatur, ῥέφα autem summam tantum cutim afficiat, et ueluti fissuracea quedam renuitat: Latini hanc scabie nuncupant. Affectus porro ij omnes quam facile deprehenduntur, nimium sensibus expositi, tum uero secundum locum cui insident, aut humorem à quo oriuntur uariam sortiuntur appellationem. qui autem præter substantiæ influxum in sola qualitatum intemperie consistunt, non sic facile, quod ij non æquè pateant, ni affecta pars plurimum (ut Galenus ait) à naturali habitu deflexerit. Ac proinde rectissime dixisse Hippocrates uisum est, de occultis morbis opinione potius quam arte iudicari: quod interni morbi aut non omnino certæ et euidentes, aut certè coniecturales notas habeant: propter quod non modo curatu difficiles, sed et ad præſagitionem incerti et sunt et habentur, præsertim si acuti sint. Quod nobis ijs uerbis Hippocrates testatum reliquit, τῶν δὲ νόσων νοσήτων ἢ πέναντων ἀσφαλὲς αἰ προσδοκῶσιν εἶναι, οὐτὶς δὲ σαφὲς οὐτὶς τῆς ὕλης. i. Acutorum morborum non omnino certæ sunt aut salutis præſagitiones aut mortis. Ex internis autem, qui totum corpus occupat calor functionis impediens, febris dicitur: si modo et præter naturam sit, et à corde procedat: qui uero in partibus labore aliquo fatigatis susciatur ab spirituum nimirum et sanguinis confluxu, is sane febris nomen non meretur: quod nec à corde in totum corpus procedat (quod febri esse propriū ac peculiare uolunt omnes) nec actiones ledat. Itaq; qui ab aduētē sole, aut igne affectus creatur (Græcis χαυμάτια καὶ περὶ ἀνέρας, i. ambustiones et incēdia uocari Gal. asserit, quāquā ambustionis nomen Copus angustioribus cancellis arctauerit, dum 1. lib. de Morb. caus. capitis solum calore extrinseco tentati incensionē significare ait: ita enim Galeni literam ipse uertit, Ceterum, inquit, qui in apricis diu morantur locis, si nudi sunt, tota interdum cutis calidior redditur: si uero

Vbi supra li.
5. cap. proprio.

Gal. 1. theri
ad Glau. & lib.
De tumo.
Paulus lib. 4.
cap. 1.
Aetius lib. Ser-
monum 13. ca.
120.

ῥέφα et λή-
φα quid αλ-
φα.

Scabies.

Li. De flatibus.

Febris.

Ambustio.

uestiti, caput dūtaxat afficitur calore, atq; hic affectus Ambustio uocatur. Sunt autem qui hanc partem (atque hic affectus ambustio uocatur) non ad proximè præcedentem particulam (in qua de capitis tantum calore agit) sed ad ambas illas simul referant, ut sensus sit, non cum tantum affectum qui ex capite calfacto oritur, sed & cum a quo tota cutis calidior redditur, ambustionem nominari. Quod ego uerissimum esse existimo, & nominis significationem congruere magis: non enim magis ambustio unius quam alterius partis incensionem significat, sed omnium ex æquo.

Morbus frigidus.

E I V S uero morbi, qui calido opponitur, nempe frigidi, affectus in extremis partibus, adeo subinde manifestus est, ut ipsas emortuas decidere nonnunquam contigerit. At huiusmodi affectus in uniuerso quoque corpore accidit ijs qui sub uehementi frigore iter aggressi sunt. Horum enim alij in ipso statim itinere mortem obierunt, alij priusquam domum reuerti potuissent, diuersorum nacti, semimortui, gelidi que apparuerunt. Solet huiusmodi affectus accidere & apoplecticis; & comitialibus morbis, & trementibus, & conuulsis. Porro eorum qui in itinere frigoris inclementia perierunt, alij ἐμπροσθεν τόνῳ, alij ὀπισθόνῳ, alij τετάνῳ, alij congelatione arrepti obriguerunt, alij apoplexiæ quidpiam simile perpeSSI sunt.

s. Aphorif.

H V I V S loci facilis est explicatio: nam nulli non constat à uehementi frigore male affici corpora nostra: tum præsertim corporis extrema, ut quæ à fonte caloris remotissima quum sint, & nervosi generis fibris contexta, frigus haud difficulter adnateant. Nervosa autem omnia frigoris iniurias non ferre, omnium primus Hippocrates prodidit in hæc uerba, τὸ ψυχρὸν πολὺ μᾶλλον ἐστὶν ἐπὶ τοῖς νεύροις, ἐν τοῖς ὀστέοις, καὶ τοῖς μυστέροις. ὃ δὲ θερμὸν ὀφελιμώτερον. i. frigidum inimicum ossibus, dentibus, nervis, cerebro, spinæ medullæ: calidum uero, utile. Quin & illud exploratissimum est, apoplecticis & comitialibus, trementibus item & conuulsis idipsum accidere, quod per frigoris uehementiam peregrè profectis, qui ut sunt ipsi præ nimia spirituum & sanguinis refrigeratione coarctationeq; emortui, peneq; exanimis, sic sanè huiusmodi affectibus quiprehenduntur (præ uiarum obstructione nequeuntibus se in partes animatas diffundere spiritibus) attoniti, immoti, ac functionibus inutiles manent. Ceterum multos ex cæli inclementia in media uia conuulsos fuisse ac perisse tam est manifestum, ut ampliori fide non egeat. Contingunt autem ij affectus refrigerato neruorum principio, ut latius tertio de locis & quarto de Symptomatum causis.

Ceterum

CAETERVM in omnibus ijs quibus symptoma aliquod accesserit, ipsum nonnullorum intelligentiæ ita imponit, ut symptoma putent morbum esse: & morbum symptomaticam causam. Quippè qui actionum noxas, morbos esse arbitrantur, ij non ab re conuulsionem, sentiendi uim abolitam, torporem, & id genus alia, morbos appellant. Sed nos ab initio de nominibus disputauimus, ut in ijs omnibus intelligas, non de rebus ipsis, sed de nominibus esse controversiam. Quippè illi duntaxat reprehendendi uidentur, qui suam ipsorum hypothesim non obseruantes, quanquam errant, putant tamen sapienter se quippiam agere. Quippè audire licet eos, quum distinguunt, dicentes, Si à phlegmone nascatur conuulsio, ipsam esse phlegmonis *εμμεννα* (perindè ac si dicas aduentitium germen, & symptoma). Si uerò à sola intemperie prodierit, morbum esse aiunt. Similiter de febre quoque statuunt: quippè eam symptoma esse arbitrantur, quum sensibilem aliquem partis affectum sequitur, alioqui morbum & pathos appellant. Qui etsi reprehensione maximè digni sunt: tamen alienam consutationem non expectantes, ipsi seipsos irretire uidentur. Igitur qui uel functionum offensas morbos uocari statuerint, si hoc ipsum perpetuò, constanterq; defendant, uel alioqui hallucinantur, ij ut in nominibus errare uidentur, ita in rebus ipsis nihil peccant. Sed medica nomina omnia, in alio uolumine accuratè persequuti sumus: proindè qui rectè ipsis uti uoluerit, eum tractatum percurrat. in præsentia uerò (quia res ipsas considerandas suscepimus) sequentes prædictum de nominibus pactum, ad reliqua nos accingamus.

Epiginema
quid.

Liber de medicis
nominibus.

SYMPTOMATIS nomen, plerosq; certè non indoctos modo, sed et perirrisimos quoq; fefellit. putantes hoc ipsum morbum esse, morbum uerò, huius causam. Nam si cui conuulsio accideret, hanc quidem, morbum putabant: intemperiem uerò à qua hæc oriebatur, non morbum, sed morbi causam existimabant: cum contra omnino eueniat, ut quæ intemperies symptomatica alicuius causæ sit, eam sanè morbum conueniat dici: quum ipsa per se primò functionem ledat, symptoma autem non per se, nisi quatenus huius proles est & generatio: sequitur enim symptoma morbum uelut umbra corpus. At de omni symptomaticum natura sequentibus libris exactè dicitur.

DE AFFECTIBVS itaq; tum calidis, tum frigidis nulla
 affluente materia iam dictum est. neq; diuersa ab ijs est hu-
 midorum, siccorumq; morborum generatio, quum tota cor-
 porum natura, nulla extrinsecus irruente substantia altera-
 tur. Atque ut exiguas mutationes deprehendere perdiffi-
 cile est, ita magnæ haud obscurè cognoscuntur, præsertim
 ubi partes aliquæ iam emortuæ uidentur. nam quædam ha-
 rum exiccantur, perinde ac si sale conditæ sint: id uerò
 non ita crebrò euenire solet. Contrà, quædam adeo sunt
 muccidæ, molles, & laxæ, ut non solum tangentibus, uerum
 etiam inspicientibus innotescant. quippe si particulas ipsa-
 rum manibus tractare tentaueris, ilico destituere & è digitis
 excidere uidebis, haud aliter quàm aquam. Sic ossium quos
 que marcidiorum quædam in sabulum ferè resoluuntur, ex
 emplo lignorum quibus uetustas cariem induxit: quædam
 uerò ob immodicam humiditatis intemperiem, ueluti muc-
 cida demoriuntur. Cæterum reliquæ omnes partium in-
 temperies, si exiguæ fuerint, ab indocta multitudine non
 percipiuntur: quamobrem eas uulgo imbecillitates uo-
 cant. Etenim si phlegmone, uel ulcus, uel aliquid huius-

Morbus sic-
 cus.

Morbus hu-
 midus.

Imbecillitas
 uulgo quid.

modi, uentrem infestet, nullam aliam cruditatis causam
 quarunt: ubi uerò nihil horum apparet, tum uentriculi im-
 becillitatem in causâ esse dicunt, tanquam aliud dixerint
 ab eo quod manifestum est, puta cibos non probè conco-
 qui. Quid enim aliud intelligere possis, quum imbecillitas
 eius dicitur, nisi functionis infirmitatem; uerum non hoc,
 sed quæ huius imbecillitatis causâ, id uerò queritur. Quid
 enim obstat quominus uenter suo munere fungatur, ubi
 neque phlegmone, neque scirrus, neque ulcus, neque aliud
 quippiam huiusmodi ipsum infestat: neque enim sine causâ
 factum est, ut non probè concoquat. Itaque oportet o-
 mnino uel meatuum aetiam, uel intemperiem incusare.
 Hinc etiam manifestè patet, nullum ex primis morbis, qui
 ad similes partes propriè pertinent, eos posse uia & ratio-
 ne curare, sine primorum elementorum contemplatione.
 Sed hos in alijs tractationibus, prout res exposulabat, con-
 futauimus. Id uerò in præsentia scire oportet, omnem im-
 becillitatem siue uentriculi, siue uenæ, siue arteriæ, siue mus-
 culi, atque (ut simpliciter dicam) cuiuslibet instrumèti, tum

Cap. 2.
 Lib. 6.
 Symptom.
 trans.

Deo Imbecillitas præterea, uel quæ natura est uitalis
 Imbecillitas (alijs namq; alia sunt præterea) uel quæ ex præterea
 alijs morbis præterea præterea, uel quæ ex præterea præterea
 præterea præterea. Lib. 11. præterea. præterea.

Imbecillitas præterea
 quædam præterea
 præterea. Lib. 4. præterea.
 Cap. 4. præterea. præterea.
 Lib. 7. præterea.

Edm. 48. Lib. 7. cap. 1.
uitalis, tum animalis, necessario, uel ob meatuum ametriam
uel ob intemperiem euenire. uerum quibus notis huiusmo-
di affectus deprehendi possint, non est huius negotij: quip-
pè qui non notas scribere, sed ipsos primos morbos enu-
merare proposuimus. Haftenus omnes simularium partium
morbos recensuisse mihi uideor.

*Imbecillitas
 omnis cau-
 sa.*

QVAE adeo exiguae sunt intemperies ut actionibus ipsis haud magnopere incommodent, has sanè falso nomine uulgus imbecillitates uocat, hoc est, ab integra functione defectiones. Cum enim parum probè uenterculus concoquit, aut cerebrum non satis commodè sentiendi & mouendi uim membris impartitur, tum sanè imbecilla esse haec membra rerum naturae ignari dicitant, quasi infirma & suo muneri obeundo parum idonea dicas, praesertim si nullus effectus dignus in ijs affectus consistat, in quem reijcere huiusmodi uitiatæ functionis causam possint, utpote ulcus, phlegmone, scirrhus, aut quippiam tale. Quum uerò nihil horum apparet, & parum suo munere membra funguntur, tum imbecillia esse aiunt: quum tamen nihil nisi per se manifestum proferant. nam illud certè constat, non probè membrum suo munere fungi: sed qua causa id fiat non planè constat. Quare necessum est imbecillitatis omnis, aut intemperiem aliquam, aut meatuum ametriam in causa esse. quibus uerò notis id ipsum deprehendere queas, in libris De affectorum locorum noticia abundè cognosces.

CAPVT VI.

ONSEQVENS est ut eos qui ad instrumenta pertinent percurramus. Iam uerò aliàs demonstratum est, in ipsis esse unam aliquam partem quæ sit actionis causa, reliquas uerò omnes, ut huic usum quendam præstent, fuisse creatas. Proindè totius instrumenti functio maximè ac præcipuè uitabitur, ubi pars ipsa quæ functionis est causa, ægrotauerit. Ac reliquarum partium omnium uehementiores affectus actionem impediant.

*Lib. 1. de yastionibus
 Ghrat. 4. Lib. 10.
 met. cap. 10.*

*Instrumenti
 functio quæ
 do potissimè
 uiciatur.*

DE instrumentarijs morbis sermonem instituens Galenus, absoluto eo qui de simplicibus & primis particulis, omnium primum, singulis instrumentis unam inesse simplicem particulam, quæ actionis instrumenti præcipua sit causa, non ineptè premitit, ut cuius particula lesione, totum instrumentum illius uel actio lædatur, exemplo cognosci possit. Dein, unde instrumentorum omnium morbi nascentur planè facit, obiter ostendens naturæ in formandis instrumentis miram industriam, ut quæ nihil frustra, aut non uel maximè necessarium, uel commodum in ijs ipsis fecerit: ac demum quid morbi causa, quid morbus

morbis dici in instrumentarijs partibus debeat. Hæc sanè omnia nobis hoc capite explicantur. Esse autem in organicis partibus unam aliquam quæ functionis præcipua sit causa, libris de usu partium est exactè à Galeno monstratum, nempe quarto, octavo, et decimo. Quippè, ut in oculo instrumentaria parte, uisus ad hanc uocata, uidendi functionis potissima est causa, sic in musculo nervus, motionis quæ ab ipso fit, præcipuum organum esse censetur: quæ uerò in organo partes actionem non edunt, eæ sanè usum aliquem præstant. ut enim in oculo ὁρατικὴς à Græcis dicta item et coniunctiua ceteraq; tunice uisionem ipsæ non faciunt: sic certè ad eam ipsam non minimum adiumenti et præstidij ferunt. Nempe aliæ, uisionis species intrò ad crystalloidem deferunt, aliæ ipsam circumsepitiunt ac ceu munimentum quoddam tutantur, alimentum aliæ subministrant, sicq; singule oculi partes usum quendam præstant et quasi coadiuuant. Quin et hoc animaduertendum, usum non eodem hic modo sumi quo primo de locis affectis, ubi dicitur usum omnibus inesse partibus uel nihil agentibus: tum enim usus, potentiam et facultatem membro propriam significat, qua ipsum actionem edere potest: hic uerò, non facultatem, sed co-operationem et adiumentum quasi quoddam ad perficiendam functionem dicit. Itaq; si instrumenti cuiuspiam præcipua pars, cui uni functio adscribitur, noxam subeat, uitari et totius quoque instrumenti actionem necesse est. Si uerò reliquarum partium quæ usum tantummodo præstant quæpiam uitietur, actionem ipsam non protinus ledi oportet, ni tam uehemens fuerit affectus, ut eius nonnihil ad principem functionis partem perueniat.

Vfus uaria acceptio.

IGITUR qui non per seipsos, sed quatenus primo actionis instrumento nocent, actionem impediunt, non morbi, sed morborum causæ sunt. Vbi uerò nihil incommodant primo functionis organo, possint tamen functionem impedire, iam huiuscemodî affectus, morbi sunt appellandi. Nascentur uerò, ut iam diximus, ubi uel conformatio à naturali habitu euariet, uel particularum debitus numerus, uel decens singularum magnitudo non seruetur, uel non ut oportebat, inter se compositæ sunt. Quoniam igitur natura (ut iam demonstratum est) nullam harum frustra fecit, sed ad eum finem formauit omnes, ut quodlibet instrumentum, uel commodius uel tutius suo munere fungeretur, necesse omnino est earum noxas, quæ functionem uel in totum prohibent uel impediunt, in morborum numerum redigere. Quæ uerò ad primæ partis, quæ functionem efficit noxam conferunt, eas morborum (ut nuper dictum est) causas appellare oportet.

Morbi instrumentarij unde.

Natura partes frustra non facit. Lib. 1. de rebus. cap. 4. Aristoteles. 4. de generat. cap. 1. de causis. 1. de anima.

Hic

HI C certe Galeni locus tam est ambiguus, ac explicatu difficilis, ut Delio aliquo natatore nobis opus esse uideatur, qui in eruendo sensu sese nobis ducem præbeat. Nam si uerum est quod paulo antea ab eodem est proditum, nempe morbum uitiatæ actionis esse causam, qui fieri potest, ut quod actionis præcipuum organum nullo pacto lædit, id morbus censi debet: quum fieri nunime possit ut partis cuiuspiam functio lædatur, illæsa quæ ipsam efficit, parte. Itaque si quid actionis cuiuspiam effectricem partem non uitiat, id nec actionem quoque impedire posse dicitur, quare nec morbus dici. Ad huius igitur loci scrupulosi sanè ac non satis expositi, explicationem id nobis animaduertendum, morbo id proprie conuenire ut primo & per se, nulliusque interuentu actioni incommodet: quòd ex sua ipsius definitione fit manifestum. Quodcumque igitur in parte quamquam instrumentaria consistens actionem uitiat (modo primum actionis organum non lædat) id morbum esse censendum est. Quòd si actionis præcipuam partem offendant, atque ea sola ratione functionem impediatur, iam non morbus, sed morbifica causa erit, eius inquam morbi qui ab tali affectu in parte actionis principe productus fuerit. Vt exempli causa ῥησπύρ in oculo (quam Vngulam Auicenna nominauit) instrumentarius eius partis morbus censendus est, nempe in numero addito: is itaque uidendi functionem impedit primo & per se, nihil crystalloidi incommodans, cum nulla in eius substantia ex tali affectu sequatur noxa, nullaue læsio, sed solum impedimentum, quò minus ipsa probè suo munere fungi possit: ubi tamen ab ipso ungue uapor quispian crassus, aut intemperies aliqua crystalloidi communicetur eius essentiam uitians, unde uidendi functio impediatur, iam non morbus, sed morbi causa erit, quòd non primo & per se lædat, sed quatenus crystalloidi, primo actionis instrumento incommodat: nam tum adempto ungue, non tollitur morbus ab eo in crystalloide natus, cuius unguis effectrix fuit causa. Nec huic dissimile est quod de pulmonis obstructione, à qua cordis functio uitiat, adferri solet. Nam talis affectus ea tantum ratione nocet, quia cordi principi parti noxam infert. non autem per se, sed quatenus parti actionis opifici, nempe pulmoni incommodat. Verisimile est igitur eos affectus qui non per seipsos, sed quatenus primo actionis organo incommodant, functionem impediunt, morborum esse causas, eorum scilicet qui in parte actionis principe ab ijs geniti sunt: qui uerò ei pariti nihil incommodantes protinus actionem per semetipsos lædunt, ij certè morbi sunt. Quæ rursus cuncta infra capite octauo denuo recensentur, inquitente ad hunc modum Galeno, Quæcumque functionem impediunt in morborum ordinem collocari debere, quæ uerò partem actionis opificem uel refrigerant uel non satis alimenti transmittunt, morborum causas esse dicendas. quod in Gurgulione exacto aperte demonstrat: eius enim partis quum sit præcipuum primumque munus, & aerem respirationi seruientem attemperare, & uocem aeris repercussu moderari (ut libro de uoce & v. 1. de usu partium plenè probatur) sit, ut eius executione utraq; functio malè procedat: quamobrem nec respirationis membra probè suo munere fungi poterunt, nec uox dearticulari. Executus itaque Gurgulio, dearticulandæ uocis respectu morbus erit, quòd hanc

1. de locis aff.

Morbo quid proprie conueniat.

Vide hoc exemplum infra capite 2.

Gurgulionis munus.

functionē primò & per se nulliusq; interuentu uitiet, respectu tamen respiratio-
nis, causa morbifica censebitur: quòd non hanc primò, respirandi functionem
uitiet, sed quatenus primò respirationis organo nocet, nempe pulmōi & septo
transuerso: illa nimirum refrigerando, eatenus respirandi actionem impedire,
causaeq; rationem habere iure dicitur. Quodcumq; igitur parti functionis prin-
cipi noxam infert, uide functio uitietur, illud uitiae functionis causa morbifi-
ca erit. Quod autem sine huius partis lēione protinus per se actionem uitiae
bit, hoc certè morbus erit: uti in ungue, oculi affectu suprā ostendimus, qui nul-
lam intemperiem, noxam uē aliam crystalloidi inferens, uisionem turbat. Quam
ego uerissimam esse hoc loco Galeni sententiam germanamq; mentem arbitror:
ni quis acutius cernens nouum aliquem huic parti congruentiorem adferat in-
tellectum. Nec obstat quae in oppositum adducta est ratio, nempe. Etsi uerum
est morbum uitiae actionis causam esse, tamen ut quippiam in organicis par-
tibus morbus dici debeat, non oportet principi functionis parti lēionem infera-
re, quum citra hanc impediri actio possit. Sed abundè satis est totum organi-
cum, cui actio tribuitur, ab eo affectu lēdi. nam in ungue oculi, etsi crystal-
lois, praecipua uisionis pars, non uitietur, totus tamen oculus noxam & altera-
tionem sustinere dicitur, intemperatis nonnullis eius partibus uisioni usum praes-
tantibus, nempe cornea & coniunctiua membrana, in quibus is affectus consi-
stere traditur. Quamobrem inferri ex hoc non potest, partis cuiuspiam actio-
nem lēdi, illaesa quae ipsam efficit parte, quum tota organica pars per eos affe-
ctus ledatur, quanquam non ea quae functionis opifex esse dicitur. Quae ego
obiectioni praeadductae sufficere posse confido. Ad reliqua modo capitis expo-
nenda pergamus, hoc est, ad instrumentariorum morborum naturam explican-
dam: quos Galenus in conformationis uitio, uel particularum numero, aut ma-
gnitudine uitiat, ad haec in positu, consistere ait: de quibus latius secundo li-
bro à nobis tractabitur. Naturam autem (quod proximè subdit) in formandis
partibus huiuscemodi, nihil frustra temereq; fecisse, libris De usu partiū susci-
simè est demonstratum: estq; is structurae earum finis, ut commodius tutiusq;
suo fungi munere possint. Cuius causa, omnia in nobis sua ratione, ac planè
diuina quadam naturae lege, quam optimè constant, ut neque melius quam sint,
neq; utilius fingi formariq; possint. unde meritò cum Hippocrate & Galeno
eruditam esse naturam, iustam, artificiosam, animalium prouidam, sollicitamq;
pronunciabimus: ut quae unicuique membrorum quod pro eius dignitate sit,
mira quadam industria condonarit, ac distribuerit. Quòd autem earum par-
tium noxas quae functionem uel prohibent, uel impediunt morbos censere opor-
teat, ex suprā dictis manifestissimum est. À uehementissimis autem causis so-
lent membrorum operationes prohiberi, à debilioribus impediri: per quae,
duo tanguntur uitiae actionis genera, nempe, abolitae & impeditae, de quibus
tertio libro.

Quid ad mor-
bum in instru-
mentarijs satis
sit.

Structurae par-
tium finis.

Lib. 5. de usu
partium.

CAPVT VII.

QUAMOBREM & uaciarum, & uarorum, & planco-
rum crura minus expedite suo munere funguntur, eò
quòd

quòd ab idonea figura deflexerunt. Itidem quibus fracta ossa non rectè curata fuerunt, ne ipsi quidem huius membri officium probè perficiunt: neque non malè opus suum aggrediuntur crura, ubi ob uehementem articulorum dolorem luxatio sequitur, aut cum perfractio iuxta articulos supercilio, articulus exiliens promptè luxatur, aut ubi eminentior callus articulo innascitur, per huiusmodi affectus ob spatij angustiam totus articulus non facile poterit moueri. Atqui huiuscemodì figurarum uitia aduentitia sunt. Nam sunt quædam natiua, quæ in utero contrahuntur, prima statim conformatione peccante. hæc in quacunq; corporis parte euenerint, ex eadem animal efficiunt ægrotum. Oportet enim cordis, pulmonis, uentris, cerebri, linguæ, lienis, renum, ac reliquarum partium omnium, seruari figuram: quæ si uitio quopiam offenditur, totius instrumenti functionem deteriore reddi necesse est.

Eorum morborum qui in deprauata formatione, seu figura, accidere consueverunt, rationem toto hoc capite explicat Galenus, ostendens qui & quales nam sint, quæq; præcipue horum causæ. Tum de ratione symptomatis breuiter nonnulla: quòd ipsum scilicet nonnunquam actionis sit uitium, quodq; symptomatis ipsius causa morbus ipse sit, & quisnam affectus præcipue morbus dici mereatur. Horum sanè omnium hoc capite ratio redditur. Vacie autem, uari, & planci nomina sunt eorum quibus ob uitia gressus & localis motus organa, probè gradiendi munus procedere nequit. Vacie uerò dicuntur, quibus in exterioriorem partem crura flectuntur: Vari, qui introrsum pedes uel crura obtorta gerunt: de quibus Galenus lib. 11. cap. v 11. Planci, qui supra modum pedibus plani sunt: eosq; ceu tabellas, quæ planæ dicuntur, habent. De uarijs extat illud Varonis 11. de Re rust. de canibus scribentis, Cruribus, inquit, rectis sint generosi canes, ac potius uaris quàm uarijs. Hinc Vatie & Vatiennorū cognomina fluxere, quòd pedibus essent uestigiosis. Hinc et illud Senecæ ad Luciliū scribentis, Seruilius, inquit, uatia latere sciebat. & Hieronymus in Eusebij chroniceis, Vatienus nobilis Narbonensis orator habetur: cuius item meminit Martialis inueniens, Docti patria Narbo Vatiennij. De uaris est illud Lyrici poetæ in sermonibus, Hunc uarum distortis cruribus, &c. illud item Persij, Et non fallit pede regula Varo. Plancorum Eusebius meminit, qui ab Planco quodam illustri Romano Comitam tum Galliam moderante, Lugdunūq; inclytæ in Gallia ciuitatis conditore, initium originemq; sumpsisse, ac nomen scribit. Sunt & ualgi uocati, qui in diuersum altas suras habent. De quibus Plautus in Milite, Maiorē partem uideas ualgis suauis. & item in codē, Ea mihi insignitos pueros pariat postea, aut uarum, aut ualgum, aut cōpernem, aut petum. Vacie igitur, inquit Galenus, uari, & planci, ob id progrediendi munere parum probè funguntur,

Vacie Vari &
Planci.

Cap. 16.

Lib. 7. Epistol.
Epistola 56.

Lugdunū con-
ditior.
Valgi.

Lib. de fractur-
ris.
Luxatio quid.

quod ab idonea figura deflexerint: item & ubi luxatio sequitur, quæ secundum Hippocratem, est artuum secundum naturam connexorum uolenta separatio, dum uel casu, aut ictu, compressuq; ac distentione nimia artus & ossa a se inuicem dissociari contigerit: quod per uehementes interdum dolores accidere nonnunquam consuevit. Luxata Græci ἑρpesήματα, & ἑρpesήσαι uocant, tum & σπλάγνα. Esse autem hæc ipsa in nobis uitia interdum aduenticia, interdum natiua, hoc est, à prima statim conformatione contrasta, manifestius est, quàm ut probari oporteat: sed quæ natiua sunt, egrum, & simpliciter quidem, animal efficiunt. Vnde Galenus in Arte medicinali, uentriculum, uescicam, heparq; in nonnullis ob innatum conformationis uitium malè suo munere fungi: eoq; morbosum reddere corpus, uidisse se testatur.

IA M tum magnitudo, tum multitudo, omnium concauitatum quæ partibus debentur, si non seruetur, necessariò ipsarum occasione offendetur actio. Sed multiplices sunt huiusce morbi. Alij quia meatus coalescunt, alij quia iidem à uiscidiss, crassissq; humoribus obstruuntur, consistere solent. Rursus alij, quia exiccata sunt corpora, aut à uicina aliqua parte ingruente compressa constipantur. Atque corporum ipsorum, quibus huiusmodi sunt meatus, essentia, interdum uel indurata, uel phlegmone prædita, uel tabescens, uel suppurata, uel inflata, aut aliàs aduenticia magnitudine turgens, deinde sua mole proprias cõcauitates occupans, meatus obturat. Verum huiusce meatus longo interuallo differunt ab ijs, quos prioris sectæ principes ex primorum elementorum impatibilium concursu, ortum habere proposuerunt. Etenim intestinorum, uenarum, artèriarum, ac omnium huiuscemodi instrumentorum meatus, & lati sunt, & manifesti, quos nemo non uidet. Quod si aliqui adeo sint exigui, ut sensum subterfugiant, non tamen protinus huiuscemodi meatus eiusdem sunt generis cum ijs, quos prioris sectæ autores instituerunt. Atque per omnes eiusmodi affectus, in quibus corporum ipsorum in tumorem sublatum meatus occludi, constipariq; cõtingit, nonnunquam unus duntaxat est morbus, nempe obstructio, quæ functionem lædat, nonnunquam præter hunc alius quoque corporum affectus instat, qui obstructionem efficit. Quod si corpus quod in tumorem attollitur, nullam propriam habeat functionem, unus quidem erit morbus, puta obstructio: corporis uerò quod in tumorem attollitur affectus, non morbus, sed morbi ipsius causâ censetur.

MORBORVM qui ad meatus & cauitates pertinent, naturam omnem causasq; in transcurso recenset. Quæ tota pars à proximè præcedente colligi uidetur. Nam si uerum est, partium omnium seruari figuram oportere, ut integra totius procedat functio, quod paulò antea dictum est, hoc itidem uerum erit, tum magnitudinem, tum multitudinem concavitatum omnium quæ partibus debentur seruari oportere, si incolumis processura sit actio; alioqui, si uitio quopiam meatus ij offendatur, horum occasione & actionem quoq; male procedere erit necesse. Offendi autem meatus contingit uel conuiuentia partium & coalitu, uel obstructione, uel exiccatione nimia, uel compressu, idq; corporibus ipsis quorum sunt, aut præter modum induratis, aut inflammatis, aut tabescentibus, suppuratis, inflatis uel. Horum autem omnium succincta à nobis reddetur ratio. Itaq; aliud longe est coalescere meatus, aliud obstrui: coalescunt siquidem cum in seinuicem partes natura distantes colliguntur: quod fieri sepe solet, aut siccitate nimia, aut tabescente parte & peculiari suo succo alimentoq; destituta, aut phlegmone obfessa, aut ingenito alio quopiam ex ijs quæ præter naturam sunt, callo, Scyrro, myrmecide, polypo, & id genus similibus: à quibus coalescere meatus dicuntur, obstrui uero à crasis & uiscidus humoribus, ut hic Galenus, tum 1 x. Methodi & in arte parua uoluisse uisus est. Indurantur autem meatus quum ipsorum mollior substantia dissoluitur: quod fit, uel motu, uel calore nimio, uel frigore densante, uel alio quopiam intendente & duritiâ promouente. Quomodo autem phlegmone prehendantur, quum x i i i. Methodi, tum i i. ad Glauconem, & de Tumoribus præter naturam exactè Galenus. Tabescunt uero quum proprium ipsorum alimentum deficit, quo assumpto sicciore euadere & ipsa, ac ueluti emortua, est necesse: Lib. de Tab. Cum abscessus autem aliquis in meatibus consistens in eruptionem abiit, suppuratus tunc dicitur cui incumbit, locus: etsi scio suppurationes eos propriè dici solere, quibus inter thoracem pulmonesq; pius copia continetur, communius tamen, quicumq; pius obtinent intus in corpore uniuerso, siue conditum ante in parte affecta inflammatione, siue etiam post eruptionem, purulentos tales & suppuratos rectè nominare licebit, si Galeno fides habenda. Inflari dicuntur uel ab humore quopiam insidente, uel à flatuoso quopiam spiritu, qui sanè tumor propriè magis inflatio dici consueuit, ut lib. v i. de Symptomatum causis. Reliqua uero partium incrementa naturalem statum superantia, Tumores appellare solet Galenus: quæ præsertim ab humorum confluxu sunt, licet & qui à flatuosi copia oriuntur, tumores etiam nuncupentur. Ab ijs itaque omnibus uariè meatus obturari contingit. Ea uerò pars (Quod si corpus, &c.) maiorem habet difficultatem. Pro qua sciendum, eam propriam actionem Galeno dici, quæ à nulla alia parte ceu instrumento fit quam ab ea cuius est: quo pacto uisio oculi, auris auditio propria esse actio dicitur. propria autem actione instrumentum quodq; præditum esse, cuiq; satis constat. Cum uerò Galenus hic dixit, Si corpus quod in tumorem attollitur nullam propriam habeat functionem, non de hac intellexisse uidetur, quum id esse non possit, ut nullam talem habeat, quod actionis cuiuspiam gratia creatum

Coalescere meatus & obstrui, diuerſa esse.

Capite 94, ex uersione Leoncini.

Indurari meatus.

Tabescere meatus.

Suppurati meatus.

2. prædictionum ad Hippocratem comen. 60. noui uer.

Lib. de Tum. cõtra naturam.

2. de Locis affectis, *sub* *f*

est: sed de ea loquutus est, quæ ad indiuidui, uel speciei conseruationem facit: qua contingit pleraq; ex membris carere. Nam membrana, uenæ de qua Galenus in exemplo, ad alterutrius horum cōseruationem nullum usum habet ad id primò ordinatum. Galeni autem exemplo, de uenæ tunica, abundè quod in calce huius partis adducitur fit manifestum: quare in illius explicatione diutius non immorabimur.

Qui affectus
morbi cen=
sendi.

Quos affe=
ctus febris co=
mitetur.

S I E N I M, exempli caussa, tunica uenæ quæ in sima iocis noris parte continetur, huiusmodi quempiam affectum sustinens, meatum constipet, per quem gibbi ipsius uasa sanguinem recipiunt, duo existimandi sunt morbi, alter ipsius uenæ affectus, alter obstructio meatus: quippè uenæ affectus obstat, quominus sanguis utilis generetur, obstructio uero ipsius per corpus digestionem impedit. Atqui harum functionum utraque animanti est necessaria. Etenim manifestum est, eos affectus qui primò functioni officiant, morbos esse nominandos: ubi uero nihil patitur uena, crassi autem, & uiscidi humores meatibus infixi, digestionem per corpus remorantur, hic affectus, nempe obstructio, unicus erit uisceris morbus. Haud aliter in intestino, si sola fuerit obstructio, unicus erit morbus, at si phlegmone quoq; infestetur, atque ob hanc internum ipsius spatium claudatur, prohibeaturq; excrementorum transitus, tum duo erunt morbi: nam subinde morbus ex morbo nascitur, ueluti in ijs quos diximus uidere est. Quandoquidem phlegmonas, erysipelata, herpes, carbones & id genus reliquos, febris comitatur: nonnunquam enim id quod effectum est, cum functionis est uitium, oportet ipsum tum pathema, tum symptōma nominare. quippè symptōmatis caussa morbus appellatur: ueluti obstructio, ipsa enim in caussa est, quominus alimentum per corpus digeri possit. Quod uix autem quis sentiat, refrigeratio in caussa est: atque hæc morbi nomine censetur, à quo huiusmodi symptōma, originem traxit. Itaq; quum affectus ipse functioni primò incommodat, eius uero caussa ipsam non lædit, effectum quidem morbum, id uero quod ipsum efficit causam morbi nominare oportet: id quod in succis crassis uiscidisq;, atque obstructione facileprehenditur: quippè obstructio ipsa morbus est, succi autem, caussa sunt morbi.

E X P L I C A T I O est eius quod in postrema superioris textus parte dictum est,

Etum est, eaq; per familiaris, ut quæ exemplo doceat quod inibi crassiore Minerva traditum est. In exemplis autem quidvis discētes exercitari oportere, ex Galeni monumentis habemus: qui mos Galeno est perquam familiaris. Probat autem eorum corporum qui in tumorem feruntur, quorumq; meatus occluduntur, nonnunquam unum duntaxat esse morbum qui functionem ledat, nonnunquam plures, uti in uena siue iocinoris partis, seu hypothēsi quadam, manifestum facit. Quæ pars cum sibi ipsi uice commentarij sit, hanc non explicabimus. Hoc tantum adiciemus, ex axiōmate illo in principio posito, eam partem quæ munus suum obire nequit ægram dici, id sequi, eos affectus qui primò functioni officiunt, morbos esse dicendos: nam ab ijs fit, ut pars affecta probe suum munere fungi non possit: morbos autem ex morbis sequi, phlegmonas, Erysipelata, carbonēs, & herpes comitans febris palam facit. Quæ ob id hos affectus comitari solet, quod calidæ fluxionis sint germīna, ob idq; facile corpus accendant: siquidem Phlegmon calidioris sanguinis est confluxus, Erysipelas bilis, Herpes crasse & deuréti cutem bilis, Carbo, feruentis crassiq; sanguinis, ut xiii. Metho. & ii. ad Glauc. atq; lib. de Tumoribus præter naturam, colligi potest. Illud item non magno negotio constat, id quod effectum est, interdum functionis uitium esse, nempe si cuiuspiam crus insigni phlegmone tentetur, à quo claudicatio fiat: iam quod à morbo effectum est, functionis est uitium. claudicatio enim quæ à phlegmone orta est, deprauata est cruris actio, hoc est, uitiatu inaccessus. De pathemate autem & symptōmate infrà lib. tertio differemus.

Lib. 9. Meth.
meden.

Phlegmon.
Erysipelas.
Herpes.
Carbo.

CAETERVM concauitatum morbi, siue obstruantur, siue immodicè pateant, omnes ad conformationis genus reducuntur: etenim in omnibus ijs, naturalis conformatio impedita uidetur. Neq; uero natura cum partes formaret, eas frustra uel leuigauit, uel exasperauit: hac enim occasione per singulas partes morbi nasci possunt: nempe exasperata ea parte, quæ suapte natura debuit esse leuis, leuigata uero ea, quam oportuit asperam esse. In hoc genere euidentissimè Medicis innotescunt ossium tum leuitates, tum asperitates, neq; non faucium quoque asperitas, ob quam tussis excitari solet. Ac scire in præsentia oportet, ubi læsa est particule figura, simul cum ipsa uitari meatum aliquem: id quod in naso facile uidere est. Quum enim ob uiolentum ictum sinus est factus, internum meatum adeo astringit, ut per ipsum uel nulla omnino, uel admodum difficilis fiat respiratio. Atqui neminè latet, in huiusmodi affectibus meatus constipationem esse morbum, quippè qui primò respirationis functionem obturbat: causa autem quæ ipsum præcedit, est resima nasi figura, quæ naturalis figuræ ipsius non est.

Tussis à quo
excitari so-
leat.

xa est. Igitur parte quapiam in conformationis genere à naturali habitu aberrante, adeo ut functionis noxam subeat, prædictæ morborum differentia oboriuntur.

H A E C pars explicationem non desiderat: quare hic finem capiti huic faciamus.

CAPVT VIII.

N numero autem partium simplicium, ex quibus singula instrumenta constituuntur, duplices inueniuntur morborum differentia: aut enim deest, aut abundat pars aliqua. Atque in harum utraq; rursus alia deprehenduntur differentia. Nam earum quæ abundant, alia ijs quæ naturali sunt habitu adnumerantur: ut si cuiquam sextus expulset digitus, aut in oculo *τρυχίον*, id est, unguis, aut in naribus corpulentum tuberculum, aut in alio quopiam meatu, id genus aliud. Sed horum aliqua inter morbos reputantur, ut *τρυχίον*: nam cum plurimum increuerit, & pupillam obscurauerit, uisum impedit. Alia uero causæ morborum sunt, ut tubercula quæ meatus obstruunt. In primis enim obstructio morbus est, quippè quæ primò functionem offendit.

ABSOLVTO eo sermone, qui morborum in conformatione naturam omnem explicat, ad eos affectus qui nati in numero consistunt, de industria Galenus progreditur, recensens longam eorum seriem, differentiasq; scite omnes explicans, interim edocens, qui eorum morbi rationem, qui causarum, qui item utriusq; habeant: quæ cuncta hoc capite enarrantur. Duæ autem potissimum ab omnibus censentur præcipue morborum in numero differentia, excessus & defectus. In utroq; par uicium, nam siue abundet pars aliqua, siue deficiat, adæque sua membro uel peribit functio, uel certe secus quam pro naturæ modo edatur, quum utrobique ametria. Pterygion autem, oculi uitium est quo uidendi functio ob innatum obstruentemq; unguem uitiosior redditur, & interdum tota perit. Hunc nonnulli alam, Auicenna ungulam nonnarat, Paulus nerosam quandam circa tuniculam corneam exuperantiam ait esse, sub angulo quidem maiore orientem, sed ad exteriora oculi ita progredientem, ut magnitudine sua nonnunquam pupillam operiat. Celsus lib. vii. unguem uocat. Diuersa eius genera Paulo atque Aëtio. Ex colore enim, albescentem aliam, rubram, rufam, & fuscam esse uolunt, ex tactu duram & mollem, ex annexione ad membranam, hærentem, & diuisam, Ex modo substantiæ crassam, tenuem, callosam, uaricosamq;. Corpulentum uero tuberculum nares obstruens. Græci pariter & Latini polypus dicitur, aptum enim nomen huic resspiciens

Pterygion.

Fen. iij. 3. tra
sta. ij. cap. 12.
Paulus lib. 3.
cap. proptio.

Sermone 7. ca.
58.

Polypus.

*Dyph. 82. Lib. 4.
4. 4. 57. Lib. 7.*

spondens minime habent) est autem superex crescens caro multos ueluti pedes instar animalis Polypi uocati, habens, substantiæq; proprietate, colore, & consistentia, ut Aëtius ait, Polypo marino quàm similitum, unde illi nomen. Hunc Paulus lib. 111. Sarcoma uocat: quanquam sarcoma idem Paulus polypi speciem quandam esse statuat, polypo propriè dicto congeneam, nonnihil tamen diuersam: ut dici possit duas Paulo statui polyporum differentias secundum magis & minus ut dici solet, differentes. Quæ qui scire uolet, locum adeat lib. tertio, cap. x x 1111.

Sermone sex-
to, cap. 91.
Sarcoma.

Q V A E D A M uero toto genere præter naturā sunt, ut lumbrici, ascarides, lapis in uesica, grādo in oculo, suffusio, pus, itidem acrochordones, melicerides, atheromata, steatomata, uiriliginēs, lepre, calli, præterea quicquid in abscessibus deprehenditur. Ex ijs ea quæ primò functionem impediunt, morbos esse dicemus, ut suffusionem, quæ uero non ita, morborum causas: id uerò latere puto neminem. Earum uerò partium quæ defunt, quædam radicius perierunt, quædam ueluti ex dimidio, & amputatæ sunt & mutilatæ. Atqui manifestum est cuiq; huiusmodi complura protinus à prima generatione deprehendi. At uerò ijs qui in lucem sunt æditi auferuntur subinde ossa integra ex digitis, membris, capite & lateribus, auferunt etiam nonnunquam digitus, pes, extrema manus, crus, cubitus, item uenæ uaricosæ, glandulæ induratae, dentes exesi, atq; eximitur etiam gurgulio, omentum, præputium, & pudendi pars aliqua, ac subinde totum pudendum, similiter & testes. Sic correptus quidam non ita pridem uehementi uniuersi corporis conuulsione, linguæ anteriorem partem mordicus amputauit: atq; hic reualuit quidem à conuulsione: sed loqui, ut antea, haudquaquam potuit. Sub hoc genere continentur, labiorum, aurium, narium (ut uocant) detruncationes. Sic partes quædam corpulentæ, aut uiolenter auulsæ aut putrefactæ, funditus exectæ sunt. Atq; per huiusmodi misérias, siue una pars, siue duæ siue plures desint, quæ uel omnino perierint, uel partim fuerint exemptæ, naturalis partium numerus erit imperfectus.

Lib. 14. mutilat.
Cap. 12.

Lib. de
ulceribus
capit.

Lib. 3. prognost.
apud 2. 23.

Abscissa à
conuulsione
lingua.

T O T O genere præter naturam ea dici solent, quæ nullo pacto homini secundum naturam habenti inesse possunt, quæque ut primum constituerint, suapte natura ledere, ac membrorum functionibus incommodare consueuerunt: cuiusmodi

Toto genere
præter naturam
quæ dicantur.

Quando det-
runcationes ar-
te fiunt.

iufmodi sunt lumbrici, calculus, grando, suffusio, & id genus reliqua à Galeno connumerata, quæ uniuerfa actionem eius membri cui infunt, ex fe lædunt : ac proinde præter naturam iure optimo eſſe dicuntur. Horum autem morborum uim naturamq; omnem qui ſcire uolet, librum de Tumoribus præter naturam diligenter perlegat. Itaq; qui recenſiti ſunt morbi, ad auctum numerum pertinent, qui poſtea recenſentur, ad deficientem. Porro quibus à prima ſui conformatione aliquid deest eorum quæ ſecundum naturam ineſſe oportet, hæc manca, mutila, detruncata dicuntur, (Græci *κατατμήματα* dicunt). Nonnulli uerò detruncationes hæc, non ſecundum naturam, ſed arte fiunt, quoties morbi alicuius uel uitandi uel curandi cauſſa membrum aliquod chirurgica actione adimimus, ut in gangrena & equiala & eo item ulcere quod *ἰσχυρὸν* uocatur, facere ſæpe ſolemus. In ijs itaque partium auulſionibus ſiue integre ſint, ſeu partim factæ, naturalis partium numerus uel peribit, uel non minimum uitiabitur. Huiuſcemodi uero detruncationes rectiſſimè Galenus miſerias nuncupauit : quum homini, alioqui certe non minimis, nec parum multis inſe-licitatis titulus inſigni, nihil maius, ad illius infelicitatem addi poſſit, quàm, ſi ijs membris caſu aliquo, uel morbi iniuria careat, quibus ad uitæ neceſſaria paranda, ceu fidelibus mancipijs utitur. Cui non queſo magis uel mors ipſa optanda, quàm co miſeriarum labi, ut manuum uel pedum miniſterio carentes, uitæui querendo externa egeamus ope, alienaq; manu? Huic enim ſi ullum omnino illi pectus eſt, ſexcenties præſtat mori quam talem uiuere uitam.

I G I T V R quæcunq; harum functionem impediunt, eadem ratione in morborum ordine collocari debent. Quæ uero partem aliquam aliam actionis opificem, uel refrigerant, uel ei non ſatis alimentum transmittunt, morborum cauſſæ dicendæ ſunt. Quædam utroq; tum cauſſæ, tum morbi nomine continentur : ut gurgulio, quum funditus fuerit exectus, & uocem obturbat, & pulmones, & pectus refrigerat.

Q V V M pleraque ab Galeno recenſita ſint, quæ tum morborum in numero, tum cauſſarum rationem obtineant, hoc modo docere pergit, quo discrimine alia ab alijs diſſent, inquit, Ex ijs quæ paulò antea numerata ſunt, ea quæ functionem impediunt, morbis adnumerari, quæ uerò unius alicuius intemperiei in parte actionis opifice occasionem præſtant, refrigerationis inquam, uel calfactionis inmodica, ea cauſſarum rationem ſubire. Rectè quidem utraq; Galenus : nempe ea eſt morbi natura, ut primò actioni officiat, tertio huius tractationis. Itaq; hoc nomine Lumbrici, calculus, grando, ſuffuſio, morbi merito cenſebuntur : ab ijs enim primò membrorum actionibus noxa inferitur. A quibus uero non ſtatim actio læditur, ſed intemperiei alicuius interuentu, hæc iam non morbi, ſed morbiſicæ cauſſæ ſunt dicendæ. Quo pacto humor ſuffuſionem generans morbiſica cauſſa erit, quòd aliquid pariat, cuius interuentu oculus à proprio

Morbi natura.

proprio munere deficit, nempe suffusionem, quæ & ipsa morbus censei debet. Non ea autem solummodo quæ intemperiem aliquam creant, causarum numero adscribi debent, sed & ea quoque quæ parti opifici non satis alimenti transmittunt, quod in morbis ab inanitione promptum est uidere. Nam si cui atrophica laboranti intestina (exempli causa) parum probe suo munere fungantur, quod alimentum sufficiens ab iocinore non suscipiant, cuius penuria alimenti non satis possunt pro naturæ modo excernere, symptomatis huius causa hepatis uitium erit, cuius occasione non satis alimenti partibus illis distribuitur: quamobrem eorum functiones ledi necessarium quidem est. Esse autem nonnulla quæ tum causæ, tum morbi rationem obtineant, Galenus hic planum facit in eo quod pro affectionis suæ modo ad uaria collatum, & causa, & morbus censei possit: uti exitus gurgulio, quem & columnellam & uiam Latini, Græci *παράφυον* nominant, uocem obturbat, pulmonesque refrigerat. unde & deprauari uocem, & respirationem parum probe procedere consequens est. Vitiate igitur respirationis causa exitus gurgulio erit: quæ autem uocis dearticulationi quasi cuidam & æris intrinseci moderationi primo & per se incommodat, eo sanè morbi rationem habet. Mirum igitur non est idem ad uaria collatum, & morbi & morbificæ causæ rationem obtinere. Atque de hoc ipso exactius à nobis supra capite sexto dictum est.

Columnella
uia.

Q V V M enim ex eo libro, qui & functiones & usus rationem nationem docet, didiceris omnium animantis partium, alias functionem aliquam toti animali utilem perficere, alias per se quidem nihil agere, sed usum quendam ipsæ quæ agunt præbere, proculdubio earum noxas, quæ actionem plane uitiant, morbos, eas uero quæ usum aliquem subtrahunt, morborum causas appellabis. Proinde partes quæ duplicem uel functionem, uel usum obtinent, ex unica quandoque noxa, duplicem habebunt uel morbi uel causæ rationem. Quod si pars aliqua utrumque possit præstare, nempe functionem & usum, ueluti gurgulio, eius abolitio una quidem ratione morbus est, altera uero morbi causa. Atqui manifestum est, ut ad reliquam partem, quæ adhuc manet & seruata est, morbus sit referendus, non ad eam quæ iam non est. Quippe non negaueris & uiam, & gurgulionem, ut nominant, particulam esse spatij in ore, in quo sita est ea pars quæ nunc perpeti uidetur. Igitur cum abolita est, & spatium ipsum deseruit, totum id quod residuum est, morbum sustinebit, eo constanter manente quod ab initio in confesso erat, nempe quamlibet functionem à morbo offendi. Quamobrem aut ostendere oportet, & inspirationem

Lab. i. & ipsa gurgulio.

Via seu gurgulio.

Et uocem non esse functiones animantis : aut si id probari nequeat, manifestum fuerit abolitam uiam morbum in palato efficere posse.

IN LIBRO qui de Vsu partium inscribitur, omnium nostri corporis partium, tum functiones, tum usus, mira quadam uia ac Methodo edocentur. Itaque sunt ex partibus nostris nonnullæ, quæ functionem ipsæ edunt, aliæ quæ ad functionem perficiendam usum tantummodo præstant, actionem ipsæ non edunt. Prioris ordinis esse dicuntur, quæ proprio sibi & natiuo temperamento id perficiunt, quod ad cuiusque uitam, uel speciem conseruandam est necessarium: cuiusmodi sunt cor, cerebrum, testes, hepar, uentriculus, & huius generis: pariunt enim hæc spiritus in nobis uitales, animales, naturales, & generandi ui præditos, quorum adminiculo & uita & species in omnibus conseruatur, augetur, subsistit. Vsum præstant, quæcunque horum membrorum functionibus uno aliquo modo subministrant, uel id preparando quod ad functionem necessarium est, uel id deferendo quod tali functione genitum est. In primo genere sunt pulmo, uentriculus, seminaria uasa: in secundo uenæ, arteriæ, nerui. Cordis nanque actioni (hoc est spiritus uitalis generationi) pulmones aërem preparando in hunc usum necessarium, probè subministrant: sanguinis generationi, uentriculus cibum conficiens: testibus, seminaria uasa. Itaque principes in nobis partes actionem toti animali utilem edunt: reliquæ, & quæ secundi sunt ordinis, nihil quidem ipsæ agunt, sed usum tantum præstant, hoc est, iuuamentum, ut neoterici loquuntur, & præsidium quasi quoddam: ut etiam Auicenna sentit: quod & ipsum duplex esse docti plerique omnes censent, adminiculans scilicet, & deferens. Adminiculans, quod functionem præcedit, & illi necessaria suggerit, quale uel pulmonis ad cor, uel uentriculi ad hepar: nunquam enim aut cor functionem propriam edet, ni pulmo adminiculetur, nec hepar suam, ni uentriculus. Deferens autem, principis membri actionem sequitur, & in uniuersi corporis commodum, quod susceptum est toti corpori elargitur, cuiusmodi neruorum, arteriarum, uenarumque ministerium est: quæ & ipsæ spiritum sanguinemq; à principibus membris acceptum toti communicant. Sunt item in instrumentarijs partibus præcipuæ quædam, quæ actionem ipsæ efficiant: aliæ quæ actioni usum præsent, uti in oculo cristallois uidendi actionis præcipua est pars: reliquæ in oculo actioni huic commodum quendam usum partes præbent. Quæ igitur noxa, functionem protinus uitiant, hæ morbi sunt: quæ usum aliquem subtrahunt, morborum causæ, ut in exemplo, Si ab obstructione meatuum pulmonis, noxa cordi insinatur, quo minus gignendo uitali spiritui sufficiat, ea quidem noxa cordi illata, siue ea intemperies sit, siue quid aliud, morbus erit, quod protinus ab ea actio uitietur: obstructio uero usum pulmonis adimens morbifica causæ, quod ad eam noxa functione cordis uitians sit illata. Quam ego hoc loco Galeni esse mentem existimo. Quasdam uero in nobis par-

tes non

Fen. j. 1. doct.
5. cap. primo.
Iuuamentum
duplex,

tes non unicum tantum prestare usum, alias item multiplicem functionem habere, in confesso quidem est: quod in mox proposito exemplo Galenus confirmat: Gurgulio nempe multiplicem nobis sui prestat usum, quum aërem intromissum quadantenus temperando, tum uocem uelut plectrum tintinabuli, ut ait Galenus, dearticulando, tum fluxiones à cerebro, ne in pulmones labantur, sistendo. Venarum autem & arteriarum non unica tantum est functio, siquidem spiritum, & sanguinem non tantum in se recipiunt atq; continent, sed & toti corpori ex æquo distribuunt. Quarum itaque partium duplex est uel functio, uel usus, ex unica interdum noxa duplicem sortiuntur uel morbi, uel causse rationem, prout ab ea quæ infertur noxa, duplex illa functio uititur: tumq; morbi rationem subit: quod si usus, causse rationem subibit. Vasa etenim si secundum eorum ora uel stipentur, uel obstruantur, ab hac utiq; noxa duplex eorum functio uititur: nam neque sanguinem pro naturæ modo recipere, neq; receptum transmittere ualent. Sic uitiato gurgulione, qui ab eo procedunt usus, uel immutantur, uel omnino pereunt. Quin cum & functionem nobis & usum Gurgulio prestat, functionem quidem gutturi, in cuius summa parte (ut uult Galenus) situs est, usum autem pectori ac pulmone uocisq; modificationi, sit ut eius abolitio una quidem ratione morbus sit, qua inquam gutturi noxam infert, altera, causa, quatenus scilicet uocem obturbat, pulmonesq; refrigerat.

Quarum partium multiplex sit functio.

s. de usu partium,

H A V D aliter dentis abolitio, oris morbus est, qui uel mandendi munus offendit in parte quæ dentem amisit, si is ex molarium numero fuerit, aut simul edendi loquendiq; munia impedit, si ex eorum numero fuerit qui cibos incidere solent: Græci *τομῆς* uocant. Sic ubi linguæ dimidium abscissum est, reliqua pars mutilationem præter naturam sustinet: itidem & de omento & pudendo & reliquis omnibus ita affectis dicendum est. Quod si quis huiusmodi non morbum, sed pathos aut pathema uoluerit appellare, is non de re, sed de nomine contendet. Id uerò facile intelligitur per omneis iam dictos morbos, nonnihil ex magnitudine minui, tum linguæ, tum omenti, tum etiam pudendi, tum denique omnium huiuscemodii instrumentorum. non tamen protinus animalis ipsius diminutionem adeo manifestam esse oportet, ut ob hoc mutilum esse uideatur: sed partium numerum quendam amittit: tamen si per huiusmodi affectus, & arteriæ & uenæ, & nerui, & cutis, interdum & adeps, & membranæ, & carnes eximuntur. Atqui gurgulione aut uaricibus incisis, numerus quidam partium ab ipsis instrumentis aufertur. Atq; omnia hæc ad immutatam partium

numerus sunt referenda. Vbi uerò ab instrumento quopiam aliquid eximitur, sed non eximitur pars absoluta, huiusmodi affectus in utroque ferè genere comprehenditur: deest enim animantis, tum simplicium particularum numerus, tum compositi instrumenti magnitudo: totum enim mutilatum est. Neque ulli dubium est, quin uterque affectus, tum is qui ad numerum, tum is qui ad magnitudinem pertinet, in superiore prædicamenti genere, nempe quantitate, comprehendì possit. Quandoquidem Quantitas duas complectitur species, discretam, quæ propriè quantitas nominatur, & continuam quam Græci Pelicon uocant. uerum in præsentia, ut clarior esset doctrina, eas separatim distinguere uolentes, alteram ad numerum, alteram ad magnitudinem reduximus.

10. de usu partium.

E A D E M hic quæ in execto gurgulione ratio est: nam & dentium quoque uti gurgulionis, non simplex est usus, non unica functio: alij nanque diuidendo cibo, mandendo alij seruiunt: hos, Molares, illos Græci *μουσ* uocant: quæ si Galeno creditur, propria est dentium functio, proprium munus: non tantum autem atterendo cibo, sed & locutioni quoque ac sermonis dearticulationi usum præstant. Vnde fit, ut exectus dens & morbi & causæ rationem habeat: morbi, quatenus mandendi uel diuidendi cibi functionem uitiat: causæ, prout sermonem impedit. Atque eadem planè est in lingua, omento, pudendoque exectus ratio, reliquisque omnibus quæ nonnihil à magnitudine defecerunt sua, & ad immutatam partium numerum sunt referenda. Cætera omnia patent.

CAPVT IX.

O S T E A Q V A M de morbis qui ad numerum spectant, iam dictum est, eos qui in particularum magnitudine consistunt (quomocunque eos nominare placuerit) persequemur: qui quidem à iam dicto genere distinguì uidentur. Si enim seruante particula figuram suam, magnitudo adeo uitietur, ut hanc ob causam actio impediatur, accidens ipsum particulae morbus erit, ueluti si in prima statim conformatione, lingua uel ad tantam increseat magnitudinem, ut ad nullam oris partem sese deflectere possit, uel adeo sit exigua, ut non omnes partes eius attingat. Verum qui post ortum iam perfecti uidentur, ijs non ita crebro solent partes ad magnitudinem præter naturam attolli. Atqui minuuntur subinde, appellaturque morbus hic

alijs

Lib. 14. motus. ray.
8.

alijs atrophía, id est, defectus cibi, alijs phthisis, id est, tabes ipsius partis.

Qui in magnitudine uitiat morbi consistunt, ab ijs qui in numero, speciatim distinguí uidentur: quod ij in quantitate discreta, in continua illi congruè reponantur. Eoq; sit ut absoluta priorum tractatione ea sequatur quæ uitiatæ magnitudinis morbos pertractat: quæ tota capitis est series. Itaque præter eam quæ posita est differentiam, hoc rursus ij morbi à se inuicem distant, quod qui ad numerum spectant, particule affectæ propriam uatiuamq; figuram uitiant: quum uel ex diametro repugnet partis figuram illasam manere, eandemq; partem uel ab eo quod secundum naturam, deficere, uel plusquam naturæ modo conueniat, abundare. Ut si cui quintus in manu digitus desit, huic iam secundum eam partem congrua figura perit: item si sextus additus sit. In morbis autem qui secundum magnitudinem, stat quidem manente figura, solam partis magnitudinem uitiat, atq; subinde morbum fieri, uti in lingua, ceu familiari exemplo, planum nobis facit Galenus. Vnde illud rectè adieciſſe uidetur, in morbis uitiatæ magnitudinis, seruare figuram particulam posse, manente quæ figura actionem impediri, aucta plus quam naturæ modo cõueniat membri magnitudine. Quæ & ipsa interdum alimenti ad particulam delati insignem copiam & ipsius in membri substantiam transitum quasi quendam sequitur, uelente ad id immutatrice quæ in nobis est, facultate, interdum congestio excrementio quopiam inibi; aggregato: non raro etiam fluxione aliunde manante, perq; membri substantiam immersa. Vera autem de qua Galenus hic loquitur, particule magnitudo, ea tantum esse creditur, quæ à prima harum causarum prouenit, nempe à reliquis, non propriè magnitudo, sed tumor potius dici meretur: præsertim si particule actionem offeudat: tumq; præter naturam ire dicetur. Quæ uerò incrementa partium, naturalem statum excedunt, hæc itidem, tumores rectè uocari possunt. Sed hæc de nomine contentio est: illud animaduersione dignum, accretionem apud Aristotelem esse magnitudinis quæ in quopiam inest incrementum: uti, decretionem, magnitudinis diminutionem. Quum autem non quibuscumq; ad magnitudinem accidentibus incrementum fieri contingat (non enim incorporeis aut secundum speciem dissimilibus) sed ijs tantum unde maius reddi totum possit, eo fit, ut adueniente aliquo secundum formam & speciè incrementū fieri contingat: ac proinde augeri quippiã haud prius posse, quam quod aucturum est, ei quod suscepturum est incrementū simile fiat, & eius substantiam ampliore quam antea mole adaugcat. Quod tum fiet, quum quæ accedunt partes, ijs quæ fluxerunt, ampliores fuerint. Nam quæ in nobis sunt partes, cum corporeæ sint, & materiæ naturam referant, in perpetuo esse fluxu oportet: materia enim, ut Arabs Auerrouss sentit, in perpetuo semper est fluxu. Itaque quorum substantia ad hunc modum creuit, hæc iure aucta & ampliora facta esse dicuntur: quæ uerò dissimili aliquo, & non secundum naturam imutato, hæc non propriè aucta ea de qua loquitur est Aristoteles accretione dici poterunt, sed potius tumidiora reddita. De utroque autem

Morbos magnitudinis & numeri differentia.

Membrorum præter naturam magnitudo unde.

Vide Galen. in de tumoribus præter naturam.

1. de gene. ca. 5.
Accretio.
Decretio.

Accretio quomodo fiat.

Materia, in perpetuo fluxu semper est.
1. de gen. com. 35.

tum plus iusto copiosius ad ulceratam partem defertur, quumq; facultas immu-
tatrix ualida potensq; fuerit. Siquidem ea est quæ ex copioso in ulceribus san-
guine superuacuum carnem generat: tertio Methodi. In Priapismo item partis
fit incrementum quum, uel Galeni, Pauli, & Aëtij sententia colis sit in suis di-
mensionibus incrementum & intensio, nullo excitante ad libidinem appetitu:
estq; pudendi propria atque peculiaris affectio: uti gonorrhœa, uasorum se-
minarium. Appellationem autem à satyro Priapo, cui tale fuisse pudendum,
pictores poetæq; fingunt, sumpsisse, Aëtius non poenitendus autor testis est.
Eius porro affectionis causas præcipuas esse idem censet, aut dilatata in puden-
do uenarum ora, aut uaporosum flatum intra fistulosum neruum exciatur:
ab utroque Galenus fieri existimat. Cætera patent: quare sicco à nobis pede
transfigitur.

Caro in ulcere-
bus quando su-
percrecat.
Gal. 6. de locis
Pau lib. 3. cap.
57.
Ac. ser. 11. cap.
31.
Priapismi caus-
sa.

Sermone 11.
cap. 31.

CAPUT X.

CAETERVM cōpositione à naturali habitu aber-
rante, morbi nascuntur, in positu quidem, ut sunt ar-
ticulorum tum luxatio, tum cōmotio: item si uel in-
testinum, uel omentum in scrotum deuoluitur: hoc
ἐπιπλοκήλη: illud, ἐντεροκήλη. Græci nominant. Vbi uerò
uicinarum partium inter sese consensus à naturali ordine
recesserit, ut si ligamentum uel laxum, uel intentum, uel ab-
ruptum fuerit, impediet in ea parte motum articulis debi-
tum. Huius generis sunt, linguæ pudendorumq; immodi-
ca uincula: quippè quæ linguam in loquendi mandendiq;
functione impediunt: pudenda uerò ob auersum meatum
cohibent, quo minus semen genitale procul, rectoq; inces-
su, in foeminæ uterum injicere possint. Eiusdem notæ sunt
labia, palpebræ, digitî, sedes atque aliæ huiusmodi partes,
quum ob ulcus præter naturam coalescunt. Atque hoc pa-
ctio colligere oportet morborum species, quæ à compo-
sitione proueniunt.

Eorum qui in instrumentis nascuntur morborum, quadruplicem suprà capite
sexto posuerat Galenus differentiam. Nam uel in conformatione à naturali ha-
bitu peccatum erat, uel in particularum numero, uel congrua magnitudine, uel
demum in mutuo partium consensu. Cunq; iam et uitiatæ partium figuræ mor-
bos, & numeri quoque ac magnitudinis percurrerit, ad ultimum progreditur,
ostendens, qualesnam morbi compositione à naturali habitu euariante proue-
niant. In positu autem atque uicinarum partium consensu affectus ij potissi-
mum reponuntur. In priore utique genere sunt, articulorum tum luxatio, tum
commotio, omenti item intestinorumq; in scrotum lapsus. Ad consensum uerò
partium pertinent ligamentorum laxitas, intentio, uel abruptio. Luxatio por-
rò tum,

Luxatio.

Lib. de fracturis.

Commotio.

Ramex.

Omentum.

Lib. 1. & 7.

Lib. 1. cap. 5.

Lib. 7.

Scrotum.

Laxi tendones.
Tensi tendones.
Abrupti tendones.

ro tum, uel autore Hippocrate, esse creditur, cum quæ natura coherent, ab sese inuicem motu quopiam uolento diducuntur, extrahuntur: naturalem locum abeunt: quod articulis propriè conuenire omnes asserunt. Commotio, cum non consueque separantur, ut à proprio loco in totum abeant, sed tantum secundum unam partem diductio fiat: contorsionem nonnulli uocant. Quæ sanè cuncta ad morbos in positu sunt referenda. Ad quod item genus spectant, omenti intestinorumque in scrotum deuolutiones, quas ramices Latini, Græci, *εμμενισμός*, *καὶ ὑποσπασμός*, Arabes herniam & rupturam nominant. Est autem omentum Cornu testis, membrana adiposa intestina & stomachi inferiorem partem conuestiens, ac cibi concoctionem ueluti stragulum, ut uult Alexander Benedictus, adiuuans. Hanc partem Græci *ἐπένδυσις* & *ἐπένδυον*, Arabes *zibum* dici uolunt. Cuius naturam omnem & originis locum qui scire uolet, Galenum lib. 1. de Anatomicis administrationibus adeat. Scrotum uerò, idem Celsus membrum esse ait didymis commune, eorumque amborum ueluti sinus, quem Græci *σχιδόν*, nostri scrotum uocant. Tendonum uerò laxitas, tensio, & ruptio ad consensum partium potius pertinent: siue enim laxi sint qui membrum membro tendones colligant, siue intenti, siue abrupti, motum in ea parte articulis debilitum, quanquam alio atque alio modo, impediunt. Laxi autem tendones sunt, humiditate excrementicia eorum substantiam subeunte: tenduntur, siccitate frigoreque uincitibus, aut alioqui partibus inflammatione affectis: abruptuntur, uel præter modum distenti, uel gladio, alio uel teli genere secti: tumque maxime membris motum adimunt, & quam à natura cum cæteris consociationem habent, aut uitiunt, aut certè tollunt. Reliqua ex se apertissima sunt: quare hic finis esto.

CAPVT XI.

AM AD reliquum, idem quintum genus morborum transeamus, nempe unitatis solutionem, siue illa simplicibus, quæ similes uocantur, partibus adueniat, siue compositis: quippe cuius paulò antè inter communes utrisque partibus morbos mentionem iam fecimus. Quum enim uel ligamentum, uel arteria diuellitur, & totius instrumenti, & ipsius diuulsæ partis, commune erit pathema: nam utriusque soluitur unitas: totius quidem, quia neque partes sibi inuicem coherent, neque in unum rediguntur: partis uerò diuulsæ, quia non manet una: quippe quæ in duas dissecta sit. Quod si non tota, sed pars eius aliqua fuerit diuulsa, tum affectus hic non totius instrumenti morbus est, nisi ex accidente, quod pars eius aliqua fuerit affecta, sed ad affectam duntaxat partem propriè insignitèque pertinere uidetur. porro continui solutio, in offe

in osse quidem fractura nominatur, in carne uero commu-
niter ulcus. Ruptura uero & conuulsio ab eodem genere
 manant: nisi quod hæc neruis, illa uero carni tribuitur.
 Diuelluntur autem neruorum fibræ, aut sub uiolenta ali-
 qua attritione, aut ubi de repente affatimq; intenduntur.
 At quæ ἀνωμαλίαι, id est, auulsiones uocantur, instru-
 mentorum duntaxat sunt pathemata. Habes iam omnes
 simplicium morborum differentias.

Cap. 1. Lib. 6. m. 5.
 C. 1. m. 3. p. 3.
 καὶ ἰν' ὀστέον

QUUM morborum simplicium partium, atque organicarum naturam omnem
 ac differentias exactè pertractarit Galenus, ad alterum genus quod utriusq;
 commune esse dixit, ex ordine progreditur, indicans quaratione soluta uni-
 tas tum simplicis singularisq; partis, tum instrumentariae pathemata sit: quod in
 priori capitis parte facit: arteriam pro exemplo, ligamentum uel diuulsum
 in medium adferens. Siquidem soluta arteria, non tam ipsiusmet continuita-
 tem, quam totius organici, cuius ipsa est pars, coherentiam soluit: eoq; am-
 bobus conuenit. Sic ligamentum, et ipsum in se diuissum, iam unum non est:
 et diuulse quæ per id connectebatur, partis integritatem soluit. Soluta porro
 unitas secundum uaria in quæ incidit membra, uariam item et ipsa sorti-
 tur nomenclaturam: ut quæ in osse sit, fractura, in carne, ulcus dicatur, in
 neruo conuulsio. Primam Græci κατάρυα uel ἄρμα, alteram ἄλκω, postremam
 ἀνωμαλία uocant. Ob id autem propriè fracturam ossibus accommo-
 dant, quod ea rei duræ peculiaris sit: frangi nempe ea dicuntur quæ in magnas partes diuidi
 ac distrahi possunt, quæq; essentiam nec mollem nec uacuam, sed solidam et du-
 ram natâ sunt, ita asserente in Meteorologicis Aristotele, atq; eius interprete
 Auero. Ossa uero, cum talem sit sortita naturam, et multis præterea sca-
 teant foraminibus, fit, ut non frangibilia tantum, sed et friabilia et commi-
 nuibilia sint: hoc enim altera ab alteris distare Aristoteles uoluit, quod fracti-
 lia, longè porrecta foramina habeant: ob idq; non nisi in magna et longè se-
 posita secari possint: friabilia uero, et multa et non directim posita forami-
 na contineant: quamobrem et minutatim diuidere, et quasi frustillatim dis-
 cerpere quis rectè possit. Ad fracturam item duobus potissimum opus esse na-
 turæ rerum peritissimi censent, ualido frangentis impetu, et rei frangende
 renixu: quæ causa est, quod neque carnem, neque medullam, aut id genus mol-
 lium quidpiam frangi dicamus: quod facillè cedant, mollitiq; sua frangentis
 impetum non sustineant: contundi potius, et atteri hæc potius dicuntur, at-
 que secari. Quare quæ in carne sit solutio rectè uulnus, seu ulcus, uocari con-
 suciuit: plagam Auicenna uocat si nondum pus subsit, cum hoc uero, ulcus:
 Galenus perpetuò ulcus nominat. Ruptiones uocantur quæ in uasis muscu-
 lisq; ex uiolento ictu, uel graui casu, uel alio quopiam ualente motu exci-
 tantur solutiones, teste Galeno: hæc Græci ἐρύματα nuncupant: quibus nonnun-
 quam ea affectio coniungitur quæ ἰσχυρὸν dicitur, id est, effusio et extra-

Fractura.
 Vlcus.
 Conuulsio.

Frangi quæ di-
 cantur.

Lib. 4. cap. 9.
 Auero. eodè lo-
 co com. 44.

Ossa cur frangi-
 bilia & friabi-
 lia sint.

Frangibilium
 & friabilium di-
 fferentia.
 Ad fracturam
 requisita.

Fen. 4. 3.

4. metho. & in
 de consil. artis.

Quædam ex diffinitionibus quibusdam, totiusque gradatæ. uisio
 de morborum simplicium quibusdam: Lib. 12. m. 5. cap. 7.

usatio sanguinis à uehementi contusione & uasorum distensione oborta. Sed de ijs qui plura uolet, Galenum in medendi Methodo, & Manardum in Epistolis legat.

CAPVT XII.

CONSEQUENS est ut compositos quoque perfecti
quamur. Igitur qui priorem hypothesin sequuntur,
morbum quendam statuunt, ex meatuum laxitate
constipationeque compositum: non quod singuli
particulatim meatus utrunque sustineant, sed uicissim alij
constipentur, alij dilatentur, ita tamen ut utrum magis ac-
cuses, latitudinem, an constipationem meatuum, in toto si-
milari corpore haudquaquam inuenias; neque etiam sumere
queas sensibilem eius partem, cui alterum duntaxat assit,
sed quaecumque sumpseris, semper tota ab utrisque afficie-
tur. Alterius uero hypothesi autores, solis qualitatibus à
naturalì habitu aberrantibus, per singula corpora similia
quatuor compositos morbos dinumerant, calidum simul
& siccum, calidum simul & humidum, frigidum simul &
siccum, frigidum simul & humidum: affluente autem ipsis
essentia quapiam, itidem quatuor alij ex qualitatibus eo-
dem modo coniugatis, nascentur morbi.

Naturæ ordo. **R**ecte quidem Galenus ab enarratione simplicium, ad compositorum progre-
ditur enarrationem: is nempe est naturæ ordo, ea uia ac ratio, ut ex simpli-
cibus ad composita progressus fiat: sic enim in mixtorum propagatione à mi-
nimo quoque & simplicissimo exorditur, nempe in plantis, brutis, ac reliquis
omnibus, à semine semper, primo rerum omnium principio, ex quo compo-
situm format, uel uegeale, uel animans. Quam Naturæ ordinem nunc imitatus
Galenus, ab simplicium enarratione morborum, ad compositorum progredia-
tur, idque secundum utriusque sectæ placita, hoc est eorum qui in meatuum sym-
metria, uel ametria sanitatem morbumque reponcant, & item eorum qui in
qualitates istæ ipsa referrebant. Prioris sectæ morbos, qui & qualesnam es-
sent, supra capite primo, quarto, & quinto recensuimus. Simplicium qui-
dem apud eos morborum duo precipua statuebantur genera, nempe, uel pa-
tentibus latè meatibus, uel coangustatis clausis que. Et quidem hæc, ad
simplicium naturam pertinebant: ad compositorum illa, cum scilicet utri-
usque generis pathemata, eisdem partibus conuenirent, ut ex meatibus
alij claudantur, alij plus iusto pateant, ita ut in eodem simili corpore,
meatum alios patentes, coangustatos alios inuenias. Nam eundem
simul meatum contrarijs ijs affici modis, fieri nullo pacto potest: quum
ea isti

ea sit contrariorum natura, ut eidem inesse subiecto minimè possint: quare ubi laxitas, ibi adstrictio tum esse non poterit: nec e contra. Nullam tamen est inuenire similis corporis sensibilem partem, in qua non utrumq; ex oppositis constans inueniatur: perinde atque in hepiala uocata febris, in qua simul et febriciant et rigent qui hac tenentur, eodemq; tempore in corpore toto utrumq; sentiunt affectum. Sic et in meatuum uitijis suo modo contingere posse censendum est. Qui uerò in qualitatibus primis, morbos constituunt, ij quoque compositorum morborum quatuor faciunt differentias, quadrisariam nimirum qualitatibus coniugatis, atq; à naturali symmetria aberrantibus: unde tot fieri morborum genera erit necesse, eaq; (si nullus subsit humor intemperiei coniunctus) sine confluxu uocare consueuerunt: affluente uero essentia quapiam, quatuor alia creabuntur, cum confluxu uocata. Hanc diductionem neoterici ijs uerbis exprimunt, ut sint alij quidem morbi sine materia (quos et immateriales uocant) alij, materia constantes seu materiales, quoties ad intemperiem humor aliquis accedit noxam inferens, ut si ad intemperiem partis calidam et siccam, bilis iungatur, uel ad frigidam et humidam pituita.

Hepialæ febris
natura.

Morbi cum
confluxu & si-
ne confluxu.

Q V I A uero continui solutio non solum instrumentis, sed simplicibus quoque corporibus accidere consueuit, sc̄circo connectitur ipsa nonnunquam iam dictis, iuxta utriusq; sectæ sententiam, morbis compositis, neque non simplicibus quoque, quos statim in huius operis initio descripsimus. Fieri quippe potest ut pars aliqua sustineat ulcus, & simul uel siccitate, uel humiditate, uel frigore, uel calore præter naturam afficiatur, aut etiam unà cum ulcere, simul & calore & humore infestetur. Igitur partes quas simul & ulcus & phlegmone afficiunt, trisariam à naturali habitu recedunt: etenim ob ulcus, partium suarum unitatem amittunt, ob phlegmonem uero, naturali sua tēperie calidiores fiunt & humidiores. Deniq; tumor in ipsis si ad tantam magnitudinem attollatur, ut ob hanc ipsam functio impediatur, morbus censerī debet, alioqui uel symptōma uel pathema duntaxat, quemadmodum & dolor. Igitur quæcunq; pars unà cum phlegmone ulcere quoque infestatur, eam triplici morbo affici necesse est: quamuis nonnunquam quatuor sustinere possit.

V N I T A T I S solutionem commune esse tum simularium, tum instrumentorum uitium sepius iam dictum est, ac proinde cōiungi ipsa quidem potest cum utrorumq; affectibus, ut hic bellè Galenus docet, et rursus Methodi mendendi tertio et quarto. Qui uero in phlegmone subest tumor (quod mox sub-

Tumor quan-
do morbus &
quādo symptō-
ma.

dit Gal.) si actionem per se ipse offēdat, morbus certē erit, nempe qui uel ad figuram & confirmationem, uel ad consensum partium pertinet: quum ab eo istæ uitari contingat. Si uerò actionē non ledat, phlegmones symptoma erit.

Phlegmon P O R R O phlegmonem in præsentia non nominamus pro uerterī more, partium ueluti inflammationem, sed rubentem renitentemq; tumorem, & qui dolorem inserat. Atque itidem in erysipelate nonnunquam usu uenit. Anthraces, id est carbonēs, aliter consistere haudquaquam possunt. Herpetes & cancri in his mediā naturam obtinent: nam magna ex parte ulceribus coniunguntur, interdum sine his consistere uidentur. Atque huiusmodi morbi compositi sunt, uel nullo comitante ulcere: principio, quod omnes ex abundante nascuntur humore, erysipelas à flaua bile, cancer ab atra bile, phlegmone à sanguine, œdema à pituita: deinde, quod omnes iam dicti humores, quanquam secundum speciem sint humidi, potentia tamen non omnes humidi sunt. Nam atra bilis sicca & frigida est, flaua bilis sicca est & calida, pituita humida & frigida, sanguis humidus & calidus est. Postremo, quod omnes ij morbi sibi inuicem implectuntur, neq; facile aliquis eorum syncerus inuenitur. Nam phlegmone magna ex parte miscetur aliquid, quod uel erysipelatis, uel œdematis, aut scirri naturam seruet, erysipelati autem, quod phlegmones, aut œdematis aut scirri speciem referat: ita similiter in reliquis omnibus perpende. Itaque multiformis est huiusmodi morborum compositio. Dicemus autem de ipsis copiosius in libro quem de Morborum causis instituimus, atq; in eo qui illum sequitur de Symptomatis, neq; non in tractatu de Medendi methodo, cuius gratia hos commentarios omnes conscripsimus.

V E T E R E S partium inflammationem & ardorem, phlegmonem communī nomine seu φλόγμα uocabant, ut Metho. me. x i i i. Gal. hic uerò phlegmones nomen non in eo significato audire oportet, sed prout tumorem quendam significat, qui & dolorem infert, & cum rubore renixuq; ac pulsu partem afficit. cuius prouentum à copioso sanguine esse omnes uolunt: uti erysipelatis, à flaua bile, in quo & id quoque nonnunquam usu uenit, ut interdum cum ulcere & intemperie partem infestet, nonnunquam sine ulcere: sed quod ulceri coniunctum est, exquisitum esse non censet: Nam exquisitum id esse uult Galenus quod summam tantum cutem occupat, & ruborem ardoremq; uehementem

uehementem sine ulcere infert. Herpetes uerò & cancri interdum ulceribus coniunguntur, nonnunquam sine his partem obsident. Nam quum horum materia ut plurimum acris mordensq; sit, cutem sæpenumero exedunt, & ulcerant, si mitior, minime: carbones uero, quos ^{ἀνθράκας} Græci nominant, perperatuo & calor & inflammatio, & ulcus sæpenumero comitari solet: ut qui exedentem maxime, ac calidissimam habeant materiam, nempe sanguinem crassum uehementer calfactum, ut secundo ad Glauc. Galenus compositos uerò esse omnes huiuscemodi morbos, ex suamet ipsorum natura constare cuiq; potest: quatenus enim ab redundante quoque humore prædictorum singuli fiunt, eatenus secundum humoris morbum efficientis speciem, alium atq; alium contingit compositionis esse modum: nempe erysipelas ab flaua bile, cancer ab atra ortum habet, phlegmone à sanguine, œdema à pituita. atq; is unus est compositiois horum modus, quod cum intemperie calida, frigida, humida, uel sicca unam aliquem sibi asciscunt humorem, qui intemperiei præter naturam coniunctus sit. Deinde quod iam dicti humores potentia quidem non unam nec simplicem habent temperaturam, etsi secundum speciem humidi quidem sint omnes: nam atra bilis frigida est & sicca, flaua sicca & calida, sanguis, calidus humidusq; pituita frigida & humida. Quo loco animaduertere est, Galenum recte atram bilem frigidam siccamq; esse dixisse, non sic autè melancholiam: nam hæc sedimentum est ac ueluti fex sanguinis: quæ etsi ad ipsum collata frigida sit, & sicca, atræ bilis tamen respectu calidior est & humidior. Nam quæ atra bilis uocatur, ex sanguinis fece uehementer adusta (si Galeno creditur) ortum habet: ac proinde resolutis tenuioribus in ea partibus igneisq;, crassioribus relictis (quod per assationem immodicam illi contingit) frigidam siccamq; esse erit necesse, sed non omnino tamen caloris expertem, instar acetii aut cineris: quæ ambo, ut uult Galenus, etsi frigido sint temperamento, caloris tamen nonnihil retinent. Sed de his copiosius disserendi commodior libro sexto dabitur locus, ubi de atra bile & eius speciebus ex professo tractabitur.

Tertius porrò compositionis modus ex humorum inuicem in uasis commistione oritur: siquidem quum, qui in uasis subsistunt succi, uix sinceri puriq; sint, sed in se misti, eo fit, ut ab altero horum prodeuntes affectus proximi generis sibi iungant: quæ caussa est, cur phlegmoni (quod ait Galenus) magna ex parte miscetur aliquid, quod uel erysipelatis, uel scirri, uel œdematis naturam seruet: atque in alijs eodem modo, secundum tamen uincens qualitatem, nomen affectui subijci est necesse. Atque hæc tertia est atq; postrema prædictorum morborum compositio, de qua uberius lib. de Morbor. causis atq; in Medendi methodo, libro scilicet XIII. & XIII. tractaturum se pollicetur.

CAPVT VLTIMVM.

Ostquam cōpositionis modum in simplicibus iam satis diximus, ad instrumentorum morbos transceamus, ostendentes quomodo ipsi quoq; inter se connectantur: si prius admonuerimus eius, quod ab initio

Compositio-
nis morborum
uarij modi.

Lib. de atra
bile.

Sexto de Sym-
ptom. cau.

initio dictum est: nempe quod alij sunt primorum similas-
riumq; corporum morbi, alij uero instrumentorum com-
positorumq;: etenim phlegmone ad prima corpora, luxa-
tio uero ad instrumenta pertinet. Quum itaque membrum
aliquod simul & luxatur, & phlegmone afficitur: luxatio
quidem totius instrumenti primò morbus est, phlegmone
autem neq; primò neq; propriè, sed per accidēs: quia enim
phlegmone singularum ipsius partium morbus est, erit uti-
que totius quoq; instrumenti morbus, sed per accidens.

Phlegmone cut
simplicium par-
tium morbus sit.

Qui, qualesq; sint in simplicibus, & primis particulis compositionis morbo-
rum modi, proximo capite satis dictum est: ad eos nunc, qui instrumenta-
rijs proprii peculiaresq; sunt, se conuertit: id ipsum commonstrans, quod in
morbis simplicium partium fecit. Itaque phlegmone simplicium primò par-
tium affectus est: non ob id tantum, quod intemperiem creat (simplicibus par-
ticulis peculiarem propriumq; morbum) quam quòd eas partes primùm obsi-
det: etsi ex accidenti totius quoq; instrumenti morbus censeri possit, quia totius
ab eo instrumenti actio uitatur: quanquam id non primò & per se, sed me-
diante simplicium lesione contingat: ut in exemplo, si crus phlegmone labo-
ret, tamen si progressius motus (cruris utique functio) laedatur, non tamen pri-
mò & per se, ni quatenus quæ crus constituunt partes phlegmone obsidentur:
eoq; fit, ut uitata simplicium actione, uitietur & ipsius instrumenti functio.
Vnus itaque compositionis morborum in instrumentarijs modus est, quum duo
simul coniunguntur affectus, quorum alter simplicibus primò, alter instrumen-
to competit: ut si membrum simul & luxetur, & phlegmone prehendatur:
nam luxatio primò instrumentariæ parti conuenit (luxatur enim crus, bra-
chium, manus, non uena propriè, arteria, nervus) quanquam & hæc ipsa ex
consequenti noxam sentiunt: phlegmone uero (uti antea dictum) primis sim-
plicibusq; conuenit magis.

Luxatio qui-
bus partibus
conueniat.

I T A DE oculis etiam, & Lippitudine dicendum est: est
Lippitudo. enim Lippitudo, membranæ quæ ceratoïdi tunicæ adhæret
phlegmone: quamuis ex accidenti oculi morbus esse ui-
deatur. Atque euenit nonnunquam, ceratoïde tunica altum
habente ulcus, ut ipsa tota exesa, procidat tunica quæ sub
ea ponitur, rhagoïdes Græcis appellata, & distorqueatur
pupilla. Horum trium affectuum quilibet oculi pathema
putatur: quamuis & ulcus, & erosio ad solam ceratoïdem
pertineant, lapsus ad rhagoïdem, & distortio ad pupillam:
sed ut nuper dictum est, simularium corporum morbi ex ac-
cidente ad totum instrumentum referuntur. Quòd si unum
quodlibet

Cap. 2. lib. 1. p. 72
rains. p. 72.

quodlibet ex ipsis compositus morbus infestauerit, is quoque ex accidenti ad totum instrumentum pertinebit : atq; ubi complures partes sunt affectæ, ita ut singulæ singulos sustineant morbos : tum sic quoque totum instrumentum composito morbo laborare putabimus. Igitur fac esse (si ita fors tulerit) ut id in oculo eueniat (neque enim impossibilis est hypothesis) nempe pterygion : id est, unguis, & lippitudo, & erosio ceratoidis, & exitus rhagoidis, incipiensq; apparere suffusio : hic non esse unum duntaxat & simplicem morbum, id uero latere potest neminem. At non deerit quispiam, qui omneis huiusmodi affectus compositum oculi morbum uocabit : alius uero non unum compositum, sed plures dicet esse in oculo morbos, in diuersis ipsius partibus consistentes : uerum ob hoc haudquaquam uariabitur medendi indicatio, cuius gratia omnes huiusmodi questionēs tractamus siue unus fuerit compositus morbus, siue plures, pugnantibus remedijs indigentes : sed de his in opere de Medendi methodo amplius differemus. At hoc in loco satis fuerit ostendisse, probabilem utrosq; fore uere sententiam : tum eos, qui plures esse morbos in oculo arbitrantur : tum eos, qui, ut unum est instrumentum affectum, ita unum quoque morbum compositum autumant : quamuis, ut iam dictum est, multæ sint in ipso partes affectæ.

O C V L O R V M ut uarij sunt ac multiplices morbi, sic eorundem non unica nec simplex natura, sed multiplex ac uaria essentia : ut alij quidem simplicibus primum partibus, ex consequenti autem & toti instrumento : nonnulli uero toti primum organicæ parti conueniant. Prioris generis sunt, Lippitudo, ὀφθαλμία Græcis dicta : item & χύσις, id est, ualida fortisq; inflammatio : ceteriq; omnes, quicunq; singillatim unam aliquam oculi partem obsidere consueuerunt : quales qui in ceratoide ac rhagoide tunicis fiunt affectus, de quibus exacte Paulus lib. 111. & Aëtius sermone v 11. tractauerunt. Itaq; Lippitudo, phlegmone est eius oculi membranae quæ ceratoidi adheret, quam coniunctiuam nominant : cuius etiam & illud peculiare est uitium, quod Græci ταραχὴ, Auicenna conturbationem & uacillationem nominat. Ad alterum porro genus pertinent, quicunq; toti oculo priuatim conueniunt, uti oculi diminutio (ὑποπλάσις, Græci dicunt) eiusdem ulceratio, strabismus, resolutio, & id genus. Prioris ordinis morbi uni alicui parti primum noxam inferunt, dein toti oculo : atq; proinde ex accidenti, hoc est, non per se & primo, totius organici esse putantur. Sic & qui in ceratoide & rhagoide tunica consistunt affectus, de quibus à nobis exacte libro huius tractationis tertio tractabitur. Si uero plures

Lib. de flatib.

organici partes simul uarijs symptomatis præhendantur, iam tum alius erit compositionis morborum modus, uarijs nimirum affectibus idem membrum occupantibus: ut si in oculo (exempli causa) pterygion insit, id est, unguis, & lippitudo, & ceratoidis erosio, & rhagoidis exitus, & suffusio: iam pleræque partium oculi suis quæque symptomatis afficiuntur: totus uero oculus, non unum & simplicem, sed compositum potius morbum pati dicetur: uel non unum compositum (ut alij paulò curiosiores uelle uidentur) sed plures ac uarios in diuersis partibus consistentes. At siue plures dicantur morbi, seu unus, eadem erit communis medendi indicatio, nempe, eius quod lædit per contrarij admotionem ablatio. Nam hoc perpetuò uerum est, quod Hippocrates prodidit, Contrariorum contraria semper esse remedia.

I G I T V R quemadmodum simplicium morborum alius quidem primò totius instrumenti morbus erat, ueluti suffusio: alius uero ex accidente, ut ulcus in ceratoide: ita compositorum quoque morborum, alij propriè ad totum instrumentum referuntur, nempe qui complures eius particulas simul infestant: alij uero per accidens, qui in una quapiam ipsius particula consistunt morbi compositi, ut lippitudo, quæ in hærentis membranæ phlegmone est: quippe phlegmonem compositum affectum esse, iam demonstratū est. Quod si præterea ulcus in membrana suboritur, sic profecto multo magis compositum morbum particula ipsa sustinebit: at nihilo minus totus ipse oculus composito morbo laborare dicendus est. Atque huiusmodi sunt, qui ex accidenti ad totum referuntur instrumentum, morbi compositi. At uero ij, per quos eodem tempore multæ partes afficiuntur, ipsorum instrumentorum primò compositi morbi sunt: præfertim si particulatim quiuus simplicium, non ex accidenti, sed primò, totius instrumenti morbus fuerit, ut in oculo pterygion, id est, unguis, suffusio, rhoeas. horum quilibet proprius est oculi morbus: at quum simul concurrunt, compositum, propriumque oculi morbum constituunt. Igitur si hac uia & ratione processeris, faciliè omnes compositos instrumentorum morbos deprehendes: nam omnes & persequi, & componere, superuacaneum mihi uidetur. Si enim simplices morbos omnes cognoueris, deinde quo pacto inter sese componantur didiceris, satis idoneus eris qui in reliquis particulatim te exerceas. Proinde si semel duntaxat ea, quæ in hoc opere conscripsimus, perlegeris: nihil utilitatis reportabis, nisi exacta diligentia crebro in ipsis te exercere studueris.

Ex morbis

Simplices
morbi.Compositi
morbi.

EX morbis ij simplices dicuntur, qui nullum in se alterius generis sustinent, ut intemperies, suffusio, & eius generis: quæ cum suapte natura sincera impermixtaq; sint, iure simplicia censeri debent: nec ob id simplicia dici debere (quod nonnulli uolunt) censuerim, quod simplicibus tantum membris & omni-meritis conueniant: quippe tum suffusio simplex morbus non esset, cum instrumenti & organi (nempe oculi) morbus sit. Inter simplicia tamen morborum genera enumerari, ipsa Galeni hoc loco series docet. Ex his igitur quidam totius instrumento primò & per se conueniunt, ut suffusio, quæ teste Galeno 1111. De locis affectis, totius oculi, non unius alicuius partis oculum constituentis pars thema est. Alij non primò & per se, sed quatenus uni alicui insunt parti: ut ulcus ceratoidis primò ipsius membranæ, Secundo totius oculi morbus censetur. Compositi uero ij sunt, qui ex uarijs coalescunt, et diuersi generis morbos admittunt: uti Lippitudo, quæ & intemperiem, & compositionis uitium, & solutam unitatem secum perpetuò adfert: eoq; compositus dicitur, uti & reliqua omnia apostematum genera. Atq; horum etiam morborum nonnulli toti primum instrumento noxam inferunt, ut qui ἀγχάων, Græcis dicitur, Oculi carbunculum Celsus nominat, & eius notæ similes. Ex compositis porro nonnulli per accidens toti conueniunt, nempe uni alicui parti organicum constituenti primò, dein per eam toti instrumento: ut Lippitudo, quæ non totius oculi per se uitium est, sed primò inherentis membranæ, coniunctiue uocata. Quod si plures instrumenti eodem tempore partes affici contingat, idq; morbis toti instrumento conuenientibus, tum ij ad instrumentum propriè pertinere dicentur: ut si & suffusio, & unguis, & angulorum imminutio (quæda Græci uocant) simul oculum infestent, composito tum sanè morbo oculus primò laborare censetur: quod & qui insunt morbi, uarij sint, & non unius generis, & nullam sibi (ut hic uult Galenus) propriam in oculi partem uent: dicent: quamobrem totius oculi proprios iure optimo censuit. Methodum autem compositorum in instrumentis morborum naturam inueniendi, ex simplicium ad composita progressu inuenire nos docet Galenus: nam simplicium natura habita, & horum compositionis modo, quonam pacto alter alteri copuletur, protinus & compositionis ipsorum modus constabit. Si enim didiceris calidum, frigidum, humidum, & siccum, primos esse simplicesq; morbos, hosq; quatuor modis coniungi posse, nempe calidum humido, calidum sicco, frigidum humido, frigidum sicco, iam unum habes compositionis modum. At quoniam & ij ipsi unà cum substantiæ influxu coire quatuor illis modis possunt, aliam tum habebis compositionis speciem. Sed & rursus quod hos morbos & phlegmoni, & uitiatæ partium structuræ, & ulceribus coniungi nonnunquam uidemus (fieri enim potest, ut pars quæpiam & præter modum calida sit, & phlegmone atq; ulcere obfessa, corruptamq; habeat conformationem) hoc sanè modo aliam erit intueri compositionis imaginem: atq; sic in singulis tali semper Methodo seruata, ut primum simplicissimi quique morbi adanussim perquirantur omnes, dehinc uarios compositionis ipsorum modos contemplerur, quibus inquam copulari possint, quibus minime: totq; ea ratione nanciscemur

compositionis modos, quot fuerint ea quibus consociari congruè possunt. Quæ Galenus tanquam longè utilissima non semel legenda proposuit, quasi non satis sit rem seriam usuiq; futuram semel legisse, sed & nullies id fecisse præstabit: nam decies (ut ille inquit) repetita placebunt, fietq; ex crebra lætione quum animus ad intelligendum promptior, tum ipsa rerum lectarum memoria firmior. Quo loco nos Galenus & diligentia, & strenuè nallandæ operæ bellè admonet. Nam qui cursim, & ueluti per transennam hæc legerit, nullum certe à lætione fructum reportabit: qui seriò, is ad quiduis percipiendum animo promptus paratusq; erit. Proinde uos, quicumque Galeno nomen dedistis, hortor ac moneo, ut diuina tanti auctoris dogmata nocturna uersetis manu (ut Flaccus ait) uersetisq; diurna: ut bona fruge instructi, miseris moribus usui ac commodo esse possitis.

FINIS PRIMI LIBRI.

CL. GALENI DE MORBORVM CAU-

SIS, LIBER SE-
CVNDVS.

★

CVM FRANCISCI VALLERIO LAB
MEDICI COMMEN-
TARIIS.

CAPVT PRIMVM.

OMNES iam morbos quot, qualesq; sint, & specie & genere discriminatos, tum simplices, tum compositos, superiore uolumine declarauimus: consequens est, ut singulorum causas persequamur, sumpto initio ab ijs animantis partibus, quæ & simplices, & similes res nominantur: mox ad compositas, & instrumenta rursus transibimus.

Inuento quid sit, de quo futura tractatio Galeno erat, eoq; in suas species singulatim diducto, quod priore libro factum est, proximè ad eorū quæ diuisione inuenta sunt inquirendas causas progreditur. Itaq; & hic rursus à primis, simplicibusq; in homine particulis exorsus, totam de Morb. causis tractationem eo ipso ordine, quo morbi naturam & species inuestigauit, aggregatur.

Posteaquam

POSTEAQ VAM igitur demonstratum est (si eorum sententiam sequimur, qui substantiam generationi corruptes læq; obnoxiam in unum redigi, alterariq; arbitrantur) omnem similarem simplicisq; ad sensum corporis morbum, uel intemperiem quandam esse, uel partium, quæ inter sese coherere debent, diuisionem : aut (si alterius sectæ placita recipimus, quæ partes non in unum coalescere, sed uacuum quoddam spatium in omni corporis concretione intextum putat) meatuum ametriam, id est, à iusto modo declinationem : aut partium, quæ sibi inuicem ad sensum coherere debebant, solutio. Incipiamus igitur nunc singulorum morborum causas considerare : prioris sectæ hypothese (quam ueram esse credimus) innitentes. Erant autem (ni fallor) quatuor simplices morbi, & quatuor compositi, incremente nimirum immodicè uel calore duntaxat, uel frigore, aut in altera oppositione, uel siccitate uel humiditate. Accidit uerò nonnunquam ut coniugatae simul qualitates augeantur, oriaturque morbus, uel calidus simul & siccus, uel frigidus & siccus, uel calidus & humidus, uel frigidus & humidus.

D V A olim summorum fuisse præcipuas de sanitate & morbo, tum philosophorum tum medicorum sententias, in confesso est. Alij nanque sanitatem in partium tum simularium, tum instrumentariorum temperie, commodatione, unitateq; posuere. Quo in genere ex philosophis, Plato, Aristoteles ac eius sectæ homines : ex medicis Hippocrates, Galenus, Paulus, Aëtius, Alexanderq; fuere. Morbum contra, intemperiem quandam, uel incommodationem, aut partium diuisionem esse uoluerunt. alij in meatuum ametria morbum, in symmetria sanitatem collocare. utique ij, qui non in unum coalescere partes, sed uacui cuiusdam inclusionis interferri putauerunt. In quorum albo Democritus, Mnesiteus, Asclepiades & eius farinae autores reponi iure posse creditur. Galenus uerò prioris sectæ (quam uerissimam, uti est, putat) hypothese sequutus, atque ab ea exorsus, tum simplicium, tum compositorum morborum causas Methodo perquirat. memoria repetens quæ priore libro fusiſſimè dixit : enumeransq; tum simplices tum compositos morbos. quæ tota est capituli series.

CAPVT II.

I D E A M V S itaque à quibus causis singuli diſtorum morborum nascantur, incipientes ab eo morbo, qui in immodici caloris intemperie consistit. Atque reliqua corpora omnia quæ plus satis in-

Morbi calidi
di caussa.

calefcunt, ita uidentur affici, uel ob motum aliquem, aucto calore, uel ob putredinem, uel quia calidiori cuiuspiam corpori uicina sunt, uel quia conftipantur, uel quia cibum fumunt, qui fuapte natura calorem excitare poffit.

Lib. de confti-
tut. artis.
4. meteor. &
1. de generat.

Simplicium in primis morborum enarraturus cauffas Galenus, ab eo exorditur qui & qualitate & potestate fua ceteris omnibus prestat. Is autem eft qui ab calore immodice aucto proficifcitur. Nam ut inter qualitates que elementares dicuntur, caliditas omnium eft efficaciffima, uel Galeni & Ariftotelis testimonio, fic certe qui ab ipfa prouenit morbus, omnium eft perniciofiffimus, multoq; maximam inferens noxam. cuius quinque Galenus precipuas hoc loco ftatuit cauffas, nempe, motum, putredinem, calidioris alicuius corporis uiciniam, ftipationem, calidorum tum ciborum ac potuum: tum medicamentorum ufum. hæc calidos morbos in totum gignere dicuntur. de quibus mox Galenus.

Motus.

Putredo.

Vicinitas.

Conftipatio.

Materia.

DE M O T V fatis apparet, tum in his qui exercitantur, tum in lapidibus aut lignis, quum inter fe mutuò confricantur. Denique in flamma uentilata: ex putredine calefcunt, tum reliqua corpora omnia, tum maxime femina, aut stercora. Equidem uidi columbarum stercora ob putredinem accensa ariffisse. Quod uerò ob calidiorum uiciniratem proxima quæq; corpora calefcant, fatis patere puto ijs, qui balnearum, folis æftiui, & flammæ cuiuslibet uim fuerint experti. Iam fi brumæ tempore succendas ignem in amplo cubiculo, oblinens omnia ipsius spiramenta, uehementem colliges ibi calorem. At nifi spiramenta claudas, nihil fanè profeceris. Atque eandem ob cauffam & balnearum & camini, ad aucto interno calore æftuant. Ex quibus fatis patet, conftipationem nonnunquam adaucti caloris cauffam effe. Quòd materia autem augere calorem poffit, uel hoc argumento planè intelliges: nam ftipulæ aridæ facile maximam flammam præbent, cui fi lignorum uiridium magnum cumulum inieceris: in primis quidem aliquandiu flammam, tum grauant, tum fuffocant, tandem uerò eam augere uidentur.

Q V A E in exemplis fit exercitationem, omnium optimam effe idem Galenus in medendi Methodo prodidit. ac proinde nullo magis artis præcepta, quàm exemplorum ueritate conftare, Galeni hoc loco doctrina manifeflum facit. Nam motum, caloris in nobis effe cauffam, tribus maxime familiaribus comprobatur exemplis. exercitio, lapidum mutuo collifu, flamma denique uentilata. quæ exercentur

exerceantur corpora, seipsis calidiora fiunt, sanguine spiritusq; per totum diffusis. unde maior nobis succrescit calor. Siquidem uel ipsius Galeni testimonio, sanguis, caloris natui in nobis fomes est. Atque ab eo calor perseuerantiam habet. Collisi autem lapides eo fiunt seipsis calidiores (ita tradente in problematis Alexandro) quod qui interceptur aer, ex attritu magnopere attenuatur: attenuatusq; ac uehementer calfactus, in ignem uertitur. at non omnium attritu lapidum (ut idem inquit) ignis excutitur. Nam plerique leues, laxi meatibus, cedentesq; ictui nimium sunt, à quibus ignis non exit. Flammam porro uentilatam nobis calidiorē uidēri, experimento quidem constat, cur ita fiat: non sic perinde. Nam si ob id tantum, quod motu sollicitatq; flamma uicinū nobis aërem excalfacit, isq; calidior factus uehementius quoque calfaciat, eadem sane ratione motus diuerberatusq; aer calfacere amplius nos deberet. Cuius tamen oppositum cernimus, refrigerat enim sollicitatus aer (ut idem Alexander etiam tradit) nisi fuerit, quod motus aer, cum qui nobis iam familiaris effectus fuerat, atque quodammodo calfactus, à se transmittens, alterum subinde nouum nondum excalfactum introducit, qui nobis frigidior eo qui discessit uideatur: concitata uero flamma, quæ in ea partes igneæ sunt, diffantur magis, sibiq; mutuo occurrunt, sicq; uehementius calfacere ipsæ possunt. Quod & ipsum in calida aqua usu quoque uenit, quæ mota quam quiescens calidior nobis apparet. Cuius causam qui scire uolet, Aphrodisæum in Problematis adeat. atque hæc de motu. Ex putredine uero calsceri corpora nouum non est: id quidem in his, qui putridis febribus, aut ulceribus corripuntur, manifestò cernimus. id rursum (quod Galenus ait) in animantium stercorebus promptum est uidere, quæ putrescentia multum in se concipiunt ignem. uti primo de febrium differentiis. Calidiora autem, quæ sic putrent corpora, ob id certe fiunt, quod extraneus inductus calor uniuersum occupet corporis habitum: nam putredo, mutatio est totius putrescentis corporis substantiæ ad corruptelam à calido externo, ex Galeni & Aristotelis sententia. De calido ob uicinitatem manifestius est, quam ut probari oporteat. Calorem ab stipitatione augeri, ea maxime indicant, quæ in Germania ac rigentibus locis uaporaria fiunt, quæ & hypocausta uocant: ubi enim mediocris accensus fuerit ignis, lociq; spiramenta adamsusim omnia stipant, necubi frigidus permeet aer, maximum protinus in loco excitari calorem uideas, non ob aliud certe, quam caloris in semet reflexu, eo inquam in se coacto, fortioreq; reddito. cum ab stipitatione diffari prohibeatur, unde roborari & uires suscipere necessarium quidem est: sed hoc ipsum stipatio non per se & primò, sed per accidens facit, caloris, uti dictum est, repperçu. Extremum locum materia obtinet, quæ ad quiduis suscipiendum (si idonea fuerit) maximum semper momentum habet, uel Aristotelis testimonio. Vnumquodq; autem id maxime efficere natura aptum est, quale ipsum fuerit. Calidum itaque alimentum uel medicamentum calfacere natum erit, frigidum refrigerare, sicq; cætera in suo genere cuncta.

Lib. de sanguinis missione.

Problem. 81.

Problem. 113.

Problem. 112.

Putrescētia cur calidiora.

11. thera.
4. mercurorū.

Vaporaria germanica.

SED QVO pacto perficiuntur hæc in animantis corpore?
Certe

Lafitudo.

Febris.

Ira.

Lib. inf. feb.
cap. 4.Cap. 4. lib. 1. de
feb. diffinitio.

Ambustio.

Certè si ab exercitatione quispiam fuerit fatigatus, is immodicum sustinere calorem dicitur: maiorem inquam, quàm pro naturali habitu, tum in musculis, tum in articulis: quippe ad hos in primis mouendi munus pertinet. Quòd si calor non ultra progrediatur, sed priusquàm per totum animantis corpus fuerit sparsus, soluatur, affectus ita genitus, Lafitudo duntaxat fuerit. Si uerò in totum extendatur corpus, morbus ipse, Febris nominari debet: quippe quæ totius animantis calor immodicus est. Itidem Ira quoque, quæ caloris, qui circa cor est, feruor quidam est, idè ob immodicum motum: atque hic interdum per totum corpus dispersus febrim accendit. Iam ea quæ putrescunt in animantis corpore, calorem quendam immodicum in ijs partibus, in quibus putrent, efficere possunt. id quod in erysipellate, herpete, carbunculo, phlegmone, & phygetlo, facile uidere est. Si uerò simul uniuersum corpus calfaciant, febrim quoque excitare solent. Porro quonam pacto tertia causa in animantibus immodicum calorem excitet, ex iam dictis satis manifestum arbitror: atque ex ijs quoque, quas ambustiones uocant. Quippe in bubone, phlegmone, erysipellate & omnibus adeo calidis morbis, pars ipsis proxima continuatè in primis calore afficitur, quem deinde uicinæ parti tradit. Atque hæc rursus illi quæ ipsam sequitur: ita perueniēte intemperie ad fontem insiti caloris, non ita multo post totum corpus principij pathema percipit. Caterum qui in apricis diu morantur locis, si nudi sunt, tota interdum cutis calidior redditur: si uerò uestiti, caput duntaxat afficitur calore, atque hic affectus Ambustio uocatur. Calor uerò totum corpus occupans, Febris est. Quartum genus eorum quæ insitum calorem accendere possunt, in constipatione consistit: nam si immodico algore corruptus quispiam fuerit, aut in aqua, quæ uel aluminis naturam, uel aliam huiusmodi facultatem seruet, natauerit, constipabitur densiorq; reddetur cutis. Atq; sic uapores, quominus transpirent, prohibentur. Quòd si forte fortuna fuliginis speciem referant, ea quæ ibi cumulata sunt, febrim succendunt.

Inter illa quæ immodicum calorem inducere possunt, quantum locum obtinent, alimentorum qualitates acres & calidæ: eiusmodi sunt allia, porri, cepæ, & reliqua id genus:

nam qui ijs immodicè utuntur, febre nonnunquam laborant. Eiusdem generis sunt potiones calidæ, ut uinum uetus & acre, si imbecillo corpori liberalius ingeratur. item medicamenta acria, qualia sunt & amuleta, & uenena: quippe quæ febrim excitare possunt.

*Lib. 2. de r. ap.
ad fumig.
Aps. 7. par. 6.
Lib. 6. apd.*

HA S omnes morborum effectrices causas, per se & absolute nouisse, Philosopho quidem sat est, medico non satis: ut qui, quæ ad naturalis scientiæ contemplationem pertinet omnia, non prout se in re habent, at quatenus ad unum hominem accommodari possunt, sic omnia contemplatur. Galenus autem & Philosophi, & Medici hoc loco munere functus, utriusque partes egit: Philosophi, dum quo pacto quæque causarum calorem incitaret, ostendit: Medici uerò, quando hæc ipsa quomodo calidos in animantis corpore excitent morbos demonstrat. Itaque motus si immodicus sit, fatigationem laboremque excitat, ac lassitudinem ut plurimum tensiuam: si non uehemens fuerit motus, corpusque ipsum non sic perinde excrementosum, nonnunquam uel phlegmonosum si multis succis refertum, uel ulcerosum, si calidus & acribus redundans: ut est Galeni 111. de Sanitate tuenda sententia: Ex eo autem exercitatos immodicum sustinere calorem deprehendimus, quod ijs & pulsus, & spirationes maiores sunt, uelociores, interdumque crebriores: tum & externa ad tactum calidiora, ac quæ circa faciem & oculos rubentia, tumida, ac ignem quasi spirantia: quæ sanè ex motu affectio si in totum non diffundatur corpus, Lassitudo, si totum offendat, Febris dicitur: quæ, ut uult Galenus, nihil est aliud, quam totius animantis immodicus calor: hoc est, ut ego quidem sentio, natiuus calor in igneum mutatus, actionibus incommodans: quæ Galeni est primo Aphorif. com. xiiii. & xvi. sententia. Sic quoque & Ira immodicus calor est, nempe seruator eius qui circa cor consistit calor, id est, sanguinis & spirituum: quam & ipsam aliter Philosophi, Medici aliter diffiniunt. Hi feruorem quandam sanguinis cordi proximi, illi, uel cupiditatem reponendi doloris, uel concitationem animi ad uindictam, uoluntatis imperio procedentis, sic enim Seneca. Ex ira uerò tum in febrim incidimus, quum quæ iram concitauit causa uehemens est, & magna, ac humorum in nobis uel spirituum symmetriam euertere potens: ut tetigisse uisus est Arabs Auicenna, febris ex professo naturam tractans. Quæ uerò putrescunt omnia, ea & calorem pari modo excitant, uti in erysipelate, carbone, & eius generis reliquis, in quibus secundum affectam sedem putredo subest: sed acrior in erysipelate, herpete, & carbone, quod uitiosi & maxime calidi excrementi germina sunt: mitior in phlegmone, phygetloque, quod à benigniore succo prodeant. Ex quibus sanè & illud constat, sepe numero à uicinis partibus affectum quempiam sustinentibus, in proximas morbum deriuari: quum à bubone secundum inguina consistente, nonnunquam calor in totum procedat, febrim excitans: quod & ipsum in ambustionibus uocatis usu accidere solet: eas porro uocant, membri cuiuspiam aut

Medici consideratio qualis,

Motus,

Lassitudo.
Febris.

Ira,

Lib. de ira.

Fen. 1. 4. cap. 1.

Ambustiones.

totius etiamnum corporis à calore externo, sole, igne uel incensiones, ac ueluti inflammationes, quibus affecta pars penè uri uidetur: quod ijs non raro accidit, qui nudo corpore calido se committunt cælo, tumq; totum corpus ex æquo afficitur. Si uerò reliqua operti, capite nudi per æstum longissimè incedant, tum caput solum ambustione tentatur, quod ego non semel pluribus contigisse obseruari: præsertim in præstauti, eximiaq; probitate uiro Tullensi episcopo, cui sub canicula longius progredienti, tantus est in capite exciatus calor, ut ardere sibi cerebrum, ac quæ caput circumstant omnia, planè arbitraretur: quem nos, summa, uti par erat, diligentia, quiete, humectante ac refrigerante uictu, bilis modica uacuatione, perfusionibus refrigerantibus commode curauimus. Ab stipitatione accendi calorem, quod proximum est huic genus, tum hic, tum methodi octauo planum facit Galenus: nam qui in abulis lauatum abierat, ob id feбри correptus est, quod ab aluminosa aqua stipata cutis, intro caloris uaporumq; copiam reuocauit, difflationeq; humorum prohibita, succensam febrem oportuit. Cibos autem potusq; pro sui quemq; natura uariè corpus afficere, in de alimentis, atque de euchimia libris abunde monstratur. Et hoc item, uinum uetus, nouo calidius esse et acrius, quum x i. de siui. factum et in commentario ad tertium Hippocratis librum de ratione uictus in morbis acutis. Quod etsi uerum est, non semper tamen liberalius ingestum noxam infert: nisi et imbecillum sit corpus, et crebre potationi insuetum: alioqui cur Germanis omnium bibacissimis multa meri potio non noceat? ob id certe, quod et ualentissima corpora habent, et multæ potioni assuetæ, eoq; lesionem non sentiunt. nam ex longo tempore consueta (autore Hippocrate) et si deteriora sunt, insuetis minus afficere solent.

a. Aff. text. 50.

C V R igitur non semper, inquirunt, ob quamlibet dictarum causarum succenditur febris? Tum quia effectricis causæ quantitas inæqualis est, tum etiam quia affectus quem ipsa corpori infert, magnam in maioris minorisq; ratione suscipit differentiam: præterea animantium corpora, alia alijs longè sunt uel promptiora, uel contumaciora, ad hoc ut à naturali habitu deflectant. Igitur ut non dubitas, quomobrem non quiuis motus lassitudinem inducat, quippe qui planè intelligis, neque musculos neque articulos unquam fatigari, nisi ipsorum natura à multo & forti motu uincatur: ita perpendere oportebat, nisi lassitudo tum magnitudinem, tum moram notatu dignam habuerit, eam totum corpus uitare non posse. Exiguus motus lassitudinem efficere non potest, num exigua lassitudo succedet febrim? aut motus, efficiendi uim ad aliquid relatum habebit, lassitudo non habebit? Quod uerò athletarum corpora uehe-

mentes

mentes motus, diu citra fatigationem sustinere possunt, & non priuati, si paulo ultra consuetudinem laborauerimus, aegre feramus, nemo adeo rudis est, quin intelligat. Proinde nihil mirum uideri debet, si fatigatus aliquis haudquaquam febricitauerit: aut enim leuis fuit labor, aut non ita diu durauit, aut minor quam pro corporis robore, uel etiam exercitatio ipsa breuis fuit & remissa, atque imbecillior, quam pro exercitata natura. Id uero in igne, re omnium efficacissima, uidere est: neque enim refrigeratos calfacere potest nisi & tempus habeat & robur. Etenim redeuntibus aliis quando ab aere gelido, indolenter per maximam flammam ducimus manus. Neque etiam quamlibet materiam ilico accendit: nam stipulae aridae, primo protinus occursum accenduntur: at ligna humida, uiridiaque ut accendantur, longiori tempore, fortioreque flamma indigent. Atqui quum nihil horum in igne mirum tibi uideatur, miraris tamen ut lassitudo inducatur, opus esse & magnitudine, & tempore, & corpore quod facile queat accendi. Verum satius fuerit te ob huiusmodi res nihil mirari, sed quamnam animantium corpora suapte natura facile, quae uero non ita facile calfaceri possint, considerare. Sed de his posthac audies. In praesentia autem haudquaquam mirabile tibi uideatur, si quod facturum quidpiam est, indiget & tempore, & magnitudine: praeterea, ut proxima sit ei res, quae suapte natura prompete affici possit. Sine his ne ignis quidem quicquam accendere, nec gladius secare potest: neque aliud quidpiam uel efficacissimum agit, si uel res, in quam agendum erat, sit illo ualidior, uel non suppetat tempus notatu dignum. Neque enim lucernae flammam confertim perfundes oleo, nedum aqua: neque gladio lapides secabis, tantum abest, ut ad mantem aggrediaris. Tamen laborem, calorem, & frigus, & reliqua id genus, semper febrem posse accedere putabis: etiam si exigua fuerint, & paucio immorentur tempore, si uel uniuersum quoque corpus ad suscipiendum calorem ineptum sit. Quod enim iam calidum est, magis prouum est, ut immodice caleseat, quemadmodum frigidum, ut refrigeretur immoderatus. Quod uero e contrario se habet, ineptum est: adeo stupida, rudisque est eorum, qui huiusmodi scrutantur, quaestio.

Lab. 4. material.
Asstet. 2. cab.
2. nat. nat. front.

Ad actionē
requisita. Distingt. 6.
cap. lib. 1. de' oron
p. furtiva

TACITAE obiectioni occurrit hoc loco Galenus: quum enim ab his enarratis proximè causis cal fieri corpus asseuerarit, cur ab iisdem id perpetuò non fiat, longa ac dilucida enarratione explicat: in causa esse indicans uel effricis causæ impotentiam, ac imbecillitatem, uel suscipientis corporis ineptitudinem: si quidem è Peripateticorum scholis hæc sunt à proportionem minoris inæqualitatis (ut proprijs ipsorum uerbis utar) fieri actionem non posse: item, efficientium causarum motus, subiecti (ut uocant) peculiarem quandam dispositionem postulare: & illud, ad actionem omnem, & tempore, & congrua agentis ad materiam applicatione, ac mora opus esse. Inde fit, ut non semper caloris immodici effricæ causæ calorem excitent: quod exemplis appositissimis probare hic Galenus nititur.

SUNT uerò alij nihil dubitantes, qui prompte, proterueq; pronunciant nihil eorum quæ iam dicta sunt, unquam posse febrim excitare. Horum stupiditas quidem miseratorem, contentio uerò odium meretur: uerum huiusmodi sophismata soluta sunt in eo uolumine, quod causis procatarchicis, id est, euidentibus, separatim dicauimus. Neque nunc errores confutare, sed uera duntaxat docere instituiamus. Redeamus igitur ad id, quod propositum nobis erat, nempe, ut singulorum simplicium morborum causas explicemus, tum præcedentes, tum procatarchicas, id est, euidentes: neque fuerit absurdum lucidioris doctrinæ gratia, eas huiusmodi nominibus distinguere. Eas igitur quæ in animalis ipso consistunt, siue affectus sint, siue motiones præter naturam: causas nominant morbum præcedentes. Quæ uerò extrinsecus adueniunt, si uehementer alterant, immutantq; corpora: eas interim Procatarchontas, interim Procatarchicas causas appellant. Calidi morbi causas in uniuersum diximus.

Causarum
genera.

In indoctos.

VULGARE quidem illud est, lippis atq; tonsoribus notum prouerbum, Qui nihil scit, nihil dubitat: quod genus hominum fastiosum, arrogans, temerariumq; plerunque, ac impudens esse solet. Sic enim natura comparatum est, ut cui bonæ artes, ac perspicuitas ingenij, & acrimonia desint, huic ad se ostentandum, ad insectiam uno aliquo uirtutum specimine uelandam & reparandam, plurimi subsint fuci, technæ multo maximæ. unde fit, ut qui imperitiores sunt, & solide doctrinæ minus hauserunt, ij sint omnium longè ad se uenditandum appositissimi. Quamobrem de omnibus (quod uerè Galenus testatur) promptè, proterueq; pronunciant, quiq; nuda adferentes uerba plus sibi credi postulant, quàm qui demonstrationum uiribus loquuntur. Sed non alios tamen uideas

uideas sui confidentiores, non ditiores alios, non loquaciores, ut qui hisce malis artibus et popularem auram, et regum etiam ac potentum (si dijs placet) gratiam uenari student. Quorum hercle stupiditas (ut ait Galenus, miserationem, contentio, odium meretur. Quos et ipsos si cum uno aliquo inferioris notæ viro commissos species, ut primum ptissanam, pituitam, excrementum dicere norunt, ut primum unum, aut alterum Galeni locum adferre, Cumanos leones, aut corniculas Aesopicas esse dicas: tam cristas erigunt, tam illis sua placeant, et aliena putent. uerum hos si nasutus quissiam, et bene doctus homo excutiat, magis mutos quam pisces inueniet, stupidos, inscientes, ineptos. Sed horum insaniam ne Mercurius quidem cum Musis sanauerit. Nos uero ad propositum redeuntibus caussarum catalogum cum Galeno texamus: quarum sunt in uniuersum duo tantum genera, alterum earum quæ in animali consistunt, et præcedentes uocantur, seu corporeæ: alterum, earum quæ extrinsecus adueniunt, quas et externas, et præcipientes, et Græcè *ὑποκρινόμεναι* nominant. An uero in earum albo, quæ in animali consistunt, et corporeæ sunt, coniunctæ causæ adnumerari secundum Galenum debeant, etsi hanc rem exactissimè Fuchsius capite primo secundi Paradoxorum libri, sit persequutus (quod prius fecerat, sed paulò crassiore Minerva, in eo libro quem Errata medicorum inscripsit, nos tamen credimus ex corporeis causis, et internis, unam aliquam inueniri, quæ affectui ipsi functiones ledenti proxima sit, et immediata: quam et coniunctam rectè nominare liceat, nec id Galeni doctissimis sensis repugnare. Quod nos in uno tantum exemplo apertè, ni fallor, docebit. In omni inflammatione, id perpetuò uerum est, ex amplioribus, atque maioribus uasis, ad minora semper, atque ab ijs, in uacua tandem membrorum spatia fluxionem desinere, quoad insigniter consistens, locumque opplens, membri functioni incommodet: quod nullies in mille locis Galenus testatur. Sequi ex hoc uidetur, in huius generis morbis subesse quippiam, quod causæ coniunctæ naturam obtineat: is namque humor qui propius locum obsecsit, et à quo protinus affectus sequitur functiones ledens, is sanè coniuncta illius causa dici merito debet. In pleuritide (exempli causâ) uitiosus succus membranae costas uesienti inherens, pleuritidis contentiua, seu continens causa merito dici poterit. Si quidem quum præter naturam sit, aut morbum esse oportet, aut morbi causam, aut symptoma morbi. Morbum autem esse nemo, nisi insanus, dixerit: quum non ab eo humore primò membri functio ledatur, sed ab affectu potius, quem is concitauit humor, nempe oborta inflammatione. Item, quum affectus ipse, seu morbus, qualitas quædam sit (uti in Prædicamentis Aristoteles) humor autem morbum inferens, substantia, probè consequitur, unum, alterum non esse. Sed neque rursus symptoma erit, quum hoc, uel suapte natura, affectui succedere soleat, atque illum sequi, uelut umbra corpus: qui uero inflammationem facit humor, ipsam præcedere, non sequi consuevit, ad id perpetuò repugnante natura, quæ hunc ordinem rebus præstituit, ut causæ suos effectus naturà præcedant. Superest igitur ut morbi effectrix causa impactus in membrana humor censeri debeat. Sed quum nulla affectui propior sit, quid uetat hanc rectè con-

An sit causam
coniunctam da
re.

Lib. de Inæ.
intem. & x. Me
tho. & 14.

Capite de Qua
liate.

Causæ suis ef
fectibus natura
prioris.

Commen. xxx.

tinentem, seu coniunctam dicere, quasi immediatius morbum continentem, ob quod id nominis meruit? sic enim Galenus proximas quasque causas continentes appellare solet. Nam Aphorismorum v 11. flatuosum spiritum, humose pituitæ quæ in uentris profluuijs excernitur, continentem, seu contentiuam causam esse asserit. Quod & Fuchsius ingenue confitetur, Galenum scilicet inibi causæ quidem coniunctæ mentionem facere, at non ut morbificæ, sed ut spumose pituitæ. Quod etsi uerū est, negari tamen nunime potest, ipsum etiam Galenum in morbis causam ut uocant, coniunctam statuisse. Quod uel ex primo de Pulsuum causis probari apertissimè potest, ubi ea de re ad hunc modum Galenus loquitur: Causæ, inquit, quæ pulsus uariant, partim generationis eorum sunt, partim tātum alterationis. Generationis tam usus, cuius gratia sunt: quàm facultas abs qua: tum instrumenta per quæ distenduntur. Alterationis ceteræ omnes, & quæ præcedentes appellantur, & quæ his succedunt, externæ. Nam tertium quidem est causarum genus non in pulsibus modo, sed in alijs cunctis, unum quod primum est, & præcipuum, quod quidem continens appellant: cuius inde appellatio deducta est, quod illorum essentiam contineat: quæ ut modo diximus, generationis est causa. Hæc Galenus. Vnde constat non in pulsibus modo, sed & in cunctis alijs generationis causas habentibus, quod Galeni uerba apertissimè sonant, causas inueniri continentes, & primas, quibus eius quod fit, generatio adscribatur. Si itaque in cunctis penè alijs, cur non & in morbis tales erit assignare causas? præsertim quum morbus, unum sit eorum quæ generantur, latius sumpto (uti Medici solent) generationis nomine. Quo pacto & pulsuum esse generationem quandam Galenus asseuerat: quum pulsus in se, non substantia sit, & per se subsistens ens (ut Philosophorum more loquar) sed actio quædam, & motus uitalis in nobis facultatis. Quamobrem pulsuum generatio propriè esse non potest, si Aristotelis sensa sequimur. Non dubium igitur quin eorum quæ generantur omnium, hoc est, quæ quodammodo fiunt, causas primas, & continuas Galenus assignet: quod & in morbofis ipsum aliquando symptomatis effecisse, mox ostensuri sumus. Locus est in commentarijs ad secundum præsagiorum Hippocratis, commento, ni fallor, 43. hoc est, nouæ uersionis capite octauo, de Screatione. Ibi enim facilis, & promptæ Screationis, item & difficilis, causas reddens, uacuationis eiusmodi duplicem adfert, primam, & continuam causam, materiæ scilicet uitium, & facultatem thoracis motricem. ubi namque tenuior, & aquosior fuerit impactus in pulmone humor, aut plus iusto crassior, & tenacior, facultasque mouens imbecilla, tum difficilem reddi screationem est necesse, ubi contra, facilem. Itaque quoties thorax ualide suo fungitur officio, & humor in fistulis pulmonis conditus modicè crassus fuerit, facile scretur. Si uero neutrum existat, difficile, ægregè. An non & hic Galenus continuæ, & coniunctæ causæ in morbofo hoc symptomate meminit? Nempe (ait) si materia admodum tenuis sit, & aquosa, uix scretur: ut quæ circiter in pulmone circumsuat. Hæc enim prima causa uacuationis est, quam etiam continuam nominant. Sed rursus 2. Methodi curatiue non ne illius meminit ad hunc modum? Proponatur (inquit) iam quemadmo-

Primo de Generatione, cap. 1. & 4.

dum uen

dum uentriculus malè concoquens, nobis sit corrigendus. Verba autem faciemus non solum contra Methodicos, sed etiam contra eos rationalium, qui non cognita ipsius actionis prima causa, quam continentē etiam nominare sunt soliti, methodo quadam, ac ratione constitui posse artem putant. Hæc Galenus. unde apertissime constat ipsum non semel coniunctæ causæ non tam ex sua, quàm aliorum sententia meminisse. Quod si in facili, difficili uē spiratione coniunctam est dare causam, symptomatis essentiam continētem, cur non id ipsum liceat in affectibus ipsis, quorum sunt isthæc symptomata: nempe si symptomatum essentia morbum sequitur, habentq; suæ generationis primas, & continentes causas, cur non magis qui uerè morbi sunt, peculiare, ac proprias sunt habebitur, quibus morbi essentia tribuatur? quum præsertim axioma sit medicum, Nihil sine causa fieri. Quod idē est, ac si dixeris, Nihil esse in humano corpore, cuius non iustam sit, ac legitimam dare causam, cui effectum præcipuè adscribas. Alioqui, si talem non sit dare, nihil unquam fiet, immutabitur nihil, nullius rei generatio fiet. Nam quæ externæ sunt, & præcedentes causæ, etsi ad cuiusque rei productionem non minimum operentur, eius tamen quod sit, propriæ, & adequatæ causæ non sunt: cum productæ rei essentiam non contineant, quod coniunctæ causæ proprium, ac peculiare esse uult Galenus: uti ex primo de Pulsuum causis paulò antea monstratum. Hæc mea de coniuncta, ut uocant, causa sententia: quam & ipsam quum latius in libro Enarrationum medicinalium simus explicaturi, eam hoc sine claudere uisum est. Nec est quod nascutus aliquis me isthæc in Euchsij, uiri nunquam satis laudati, & de re medica optimè meriti, odium parasse existimet, neq; ut illi aduersus in sententia irem. Nam ut illius eruditionem, atq; in Græcis pariter ac Latinis uariam lectionem, ingenij dexteritatem, animiq; candorem unicè probo: sic cultus illius laboribus, ac fructuosus, & impendit delector, & ubi res poscit, utor: tantum abest, ut liuore, aut inuidia ei obstrepere uelim, cui ex animo faueo. Sed ut in re seria, & anim. aduersione digna meam & ipse pro ueritate, ut puto, sententiam dicerem, hæc qualiatiq; parare, & in publicum proferre constitui, sperans fore, ut qui melius sentient, meliora & ipsi docebunt: qui meliora non habuerint, ijs pro obsonio fortasse utentur.

CAPVT III.

RANSEAMVS itaq; ad frigidum: cuius multæ sunt numero causæ: ut frigidorum uicinitas, cibi, potusq; tum quantitas, tum qualitas, item constitutio, & raritas, præterea, & otium, & motus immodicus: ab huiusmodi enim occasionibus, ignis quoque extinguitur. Nam si exiguæ prunæ niuem plurimam, aut glaciem adhibeas, aut frigidam aquam infundas, ipsam illico extinguēs. Item si aër nos ambiens summo frigore afficiatur, quale potissimum apud Istrum horis brumalibus

grassari

graffari solet, uidebis non solum lucernam sub dio expositam, uerum etiam omnem ignem exiguum protinus extinguí. Atq; sic uincit ignem rerum præfrigidarum uicinitas.

Frigidorum
morbore caus-
sa.

EAdem Methodo frigidorum hoc capite morborum causas, qua calidorum superiore, inuestigat: ostendens quæ, quotuplicesq; sint in uniuersum eorum causæ. exempla aduocans proponens, quibus quod dictum est, probari eam manu ductione quadam, insinuariq; possit. Frigidorum itaq; morborum causæ sunt, frigidorum uicinitas corporum, cibi, potusq; tum quantitas, tum qualitas, constipatio, raritas, otium, & motus, si immodica fuerint. Horum porro nonnulla, propria ui refrigerando, & alterando frigidos creant morbos: ut uicinitas, cibi, potusq; natura frigidi. Nonnulla id ipsum non primò, & per se, at innatum calidum præfocando, ipsiusq; & uasorum distentionem prohibendo, ut ciborum nimia ingesta quantitas, constipatio, & eius generis reliqua: raritas uerò, plus æquo fundendo, ac digerendo: eademq; ratione otium, & motus, si modum exceßerint. Ignem uerò & aërem ex frigidorum uicinitate à sua ipsorum natura immutari, manifestum ob id facit, ut per simile, quippiam tale in nobis fieri intelligamus. Aëris porro frigidioris tanta est, ut asserit Galenus, uis, atq; potentia, ut quæ sub eo lucernæ accenduntur, aut mox uixtæ extinguantur, aut certe imbecilles, ac uixdum lucem, caloremq; mittentes, ueluti egelidæ permaneant. Quod apud Istrum celebrem Germaniæ fluuium, cui & Danubio nomen, fieri Galenus comprobat. Quod si hæc frigidorum uicinia in igne, & aëre tantum potest, simplicissimis utiq; corporibus, & non maxime patibilibus, quid in nobis nulli non pathematum generi expositis posse credendum est?

De Istro uide
Plin. lib. 4. nat.
hist. cap. 12. &
Soly. cap. 13. &
Stra. lib. 1.

ALIMENTORVM autem uel abundantia, uel defectus, aut aliena qualitas, ad hunc illi modum officit: magna quidem lignorum strues, si confertim exiguæ flammæ iniiciantur, ob immodicæ quantitatis excessum, eam suffocabit. At si nulla penitus, aut pauca admodum ligna suppeditaueris, tabescere flammam uidebis: idq; ob alimenti uel defectum, uel paucitatem. Sic lucernæ flammam & minui, & ferè extinguí uidemus: ubi proprium ipsius alimentum à iusto modo aberrauerit. siue enim nimis parce oleum adhibeas, siue affatim plurimum infundas, noxam non uitabis. At si liberaliter quidem materiam adhibueris, sed quæ suapte natura uel accendi non possit, uel uix accendatur, ilico minorem reddes flammā: ut si oleum aquæ mixtum, in ignem effundas. Porro autem si aërem, qui flammam circumdat, includeris, ac immodicè rarum effeceris, uidebis flammam &

diminui

cet, si frigida res, quæcunq; illa fuerit, extrinsecus acciderit, siue solo contactu, siue potentia, id efficiat. Sic natantes in aqua frigida, aut infelicitè loti, aut per loca frigida ambulantes, periculum subierunt: quippe nouimus quosdam qui priusquam domum reuerterentur extincti sunt. Ob eam uero, quam secundo loco diximus, causam, nonnulli apoplexia, aut morbo comitiali laborauerunt, aut sensus motionisq; incommodum subierunt, aut alio quopiam pacto refrigerati sunt, idq; ob ebrietatem: quamuis uinum, si modicè sumatur, intimum calorem augere possit, quippe quod sit alimentum maxime familiare, & optimi succi cibus, & qui plurimum alimenti præbere potest: si tamen animanti immoderatus ingeratur, frigidos morbos excitabit. Præterea tum cibi, tum potiones suapte natura frigidiores, ipsi quoque inter frigidorum morborum causas numerantur: cuiusmodi sunt papauer, mandragora, hyoscyamum, cicuta, atq; ij præ nimio frigore mortem quoq; inducunt.

PHILOSOPHICO more de frigidorum morborum causis hætenus tractauit: quæ nunc pro medici officio, in hominem conuertere uolens, proposito suo accommodat: indicans quo pacto quis à frigidorum uicinitate noxam sentiat. Sentiant autem, quicumque per niuosa, imbribusq; referta loca diutius ambulantes, torpidi, segnes, conuulsi, emortui tandem domum reuerterunt. Cibi borum autem immodica copia, ad expositum antea modum, attonitum morbum, quem apoplexiam dicunt, comitalem, resolutionemq; creare sæpenumero solet. Qui enim nullam aut uictus, aut concoctionis rationem habendam censent, ij protinus ab immodica ciborum copia crudorum acernunt succorum multitudinem, unde frigidi oriuntur morbi, idq; maxime si ad hanc ciborum ingluuiem, temulentia, & bibacitatis accedat licentia, quæ quantum in exitialibus creandis morbis momenti habeat, ij probe norunt, qui in euoluendis medicorum serinijs plusculum operæ posuerunt. Quippe Galenus nullies in mille locis testatur immodicè haustum uinum apoplexiam, resolutionem, tetanum, conuulsiones, commata, comitalesq; creare. Hoc ipsum Aëtius, Paulus, & inter Arabes non pœnitendus autor Haliabbas, omnes uno deniq; ore fatentur. Quin & Plinius extremo capite libri xiiii. Naturalis historie ebriacitatis insignes prouentus referens, extremum homini malum esse testatur: ut à quo & pallor, & genæ pendula, & oculorum ulcera, & tremula manus, & furiales somni, & iniquæ nocturna, & summum tandem ebriacitatis premium, libido portentosa, & ex ore halitus foetidi, & mors tandem sequatur. An non eximia hæc sunt intemperantiæ, gulaq; præmia? Sed ut hæc uinum facit immodicè sumptum, sic certè modicè, eximium præstat corpori alimentum, maximeq; familiare, uel omnium autorum sententia.

Gal. 1. de Mor.
caus. & 5. item
3. de tēpe. & 5.
Aphor. com. 5.
pluriesq; alibi.
Aët. lib. 6. cap.
27. & 43.
Pau. lib. 1. cap.
95. Hal. 5. dico.
cap. 30.

CAETERVM, maxima constipatio (hanc enim in tertio
causarum, quæ frigidis morbos pariunt, ordine statuimus)
& graues sopores, & ueternum et, apoplexiam afferre solet.
Atq; hoc est quod Hippocrates ait, si de repente quis ob-
mutuerit, uenarum interceptiones corpori molestiam infe-
runt. utraq; sanguinis uasa, quemadmodum & maiores, uen-
nas nominans. Quamquam recentiores, alterum duntaxat
genus, nempe id quod non pulsât, uenas appellant, quando-
quidem arteriæ quoque in animante interceptiuntur, id est
adeo implentur sanguine, ut nullum in ipsis superfit uas-
cum spatium, in quod inter dilatandum externum aërem
illucere queant. Atq; ob id intus calor tum præfocatur
extinguiturq; & eorum qui sic afficiuntur corpora, subito
mouendi sentiendiq; uiribus priuantur. Iam in libro de
Pulsuum usu demonstrauimus, ideo pulsare arterias, ut ser-
uetur in omnibus animantis partibus calor temperies.
Item in opere de Vsu respirationis, quod ipsa quoq; calo-
ris, qui in corde continetur, seruat temperiem. Igitur quem-
admodum externa flamma ilico perit, si ambiens aer arcea-
tur, quominus illi communicet, ut cum in uaporatorio cus-
biculo, aut cucurbitula, aut in alio huiusmodi uase includi-
tur, ita animantis quoq; calor ocysimè peribit, si ipsum co-
hibeas, ac includas, ut nullam possit cum circumfuso aëre
habere communicationem. Igitur cordis calor ambiēti nos
aëri per gutturis meatum communicat: hunc si occluseris,
ilico præfocabis, interimesq; animantem. At calor, qui per
uniuersum corpus in arterijs cōtinetur, tum per cor ipsum,
quatenus faucibus comunicat, tum per uniuersam cutem,
in abientem nos aërem respirat: ac uentilatur quidem, cum
attolluntur arteriæ, purgatur uerò à fuligine, cum contra-
huntur. Atqui utroq; horum naturalis ipsius modus serua-
tur. Nam quum arteriæ constipantur, aut à plurimo san-
guine, ut nuper diximus, aut obstructis earum osculis, ut
haudquaquam transpirare possint, necesse est calorem qui-
dem extingui, corpus uero ipsum emori.

QUAE ab externo aëre, aut alioqui quocunque alio medicamento constipare
potente sit stipatio, si uehemens sit, & cerebrum pertingat, soporem, Lethar-
gum, apoplexiam inferre solet: quod hæc omnia stipatorum meatuum pathe-
mata sint, uti in de Locis affectis apertè monstratur: iniquente nimirum Hip-
pocrate,

Lib. 7. uasæ rōn.
Lib. 3. t. 6. d.
p. Cant. Gripp. et
p. Cant.

Lib. 1. de natura
p. Cant. Gripp. et
Lib. 6. p. Cant.

Lib. 1. simpl. rap. 13
et ap. p. Cant. 6.
Lib. 6. p. Cant.

Vocis intercep-
tæ causa.

pocrate, uocis de repente interceptæ causam esse, uenarum constrictiōnem. Sic enim libro de sacro morbo, Quam uenæ (inquit) pituita clausæ, spiritum aëreū non suscipiunt, mutum, non sentientem; hominem reddunt. Rursusq; quarto, de Ratione uicibus acutorum, Si repente quis obnutuerit, ait, is uenarum constrictiōne molestatur, textu xx. Vasorum itaq; stipatio intimum in nobis calorem præfocat, extinguitq; squalida sit, nullo tum relicto uacuo spatio, in quod sese uenæ, diffusiōne calidi innati attollere queant. Quibus suo ipsarum officio priuatis, necesse est calidum extingui. In hoc enim creatas esse, ut caloris natiui in nobis temperies seruetur, libris de Pulsuum, & Respirationis usu exactè monstratum est. quod & ipsum appositissimo de flamma exemplo probare contendit Galenus. Etenim qua ratione externa flamma extinguitur excluso, cui communicet, aëre, aut angustiore effecto, sic certè caloris, qui in corde est, temperies, exemplo tota perit, si nullam possit cum circumfuso aëre communicationem habere. Cum is sit respirationis in nobis usus, & utilitas, ut frigidi aëris ingressu, calidi natiui temperies seruetur. Quod & ipsum spirandi munus, tum oris, tum narium adnunculo atq; arteriarum obitus: sitq; intrinseci aëris per asperam arteriam cordi communicatio. Nam quæ per totum fit aëris ad cor transmissio, ea propriè transpiratio, non sic autem respiratio dicitur: quæ est Galeni pluribus in locis sententia. Ventilatur itaque calor arteriarum elatione, quem motum Græci διαστροφή uocant, surgatur à se ligine corpus ipsdē coarctatis: quod contractionis genus ουσμὴ nominari uolunt. Hoc igitur arteriarum, uenarumq; munere, caloris natiui seruetur substantia, hoc cordis calor temperatur, hoc uiales reparantur spiritus: & in summa, hoc uigente, uitam seruari, pereunte, extingui uitæ sentem, corpusq; contabescere, est necesse.

Respirationis
utilitas.

11. theriā. & li.
de plenitu.
Vide Gal. 4. de
usu par. cap. 11.
ad finem.
Venarum & ar-
teriarum munus
quid faciat.

Q U O D si modica fuerit constrictio, natiuus calor ob ipsam non necessario afficietur. Quumq; in animantis corpore ueluti fuliginosa quædam, aut fumosa excrementa continentur, tum aliud natiui caloris pathema consistet, aliud uero, si uaporis suauis, utilisq; naturam referat. Horum uero utrunq; bifariam discriminatur. Etenim optimus in corpore sanguis, nullius uitiosi excrementi permixtione turbatus, quum calefactus est, uaporem reddit optimum, qui nihil secum ferat igneum, neq; acre, huiusmodi corpus si modicè constrictur, breui uel plethoricū, id est, oppletum, uel calidiū quam pro naturali habitu, reddetur: plethoricum quidem, quum per ignauiam exercitationem neglexerit: ita enim retinentur in corpore ea, quæ per motum excerni oportebat. Calidiū uero, quum exercitatur: ut pote aucto ad motum natiuo calore, qui ob corporis constrictio-

nem non

Plethoricum
corpus.

nem non transpirat. At si corpus fumoso excremento re-
 rum, constipetur, tum, aut febris excitabitur, ob clausum in-
 tus fuliginosum uaporem, aut præfocabitur, extingueturq;
 calor natiuus. Atque utrunque horum consequitur & ex-
 crementi multitudinem, & constipationis fortitudinem.
 Nam si plurimum fuerit humidum excrementum, quod in-
 digebat uacuatione, & constipatio uehemens, ne sub excre-
 mento præfocetur, extingaturq; inlitus calor, periculum
 est. Si uero paucum sit excrementum, & non ita uehemens
 constipatio, febris accenditur. Atque hinc perspicuum est,
 quodd & naturales, & aduenticios corporis affectus, per
 quos uel fuliginosum, uel humidum, uel uaporem refertum
 sit id quod transpirat, nosse oportet. Sed hæc in tractatu de
 Medendi methodo persequemur: nunc ad institutum re-
 deamus.

Cap. 2. Lib. 11. quæ-
 quæ Lib. 1. 1. feb. 1. cap.
 4.

Febris quan-
 do accenda-
 tur.

Lib. 2.

NON ad omnem omnino stipationem refrigerari immodicè corpus, extin-
 guiq; animans, longa hic serie testatur Galenus. Alia enim, atque alia ad exi-
 guam constipationem symptomata sequi, pro excrementorum intus redundan-
 tium uaria natura, atque temperamento, planum facit. Siquidem quæ in uasis,
 & uacuis corporis meatibus subsunt excrementa, si nutia sint, non nidorosa,
 acuta, fuliginosaq; transpirare tamen ob uasorum constipationem nequeant, cor-
 pus quidem plethoricum reddent, hoc est, succis refertum: nam Plethoran, succo-
 rum æqualiter se habentium exuperantiam esse Galenus uult. Exuperare au-
 tem succos tum maximè necesse est, quum diffilari prohibentur: quod tum ma-
 xime fit, quum stipatus uenis suo ipsarum munere fungi non possunt. Quam-
 obrem uerissimum illud est, stipatis uasis plethoran sequi, uel si excrementa
 acria sint, & biliosa, febrem, putredinemq; accendi. In ijs enim quæ non dif-
 flantur corporibus, extraneus succendi calor, putredoq; oriri solet: primo de
 febrium differentijs, & item x. 1. Methodi.

Plethora,

3. 2. 6. de Cris.
 m. & 4. Meth.
 & lib. de pleu.

IGITUR ut constipatio refrigerationis subinde causa est,
 ueluti iam diximus, ita raritas quoq; si modum non seruat,
 discutiendo, dissipandoq; natiuum calorem, corpus frigi-
 dius reddit. Atque hæc, nempe constipatio, raritudoq; in-
 terim in uniuerso animali, interim in singulis partibus, si
 militèr euenire possunt. Etenim per arteriarum tum obstru-
 ctionem, tum plenitudinem, si qualis fuerit totius corpo-
 ris affectus, talis sit in parte quapiam, ob arterias in ipsa so-
 la affectas, necesse erit partem itidem ut totum, morbo labo-
 rare. Atque ea quæ extrinsecus adhibentur, tum medica-

Constipatio.
 Raritas.

Lib. 3. m. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

Comment. 15. **FRIGIDORVM** morborum extrema superest caussa, raritas: quæ & ipsa si immodica sit, corpus refrigerat, calidum utiq; dissipando. Quamobrem, quod Galenus primo Aphor. ait, æstate ad sibi similem protensa innata caliditate, eius substantiam id temporis dissolui, ac dissipari contingit. Vnde fit, ut neque coctiones, neque sanguificationes (sic enim nostri loquuntur) neque nutritiones æquæ uti hysce procedant, ab nimia scilicet raritate dissipato calido nativo, horum cperum omnium artifice, atque effectore. Rarefaciunt autem immodicæ & calorem dissipant, labor nimius, immodica Venus, æræ constitutio calidior, intempestiua studia, cura animi & perturbationes reliquæ si uim animo inferrant, cibi potionesq; discutiendi uel præditæ & medicamentorum soluentium creber usus. A quibus omnino, si immodica fuerint, frigidi expectandi sunt morbi, ac demum animantis interitus.

CAPVT IIII.

DE MORBIS tum calidis, tum frigidis, satis dictum est: de siccis deinceps differamus. Igitur si a liquidis plurimum quidem transpiret, sed parçè nutritur, idq; alimētis quibus siccandi facultas est, is facile ad siccum morbum perducetur: idq; maximè si solitudine, uigilijsq; torqueatur. Itidem æræ nos ambientis siccæ constitutiones, animantium corpora aridiora reddere solent. Sic etiam aquæ uel nitrî, uel sulphuris, uel aluminis, uel bituminis, aut alterius id genus qualitatis naturam seruantes, si quis in ipsis natauerit: item medicamenta quæ exiccandi potentiam habent, siue deuorentur ad interna, siue extrinsecus adhibeantur, ipsa quoque exiccant. Atqui de his amplius dictum est in opere de medicamentis. Hæ quidem sunt siccorum morborum causæ.

QUæ sint morborum tum calidorum, tum frigidorum causæ, abunde iam dictum est: siccorum nunc recensendæ causæ. Igitur si uel labore multo, uehementiq; corporis agitato, uel rariore secundum naturam habitu, uel calidior re coeli, æræq; constitutione, uel immodica Venere quis plurimum transpiret, hoc est,

hoc est, succos effluere cogat (nam hæc, effluxus humorum, transpiratusque proxime statuuntur causse) accedat autem alimenti penuria, iam tum quod effluit, eo quod assumitur multo est amplius. unde siccare quidem corpus est necesse : idq; potissimum si cibus siccandi facultate præditus utatur, quales sunt crustaceus panis, cibariorum & siliginis, salsa omnia, acuta, amara, & ex leguminibus pleraque, uina uinosa, et uetustate acriora reddita. Nam & quæ nimium calfaciunt, exiccandi quoque uim habent : uti Galeno uisum est. Ex fructibus, quicumque adstringentis, & siccantis sunt facultatis. Ex carnibus leporinæ, & syluestres penè omnes, quæq; in saltibus, nemorosisq; locis degunt. Ex causis item ualide siccantibus sunt, sollicitudo, macror, uigilie, metus & id genus animi pathemata, quæ corporis statum à naturali symmetria non minimum immutant, & alterant, uel Galeni testimonio. Aëris uero sicca, Aquilonaresq; constitutiones idipsum faciunt : quomodo enim affectus est aër, ita corpora affici nostra est necesse, ex Hippocratis, & Galeni sententia : & in uniuersum, medicamenta potionesq; eius generis, & balnea sulphurea, nitrosa, aluminosa, ferrea, similem creduntur facultatem habere. Morbum porro siccum eum dicimus, quo corporis succi, humidiorq; substantia in dies absuntur, ac uniuersi per eum corporis habitus in tabem delabitur.

Exiccates cibi,

s. de san. tuen.

In arte parua.

3. Aff. 2. de crisis. & in commentar. ad pri. epidimi Hip.

Morbus siccus,

CAPVT V.

QUIBUS humidorum morborum causse omnes opponuntur e contrario : ut sunt alimentorum quibus humectandi uis est, copia, potus plurimus, molis educatio, animi tranquillitas, crebra in balneis dulcium aquarum conuersatio, præsertim à cibo, uita otiosa, & ignaua, imbres plurimi, temporum constitutio humida, & medicamenta quæ humectare possunt.

part. 2. lib. 1. cap. 10.

part. 2. cap. 10.

HUMIDORUM morborum causse in promptu sunt, si quis siccorum causas præcedenti capite habitas ritè animaduertit : nam oppositorum oppositæ sunt & causse, & rationes. Humectabunt igitur quæcumq; corporis succos reficere, augere, membrorumq; natium humorem ampliorem reddere poterunt. De quibus exactè Galenus in litera.

CAPVT VI.

AM SATIS manifestum arbitror compositorum morborum compositas quoque causas esse. Nam si calida causa simul cum sicca conueniat, calidum, simul & siccum morbum oriri necesse est : si calida, & humida, calidus quoque, & humidus prodibit morbus. Ita in reliquis duabus coniugationibus perpende, nempe frigida, & humida, ac frigida, & sicca.

Composi.

Galeni in quibus
quod sit causa morbi
sub. 1. lib. 1. cap. 10
part. 2. lib. 1. cap. 10
part. 2. lib. 1. cap. 10
part. 2. lib. 1. cap. 10
part. 2. lib. 1. cap. 10

Axioma medi-
cinali.

Compositorum morborum compositus esse causas, uti simplicium simplices, æque omnibus in confesso est. Ex axiomatum enim medicinalium numero unum hoc esse putant, simplicium simplices, compositorum compositas esse causas: ac proinde nullum in se probationis genus admittere, sed sua ipsius abunde fide constare, plerique omnes existimant. Causa igitur quæ calidum, simul & siccum inferret morbum, ea calida, siccaq; erit: quæ frigidum, & humidum, ea ad eum modum frigida quoq; ac humida: sicq; de reliquis.

Intemperies
inæqualis.

CAETERVM dicamus & id quoq; quod ad hunc sermonem necessario addi, ac definiri oportet: nempe quod corpus subinde alteratur, omnibus causis conformi inter sese concordia conuenientibus, subinde uerò ob contrarias tactus cultates inter sese discrepantibus. Atque interim uincunt illæ quæ sunt uel numero plures, uel tempore diuturniores, uel robore potentiores: interim ab utrisque ex æquo corpus noxam suscipit. Accidit autem (licet fieri non posse uideatur) ut idem corpus simul & calidius, & frigidius, aut simul & humidius, & siccus, quàm pro naturali habitu, reddatur. Vocatur autem hæc intemperies inæqualis: idq; non ab re. De qua separatim in alio uolumine, prout res ipsa postulabat, disseruimus. uerum non est nobis in his diutius immorandum.

AD PRÆSENTEM de morborum causis tractationem illud addi, definiriq; oportebat, uariè corpus alterari posse, extraq; propriam duci naturam. Interdum nanque, quæ unum aliquod morbi genus pariunt causæ, omnes concidunt, communiq; consensu ualide corpus immutant. Nam si & motus immodicus, & putredo, & calidi uicinitas, & stipatio, & calfacientium usus, unà conueniant eidemq; corpori negotium faciant, iam ab ijs in unum cœuentibus causis immodicè ad calidum alterabitur corpus. Ac quanto plures coierint causæ, eo maior à iusto temperamenti modo in humano corpore euerfus fiet, tumq; conformi (quod Galenus ait) concordia alterare dicuntur: quod omnes simul causæ ad unam tantum intemperiem corpus ducant, calidam scilicet, aut frigidam, siccam, aut humidam, pro causarum utique uarietate. Euenit autem non raro, ut contrarijs inter se qualitibus pugnantibus causis, malè corpora afficiantur: ut quæ inæquali intemperie laborare dicuntur. Quæ & ipsa calida sæpenumero, simul & frigida est inuenire, prout altera qualitatum in quibusdam membris, altera in alijs uim suam exercet: ut quibus hepiala uocata febris uniuersum corporis habitum occupauit. In harum autem causarum complexu hoc ferè semper usu uenit, ut uincant quæ sunt uel numero plures, uel tempore diuturniores, uel robore potentiores. Fieri autem posse (quod proximè Galenus adfert) ut idem corpus frigidum simul & calidum

lidum euadat (quod est contrariarum simul qualitatum uim sentire) hæc maxime febres demonstrant, quæ Græcis, atque nobis hepialæ dicuntur. In quibus quod afficitur corpus, & calidum, simul & frigidum, tum ab interno, tum in exiguis etiam particulis sentire uidetur. Et enim in tenuissimis corporis portunculis in eius generis affectibus, & calidum simul & frigidum est inclusum: nempe pinetofus succus, qui frigidus est, & idem putrescens, qui calidus est. eo fit, ut nullam sensibilem alterius portunculam desumas, in qua non & alterum sit comprehensum: sed ita tamen, ut non ob id contraria in eodem se mutuo pati statuere possis, cum non adequato & indiuisibili utraque loco, sed sensibili tantum consistant. Ac proinde fit, ut sensus iudicio (quod sæpe fallax incertumq; est) contraria eadem in parte sentiri uideantur, etsi reuera eadem in parte non sint. Quod sanè intemperamenti genus, inæquale rectè à Galeno uocatur: quòd ita affecti corporis partes omnes non æqualiter alterentur. Sed non ita tamen id hoc loco accipi uelim, ut sola ea intemperies, in qua contraria simul sentiuntur, inæqualis sit æstimanda, quando & aliæ multe, in quibus contrariorum uis non sentitur, inæquales à Galeno statuuntur: ut quæ in anasarca uocata, & febribus putridis, in toto intemperies fiunt: & quæ item in cancro, phlegmone, erysipelate, gangræna, secundum uarias corporis partes contingunt. Duo itaque statuenda censeo ex Galeno inæqualis intemperies in uniuersum genera, alterum, in quo unius tantum qualitatis diuisionem se se admittentium uis sentitur, idq; non raro cum substantiæ alicuius influxu, interdum sine eo: de quo genere suscipiunt Galenus in De inæquali intemperie libro. Alterum, cum contrariarum simul qualitatum mixtio corpori noxam infert: quo de genere hic per occasionem nonnulla. Hoc autem communiter ambobus usu uenit, ut inæqualiter affecti corporis partes alterentur. Quæ ratione hæc ipsas & ab æqualibus intemperantijs distare, & inæqualium uocationem esse sortitas, Galenus in De inæquali intemperie libro planè confirmauit.

Idem corpus calidum, simul & frigidum simul esse posse.

Sensus iudicij fallax.

Inæqualis intemperies cur sic dicta.

Lib. de inæquali intemperie.

Duo inæqualis intemperatæ genera.

Inæqualis intemperies quo ab æqualibus distat.

PROPERE MV S igitur ad reliqua morborum genera, ipsorum causas tractaturi: si prius admonuerimus eorum, quæ in libro De morborum differentia iam dicta sunt, quòd corpora interdum à naturali habitu recedunt, lapsis duntaxat quatuor qualitatibus, nulla alia extrinsecus affluente substantia, interdum uerò fluxione implentur, humida illa quidem omnino, si speciem, non humida uerò, si potentiam ipsius consideres. De hac potentia ueteres tum medici tum philosophi differuerunt: ostendimus & nos ipsam, quum in alijs quibusdam commentarijs, tum in ijs quos de Medicamentis conscripsimus. Dicemus uerò & nunc ea, quæ in præsentia nobis utilitatem afferre possint. Nempe quòd flaua bilis, potestate calida est, & sicca: atra uerò, sicca, & frigida: sanguis, humidus, & calidus: pituita, frigida, & hu-

Lapsus purus.

Lapsus cum confluxu.

Et Lib. 3. de morbis.

Humorū temperamenta.

De finibus Lib. 1. de temperantia.

n mida,

mīda. Item, quòd nonnunquam horum humorum singuli
 influunt synceri, nonnunquam sibiſnuicem mixti. Et quòd
 partium, quæ uel œdemate, uel ſcirro, uel phlegmone labo-
 rant, affectus, hanc ob cauſſam plerunque uariantur. Nam
 & carbunculus, & cancer, & herpes, & eryſipelas, & gan-
 græna, & phlegmon, & phagedæna, & ſtatyralis, hoc genere
 continentur. Præterea alphi, id eſt, uitiſſigines, atheromata,
 achores, melicerides, ganglia, ſteatomata, morbi ſunt à flu-
 xionibus orti. Differunt autem inter ſeſe tum hi, tum om-
 nes alij quos prædiximus, quòd alius ex pituita, alius ex
 ſanguine, alius ex ſlaura bile, alius ex atra, alius ex alio quo-
 dam humore, qui non omnino à naturali habitu deciderit,
 ortum habet. Verum quiſquis fuerit huiuſmodi humor, om-
 nino ad prædictorum generum aliquod reducitur. Fieri
 enim haudquaquam poteſt, ut neque ſit calidus, & ſiccus,
 neque calidus, & humidus, neque frigidus, & ſiccus, neque
 frigidus, & humidus. At quatenus admodum crasſus eſt,
 ac frigidus, uidetur quidem à naturaliſ pituitæ forma exci-
 dere, atque alius humor eſſe, toto genere præter naturam.
 Sed huic opinioni ueritas ipſa reſclamat: nam quoad ei fri-
 gida, humidaq; fuerit facultas, ſub pituitæ continebitur ge-
 nere. Eadem ratione quicumque ſiccus, & calidus fuerit, ad
 bilis genus reducetur. uerum de hiſ aliàs amplius dictum
 eſt: quamobrem in præſentia breuitati ſtudebimus, de hiſ
 omnibus copioſe in opere de Medendi methodo diſpu-
 taturi.

OSTENSVRVS Galenus reliquas morborum ſimularum in ſimplicibus
 particulis cauſſas, digreſſione utitur ad rem ſuam ualde accommodat, repetens
 obiter quæ ſuprà priore libro, capite x i i. de nuda qualitatum intemperie,
 deq; intemperie cum ſubſtantie alicuius influxu dicta ſunt: nam hoc ipſum ad
 probandas reliquorum, qui in ſimplicibus eueniunt, morborum cauſſas memi-
 niſſe, oprepretium erat. Conuenit igitur inter omnes non ſola qualitatum
 intemperie tantum, ſed & affluente nonnunquam ſubſtantia quapiam uitioſa,
 euerti, inuolutariq; corpus poſſe: quod in phlegmone, eryſipelate, carbone,
 ſcirro & eius generis reliquis, ſit manifeſtum. Hæc autem ipſa quæ influit,
 ſubſtantia, eſt ſecundum formam & ſpeciem, ut Galenus uocat, omnis humida
 eſt, potentia tamen, & facultate non omnis talis: cum ſit alia poteſtate calida,
 frigida alia, quedam ſicca, humida reliqua. De ea uerò potentia, ſeu facultate,
 qua quidvis quippiam operatur, eſt ſi uariè plerique tum philoſophi, tum
 medici ſunt locuti, nos tamen omiſſa ad præſens philoſophorum de ea re diſpu-
 tatione,

Lib. 14. method.
 Cap. 12.

tatione, ad medicorum sententiam propius accedemus. Galenus igitur hanc esse uoluit peculiarem quandam, ac propriam causam unius alicuius effectus. Operis enim cuiusvis et actionis, potentia ipsa, seu facultas causa est: primo de Naturalibus facult. Duplicem uero eam esse recte Galenus asserit: alteram, inopriam seu actu talem, alteram in futuro, ut ipse uocat, tempore. Ignis nanque facultas actualis est, pyretri uero, euphorbij, et in uniuersum medicamentorum omnium, in futuro tempore: quod non protinus ut ignis, sed ui natiui caloris, suoque ipsorum in uiscera ductu operentur. Quæ autem de humorum temperamento sequuntur, deque apostematum ab Galeno nominatorum natura, quum exacte pene cuncta capite x i i. primi dicta sint, ne et eandem nos telam retexere uideamur, sicco pede transibimus. Quod luce meridiana clarius sit, morbos ipsos pro humorum, ex quibus fiunt, uaria natura, atque temperamento, uariam et ipsos quoque sortiri naturam, rursusque aliam, atque aliam nomenclaturam: quæ interdum ab affectis locis, nonnunquam ab humore morbum faciente est petenda.

1. de simplicis
facul.

Potentia seu
cultas apud me
dicos quid &
quotuplex.

I AM AD id propriè quod ad hanc tractationem pertinet, redeamus. Igitur omnes eiusmodi morbi nascuntur, depelle lente semper natura id, quod abundat, in partes imbecilliores. Id quod complures ex maioribus nostris licet iam ante dixerint, transmissionis tamen modum non declarauerunt. Atqui naturam ratione præditam dicere uidebimur, si ita simpliciter eam, quicquid inutile est, ex robustis ad infirma depellere pronunciauerimus. Sed in morbis qui feliciter indicantur, huiusmodi quandam facultatem haud obscureprehendimus. Quis uero sit huius facultatis modus, ut maiores nostri non satis accurate explicauerunt, itane potentias quidem naturales (quas nos in alijs commentarijs persequuti sumus) adamussim demonstrare potuerunt: nimirum quot, qualesue sint, & quæ sint singularium munia. Verum haud difficile fuerit de omnibus his differere, ei qui hypothesein, quam in dictis commentarijs præscripsimus, ad hunc usum accommodauerit. Etenim quum quatuor sunt potentia, quibus quælibet pars tum animalis, tum plantæ prædita est (nam alia familiare sibi alimentum attrahit, alia retinet, alia alterat, alia id quod redundat, excernit) quum etiam duplex sit excrementi genus, aut enim quantitate offendit, aut qualitate: quum denique omnium corporis partium non æquale sit robur (quippe principes partes statim ab initio, rerum natura maiori robore dotatae) rationi consentaneum uidetur, ut in corporibus impu-

Feb. 2. feb. ray.
14

Abscessuum
omnium or-
tus.

Potentie na
turales. 22. Feb. 1.
C. ray. 7. Feb. 5.
Det. apert.

Feb. 11. Feb. 3.
apert.

ris, & quæ excrementis abundant, aliquid defluat in partes imbecilliores. Quum enim excrementū à robustiore quaq; parte sic expellatur, ut nusquam consistere possit, in partem dilabitur omnium maxime imbecillam. At uaria est huius partis ratio: aut enim ilico quum formaretur animal, noxam subiit, aut postea læsa fuit, aut etiam suapte natura talis esse debuit, ut cutis. Hæc enim quum nullius actionis, sed usus duntaxat gratia sit creata, non ab re ipsa quæ functiones perficiūt, facta est imbecillior. Est enim ueluti operculum quoddam, ac natuum animalis tegumentum: quippe quæ non coctionem, non cibi digestionem per corpus, non sanguinis generationem, non pulsum, non respirationem, non motum uoluntarium animali præbet: & ut summatim dicam, nullo penitus munere fungitur. Præterea quum sit omnium partium extrema, haudquaquam absurdum uideri debet, quod uniuersi corporis suscipiat excrementa. Etenim natura protinus ab initio multa fabricata est instrumenta, quibus excrementa purgarentur: atque hæc sola ad bonam ualitudinem seruandam abunde satis faciūt, ubi neque ex ambiente nos aëre animali noxa infertur, neque ob errorem in uictus ratione, totum corpus immodicè excrementis redundat. Accidente autem huiusmodi alia quo peccato, tum naturalia instrumenta sola, ad excrementi multitudinem expurgandam non sufficiunt: proinde fluxiones à potentioribus partibus depulsæ, in imbecilliores irruunt. Atque euenit interdum, constipatis meatibus, per quos excerni consueuerant: ut ad partes alias deriuentur. Ab huiusmodi exordijs omnes iam dicti morbi nascuntur. Augetur uerò uitium in membris, quum infixæ ipsis excrementa putrescunt, ac ita deteriora fiunt: quamobrem affluentem postea humorem, uel utilem, simul corrumpunt.

QVO pacto predicti omnes à fluxione morbi nascantur, ostendere aggreditur, ut eo cognito, quæ, qualesq; sint horum causæ, liquidò constet. Nascuntur autem à fluxione omnes, pellente utique natura in infirmiores partes id, quod redundat: quod XIII. & XIII. Methodi, & II. Therapeu. ad Glau. & alij in locis à Galeno dictum est. Impulsionis uerò huius in imbecillas partes, causa est, quum principum partium robur, quicquid alienum est, à sese pellentium, tum excrementi ipsius uel aucta supra naturæ modum copia, uel naturæ molesta ipsius qualitas, uel utrunq; Quam noxam nostri corporis reat

alix,

Lib. 2. feb. cap. 14.
Pars quot
modis imbecilla
fiat.

Cutis partium
omnium imbecillima.

Lib. 14. method. cap. 2.
4. 17. 6. cap. 3. lib.
3. method.

Cap. 83. aut. 1. method.
dioc.

Vitia in membris
qui au-
geantur.

Pulsionis ad
imbecillas partes
causa.

Lib. 11.
Galienus.
fund.

Atrox, facultas eum mēte prædita, sentiens, necessario in infirmiores partes quod molestiam infert, protrudit, eo leuari cupiens, quo ueluti sarcina premitur. Itaque consistens alicubi excrementum, & in uacuas partes lapsum, sui generis morbum facit alium, atque alium, pro redundantis excrementi natura. Quod & ipsum etsi præcis utcumque cognitum fuerit, transmissionis tamen modum silentio prætereuntes, ignorasse sunt uisi. At quoniam quæ corpus nostrum regit natura, mente, rationeque carere dicitur, quod non consilio uoluntatisque ductu, non animali sensu, qui per cognitionem fit, sed nativo quodam & insito, cuncta ad uitæ, nutritionisque munus spectantia operetur (quod nobis cum plantis commune esse Plato in Timeo uoluit) eam tamen ratione quasi quadam præditam esse Galeni sermo hic confiteri uidetur: quod inutilia excernere, ad utiliores partes redundantiam mittere, usui futura seruare, superioris cuiusdam, ac mente præditæ facultatis opera esse uideantur. Quæ quum à natura fieri, quum hoc loco, tum 11. de Febrium differentiis, & in de Crisibus Galenus uerissime prodiderit, insinuare uelle uidetur naturam ratione, mentemque præditam esse. Cuius tamen operandi modum, & substantiam si ad medicorum sensa paulò præstius expendamus, eam his dotibus carere iure optimo censebimus. Nam ea (si Galeno creditur) nihil planè est aliud, quam ex primis quatuor elementis constata temperies: uel facultas quadam uniuersi corporis rector. Vnde licet quiddam constet mente eam, rationemque carere. Nulla nanque uis quatuor illorum principiorum naturam, unde oritur, referens, consilij, rationisque capax esse potest. Cum eam tantum naturam philosophi omnes mente, rationemque præditam esse asserant, quæ longè ab elementorum omnium contagione seposita, nihil prorsus cum illis commune habeat, quam & ipsam minime de potentia materię (ut ipsi uocant) nasci, oriri que uolunt. Liceat mihi nunc duriora tractanti inuistatis Latine loquentibus uerbis interdum uti, modo philosophis ac medicis sint recepta. Proinde summus semper in omni philosophia habitus Aristoteles cum quatuor nota illa genera principiorum esset complexus, è quibus omnia orirentur, quintam quandam naturam censuit esse, è qua sit mens, & ratio, unde nobis, & cogitatio, & prouidentia, & disciplina, & tam multarum rerum inuentio, & memoria, & futurorum prædictio, & intellectus. Quæ & horum similia, quum in nullo prædictorum quatuor generum insint, quintum quoddam genus rectè adiecisse Aristoteles est uisus, quod ἡγεμονία nouo nomine appellauit: quasi quandam continuatam motionem, & perennem dicas. Priorem igitur illam naturam ex notis illis generibus ortam mente, rationemque non uti satis constat, quam cum plantis, & terræ nascentibus communem (ut Plato uult) habeamus. Quæ cuncta, etsi uerissima semper à melioris notæ philosophis sunt existimata, præclaris tamen à summo rerum omnium opifice Deo naturam esse ornatam dotibus, adeo crediderunt, ut tanquam peritissimam, ac sapientissimam hymnis celebrandam rectè censuerint. Quod Galenus unus omnium penitissimè contemplatus, ex diuini Hippocratis oraculis, naturam eum peritissimam, sapientissimam, iustam, artificiosam, maxime prouidam, & sollicitam 5. de Usu partium miro encomio celebravit: ut quæ nihil frustra opere=

Naturam mentem rationemque carere.

Cap. 5.

Vide Hippocrati lib. de natura.

3. de tempera. & 5. de Morbo. & 1. Aphor. cōmen. 34. & 3. Aphor. com. 1.

Vide Aristotelem 3. de Anima & libris de gener. & cor.

In Timeo.

Naturæ encomium.

tur, nihil ad hominis incommodum, nihil ad perniciem sit molita, ad decorem autem, & ornatum, ad salutem, & conuenientem usum, omnia. Nam quis non quæso illius in lineandis, pangendisq; tam uarijs corporis membris prouidentiam, sagacitatemq; admiretur? quis non & illius in conceptibus, muliebribusq; locis sapientiam laudet? aut quis non ordinatam, ac multiplicem membrarum, uillorum, fibrarum in utero nexum, consociationem, usum, ordinemq; summe commendat? An non hæc sapientissime naturæ sunt opera? factus editio, uteri à conceptu adstrictio, membrorum conformatio, alimenti in utero modus, ac distributio, infantis connexio, alui tempore partus naturæ modum superans diductio, secundarum expulsio, menstrua purgatio, rursumq; in iam editis, adultisq; incrementi in omnes partis ratio, cibi concoctio, eiusdem in sanguinem mutatio, mira sanguinis per abditos quasi recessus in omne corpus digestio? Sed & in morbis nonne his maiora, aduandaq; magis conspiciuntur, cum morbo intentata natura, miris hominem agitet modis, ut moribundum plane tum existimes, cum saluti suæ, futureq; incolumitati proximam est. Ita in morbi decretorio sæpenumero conuulsam, frigidam, exanimam, trementem, sudantem, collacrymantem uideas. At ualida paulo post excretionem uel naturæ aborta, uel sudore, uel soluta aluo, uel sanguinis reiectione, hominem ab orci faucibus reuocatum, ac restitutum extemplo uidere licet. An hæc sine numine, arcanoq; quodam naturæ consilio fieri censemus? Non pessimè coniectare mihi sunt uisum, quicumq; mentem naturæ nostræ, atq; rationis uestigium quasi quoddam inesse uoluerunt: etsi nos rectè antea ex Galeni dogmate eam ratione carere, neq; consilio uti probauerimus, sed ita tamen agere, dispensareq; cuncta, ut non melius, si ratione uteretur, efficere illam posse iure optimo sit censendum. Proinde Galenus in ijs morbis qui feliciter decernunt, talem nos conspiciari facultatem hic apertè testatur: cum ea semper quod melius, quod commodius sit operetur. Decernunt autem feliciter ij morbi, quicumq; uel ualidam, robustamq; ægrotantis naturam sunt nati: quicq; excretionem morbo propria post coctionis signa hominem liberant: uel qui ab modico, tenuiq; excremento, nec à bonis succis ualde alieno, ortum traxere, laborantiq; non magnum inferunt negotium: qui contra, infeliciter iudicari dicuntur. Nam ut illi & breui tempore, & perfectè ægrum uindicant, ita & ij uel in perniciem, uel in prolixum languorem, quauis etiam morte durior, hominem dedunt. De potentijs autem naturalibus quæ hic dicuntur, multo fusissimè in tribus illis ei rei dicatis libris, alijsq; locis. De cute uero parte omnium extrema, atq; imbecillima, abunde in de Partium usu. ipsam uero nullius in corpore actionis esse opificem, ipsa actionis natura demonstrat, quæ cum motus cuiuspiam sit effectiuus teste Galeno, cutis uero nullius sit motionis in corpore causa, ut probe hic Galenus deducit, liquido constat nullius actionis gratia esse creatam, sed usus tantum cuiuspiam. hoc est commoditatis, & bonæ opportunitatis: quam Græco nomine Galenus *ὑγιεινὰ* nominari dicit. Quæ uero hoc loco à me de naturæ nostræ substantia, ex Galeni, medicorumq; omnium dogmate dicta sunt, non ita accipi uelim, quasi à Pythio Apolline, certa ut sint, & fixa boni existiment: sed ut homin-

culus

In morborum
decretorijs quæ
contingant.

Morborū, qui
feliciter, qui cō
trā decernant.

Primo de Lo-
cis et 17. de usu
partium.

17. de usu part.

culus unus, à multis probabilia, coniectura ductus attuli: ultra enim quò progrediar, quàm ut uerisimilia dicam, non habeo: certa dicent ijs, qui & penitus percipi ea posse dicunt, & se sapientes esse profitentur. Plato certe unus omnium sapientissimus, in ijs non amplius se posse, quàm ut uerisimilia afferat, ingenuè est confessus.

Plato in Tí-
mo.

CAPVT VII.

A C T E N V S *similarium corporum proprios morbos explicauimus : reliquum est , ut de instrumentorum quoq; morbis differamus , incipientes ab eo qui primus in genere est, ac in conformatione con-*

fit. Qui primus in genere est, ac in conformatione
bítu. Eú autem hic morbus interdum figura à naturali ha-
bitu euariante, interdum uel asperitate, uel leuitate, uel mea-
tu aliquo uitium subeunte. Causarum autem ob quas na-
turalis figura permutatur, una est, si fœtus, quum adhuc in
utero clausus est, male conformatur, impedito naturali sper-
matis motu, uel ob materie multitudinem, uel non idoneam
qualitatem. Altera causa est, si uel inter pariedum, uel dum
fascijs infans inuoluatur, committatur error. Quum enim
nuper genitorum puellorum corpora mollia sint, & propè
dixerim, fluxibilia, facile contorquentur: aut dum nascun-
tur, si obstetrices eos non rectè suscipiunt, aut posteaquam
nati sunt, ineptè fascijs inuoluunt, aut ubi nutrices eos tes-
mere uel erigunt, uel reponunt, uel lac exhibent, uel lauant,
uel fascijs inuoluunt. In his omnibus nisi appositè quis eos
tractauerit, singulorum membra in figura & inuertitur,
& deprauatur. Præterea, si postea in uniuersum per reliquã
educationem committitur error, uel ob immodicam plenit-
udinem, uel motum incompressum, uel ubi ante tempus
ipsis standi, ambulandiq; permittitur libertas, itidem si ue-
hementius moueantur, multorum membrorum figura dis-
torqueri potest. Quippe plenitudo functionibus naturali-
bus officit: importunus uero, & uehemens motus, alior-
um atq; decet, membra uertit, distrahitiq;. Siquidem crura
ob incumbentiũ eis corporum pondus, interim in exte-
riorem, nonnunquam ad interiorem partem distorquentur:
idq; pro natia ipsorum inclinatione. Nam quibus rectio-
ra sunt, quàm ordo naturæ expetat, hi magna parte uaciæ
efficiuntur: quibus uero magis sinuosa, uari redduntur.
uoco autem uaciã cui in exteriorẽ partem crus flecti-
tur, uarum autem, econtrario.

Morborum
in conforma
tione causæ.

Lib. n. de' csa
partiment.

Csm. 24. Lib. 3.
 apfor. p. Sm. 4.
 24. 4. de autronk.
 Co Lib. 6. metz.
 arqz Lib. de
 marafm.

Plenitudo,
functionibus
officit.

Vacie 2. 27. 77.
Vari. 3. 2. 77.
4. 27. 77.
5.

Morborum,

MORBORVM, qui in instrumentarijs partibus consistunt, primus in conformatione esse perhibetur: quod membrorum organicorum actioni figurā in primis maxime necessaria sit. Quamobrem ab eo, cum omnium primo, non ab re Galenus inchoasse uidetur. Huius itaque morbi causa, eaq; uel præcipua est, figuræ à naturali habitu recessus. Fit autem eversio, uel asperitate membrum plus nimio contrahente, uel lenitate flectente, uel meatibus ipsis (hoc est cavitatibus) non secundum naturam se habentibus. uitiatæ uero figuræ in totum causa est, uel mala foetus in utero conformatio, quod & ipsum uel scilicet formatricis culpa, uel uteri uitio quopiam, uel genitura tandem impedimento euenit: uel item mala geniti infantis, & iam editi ab nutricibus, & obstetricibus educatio, quin & inordinati membrorum motus in causa item esse perhibentur: quæ rursus libro de Sanitate tuenda primo Galenus recensuit. Quum igitur nutricum culpa incommoda multa pueris obueniant, summam in nutricum delectu curam, summamq; rationem parentes habere oportere censeo: ut quæ, si non satis perite, usq; edoctæ sint, multam, atq; immedicabilem puerulis noxam adferant, dum uel nimium tenera ipsorum membra, cruraq; artius uinciunt, uel laxiora dimittunt, uel ad motum temporarius quam par sit, inuolant, uel in cunis non rectè disponunt, temere uel erigendo, uel reponendo, uel immoderatius agitando. Ex quibus quum membrorum inuerti figuram bellè Galenus hic doceat, an non & hoc ipsam apertissime significasse uidetur, quæ infantibus admoventur nutrices, usu peritas, tractabiles, accomodatæq; esse oportere? Sed quæ (malum) amentia est (continere nanque me diutius nequeo, quin in corruptissimos matrum nostri seculi mores stilum acuam) quæ inquam insania, diuinum opus, hominem, felicibus, ac omne miraculum superantibus primordijs inchoatum, degenerare, & adsciticio alimento lactis alieni corrumpere præsertim, quum quæ ad præbendum lac adhibetur, ut plerumq; solet, externa est, atq; ignota, & plerumq; etiam improba, impudica, temulenta, iracunda, in temperans. Ingenuis ego id parentum animis minime ferendum duco, ut ex proba, & generosa muliere susceptos liberos, alieno & pernicioso externi lactis contagio infici sinant, ne uel generoso alioqui futuro, improbi corporis, & animi simul cum lacte spiritum haurire permittamus. Summa quippe ratione id à plerisq; doctis creditum est, ad fingendas animi, atq; corporis dotes, non tam naturam seminis, quam lactis, & alimenti ualere: non in hominibus solum, sed et in pecudibus, ac arboribus etiam & frugibus id animaduersum: quum in his non minus ualeat aquarum, atq; terrarum quæ alunt, quam ipsius quod idæcitur, seminis potestas. Vxoribus itaq; suis uiros omnes suadere consulo, ut quæ pueros peperere, eadem & ipsos proprijs uberibus, proprio lacte, alimento scilicet puerulis quos gestarunt, maxime familiari, alant, ac foueant: & quæ gestando matres fuere, eadem alendo, educando, molliter tractando (quod nutricibus ipsæ, si modo uelint, accuratius perficient) sese integras præbeant matres. Nam, ut apud Gellium Phauroinus philosophus acutè disputat, publica penè detestatione, communiq; odio dignum est, iam perfectum, iam editum, iam filium fictum, iam matris officia implorantem ab sese abieciisse, proprijsq; ac

Nutricum culpa incommoda multa pueris obtingere.

Nutricum delectus.

In delicatulas mulieres inuoluta.

Libro 11, cap. primo.

prijs, ac consueti sanguinis alimonia priuare: præsertim, si iuuenis sit mater, si bene habita, si integris uiribus, si copioso & probato lacte abundet, si deniq; suffrendis laboribus apta. An non hanc puero & matrem, & nutricem adhibuisse præstiterit, quàm uel quamcunq; aliam, quæ nec mater erit, & fortasse etiam improba nutritrix? In qua sane (si opus sit) deligenda Galenum, Paulum, & Aëtium præcipuè sequi te oportebit. Aiunt enim huiusmodi esse debere, ut neq; natu grandior sit, nec uiginti annis minor. Latiore insuper pectore, corpore procero atq; quadrato, colore suauis, & roseo, uiuidoq; medicribus mammis & minime rugosis, papillis neq; conuiuentibus, nec curuitate auersis, hilarem præterea, & bene habitam (nam bonum habitum boni quoq; mores sequuntur) esse oportere uolunt. Quæ talis est, pueris apta & maxime opportuna ab omnibus æstimatur. Sed hæc auis (ut est in prouerbio) Phœnice rarior. Quid sint autem uaciæ, & uari, supra libro primo, capite septimo, uisum.

Gal. primo de
Sanit. tu.
Pau. li. i. cap. 1.
Aët. li. 4. cap. 4.

Gal. li. cui titulus
quod boni
mores, corpo-
ris temperatu-
ram sequantur,

ATQVE pectoris membra subinde uitiantur, ubi in prima educatione nutrices extrinsecus ipsa supra modum stringunt: id quod apud nos præcipuè, ac continenter uidere licet in uirginibus. Nutrices enim, quo partes quæ circa coxas sunt, & illa, magnopere augeantur, fasciis thoracem circumligare solent, uehementer stringentes tum scapulas, tum reliquas omnes thoracis partes. Quæ uero plerumq; non omnes fasciæ partes æqualiter tendantur, accidit, ut uel peccius ad anteriora promineat, uel ea spinæ pars, quæ illi opponitur, gibberosa reddatur: ac interdum dorsum, ueluti præfractum, in obliquum seducitur, adeo, ut altera scapularum diminuta, parua, ac contracta, altera uero emïnens, tumida ac omnino maior appareat. Atq; omnia huiusmodi figuræ uitia thoraci adueniunt, ob nutricum errorem ac imperitiam, utpote ignorantium quo pacto deligare oporteat. Sic medici quoq; haud probe deligantes, conformantesq; fracta membra, figuram ipsorum inuerterunt: quemadmodum & agrotus citra medici curantis peccatum, si membrum ad usum accommodet, priusquam firmus constiterit callus, ipse sibi inuersionis autor putandus est. Sed & collisæ partes, ut nasus, & contractæ, ut in coxæ sinu partes extremæ, interdum ossa excisa, aut plurima caro quæ postea non æqualiter succrescit, naturalem figuram deprauare consueuerunt.

Sim. 43.
1. parte.
De fract.

EODEM sanè modo & pectoris membra, uti extrema, uitari solent, si ea
o plus æquo

Quæ in uirginibus forma ue
nustior.

Prudentius in
amartigenia.

Propert. li. 1.

In Epistola ad
Dementiadem
de Virginitate
seruanda.
Augustinus lib.
de Sermonibus
ad min.

plus æquo circumligentur: quod in uirginum educatione plerumq; contingere
testatum facit Galenus. Nempe in ijs nutrices, quo scapulas, pectusq; attenuet,
ilia uero, & coxas obefiores reddant (quam formam pulchriorem, uenustio-
remq; esse putant) iuniuersum thoracem fascijs uehementius ligant: sic alimenti
ad eas partes distributionem adimendo, unde tenuiora & arctiora fieri est ne-
cesse. Sed interea, dum se tali fūco commendare satagunt, formosæq; uideri, non
raro deformes ipsæ fiunt, fascijs inæqualiter positis: unde plerumq; gibberæ,
distortæ, ac inæquali compage redduntur, dum se hoc fūco procis uendibiliores
fieri contendunt. In quas illud Prudentij poetæ celeberrimi dici posse uidetur,

Nec enim contenta decore

Ingenito, externam mentitur formam formam.

Hæc sexus malè fortis agit. Et Propertius,

Quid iuuat ornato procedere uita capillo?

Et tenues Choa ueste mouere sinus?

Aut quid Oronthea crines perfundere myrrha?

Tecq; peregrinis uendere muneribus?

Naturæq; decus mercato perdere cultu?

Nec sinere in proprijs membra nitere bonis?

Et idem libro secundo,

Vt natura dedit, sic omnis recta figura.

Desinant igitur puellæ omnes naturæ habitum fucis corrumpere, & ut diuus
inquit Hieronymus, uestimenta sine ruga, astrictasq; habere manicas desue-
scant: ne sub uirginitatis nomine uendibilibus pereant. Nam, uel teste Augu-
stino, summa amentia est effigiem mutare, & naturæ nouam formam querere.
Sed ad institutum redeunt, unus hic est uitiatæ figuræ modus, quum arctioribus
uinculis membra, uel ab nutricibus ipsis puellas educantibus, uel ab ipsis
met puellis ad formæ gratiam, uinciuntur. Alter modus, alteraq; caussa, in in-
congrua luxatorum membrorum à medico repositione consistit, aut fractorum
inepta ligatura, intempestiuo uel ægroti motu, dum se motioni committit, antea
quam firmus consistat callus.

ALTEr uero modus, quo figura deprauatur, qui ad plenitudinem
pertinet, aut defectum, ut in ijs qui nimis obesi,
aut admodum colliquati sunt, uel in una conspicitur parte,
uel in toto corpore. Nam morbus, qui elephas nominatur,
planè formam immutat, itidem & tabes. Etenim nasus si-
mus, labra crassa, aures acuminatæ in elephantiasi uidentur:
atq; in totum qui sic laborant, Satyris similes sunt. At nares
acutæ, collapsa tempora, oculi concaui, in phthisicis depre-
henduntur: quibus scapulæ quoque, & brachia, in alarum
modum porrigi uidentur. Atqui in his omnibus figura,
primaria ratione deprauatur. Verum per accidens uitari
uidetur

Elephas

morbus.

Phthisici.

atq; in totum

qui sic laborant,

Satyris similes sunt.

At nares

acutæ,

collapsa tempora,

oculi concaui,

in phthisicis depre-

henduntur:

quibus scapulæ quoque,

& brachia, in alarum

modum porrigi uidentur.

Atqui in his omnibus figura,

primaria ratione deprauatur.

Verum per accidens uitari

uidetur

Lib. 2. In
equal. In
pro. A. in
fig. 3. Lib. 4. In
cap. 2.
Lib. 2. In
cap. 14. In
Lib. 6. In

uidetur in ijs, quos uel neruorum resolutio, uel conuulsio, aut phlegmone, aut scirrus infestant: quibus uel nerui, aut tendones dissecti sunt, aut quibus prædura cicatrix inducta est. In omnibus huiusmodi affectibus pars à naturali figura deflectit, idèq; aliàs aliam ob causam. Ipsa enim in ijs qui altera parte resoluti sunt, trahitur à musculis actionem facientibus: at in ijs, quos in altera parte conuulsio occupat, à musculis conuullis. Haud aliter phlegmone, scirrus, cicatrix dura, & reliqua in uniuersum huiusmodi pathemata, partem proximam ad sese intendendo trahunt, atque sic figuram peruertunt. In neruis autem & tendonibus dissectis, quemadmodum in resolutis, oppositorum, & naturaliter se habentium actio, partem ad se attrahit. Itaque omnes hæc quatuor causæ sub una comprehendere possunt, nempe tentione partem in diuersum inclinante. Atque de figuris à naturali habitu deflectentibus hæc dixisse sufficiat.

Cap. 10. lib. 3
Loc. aphor.

Q V A E dicta sunt, ad externas ferè causas omnia sunt referenda: quæ sequuntur, ad internas. Nam & plenitudo nimia, & defectus, quæ inter corporeas, internasq; causas iure adnumerari debent, uitiatæ sepe numero figuræ in causa sunt. Etenim qui elephas morbus dicitur, ob plenitudinem, tabes ob defectum figuram uitiant. Constat nempe in elephantiasi, teterrimo utique morbo, ut qui cancer sit uniuersæ corporeæ molis, & narium, & labiorum, & aurium inuerti figuram: quod nasus sinus fiat, crasso scilicet impacto humore, & acrimonia sua exedente, copia uero, & crassitie premente, unde simum reddi nasum, hoc est pressum, & nonnunquam etiam exedi, atque corrumpi est necesse: ob quam etiam causam & labra crassa, & aures acuminatæ fiunt. Ex quibus sanè indicijs, ac potius symptomatis, liquidò constare pu- to Græcorum elephantiasin cum Arabum minime conuenire, ac potius toto genere diuersam, atque omnino aliam esse: quum Arabes tumorem quendam præter naturam extremarum in homine partium, elephantiasin esse existimant: ut ex x x i i. sen. i i i. tract. primo, cap. x v i. ab Auicenna colligi apertissimè potest. In quo sanè morbo quum nec nasi, nec labiorum, aut aurium inuerti figuram cernamus, in Græcorum elephantiasi maxime, certò conijciendum hanc, illam non esse. Quod uel maxime ex rei natura definitio- ne explicata affirmare licet. Quippe elephantiasin Galenus secundo ad Glau- c. definit esse sanguinis turbidi, ac crassi, in uenis contenti ad cutim uniuersam expulsiōem. Paulus, uniuersi corporis cancerum existimat. Aëtius, grauem morbum & propè ex eorum numero qui incurabiles sunt, esse censet. Ocellus Oratianus, & Theodorus Priscianus, morbum crebris, & nigris maculis

Ex Paulo Aegi-
neta li. 4. cap. 1.

Simus nasus.

Elephantiasis
Græcorum &
Arabum.

Paul. li. 4. cap. 1.
Aëtius sermo-
ne 11. cap. 110.
Ocell. li. 1. c. 31.
Theod. lib. 1.
cap. 37.
Gariop. lib. 1.
cap. 100. cdm.

102. Manardus
Leon. Fuchsius.

Lib. 4. cap. 3.

Tortura à re-
solutione.

Fen. ij. 3. ca. 15.
Auicenna erro-
ris arguitur.

omne corpus cum horrore infestantem esse dixerunt. Gariopontus uetustissimus autor, à magnitudine, & insigni malicia nomen sumpsisse, similitudine ab elephantis ducta, unde morbus nomen sortitur, ingenuè est professus. Esse uero Græcorum elephantiasin, quam Arabes lepram dixere, Ioannes Manardus & Leonardus Fuchsius, uiri nunquam satis laudati, nec à doctis unquam sine multa honoris præfatione nominandi, suis monumentis apertissimum omnibus effecere: alter, libro Epistolarum medicinalium septimo, Epistola secunda, alter, Paradoxorum secundo, capite decimo sexto. Quam rem ipsi quum suffissimè, atque apertissimis testimonijis pertractarint, non est quod in ea amplius mihi sit elaborandum. Quæ uero de immutata in phthisicis figura huc adducuntur, oculata fide constant. Nam ob alimenti penuriam, & uirium imbecillitatem à sua ipsorum figura desciscere membra est necesse, continuoq; extenuari. Fiuntq; in huiusmodi affectibus eæ figuræ membrorum inuersiones, per se & primò: hoc est, merito affectionis, cuius occasione figura deprauatur: idq; ut Galenus ait, primaria ratione. At quæ in partium inflammationibus, in conuulsione, resolutioneq; contingunt, per accedens fieri dicuntur, quòd non per se, propriumq; affectum in parte consistentem (contingit enim in his affectibus plerumque, ut partis sanæ figura corrumpatur, nullo in ea existente affectu, qui eius deprauationis sit causa: ut in faciei tortura, quam Græci *κωκκὸν ἀστυδὴν*, Celsus, oris distentionem nominat, ostensuri sumus) sed per consensum ad affectam partem distorqueri ipsa labefactariq; membra contingat. Nam qui ex neruorum in altera faciei parte resolutione torturam, seu oris distentionem patiuntur, ij faciei, & oris figuram deprauatam maxime habent: sed ita, ut resolutione dextram faciei partem exempli gratia occupante, in sinistra figuræ uirium deprehendatur. Resolutionis namque quæ partem affectam mouent, musculus, atq; ob id functioni non sufficientibus, à musculis opposita, & sanæ partis, utpote nullo morbo implicitis, & actionem edere potentibus, trahi est necesse. Quæ causa est cur figuræ deprauatio in ea monstretur, tractis nimirum ægræ partis musculus. Si uero ab conuulsione oris distentio proueniat, contra omnino accidet. Nam pars ægra sanam ad se trahet, contractis nimirum in se se ægræ partis musculus, ad quorum retractionem, oppositæ partis, hoc est, sanæ, musculos unà trahi est necesse: cum illis sanæ partis musculi consentiant, ut hic bellè Galenus, atque tertio de locis affectis, capite decimo, & quarto item libro, capite eodem. Vnde constat, falsum omnino esse quod à Principe Auicenna de hac re proditum est. In ea inquam tortura quæ à resolutione fit, trahi cum ægra parte sanam, ægramq; partem, sanam (ut eius ipsius uerbis utar) mollicicare. Quæ ne finxisse uidear, ad uerbum illius sententiam subnectemus. À mollicatione (inquit) facta est, quoniam cum declinat ad partem, trahitur cum ea pars secunda, & mollicat eam, & mutat eam à forma sua, si fuerit fortis, & si debilis, mollicatur sola. Hæc Arabis uerba: in quibus, quum per partem secundam, sanam intellexerit, ut eius interpretes Gentilis inepitè exponit, manifestè apparet hoc cum sensisse, trahi cum ægra parte sanam. Quod

nam. Quod hercle, si Galeno, atque adeo ueritati ipsi fides habetur, falsissimum esse comperimus. Nam si sit, exempli causa, resoluta pars dextra, coque eius partis musculi obeundæ actioni idonei non sint, qui fieri potest, ut ab his mouere non potentibus, pars sana trahatur, si modo per secundam partem, ut uult Gentilis, sanam intellexerit princeps? An non hoc et Galeno, et ueritati repugnat? sed contra potius cuenit, ut recte sensit Galenus. Nam quum eius partis musculi, quæ noxam non subiit, ad actionem ualidi sint, partibus uero affectæ, minime, horum fiet ab illis attractus: sicque pars sana ægram, non ægra sanam attrahet. Falsum et illud quoque, ægram partem sanam molificare, ut præfatio loco Princeps aperte, uel ex ipsa uerborum serie, sensisse uidetur. Nam etsi ægra pars ad sanam flectatur, non ob id tamen resolutione afficit: quum resolutionis morbifica causa, in ea quæ trahitur parte, et in se ipsam concidit, non in ea quæ trahit, et sana est, consistat. Sed quod temere paulo post ab eodem autore scribitur, ferendum non est. Nam is tacite Galenum, suppresso tamen nomine, arguere uolens, sic falso calumniatur. Quidam uero (inquit) dixerunt, quod latus ægrum est in tortura, latus quod sanum uidetur, quamuis causa sit in ipso, et latus sanum ministrat attractionem ipsi, et æquat: hoc autem (subdit) non est uerum. Quid à ueritate alienius à quæquam unquam dici potuit? quid Galeno repugnantius? quid rationi aduersum magis? Galenus certe optimus ueritatis indagator, ægram eam partem in hoc affectionis genere censuit in qua resolutio consistit, et quæ ad oppositam trahitur. Sic enim tertio de locis affectis, cap. x. scribit: Videntur (inquit) huiusmodi resolutionum aliquæ faciem quoque infestare: sed tum resolutum latus ad alteram faciei partem trahitur. Et rursus eadem lib. 111. cap. eodem. Quum autem resolutum latus id sit quod morbum patitur, ipsumque ob concidentiam in seipsum, minime tortum appareat, non ne, ut uult Galenus, quod latus ægrum est, nempe resolutum, id sanum ad sensum, quod ad figuram, situmque pertinet, apparebit? Sed non ne etiam latus sanum, ægrum attrahet, quum illius musculi obeundæ actioni idonei sint, et pars ipsa affecta ad illam, ut uult Galenus, deflectatur? Mirari igitur subit, cur Princeps Auicenna Galenum, cuius se ipse gloriatur interpretem, falso calumniari sit ausus, Paulumque fidum Galeni sectatorem erroris arguere: quum is tamen pro rei dignitate, atque natura, rem omnem iuxta Galeni sensa pertractarit, uti lib. 111. cap. proprio est uidere. Atque in Auicennam non eo consilio istæc attulimus, ut calumniari illum uelle uideremur, aut illius monumentis notam inurere, sed ut pro ueritate pugnantes aduersus illum pro Galeno in acie staremus. Quem ego ueri studiosos tanquam ducem optimum, sequendum semper, atque imitandum suadeo: consuloque ne praua dogmata sectantes animum errore, caligineque inficiant, et de purissimo potius fonte quam sordidus riuius haurire malint. At ne Tragici, aut Declamatoris personam potius, quam interpretis sumpsisse uidear, ad institutum redeunt, quod superest feliciter explicemus. In resolutione igitur ad hunc modum figura corrumpitur, atque item in dissectis nervis tendonibusque, in conuulsione, ægra pars, noxa carentem attrahit. Itaque, ut compendio uitæ

Galenus à calumniis uindictur.

4. de locis, cap. 4.

Exhortatio ad ueri studiosos.

figura ex tentione epilogum texamus, hanc, quatuor potissimum causse mutant, resolutio, conuulsio, abscessus, neruorum, ac tendonum dissectio: quæ omnia tentione partem in diuersam inclinante figuram uitiant.

*Cauitatum
deprauatio-
nes.*

CONCAVITATES autem partium, ac meatus earum, aut omnino pereunt, aut læduntur, idq; ob causas sequentes. Aut enim coalescunt, aut constipantur, aut obstruuntur, aut constringuntur, aut in sese relident, aut ipsarum oscula aperiuntur. Quippe euenit interdum exulcerata interna meatus facie, ut coalescant inter sese partes exulceratae, atque corrumpatur naturalis conformatio. Interdum ubi caruncula oritur, uel aliud aliquod tuberculum, aut scirrus, aut phlegmone, aut abscessus in ipsis instrumentorum corporibus, deinde comprehendat tumor præter naturam, internam concavitatem, fit ut meatus constipetur. Atque ubi ob crassos uiscososq; humores, aut callos aliquos, aut grumos, facta est obstructio, ipsa ad eundem ducet concavitates affectum. Item si quid extrinsecus incidens ualde comprimat, necesse est corpora concavitatem continentia simul ad interna ipsius impelli. Quod si corpora in seipsa resederint, ut quum ab adstringentibus coguntur, aut à frigore constringuntur, aut ab exiccantibus exarescunt, accidit, ut constipentur, præcipue quidem meatus, deinde ipsi quoq; uentres. Meatum uero oscula, non solum constipantur sub huiusmodi affectibus, uerumetiam omnino obcæcantur. Atq; ea facultas quam retentricem nominamus, quum immodicè mouetur, ad extremum cogens ac constringens meatum oscula, ipsa quoq; constipationis causa redditur. Quemadmodum raritudinis laxitatisq; nonnunquam causa fit, expultricis facultatis motus immoderatus. Idem sæpenumero efficere solet & retentricis imbecillitas, ita & medicamenta, & aquæ, quæ aperiendi oscula uim obtinent, ac ubi immodice laxa fiunt instrumenta, præterea si aeris nos ambientis temperatura ad calorem, humoremq; permuteatur. Itaque affectuum qui tum meatus, tum uentres infestant, hæc sunt causæ. Ex iam dictis dilucide patet, quas causas putent esse morborum, qui in similibus consistunt, ij qui ipsa ex tumidis aceruis, & meatibus fabricata existimant. Hos ego silentio præterire decreui, quandoquidem falso penitus innituntur fundamento. Verum ad id quod

propro

*Laxitatis
meatuum caus-
se.*

propositum erat redeuntēs, explicemus reliquorum morborum causas. Incipiamusq; rursus à conformationis genere, in quo duplicem adhuc morborum modum enarrare oportet: alterum quum instrumenta præter naturam asperantur, alterum quum læuigantur. Asperantur quæ antea fuerunt læuia, & læuigantur, quæ prius erant aspera: illa quidem ob acres humores, aut medicamenta abstergentia, hæc uerò ob pinguem humorem, aut uiscositatem. Huiusmodi uitia maxime in ossibus euenire haud obscure uidetur: interdum quia medici perperam ipsa curauerunt, interdum etiam ob humorum in animante contentorum naturam. Oculi uerò, & fauces, asperantur non solum ob iam dictas causas, uerum etiam ob acres uapores, puluerem & fumum. Sic etiam gula, uentriculus, intestina, & ob excrementa in ipsis genita, & ob ciborum, potionumq; qualitatem, quibus uenena quoque adnumerantur. Id uerò perspicuum est, singulas exasperantium causarum, quum fuerint ualentiores, in carne ulcus, aut erosionem, in ossibus cariem inducere. Atq; huiusmodi sunt primi generis, quod in conformatione consistit, morborum causæ.

Asperitatis
& leuitatis
causæ.

Natura à nativis
plurimum differtur,
et multum rari à
rari distat. Differt.
23. Dist. i. de animal.

AD FIGVRAM quoque, meatuum, & cavitatum corporis ratio pertinet: quas & ipsas tum uitari contingit, cum uel coaluerint, uel consipate fuerint, uel constrictæ, uel nimium patentes. Ad hoc item conformationis genus, instrumentorum leuitas, & asperitas pertinent. Exasperantur uerò partes, uel humorum acrimonia, uel detergentium uellicatu, uel nimia siccitate. Quæ causa est, quòd à graui, acutoq; morbo resurgentium cutis uniuersa asperior, rugosiorq; appareat. Læuigantur uerò cōtrarijs causis, lentore, pinguitudine, humorib; multo. Quin & ex membris nonnulla ab externis quoque causis asperiora reddi solent: ut oculi, & fauces à puluere, fumo, uento. Nonnulla præter hæc, & ab internis: ut uentriculus, intestina, uesica, quæ nonnunquam ab acutis, & erodentibus succis uellicari, exasperari que solent. Quæ mordicatio, si uehemens fuerit, in carnosa parte ulcus, & erosionem, in osse cariem, quam Græci σφακελον nominant, parit. Hæc igitur sunt quæcunque figuram, conformationemq; euertere, membrorumq; cavitates, ac meatus à naturali habitu innutare possunt. Quorum omnium quum facillima, & adposita adferat Galenus exempla, ne lucernam in meridie accendere uelle uideamur, longiori commentatione non prosequemur. Atq; hic capitis finis esto.

Cur à morbo
resurgentiū cu-
tis asperior.

CAPVT VIII.

IN ALTERO autem ipsius genere, quod ad numerum pertinet, si perierit pars aliqua, quæ iuxta naturæ ordinem adesse

Numeri ul-
tiati causæ.

adeffe debuit, necesse est eam uel resectam fuisse, uel uisam, uel putrefactam, uel nimis refrigeratam. Sed refrigerationis causas iam diximus. Putredinem uero inducunt, aut medicamenta quæ suapte natura putrefacere possunt, aut excrementa in ipso animali genita: item ea, quæ transpirationem impediunt. Atque prohibita transpirationis causas supra proposuimus. At si quidpiam oriatur in corpore, quod numerum à natura institutum excedat, id quoque ad morbum, qui in numero partium consistit, referri debet. Quod si id quod supercreuit, naturali sit specie, causam eius existima fuisse materiæ utilis multitudinem. Si uero à naturali specie euariet, materiæ quoque qualitatem præter naturam fuisse necesse est. Atqui uires utrobique ualidas esse oportebat: alioqui neque conformari potuisset, quod utile, neque extrudi, quod erat uitiosum. Igitur natura conformat quidem in foetu, quum uel sextum digitum, uel quidpiam aliud huiusmodi molitur. In his autem qui iam in lucem editi sunt, ac perfecti uidentur, quum supercreascentem carnem in ulcerata parte producit, aut pterygion, id est, unguem, in oculis. Deponit uero id quod redundat in ganglio, meliceride, steatomate, atheromate, & reliquis huiusmodi omnibus.

SECUNDUM morborum in instrumentarijs genus ad numerum pertinet. In quo bifariam uitari membra contingit, defectu uidelicet, & excessu: amborum causæ compendio hoc capite recensentur. Deficientis igitur partis, quæ secundum naturam inesse debuit, causam esse, uel sectionem, uel uisionem, aut putredinem, aut corruptionem, aut immodicam refrigerationem Galenus asserit: ab his enim in totum instrumenta deficere contingit. Quæcunque igitur secare, & confringere possunt, ut omnia ferme telorum genera, quæcumque item urere, quæ ignitum ferrum, cauterium nostri uocant, & eius generis medicamenta, quæ caustica dicuntur, ea inquam deficientis partium numeri, causæ esse possunt. Putredo uero, & refrigeratio, membri substantiam corrumpendo: ut in gangræna, & elephantiasi est non raro uidere. Refrigerationis uero causas, supra cap. 111. recensuimus. De putredinem inducentibus medicamentis, quæ, & qualia esse oporteat, Galenum quinto de simplicium fa. consulto: quam & ipsam, excrementa acuta, nidorosa, fuliginisq; speciem referentia (si non libere dissentur) inferre possunt, ut in Medendi methodo, & in de Febrium differentijs abundè monstratur. Stipationis uero, ac prohibita transpirationis causæ, supra capite secundo propositæ sunt. Atq; de uitato, quo ad defectum, numero hæc. Excessus porro, & aucti supra quam decet, numeri causæ sunt,

Deficientis numeri causæ.

Numeri excessus causæ.

aut

aut utilis materia in fatus formatione copia, aut inutilis, & supercrescentis in corpore carnis generatio: quod in ulceratis sepe numero partibus usu uenit: tum & in eo affectu, qui Græcè ἡσπύνη, Latine unguis dicitur: est enim nerosa quædam, & membranosa in oculo adnata substantia uisum impediens. Huius item generis sunt uocata à Græcis γάγλια, glandulas Auicenna nominat, item & qui in corpore gignuntur nodi: quorum ut uarie sunt species, ita & diuersa nomina. σκέρωμα uocant, in quo quod continetur ueluti adeps sit, nostri, adipinum nodum dicunt: μελικέσδα, ubi intus quasi mel contentum est: melleum nodum uocant: ubi puls continetur, αἰσέρωμα appellant.

Voguis quid.

CAPVT IX.

PARTIVM uerò magnitudo augetur, uel ob utilis materiæ multitudinem, uel quia ualida est potentia. Minuitur uerò à causis contrarijs. Et quoties instrumenti cuiuspiam pars, uel resecta, uel uisa, uel putrefacta, uel sub nimio frigore demortua, ita perit, ut ea quæ reliqua fuerit mutila, mancaq; reddatur.

*Χ. αὐτοῦ ἐκ τῆς Α.
δι' ἡσπύνης. ἔχει*

In isdem penè huius generis morborum causæ constitui uidentur, in quibus uitii numeri: nam utrobique excessu, & defectu laboratur. Quare qui uitii numeri causas præcedenti capite explicatas rectè tenuerit, is, & uitiatæ magnitudinis causas probè tenere se putet: quod sub eodem quantitatis genere ambo sint constituta.

CAPVT X.

MORBORVM autem qui ad compositionis genus pertinent, aliquos subitarij, uehementesq; motus inducunt, alios humiditatis in articulis intemperies efficit, quippe quæ ligamenta & humectat, & laxat, ac ob uiscositatem totum articulum lubricum, labilemque reddit. Sunt nonnulli, quibus in coxarum sinu supercilia confracta, occasio fuerunt, ut prompte membrorum capita sedibus suis exciderent. Sunt nonnulli quibus protinus ab initio cotylæ, id est, coxarum sinus supinæ, incontinentes & omnino in superficie prominere uidentur. Atque hæc omnia inter luxationum causas numerantur. Porro per eos morbos, quos ὀρθόκλινω, & ἀνὰ πλάκινω nominant, accidit ut laxetur, uel disrumpatur omnino meatus ille, qui à peritæneo ad testiculos procedit. Sic deinde uel in ipsum meatum, uel in eam tunicam quæ Græcis σπιδροΐδης uocatur, interim omentum, interim intestinorum aliquod delabitur. Recedunt etiam à propria sede intestina, quando dis-

*Ἀρθρ. 59. ἐκ τῆς 6.
ὡς ἄρθρ. 60.*

secto peritoneo procedunt. Sic pulmonis fibra, uulnerato pectore, subinde procidere uidetur. Et erosa ceratoide, rhasgoïdes tunica immodice laxatur. Præterea si uisceris cuiuspiam fibra, ob uehementem casum, uel afflictionem contorqueatur, erit illius quoque morbus positionis, simul & figuræ mutatio, à causis iam dictis dependens. Vicinarum uerò partium consensus deprauatur, si partes inter sese in epte coalescant, si appendiculum quodpiam, aut ligamentum laxetur, aut abrumpatur. Sed singulorum causas enumerare, quia manifestæ sunt, haudquaquam oportet.

Morbos in
positu causæ.

Luxationes que
faciant.

Supercilia qd.

Morbos in
scroto causæ.

Paul. lib. 3. cap.
53.
Aët. lib. 14. ca.
21. 22. 23.
Cel. lib. 7. cap.
18.

IN positu, & consociatione, postremum morborum genus qui ad compositionem pertinent, consistit. Horum igitur causas Galenus hoc capite tradit. Quarum sunt alie quidem externæ, internæ alie: prioris generis sunt, subitæ, uehementesq; motus membrum à positu suo, natiuaq; structura deducentes, & quæcunq; luxationem inferre possunt: ut luctus, saltus, pugillaris pugna, præceps è sublimi casus, offensio, compressio, & ceteris generis. Corporeæ uero causæ sunt, quæcunq; hoc ipsum ab intra, quod prædicta foris, efficere possunt: ut nimia artuum humiditas, humorum repentinus confluxus, & cetera articulum facile mobilem, lubricumq; reddentia: quod non raro facit, superciliarum coarctatio. Vnde luxari membrorum capita & à sedibus suis excidere sæpe contingit. Sunt autem hoc loco supercilia, eæ cruris partes, quæ in coxa superiores, ac prominentiores sunt. Nam supræ, & eminentiores membrorum partes supercilia à doctis uocari consueuerunt: uti & extrema frontis pars pilis uestita. Porro qui fracto, uel producto peritoneo, in scroto contingunt morbi, membrorum item structuram uitiant. Fiunt autem, quum uel peritoneum, uel omentum, intestini uel portio aliqua, aut humor quisspiam lentus, ac flatuosus in scrotum descenderit: quod laxato eo meatu, qui à peritoneo in diuidimus procedit, euenire asserunt rei medicæ peritissimique. Itaque si labatur peritoneum, & cum eo intestina, ὑποκοήλη Græci, Latini intestinorum ramicem, Auicenna rupturam, & herniam nominat: si omentum, ἐπισκοήλη, hoc est omenti ramicem dicunt (Auicenna xirbi ramicem): si humor lentus, ὑδρκοήλη, hoc est, aque ramicem. Si uerò non in scrotum isthæc descendant, sed in inguine consistentia tumorem faciant, ὑδρκοήλη nominari uolunt: Latini inguinis ramicem: uti apud Paulum & Aëtium ex Græcis, atque Celsum ex Latinis est uidere. Quæ sequuntur, ex se sunt exposita, ac manifesta.

CAPVT VLTIMUM.

RELIQUVM est, ut unius adhuc morborum generis, qd' omnibus partibus cōmune est, siue similes, & simplices, siue cōpositæ sint, causas explicemus. Equidem uniuersum hoc genus nominare cōsueui,

uicinitatis

cap. 6. lib. 2.
mitigod.

*Exptio ut de his quædam quædam ut granitibus, vultus ut in edificationibus
qualitatem: Cap. 1. lib. 12. metzod.*

DE MORB. CAUSIS.

115

unitatis solutionem, aut cōtinuitatis corruptelam, uel quomodolibet aliter, prout sperauerim sermonem auditoribus esse perspicuum. Quippe maiores nostri nullum ei nomen, quod sciam, indiderunt, quamuis ipsius species quasdam suis nomenclaturis denotauerint. Fractionem enim, aut cāriem uocant, in ossē solutam cōtinuitatem, in carne autem, ulcus, aut uulnus: ad capitis ossa, complura instituta sunt nomina. Nam quæ in alijs ossibus fractura dicitur, in his tum *ῥωγμή*, tum ruptio appellatur. Si uero ab acuto aliquo ipsis irruente & incidente soluantur, *ἐκκρωπή, καὶ διαρρηξις*, id est, incisio, & *ἑδρα*, id est, sedes uocatur. Nomen autem tereodon, id est caries, & litera abundare uidetur: quippe quod à tremate, id est, foramine deriuatum creditur, perinde ac si tredo quædam, id est, foratio sit: oritur autem ubi acres humores ossa erodunt. Subijcitur autem hæc species ab initio quidem alteri morborum generi, ut asperitas potius ossis, quam caries, aut foratio nominetur: procedente autem perforatione, adeo, ut foramen quoddam iam appareat, tum tereodon, id est, caries nominatur. Huius generis est *θλάσμα* quoque, id est, collisio, id magna ex parte accidit in carne: quanquam nonnunquam & in ossē uidetur euenire, idem maxime in pueris. Oportet enim ut in sese cogatur omnino id, quod colliditur, atque ita sit molle, ut absolutam duritiem non assequatur. Proinde uel caro erit, uel ossium alioquo molle, quod colliditur sub irruente extrinsecus alioquo uiolento, ualido, & duro corpore. Igitur si partis ita affectæ externa facies integra permaneat, & in profundo sint multæ, & paræ diuisiones, huiusmodi morbus *θλάσμα*, & *θλάσις*, id est, collisio appellabitur. Quod si concauitas aliqua à collidentis corporis ictu inducta, appareat, huiusmodi affectus *ὀρθλάσις*, id est, illisio nominari debet. Ut necessarium autem est collisam partem sub ictu in sese compelli, & concauam fieri, alioqui non collideretur, ita seruari concauitatem, feriente remoto necessarium est: mollia enim corpora omnia, separata re percutiente, ad priorem habitum redire solent. Si uero non solum ad interiora recesserit os capitis, sed etiam ruptura quædam in exteriori facie accedat, compositus erit huiusmodi morbus, nec ullum habet à priscis autoribus nomen institutum. Quamobrem

Solute unitis causæ.

Fractura.
Vulnus.

Ruptio.
Lib. 1. de Catarrh. lib.
cap. 1. lib. 3. metzod.

Caries.

Collisio.

Illisio.

*De morbo ossis, & de ossis in se partem, P. 2 oratione
miseri, & de ossis, quæ parte tereodon, & lib. 1. de
Catarrh. lib. 3. metzod.*

Nominibus
barbaris nō
utendum.

oratione potius explicandus est, quàm nominibus extreme barbaris, qualia à recentioribus medicis plurima iam sunt usurpata. Porro ad continuitatis solutionem pertinet & ruptio, Græcè *ῥήγμα*, & conuulsio, Græcè *σπασμα*, hæc in nervis, illa uerò in carne consistens: quæ causam suæ generationis habent, repentinum, inæqualem, & ualidum motum, in corporibus præcipue, quæ priusquam perfricta, & ad æqualitatem reducta, atque calfacta fuerint, ad motum inducuntur. Nam per huiusmodi affectus, complures in ipsis partes diuelluntur. Atque ut summatim dicam, omnes huiusmodi morborum causæ, aut extrinsecus irruunt, aut ex ipso corpore oriuntur. Extrinsecus adueniunt, quæ uulnere, aut collidere possunt: à corpore prodeunt immoderati, & incompediti motus animalis, & humores quidam deprauati, qui erodendi uim habent. Atque hæc sunt causæ morbi, qui communis est omnibus partibus, tum simplicibus & primis, quæ & similes, tum compositis ex his, quæ instrumenta nominantur. Compositorum uerò morborum causæ sunt inuentu faciles, quippe quæ ex iam dictis componuntur. itaq; quicumque eas congerere non grauabitur, is copiosam sibi causarum compositarum suppellectilem haud difficulter parabit. Sed tempus est, ut huic libro finem imponamus, symptomatum differentias deinceps explicaturi.

Tria in totum
morborum genera.

4. meth. cap. 9.

QUum Tria sint in uniuersum morborum genera, alterum quod primis, simplicissimisque partibus peculiare sit, quam intemperiem uocant: alterum, quod instrumentariis & organicis, quod communi nomine uitiatam compositionem nominant: tertium, utrisque commune, nempe unitatis solutio, duorumque priorum dictæ iam abunde causæ omnes sint, postremo nunc morborum generis causæ ad operis exactam absolutionem explicandæ supersunt. Quod bellè hoc capite facit Galenus, exponens eorum affectuum Græcanomina, quæ solute membrorum continuitati propriè conueniunt, sua cuiusque propria indens nomina, ut à prisca obseruatum inuenit. Fracturam igitur ossibus ob id præcipuè conuenire uolunt, quòd quæ franguntur omnia, & solida esse oporteat ex Aristotelis doctrina. Qualia cum sint ossa, merito frangibilia dicuntur. Caro non sic propriè frangi, sed uulnerari potius iure dicitur. Quum quæ uulnus suscipiunt, mollia sunt, cedentia, idumque molliter excipientia: ut quæ non admodum ob mollitiem ictui contrahantur. Ob hæc igitur in ossibus eueniens unitatis solutio rectè fractura, in carne uulnus dicitur. At quoniam de his abunde nos supra cap. x. l. primi, quantum res ipsa poscebat, differuimus,

et quæ hîc dicuntur, mira sint dictionis facilitate, longaq; serie explicata, totaq; ipsa res ad nominum rationem pertinere, uideatur, de qua et ipsa in eodem hoc argumento locupletissime Ioannes Manardus in Epistola secunda, libri septimi, est locutus, finem huic ipsi de causis tractationi feliciter imponeamus, ad eam quæ symptomatum est, transeuntes.

FINIS SECVNDI LIBRI.

CL. GALENI DE SYMPTOMATVM DIF- FERENTIIS, LIBER TERTIVS,

*

CVM FRANCISCI VALLERIOLE
MEDICI COMMENTA-
TARIIS.

CAPVT PRIMVM.

VIDE SIT morbus, & quot eius tum species, tum genera, similiter qui simplices, quiue compositi morbi, & à quibus causis singuli proueniant, in alijs commentarijs iam perscripsimus. Reliquum est, ut de Symptomatis differamus: ut nihil desit, quominus sermo de omnibus affectionibus præter naturam, perfectus reddatur. Sanè omnis corporis affectus à naturali constitutione recedens, aut morbus est, aut causa morbi, aut symptoma morbi: quod nonnulli medicorum *εργασμα*, id est succedens, uocant: quanquam hoc nomen Græcis parum est in usu, sed symptoma, & pathema, & pathos creberrime sunt ipsis in ore. Atq; hæc omnia quæ diximus nomina, non idem omnino significant. Equidem ut in præsentia de omnibus ipsis ordine inter sese dispositis distinguam, hunc in modum rem ipsam aggredior.

Rerum præter naturam diuisio.

QVum tria sint in uniuersum, quæ præter naturam homini accidere soleant, morbus, morbi causa, et symptoma morbi: morborum autem, atque causarum omnium natura, differentie omnes, ac genera, abunde duobus præcedentibus

In diuili de re-
gno.

Qui perfectam
docendi uiam
calleat.

Receptis no-
minibus uten-
dum.

Morbis
quid.

Affectus un-
de deriuetur.

Affectata ora-
tio.

cedentibus commentarijs sint explicata, superesse tantum ad exactam de morbis tractationem uidetur, ut symptomatum omnium natura, causaeq; explicentur ordine omnes. Quam & ipsam de symptomatis tractationem eadem penè methodo qua morborum differentias, aggreditur, idq; à diuisione inchoans eorum, quae praeter naturam homini insunt. Qui quidem modus, quidpiam methodo aggredi uolentibus, maxime, si Platoni creditur, est congruens, ac familiaris. Nam qui rectum diuidendi modum tenuerit, diuisionisq; membra inuicem diducere nouerit, is iam perfectam docendi uiam calleat credendus est. Cum itaque & morbus, & morbi causa, & symptoma morbi praeter naturam sint, postremi huius est inquirenda natura, priorum iam quidem satis cognita: Quod Graeci quidem *ἐν τῇ φύσει*, Latini rectè succedens uocant, quòd morbo semper symptoma succedere soleat: sequitur namque morbum, uelut umbra corpus. Quod nomen quanquam naturae rei maxime conueniat, quia tamen Graecis in usu non est, maluit Galenus consuetudini, ac patrio mori nomenclaturae, quam proprietati linguae tribuere. Vnde symptoma ipsum non epigenema, ut Graecorum aliqui solent, uocandum censuit: probè nos edocens tritis, ac maxime receptis nominibus, non obsoletis nec uetustate desitis, esse utendum: contra quam pleriq; hodie è nostris facere soleant. Sed de his alijs, ad cetera modo.

MORBUS quidem dicitur constitutio quaedam praeter naturam, à qua actio primò uitatur: quin si affectum dixerimus, à quo actio uitatur, idem nos dixisse constat. Nam quicquid est, id aliquo modo afficitur: siue sanum fuerit, siue aegrum, siue neutrum. Atqui nomen *πάθος*, id est affectus, à *πάσχειν*, id est affici, quodammodo deriuatur. Neq; philosophis duntaxat, uerum etiam reliquis Graecis omnibus, in hunc usum receptum est. Etenim affectus generatim ad omnes pertinet tum sanos, tum aegros, tum neutros: insuper & cantum, & harmoniam, & orationem, & dictionem affici dicunt Graeci.

OSTENSURVS symptomatum differentias omnes Galenus, resistit me à morbi definitione totam de ea re tractationem ingreditur. Nam quum symptomatis natura à morbo penè tota pendeat, sitq; hoc illius uelut umbra quaedam, sit ut illius omnino uatura rite agnosci non possit, non ex acte prius morbi natura cognita. Morbum autem, constitutionem quandam esse praeter naturam Gal. statuit, seu etià affectum, à quo actio uitatur. Rectè autem affectum etiam, morbum quis dixerit, quòd quicquid est, affici quodammodo dicitur, si modo quidpiam ab altero patitur: siue id sanum sit, siue aegrum, siue neutrum. Quamobrem quum & inanimis etiam rebus affectus nomen conueniat, orationi, concentui, dictioni (unde orationem fucant, & abstrusioribus quibusdam

busdam uerbis expressam, rectè affectatam, uti nunc loqui pleriq; consue-
runt, uocare solent: item & dictionem quæ duriusculus sit, & uetustate desi-
tis uerbis quasi contexta) sit ut etiam morbo ipsi affectus nomen haud malè
conueniat: quòd ab eo afficiamur. Quæ sensus uero expertia sunt, & animæ,
uti concentus, dictio, oratio, ea, etsi quodammodo affici dicuntur, haud satis
propriè tamen, sed per accommodationem quasi quandam, & translationem.
Nam ea affici propriè tantum dicuntur, quæ quod patiuntur sentiunt: est
enim affici quodammodo pati. Vt paulò post Galenus, Pati autem nihil uerè
potest, quòd sensus omnino sit expertus. Quamobrem etsi Græcis in usu est ora-
tionem, cantum, & harmoniam affici dicere, id non ex nominis proprietate, sed
similitudine quadam conuenire putant.

Quæ affici pro-
priè dicantur.

Affici.

P O R R O sanitati morbus contrarius est, ac ab utroq; differt,
id quod Pathos, & pathema nominant: ut etiam Plato
ipsum definiens dixerit, Quicquid aliquis perpeffus fuerit,
id pathos appellandum est. unde, ni fallor, & sensuum alte-
rationes, pathemata nominauit: in uisu, eas quæ ab albo,
aut nigro, aut flauo, aut alio quouis colore proueniunt: in
tactu, eas quæ à calido, frigido, sicco, humido, molli, duro,
ac reliquis huiusmodi omnibus: similiter & in reliquis sen-
sibus. Vocat etiam & uoluptatem pathema, atq; in totum,
omnem motum, quicumque procedit ab altero in alterum:
efficientis enim motus actio dicitur, Motus uero rei quæ
afficitur, pathema, & pathos uocatur. Quanquam enim af-
fici quodammodo idem est, quod pati, motione tamen pa-
thos, ab affectu discriminatur. Quum enim quieuerit alte-
rans, alteratio permanens in re quæ perpeffa est, eiusdem
rei affectus esse censetur. Itaque pathos est dum quidpiam
conuertitur, mutatur, alteratur, mouetur. Affectus uero in
subiecto corpore, & permanet, & seruatur. Nihilominus
Græci permanetem quoq; affectum, uocant pathos, quem
admodum id quod egit, desijt uerò agere, causam nomi-
nant. Verum neq; hoc simpliciter causam, neque permanens
affectus simpliciter pathos dici debet. Nam si quis accura-
te loqui uoluerit, permanentem affectum, factum pathos
appellabit: quum reuera non sit pathos.

Pathos.

Affio. Cap. 6. lib.
Pathos. i. motus.

Affectus.

Pathematis
& affectus
differentia.

S A N I T A T I morbum contrarium esse, ex Aristotelis doctrina est omni-
bus persuasum. Caterum à sanitate, & morbo, id quod pathos, & pathema
dicitur, differre, Plato ex arte monstrauit. Est enim *πάθος* eodem autore in *Ti-
meo*, motus rei quæ afficitur, ac in uniuersum, motus omnis, quicunq; ab altero
procedit

In prædicamen-
tis.

procedit in alterum. Quicquid enim aliquo modo conuertitur, alteratur, mutatur, id pathos esse dicitur, dum in actu, motioneque ipsa quod patitur subsistit. Pathos igitur in motione, affectus omnis permanens est, fluxum illud, mobile, et interitum, ac ueluti ad afflictum uia, hoc fixum, stabile perfectum, ac illius finis. Differunt itaque tanquam finis à medio, tanquam temporarium ab stabili, tanquam perfectum ab imperfecto. At quoniam non omnis motus pathos censendum est, ob id recte Galenus, qui qualisque motus pathos dici debeat, ostendit. Nam qui efficientis motus est, is non pathos, sed actio iure censetur. Agens enim quodcumque, efficere nequicquam, nisi motione potest, siue ea alteratio sit, siue localis motus. Quamobrem quum necesse sit agens omne agendo moueri, is motus quo ad actionem progreditur, actio erit: quumque sine patiente corpore motus hic perfici nequeat, qui ab ipso, ut patiatur, sit motus, hic pathos, et pathema uocatur, hoc est, non agentis, sed patientis corporis motus: quo et ipso, ab affectu pathos distinguitur. Non enim prius censi affectus quippiam potest, quam quum permanferit in subiecto corpore alteratio. Verum magna nobis inde pugna ex hoc loco oriri uidetur. Nam si uerum est, affectum id esse, cum quieuerit alterans, et iam agere desijt (uti uerborum Galeni hic series apertissime sonat, sic inquit, Quum quieuerit alterans, alteratio permanens in re quæ perpeffa est, eiusdem rei affectus esse censetur) sequi omnino oportet, nullum eorum quæ fouentem, uel efficientem causam habent, affectus censi debere, sed tantum pathos dici. Vnde neque febris ipsa, quæ ab humorum putredine orta sit, neque phlegmone, aut scirrui, aut aliquod huiusmodi, in quibus causa perseuerat, morbi, aut affectus iure censebuntur: quod in ijs alterans non quiescat, sed perpetuo agat. Quare non fientes morbi (ut medicorum more loquar) sed solum qui facti sunt, et non iam in fieri essentiam suam possident, ij morbi dici merebuntur: ut ephemera uocata febris, ut hectica, Tabes, et reliqua omniino uitia, quæ cessante ea, unde nata sunt, causa permanent: sic enim hic Galenus sentire uidetur. Sed quum id Galeno, atque adeo ueritati ipsi repugnet, nempe putridam febrem, phlegmonem, et huiusmodi, morbos non esse, nec nominari, quod tamen ex hoc loco sequi uidetur, concilianda nobis modis omnibus hæc controuersia erit, dandaque opera, ut distinctis primum, et recte rebus ipsis de quibus disputaturi sumus, appositis nominibus, de tota re differamus: quod Plato in Philebo, Galenus in Medendi methodo amplissime docent. Tota igitur disceptatio in hoc sita est, An qui morbi causam uel fouentem uel efficientem habent, quos et ipsos recepto medicis nomine fientes appellamus, morbi, et affectus uerè sint, an pathemata nominandi. Quod dubium ut diluamus, nominum prius nobis erit ratio disquirenda. Morbum itaque Galenus, et omnes, constitutionem esse quandam uolunt, seu dispositionem præter naturam, à qua functionum primo lesio sequitur: quæ receptissima morbi est explicatio: quæ illud in se includit, ut de genere permanentium, et consistentium morbum faciat: quod constitutio sit corporis, et dispositio secundum quam malè corpus afficitur. Vnde non immerito Galenus primo Locorum affectorum in hunc modum loquitur, Quum duo sint motus ge

Actio quid.

Pathos quid.
Motione Pathos ab affectu distinguitur.

Morbi fientes an morbi sint an pathemata dicendi.
Morbus quid.

Morbus, de genere est permanentium.

motus genera, alterationis, & lationis, ubi ad permanentem dispositionem alterationis peruenit, sitque scilicet dispositio præter naturam, morbus appellatur. Vbi ego Galenum permanentem eam dispositionem uocare crediderim, non quæ diu multumque maneat tempus (nam ut ipsemet 1. 1. Therap. Metho. ait, siue diuturna sit dispositio, seu brevis, seu momento duret, morbus tamen nihilo secius erit) sed eam, quæ sublata ea unde nata est, causâ, permanere, & persistere possit. Vnde constat uerum esse quod à neotericis, & barbarolatins medicis dicitur, morbum id esse quod à causâ pro nostro arbitrio remouibili non dependeat: sic enim loquuntur. Quod ex hoc loco excerptum facile crediderim: nam quæ ab tali causâ affectio prodit, ea permanens non est, sed causâ sublata, abit: ut si cuipiam ex uinculis, aut compedibus, gradiendi functio uictetur, id nemo prorsus morbum esse dixerit: quam rursus sententiam, quod permanens sit morbus, 2. Metho. confirmauit. Hunc igitur morbum, triplicem esse classici medici post Galenum omnes uolunt, eum qui sit scilicet, factum, & futurum. Qui sit, morbus is est, qui causam sui productricem, & adhuc operantem habet, à qua uel fiat, uel foueatur. Quam scientiam, ut Barbari uocant, nomenclaturam ob id credo sortitus est, quod à productrice causâ pendeat, & eius altera pars facta sit, altera futura fieri. Sic enim in ijs quæ fiunt omnibus usu uenit, ut altera pars eius quod sit, absoluta sit, & perfecta, altera fieri parata: hoc namque communi sermone fieri quippiam omnes dicunt. Quem loquendi modum Galenus primo de locis aff. Soretem, id est acrualem nominat. Qui huiusmodi est, ut stabilitatem totius eius rei exprimat, quæ nondum est, tanquam si foret: uti quum dicimus domum fieri, turrin, propugnaculum, & huiusmodi alium aliquid. Domus enim interim dum fit, domus non est, sed quum facta est tota: nos uero nihilominus rectè domum, etiam quum sit, quæ dantenus esse dicimus, eam fieri pronunciamus. Ad hunc igitur modum eum qui sit, morbum intelligere oportet, ut etiam si nondum totus sit factus, morbus tamen sermone acruali censeatur. Factum morbum (quomodo Medici loquuntur) eum dici existimant, qui seipso subsistat, & cuius effectrix causâ iam agere desijt, manente eo qui ab tali causâ excitatus est affectu: sed ita manente, ut à sua causâ uel in fieri, uel in conseruari nullatenus pendeat: ac proinde morbi facti nullam partem esse futuram omnes asseuerant: quod effectrix nulla subsit causâ. Sed hic maximopere cauendum ne nos morbi facti multiplicitas, uariâque apud medicos acceptio fallat, atque in errorem præcipites ducat. Nam morbum factum duplicem esse statuunt: alterum, qui modo dictus est, à causâ nullatenus pendentem, quo pacto ephemeram febrem, hecticam, & huius generis uerè factos morbos Galenus, & omnes appellant, & in uniuersum quicumque in solidis particulis consistentes, ab humorum uitio non pendent, quæ Auerrois fuit sententia: quem morbum Galenus æqualem intemperiem uocare solet. Est & alter morbus itidem factus, qui totam suam essentiam, & naturam iam obineat, etsi adhuc causam habeat fouentem, quo pacto abscessum iam productum, & putridam etiam febrem dum actu urit, & afficit, factam dicimus. Nec refert si non tota iam facta sit, modo quod ipsius factum est, febris naturam habeat. In

Permanens
dispositio apud
Gal. quid.

Vide apud Ga-
le. in arte medi-
cinali, cap. 88.
nouæ uersionis.
Fieri morbus.

Sermo Soretæ.

Factus morbus.

Morbus factus
duplex.

*, collige.
Lib. de Inaqua
intern.

Factum esse,

quem usum, Factum esse, usurpant latius philosophi, & usurpauit quandoque Galenus, dum de morbis philosophicè loquitur. Nam primo de Locis affectis uult non perinde in morbis qui fiunt, atq; in domo que fit, euenire: quòd in ea, uti in cæteris omnibus, quæ uaria constant forma, essentia generatione sit posterior: prius namq; est fieri domum, quàm esse domum. In morbis uerò secus: nam siue calidus sit, aut frigidus, humidus aut siccus, protinus ab initio, cum primum corpus temperature, quæ bonæ ualitudini debetur, limites excesserit, eandem sibipsum naturam habet (hæc Galeni eo loco uerba sunt) ex quibus constat omnem morbum seu fientem, seu factum, ut uulgo nostri loquuntur, latiore facti acceptione, factum dici posse, hoc est, ita productum, ut suisipsius naturam obtineat: quod effici non potest, ni iam eius aliquid factum sit. Nam tales morbi, propter id quod de ipsis factum iam est, non per id quod futurum est, suam ipsorum naturam tenere dicuntur. Quæ eò à me adducta sunt, ut ostendam etiam Galenum de morbis nonnunquam philosophicè, non medice loqui solere. Quo modo loquendo, non dixisset huiusmodi morbos incipientes fore morbos: quum, ut alibi dixit, incipiens uel ophiasis, uel elephantiasis, non sit morbus, ad medicorum sensa loquendo: quòd non sensibiliter lædant. Hæc de morbo facto. Futurus porro fieri is censetur, cuius effectrix quidem causa, ut ipsum producat, parata est, nondum tamen eius aliquid factum est: qui & ipse in causa sua, ut in semine conceptio futurus homo, esse dicitur. In quod morbi genus proni sunt, qui uel plenitudine nimia, uel humorum uitio laborant. Pathema uero, seu παθήμα aliter philosophi, medici aliter accipiunt. Philosophi (ita tradente in Tusculanis Tullio) ut sit motus quicumque in animo turbidus. Nam Græci omnem animi perturbationem uulgato, & recepto nomine παθήμα appellant, & ad animum transferunt: Medici etsi omnes ad corpus (nam motionem quandam corporis esse uolunt, qua corpus conuertitur, alteratur, mutatur) tamen uariè de ipsius natura loquuti sunt. Prisci namq; & qui propius ad germanam rei essentiam accedebant, παθήμα priuatim de omni extrinsecus motu dici uolebant: ut id solum peculiariter, ac proprie pathema diceretur, quod in motu ab alterante externo cõsisteret. Quæ in re appositissime dixisse mihi sunt uisi, ut discrimen ostenderent, inter pathema, & morbum. Nam etsi in putrida febre motus quispiam inueniatur, quo aliquid eius semper fit, non tamen febris ipsa pathos, sed uerè morbus dici debet: quòd non amplius ab alterante externo pendeat, sed ab interno, & corporea potius causa. Quæ sanè ad internam causam coniunctio non tollit quo minus morbus dici debeat, cui peculiaris curandi ratio debeat. Recentiores uero uniuersum motus omnes, etiam qui naturaliter se habent, nisi actiui sint (peculiari philosophis uoce utor) παθήμα Græcè, id est, passionem seu melius, perturbationem nominant. Quo pacto diuinus Plato, sensuum alterationes, παθήματα nuncupauit. Qui uero aliquot seculis post sequuti sunt medici, de solo eo qui præter naturam sit motu, id nomen dici uoluerunt: nec abs re, quum quæ præter naturam patiuntur, ea uerè pati, & alterari dicantur. Per abusum uero etiam eos affectus qui ex tali motu, seu pathemate prouenire, παθήματα appellant: sed id improprie, quum non pathos iam id ipsum quod

Libro decem
Tractatũ pri-
mo.Morbus futu-
rus fieri.Pathema &
παθήμα, quid.Varia pathema-
tis apud medi-
cos acceptio.Ex Gal. 1. The-
rap. Mæ.Quæ uerè pati
dicantur.

ipsum quod amplius in motu non est, sed factum pathos dicere oporteat: ut hoc loco Galenus. Cuius sensa hac parte locupletius explicans, dico ipsum hic ex-
 Atque, etiam philosophice, hoc est pro rei de qua agitur, natura, de affe-
 ctu, atque pathemate tractasse, uoluisseque inter pathema, et morbum utrisque pro-
 prie sumptis, id interesse, quod morbus omnis de genere permanentium sit, atque
 constantium, pathema uero de succedentium, hoc est eorum quorum nullam est
 dare manentem, et stabilem partem: qualia, uox, sonus, motus, actio, et huius
 generis multa. Itaque quum quiescit alterans, siue externum sit, seu internum,
 quod ab eo productum, et natum est, recte affectus, ut Galenus ait, appellabitur:
 quod pro eius natura uarie afficiamur, et quod relinquitur permanens sit, si-
 ue breui, siue multo tempore, siue etiam momento duret. Ea uero alteratio que
 in motione ipsa atque adeo fieri quodam, et mutari consistit, ea inquam, iure
 pathema, seu Græcè πάθος censetur. Quem locum explicans Nicolaus Flo-
 rentinus, inter classici medicos non contemnendus, ait, Galenum per hanc sen-
 tentiam (Nos uero omnem alterationem que adhuc sit, pathos nominamus)
 non aliud uoluisse, quam omnem alterationem a causa externa procedentem,
 et ab ipsa in fieri pendentem, pathos dici debere, non eam que ab interna cau-
 sa fiat: quum alioqui (ut colligit idem, sed non satis argute) putrida febris
 pathos esset dicenda, quod a causa interna et corporea fiat: quod falsum esse
 omnibus in confesso est. Ego uero non tam de ea que ab externa, quam que ab
 interna causa in fieri pendet, Galenum intellexisse contendo. Nam ut pathe-
 ma quid dicatur apud Galenum, abunde est in motione ipsa, et mutatione con-
 sistere, siue ea mutatio ab interno, seu ab externo fiat, quanquam proprius ab
 externo. Nam ut 11. Methodi scribitur, ueteres de omni extrinsecus motu
 πάθος dici uoluerunt. Nec ex hoc sequitur putridam febrem πάθος dici debere.
 Nam etsi causam corpoream habeat, et ab ea fieri dicatur, essentiam tamen
 suam non in ipso fieri, et mutari, quod ad pathematis naturam requiritur, sed
 in facto iam, et permanente habet: quum eius aliquid iam factum sit, nec am-
 plius causam habens a qua pendeat: quod ad effectus essentiam satis esse uult
 Galenus. Eius uero febris id, quod in motu, et fieri ipso subsistit, uerè pathos
 dici debet: quum sit alteratio non in termino (ut philosophi dicunt) sed in uia,
 et que adhuc fiat, nec quiescat alterans respectu eius partis, que in motu est,
 et alterari. Non tamen ob id putrida febris πάθος, simul et morbus dicitur:
 quum horum sint contrarie rationes: sed potius morbus, quod et illi morbi
 definitio conueniat, et a perfectiori semper sit denominatio sumenda. Morbi
 uero eius qui sit (qualis febris est putrida) perfectior ea pars, est que iam fa-
 cta est, et ab ea uenit nomenclatura sumenda. Ut igitur ex hac nominum ex-
 plicatione ad que sit dilutionem accedam, constare puto ex his que in hac ipsa
 digressionem, de affectu, et pathemate dicta a nobis sunt, morbum omnem, cuius
 causa subsistit, uel effectrix, uel conseruans, uerè morbum Galeno, non etiam pa-
 thema, seu πάθος dici debere. Nam etsi in eo alterans non quiescat, sed con-
 tinuo agat, cuius merito affectus dici non deberet, sed pathos, ad id tamen col-
 latum quod iam factum est, a quo protinus functionum lesio sequitur, iam al-

Factū pathos.

Succedentia
quæ.Nicolaus Floren-
tinus sermone
primo, cap. 12.Morbi sentis,
quæ pars per-
fectior.Quæ sit expli-
catio.

terans agere desijt, nec amplius quod effectum est, in motu, & alteratione, sed in dispositione, & permanentia quasi quadam consistit: quamobrem & morbus iure censetur. Quam meam de morbo qui fit, sententiam ne nudam, & quasi testimonium inopem in iudicium abiecisse videar, doctis eam Galeni assertionibus munimus. Is namque primo de Locis affectis, ubi ex professo rem tractat, ad hunc modum loquitur, Nonnunquam (inquit) à causa quapiam oritur affectus, sed ita oritur, ut separata causa haudquaquam permanentem habeat dispositionem: interdum autem partim iam factus est, partim etiam dum fit. An non hic apertissime morbum qui fit, hoc est, cuius aliquid iam factum est, aliquid futurum, quo pacto fieri ipsum hoc loco audire oportet, morbum esse statuit, quum eius aliquid iam factum esse asseuerat, & rursus cum domus quæ fit exemplum adfert? An uero (subdit) de quolibet morbo dum fit, sed nondum factus est, eodem modo dicendum sit, atq; de domo, dum fit dictum est, haud abs re queritur. Neque enim omnium quæ fiunt, eadem est ratio. Nam res similes, nullam naturalem figuram requirentes, protinus ab initio eadem constant essentia: dissimiles uero, & quibus uaria est forma, essentiam generatione posteriorem habere possunt. Neque enim quum domus construitur, simul fiunt fundamenta, parietes, fastigium, tegule, ianua, fenestra: ex quibus omnibus quodammodo compositis, atq; in unam formam reductis, domus ipsius essentia composita est. Morbus uero & calidus, & frigidus, & humidus, & siccus, protinus ab initio, cum primum corpus temperaturæ quæ bonæ ualitudini debetur, limites excesserit, eandem sibi ipsi naturam habet. Quid quæso his Galeni uerbis ad meam sententiam roborandam aptius fingi potest? nempe quum non omnium quæ fiunt (ut uult Galenus) eadem sit ratio, sed aliqua etiam dum fiunt, suam ipsorum essentiam obtinent, ut similes partes, usu uenit, ut morbus etiam qui fit, quum suam essentiam, & naturam protinus ab initio habeat, ut tradit Galenus, & morbus merito debeat dici. Id ipsum quoque in arte parua monstratur, ubi eius morbi curatiua Methodus edocetur. Vnde quum solius morbi sit curatio, ut quarto & duodecimo Methodo, fit ut morbus fiens (liceat enim mihi hunc modo barbaro uocabulo appellare) quum illum curari debere Galenus doceat, morbus iure optimo censetur: quod & ipsum quarto item Therapeutices Methodo explicatius confirmauit. Nec huic meæ sententiæ Fuchsius medicorum nostri seculi decus repugnat, etiam si ultro asseueret morbum qui fit, morbum non esse: nam ita cum intellexisse existimo, id ipsum quod in fieri, & alterari adhuc consistit, morbum non esse: quod ego item proiecta hasta confiteor. Sed non ob id tamen negauerit Fuchsius febrem (exempli causa) morbum non esse, quum hoc ipsum idemmet in ea enarratione fateatur. Nos igitur disceptationem hanc totam cum Galeno concludentes, asseramus morbum id tantum dici, qui contrarius sit sanitati affectus, & actionem ledat, siue diuturnus hic sit, seu breuis, seu etiam momento duret: modo permanens aliquid habeat: secus quam motus, uox, actio, sonus: quorum nullo temporis spatium pars ipsorum ulla stare potest. Nec, motum esse quendam corporis quo ad patientem

Cap. 28. nouæ
uerſi.

Lib. Paradoxo
rum 1. cap. 1.

Morbus.

¶ 200.

125

• Thera. Me.

Idem 2. Tusculanarum quaestionum,

De nominibus ut in hoc opere in 3to medi^o Greco
natum & Liberaunt, per quo parte artis maxime
finem & Praeparationem. Cap. 2. Lib. 7. in 3to medi^o.
Cap. 20. Lib. 1. per ap^{te}. in 3to medi^o. Lib. 1. in 3to medi^o.
Et aqua in alioquin ipso Pygia quatuordecim, aliud
p^{ro}nto, aliud d^{iv}o.

actionem facere potest, aliud uero eam uitare. Itaque id quod adhuc fit, nec est nisi dum fit, actionem, aut pathos nominauimus: id uero quod per tempus aliquod permanere potest, sanitatem, aut morbum. Actio, & pathos differunt, quemadmodum id quod facit, & id quod fit. Morbus uero à sanitate distinguitur, quod hæc secundum naturam est, ille contra naturam.

Actio.
Pathos.

IN OMNI transmutatione duo omnino esse oportet, quæ actionem compleant, fieri, & factum esse. Prius namque est in uia esse quicquam, quam, quo, & ad finem, peruenturum est: media namque in opere ipso priora semper sunt suo fine, ut uolunt philosophi. Fieri itaque id dicitur, quod in motu ipso, atque adeo in actione subsistit: ut quo ad uel alteratur, uel conuertitur, tandiu id ipsum fieri dicatur. Factum uero, quum ad finem, ad quem actio ducit, uentum est. Porro eius quod fit, partes unæ esse non possunt, ut potè de succedentium numero: id uero quod factum est, permanens, fixum, stabileque manet. In priore itaque illo actio reponitur, quæ & ipsa motus quidam est agētis, atque in fieri ipso suam habet essentiam: in postremo uero, habitus, & dispositio. Quamobrem quum & sanitas, & morbus, permanentes sint in homine constitutiones, merito in eorum, quæ facta sunt, genere collocabuntur. Quum autem & actio, & pathos, ambo quidem in fieri consistant, eo tantum differunt, quod pathos, effectus corporis est motus, actio agentis. Morbus à sanitate, quod hæc secundum naturam constitutio sit, morbus contra naturam: hic functiones uitæ, sanitas perficit.

In transmutatione necessaria.

Fieri.

Factum.

Actionis & pathematis discrimen.
Sanitatis & morbi discrimen.

VRSS de ijs integrum sermonem instaurantes, omnia ordine prosequamur. Igitur Sanitas est affectus secundum naturam, ad faciendam actionem idoneus. Porro nihil refert utrum dixeris, constitutio, an affectus: similiter, siue ad faciendam actionem idoneus, siue causam actionis dixerimus. Neque refert etiam si secundum naturam, omiseris: intelligitur enim in reliquo sermone. Sic, Morbus est constitutio corporis præter naturam, aut causa, ob quam uitata est actio: aut breuiori compendio sic, Morbus est affectus præter naturam impediens actionem. Pathos est motus circa materiam ab efficiente procedens: ipse uero efficiētis motus, actio est.

Sanitas.

Morbus.

Pathos.

Actio.

DEFINITIONE eorum sine quibus symptomatum natura probe cognosci non potest, denudò quod reliquum est, exorditur. Ea porro sunt, sanitas, morbus, pathos, & actio: quæ omnia, ut symptomatum naturam omnem agnoscamus, sciri sunt necessaria: quum sint symptomata, effectuum quorum sunt,

sunt, ueluti umbræ quædam. Quamobrem quum neque sine sanitate morbus, nec pathos sine actione rite cognosci queat, quod sint sibi inuicem quasi quædam consociatione supposita, horum quatuor erat prius definitione explicanda natura. Est itaque sanitas, secundum naturam constitutio ad faciendam actionem idonea. Morbus contra, præter naturam itidem constitutio actionem uitians. Pathos, motus eius, quod patitur, corporis. Actio, efficientis motus. Quæ rursus omnia, secundo Metho. & primo de Locis aff. latius explicantur, & a nobis fusissime supra in digressionem de morbo, & pathemate, sunt tractata.

ID VERO quod suapte natura inducere potest ei quod fit, aliquam suæ generationis partem, ipsum illius caussa dicitur. Cuius complura sunt genera, nempe materia, utilitas, scopus, instrumentum, & unde principium motus: horum enim quodlibet, nonnihil ad perfectionem eius quod fit, conducere potest. Quæ uerò nihil inferunt, sed inferentes caussas impellunt, ea caussa sine qua non, rationem obtinent. His ita se habentibus, potest ordo quidam causсарum, quæ crebro sese inuicem suscipiant, institui: ueluti pluribus inter se calculis ordine dispositis, si quis primum moueat, primus uero secundum, atque hic tertium, & sic deinceps quilibet se sequentem. In quibus omnibus nisi quis distinguat id quod per accidens facere dicitur, ab eo quod per se ipsum, multa, & absurda committet in suis disceptationibus peccata. Significat autem Per se idem quod Primò: quamuis nonnulli Attice loquentium hoc uocabulum non seruent: Per accidens autem, idem quod Secundo. Igitur qui primo calculo digitum applicat, primò quidem hunc mouet, sequentem uerò per accidens, & secundò, itidem reliquos quoque omnes. Sic etiam primus per se mouet secundum, tertium uerò, & deinceps reliquos, per accidens. Atque eadem ratione secundus mouet tertium quidè primò, quartum uerò, & quintū, & alios deinceps, secundò. Quod si accuratius distinguere uolueris (id enim ad exquisitam rerum noticiam utilius uidetur) quilibet calculus primò mouet eum qui sibi contiguus est, secundò autem eum qui hunc sequitur: ita tertius mouet illum qui se sequitur, & quartus eum qui deinceps est. His ita se habentibus ac desinitis, quum morbus affectus quidam sit præter naturam, lædens actionem, fieri quæ possit, ut morbum ipsum alter præcedat affectus, qui & ipse quidem sit præter naturam, neque

tamen

Uide. Aristot. Causa.
ray. 3. Causсарum
Lib. 2. genera.
physicorum.

Lib. de ratiõ.
procrasest.

Per se.

Lib. 3. tom. Per accidens.
procrasest.

tamen suapte ratione, neque per se, sed interueniente morbo lædat actionem, hunc affectum non morbum, sed causam quæ morbum præcedit, uocabimus. Quod si accurate mentem adhibueris, hunc affectum causam uocare potes, eo quod actionem uitiat: uerum non per se, neque primò, sed uel per accidens, uel secundo, & impediri, & lædi per ipsum dixeris actionem, at à morbo ipso suis ipsius ratione, & primò. Itaq; dicendo morbum esse corporis affectum qui impedit functionem, ijs qui subaudiunt, & primo, & per se, satisfacit oratio. Verum ob rudiores, & rixosos, addendum est, primò, ut huiusmodi reddatur sermo. Morbus est affectus corporis, actionem aliquam impediens primò. Affectus uerò qui hunc præcedunt, non appellantur morbi. Quod si alij quidam affectus superuenerint, sequentes uelut umbra, ne hos quidem morbos uocabimus sed symptomata. Itaque non quicquid in corpore præter naturam fuerit, id protinus morbus nominari debet. Sed quod primò lædit actionem, morbus: id uero quod præcedit, morbi causa, non morbus appellabitur. Si uerò alius quispiam affectus in corpore morbum sequatur, ipse symptoma duntaxat nominandus est: quamuis functionis quoq; noxa, symptoma sit animantis: Nam quicquid animanti quomodo libet euenerit præter naturam, symptoma est. Atque nominum usus apud Græcos sic se habet. Atqui licebit ea tibi pro arbitrio mutare, modo obserues (quod dictum est) ut res ipsæ permaneant. Vt, exempli causa, si nolueris uocare symptoma, sed epiginema, id est succedens, ut symptoma sit omne id quod animanti utcumque acciderit: Epiginema uerò, non omne, sed id duntaxat, quod morbos necessario sequitur. Nos uerò (ut dictum est) omnem alterationem quæ adhuc sit, pathos: omnia autem quæ in corpore sunt præter naturam, symptomata nominamus.

Causa præcedens.

Morbus.

Symptomata.

Causa.

Pathos.

Q V V M nihil sine causa fieri, ex axiomatis medicis, uel teste Galeno, unum sit, sanitatem autem et morbum, facta esse, ac permanentia dixerit, pathos uerò, et actionem, motionem quandam in fieri, à quibus cuncta hæc fieri dicantur, medico quidem scire operæpretium censuit Galenus: ac proinde quid causa sit, sibi proposuit definiendum. Est itaq; medicis causa, id quod ei quod fit, aliquam sue generationis partem suapte natura inducere potest, ut in exemplo, Sol (si ita fors tulerit) nos calfaciens, aut æris frigidiore constitutio re-

1. Metho.

Causa.

frigerans, si actionis suæ vim imprimant, causæ merito dicentur: ut quæ actione sua nos alterare & immutare sufficiant. Quæcunque enim una aliqua nos qualitate afficere possunt, hæc, causæ merito censentur: id enim quo tangente afficimur, & quo separato, cessat effectus, causam esse omnibus in confesso est. Præfata uero causæ definitio, etsi congruè omni causarum generi adaptari possit, quum & materia, & utilitas, & scopus, & unde principium motus, ei quod sit haud parum, quodq; per se, conferat, & omne quod sit, hæc necessario poscat, tamen præcipue effectrici causæ conuenire uidetur: quod ea præ cæteris suæ generationis portionem ei quod sit, impartiatur, tum quod eam medicus in primis considerat. Cuius quum sit munus, effectus qui lædunt auferre, & curare, hoc præstare non potest, ni effectricem causam & cognouerit, & methodo quadam abstulerit: sanari quippe nullus effectus potest, manente, quæ ipsum excitaui, causa. v 11. Metho. Quæ causa est, cur Galenus in Arte medicinali effectricium tantum, & conseruantium (quæ sub eodem genere reputantur) meminerit: aliarum nanque causarum dignotio uel parum est medico utilis, uel si quid conferat, ad effectricem id causam præcipue referri debet. Harum uero ipsarum quadruplex esse genus non tam rerum naturæ periti, quam etiam medici, ut hic Galenus, uolunt. Quum enim quodcunque actione quapiam efficitur, id ipsum & ab aliquo, & alicuius gratia, & ex aliquo, & aliquid immutet (alioqui constare actio non posset, quæ ijs ueluti suis partibus constat) necessum est ex ijs quatuor illa præcipua causarum genera oriri, nempe materiam quæ & ipsa duplex est, in qua & ex qua, formam, quæ semper alia, atq; alia introducit, finem, quem utilitatis nomine hic Galenus significat, & unde principium, hoc est effectricem, quam & ipsam uel solam ad curationis modum dignoscendum satis esse Galenus in de Respirationis causis ingenue est professus: quod ab hac semper actio pendat. Est & aliud causæ genus, quod ipsum per se quidem nihil cooperatur, inferentes tamen causas impellit, uocatur quæ Causa sine qua non. Instrumentaria uero causa ex effectricium genere ipsa est. Scopum uero, quem hic Galenus quasi distinctum quoddam à cæteris causæ genus posuisse uidetur, etsi ad finalis genus causæ non inepte referri potest, quod finis quasi quispian sit coru quæ sunt, à fine tamen ipsum differre idemmet Galenus lib. de Sectis testis est. Ad hunc enim modum de eo loquitur, Medice artis scopus, ait, sanitas est: finis, ipsius sanitatis possessio. Et rursus in introductorio, siue eius libri autor Galenus, siue quiuus alius fuerit. Quousque (inquit) finem suum non assequitur medicus, non finis eius sed scopus dicitur. Ex quibus locis liquido constat aliud esse à fine scopum, eaq; tanquam longo intervallo discreta Galenum posuisse, nec immerito: differunt enim, tanquam propositum à propositi fine. Siquidem propriè ὁ σκοπός Græcè propositum denotat, speculationem, & animaduersionem. unde & σκοπῶ uerbum, quod idem esse uolunt atque considero, animaduerto, speculor: ac proinde scopum ab speculando dictum, per translationem quasi quandam, ad locum accommodat prominentem, in quem tela sagittarij dirigunt, in illum speculantes, & intenti. ut apud Suetonium de Domitiano legitur in hæc uerba, Nonnunquam (inquit) in pueri

Medici munus.

Causarum genera.

Actio quibus constat.

Causam effectricem solam ad curationem sufficere.

Scopus, ad quod causæ genus referri debeat.

Scopum non esse finem.

Scopus.

Suetonius.

in pueri procul stantis, præbentisq; pro scopo dispensam dextræ manus palmâ, sagittas tanta arte direxit, ut omnes per intervalla digitorum innocuè euaderent. Esse uerò propositum, quod Græci *ἐνέτης* uocant, Macrobius locupletissimus testis est. lib. primo in Somnium Scipionis. cap. 1111. Est igitur Scopus, præmeditatus finis, & in artificis mente conceptus: habet enim quivis artifex unum aliquid, quod primum in mentem ueniat, cuius gratia munia artis obit. Hoc itaque propositum, hic scopus medico sanitas est: nam huc intentus omnia facit, quibus potest præsidij uel præsentem seruans, uel deperditam restituens. Differt itaque tanquam quid in potentia, ad id quod in actu: nam scopus in potentia quadam est, & mentis conceptu, finis uerò in actu. Equidem sine auxilijs adhibitis sine potitur suo, siue non, nihilosecius tamen sanitate pro scopo utetur medicus: quæ ac sagittarius designato loco, etiam si non semper eò sagittas dirigat. Tum uerò finem esse adeptum dicemus, quum congruis auxilijs sanitatem pepererit, req; ipsa conuenientem naturæ statum induxerit. Sed placet in exemplis planiora hæc cuncta facere (quum optimam esse, quæ in exemplis fit, exercitationem Galenus prædixerit) idq; una quapiam in nobis proposita actione, quæ causis ijs & perficiatur, & constet. Subijciatur itaq; sanguinis è cibis generatio. Huius sanæ effectricem causam locinoris facultatem esse nemo non dixerit: ut cui, uel teste Galeno, hoc a natura proprie dictum sit munus: materia uerò, cibi sunt, & potus: Forma ea est quæ in mutato succo noua induitur, nempe sanguinis: Finis porro actionis, & utilitas, corporis nutritio: instrumentum quo actio perficitur, spiritus est, quo facultas ceu organo, utitur, uel membrum ipsum, cuius adminiculo ea editur functio, quod iecur esse censent: causa sine qua non, ciborum in dentibus molitio, atque præmansio, quæ quum sanguinis generationi nihil per se ipsa conferat, propiores tamen, & immediatas causas quodammodo pellit, cibum utiq; præparado. Quæ autem de causarum serie subdit Galenus, planiora sunt, quam ut explicatione egeant. Illud tantum admonebimus significati uerborum Per se, & Per accidens meminisse perpetuo oportere, necubi nos peruersa eorum acceptio fallat. Per se igitur quicquam facere dicitur, quum ex natura sua, sponte, primò nulliusq; interuentu facit: Per accidens contra, quum non ex se, non immediatè, sed secundò. Scammonium (uerbi gratia) bilim per se uacuare dicitur: quod primò, & per sui naturam id faciat: per accidens uerò, quum alios humores, tum uerò corpus refrigerare, quod secundò, & ex consequentia quasi quadam id præstet: uacuatio nimirum eo humore à quo corpus calidius reddebatur. Si multitudinis uerò causarum ad calculorum rationem, catalogum, eò huc à Gale-
no adductum crediderim, ut morbi ipsius ad suas causas, & quæ ab eo gignuntur symptomata series, nexuq; intelligantur. Nam qui affectus præter naturam morbum præcedunt, illius causæ iuris censentur: quæ uerò morbum sequuntur, illius symptomata sunt. Itaque ut in calculis (quod ait Galenus) sic & in præter naturam affectibus usu uenit. Nam morbi quidem causa morbum ipsum per se, & primò facit: morbus, symptoma item per se: morbi autè causa, symptoma parit, non primò, nec per se, sed per accidens, & secundò. Sic causa

Macrobius,
Scopus quid.

9. Metho.

4. de usu part.
cap. 3. & 12.

Per se.

Per accidens.

Symptoma ge-
neralissim.

rursus actionem uitiat, at non primò sed morbi interuentu, à quo per se actio uitiatur ipsa. Si enim ad oculum defluens humor uidendi functione uitiat, ipsa quidem oculi uel intemperies, uel mala constructio, uel soluta deniq; unitas, quæ ab lædente humore prouenit, actionem primò uitiat, ac ideo morbus censetur: quæ autem hanc intemperiem creauit materia, siue ea humor sit, seu flatuosus spiritus, aut quiduis aliud, ea sanè causa est, quæ intemperiei medio actionem ledit. Quæ uerò sequuntur symptomata, dolor, tumor, renixus, rubor, & eius generis reliqua, morbi scaturigines, ac riui quasi quidam sunt morbum uelut umbra sequentes: quæ & ipsa etsi propriè symptomata appellentur, latius tamen symptomatis nomen patet, ut pro omni eo interdum sumatur, quod præter naturam homini euenit: quo pacto & morbum, & morbi causam rectè symptoma, ut mox Galenus, dicere possis. At si nominis uim suis finibus, ac quasi cancellis, cogere uolueris, id tantum symptoma erit quod morbos necessariò sequitur, illisq; succedit.

Symptomatis genera-
tim dicti pro-
pria ratio.

Symptomatis à morbo
differentia.

ACCIDIT autem nonnunquam, ut eadem res & pathos, & symptoma nominetur, ubi utrunque significatum ei affuerit, quamuis alia, atq; alia ratione. ut, exempli causa, membrum tremens pati dicitur: nam accidit ei, ut contra proprium usum, & alteretur, & moueatur: proinde tremor & pathema, & pathos est. Atque huiusmodi motus, alteratio simul, & symptoma est: quippe qui motus sit præter naturam. Si uerò alteratio duntaxat esset, ut cum uidemus, audimus, odoramus, gustamus, tangimus, tum pathos duntaxat nominaretur, symptoma uerò haudquaquam: huiusmodi enim symptomatis proprium hoc est, ut sit præter naturam. Proinde quæcunque naturalis habitus differentia permutetur, siue figura naturalis, siue color, siue magnitudo, siue actio, siue pathema corrumpatur, ipsum accidere potest. Atque hæc est eius maxime propria ratio, nempe, A naturali habitu mutatio. Quid autem dicemus? num morbus quoque mutatio est à naturali habitu? Atqui non simpliciter mutatio, quanquam mutatio quædam est. Symptoma uerò simpliciter est mutatio. Quippe iam ostendimus morbum in affectu à naturali habitu permutato, lædenteq; actionem, consistere. Vt enim sit morbus duo hæc necessariò requiruntur, ut sit in genere affectus, & lædat actionem. At neutrum horum necessariò adest symptomati: neque enim quòd affectus sit, neque quòd lædat actionem, definitur symptoma: sed hoc solum, quòd sit præter naturam, ad ipsum definiendum sufficit. Atque hac ratione dif-
fert

fert à morbo: A' pathemate autem, quòd hoc & in perpetuo sit motu, & nonnunquam à naturali habitu non desiciat. Symptoma uero non solum in motu, sed etiam in habitu quodam est, & omnino contra naturam. Est igitur pathos alterationis circa materiam motus qui adhuc fit: Affectus constans, & permanens est: Symptoma autem est, quicquid animanti præter naturam accidit. Itaque morbus ad symptomatis generatim dicti appellationem reducitur. Nam & ipse morbus quodammodo symptoma est. Præterea, causæ quæ morbos præcedunt, in animantis corpore constitutæ, sub symptomatis generatim dicti significatione comprehenduntur.

Symptoma =
tis à pathemate differētia.

Pathos.
Affectus.

Symptoma.

Q V A E sit symptomatis generatim dicti à morbo, & pathemate differentia, quatenusq; conueniant, hoc loco monstratur. Conueniunt autem in hoc, quòd utraq; præter naturam sunt: Symptomatis enim generatim dicti ea peculiaris ratio est, ut sit præter naturam. Quæ item ratio quum & morbo, & pathemati itidem conueniat, fit ut in hoc communicent. Quæ enim in aliquo uno sibi consentiunt, congeneraq; sunt, ea (etsi alioqui differunt) eidem generi subijci possunt, ut in præsentia symptoma, & pathos, tametsi eo differant, quòd pathos in fieri, perpetuoq; motu, atq; interdum à naturali habitu minime deficiente, Symptoma uero, non in motu solum, sed & in habitu consistere possit, & eo quidem contra naturam, fieri tamen rectè potest, ut idem, pathos, atq; symptoma & sit, & dicatur. Tremens namq; membrum, quæ quidem ratione contra naturam mouetur, alteratur, & uim patitur, iam pathos is motus est. Quatenus uero nervosi generis præter naturam affectus sequitur, iam illorum collatione symptoma erit. A' morbo autem hoc interest, quòd & morbus omnis permanens est, & functionem uitiat, Symptoma uero, neque perpetuo affectus est, neq; semper actionem ledit. Sunt enim ex his nonnulla, quæ in fieri ipso, atque adeo motu, suam ipsorum naturam possideant, ut mox in tremore monstratum, quæ & ipsa de succedentium genere esse intelliguntur: cuius ordinis quæ sunt, à morbi omnino natura secluduntur: quod hic de permanentium, & constantium sit genere. Sunt & alia quædā, quæ & si in habitu quodā sita sunt, tamen functionem minime ledunt, ut quæ coloris uel figure inueterata uitia sequuntur: ut corporis nigrities, & huius generis multa. Ex quibus constare putato, quæ sit symptomatis generatim dicti à morbo, & rursus, eiusdem à pathemate differentia, quatenus coincident, & qua item ratione idem & symptoma & pathos dici queat, quæ item sit symptomatis generatim dicti maxime propria ratio. Quæ quum dilucide Galenus cuncta explicet, nosq; de ijs, partim supra in digressione de morbo qui fit, loquuti simus, partim uero quod superest in sequentibus sumus tractaturi, finem huic capiti feliciter imponemus.

Symptoma-
tis à pathemate
discrimen.

Symptomatis
à morbo discrimen.

Epilogus.

ATQVE de his tantum dixisse abunde sit satis. Nam de symptomatis, quæ speciatim dicuntur, in hoc opere differere propositum est. Ea trifariam distinguuntur. Alia enim corporis nostri sunt affectus, alia functionum noxæ, alia ad utraq; consequuntur. ut sunt, excrementorum immodicæ tum excretiones tum suppressiones, similiter strepitus, qui in animante ipso excitantur, atque reliquæ sensibiles differentia omnes. Quum noxam dico, priuationem etiam intelligas, uelim. Neque enim uel mouendi, uel sentiendi duntaxat difficultas, functionum noxæ quædam sunt, uerum etiam & sensus priuatio, & immobilitas: Itidem non solum concoquendi difficultas, uerum etiam apepsia, id est cruditas. Atque hæc sunt symptomatum genera, quorum differentias particulatim considerare oportet.

Symptoma speciatim & illius differentia.

Quanam sit symptomatis generatim dicti natura, quod ipsius à morbo, & pathemate discrimen, abunde superiori capite est monstratum. De speciatim dicto omnis deinceps Galeno futurus est sermo. Quam & ipsam tractationem, more suo, à diuisione aggreditur, primæ, præcipuæq; symptomatum speciatim dictorum genera diuisionis methodo colligens. Aut enim habitus quidam sunt, & stabilitatem quandam in corpore habent, aut in fieri ipso, atque adeo motu subsistunt, aut ad utraque hæc tandem sequuntur. Quæ prioris sunt ordinis, affectus omnia censi debent, quod de genere permanentium, & constantium sint, neque amplius in fieri suam ipsorum essentiam possideant: cuius generis deprauati seu immutati colores esse creduntur. Nam quæ in morbo regio, in utilagine, gangræna, & elephantiæsi colorum fiunt euerisiones, eorum morborum symptomata quædam sunt, sed in habitus uel dispositionis genere consistentia, quod maneant, & quandoq; etiam difficulter amoueantur. Ad secundum genus referri debent, quæ in functionibus ipsis noxæ contingunt. Cuius generis sunt, in sensibilibus quidem functionibus deprauata uisio, auditio, tactus: in naturalibus, uitiatæ coctiones, & huius generis multa. Tertij ordinis symptomata promiscua sunt, ut quæ modo ad affectus, quorum sunt, consequantur, modo ad functionum uitia: ut excrementorum immodicæ uel excretiones, uel suppressiones, quæ & ipsæ interdum uel ad intemperies quasdam præter naturam, uel ad functionum noxas sequuntur. Immodica namque excretio (ut in exemplo) uel facultatis retentricis infirmitatem in suo munere obeundo sequitur, uel uiscerum intemperiem aliquam. Sed de his v. l. lib. latius.

NEC AB re fuerit singula deinceps oratione persequi, si prius admonuerimus id, quod in commentarijs de Morborum diff

rum differentia diximus. Nempe quòd ij qui non corporis affectum, per quam agimus, sed ipsas actiones sanitatem esse putauerunt, ad morbos referent ea, quæ nos modo inter symptomata, de actionum noxa docemus, in nominibus duntaxat à nobis dissidentes: si scilicet in rebus ipsis nullum admittant errorem. Porro quicquid erroris in huiusmodi docendi genere committitur, id ferè (ut sæpe diximus) ob derelictam aliquam differentiam euenire solet. Igitur si omnes persequantur, & eas non symptomatum, sed morborum dicant esse differentias, non de rebus, sed de nomine solum à nobis discrepabunt. Iam ad sermonis principium redeunt, ipsas differentias explicemus. Quoniam symptoma generatim quidem appellatur, quicquid animanti præter naturam accidit, ut & morbi, & eorum causæ (eas dico quæ intra corpus consistunt, non procatasticæ, id est euicentes & externas) symptomata esse censeantur. In altera uero significatione, & magis speciatim, quicquid præter naturam se habet (excipiendo & morbos & causas) symptoma uocatur. Atque de huiusmodi in præsentia loqui instituiamus.

Symptoma
generatim.

Symptoma
speciatim.

Q V I I N actione ipsa sanitatem, et morbum, non in habitu collocant, rectè actionum noxas (quæ Galenus hic symptomata uocat) morborum ipsi differentias appellabunt, solo tantum nomine à Galeni sententia dissidentes. Sed quum in actione, neq; sanitatem, neq; morbum consistere posse, ipsemet Galenus primo huius tractationis libro exacte docuerit, præstiterit certè magis functionum uitia non morborum differentias, sed symptomata potius appellare. liberum tamen esto pro suo cuique uoto, et arbitrato hæc nominare, modo ex hac ipsa uaria nuncupatione, in rebus ipsis nihil caliginis, et erroris suboriatur: qui tum certè nasci solet, quum ignoratis rerum, de quibus differimus differentijs, ad ipsarum rerum tractationem temere progredimur, differentias interim haud parum multas omittentes, quæ omnis tractationis, cognitionisq; rerum scopum remouentur. Ac proinde rectissime supra à Galeno dictum est, diuisionis artificio ad morborum omnium inuentionem perueniri posse: nec iniuria: nam ea est diuisionis uis, atque potestas, ut deductione quadam uniuersas rei differentias colligat, ex quibus rei propositæ notionem, ueramq; naturam nanciscamur. De qua diuidendi methodo, quum exactè sit à nobis, libro primo, cap. I I I I. tractatum, nihil amplius ad id modo adiiciendum censuimus.

Errores unde
nasci soleant.

Diuisionis uis
& potestas.

CAPVT III.

PRincipio meminisse oportet triplicem esse symptomatum naturam, & sic deinceps omnia diuidere, ab actione læsa
auspic

*Lib. i. Coc. Hic halluci-
nat. natus est in
sub finibus. terpres, nec
fideliter uer-
tit, diuidens
actiones ani-
males i prin-
cipes faculta-
tes. quā Gre-
cus Galeni
codex longe
aliter habe-
at, ut hic sub-
nectetur seor-
sim.*

*Male bifari-
am dici.*

auspicantes. Atque hanc in duo prima genera secabimus, quippe functionum ipsarum duæ sunt primæ differentia. Aliæ ad animam, aliæ ad naturam, pertinere dicuntur: proinde illæ animales, hæ naturales appellantur. Rursus animæ malium actionum genus trifariam distinguitur, in sensibiles, motrices, & principes facultates: nec ab re fuerit, facilius doctrinæ gratia, huiusmodi uocabulis uti: deinde quælibet earum quæ dictæ sunt, per suas differentias distinguamus. Nam sentiendi animæ functio, quinque omnino modis explicatur. Est enim uidendi, odorandi, gustandi, audiendi, atque tangendi functio. At mouendi functio, ut unum, idæ certum sibi instrumentum uendicat, ita & motionis modum ipsum habet unum (ita enim iam demonstratum est, in eo opere quod de Musculorum motu conscripsimus) sed particulatim in uarijs instrumentis adeo uariatur, ut multiformis esse uideri possit. Porro reliqua animæ functio, quæ à principe potentia prodit, per imaginationem, cogitationem, & memoriam diuiditur. Igitur sentiendi functiones, noxas subeunt: quarum communes quidem omnibus sunt sensus priuatio, & sentiendi difficultas (uoco autem in præsentia sentiendi difficultatem, omnem malam sensationem) particulares uero, in singulorum sensuum functionibus deprehenduntur: ut in oculis cæcitas, uisus hebes, deprauata uisio: In auribus surditas, grauis auditio, deprauata auditio. Ita & de lingua, & naribus, & tactu, ad portionem horum dicendum est: quam propria nomina non obtinent. Aut enim propria sensibilia omnino non sentiunt, aut male sentiunt. Male autem bifariam dicitur: uel enim idem quod debiliter, uel idem quod deprauate significat.

Recte quidem Galenus hoc nobis primum memoria tenendum præcepit, tria esse prima, præcipuæq; symptomatum genera superiori iam capite explicata: quod præfate diuisionis symptomatum membra sigillatim sit pertractaturus, quæq; in unoquoq; generum differentia inueniantur, methodo peruestigaturus. Quam sanè tripartitam symptomatum naturam nisi quis recte tenuerit, nihil eorum quæ mox dicentur, est intellecturus. Ac proinde ad sequentia non minimum momenti habituram præcedentium dogmatum memoriam Galenus candidè monet. Quum itaq; & in affectu, & in actione læsa, & in his quæ ad utraq; sequuntur, symptomata omnia sint locata, ab uitata actione rem omnem ingred

ingreditur, functionum in primis differentijs præcipuis constitutis: nam sic oportet diuidendi methodo incedentem progredi. Illarum igitur alie ad animam, ad naturam alie pertinent. Animales illæ hæ: naturales uocantur.

At quoniam haud satis hic interpretis suo interpretandi muneri satisfecisse mihi est uisus, quod animalium functionum genus in sensiles, motrices, & principes facultates diduxerit, quod stare nullo prorsus pacto potest, quum sit facultas uel Galeni testimonio, functionis causa, in quam actio ipsa diuidi minime potest, eam ob rem Galeni græcam ad uerbum sericim subnectere nō piguit: quod doctus lector intelligere possit, non calumniandi studio, sed proferendæ potius ueritatis causa, nos in hæc diuertisse. Itaq; Galeni græca lectio ad hunc modum habet, τῶν ἐν τῷ σώματι ὄντων ἀντικειμένων διαφορῶν: αἱ μὲν γὰρ ψυχῆς, αἱ δὲ φύσεως ὄντι: καὶ καὶ αὐτὰ διὰ τὸ τοῦ ψυχικῆς μὲν αἱ ποτίζουσαι, φυσικῆς δὲ αἱ σὺν τῷ σώματι. Αὐτῶν δὲ τὰς ποτίζουσας τὴν φύσιν ἵσται τὰς ἀντικειμένας, καὶ τὰς κινητικὰς, καὶ τὰς πρὸς τὰς ἰσχυροτάτας. Quod est, Actionum ipsarum due sunt primæ differentie, Alie quidem anime, alie naturæ sunt. Quapropter priores quidem animales, posteriores naturales dicuntur. Priores igitur animales rursus in sensitiuas, motricesq; & tertias principes diuidimus. Verum posteaquam eo loci incidimus, ut de anime, naturæq; actionibus, & symptomatis, sit nobis locupletius disserendum, ad huius sane loci plenam, pro sui dignitate, explicationem conuenire uideretur, ut de anime essentia, à qua animales functiones dicuntur, & de natura item, à qua naturales, exactius loqueremur. Sic enim & commentatio hæc nostra tota uberius, prægnantiorq; redderetur, & Galeni sensa lucidiora fierent. Sed quum earum rerum tractatio ad philosophum, quam medicum, potius spectet (nam anime essentiam definire uelle, quum in omni alia tractatione audax, ut inquit Galenus, facinus sit, in medica certe præter audaciam superuacuum etiam) & argumentum hoc omne ad quintum huius tractationis librum pertineat: ad eum locum isthæc enarranda seruare præstitit magis, id tantum hoc loco candidè adnotemus Galenum hic de anima, & natura, tanquam re, & ratione diuersis tractasse: nec iniuria: cum alia sit anime, naturæ alia, atq; diuersa ratio. Animam eam esse in nobis substantiam Plato rectissimè censuit, qua mouemur, sentimus, & animantes sumus: quæ maxime propria est ipsius ratio. Naturam uero, eam potentiam uocare solet Galenus, quæ regendo corpori præficitur: quam & ipsam Hippocrates commodationem esse quandam elementorum plena fide existimauit. Quæ igitur in nobis facultas uitæ necessaria subministrat, nutritionisq; in uniuersum munia obit, & in totum, corpus ipsum tutandum suscepit, ea certe natura iure dicitur: quæ sensum, & motum atq; quiddam his etiam diuinius, nempe cogitationem, memoriam, intellectum præstat, hanc Anime uocabulo dignamur: quod ijs functionibus & animantes dicamur, & brutorum naturam quam longissime superemus. Ab hac igitur prodeuntes actiones, animales, ab illa naturales dicuntur. Postremi huius ordinis sunt, cibi concoctio, eiusdem distributio, nutritio, excrementorum pulso, generatio, & huiusmodi alia, quæ ut fiant, corporeis organis egent, & à natura (ut medici tradunt) fieri dicuntur. Prioris hæc, sensatio,

s. de sympt.
caus.

s. de symp. caus.
Lib. de nat. hu.
& 1. Aphorif.
textu 24. & 25.
item aph. text. 2.
& Gal. 3. de te-
per.

satio, motio, cogitatio, memoria, intellectus, ratiocinatio, & quaecumque diuini-
oris illius auras, atque naturae uim spirantia, sine ullo, uel saltem quaminus cor-
poris adminiculo sese proferunt, & quam longissime pandunt. Quae nemo à
nostra ipsorum natura (ut quam cum brutis, & terrae nascentibus communem
(ut Plato uult) habeamus) sed ab anima potius diuiniore parte fieri dicit.
Sed de his alias abunde. Ad institutum uero redeunt, symptomatum eorum
quae in actionum lesione consistunt, naturam omnem cum Galeno pertracte-
mus, a sensilibus exorsi : quod haec nobis magis pateant, & eorum pathemata
facilius agnoscantur. Itaque & in uisu, & in auditu, atque ceteris sensuum in-
strumentis tria contingunt symptomatum genera, nempe priuatio, imbecilli-
tas, hoc est diminuta actio, & deprauata. ut in uisu (exempli causa) caecitas,
actionis est priuatio: hebes, obtusaque uisio, functio est diminuta: obliquus stra-
busque contuitus, deprauata. Fit autem priuatio à uehementissima quapiam
caussa: imbecilla à parua, & non ualde molesta: corrupta, & deprauata à me-
diocri: quae neque tam uehemens fuit ut priuationem inferre, neque rursus ita im-
becilla, ut solam protulerit infirmitatem, sed supra hanc, actionis quoque corru-
ptelam. Atque ita in singulis sensorij exemplo deducere potes. Nam uel omni-
no propria obiecta non sentiunt, uel male, difficulterque sentiunt. Male autem
bifariam dicitur, nempe debiliter, & deprauate: quae enim alterutro fiunt mo-
do, ea male fieri dicuntur.

Male bifariam
dici.

T A C T V S autem in sua functione preter reliquas sensationes, proprium, & insigne symptoma obtinet, nempe dolorem. Qui licet ceteros sensus ob externa, eademq; propria sensilia obturbet, hunc tamen sensum non solum ob externa sensilia, sed multo magis ob intimos corporis affectus discruciat: idq; interdum adeo uehementer, ut laborantes doloris grauitate uicti, seipsos interimere cogantur. Atq; oculos identidem dolor inuadit ob lucis splendorem. Similiter aures, ob uehementem, & asperum strepitum. In olfactu quoque, & gustu, alia quaedam molestia eueniunt, prout quilibet horum a proprio sensili dolenter fuerit affectus. Maximi uero dolores in sensu tactus percipiuntur. Etenim uehemens dolor, quo in auribus ob phlegmonem, aut alium quempiam affectum torquemur, non ad sensum auditus, sed ad tactum proprie pertinet: quippe qui omnium sensuum instrumentis communis est: quum aliorum quatuor quilibet, suo duntaxat instrumento contentus sit. Ita in oculis subinde uehementes dolores excitantur, sensu tactus in ipsis laborante. Huius generis symptomatum sunt, & dentium, & crassioris intestini (Græci colon uocant) dolor itidem, & pruritus. Sed non oportet te sollicitum esse, ut circa quamlibet

24. is. 2
particular
6/2

Catena pifus
oply tantus (Pugni)
vires, tantus sine
relicis Pifus
Pbi. pifus. Tg.
mpt. cap. 70. ya
rappaf. 75 lib. 3.
dr. animas. qfist
Cap. 71. Ali or
Vintor moy of t
opud mltid, puf
gratus p. tantus.

Quint. tot. ray. 13.
Lib. 3. de anim.
Eactu subactu moy
Ectoa gectat animal
Vot. Gmbo. Aygw.
Lib. de anim.

C. Procnebia Augusti fanniasis? In maximo dolore stomachici
dixit se totum perire. Plin. lib. 36. cap. 24.

Gr. rousang Ende deder agnatus, dimittit populi, utique contra Symptoma. per ynguentum.
per agnatus. Cap. 7. lib. 12. per yd.

quamlibet particulam proprium nomen inuenias, quale est cephalalgia, id est capitis dolor : otalgia, id est auris dolor : cardialgia, id est cordis dolor : quippe non inuenies instituta nomina. Sed satis fuerit, ut huiusmodi omnia oratione interpreteris, dicendo uelica dolor, itidem & renum, & lienis, & genu, & pedis, atq; sic reliquorum omnium. Atque hæc sunt functionum, quæ ad sensus pertinent, symptomata. Quibus præterea duo, non mediocris notæ, addi debent: nempe uigilia, & ueternus : quæ in primo omnium sensu, qui communis quoq; dicitur, consistunt.

ἄνευ βάρους ἀπο-
 πληξίας, κέρου, κα-
 καθολοῦ, γιὰ τοὺς ὁσὺς.
 ταν. 21. Lib. 13. metz.

TACTVS in homine quā sit (uel Aristotelis testimonio) sensuum omnium
externorum perfectissimus (quod & eo sensu omnium animalium prudētissimus
censeatur, & eo ipso animalia cetera cuncta superet, quum nos illa alijs sen-
sorijs, multis numeris superent, ut linx uisu, aper auditu, canis odoratu) eo
oportet quæ in ipso fiunt symptomata, tanto ceteris magnitudine, ac uehemen-
tia præstare, quanto tactus ipse reliquos in homine sensus superat. Præcipuum
igitur illius symptomata dolor est, hoc est, tristis ille sensus affatim, uiolenterq;
incidens: sic enim Plato dolorem definit. Rectè autem dolor, tactus symptoma
esse à Galeno ponitur, quod quum tactus ipsius plures sint sensiones (ut præ-
ter Galenum hic, summus etiam philosophorum Aristoteles sensit: percipit
namq; tactus qualitates primas uocatæ omnes, item & secundas, molliciem, du-
ritiem, grauitatem, leuitatem, asperitatem, leuorem) inter has ipsas tamen tactus
sensiones, iure dolorem reposituisse Galenum censendum est: quum sit planè ni-
hil aliud dolor, quàm rei contristantis, & in contrarium naturæ habitum mu-
tantis repentina perceptio. Vnde 1. de locis describitur esse dolor, tristis quis-
piam sensus, qui & ipse quum in nullum reliquorum sensuum congruè referri
possit (habent enim reliqui externi sensus omnes, peculiare sibi, ac proprias
sensiones, & obiecta, ut uisus uisionem, coloremq; auditus sonorum perceptio-
nem, gustus saporum, odoratus odorum: cuiuslibet autem horum unica est fun-
ctio, unum obiectum quod peculiariter sensui cōueniat, ita traditè Aristotele)
fit, ut ad solum tactum sit referendus: ut cuius nimirum sit actio quædam corru-
pta, uti uoluptas, cōueniens, & perfecta. Quod uel ex hoc loco monstrari quàm
apertissime potest: quū inter reliquas tactus sensiones, dolorē Galenus tanquam
ex præcipuis unam, reposituerit: & merito quidē. Nam reliqua omnia quæ à ta-
ctu percipiuntur, calor, frigiditas, molities, asperitas, & huius generis talia,
per se ipsa quidem non offendunt, ni ualde excellētia sint (excellēs namq; sensi-
bile omne corrumpit sensum) dolor uero, uel minimus etiam, offendit: & si plu-
sculum augeatur, in totum corrumpit: quod sui uehementia & ualido occurſu
magnam inferat lesionem. unde rectissime Hippocrates, ab ijs quæ naturam mu-
tant, & corrumpunt, dolores excitari scripsit. Ob id autem in hoc ipso sensu
maximos percipi dolores Galenus hic asserit, quod is in nobis sensus præ cate-
ris exaltissimus sit, maximeq; perfectus: ut Aristotelis testimonio confirmatur.

2. de anima,
tex.com.94.

Dolor quid,

2. de anima te-
xtu, com. 107°
& 108°.

Dolor.

de anima
pluribus cap.

2. de Anima.

2. de anima te-
xtu.com. 113.

2. de anima te-
xtu, com. 94.

5 2

Quantobrem

Injunctio ~~medicinalis~~ medicinalis contra dolores } Polioja rubra? fuliginosa.
 Injunctio ~~medicinalis~~ medicinalis contra dolores } et ariditas?

1. de tempera-
mentis.

In ante mediet-
nati. cap. 8. no-
uae ueris.

Ex. 1. Tuscula.

Quamobrem necesse est, ut quæ in ipso pathemata fiunt, tanto cæteris sint ualidiora, quanto hic sensus reliquos omnes perfectione superat, & bonitate. Quin quum & ipse sensus tactus in medio quodam qualitatuum tangibilium temperamento positus sit (quod uel Galeni testimonio, ipsum qualitatuum, & rerum sensibilibium actu talium iudicem esse oporteat, eoq; sit cutis hominis, præsertim manus, omnium extremorum uerè media) sit, ut quæ hanc symmetriam eueriant, potentissima sint, & maximam uim inferentia. Bene namq; temperata, morbosis causis, uel Galeni sententia, amplius reniti solent. Nihil mirum igitur si maximos in tactu dolores oriri Galenus scripserit. Oriuntur certè, ac tales nonnumquam, ut ad mortem sæpius cogant: quum sit nimirum tristis res dolor, aspera, amara, inimica naturæ, ad patiendum, tolerandumq; difficilis: ut quæ sæpe etiam fortissimos quosq; ad desperationem compulerit. Testis est Philoſteta ille fortissimus heros mortem dolore nimio, magno eiulatu subiens:

Quum è uiperino morſu uenæ uiscerum
Veneno imbutæ tetros cruciatus cicerent:

Clamat enim,
Heu? quis ſalsis fluctibus mandet
Me ex ſublîmi uertice ſaxi?
Iamiam abſumor, conficit animam
Vis uulneris, ulceris æſtus.

Primo prædi-
ctionum com-
men. 38.

An dolor ſen-
tiatur.

Fortissimum igitur atq; ad uires prosternendas omnes, mortemq; ciendam ualidissimum symptomata dolor est, uel Hippocratis, & Galeni testimonio, nisi quis & uiribus abundet, & firma sit compage præditus, atque ita se ad ferendum dolorem animi magnitudine comparet, ut eum & constantia, & firmitate superare contendat. Nam (ut Seneca inquit) si grauis est dolor, non leuis est gloria: Si leuis, leuis & patientia quoq;. Quis igitur modo dolorem non sentiri proferre audeat, quum molesto suo, grauiq; sensu mortem sæpenumero intulisse multorum sit probatum exemplus? Quod etsi in dubium reuocari à multis (dolorem dico ad tactum sentiri) Apponenſis conciliator ostenderit, ueritas tamen ipsa, atque Galeni sensa, dolorem externo etiam sensu percipi abunde declarant: quum I I I I. de Symptom. caus. & hoc ipso loco, dolorem ex functionibus uitæ tactus unam quidem, atq; præcipuam esse tradiderit. Nempe cum omnium sensuum organis commune hoc sit, ut & uoluptate & dolore affici possint, idq; patiantur non tanquam uisionis, auditionis, odoratus, aut gustus organa: fit ut tanquam tactu prædita uim doloris sentiant. Quæ ratio maxime facit ut dolorem tactu percipi credam. Quamobrem etsi à reliquorum sensuum functionibus haud perinde afficiamur, etiam si deprauate sint (quod ferè, ut philosophi tradunt, immateriales sint) Tactus tamen actiones corruptas præsertim ob id certe sentimus, quod corporeæ quum sint, & affatim incidant, molestam uim inferunt, & eius generis interdum, ut ad nullam qualitatuum tangibilium communium referri possit: cuiusmodi dolor is erat, quem se in scapulis sensisse, quum de his scriberet, Conciliator testatur. Porro & hoc ipsum argumentum est, unum aliquod sensibilibium ad tactum, esse dolorem, quod tristis quis-

pian,

piam, ac molestus sit sensus. Quæ sanè molesta sensatio, quum ad animam non pertineat, ut quæ hisce pathematis minime afficiatur (non enim anima dolet, non angitur, non lætatur, ut Aristoteles uult) fit ut ad corpus ea omnino sensatio pertineat: quumq; nulli reliquorum sensuum sit propria (non enim uisui, auditui, odoratui, aut gustui, ut ex se constat) relinquatur ut ad tactum omnifariam pertineat, atque ab eo sentiatur. Adde, quod quum à Galeno dictum sit, dolorem, sensum tactus ob internos quosdam affectus uehementer discruciare (discruciare autem nequit ni per molestam quandam, & tristem sensationem uim tactui inferentem) fit igitur ut tactus ipse dolorem sentiat, ut à quo uehementissimè se penumero crucietur. Alioqui si dolorem non sentit tactus, quorsum attinet (quod hic dicit Galenus) maximos in sensu tactus percipi dolores? An uerò dolor morbus sit, an pathema, & quæ sint illius causæ, ad quantum huius tractationis librum differenda reijciemus, ubi ex professo de hisce tractabimus. In ijs uerò quæ ad sensus pertinent symptomatis, duo supersunt sensui communi uocato peculiaria, & maxime propria, uigilia, & ueternus quem & soporem nominant. Somnus enim uel Aristotelis testimonio primi sensorij pathema est: ut oppleto namq; primo cerebri uentre, uaporibusq; distento, somnus animali conciliatur: sed hic secundum naturam, ueternus omnino contra naturam. Fit autem, ut Hippocrates ait, temporum musculis affectis: sequiturq; cerebri, ut plurimum, intemperiem frigidam, frigidorumq; excrementorum in eo copiam. Vigilia autem immodicam siccitatem, uel nitroforum, salforumq; succorum redundantiam. Hæc de sensuum symptomatis.

Lib. de somno
& uigilia.

AT FV NCT I O N V M, à quibus motus excitatur, prima symptomata sunt immobilitas, & ad motum difficultas. Sed difficultas est, uel imbecillus & infirmus motus, uel deprauatus. Deprauati motus exempla sunt, tremor, palpitatio, concussio. Quorum symptomatum nonnulla, quum totum corpus occupant, diuersas sortiuntur appellationes, ut emprosthotonos, opisthotonos, & tetanos. Si uerò non solū totum corpus conuellitur, sed principes quoque functiones detinentur, hoc symptoma morbus comitialis appellatur. Quemadmodum & apoplexia, qua simul & totum corpus resoluitur, & principes functiones occupantur. Atque hæc sunt noxæ, quibus actiones quæ ad motum pertinent, impediuntur. Quarum si quæpiam inueniatur, cui proprium, insignetq; nomen non fuerit inditum, ob hoc nemo decipiatur, ut putet præteritum nobis esse aliquod symptoma: quemadmodum neque apnoean, id est spirandi defectum, aut ischurian, id est, urinæ detentionem, aut dysuriam, id est, urinæ difficultatem, aut aphonian, id est, uocis uitium. Ves

Deprauati
motus.

Cap. 20. Lib. 5. ap. 6.

Cap. 7. Lib. 3. Com. ap. 11.

Cap. 10.
Lib. 5. Loc.
ap. 11. & 12.
Lib. 4.

Lib. 5. Com. ap. 11.
Ves

rum medici officium fuerit, ut huiusmodi omnia possit inuenire per singulas functiones animales, neque non cuiuslibet horum differentias, ueluti (si ita euenerit) spirandi difficultas (quum sit unum animalis functionis symptoma, nempe spirationis) quot habeat in uniuersum differentias: id quod in libro de Dyspnœa iam nobis demonstratum est. Aut uocis uitium quibus particulatim distinguatur differentijs: id uero in libello de Voce disseruimus. Ac fieri potest identidem, ut hæsitet aliquis, ad quod genus referendum sit symptoma, ut pandiculatio, oscitatio, sternutamentum, tussis. Sed de his omnibus in sequenti libro, quum symptomatum causas attigerimus, latius dicemus.

IN MOTV quoq; totidem symptomatum genera, quot in sensu euenire consueuerunt: hoc est, motionem ipsam tot in uniuersum modis quot sensationem, lædi posse: nempe si uel in totum auferatur, uel mali edatur. Ad deprauatam itaq; motionem pertinent, tremor, palpitatio, concussio & huius generis: nam alioquin, quam pro nature modo, isthæc omnia sunt. Tremor siquidem, uel teste Galeno, ex duobus contrarijs motibus constat, nimirum membri grauitate deorsum peliente, & facilitate sursum tollente. Palpitatio uero, immodica est musculorum præter naturam distentio, & dilatio: fitq; semper à flatu quapiam, æreæq; substantia, spatium, in quo continetur, quoad explosa sit, ui, & impetu attollente. Hi porro deprauati motus secundum uaria, in quæ incidunt membra, uaria & ipsi Græcis nomina sortiuntur. *Ὀνιδίον* uocat, quum caput quodam rigore neruorum scapulis quasi adnectitur, & in syluestrem ac posteriorem sui partem, seu rigidum torquetur. *Ἐμψοδίον*, quum mentum pectori ferme affigitur, in quæ anteriorem sui partem caput rigens inclinatur. *Τίτρον* nuncupant, quum intenti, & immobilis quaqueuersum, ceruix manet: tumq; in omnem partem rigentia, & inflexa membra manent. Latini una, & communi uoce omnia tenemus, Auicenna cuzen, seu alcuzen, Celsus rigorem. Comitialis quoque morbus ex horum genere est, deprauatorum inquam motuum: qui tum fit, quum noxa ad principes cerebri facultates peruenit, earumq; functiones detinentur. Tumq; præter conuulsionem, mentis, internorumq; sensuum oblesiones contingunt: quo à deprauatis illis motibus comitalem distinguui Galenus in de Locis affect. asserit. In apoplexia uero totum corpus resouitur, uti in comitali conuellitur, & principes item functiones occupantur omnes, nimirum cogitativa, ratiocinatrix, & memoria. Id enim apoplexiam esse Galenus uoluit, quum omnes pariter nerui quum sentiendi, tum mouendi uim amiserunt, tumq; homo ad uitæ functiones inutilis redditur. Ceterum quoniam pandiculatio, oscitatio, sternutamentum, tussis, symptomata quedam sunt, dubitet iure aliquis, in quonam generum reponenda sint, num in eo quod ad animam, an in eo quod ad naturam pertinet. Quem scrupulum etsi in sequentem

librum

Tremor.
5. de Sympto.
caus.
Palpitatio.

Ὀνιδίον.

Ἐμψοδίον.

Τίτρον.

Fen. 1. 3. cap. 3.
Cel. lib. 4. ca. 3.

3. de loc. aff.

Cum sumus qui in capite abundant, frigida est, insensibilis, immobilitas
genuum appropinquat, cum vero ualida est, percutimus potius motus, uia cum
fuerit uolens. Abundat cum, ueluti dicitur, in capite de quo est, de
frigida, immobilitas, de ualens immobilitas motus, de summo uero ualens
Cap. 21. Lib. 13. motus

tes, iuberent ne ea proijcere. Hic singula uasa suis nomen-
claturis probè nominauit. unde intelligere licebat, neq; ima-
ginandi functionem circa illa esse læsam, neque nominum
memoriam deletam. At quam ob rem ipse decreuisset ea ab
alto deijcere, & ita frangere, id uerò coniectura assequi ne-
mo poterat : quanquam ex ipso opere satis constabat eum
infanire. Iam memorandi animæ facultati posse accidere
symptomata, tum in ægotantibus, tum in his, quorum iam
finitus sunt morbi, uel Thucydidis testimonio discere licet:
qui nonnullos è pestilentia seruatos, adeo omnium quæ an-
tea nouerant, fuisse oblitos commemorat, ut non solum suos
familiares non agnoscerent, sed ne seipsos quidem.

Cap. 9. Lib. Memoriae
3. Loc. aff. lesio.

Gr. 18ae Lib. 5.
rap. 7.

Q u i principum cerebri facultatum noxas tractare ingreditur, hoc sibi proœmio
ad rem potissimum inchoandum proponat, Impeditum opus dicere aggredior, &
facundie minime capax: quo Pomponium in orbis situs enarratione usum fuisse
legimus. Quid enim quæso inexplicabile magis, quid ad enarrandū promptum
munus, ac expeditum, quam animæ & superiorum in nobis facultatum vires,
actiones, actionisq; modum, non animo tantum, meditationeq; completi, sed d
scripto tradere, edocere, monstrare? Nos tamen idipsum, etsi non pro rei ma
gnitudine, & dignitate (esset enim id uiri ingenio, doctrinaq; præstantis, & in
omni genere disciplinarum excellentis) pro ingenij tamen nostri modo, ex Ari
stotelis & Galeni potissimum fontibus tractanda assumemus, cuiusq; cerebri fa
cultatum actiones enarrantes, earumq; noxas percurrentes: sic enim inuentio
nis symptomatum in ijs uia feliciter procedet. Animalium itaq; facultatum, item
& functionum duo prima, præcipuaq; genera esse tradunt quum philosophi,
ac rerum naturæ peritum medici quoq; omnes. Primum genus ad sensum o
mnem, motionemq; pertinet, alterum ad animum: hoc mentis, intellectus, &
rationis, illud inferioris cuiusdam potentie, quæ nobis cum brutis est commu
nis. Porro genus illud primum, ad sensationem pertinens, in quinque rursus dif
ferentias diuidunt, nempe uisionem, auditionem, odoratum, gustum, & tactum,
horumq; singulis peculiaria esse à natura tributa instrumenta, quibus functio
nes suas obeant, uisioni oculos, auditioni aures, odoratui nares, gustui linguam,
tactui subditos cuti uniuersæ neruus. Horum autem sensuum functiones in p
tentia habent, sensuiq; exposita membra, ita sunt & ipse exploratissime, ac co
gnitæ nobis. Postremum uerò genus, quod principum animæ facultatum esse
traditur, ut abstrusum magis & in naturæ uisceribus quasi reconditum latet,
sic sanè multam in se habet difficultatem, & quæ diu, multumq; torset quum
philosophos, tum medicos ferme omnes. Nam neque in se ipsa generis in
suar species, neque in functionum differentiis, neque in ipso denique operandi
modo conuenire, quicunq; de eare longos texerunt sermones. Quæ nos, ne
plus quam par sit, longiores simus, consultò præteribimus, ea tantum ex Aristot
elis &

telis & Galeni promptuario recensentes, quæ ad hunc Galeni locum explicandum satis esse uidebuntur. Aristoteles igitur, Theophrastus, Themistius ac Peripatetici penè omnes internas cerebri ficulnates quatuor in totum esse prodiderunt, sensum communem uocatum, imaginatiuam, ratiocinatricem, quam & cogitatiuam uocant medici, memoratiuam posteriorem. Harum porro ut uarie sunt actiones, ita & uarie in cerebro sedes. Sensum itaque hunc, communem ob id iure appellant, quod percipiendus omnibus omnium externorum sensuum functionibus sese ex æquo accommodet, illorumque omnium solus ipse sensata percipiat: quod nemini externorum sensuum conuenire posse Aristoteles prodidit. Est autem interna quædam cerebri uis, qua externorum sensuum omnium sensata comprehenduntur, atque etiam abinuicem distinguuntur. Quum enim album à dulci in lacte, flauitiem rursus à dulcedine in melle inter noscamus, planè necesse est sensum esse aliquem (ut Themistius ait) qui hæc diiudicet: propterea, quod sensilium differentias sentire, perpendi; non alia uis, quam sensibili conuenit. Est igitur sensualis quæpiam uis, in quam functiones diuersissimas omnium sensuum finire oporteat. unde constat sensum hunc, duplici esse ratione in homine positum, altera, ut esset quod externorum sensuum functiones perciperet (nam neque uisus uisionem, neque auditionem auditus, neque rursus auditionem uisus, aut uisionem auditus comprehendere potest, sed & ab oculo uisionem, & ab aure, ceu instrumento, auditum perfici, solus sensus communis indicat) altera, ut contrarias, & maxime diuersas sensilium qualitates distinguat, & item coactas in se, atque coniunctas externorum sensuum ideas simul & reciperet, & quasi æquus iudex, de ambabus iudicium ac sententiam ferret. Quamobrem is ipse aliud esse colorem, aliud sonum, aliud saporem discernit: ac proinde ex sensu perceptis, hoc album, dulce illud, aut idè utraq; esse nouit: quod nemini externorum sensuum est à natura tributum: quum neque colorem auditus, nec sonum uisus, nec odorem gustus percipiat. Quamobrem appositè Aristoteles sensum hunc puncto, centroque circuli respondere, ac quadamtenus similem esse uoluit. Nam ut ad centrum, ceu ad finem quandam omnibus unum, cunctæ ab extrema circumfrentia ductæ lineæ finiuntur, sic ad hunc sensum in nobis internum reliquorum sensuum functiones, tanquam ad iudicem, deferuntur. Vnde rectissime Themistius sensum hunc, primum, ac principem uocandum merito censuit, quod externis sensibus ceu simulatu multiplici, ac uario, utatur: ipsi sequi instar regis, ac iudicis, tanquam pro tribunali sedens, & spiritu illo curi ipsi adiutus, de omnibus, quæ quinque illi sensus suis quinque officijs perfecti annunciarunt, pronunciat, censet ac iudicat. Ac proinde re quidem ipsa, unum, & simplicem functione, multiplicem, ac uarium esse uolunt: unum quidem, ut iudicem, ut receptorem, multifidum: quæ Auerroys fuit sententia. Sensum communem proximè sequitur imaginatiua, Græcis *φαντασία* dicta: quod uisa (quæ illi *φαντασµατα* uocant) nobis ab ea proueniunt. Hanc autem Aristoteles, & eius paraphrastes Themistius potentiam quandam esse animæ uolunt à sensibus ortam, quæ formas & imagines rerum quas præbent, & renunciant sensus, retineat, & consignet in se: ita, ut uel digressis istis, quæ sensus ciebant, illorum

Sensus communis cur sic uocatus.

3. de ani. cap. 11.

3. de ani. cap. 7.

Sensus communis duplex ratio.

3. de anima ubi supra.

3. de anima comment. 149.

3. de anima, capit. eodem.

3. de ani. ca. 15.

Imaginationis
uis.Imaginationis se
des.Galenus hanc
potentiā, prin-
cipē uocat ani-
mæ facultatem.
s. de usu. part.
cap. 6.Intellectus.
Mens.

tamen uestigia, & effigies diutius hærant, & cunctentur in nobis. Ac proinde huius facultatis motionem, sensus in actu positus (ut Themistius tradit) creare solet: cum sensus ipsi à sensilibus exterioribus commoti, & lacesciti, primum simulachra ab ijs missa recipiunt, deinde hanc animæ uim, quam phantasiam, & imaginationem uocamus, impellunt, ipsaq; ab ijs quasi rerum umbris, & in actu ducitur. Cuius functio quam pene tota ab ijs quasi rerum umbris, pendeat, fit, ut imaginari quæ uolumus, in nostra sit potestate. unde illud cœ- nit ut ea nobis sæpenumero effingamus, quæ nullatenus esse possunt, ut tricapi- tes, & alatos homines, hyppocentaurum, charybdim & scyllam, chimæram, & huiusmodi uana. Nam ut Aristoteles, & philosophi omnes uolunt, facultas hæc sensatarum seorsim rerum simulachra confundit, miscet, format, atq; con- iungit, nullo tamen ad hæc sequente iudicio, nullo uel assensu, aut dissensu. Nam hoc altioris est potentie, nempe cogitatiue, & ratiocinatricis: unde fit, ut ne- que à uisibilibus aut inuicibilibus, aut horrendis (quæ nobis in somno plurima occurrunt) aut noxam subeamus, aut ualde immutemur, nisi magna, uehementiq; sint: ne- que item quam nobis etiam uigilantibus horrendos terræmotus, clades, pestes, mortes proponimus, ulla sequatur uel consternatio, uel afflictio. Quod quæ- admodum picta non deterrent, ita nec uisa illa, atque figmenta, quæ ipsi arbi- tratu nostro confundimus, & permiscemus. Hæc enim assensus non sequitur ul- lus, ac proinde uana esse putantes haud magnopere afficimur. Potentie huius sedem cum sensu communi eandem plerique esse uoluerunt, in primo utiq; ce- rebri uentre locantes: sed non prorsus eadem in parte, neque eodem tempera- mento functiones edere suas rerum naturæ periti asseuerant. Sensus nanque communis humido, imaginatiua sicco magis operatur: in humido enim appre- hensio facilior, in sicco conseruatio. Cogitatiua porro altera est principum fa- cultatum, eaq; medicis uel præcipua, quam ratiocinatricem Galenus hic nomi- nat. Huius est conceptus animo species sub censum, ac iudicium reuocare, atq; rerum imagines de potentia (ut philosophi loquuntur) abstrahere, hoc est, è crassis, corporeis, ac materia constantibus, incorporeas, nulliq; materiæ subie- ctas reddere: ac proinde de singulis ratiocinari, differere, iudicare, uel Galeni testiimonio, potest. Quæ sanè potentia dum in altissimis illis, ac nulli animan- tium alteri, præter quam homini accessibilibus naturæ recessibus, adytisq; uer- satur (uti dum uniuersalia, dum separatas uocatas substantias, dum astrorum inexplicabiles motus, dum indiuisibilia, & quæ de succedentium genere sunt, mediatur, inquit, naturamq; omnem rimatur) tum planè intellectus, mensq; uocatur, nullis corporis repagulis districta, nullis uinculis adligata, corporeo organo non utens, soluta sed ipsa, libera, uaga, momento summa, imaq; per- uolans, quod uult fertur: uerum inuenire, falsum dignoscere, ex quibus quæ se- quantur, quæ quibus repugnent, distinguere, segregareq; nouit. Cogitatiue porro sedem, altissimum capitis locum mediumq; cerebri uentrem, ceu arcem tutissimam, medici posuere. Extremam, memoriam esse uolunt: quæ quod à prioribus cerebri facultatibus, suis cuiusq; functionibus, elaboratum est, atque receptum, hæc, ceu fidißima tutrix, ipsa conseruat, fouet ac ueluti in horreum condit:

condit : & quæ firma contentione seruauit, in usus tum expronit, quum cate-
 re suo iam amplius munere non funguntur. Quorsum enim attinet tam multa,
 eaq; uaria animo concepiſſe ſimulachra rerum, ni illa aliquo, tanquam recon-
 dita, aſſeruentur? Eò fit, ut ad obliuionem, ignorationemq; rerum, hoc quaſi
 ſemper promptum, paratumq; præſidium habeamus memoriæ adnuncido, de
 apprehenſis ratiocinantes, & quæ uolumus remunifcentes. Huius porro domu-
 cilium, poſtremam cerebri partem (ut quæ ſit omnium ſeciſſima, aptiſſima quæ
 ad rerum ſenſatarum imagines conſeruandas) uno omnes ore conſtitentur. Atq;
 hæc ferme ſunt, quæ ad præſentem Galeni locum pro ſui dignitate explicandam
 ex Ariſtotelis potiſſimum caſtris mutuanda mihi ſunt uifa. Nunc ad Galenum
 reuertor. In priore itaque principum potentia, nempe imaginatiua, uti in reli-
 quis tria contingunt noxarum in functionibus genera. Nam aut omnino nihil
 agit, aut male agit. Nihil prorſus in ea affectione agere dicitur, quæ illius ue-
 luti paralyſis quedam, & reſolutio eſt : uocaturq; *καπνος*, id eſt, ſopor : eſtq;
 id ſymptoma abolitæ imaginariæ facultatis actio. Nam ut in neruorum reſolu-
 tione motus membris omnis, atque interdum etiam ſenſus adimatur, ſic ſopore
 actio ſimulachra rerum continendi, & apprehendendi (quæ peculiaris eſt ima-
 ginatiuæ functio) aufertur omnis. Inſtrumentis nimirum, quibus hæc perfici-
 tur actio, ualde ab hoc pathemate uitiat. Quod tum fieri dicitur, cum mul-
 tus, craſſuſq; humor, aut huiusmodi aliquid, eius facultatis ſedem (nempe prio-
 rem cerebri uentrem) compleuerit. unde neceſſum eſt intemperato eo organo
 actionem male, aut omnino non procedere. Eſtq; ex hoc Galeni loco luce me-
 ridiana clarior, imaginatiuam uocatam potentiam, priore in uentriculo cere-
 bri ſuam edere actionem, alioqui ſopor (primi in cerebro uentris pathema) il-
 lius facultatis actioni minime incommodaret, ni & ipſa id domicilium, tanquam
 ſedem ſibi propriam, haberet. Deprauata porro eius facultatis functio delirium
 eſt. nam qui ad hunc modum laborant, quæ concipiunt ſingula, deprauatè,
 corruptèq; apprehendunt, atque aliter, quam pro ſuæ naturæ modo habeant.
 Infirmi autem, & quaſi deficientes huius facultatis motus in ueterno, & le-
 thargo apparent. Nam ut in his pathematis nonnihil ea operatur facultas, ſi
 quidem rerum ſenſatarum imagines qui ſic afficiuntur, continent, ſic certe id
 debilitat faciunt, quod ut plurimum occupata ſint uitioſo quopiam excremen-
 to illius inſtrumenta : ſed non ita tamen ut omnem illi agendi uim adimant. Ea-
 dem & in cogitandi facultate eueniunt. Si quidem dementia, qui extremus eſt
 inſania, & ſtultitia, ſupremuſq; gradus, huius facultatis quaſi abolitio quæ-
 dam, ac reſolutio eſt. Quod tum fit, cum de apprehenſis nequicquam ratioci-
 nari, non ex præcedentibus ſequentia elicere, nihil formare, diſtinguere nihil
 nouerunt, aut mala uitare, aut proſequi bona. Atque qui in hoc genere ſunt,
 tum amentes, tum dementes, id eſt, ſine mente, & ratione dicuntur. Stultitia
 autem, deſiciens eſt huius facultatis, infirmuſq; motus : hanc & fatuitatem no-
 minant. Delirium uerò, id eſt, errans illa ratiocinatio, corrupta eſt eius facul-
 tatis actio, interdum ambarum quidem facultatum, ut quum imaginandi, & ra-
 tiocinandi motus deprauantur, interdum alterius tantum, ut ſubiecta nobis hic

*καπνος.**Delirium.**Dementia.**Dementia,
Stultitia.*

Historia.

à Galeno exempla declarant. Nam Theophilo medico cogitandi quidem uis incolumis perstabat, leſa tantum imaginatiua: quum falſò tibicines coram pulſare crederet, ob idq; è cubiculo pellendos iuberet. Iudicium quidem in co optimum, & rectum, quòd eos pellendos cenſeret qui ſibi moleſti eſſent: conceptus uerò, & apprehenſio deprauata, quòd eos adeſſe putaret, qui aberant, quòd ſonos, & tibias quæ nuſquam eſſent, ſibi in animo effinxiſſet. Ei uero qui uafa proijciebat, oppoſitum accidit, nam imaginandi functio rectè quidem procedebat, ſingula ſuo quæque nomine appellans: cogitandi uerò, & intelligendi, corrupta, ut qui ſine delectu, aut ratione uſui futura uafa proijceret, & fruſtillatim eſſringeret. Vtriuſq; autem generis pathematis affectos non paucos ipſe uidi. Nam puellam uirginè, formæ, moribꝫq; inſignem, & amabilem, priore ſymptomate malè affectam, curandamq; à me haud ita pridem antea rexi. Quæ & ipſa ex metu, mæroreq; graui in ualidum delirium tranſiuit, huiusmodi, ut omnes ſe inuiſentes & probè cognosceret, & quicquid eorum quiq; in uita feciſſent, uel quæ ipſa uidiſſet, aut ab alijs accepiſſet omnia rectè recenſeret, ſed laruas, umbras, funera coram ſe multa, pollinctores, pullatos teſdiferos, mortuum fratrem (qui haud ita multum antea fatiſ conceſſerat) adeſſe ita exiſtimabat, ut ab ea meditatione auelli nulla ratione potuerit. Procedente tandem affectu, moraq; ſeniore reddito, utræq; facultates & cogitandi, & imaginandi leſionem ſubière: tumq; fatuitas illa prior, in furorem uerſa eſt, ac delirium acre: ita, ut & uinculis, & plagis ad moderandam inſaniam fuerit opus. Hanc nos ſuperùm benigno fauore, noſtraq; qualicunq; induſtria, methodo curauimus, & in curatione proſecimus, miſſo ſanguine, præſidijsq; multis ad atram bilem maxime appoſitis. Delirantes etiam multos quum per febrium incrementa & ſtatus, tum per melancholicos affectus non raro eſt uidere. Thucididis autem autoritas teſtimonio eſſe poteſt non aſpernando, eadem memorie ipſi quæ reliquis facultatibus accidere poſſe. Cuius & ij rursus indubiam fidem faciunt, qui à comitiali uel histericis ſymptomatis leuati nihil eorum quæ per acceſſionem geſta ſunt, quæq; ab ipſis dicta, meminerunt. Atque hæc de facultatum animæ ſymptomatis dixiſſe ſit ſatis.

CAPVT IIII.

OSTQVAM de ſymptomatis, quæ principem Animi potētiam offendere ſolent, dictum eſt, tranſeundū tam uidetur ad aliud functionū genus, quas naturales uocant. Atq; harum ſingulis eueniūt ſymptomata, aut quia nō ſiūt, aut quia male ſiūt. Eiꝫſmodi ſunt ſymptomata, quæ appetendi facultatē comitantur, nēpe abſoluta appetentia, difficilis appetentia, & immodica ciborum cupiditas. Atque in concoquendi potentia, ἀπεπρία, id eſt, cruditas, & tarda concoctio, & difficilis concoctio. Similiter circa digeſtionem quoq; cibi per corpus. At circa ſanguinis

Naturalium
functionum
ſymptoma=
ta.

Cap. 5.
Lib. 5. Cor. apert.

nis generationem, quum aut non fit, aut malè fit, nascuntur symptomata: ad hoc symptomatum genus reducitur aqua intercus. Porro circa nutritionis actionem, si scopum non attigerit, *ἀτροφία*, id est, quum sumpto cibo corpus non alitur, & *φθίσις*, id est, tabes, accidunt. Vitiatam uero nutritionem sequuntur, *λευκία*, id est, uutiligo, *ophiasis*, *alopexia*, & reliqua id genus symptomata. Ceterum abolitio pulsationis, & mala pulsatio functionis, quæ in pulsibus attenditur, symptomata sunt. Itidem in expellendi functione siue omnino non fiat, siue non probè fiat, symptomata consistunt: quorum alia quidem propria appellatione carent ueluti id quod atram bilem sequitur, alia nomen habent consuetum, ut icteros, id est morbus regius.

Cap. 6. Lib. 6. Coc. aph.

Cap. 7. Lib. 6. Coc. aph.

E O R V M, in quibus cadere symptomata antè Galenus dixerat, ad animam unum, ad naturam alterum spectare præcedente capite dictum est: Ac quæ in priore illo, qualiaq; contingerent symptomata, & id quoque monstratum. Ad alterum nunc transire genus, quod in naturalium functionum noxa contingit, uel ipso sermonis progressu, necessarium Galeno uisum est. Ob id autè naturale hoc totum uocant genus, quòd ciborum, potuumq; confectioni, digestioni, ac in uniuersum omni quæ in nobis fit nutritioni, dicatum sit. Quam sanè actionem proprie naturalem communi nomine uocant, quòd ab ea fiat in nobis potentia, quæ regendo corpori præficitur: quàm naturam uocare solet Galenus. Quæ igitur ab hac functione proueniunt, iure naturales uocantur: eaq; etiam instrumenta quæ actioni huic adminiculantur, naturalia nuncupare medici solent. Quo de genere toto, deq; euenientibus in eo symptomatis, omnis posthac Galeno futurus est sermo. In naturalibus itaq; functionibus eadem contingunt, quæ in animalibus nozarum genera: nam uel aufertur in totum, uel infirmè, uel deprauatè fit actio. Ac proinde quæcumq; in appetentia, concoctione, digestionem, sanguinis generatione, alimenti assimilatione, noxæ contingunt, ad hoc genus sunt referenda: item & quæ in pulsuum usu lesiones obueniunt. Nam huius unius adminiculo calidi innati in nobis robur, & essentia conseruatur. Huc item spectant quæcumq; ad facultates illas in alimenti transmutationem operantes præcipue pertinent. Quas & ipsas iure optimo Arabs Aui-cenna ministrantes appellauit, quòd primoribus alijs facultatibus (nempe nutritoria, & generatrici atque etiam formatrici) quasi ministræ subserviant. Hæ sunt attrahens, retentrix, alteratrix, expultrix: quarum functiones tribus modis lædi contingit: quòd aut non fiant, aut male fiant, hoc est uel debiliter, uel deprauate. De quibus omnibus quum longa oratione, & facili sit tractaturus Galenus, abunde fuerit adnotationum oculis quibusdam totum hunc locum transigere, abstrusiores quasdam uoces tantum explicantes. Atque itaq; igitur quam Græci dicunt, Latini cruditatem nominant: quæ tum certè fit, quum

Naturales functiones cur sic dicæ.

Natura quid Galeno. Naturalia instrumenta.

Pulsuum usus.

Fen. prima primi doct. 6.

Ministrantes facultates.

Cruditas.

Conficiendi ci-
bi quantum cu-
ræ habendum.
Li. de Tuenda
ualetudine.

Aqua intercus.

1. præfatio-
rum, com. 1.

Atrophia.

Lib. 3. cap. 11.

11. Metho.

Lib. de tabe.
Tabes &
phthisis.

Vitiligo &
eius species.

Morphea a-
pud Auicennam
Fen. 7. 4. tract. 1.
cap. 9.

uentriculus, coctionis instrumentum, nullatenus suo fungi munere potest: tumq;
ingestus cibus, crudus manere dicitur, quod illum uentriculus ne nimium qui-
dem elaborarit. Quod in nobis pathema, tanti esse momenti Galenus censuit,
ut affectuum ferme, quibus per totam uitam dis cruciamur, omnium, causam esse
in de Artis medicæ constitutione iure optimo statuerit. Quo prudentissime
commonefactos nos esse à Galeno censeo, ut qui uitam, ualetudinemq; seruare
uolumus, iidem multam, maximamq; de recte conficiendo cibo curam adhibea-
mus, ac proinde ita cibos, quod Plucarchus sapientissime monet, prudentes in-
geramus, ut ex his fructum potius quam uoluptatem expectamus. Qua in re sic
nobis prouidendum idem autor consulit, ut e cibarijs simplicissima quæq;
optimaq; deligamus, & quæ ingesta non multum negotij inserant. Sic Plato in
Timæo, sic Dissarius apud Macrobiū, sic peritiſſimi quiq; tum philosophi,
tum medici consueſcunt. At de ijs latius in sequētibus. (AQUA INTERCVS)
pathema est iocinoris parum probè suo munere functi. Nam ni lecur afficia-
tur, (quod tradit Galenus) aqua intercus fieri non potest. Est autem uitata
hepatis functio, quum gignendo sanguini parum ualeat. Vnde in alienam quan-
dam substantiam mutato succo, alendo corpori usui esse non potest, atq; sic re-
iecto, in uastum tumorem attolli corpus est necesse, præsertim secundum uena-
trem, & uiscera: nonnunquam etiam extrema ipsa ita flaccido, pituitosoq; suc-
co madent, ut in altam magnitudinem attollantur, ut in ea aquæ intercutis spe-
cie, quam Græci λευκασπυ μάρμαρ, uel ὀστέαριον nonnunant. (Ἀτροφία) Latini
cibi penuriam uocant. Est autem tabis, ut Celsus tradit, species quedam, qua
corpus ali definit: tumq; semper aliquibus decedentibus partibus, nullis uero
in eorum locum subeuntibus, summa macies oritur, & nisi prouide occurratur,
auferre hominem solet. Eo pathemate qui laborant, exangues, imbecilli, sicciſ-
simiq; redduntur, ac parum munijs ualentes. uirium enim robur (ut doctè Ga-
lenus sentit) solido tum cibo, tum potione seruari solet & augeri: sic contrā,
non assumpto cibo, uel non rectè in usus nature translato, perire solet, aut in-
ualidus reddi. Tum enim fructum ex cibo non sentit corpus, atq; sic in tabem
decidit, hoc est, exactam ex siccitate consumptionem: hæc enim proprie tabes
Galeno dicitur: etsi etiam alterius generis affectus sequi solet, nempe pulmo-
num ulcera, quod genus πρίσιν nonnunant. Quæ uero in nutritionis functione
deprauatio contingit, ea quidem cutaneos uarij generis affectus, seu mauiſ pa-
themata, creat, nempe uitiliginem, ὀπίσιν, alopeciam, lepram, & id genus. Est
autem uitiligo (si toto genere definiatur) summæ in toto corpore cutis macu-
losa quedam deformatio ex malo partis habitu proueniens, nutrimentum re-
ctè assimilare non potentis. Eius porro tres in totum constituunt differentias,
ἄλφον, λευκὴν καὶ μέλαν. In alphi color albus est, subasper, neque in cute per-
petuus, sed loco distinctis maculis uariè reſpersus: Auicenna morpheam nomi-
nat: Melas huic contrarius, colore. ab hoc priore differt, nam niger est, &
crebriores in eo macule. Leuce quiddam simile alphi habet: sed candicantior
in eo color, & altius descendit, in eaq; albi pili sunt lanugini non dissimiles:
hanc Auicenna Albaras uocandam censuit. In hoc omnes conueniunt, quod &
serpendo,

serpendo, firmèq; excedendo, cutem depopulantur, & à malo corporis habitu, ut Celsus tradit, hoc est, ut hic Galenus, à deprauata nutritione oriuntur. Alopecia, & ophiasis, aræ genera sunt Celso: alteram à uulpe, cuius nomen refert, à serpente alteram dici uolunt: in utraq; emortua summa pellicula, pili decidunt. Sed hoc interest, quòd quæ ab ipi serpente nomen traxit, ut multò deterior est, sic certè ab occipitio, ut Paulus Celsusq; tradunt, inchoans, & ad aures duobus capitibus progrediens cutem cum carne inficit, & uix duorum digitorum latitudinem excedit: mitior est alopecia, & alias ab occipitio partes occupans. Sunt tamen ambo capillorum lapsus & desuuius, à uitiosis succis oborta: hocq; à caluitio uocato differunt, quòd in hoc non à malignitate, sed ab indigentia humoris capilli decidunt: hos affectus Auicenna Alopiciam, & Tiriam nuncupauit.

Alopecia,
Ophtialis.

Caluitium.
Fen. 7. 4. tract.
1. cap. 5.

METHODVS autem, id est, uia, & ratio, qua hoc in loco omnia possint inueniri, est, ut naturales facultates cognoscamus, quas in opere ipsis dicato, quatuor esse diximus in qualibet corporis parte, nempe attractricem, retentricem, alteratricem, & expultricem. Atq; circa ipsarum singulas, duplex est symptomatum species: altera quum male procedit actio, altera quum omnino non fit. Proinde in quouis naturali instrumēto octo erūt in uniuersum symptomata. Igitur si ex anatomice, id est, secandi arte, cognoueris, quot sint animantis partes, facile inuenies omnium symptomatum multitudinem. Quippe quæ naturæ duntaxat fuerint instrumenta, octo duntaxat symptomatis infestabuntur. Quæ uero ad animam quoq; pertinet, ijs præterea alia duo accedent. Nusper enim demonstratū est, per singulas animalium functionum duplicem inueniri symptomatum speciem. Nam uel omnino non fiunt, uel male fiunt. Neq; non dictum est, male bifariam dici: aut enim idē quod obscure, debiliterq; significat, aut idem quod deprauatē. Ita rursus in qualibet tum actione, tum facultate, nō duo dixeris esse symptomata, sed in totum tria, nimirum alterum duorum in duo secans. Itaq; in quolibet naturali instrumento duodecim orientur symptomata, in animatis uero instrumentis quindecim. Si uero primis duabus differentiis diuidendo contentus fueris, octo quidem in naturalibus, in animalibus uero decem comprehendens symptomatum species. Quòd si animale instrumentum, duplici sit facultate præditum, ut simul & sentiens, & mouendi uires obtineat, secundum alteram quidem diuisionem, duodeuiginti symptomatum formas habere potest,

Naturales
facultates.

Diuisa. ray. 6. lib.
2. Cōm. 22. lib. 1.
ap. 4. ray. 7. lib.
5. Cor. ap. 1.

Male bifariam.

potest, secundum priorem autem, duodecim. Ostendamus igitur in una, aut altera parte, ea quæ iam diximus: ut si quispiam in numerum cogere symptomata uoluerit, id in omnibus faciat, quod nos in his fecisse deprehendet. Sed non in nominum inuestigatione hæreat: non enim ubique inueniet usitata nomina: abunde enim satis fuerit, rerum naturam contemplari.

EX NATURALIBVS uocatis facultatibus, quas numero quatuor esse in proprio ad id dicato libro ostensum est, symptomatum numerum in naturalibus instrumentis inuenire quis recte potest, si quot in earum qualibet symptomata euenire possunt, didicerit. Cum uero tria secundum quamq; naturalium facultatum contingant nostrarum in functionibus genera, abolita numerum, deprauata, aut deficiente cuiusq; actione: ipsæq; facultates, quatuor in totum sint, sit, ut duodecim contingant in quoque naturalium instrumentorum symptomatum genera. Instrumentis autem animalium facultatum, præter hæc ipsa, quæ ut naturalibus instrumentis accidunt, alia tria obueniunt, quæ ipsis non ut naturalibus, sed ut animalibus instrumentis contingunt: nempe in sensus actione, tria, scilicet deperdita, deprauata, & infirma sensatio. Quod si non sentiendi tantum, sed & mouendi quoque functio ab eodem instrumento profisciscatur, iam duodeuiginti crunt, quæ huic instrumento inesse possunt, symptomatum genera, duodecim tanquam naturali instrumento, tria tanquam sensus, totidemq; tanquam motionis organo. Quæ omnia si uoles per ordinem expressa, facillime digerere potes, atq; formulam, ceu tabulam quandam contexere, quæ planiora hæc, & oculis exposita fieri possint, diuisionis artificio singula dinumerans. Quod uero in hac ipsa disquisitione, nomina non anxie queri, res ipsas spectari oportere, exacteq; contemplari Galenus monuit, Platonis in primis institutum, ut ferè aliàs semper, sequitur. Sunt enim nomina ueluti instrumenta quædam explicandis rerum naturis, ut in Cratylo Plato tradit, aptissima.

Nominibus
quatenus uten-
dum.

Ventriculi
symptoma-
ta.

Attractricis
symptoma-
ta.

IGITVR esto uenter concoctionis instrumentum, trahens ad sese (ut ostendimus) familiare alimentum, & excernens quicquid alienum est, item retinens id quod attraxit, & alterans id quod retinuit. Cui si acciderit, ut uel nihil omnino trahat, uel malè trahat, duo hæc trahentis facultatis symptomata esse perpende. Deinde alterum ipsorum bifariam diuidas, nempe quod malè, tametsi non sint tibi nomina, quibus ea manifestè explices: neque enim ullum ipsis nomen impositum est. Quapropter oratione ea interpretari tentandum est, ut mala attractio partim sit imbecilla, partim ueluti deprauata: imbecilla quidem, cum uix, & difficul-

ter, &

ter, & multo tempore attrahit; Deprauata uero, quum inter trahendum ueluti palpitat, aut tremit, aut concutitur, aut conuellitur. Alteratrix autem facultas in uentre tunc omnis no abolita censetur, quum cibus secundum omnes qualitates, talis permanet, qualis assumptus est. Imbecilla alteratio proprium nomen obtinuit *βραδυπεψία*, id est tarda concoctio. Deprauata autem alteratio est, quum in alienam qualitatem cibi permutantur. Itaque tria in uniuersum erunt symptomata, unica functione à scopo aberrante. Porro functio ipsa nominatur concoctio, quum cibus in qualitatem animanti familiarem permutatur. Bradypepsia uero, quum in eandem qualitatem, sed longiori tempore, & uix permittatur. Alteratio autem in alienam qualitatem, quæ non sit secundum naturam, *ἀπενσία*, id est cruditas nominatur. Huic homonymos cognominatur & actionis priuatio. Quamquam maior erat perspicuitas, si hæc sola uocaretur apepsia: deinde dyspepsia, ea quæ deprauata est: bradypepsia autem ubi imbecilla est alteratio. Atqui (ut Plato dicebat) multi res ipsas non cognoscentes, alijs nullum omnino nomen imposuerunt, alijs uero inepta indiderunt nomina. Itaque ne nomina nobis imponant caueamus, & rerum ipsarum essentiam diligenter intueamur. Id si fecerimus, inueniemus similiter retentricis potentiae functionem, naturalem quidem, quum concoctionis temporis æquatur, & ab omni parte cibos exacte constringit. Priuationem actionis in uniuersum dicimus, quum omnino non comprehendit: id quod in lienteria, id est, leuitate intestinorum fieri solet. Imbecillitatem uocamus, quando uentriculus non probe amplectitur: aut amplectitur quidem, sed non tantisper, donec concoctio fuerit perfecta: aut ubi ambo simul eueniunt. Quum igitur in his duabus rebus consistat retentricis potentiae functio, una, ut nullum relinquatur inter uentrem, & cibos spatium uacuum, altera, ut æquali tempore agant, tum comprehensionis, tum concoctionis facultas, fieri potest, ut uel in altera duntaxat, uel in ambabus, committatur peccatum. Debilem enim complexum, hæc sequuntur symptomata, nempe fluctuationes, & inflationes: eum uero qui breuiori quam satis est, tempore durat, festina defectio, & ciborum in uentre inferiori corruptela.

Alteratricis
symptomata.

Concoctio

quid. Lib. 1. natu.

3. Lib. 6. de sympt.

Nominum
neglectus.

Retentricis
symptomata. Lib. 3. natu.

Lib. 2. de sympt.

Atque

Symptoma=
tum alterum
ad alterū se=
qui.

Atq; hic diligenter animaduertas uelim, quòd sæpenumero symptomatum alterū, sequitur ad alterum. Nam ad imbecillum complexum, interim fluctuationes, interim inflationes sequuntur. Eum uero qui non satis temporis habuerit, omnino concoctio sequitur imperfecta. Deinde uel cibi celeriter deijciuntur, aut corrumpuntur in inferiori uentre. Atqui celeris deiectionis inseparabilia symptomata sunt, excrementorum humiditas, & cibi per corpus deficientis digestio. Corruptelā uero necessario sequitur quidē, excrementorum foetor, non necessario uero mordicatio, aut inflatio. Quippe accidit interdum, ut neutrum consequatur, interdum ut alterum, nonnunquam ut utrumq;. At uero quamobrem horum, atque illorum, quorum antea meminimus, alia necessario, alia non necessario sequantur, in sequenti libro docebimus, ubi symptomatum causas persequemur. Nam in præsentia ad reliquam symptomatum, quæ retentrici potentia eueniunt, differentiam, transeundum uidetur. Itaque uentre cibos amplectente, idē cum quodam saltu, aut quasi conuulsione, uel tremore, uel concussionē, deprauatam esse huiusmodi comprehenditis facultatis functionem, censendum est. Saltum, haud obscure sensu percipimus, neque non conuulsionem. Nam huiusmodi symptoma, singultus appellatur. At pathema, quod ueluti tremor est, non adeo clarē percipitur: tamen si diligenter animaduertas, ne ipsum quidem difficile fuerit deprehendere. Si enim posteaquam cibum sumpstisti, neque fluctuatione, neque inflatione, neque saltu, neque singultu discruciaris, sed uenter præter consuetudinem, dubiam quandam molestiam sentit, ac ueluti grauiatur & laborat, cupitq; celeriter onus uel per supernas, uel per infernas, partes abijcere, ac ructus emittit, sequiturq; respiratio molesta ac difficilis, & quæ uix tolerari possit, tum existima uentrem amplecti quidem cibos, sed quasi tremulē. At motus ueluti concutiens, per febrium rigores potissimum apparet, uniuerfas animantis partes occupans. Sed de his in libris sequentibus amplius differemus. Iam quartam aggrediamur uentris facultatem, quam & expultricem, & propultricem nominamus. Huius priuatio in quibusdam ilei, id est uoluuli, speciebus deprehenditur. Imbecillitas ue

Expultricis
Symptomaz

Exp. 44. Lib. 6. et Lib. 6. loc. ant. cap. 2.

cillitas uero creberrime apparet in tardiusculis quibusdam excrementorum deiectionibus. Motus uero quasi deprauatus est, quum uel properat ad actionem, antequam perfecta sit concoctio, uel tardat, uel cessat etiam perfecta concoctione. Aut cum iam dictorum symptomatum quopiam, aut cum alia quadam sit inæqualitate, aut ueluti immoderate irruit in cibos uenter, ut nequeat motionis impetum moderari, eorum exemplo, qui per decliuem locum currentes, sistere gradum non possunt. Igitur uentris, quas tenus concoctionis instrumentum est, symptomata iam dicta sunt.

V E N T R I C U L I symptomata enarrans Galenus, ipsum quidem uentrem, seu concoctionis instrumentum aptè effinxit, ut quæ illi symptomata, tanquam concoctionis organo accidunt, aptè exprimere possit. Quæ omnia Galenus, quum pro more suo exactè dilucidèq; tractet, satis nobis uisum est breuius tantum adnotationibus totam hanc longam seriem, ubi opportunum fuerit explicare. Ab alteratrice facultate ordiamur: cuius tum maximè abolita functio censetur, quum cibus in uentrem ingestus talis omnino permanet, qualis est assumptus: id certè indicat nullam prorsus in eo esse factam mutationem, pereunte nimirum alteratricis circa eum facultatis actione. Tumq; uentriculi uis resoluta iure optimo esse dicitur, uti in intestinorum leuitate, quam et ipsam Galenus coctionis carentiam esse dixit: cum neq; secundum consistentiam, neq; secundum colorem, uel odorem, uel ullam omnino qualitatem in uentriculo facta fuerit mutatio ciborum. Cui proximum pathema cæliacæ affectionem Aëtius esse censet, hoc est, leuium, et humidorum excrementorum citam deiectionem, uentre præ imbecillitate cibos concoquere non potente. Sed tamen hoc, à deprauata uentriculi actione cibos corrumpente, illud, ab omnino abolita prouenit. Functio autem, à cuius uitio hæc pathemata oriuntur, concoctio est, hoc est, exacta cibi elaboratio, qua in qualitatem animanti familiarem, et idoneam fit transmutatio. Concoctum enim tum alimentum dicimus, quum in eam naturam fuerit conuersum qua usui esse, animantisq; substantiam naturæ affinitate, et similitudine augere possit. Ad quem fermè modum fructus, et cætera quæq; natui caloris uim sentientia concocta esse censemus, quum exactè fuerint ut caloris elaborata: tumq; esui esse possunt. Sed de concoctionis noxa hæc ad præsens. Retentricis uero facultatis eam esse secundum naturam functionem censet Galenus, quum quod confici debet, tandiu retinet, quoad exactè sit elaboratum, ac proinde oportet actionis suæ tempus, coctionis tempori semper æquari. Nam si præoccupet, crudum deijci cibum erit necesse: uti in leuitate intestinorum fieri cernimus. Si uero inter cibum, uentriculumq; spatium uacuum relinquatur, indicio est debilem fuisse retentricis potentiam, in ualidè complectendo cibo, actionem: quem sanè debilem complexionem,

6. Aph. com. 1.

Sermone 9.
cap. 37.
Cæliacæ affectio.

Concoctio.

Retentricis functio.

Fluctuatio.

Inflatio.

Expulſio-
nis munus.

Voluulus.

6. de ſymp. cau.

cibi introrſum fluctuatio, & inflatio ſequi conſueverunt. Quum enim non undiq; cibus ab uentriculi partibus uniuerſus cingitur, ac coarctatur, tum ſanè in quem ſe diffundat locum, patefacto aditu, habens, latè expatiatur, inſtarq; excitati in pelago ſtatus, fluctuationem & ipſe mouet, hoc eſt inundationi ſimilimum, & perſtreptem in uentriculo motum. Inflationem uero, quum ſine ſtrepitu, & murmurillo: ſed ſola partium uentriculi diductione, uentriculum attollit. Vtraq; uero (inflatio inquam, & fluctuatio) imbecillum complexum (hoc eſt infirmam retentricis potentie actionem) ut plurimum ſequuntur: inflatio quidem, quum paulò ſolidior & plenior fuerit cibus: fluctuatio, quum uel ſtatuoſior, uel qualitate humectior, uel immoderatio fuerit, uel deniq; parci-
cior, quàm nature ſumentis reſpondeat. Sed de his latius in ſequentibus. De-
prauata porro eiufdem facultatis actio eſt, ciborum cum ſaltu, aut tremore quodam apprehenſio. Saltum uero, inæqualem eſſe, atque inordinatum mo-
tum uolunt, hoc ipſo à pulſu diſtinctum, quòd in hoc ordinata eſt membri ſe-
cundum dilatationem, & conſtrictionem commotio: in illo, inæqualis, & nullo
neque tempore, neque ordine circumſcripta, ſed uaga, & interciſa, pro ledenti-
tis rei copia, & qualitate. A quibus autem cauſis hæc in uentriculo pathema-
ta oriuntur, ad ſequentem reſeruabimus librum, quo de cauſis agetur. Expul-
tricis autem illud eſt, excrementa quæ ex coctione ſuperſunt, in loca ei muneri
dicata protrudere. Eius tum perit actio, quum nihil omnino excernitur: ut in
uoluulo, quem ileon nominant, in quo per ualidam inteſtinorum obſtructionem
uehemens fit excrementorum contentio, pereunte, quæ circa expulſionem ope-
ratur, facultate. Quæ interdum tam pertinax eſt, ut nonnullis alui reſcrementa
ore reiecta ſint, clyſteresq; uomitione reiecti, ita atteſtante Galeno.

Nutritionis
ſymptomata.Ad nutritio-
nem requiſi-
ta.

AT QVATENVS ipſum nutriri oportet, & trahere ad ſe ſe alimentum, & retinere tantisper, dum alteretur, & quod redundat excernatur, alterum, eundemq; æqualem ſymptomatum numerum obtinebit, nimirum ut corpus ſimilare. Ac fortasſe non ab re fuerit, omnia quæ ad nutritionis functionem ſymptomata pertinent, perſequi, nempe ea quæ uentri, ac reliquis partibus omnibus ſunt communia: ita enim facilius erit lectori ſermo, & clarius explicabitur id, quod nuper dicebamus, ſymptoma ſymptomatis eſſe cauſam. Nam atrophian, ſiue uniuerſo animantis corpori acciderit, ſiue unicam aliquam partem occupet, licet unicum ſit ſymptoma, complura præcedunt ſymptomata. Quum itaq; id quod probe nutriri debet, oporteat trahere ad ſe peculiare, propriumq; alimentum, deinde retinere ipſum, quo-
uſque alteratum ſibi aſimilet, denique excernere, quod re-
dundat, excrementum. Sed quum duplex ſit excrementi
genus, uel

genus, uel enim quantitate redundat, uel qualitate, necesse est omnino partem, quæ non alitur, aut in uno eorum quæ dicta sunt peccare, aut pluribus. Siue enim debiliter, siue nihil omnino, siue deprauate trahat, non nutrietur pars, etiam ingesto cibo tum quantitate, tum qualitate modum seruante. Symptoma uerò quod retentrici facultati accidit, proportionem respondet ijs, quæ de uentriculo diximus, itidemq; atrophiam inducere potest. Si uerò iam dictæ facultates probe suo munere funguntur, errauerit uerò expultrix, plusquam oportet excernens, ne sic quidem pars ipsa atrophiam, maciemq; effugiet. Alteratricis autem facultatis symptomatum, unum ueluti priuatio est, quam apepsian, id est, cruditatem nominari diximus. Atqui ob hanc corpus emaciarì planè manifestum est. Alterum quasi imbecillitas quædam est, quam bradyepsian uocamus: hæc multo tempore indiget, neq; dubium est quin aliquando maciem inducat. Tertium autem symptoma, quod dyspepsia proportionem respondet, non atrophiam, aut maciem affert, sed particulæ ideam, id est, formam, transmutat: quemadmodum in leuce, id est, uirilagine, & elephantiasi uidetur. Sed hîc animaduertere, & distinguere oportet, utrum ob humorem aliquem affluentem, an ob solidarum partiû affectum, color mutatus sit. Nam si ob humores id euenerit, non ad alteratricem facultatem referendus est error, sed ad aliud genus symptoma reducendum est. Si uerò tota pars similiter in uniuersum fuerit decolorata, non oportet ob hoc alteratrici potentiæ quæ in ipsa est, attribuere errorem. Etenim per morbum regium naturalis color mutatur, sed hoc symptoma ad expultricem pertinet functionem: quanquam nonnunquam uenis ipsius affectis accidere potest: Sed tunc ad alteratricem referri debet. Porro coloris uitium, quod propriè in singulis partibus deprehenditur, nisi ob humorem extrinsecus affluentem euenerit, ueluti dyspepsia quædam, id est, difficilis concoctio est, tum alteratricis, tum concoctricis, in ipsa parte facultatis. Sed relicta huiusmodi atrophie specie, quæ potius cacotrophia quædam est, ad eam atrophiam, qua corpus nutritione priuatur, redeamus: admonentes quòd & ipsa symptoma est, & aliàs ad alia symptomata sequitur, quæ uel attractici, uel retentrici, uel ex-

*Atrophia
causæ.*

Sanitas.
Morbus.
Symptoma.

pultrici facultati, uel etiam alteratrici accidere possunt. Cæterum horum symptomatum omnium causas, morbos esse constat. Itaque fac esse, ut non satis efficaciter pars quæpiam trahat ad se alimentum, & hanc ob causam non nutriatur, necesse est, ut inefficacem hunc, delinquentemq; attractum, morbus præcedat. Siue enim imbecillior pars ad sese cibum alliciat, ipsa omnino intemperata erit, morbus autem intemperies. Siue temperata sit particula, sed obstructio fuerit instrumentis, per quæ cibus digeritur, & digestionem ipsam corpus impediat, obstructio ipsa morbus erit, symptoma autem noxa digestionis per corpus. Sed non solum discurrendo per singula symptomata, quæ ab offensa functione nascuntur, discas quod omnino morbus ipsa præcedit, uerum etiam ex ipsa rerum essentia, citra inductionem rationis cinari licet. Etenim sanitatem functionis causam esse statuimus, Morbum autem, causam ob quam functio læditur: Symptomata uero, de quibus in præsentia differimus, noxas functionum esse dicimus. Ex his propositis colligitur huiusmodi symptomatum generis causas, morbos esse.

Nutritio, quæ
postulat.

Nutritio quid.
1. affo. com. 15,

1. de facult. nat.

Q V A E hic Galenus de nutritionis symptomatis, & atrophie causis latè explicat, etsi ipsa sibi commentarij uice esse possunt, nos tamen ubertioris commentationis causa, de ijs nonnulla, idq; in primis, nutritionis in nobis functionem, uti maxime necessaria est, & sine qua consistere animans nequit, ita ut recte procedat multa & maxima postulare: ut cui nimirum cæterarum in nobis facultatum naturalium actionis famulentur ac ueluti ministræ sint: coq; sit, ut una quapiam ex his aberrante nutritio recte procedere non possit, siue enim attractrix, siue retentrix, aut etiam expultrix parum probè suo munere functæ sunt, nutritionis functionem extemplo uitari oportet: quum nutritio, eius substantiæ, quæ diffluit, repletio sit, deperditq; reparatio, ita asserente Galeno. Multa quidem, ut id assequatur facultas, interesse oportet: nempe cibi ad eas partes, quæ refici debent, attractum, eiusdem inibi tanto tempore moram, quoad alteratrix membri facultas attractum cibum immutauit. Quod ubi effectum est, expultrix tum sui muneris haud oblita, excrementa nulli usui futura expellit. Demum quum id quod nutrit, ei quod nutritur assimilari oporteat (quæ actio propriè Galeno nutritio dicitur) agglutinationem, siue adherentiam præcedere omnino oportet: quam & ipsam appositio uocata præcedit. Postquam enim succus is, qui omnem animalis particulam nutriturus est, à uasis exiderit, in totam eam partem primum dispergitur, mox adiungitur, deinde agglutinatur, demum adsimilatur, ac tum probè nutrit: uti contra, si adhæreat quidem, & non assimuletur, improbè alit: quod in uirilagine, & elephantiasi facile est uidere

uidere. Item si adiungatur quidem, sed non agglutinetur (quod monstrat illud hydropis genus, quod *ἀσκήρ* uocant) quo in genere apponitur quidem quidam alimentum, sed non adheret, propterea quod aquosius adhuc est, nec ad siccum sufficienter redactum, nec lenticiam, glutinisq; consistentiam (quæ naturalis caloris ope prouenit) consequutum. Id uero in uniuersum attendere oportet, uitiatæ nutritione, atrophia laborare animans oportere, tandemq; in interitum ire. Symptomata autem alia ab alijs nasci, præsens Galeni de atrophia locus indicat: quum ea interdum, ad imbecillam, uel abolitam attractionem, interdum ad retentionem, nonnunquam expulsionem, & etiam alterationem sequatur. Vnde & illud constat, huiusmodi symptomatum causas, morbos esse: quod semper uitiatas has actiones (quæ symptomata esse ponuntur) aliquid præcedat, quod ipsis primo incommodet, uitijq; causâ sit, quum ab aliquo, huiusmodi inferri uitium oporteat. Quod autem infert, ei, cui infertur, causam esse, uel ex causâ ipsius definitione, necessarium quidem est. Quod & amplius ex ipsius morbi explicatione fit manifestum. Qui quum positus sit esse uitiatæ actionis causâ, functionis autem uitium, ad id præter naturam sequatur, uti effectus causam, fit, ut morbum, symptomatis esse causam oporteat. Morbus uero hic aut intemperies est aliqua præter naturam, aut obstructio, ut bellè Galenus docet. Quod quis in una quapiam actione exemplo deducere potest, sicq; ostendere, & morbum symptomatis esse causam, & symptomatum alterum ad alterum sequi: quæ capitis huius est sententia.

Symptomata
alia ab alijs na-
sci.

Symptomatum
causas, mor-
bos esse.

3. de Symp. diff.

CAPVT V.

QUOD uero reliqua duo genera præcedant morbi, ac causæ rationem ad ipsa obtineant, paulò post ostendemus, posteaquam integrum de ipsis sermonem absoluerimus, incipientes ab eo symptomatum genere, quod in corporis affectibus consistit. Sunt autem eorum quatuor differentiæ, quippe alia ad uisum, alia ad olfactum, alia ad gustum, alia ad tactum pertinent. uisibilia sunt colores præter naturam, uel uniuersum corpus, uel partes aliquas occupantes. Totum corpus ut in morbo regio, & in ijs morbis, quos tum hepaticos, tum splenicos nominant, ac in quibusdam aquæ intercutis speciebus, unam partem, quemadmodum sola lingua interdum uidetur insigniter decolorata. Neque non partes aliquæ ob abscessus uel nigricant, uel liuent. Itidem in carbone, erysipelate, herpes, & gangræna, naturalis color mutari uidetur. Similiter in uutiligine (Græci *ἀλφὺς* & *λανὺς* uocant) & elephante, & alijs eiusmodi, color naturalis in prauum colorem degenerat. Porro euenit interdum, ut multæ partes simul per mul-

Symptomatum quæ in affectibus consistunt differentia.

tos mor

tos morbos decolorentur : nempe uel crura magis , uel facies , aut tota superior corporis pars , aut tota pars inferior. At uisiles differentias hoc pacto contemplari oportet.

Symptomatum
genera tria.

Hepatici mor-
bi & splenici.

6. de symp. cau.

4. de sani. tuen.

Color quid in-
dicet.

Olfactus sym-
ptomata.
Respiratio ,
& transpi-
ratio.

QUum tria in uniuersum Galeno constituta sint symptomatum genera, ostensumq; sit præcedente capite, eorum symptomatum quæ in functionis uitio consistenter, morbos caussas esse, id ipsum hoc capite, reliquis quæ supersunt symptomatum generibus euenire nos bellè Galenus docet. Est itaque alterum genus symptomatum in affectibus situm, alterum in ijs, quæ ad affectû sequuntur. De priore est hoc toto capite tractaturus. Cuius quatuor ponit præcipuas differentias, ad uisum scilicet, olfactum, gustum, tactumq; pertinentes. In colore quæ accidunt euerisiones, ad uisum pertinent : ad quod sanè genus, totius uel partium corporis decolorationes, referri debent : quales in arquato morbo, & hepaticis, tum etiam splenicis affectibus contingunt. Hepaticos uerò eos affectus nominant, quos eius uisceris imbecillitas parit, sicuti & splenicos, qui ab splenis imbecillitate proueniunt : eosq; qui sic afficiuntur, à morbi natura, hepaticos, & splenicos uocare solet Galenus. In morbo autem regio ob id ad palidum, citrinumq; coloris in toto fit euerfio, quòd talis sit morbificæ causæ color : à bili namq; per uniuersum corpus diffusa, id symptoma prouenire omnes asserunt : color autem (ut ait Galenus) succorum corporis certissima est nota. Etenim pro sui natura aliorum, atque aliorum in nobis succorum redundantiâ monstrat, pallidus bilim, rubens sanguinem, albus pituitiam, liuens, & obscurus atram bilim. Vnde fit, ut ex apparente extrorsum colore, de succis intus dominantibus æquam ferre censuram possimus. Atque hæc in præsentia de colorum uitijs. Ex quibus & illud intelligi perquam facillime potest, cur in carbonibus, erysipelate, gangræna, herpete, elephantiasi, & id genus similibus partium decolorationes fiant : quòd scilicet, pro influentis succi natura, partis colorem immutari oporteat. Quamobrem pars in carbone nigricat, uel cum obscuro rubore liuet, quòd crassus, & sufficienter assatus sit, qui influit, sanguis. In erysipelate citrinior, in reliquis nigrior redditur color. Sed iam ad olfactus symptomata, & reliquorum sensuum properemus.

EA. V E R O quæ ad olfactum pertinent, in respiratione, & transpiratione præcipue deprehenduntur : respirationem appello, cum ambiens nos aër per guttur attrahitur, & reversus foras mittitur : transpirationem autem uoco, aëris secundum totum corpus & introitum, & exitum. Nam foetores præter naturam in ipsis percepti, ad hoc symptomatum genus reducuntur, mox aurium, narium, axillarû, & partium, quæ ob affectum aliquem putrescunt, foetores. Similiter rufus, hoc quoque symptomatum genere continetur : si uel fumosus, uel acidus, uel uirosus sit, aut piscium foetorem,

aut aliam

aut aliam aliquam huiusmodi graueolentiam referat. Symptomatum quæ ad gustum pertinent differentias, ægrotus ipse coniectura assequi potest. Sunt enim qui aliquando sudorem gustauerunt, ipso interdum in os defluente, ac salius, quæ circa linguam continetur, saporem insciciente: quem admodum nonnulli sanguinem quoque gustant, qui illum quomodolibet per os reijciunt. Nam alij exquisitè dulcem, alij falsum, alij amarum saporem percipiunt. Ita etiam fit ubi ex pulmonibus quidpiam reijcitur, aut ex uentriculo uomitione expellitur. Vnde alij acido, alij falso uel amaro, uel dulci, uel etiam austero sapore imbuuntur. Iam non pauci sunt inuenti medicorum, qui non solum sudores gustari iusserunt, sed & aurium sordes, quippe ab his quoque nonnihil coniecturæ accipiendum autumant. Sed neque tactiles symptomatum differentias silentio præterire oportet: quandoquidem & ipsæ naturalis habitus metas excedunt: ut pelliculis dura, aut intenta, item laxa, & arida, & rugosa, aut aliam quampiam huiusmodi habens differentiam. Igitur ex ijs quæ iam dicta sunt, haud obscurè colligitur, totum hoc symptomatum genus à morbis nasci. Siquidem colorum, odorum, & saporum, in solidis corporibus discrimina, à temperaturis ortum habere, ex naturalibus rationibus didicimus. Similiter & eas, quæ tactu discernuntur, differentias, etiam prædictis multo magis: quippe quas cum effectricibus qualitatibus cognitionem habere diximus, quod ad eiusdem sensus iudicium referantur. Etenim mollities, duritiesq; tactu iudicantur, haud aliter quam effectrices qualitates ipsi cognatæ. Proinde quicquid in eis præter naturamprehenditur, id totum intemperantiæ acceptum referri debet: sicut e contrario, quod secundum naturam est, temperamenti soboles esse censetur. Igitur cum omnis intemperantia sit morbus, colligitur morbum ad huiusmodi symptomata, causæ rationem obtinere. Ea uero symptomata, quæ partibus ob affluentem aliquem humorem accidunt, eiusdem cum prædictis sunt generis: quippe alia obturationem, aut alstrictionem sequuntur, alia uero, quum uel attractrix, uel expultrix facultas, malè suo munere fungitur, eueniunt. Quamobrem necesse est ipsa quoq; à morbis, ueluti ex fontibus scaturire. Etenim quæ in iocinore fit

Gustus symptomata.

Lib. 6. cap. 5. p. 5.
Tactus symptomata. cap. 19.

Lib. 57. Lib. 5. cap. 19.

obturatio, quum sit morbus compositi corporis, & instrumenti, causa est coloris qui in regio morbo apparet. Intemperies uero, quæ in singulis partibus similaribus est, quum ipsa quoque huiusmodi partium sit morbus, aliàs aliam ipsorum impedit facultatem, aut attractricem, aut expultricem, aut aliam quampiam : ob quas inæqualiter, & sine ordine, humores per corpus fluentes, modo hanc, modo illam alterant partem, & in colore, & odore, & sapore, atque in tactibus differentiis omnibus. Præterea quicquid reliquorum symptomatum est, siue uoces, siue strepitus in animante sint, atque ea quæ a corpore excernuntur, & quæ detinentur in ipso, omnia perinde quasi soboles à morbis originem trahunt, idque uel planè à morbis, uel interuenientibus quibusdam symptomatis. Porro in uocibus, oris, & faucium, & asperæ arteriæ, & pulmonum, & thoracis morbi, parsunt symptomata : quippe uocem reddunt clangentem, turbidam, tremulam, & raucam. In alijs autem animantis partibus, soni, murmurilla, stridores, & id genus reliqua accidere solent, partim ob instrumentorum angustiam, & motum errabundum, partim ob spiritus instantis abundantiam, uel quibusdam ex his, uel omnibus simul concurrentibus. Sed de ipsis in libro, qui de symptomatum causis inscriptus est, latius dicitur.

NARRATIS uisus symptomatis, ad reliquorum sensuum enarranda symptomata progreditur, ea in primis pertractans, quæ ad olfactum, uisui proximum sensum pertinent. Deprehenduntur uero quæ in ipso symptomata cadunt, aeris externi per nares gutturque intromissione. Quam sanè actionem quum hic, tum x i. Methodi, & in commento ad librum de Salubri ratione uictus Polybij, respirationem uocari dixit, uti transpirationem, eam, quæ toto fit corpore, aeris susceptionem. Merito autem factores, olfactus symptomata, ad hunc modum deprehendi censuit, quòd cum odor omnis, uel teste Aristotele, fumosa quædam exhalatio sit & ignea, oportet omnino, ut percipiatur, in odoratus sensorium ferri. Quod in homine fieri nullo pacto potest, ni respirationis munere, odorabilis rei species ad cerebrum deferatur, inquitente eodem etiam Aristotele, odorem sine respiratione non sentiri, proprium hominis esse. Nam etsi animalium pleraque respirationis usu carentia, quædam insecta sunt, odoribus mouentur : ut apes (quæ ut grauium odorum suffitu, bituminis inquam, aut sulphuris, bubuliue fimi fugantur, sic longissime ad suaues odores excurrunt, inde pabula mellis cõficiendo idonea sumentes) tamen odores ipsos, non aeris attractu, sed sola odorabilis rei ad sensorium presentia percipiunt : quòd in illis apertum

Olfactus symptomata quod deprehendas.

Lib. de sen. & sensu. cap. 1.
Odor quid.

1. de anima textu cõmen. 98.
ex argyropilo.

Insecta, quomodo odorant.

apertum sit, & odorabili expositum odorandi organum: persimileq; duris quorundam animalium oculis, qui, ut nullo sunt operculo, nulloq; tegumento maniti, sic semper colores apertos, & occurrentes habent. Homo autem, quum odorandi sensorium opertum, & reconditum habeat, manillaribusq; quibusdam carunculis circumseptum, odores nequicquam percipere potest, nisi in trorsum ducto spiritu aperiat meatus, uianq; sumide euaporationi faciat: quod omnium optime respiratione efficitur. Ob id uero foetorem, pathema huius sensorij esse præter naturam uire optimo creditum est, quod, ut ait Plato, molesta sit sensatio ex putredine, ut plurimum, orta, & naturalem sensus habitum inimico quodam, contrario que ingressu euertens, unde uim quandam, & molestum infert sensum. Eundem autem sensum & bene olentis, & male olentis (ut Aristoteles tradit) esse, est necessarium. Atque hæc de olfactu. De gustu uero, & tactu quæ hic à Galeno dicuntur, apertissima sunt. Ex quibus omnibus recte id colligit, Totum hoc symptomatum genus, quod ab odoribus, saporibus, tactilibusq; differentiis provenit, à morbis omnino nasci. Nam quum uniuersa, qualitatum elementarium germina quædam sint, earum que exuperantiam quandam indicent, sit omnino, ut à morbis hæc symptomata nasci oporteat. Enimvero quæ in coloribus deprauationes contingunt, aut superantem caliditatem, aut frigiditatem demonstrant. Rubens enim, croceusq; color, luteus item ac pallidus caliditatem, liuens, plumbeus, albus, frigiditatem ut plurimum monstrant. In odoribus item, saporibusq; quæ uitia fiunt, excessum item in qualitatibus illis primis indicant, amaritudo calorem, aciditas frigiditatem. Quamobrem quum qualitatum intemperantia morbus sit, ab hac autem symptomata hæc provenire ostensum sit, relinquitur omnino quod propositum fuerat, à morbis inquam isthæc symptomata nasci. Sapores uero, odores, coloresq; & eorum discrimina à temperaturis ortum habere: quod hic ait Galenus apud Platonem in Timeo, & Aristotele in de Sensu, & de Anima libris est uidere. Quod uero de iocinoris obstructione sequitur, ipsam quidem regij morbi causam esse, non ita accipiendum, ut omnis in eo uiscere facta obturatio, regij morbi causa sit. Nam experimento didicimus non ad omnem huiusmodi obturationem, symptoma hoc sequi: sed tum fieri, quum bilis in folliculum suum ferri prohibita, in uniuersum corpus una cum reliquo sanguine delabatur. Quod tum fit, quum ij meatus, qui ex iocinore ad fellis uescicam protenduntur, obstructione laborant. unde genita in hepate bilis, & in folliculum suum ferri prohibita, eò unde progressa est remeans, in uniuersum corpus defertur. Quamquam sunt & huius symptomatis multæ quoq; aliæ causæ, de quibus libro sequenti. Quæ uero de uocibus, & sonis corruptis hic adducuntur, ex se patent: quare iam commentationi huic finem facere uisum est.

Foetor unde.

In Timeo.

A morbis omnia symptomata nasci.

Colores quid indicent.

Regius morbus quando fiat.

CAPVT VI.

A T E A quæ præter naturam uel excernuntur à corpore, uel detinentur, per tres differentias prima sectione diuiduntur: uel enim tota substantia, uel qualitate, uel quantitate, à naturali habitu recedunt.

Excretorij, & retentorum symptomata.

Hæmorrhagia.

Atqui hæc omnino sequuntur morbos ipsos, id est uel statim citra alterius affectus interuentum, uel interuenientibus medijs quibusdam symptomatis. Hæmorrhagia quidem, id est, sanguinis eruptio, quod ad excretam substantiam pertinet, toto genere præter naturam est. Euenit autem, aut aperto uasis osculo, aut rupto uase, aut eroso. Atqui uulnus, ruptura, erosio, proprii similarium partium morbi sunt: apertio uero osculorum, ad instrumenta pertinet. Accidit autem interdum ob retentricis facultatis infirmitatem, interdum quia expultrix immodice mouet, nonnunquam ob utriusque noxam. Ita muliebre profluuium fit, aut ob iam dictarum functionum symptomata, aut quia totus in ea sanguis factus est tenuis, & seri substantiam referens. Atqui hoc quoque symptoma est, sed multiformis est eius generatio. Nam sanguis fit tenuis, & serofus, uel ea facultate, quæ sanguinem parit, uel ea quæ discernit, uel ea quæ excernit, errante: quanquam nonnunquam fieri potest, ob retentricem immodicè munere suo fungentem: fit etiam densata cute, & renibus constipatis.

Discretiua facultas.

A tota substantia aliena.

QUum tria symptomatis, speciatim dicti, genera sint à Galeno constituta, alterum in affectibus, in functionum noxa secundum, tertium in ijs quæ ad utraque consequuntur, atque de prioribus illis abundè præcedentibus capitibus sit pertractatum, superest postremi huius exactam tradere naturam: quod ultimo hoc capite facit Galenus. Quod & ipsum totum genus, quum ad eorum quæ excernuntur, uel retinentur, speciem pertineat, eorum omnium, diuisionis artificio, tractat hoc loco Galenus differentias. Id in primis statuit, ea quæ excernuntur, aut tota substantia, aut qualitate, aut quantitate denique sua naturæ modum excedere. Excretorum uero, ea maxime à tota substantia aliena esse dicuntur, quæ nullo pacto secundum naturam inesse homini possunt, ut calculus, lumbrici, & id genus cætera. Qualitate uero, à naturali habitu recedunt, quum uel iusto calidiora, mordentia, ac uellicantia magis expelluntur, uel iusto etiam frigidiore, humidiora, aut sicciora: quantitate, quum pro assumptorum ratione, ampliora pauciora uel redduntur. Hæc autem omnia eius generis esse tradit Galenus, ut morbos uel protinus sequantur, uel interuenientibus etiam symptomatis quibusdam. Sanguinis nanque eruptio (αἱμορραγία Græci uocant) uasis in quo continetur rupturam, uulnus, erosionem uel sequitur: quorum quodlibet morbum esse constat: sequitur autem ad hæc nullius interuentu. At sæpenumero etiam functionum noxas excretionem sequuntur: quippe quæ in difficultatibus intestinorum, in leuitate eorundem excernuntur, aut retentricis infirmitatem, aut alterius cuiuspiam facultatis noxam sequuntur. Quas sanè noxas, in temperiem aliquam omnino præcedere oportet, aut instrumentarium quempiam morbum,

morbum, aut solutam unitatem, à quibus (ceu immediatis causis) functionum noxæ proveniant. Constat igitur excretorum nonnulla morbos protinus sequi, alia symptomatum quorundam interuentu. Quòd uero hæmorrhagia, excretio sit toto genere præter naturam, eo constat, quòd per eam id excernatur, quòd secundum naturam consistere, ac in uasis contineri debebat, quodq; maximo nature usui esset. Triplicem uero excreti sanguinis causam esse rectè Galenus statuit. Nam qui in uasis continetur sanguis, aut aperto, aut rupto, aut eroso uase erumpit. Apertionem uasis Græci ἀσισίωσιν, rupturam seu ruptionem, διασίσιν, erosionem, ἐρῶσιν, uocare solent. Apertio, uel nimia sanguinis copia, uel uasorum infirmitate provenit: Ruptio nonnunquam abundantiam sequitur, non raro acrimoniam sanguinis: Erosio, putredinem aut uisiosam quampiam qualitatem. In uniuersum uero, excretiones omnes præter naturam, aut retentricis infirmitatem, aut expultricis immodicum motum sequuntur. Secundum quem modum muliebri profluuium non raro mulieribus exhibere molestiam solet: uti etiam si sanguis tenuior, serosiorq; fiat, atq; ad motum concitior. Fit autem huiusmodi sanguis, quum epatis facultas à suo munere deficit: tum enim crudum & aquosum manere sanguinem necesse est: & tum item, quum discretiua uocata facultas, quod in sanguine serosum est, secernere nequit: quod præcipuum est eius facultatis munus, uel teste Auerro. qui ut hoc appositissime dixit, sic illud ineptissime, Galenum hanc ignorasse: quum uel ex hoc loco manifestissimum sit, huius meminisse Galenum, eiq; tribuisse, ut eius uitio serosus nonnunquam fiat sanguis. Itaque si ab huiusmodi causis muliebri profluuium, negotium inferat, symptoma esse nemo dubitauerit: uti si statò tempore, per menstruas uices recurrat, & modum seruet, secundum naturam esse existimandum est: sic enim sexto de Symptomatum causis Galenus censet. Nihil enim quod in tempore expellitur, præter naturam dici debet, uel Galeni sententia.

Excreti sanguinis causæ.
ἀσισίωσιν.
διασίσιν.
ἐρῶσιν.

Sanguis serosus unde.

1. colliget.
cap. 16.
In Auerroem.

ITA SVDORES quoque uel excernuntur immodicè, uel indebitè retinentur: idq; necessario, uel ob cutis affectum, uel ob dictarum facultatum aliquam, uel ob humorum ipsorum naturam. Vides autem nos in eiusmodi sermonibus, disunctionis coniunctionibus usos: nam in singulis iam dictis symptomatis omnino unus aliquis est causæ modus: tametsi nihil obstat, quominus, tum duæ, tum tres, tum deniq; omnes simul conueniant. Manifestum quoq; est, sub hoc symptomatum genere contineri & dysuriam, id est, urinæ difficultatem, & ischuriam, id est, urinæ suppressionem, & stranguriam, id est, urinæ stitilicidium, & aquam intercutem ad matellam uocatam, quam alij diabeten, alij urinæ fluorem nominant. Porro quòd excrementorum tum colores, tum odores, præter naturam necessario

Post hoc. cap. 2.
Lib. 6.

Dysuria.
Ischuria.
Stranguria.
Diabetes.

Lib. 2. p. 101.

Excrementa
naturalia.

In tempore
expelli.

sequantur morbos, demonstratione haudquaquam indiget: quandoquidem nihil huiusmodi citra intemperiem nasci potest. Constat igitur nos haud obscure demonstrasse id quod propositum erat, quippe omnem symptomatum naturam, ut morbi praecedant necesse est: utque saepenumero symptomata inter sese deinceps in ordinem quendam redigantur, ita ut primum symptoma morbum sequatur, deinde à primo dependeat secundum, rursus ab hoc tertium, mox ab hoc quartum. Sed hinc diligenter animadvertere oportet, accurateque distinguere à functionibus symptomata. Nam subinde tantam inter se habent similitudinē, ut functionem putares esse symptoma, & symptoma functionem. Ac nisi summo quis iudicio praeditus sit, sermonē calumniabitur, quum ipse uersetur in errore. Quippe si excrementorum naturalium (ita enim uocant ea quae à sanis expelluntur) aut quantitatem, aut qualitatem, aut totum ipsum genus substantiae, scopum quis statuatur, deinde ad hunc respiciens, iudicet symptomata: subinde errabit. Nam accidit nonnunquam, ut sudor, aut alui excrementa, aut urina, in aegrotantibus multipliciter excedant quantitatem sanis competentem: non quod ulla functio sit laesa, sed quod robustae sint uires, & animantis praemeditatione ita factum sit. Quamuis enim quaedam excrementa toto genere praeter naturam esse censeantur, ut sanguis è naribus erumpens, aut uomitione reiectus, aut sanguinis ab aluo deiectio, aut eiusdem per ora uenarum (Graeci *αιμορροϊδης* uocant) profluuium, aut aliud quidpiam huiuscemodi: non tamen praeter naturam dici debent, si in tempore expelluntur. Patet autem in tempore dici, perinde ac si diceret, id quod molestum est expurgari. Manente igitur eo quod à principio in confesso esse diximus, nempe quod actionum noxae symptomata sunt, nihil quod usui sit, sub hoc symptomatum genere collocabitur: quippe quod horum quodlibet, naturae sit opus: tantum abest, ut noxa esse uideatur. Quanquam omnia quae huiusmodi sunt, ad alterum symptomatum genus, nempe ad affectum praeter naturam, reduci possunt. Etenim si in aliqua corporis parte ita dissecetur uena, aut eius osculum tanto hiatus pateat, ut profundat ea quae antea continerat, huiusmodi affectum haudquaquam secundum naturam esse dicemus.

Tametsi

tamen si in præsentia alui fluorem, aut lotij multitudinem, sequi omnino ad affectus præter naturam, ostendere non possis. Quod si dixeris & sanguinis eruptionem, & uomitum, toto genere præter naturam esse, non protinus tamen uel per aluum, uel per uesicam, uel per uterum excretio, præter naturam erit. Quamuis de sudore non ab re addubitari possit, sit ne ipsius expulsio naturalis. In hac quæstione, Diocles magnopere laborauit, cuius dogma & durum omnino, & inefficax esse uidetur: quamuis quoad eius fieri potest, maxime probabilibus fulciatur argumentis. Sed de his fortassis dabitur olim amplior scribendi facultas, nam ex omnibus pauca admodum in contentionem uenerunt. Igitur de omni reliquorū symptomatum multitudine iam satis demonstratum est, proinde finem huic operi imponamus oportet. Quisquis enim exercitatus fuerit, in his quæ in confesso sunt, facile iudicabit ea, quæ in disceptatione constituuntur.

N O N P R O naturæ modo procedere sudorem, hoc est, indebite uel excerni, uel retineri, cutis nimie densitati, si retineatur, uel si nimium profluat raritati, ac meatuum latitudini adscribendum est, tum etiam facultatum uitij aut humorum naturæ. Nam immodici in corpore, tenuesq; succi, retentricis imbecillitas, uel expultricis nimius motus sudores pariunt multos. Quod uel in eo pathemate sit manifestum, quo immodicis sudoribus languente uentriculo, totum corpus digeritur: hunc, uel Celsi testimonio, Græci *ὑπερδακνῶν* uocant. Hic enim & totius rectrix facultas corporis imbecilla est, ut succos suis finibus continere non possit, & succi calidi, tenuesq; sunt, atq; laxi meatus: unde multum in corpore oriri sudorem necesse est: qui sanè nihil est aliud quàm tenuis serosisq; excrementi per cutaneos meatus expulsio. Auicenna definiuit aquositatem esse sanguinis (ut eius ipsius uerbis utar) cui pus cholericum est admixtum. Tenuis autem hoc excrementum, inutile quiddam est eius, quæ in membris sit, concoctionis. A qua quum diuersi generis superflua nascantur, crassum scilicet, à crassiore itidem alimenti parte deductum, & ab hoc sordes uocate fiunt, tenuis, à quo sudor, oportuit omnino excrementa hæc, cum nullo usui futura, ab dulcissima, leuissimaq; alimenti parte corpus nutritura secernere, & in aptos expulsionis meatus traducere. Quæ pars igitur deorsum in uesicam collabitur, urina, quæ in corporis summa emerfit, sudor appellatur. Sic de hac re Aristoteles. Tum uero copiosorem manare contingit, quum tenuis huius, aquosisq; excrementi, unà cum corporis raritate plusculum redundauerit. Quæ causa est, quòd æstate plus iusto profluat sudor: nam & ambientis qualitas cutem plus nimio laxat, meatusq; aperit, & succi calidiores, tenuioresq; sunt, & ad motum proueni, & contentiua facultas imbecilla, & multa per id temporis concoctionis

Sudoris copio
si causæ.

Cardiacus affectus.

1. Cano. cap.
657.
Sudor quid.

Urina.
1. proble. part.
proble. 4.

Æstate cur amplius
profluat sudor.

Vbi supra proble.
ultimo.
A potu frigido
cur sudor oria-
tur.

3. proble part.
proble. 15.

Symptomata
ab actionibus
quo discernantur.

Decretoriae
excretiones, se-
cundum natu-
ram.

Sudor an sit se-
cundum natu-
ram.

concoctionis alimenti infelicitas. Vnde multam oportet tenuium excremento-
rum copiam reddi, multumq; manare sudorem: hyeme ob contrarias omnino
causas, contraria euenirent: quae Aristotelis est sententia. Sed cur aestate à po-
tu frigidiore ingesto, protinus sudor oriatur, idq; maxime, si & copiosior sit,
& cibo non permixtus, non adhuc satis explicatum scio. Cuius ego hanc po-
tissimam esse causam crediderim, quod cum per id tempus plurimus secundum
externas partes subsit uapor, multaq; introrsum siccitas, fit, ut frigidus adue-
niens potus, ceu praesentaneum quoddam humectandis membris, atque refrige-
randus auxilium, quam celerrime in uasa feratur: trahitur nempe potus ab ipsis
in corpore calefactis, celeri quodam motu, ut ab se conceptam caliditatem sic-
citatemq; auferant: unde qui in externis iam cutis meatibus subsederat uapor,
ab recenti potionis frigidiore coactus (quae nimirum in apertos aeris calidita-
te meatui sese liberè fundit) in sudorem conuertitur. Si uero potus cibo permi-
sceatur, iam sublato humido, & à cibo, tanquam spongia, ebibito, manui omni-
no sudorem necesse est: à cibo namq; ingesto apprehendi meatui, & sudoris
impetum retorqueri Aristoteles censet. Atque haec de Sudore, de Urina illa,
posse tot modis in ea, quot in sudore symptomata cadere, quum uel omnino
supprimuntur, uel difficulter prodit, primum ischurian, alteram dysuriam, uti
urinae stillicidium stranguriam uocant, sicuti etiam quum immodice fluit, dia-
beten. Haec igitur sunt excretionum, quae in reddenda urina contingunt, uitia:
quanquam neoterici ferè omnes haec quae proposuimus modo nomina mul-
tum ipsi confundant, his promiscue, ac sine delectu utentes. Sed de nominibus
mutuam pacem celeriter, ut inquit Galenus, componere oportet, modo probè
rerum naturam, & intelligentiam teneamus. Illud uero attentione dignissi-
mum, symptomata à functionibus discernere posse. Quod ut difficilimum quan-
doque est, sic certe eius, qui & iudicio polleat, & in artis operibus sit exercita-
tus, proprium uult esse Galenus. Discernuntur autem, in ijs quae ad excernendi
modum pertinent, si in excrementis naturalibus non quantitatem, substan-
tiamue, aut qualitatem tantum spectauerimus, sed excernendi modum, si in
tempore expellantur, hoc est, si molesta cõgruè uacuentur, si bene toleret aeger,
si conferat uacuatio, si deniq; leuitas, & à morbo leuatio sequantur. Tum enim
(etiam si maior quam pro naturae modo sit excretio) naturae actionem in tem-
pore expellentis, non symptoma esse dicemus, si contra eueniat, symptoma, uti
quae ante concoctiones, & decretoria, in morbis uacuationes contingunt: quod
non in tempore, non naturae ui, sed morbi impetu fiant. Decretoria igitur ex-
cretiones, siue sudoribus siue soluta aluo, aut uomitu, seu sanguinis manatione
proueniant, si uerè talia sint, & morbum ui naturae finientia, praeter naturam
dici non debent: quod in tempore fiant. Quanquam de sudore uehementer à
plerisque sit dubitatum, sit ne sudor excretio secundum naturam, an praeter.
Quam sanè dubitationem, etsi intactam hic Galenus, ceu alibi tractandam, re-
liquit, nos tamen à rei quae agitur natura initio sumpto, ita de tota re dis-
seremus, ut quàmproxime ad ueri sententiam, Galeniq; mentem, quoad eius
fieri maxime poterit, accedamus. Principiò, excretionem quampiam secundum
naturam

Excretionem
esse secundum
naturam quid,

naturam esse, est inutilia excrementa secundum naturæ cōsuetum modum, perq;
ad id cōuenientia loca excerni, nullo uitio subeunte, nullog; morboſo pathema=
te ad expulſionem cogente: quo pacto quæ aluo, ueſicæq; nobis recte ualenti=
bus expelluntur, secundum naturam esse dicimus. Quæ igitur hoc pacto expel=
luntur, secundum naturam expelli, quæ alio quouis modo, contra naturam. Illud
item animaduertendum, de eo sudore nobis nunc potissimum sermonem esse, qui
sanis, & alioqui bene habentibus, prouenit. Nam qui sudores in morbis con=
tingunt, non omnes secundum naturā excerni dicuntur: ut qui ante concoctio=
nem ui, & impetu morbi, potius quā naturæ, expelluntur. Igitur ex his quæ
mox diximus, constare puto, ad mentem Galeni, sudorem, excretionem secun=
dum naturam dici debere: quod per eam utiliter excrementum inutile expultri=
cis facultatis opera propellatur: quod est in tempore expelli, hoc est, molestum
congruè expurgari. Quin & in decretorijs sudores sint, secundum naturam esse, quod in tempo=
re expellantur, ex Galeno censendi sunt: iniquente nimirum Hippocrate, Sudo=
res febricitanti si cœperint, bonos esse qui tertio, quinto, septimo, undecimo,
& decimoquarto eueniant. Bonos autem nunquam dixisset, si præter naturam
esse iudicasset: quales illi sunt qui morbi impetu fiunt. De quibus illud recte
dictum est, Sudores, qui febres non finiunt, mali sunt, & item, Sudores frigidi
in acuta febre facti mortem significant. Quamobrem & quæ in sanis per sudo=
rem excretionem fiunt, & quæ per morborum decretoria, secundum naturam
esse censendum est: nihil enim quod in tempore expellitur, apud Galenum præ=
ter naturam dici potest. unde ea Dioclis opinio refelli non immerito potest, qui
referente Galeno, Sudorem excretionem esse præter naturam uoluit: quod be=
ne ualente corpore, & nutrimento ritè subactō, sensibilem humorem
excerni non contingat: quod omnisariam uerum non est. Nam

4. Aphor.

4. Aphor.

Primo Aphor.
com. 15.

estate, etiam si quā optime pro temporis natura cibi con=
coctio procedat, sudorem tamen elici uidemus, atte=
nuatis nimirum corporis succis, & in ambitum
corporis deductis, sano etiam degēte cor=
pore, & intra temperamenti sui la=
titudine posito. Sed de his alijs
latius. Quare & nos huic
iam libro cum Ga=
leno finem fa=
ciamus.

F I N I S.

CL. GALENI DE SYMPTOMATVM CAVSIS, LIBER QVARTVS,

*

CVM FRANCISCI VALLERIOLE
MEDICI COMMEN-
TARIIS.

CAPVT PRIMVM.

IN HOC libro Symptomatum causas considerabimus, eodem seruato ordine quo ipsorum differentias iam antea tractauimus. Quia itaque tria sint symptomatum genera, in primis de illo disseruimus, quod in actionis ofendiculo consistere dicebamus: in quo intel-
ligi uolumus eam quoque actionem, quae omnino perijt. Sed quum bifariam diuidatur functionum genus, quippe aliae Animales, aliae Naturales appellantur, ab animalibus auspicati sumus, ac ipsas quoque trifariam distinguentes, alias sensiles, alias motrices, alias principes nominauimus. Igitur in sensili actione, triplex symptomatum genus deprehenditur, unum quum primum sensus instrumentum quidpiam perpeffum est, alterum quum sentiendi potentia, tertium quum ministrantium primo sensus instrumento, partium aliqua fuerit affecta.

Sentiendi a-
ctio trifaria
leditur.

Boni interpre-
tis munus.

BONI interpretis esse tradunt, verum de quibus tractaturus est, argumentum protinus ipso dicendi initio proponere, remque ipsam totam Methodo, ac ordine quodam aggredi: sic enim et felicius tota procedit tractatio, et legentis animus ad percipiendum aptior efficitur. Quod quum ceteri multi in suo quisque genere efficere tentarint, unus omnium tamen Galenus in ea re palmam meruisse se iure uidetur, qui et miro quodam diuisionis artificio singula quaeque generatim primo, ac deum per differentias tractat, ut nihil ad eam tractationem addi posse uideatur: sic rursus eorum quae dicturus est, mox in ipso orationis lumine materiam omnem proponit, ut iam ipso ingressu de tota re non leuem censuram facere possis. Quod uel ex huius libri primo capite uidere licet: in quo ita futurae tractationis argumentum, et praeteritae epilogum strictim attigit, ut et huius memoriam, et illius sensum, gustumque quasi quendam praesentire

Handwritten notes in the left margin:
Sensibilis per se actio
est, est quidam ani-
malis motus functionis
per animalium corporis
sonatibus. Huius
motus. cap. 3. per
rappas. per librum.
Quodlibet de sensu
per signum.

tire possis. Nam & de quo tractaturus est exponit, de Symptomatum inquam causis: & quæ superiori dicta sunt libro, subinde in memoriam reuocat. A sensili igitur actione exorsus, quot in ea symptomatum genera deprehendantur, ostendit, triplex esse eorum genus indicans, quorum omnium postea causas est redditurus. Dictum quidem supra abunde est capite sexto primi, uniuscuiusque instrumenti partem quampiam esse, quæ actionis sit opifex, reliquis omnibus partibus ad actionem usum quandam præstantibus. unum itaq; symptomatum genus in sensili actione id est, quum hæc ipsa pars nonnihil patitur: alterum, quum sentiendi facultas à qua actio prodit: tertium, quum ministrantium primo actionis instrumento pars aliqua fuerit affecta. Quæ omnia in oculo, ceu familiaris exemplo, apposite declarantur.

CAPVT II.

ELVTI in oculo primum sentiendi instrumentum est crystalloides: iam enim demonstratum est, ipsum solum à coloribus alterari. Vis autem sentiendi est quæ à cerebro per neruum in ipsum descendente

procedit. Ad illius uero seruitium creatæ sunt reliquæ omnes oculi partes. Quicquid ex ijs quæ iam enumerauimus, fuerit læsum, animal uel male, uel nihil omnino uidebit. Iam crystalloidis morbi per octo interperies distinguuntur: facultas autem offenditur, uel neruo affecto, uel cerebro. Atque utriusque horum octo sunt morbi, iplis ut similibus accidentibus, atq; alijs ut instrumentis, nempè obstructio, constipatio, ac tumores præter naturam, quos affluentes humores pepererunt. At continui solutio non solum neruo, aut cerebro accidere potest, sed omnibus iam dictis, tum similibus partibus, tum instrumentis communis est, ut in crystalloide quoq; euenire uideatur.

Cap. 6. Lib. 2. metz.

Non temere symptomatum causas in sensili actione ab oculo Galenus aggreditur: quod, uel ipsiusmet iudicio, maxima sit oculorum ope humano generi concessa deorum munere utilitas: quod nobis scilicet multarum rerum differentias monstrant, ita tradente Aristotele, unde non immerito horum causa caput in nobis constitutum esse Galenus credidit. Huius porro sensorij præcipuam eam esse partem omnes uolunt, quæ Græcis *χρυσταλλοειδής*, nobis per circumlocutionem crystallinus humor dicitur, quod crystallum referat: de quo satis miror nihil esse à Galeno uspiam tractatum. Hac igitur parte aliquid omnino perpeffo, oculi uitiari functionem necesse est, læsa utiq; uisionis opifex parte, uti etiam, si sentiendi uis, quæ oculis ab cerebro per opticos uocatos neruos influit, quoquo pacto ledatur. Nam etsi instrumentis sua cuiq; actio debeat, ea tamen potentia quæ functionis esse causa traditur, non in ipso instrumento, sed à principe

Primo Mete.
Lib. 8. de uisu
partium.

In p[er]p[et]ua h[uius] s[er]u[er]a, p[er]p[et]ua, h[uius] p[er]p[et]ua, et alia? 2 quap
g[ra]t[ia] s[er]u[er]a adu[er]s[us] m[er]it[um] p[er]p[et]ua tanq[ua]m s[er]u[er]a s[er]u[er]a.
p[er]p[et]ua. In p[er]p[et]ua, de m[er]it[um] p[er]p[et]ua. lib. 1.
cap. 11.

a. colliget, cap.
11, & 10.

1. de usu part.
& 7. de placitis
Hippo. & Pla.

Lib. 3.

Visus potētia
quomodo sit in
oculo & quate-
nus non sit.

An cerebrum
continui solu-
tionē pati pos-
sit.

8. de usu part.

Lib. de capitis
vulneribus.

Historia de iu-
uene & mulle-
re in capite ad
cerebrum usque
vulneratis &
perfanatis.

Cerebri vulne-
ra non semper
læthalia.

quapiam in nobis parte, ad ipsum prouenit: quod in oculo facit Galenus hic manifestum. Cui etsi uidendi functio propriè adscribatur, facultas tamen, oculi propria non est, sed cerebri, uim suam oculis neruorum adminiculo transmittentis. Quamobrem appositè Arabs Auerrois hoc dixisse est uisus, uisum oculi potētiā in oculo, audituam in aure non esse. Quod sanè dictum ita accipiendum censeo, ut quæ facultas uisionem efficit, ea propriè in oculo, ceu principe sui productrice parte non sit. Nam oculus, uidendi facultatem non parit ipse, suscipit tamen ab alio, nempe cerebro sensifice omnis facultatis principe parte, ut uult Galenus. Cuius rei id est maximum argumentum, quod læso uehementer cerebro, protinus noxa in sentiendi functione sequatur, nullo in ipsis instrumentis uitio consistente: uti in de Placitis Hippocratis, & Platonis probare satēgit Galenus. Quod quanquam ita se habeat, uidendi tamen facultatem, in oculo, ceu instrumento ad functionem aptissimo, inesse negandū non est. Erit igitur & in cerebro, & in oculo, in illo quidem ceu principe parte, in hoc, ceu instrumento. Vt enim in regni administratione potestas regia in rege ipso, tum etiam in ministris elucet (nempe quam Prætor Urbis, Præses uel provincie exactissimam habet ius dicendi, imperandiq; facultatem, eam non à se, sed à rege suscepit) sic quam habent sensuum organa facultatem, non à seipsis, sed à cerebro, ceu principe parte, acceperunt: quæ Galeni est ubiq; sententia. Facilitate igitur læsa, functionem malè procedere est necesse: uti etiam si reliquarum partium quæpiam, quæ ad uisionis perfectionem nonnihil adiumenti præbent, fuerit affecta. Quibus uerò modis partes has omnes lædi contingat, quibus item facultatem ipsam, exploratiū est, quā ut dici conueniat. Sed illud tamen animaduersione dignissimum, an cerebro ipsi, continui solutio, quod hic uult Galenus, æque ac neruo accidere possit. Quod quanquam sine mortis interuentu fieri non posse plerique è doctis existiment, Galeni tamen fide digno testimonio constat, id citra uitæ iacturam contingere posse: uti adolescenti illi in Smyrna secundum anteriorem cerebri uentrem uulnerato, accidit: quem Galenus sanatum se uidisse testatur. Quin etsi plerunque læthalis esse in cerebro unitatis solutio consueuit, quod non tantum cerebrum læsum, sed & illius membrana uulnerata, atque adeo ossa in eo diffracta mortis sæpenumero periculum adferant, uel Hippocrate teste, tamen non necessario ob hæc mortem inferri homini oportere multis euentibus comprobatur. Ego nanque iuuenem quandam domus paternæ famulum ac ministrum, secundum occiput, ad cerebrum usque uulneratum ex præcipiti casu, in paternis ædibus & læsum, & persanatum me uidisse plenè testari possum. Rursusq; mulierem quandam iam annosam secundum summum capitis uerticem, utrisque membranis dissectis, Auenione curatam mea, & chirurgorum opera profiteri queo. Quæ exempla in id à me adducta sunt, ut ostenderem, id uerissimum esse quod à quodam dictum est, contingere monstra in ægritudinibus. Nam etsi plerunque ac sermè semper, læthalia esse soleant cerebri uulnera, non id tamen perpetuò consequi præfatis est exemplis monstratum.

Cui

CVI ETIAM interdum accidit ut à sua sede dimouetur, transferaturq. Atqui is quoque affectus, instrumentorum morbis connumerandus est. Porro si ad alterum angulum, uel maiorem, uel minorem conuertatur, haud ita notatu digna noxa succedet. Si uero uel ad superiora, uel ad inferiora declinet, tum quicquid cernitur, id duplum esse uideatur. Huiusmodi morbis tum primum uisus instrumenti tum obnoxium redditur, tum etiam instrumenta alia, quæ illi potentiam suppeditare possunt.

Crystalloidis mutatio
quid faciat. *Ang. prob. 17.*
Int. 3.
Arguod.
prob. 12.
Ab. 6.

QV A E Symptomata crystalloidis à sua sede dimotionem sequantur, plene hic edocetur. Cum uero ab sua sede moueri eam non unice contingat, quippe & in angulos, & in sublime imamq; oculi partem flecti potest, quæ, qualiaq; ex uario positu symptomata eueniant, hoc loco monstratur. Crystalloidis igitur ad ima, summæ uel oculi declinatio, dupla uidere facit, quæ conspiciuntur, ob id inquam, quod quæ intrò suscipiuntur rerum imagines, quum antea collectæ, & in unum redactæ, in idem corpus earundem receptaculum sese funderent, nempe crystalloiden, sit ut ea à loco suo diuulsa, sursumq; lata, pars rhagoidis tunica, à qua crystallois deflexit, crystalloiden, in partes duas secet. In quarum qualibet cum se sensatarum rerum species proferant, corruptæ uisionis causa fiunt, atque etiam eius, ut quæ simpla sint, dupla appareant: ut enim qui per multangula specilla, uel dissecta specula quippiam intuentur, in re uisa falluntur, tantupla esse credentes, quantupla apparent (conspiciuntur autem tam multa quàm multe sunt speculi sectiones) sic etiam qui per dimotam à sede sua crystalloiden intuentur, hoc ipsum, quod illi, patiuntur, eandemq; ob causam. cur uero in latus, & angulos uersus deflexa crystalloide id minime sequatur, atque sursum mota, causam reddit Aristoteles, quod conspiciendi principium, nempe crystallois ipsa, eadem in linea manet: quare rem recte apprehendit: sursum uero lata alium iam situm obtinens, facit ut duo appareant, quæ unum sunt, mutata scilicet, & diuulsa rei uisæ imagine. Quanquam & huius ipsius symptomatis multe sint alie causæ, nempe oculorum in uarias partes distractio. Cum enim oculi utriusq; radius non ad idem rei uisæ punctum sese applicat, id geminum se in specie animus existimat, quod diuersis radijs, & in diuersa se rapientibus uisum fuit. Quamobrem & quæ celerrime mouentur, multiplicia nobis apparent, non ob id tantum, sed etiam, quod ex inordinato, uagorq; sui motu, multiplices sensui ostentent imagines, spiritibus quidè uisionis eas temere suscipientibus. Quæ res facit, ut ignitus baculus uelociter circum rotatus, circulus appareat, uel in longum protensus, linea uideatur. Huius item symptomatis, alterius oculi suppressio causa esse ab Aristotele scribitur. Omitto cetera multa quæ in hanc rem commode adferri possent (ne longior sim) quæ qui scire uolet, Galenum & Aristotelem adeat, item & Vitellionem, qui Mathematicis hæc rationibus demonstrauit.

Cur simpla dupla appareant.

31. proble. sectione, prob. 17.

Ex Aristotele ubi supra proble. 11.

Cur ceteriter mota, multiplicia appareant.

Ubi supra proble. 7. 10. de Visu par.

Vitellio.

At eorum

AT EARVM partium quæ usum aliquem præbent, morbi sunt, si in rhagoidis foramine, aut inter hanc tunicam, & crystalloiden, humor continetur, aut spiritus, tantus nimis, ut primum uisionis instrumentum, quo minus res sensibiles dinoscat, impedire possit. Ad hunc modum ceratoidis ea pars quæ pupillæ præposita est, uisionem impedit, siue propria ipsius ratione, siue alio quouis pacto à naturali habitu aberrauerit.

Membranz
oculi quæ & g-
bus nominibus
uocantur, &
quæ earum mu-
tia.

Alexander Be-
nedictus.
Mundinus.

QVAECVNQVE reliquæ partes oculi structuram complent, eæ functioni usum aliquem præstant. Nam præter crystalloiden (uisionis principem partem) membranz multæ, oculum constituentes, uisionem non minus iuuant: aliæ oculum capiti connectendo, aliæ splendore suo, & claritate rerum uisibilibus species recipiendo, aliæ uisorium spiritum fouendo, & ne à lumine externo ledatur prohibendo, aliæ nutrimentum conueniens suggerendo. Harum porro membranzarum omnium prima positu coniunctiua est, etsi Alexander, & Mundinus ceratoiden primam esse uelint. Quod non ita accipiendum censeo, ut situ priorem esse eam dixerint, quum id apertissime falsum sit, sed quòd inter tunicas oculi, prima prominet, & totum oculum ambit, quod coniunctiua non facit: ob id puto primam posuere. Itaq; harum partium affectus quicunque sint, si modo primo uisionis instrumento ita officiant, ut quo minus ad se delatas rerum uisibilibus species recipiat, prohibere possint, deprauate ablatur uel uisionis causa erunt. Quamobrem & inflammationem, & conturbationem, & chemosin, adnatæ membranz uitia: & uaria corneæ ulcera, item & uicæ dilatationem, constrictionemq; iusto ampliorem, & quæcunque alia uisionem impedire possunt, in hunc ordinem merito referre oportet.

Foraminis
rhagoidis
energio.

IGITVR foramen ipsum quatuor modis à propria natura permutatur, nempe auctum, imminutum, diuulsum, ruptum uel. Atqui incrementum nunquam non lædit uisum, siue id ab utero protinus, siue postea contigerit. Imminutio uero, si in utero contracta est, acutissimam efficit uisionem: quæ uero postea accidit, praua est. Reliquorum neutrum (siue à primis unguiculis, siue posteaquâ quis genitus est acciderit) uisioni incommodum notatu dignum inferre potest. Equidem sæpenumero uidi, ubi parumper rhagoides procidisset, inducta in distortam pupillam cicatrice, hominem quominus cerneret, haudquaquam fuisse impeditum, modo pars illa ceratoidis, quæ ei obiecta erat, absoluta perspicuitate lucret. Sed ipsæ quæ diximus, experientia quoq;

astipulatur.

Problema de
foraminis am-
plitudine &
coagustatio-
ne.

Lib. 2. de rurs. mor. 13. rap. 25. vasopreaj. In Lib. Dist. de ann. 2.
Ista finis potest, & per foramina uolens huiusmodi, utra materiam
per modum actu perferunt

astipulatur. Verum quam ob causam foraminis amplitudo bonæ uisioni semper incommode, angustia non semper, id uero discussione dignum uidetur. Ea (ut mihi uidetur) reserenda est ad neruum qui à cerebro ad oculum defertur, quem Herophilus uiam nominat, quippe qui solus manifestum habet foramen, quod sensibilis spiritus sit uia. Proinde quum alterum oculum claudimus, accidit ut alterius pupilla dilatetur, quod spiritus antea ambobus particulatim distributus, uniuersus in unum deriuetur. Ex hoc maxime signo (per suffusiones claudendo oculum) conijcere licet, num admota acu, possit recuperari uisus necne. Quibus enim altero oculorum clauso pupilla clarior apparet, ij sperare debent fore, ut facta perforatione uisum recuperent: quibus uero non dilatatur, ij ab omni spe recuperandi uisus exciderunt, etiam si & iucundissime, & perquam probe tractentur. Ex ijs omnibus facile constat spiritum aliquem animale à cerebro ad oculos demitti, & in humore ipsum crystalloiden, & in totum illi obiectum spatium, cui rhagoïdis foramen terminum præscribit. Quum itaq; pupilla, siue in prima protinus conformatione, siue postea, amplior fuerit, uniuersus ipsam spiritus implere non sufficit. Vnde ipsum diffundi, dissipariq; necesse est. Contrà, si fuerit minor, cogitur ac constringitur, & densior fit spiritus. Atqui in libris de Vsu partium iam demonstratum est spiritum coactum, constrictumq; ad facilem sensum plurimum conferre, ediuerso dissolutum, dissipatumq; sentiendi difficultatem inducere.

Cap. 1. Lib. 4.
Loc. apert.

Suffusionis
sanabilis si-
gnum.

Spiritus ani-
males.

Lib. 10.

Disposit. ray. 3
Lib. 1. motu uisus.
de ray. 6. Lib. 4
do. uisus

10, de Vsu par.

Rhagoïdis tunica
cut perforata.

Ex Gal. 10, de
Vsu part.

IN TER cetera omnia, quæ in oculi constructione admiratione digna Galeno uisa sunt, rhagoïdis tunicæ foramen in primis fuit: & merito quidem, ut quo omisso perire omnia necesse erat, circa quæ natura tantopere laborasset. Rhagoïdis igitur proxime post ceratoiden sita, ob id quæ se crystalloidi obijcit, perforata appositissime fuit: ut nulla membrana alia inter crystalloiden & ceratoiden media intercederet, sed per ipsam, ueluti per subtile admodum, & lucidum cornu, splendoris interni cum externo fieret communio. Ne autem per hoc foramen tangeret aliquando cornea tunica crystallinum humorem, prouidit Creator noster. Quoniam sinul plurimum foras abduxit eius loci partem corneæ, sinul autem humorem quendam tenuem, & purum, qualis in ouis reperitur, crystallino circumfudit, atq; etiam præter hæc, aëreo spiritu, & splendido, totam pupillæ regionem impleuit. Quam & ipsam, etsi Anatomici pariter

Pupilla quid.

10. de Vſu par.
& hoc ipſo lo-
co.

Pupilla quid
Galenus.
Foraminis pu-
pillæ permuta-
tio quid faciat.

Fen. 3. tertij tra-
cta. 4. cap. 11.

37. proble. par.
proble. 2.
Pupillas latas
habentibus, cur
omnia minora
appareant.

ci, pariter & Neoterici omnes foramen hoc eſſe cenſent, ego uero ex Galeno, non tam foramen ipſius quàm totum cryſtalloidi obiectum ſpatium, quod hoc ipſo rhagoidis foramine terminatur, eſſe crediderim: ad hunc ſcilicet modum dicente Galeno, quo loco de hoc foramine ex profeſſo tractat. Adhuc autē, inquit, magis eſt admirandum foramen huius tunice, quod eſt in pupilla. An non hic apertiſſime uoluit aliud à foramine eſſe pupillā: qui foramen in ea eſſe, tanquā pars in toto eſſe ſolet, dixerit? Sed ruruſus hoc loco, Quibus, ait, altero oculi clauſo, pupilla clarior apparet, ij ſperare debent fore, ut facta perforatione uiſum recuperent: quibus uero non dilatatur, ij ab omni ſpe recuperandi uiſus exciderunt. Et mox, quaſi quid pupillæ nomine intellexiſſet, explicans, Ex iſs omnibus, ſubdit, facile conſtat ſpiritum aliquem animaleſ a cerebro ad oculos demitti, & in humorem ipſum cryſtalloiden; & in totum illi obiectum ſpatium, cui rhagoidis foramen terminum præſcribit. Quid hiſ uerbis clariuſ ad id quod propoſui aſſerendum, fingi poteſt? Quod enim à cornea tunica ad cryſtalloiden rectū ſpatij intereſt, humore albugineo tenui, & ſpiritu pleno. Quæ eo in medium adferre uolui, ut oſtendere Neotericos noſtros omnes, non ſatis recte, nec ad Galeni mentem de pupilla tractaſſe, dum foramen ſolum eſſe exiſtimant. Cuiuſ ſanè foraminis à naturali loco permutatio, multam in cryſtalloide illi contermina, permutationem facit, noxam ſcilicet functioni ſuæ inferendo, ut bellè hic deducit Galenus. Cur uero foraminis amplitudo uidendi functioni noccat, id nobis diſquirendum nunc eſt. Galenus certe demiffum à cerebro in pupillam animaleſ ſpiritum, in cauſa eſſe uult. Pupilla namque paulò ampliore reddita, quum eam implere nequeat animalis ſpiritus, fit, ut diſſuſus, diſſipatuſq; infirmioſrem reddat uiſionem. Nam ſi philoſophorum principi Ariſtoteſi creditur, conſtans, coactaq; uirtuſ perfectiuſ operatur, diſſipata, minus. Non tam autem ob hoc ipſum infirmari uiſionem ipſe crediderim, quàm quòd non recte in dilatata pupilla rerum ſpecies excipiantur: diſperſis utiq; & conſuſis ſecundum pupillæ magnitudinem, nec ſe in conum exacte cogentibus. Vnde fit ut talibus minora appareant, quàm ſint, quæ cernuntur omnia: quæ fuit Auicennæ ſententia. Hiſce namque id euenit, quod obtuſe uidentibus: qui, cum ſint ad uiſum imbecillini, ſic ut quidpiam uideant, contrahere genas ſolent, ne diſtractuſ, diſſipatuſq; à lumine externo eorum aſpectuſ hebeſcat: adductis uero, & conuiuentibus oculis, acutiſ quidem cernunt, conſeruato utiq; uidendi robore, nec à lumine diſſipato, uerum minorem angulum faciunt, ſub quo receptæ rerum ſpecies minora faciunt uideri omnia. Quæ etiam cauſa eſt, cur ij minutas, & paruas literas ſcribere ſoleant: quòd ſcribentes obducere palpebras conſueuerint, factaq; minori angulo literas omnino exiguas ſcribi ſit neceſſarium, ut tradit Ariſtoteles. Hoc ipſum in uidendi actione pupillas latas habentibus euenit: qui quum uiſum imbecillimum habeant, conuiuentibus ſermè oculis omnia intuentur, ne eorum uiſorij ſpirituſ à lumine intenſo diſſipentur. Quamobrem conſequens quidem eſt minora

minora illis apparere omnia. Atque hæc est noxa quam in uidendi functione pupille amplitudo facit, siue ea natiua fuerit, siue contra. Omitto cætera multa, quæ ab Neotericis de hac re dicuntur, ne eorum ineptias recensendo longe ab scopo recedam.

C V R igitur imminuta pupilla, id est non suapte natura sed ob morbum, censetur mediocri deterior? An quia prauos affectus sequitur, ob quos oculus ita patiens necessario deterius cernit, non quia exigua sit pupilla? Sed qui sunt huiusmodi affectus? nam & hoc discutiendum relinquebatur. unus ad tunicam ipsam rhagoiden duntaxat spectat, alter ad humorem tenuem effusum, qui inter crystalloiden, & rhagoiden medius consistit. Itaque affectus ad solam tunicam spectans, extensio quædam est, & laxitas, qualis in externis subinde partibus accidit, quum in articulis ligamenta redundante humore fuerint imbuta. Affectus uero ad humorem spectans, est defectus, ob quem uacuato interno spatio, rhagoïdes in sese concidens, contrahitur, rugaturque: quapropter pupilla quoque minor redditur. Igitur quum per huiusmodi affectus quis aut deterius, aut nihil omnino cernit, id non ob pupillæ paruitatem, sed ob humoris defectum accidit. Quippe iam demonstratum est in sermonibus de Visu, quos & in tractatu de Partium usu, & in eo quem de Hippocratis, Platonisque placitis conscripsimus, humorem crystalloiden semper propugnaculo quodam egere, quo citra offensam, externum splendorem sustineat. Atqui iam dictus humor inter ipsius propugnacula numeratur: præterea crystalloïdis quoque essentiam non nihil iuuare uidetur. Deficiente itaque hoc humore, crystalloïdes quodammodo arefcit, eò quod non satis liberaliter humore imbuatur. Deinde rhagoïdes super ipsum decidens, spatium, quod medium erat, inter hanc tunicam, & crystalloiden, breuius reddit: ita externi aeris splendorem per exiguum medium, crystalloïdi occurrere necesse est. unde similiter afficitur, ut ij, qui inconniuentibus oculis solem intuentur, quorum ut aliqui obcæcantur, ita omnes noxam subeunt: utpote qui uix unquam pristinam recuperare possint cernendi facultatem. Iam enim ostendimus, uisionis instrumentum, splendorem citra molestiam tolerare non posse. Quamobrem rhagoïdes tunica ei obiecta est, nigra simul & carulea: quippe ijs potissimum coloribus recreatur oculus, quem

Problema de imminuta pupilla.

Arg. sg. Lib. 6.

Lib. 7.

Hinc facile uidere est Galeni per hoc spatium quod medium est inter rhagoïdē & crystalloïdē, pupillā intellixisse, quod per rhagoïdis decidentia breuius fieri testatur: quod quidem spatium paulo antequam nomine pupillæ indicauit in principio huius textus, Rhagoïdes tunica cur nigra aut cærulea.

Agnita
pupill. 6. et
air. Plin.
Lib. 60.
rap. 3.

Diaphot. rap. 13.
Lib. 3.
anim. et
Diaphot. anim. et rap. 42. par. ap. 1. Lib. 2. 2.
anim. et rap. 74. Lib. 3.

quem splendor fatigauit. Atq; hæc uidetur esse caussa, cur imminutus circa pupillam humor, & deteriorẽ faciat uisionem, & exiguum reddat rhagoidis foramen: ob hoc etiam perquam difficile est, huiusmodi morbum ad sanitatẽ reducere. Porro alter affectus, quo pupilla ob humiditatem minor apparet, non est adeo periculosus: quum longẽ difficultius sit, similem instrumenti in corpore partem exiccatam humectare, quàm humidam exiccare. Sed hæc ad medendi quodammodo methodum accedunt.

PUPILLAE imminutio, si natia sit, uisioni aptissima esse censetur: contra uero, si morbos sequatur, multo pessima. sed id non per se, uerum ex accidenti: quòd scilicet morborum iniuria, ad quos sequitur, id ei eueniat, non iuxta naturam. Ex quo enim pessimi ij morbi sunt, qui pupillae imminutionem faciunt, tanto deteriorem hanc esse oportet, quanto fuerint præfati morbi deteriores. Quos & ipsos duorum generum esse testatur Galenus: ad tunicam rhagoiden unum, ad humorem effusum, alterum genus spectat. Ad tunicam spectans laxitas quædam est, & extensio, quæ tum fit, quum ipsamet tunica mollior, & quasi solutior reddita, laxatur: unde ipsam in se collabi est necesse. Quæ decedente forame quoq; ipsum minus fieri, & coangustari oportet. Quamobrẽ pupillae imminutionem, laxitatem quidem tunicæ consequi ex his apparet. uti enim quæ in articulis sunt cauitates, si humore impleantur, minores fieri cernimus, sic certe distenta ab redundante quopiam succo rhagoide tunica, impleri quidem ipsam, foramen uero angustius effici est necesse. sed ita tamen, si modo impletio in ea tunicæ parte sit, quæ ad foramen finitur: Tum enim necessario pupillam cogit. Verum si à lateribus, extremisq; tunicæ partibus, ea tensio oriatur, quæ scilicet rhagois, secundine uocata tunicæ coniungitur, tum dilatationis, potiusquam constrictionis caussa erit: quòd distentis extremis tunicæ partibus, ad eas trahi, quæ circa foramen sunt, sit necesse. Quem sanè tractum dilatatio sequitur, quæ Herculani, inter Neotericos non assernandi auctoris, in hac re non minus docti, quàm uera est sententia. Constat igitur, huius tunicæ laxitatem imminutionis pupillæ causam esse. Quod quamquam uerissimum sit, Galeniq; autoritate firmatum, quod unum ad amplissimã dicto fidem faciendam satis esset, Rasiū tamen non puduit contrarium opinari, Galenumq; omnino nobis bonorũ auctorem, & ducem errati, falsiq; arguere. Is nempe 2. sui continentis libro, pupillæ quidem coangustationem, non rhagoidis laxitatem (ut uult Galenus) sed eiusdem exicationi tantum tribuit. Eius enim quo diximus, loco, hæc sunt uerba, Dilatatio pupillæ (ait) secundum meam opinionem, est cum accidit uue mollificatio. Sed mollificatio accidit ab humiditate, non à siccitate. Hæc ille. Huius altera sententiæ, ut postrema pars uera est, sic certè prima longè à ueritatis scopo aliena, mollificationem inquam uue, ut ipse uocat, dilatationis pupillæ esse causam. Quis enim non uel apertissime nouit, laxatam hanc tunicam in se

Quando rhagoidis tẽso pupillæ coangustatione: & quãdò dilatationẽ faciat.

Herculanus.

Rasiū.

in se collabi, & decidere oportere? Quæ enim mollescantur omnia, ut Arabum, & Barbarorum uerbis utar, ea quidem in se concidunt, & laxiora fiunt. Exemplo sunt madida coria, membranæ, nervosi generis cuncta, lyre, timpanorumq; chordæ. Quæ quoties externo quopiâ leutore madent, ipsa in se concidunt, fiuntq; secundum eorum foramina (si qua sint) arctiora. Secundum quem etiam modum, pupille foramen angustius fieri laxata tunica, est necesse. Quæ utiq; laxitas, quum ut plurimum ab humore nimio fiat, ipsam laxante ac resolvente, sequitur laxitatem tunicæ, non dilatationem, ut uult Rastius, sed constrictionem ut Galenus, facere. Si tamen humor quispian subest crassus, extremis tunicæ partes distrahens, & quasi conuellens, tunc certe tensio ea, dilatationis foraminis causa erit: sed tum, tunica ipsa tensa potius quàm laxata dici debet. Atq; hæc de affectu ad tunicam spectante, cuius causa minui pupillam oportet. De eo nunc, qui ad humorem pertinet differendum. Is porro, defectus est eius humoris, qui medius inter rhagoiden, & crystalloiden situs est. Quo & ipso deficiente, internum quidem spatium, antea hoc humore plenum, inaniri, rhagoiden uero contrahi, & rugari, est necesse, sicq; pupillam minui. Verum quum ad siccitatem omnino affectus hic pertineat, ut à quo totam tunicæ substantiam ad siccum conuerti sit necesse, arescente utique tum membrana ipsa, tum crystalloide, eò quod non satis liberaliter humore imbuantur, uidetur dilatatio pupille ad ipsum, potius quàm constrictionem sequi debere. Nam quum siccitatis sit contrahere & densare, oportet eius tunicæ partes uacuato humore sicciores reddi, atque ob id etiam densiores: quibus utique densatis, ni tractus foramen amplius reddi est necesse. Quamobrem humoris præfati uacuatio, pupillæ immiutionem minime pariet, ut uult Galenus, sed ut suadet ratio, dilatationem. Id enim tunicæ ad hunc modum exiccate, quod exiccatis ad solem, ignem uel, membranis accidit. Is enim, si foraminulenta sint, & igni proxime fiant, quæ ante minuta foramina erant, maiora exiccatis membranis apparebunt: contractis nimirum earum partibus igne ualide affante: distrahuntur nempe uicinæ foraminibus partes, inq; remotiores per siccitatem aguntur, atque hoc pacto ampliora foramina fiunt. Cui obiectioni uti satisfiat dicendum, non omnifariam uerum esse, quod assumebatur, nempe tunicam ipsam omnino sicciorum reddi uacuato intermedio humore, sed tamen rugosiorum, & in sese concidentem fieri, ex termini humoris defectu: quæ concidentia facit, ut breuius sit inter ipsam, & crystalloiden spatium. Nam & si quadantenus exiccetur, non ita tamen, ut quod illius substantiam complet humidum, finiatur, sed solum quod illi circumpositum est, unde illius partes ob id densari non oportet, sed tantum in sese concidere. Neque etiam adducta similitudo procedit. Nam si tanta sit membranarum exiccatio, ut earum innatum humidum absumatur, rugari quidem ipsarum partes, foramina uero minora reddi, est necesse. Itaq; si huius tunicæ substantia ita exiccetur, ut natiui in ea humoris uehemens resolutio fiat, idq; per totam, arctari pupillam erit necesse, æque, ac si sola ea tunicæ pars corrugetur, quæ foramini proxima est. Si uero extremas tunicæ partes occupet, tum par-

Laxata tunica
quâdo dicatur,
item & tensa.

Obiectio.

Obiectionis di-
tutio.

Idem quādoq;
contraria facere
posse.

Humoris albu-
ginei utilitas.

a. de animatex.
co. 123.

Dionysius Ty-
rannus.

tes foraminis contrahendo dilatationis pupillæ caussa erit. Nec repugnare uideatur, idem secundum uarias partes, inq; diuerso gradu, contraria facere posse: quod in præsentia siccitas remissa, aut uehemens in extremis tunicæ partibus, uel in foramine sita, facit. Sed ad Galenum conuersi, id statuamus, deterioris uisionis caussam, in ijs qui sic sunt affecti, uacuationem tenuis humoris esse. Qui, ut sui præsentia crystalloiden ab externi splendoris iniuria uindicat, ne intemperata, & assatim occurrente luce offendatur, sic certè eo consumpto, noxam ab externo lumine crystallois sustinet maximam, deficiente eo, quo ceu propugnaculo tutabatur. Quamobrem id ipsum firmè eos pati conuenit, quod qui aduersum Solem inconniuentibus oculis spectant, quorum ut plurimi obcæcantur, assatim nimirum dissoluto oculorum, uisusq; facultatis temperamento, sic certè bona pars talem sentiunt noxam, ut uix unquam in melius proficere possint, cæcutientes, imbecillimq; in cernendo effecti: quòd scilicet, pro Aristotelis sententia, excellens omne sensile sensum corrumpat. Quæ caussa est, cur uisionis organum splendorem citra molestiam ferre non potest. Cuius rei probè conscius Dionysius ille tot, tantisq; facinoribus apud Siculos nobilitatus tyrannus, domum longè splendidissimam calce illiam, & incrustatam, supra tenebrosum carcerè construxisse dicitur: ut longis tenebris diu asseruatos proferens, in summamq; lucem emittens, miserè excæcaret. Quæ quidem libro de Partium usu decimo scitè ab Galeno referuntur, sicuti & illud, crystalloiden propugnaculo egere, huncq; humorem inter illius propugnacula numerari; quæ rursus lib. de Hippocratis & Platonis placitis septimo recensentur. Quæ obrem prouidentissime crystalloidi natura consuluisse uidetur, cæruleam, nigram ue obijciens tunicam, ut quam nimius splendor fatigare posset, ijs coloribus prohibeatur, lucem obiectu suo quasi repellentibus, aut saltem commoderantibus. Quæ res facit, ut eo immutato humore, rhagoidesq; decidente, deterior uisio fiat: quòd obiecta sit nimio splendori crystallois, nullo posito obiectione: tum etiam, quòd foramine angustiore reddito, imbecillam fieri uisionem oporteat, pupilla ad id per morbum uitiosiore effecta.

D I C A M V S itaq; id quod ab initio proponebatur. Molestia quidem est pupilla præter naturam exigua: quæ uero suapte natura talis est, utilis esse censetur. Rursus amplitudo, natura quidem uitiosa est, neque uitio caret non naturalis: sed in hoc ab angustia uiuincitur. Quippe continens caussa (ut ita dixerim) quæ ipsam inducit, rhagoidis tunicæ tentio est: cuius laxitas pupillam reddit minorem. Quom itaque bifariam tendatur, quando propria ipsius ratione afficitur, aut exiccata, ut similis, aut humectata, ut instrumentum, Siccitatis quidem curatio difficilis est, humiditatis uero non difficilis. Etenim Phlegmone, scirrur, abscessus, ac alij huiusmodi morbi, ad instrumentum

Lib. 7. method.

ta pertinent, à redundantibus geniti humoribus: quifquís horum in rhagoide confiterit, à perito medico facile uifcitur. Verum tentio in rhagoide tunica nonnūquam euenit ex accidenti: quum à fubiectis humoribus ortum habuit. Impleta enim, ueluti uter, aut uefica extenditur, & ultro citroq; diftrahitur, iplis in medio fpatio acruatis inter ipfam, & cryftalloiden. Quoniam uero non folum foraminis, quod in rhagoide eft, morbos percurrimus, fed ipfius quoq; rhagoidis, ac tenuis humoris, nonnullos tractauimus, confequens eft, ut reliquos ipforum morbos explicemus, ob quos uifio uel impeditur, uel omnino aboletur. Igitur ex morbis qui in rhagoide tunica confiftunt, uifionisq; incommodant, unus adhuc fupereft cōmunis, tum fimilaribus partibus, tum inftrumentis, nempe unitatis folutio. Quæ quidē in hac parte, tum uulnus tū ulcuseft: id fi ad tantā perueniat magnitudinē, ut non ita parum difrumpatur rhagoides, ac tenuis humor ad exteriora prolapfus, ē tunica effundatur, adeo ut cera toiden attingat, duo abfurdū inde accidere neceffe eft, nēpe ut rhagoides tunica decidat in cryftalloiden, ac fpiritus qui à cerebro defcēdere confueuerat, iam non perueniat ad pupil- lam, utpote per uulnus effluens. Verū quod hæc uifionem offendant, non folum ubi ambo conueniunt, fed etiam fi alterum dūtaxat eorum inciderit, fatis perfuafum arbitror ijs, qui non ofcitanter, ea quæ nuper diximus audierunt.

Vulnus.
Vlcus.

Q V A E hic de amplitudine, & anguftia pupillæ adferuntur, notiffima funt, & exactē à nobis præcedenti cōmētario explicata. Vnum id tantum adiiciemus, quod ex hoc Galeni loco deduci quā apertiffime poſſit, nempe nō omnem pupillæ diminutionem quauis amplitudine eſſe deteriore. Quæ enim pupillæ amplitudo, rhagoidis à ſiccitate tentionem ſequitur, ea pupillæ coangultatione deterior cenſetur, quæ ab euſdem tunicæ laxitate prouenit: quum hæc ab humore nimio laxante, illa ab ſiccitate tendente originem ducat: eſt autem longē facilius laxitati & humectationi immodica, quā ſiccitati mederi, uel Galeni teſtimonio. Verum hoc Galeno minime repugnat dicēti, pupillæ coangultationem, quæ morbos ſequitur, amplitudine deteriore eſſe. Quod tum conſtans, & perpetuum erit, ſi æqualitas in cauſis horū pathematum effectiuus ſeruabitur. Quum enim à ſiccitate corrugante, quum ſcilicet tenuis humor effuſus rhagoidis corrugationem facit, imminui pupillam contingat, & item à ſiccitate tendente eandem dilatari, ut hic uult Galenus, maniſeſtiſſime conſtat tendētem ſiccitatem corrugante curatu fore faciliorem, quod hæc incurabilis ſit, conſumpto ſcilicet natiuo eius humore, altera curationem quamquam difficilem, admittat. Sic & laxi-

Diſi Galeni de
angultia & am-
plitudine pupil-
læ explicatio.

tatem illi, ut similari parti aduenientem, à qua angustia prouenit, curare difficilior est, quam eiusdem tunice tentionem ab humore impacto, & tumorem insurrente: quod uitium illi ut instrumento accidit. Quo sanè modo si accipiat Galeni dictum, perpetuò quidem uerum erit, coangustationem dilatatione deterior rem esse. In quem sensum accipiendum censeo, ni malumus Galeni dogma calumniari. Sed de hoc hactenus. Illud uero animaduersione dignissimum, amplificationis pupillæ continentem causam Galenum hic posuisse: nempe (ut ipse ait) rhagoidis tentionem: quocumq; namq; modo tendatur, siue exiccat ut similis, siue humectata ut instrumentum, statim pupillæ amplitudinem facit. Id enim quo posito, necessario alterum ponitur, & remoto remouetur, continentem illius esse causam censendum est. Ita enim Galenus 1. de Locis aff. causam coniunctam definiuisse est uisus, dum inquit, Axioma id esse, quo tangente afficimur, & quo separato quiescit affectus, causam id esse omnes confiteri solere. Quod de hoc genere causæ esse dictum, inficiari nemo potest: præcedenti nempe, & corporeæ causæ minime certe conuenit, ut remotis ipsis remoueantur affectus. Remota namq; putredine, exempli causâ, non protinus remouetur & febris inde subortitur: Sed tentione rhagoidis sublata, auferri quoq; & pupillæ amplitudinem oportet. quamobrem merito Galenus continentem causam eam nuncupauit. Vnde id planè sequi uidetur, etiam in morbis, præsertim qui ad constructione pertinent, causam continentem excogitasse Galenum. Quod & ipsum minime negaturum Leonardum Fuchsum uirum doctissimum crediderim. Quem ego alioquin oculatissimum, maxime miror hunc locum uel non animaduertisse (quod tamen de tauto uiro suspicari minime licet) uel saltem conuenientibus oculis præterisse, ipso met præsertim in M ontuū asserente, nusquam à Galeno libro 1. de Sympto. causis factam esse continentis causæ mentionem: quam tamen hic, de ea apertissime meminerit. Quæ ut planius mostrem, totam loci huius à Græco seriem subnectere non pigebit: habet autem in hunc modum, λέγουσιν δὲ, ἐπὶ τῇ δόξῃ τῆς ὁπθῆναι, χαλεπὴν μὲν ἢ παρὰ φύσιν τῆς κόρης σμικρότης, ἀγαθὴ δὲ ἢ σύμφορος. ἢ δὲ ὑπερτίς, ἢ ἀγαθὴ μὲν ἢ σύμφορος, ἢ ὅτι παρὰ φύσιν, ἢ δὲ αὐτὴ μὲν ἀγαθὴ, μικρότερον δὲ τῆς ἐνότητος κοκκίον. ἢ μὲν γὰρ, ὅς ἐστι ὑποκίτος, ἀπὸ τῆς συνικτικῆς τῆς γένεως αὐτῆς, τὰς ἑα τῇ ραγοειδὲς χιτῶνι, ἐπὶ αὐτῇ τῆς σμικρότητος ἢ χαλεπῆς. Quod est fideliter, & ad uerbum magis, quam purè, & Latine uersum. Dicamus autem quod ab initio proponebatur, difficilis quidem, quæ præter naturā, pupillæ paruitas: bona autem, quæ innata. Amplitudo autem, non bona quidem innata: quæ autem præter naturam, neque ipsa quidem bona: minus autem est coangustata malum. Nam, ut quispiam dixerit, causa continens generationis ipsius, Tentione est rhagoidis tunice, quemadmodum rursus paruitatis laxitas. Hæc Galenus. Ad quæ suspicor ita Fuchsum satisfacturum, ut non omnino uoluerit Galenus continentem causam pupillæ amplitudinis, rhagoidis tentionem ponere, quod per ea uerba notatur, Vt quispiam dixerit, quasi id significasse nobis sit uisus, rhagoidis tentionem quodammodo dilatationis pupillæ coniunctam dici causam posse, uere tamen non esse. Quod nullatenus dari Fuchsi debet, si hunc Galeni locum ita intelligendum putat. Nam quum amplitudini pupillæ quæ à rhagoidis

tentio

Causa continens dilatationis pupillæ.

Causæ continentis diffinitio ex Galeno.

Leonardus Fuchsius.

tentione nata est, caussæ coniunctæ ratio maxime conueniat, consequitur nō licentius, et secundum latam quandam loquendi formam, sed propriè, et significanter, huic affectui continentem causam, Galenum tribuisse. Ei uerò congruere coniunctæ causæ rationem, communis illa, quæ ab omnibus adhibetur, definitio indicat, quæ ita finiunt, ut ea præsentem, præsens sit morbus, sublata, auferatur. Quod quum proposito à nobis affectui ex rhagoidis tentione eueniat, ut quæ distenta protinus dilatetur pupilla, et ea amota, pupille tollatur affectus, sit, ut huic, causæ coniunctæ ratio maxime quadret. Neque rursus dici hic ab aduersario potest, pupillæ amplitudinem, etsi causam habeat continentem, morbum tamen non esse, sed symptoma, aut pathos. Nam illud in confesso est, affectum permanentem esse, à quo uidendi actio primo, nulliusq; interuentu, uitietur: est enim in structura morbus, eius scilicet generis, quod in magnitudine uitiam possumus. Quamobrem quum et morbus sit, ut mox à nobis monstratum, et causam continentem, ut uult Galenus, habeat, illud sit, ut in morbis causam etiam coniunctam statuisse Galenum demonstrauerimus. Qui uerò à Fuchio cap. primo secundi Paradoxorum libri adducitur pro se ex Galeno loci, huic meæ sententiæ minime repugnare uidentur. Nam etsi lib. primo Therapeutice Meth. et 2. de Mor. causis antecedentium tantum, et primitiuarum causarum Galenus meminerit, non ob id tamen continentem præterijisse concludendum est. ut quæ nimirum sub antecedentis nomine intelligi quadatenus possit. Est enim continens causa inter antecedentes, et corporeas etiam numeranda, hoc tantum ab ijs quæ peculiari nomine antecedentes uocantur, distans, quod hæc et propinquior affectui est, et affectum ipsum ita continet, ut ab eo sciendi minime possit: ille et remotiores, et non usq; affectui, quem creatur, consociatæ, ut non auferri perseverante etiam ipso morbo possint. Quod coniectura quadam ex illis Galeni uerbis deprehendi potest, cum lib. de Mor. cau. plures in animali posuerit corporeas causas, quas antecedentium nomine appellandas censuit: id nobis subindicans, ex corporeis quidem causis, non unius generis esse omnes: ut sint alie alijs affectui uiciniores, omnes tamen antecedentes uocari: quod morbum antecedent, quanquam id non paribus terminis. Locus uero ille ex Arte medicinali cap. 88. adductus, quem Fuchius adamantini uim argumenti uile habere, non ad id quod assumptum est confirmandum, nempe in morbis causam nō dari coniunctam, ita efficax mihi uidetur, non ut facile in sensa nostra cōuertat, atq; Galeni eo loco mens explicari cōmode possit. Nam quum eius morbi, qui adhuc sit, curationem tractans Galenus, prohiberi eum dicit sublato eo affectu, à quo fieri natura aptus est, quem et ipsam causam antecedentem nominat, non ex eo tamen concludendum morbis continentem causam non conuenire. Si quidem uerissimum illud est, futuros affectus prohiberi ne fiant, amota ea causa, à qua, ceu effectrice, nasci poterant. Atq; ij quidem morbi, qui nondum sunt, ut eueniant tamen paratam habent in corpore dispositionem: unde oriri possunt, causam nequeunt continentem habere: ut qui præsentem non sint sed futuri, quod ad causæ continentis rationem propriè, uel ex sua ipsius definitione, pertinet: quæ huiusmodi est, ut ea præsentem, præsens sit morbus, absente absit et ipse: quod futurum mor

ro morbo, nondum constituto, aut facto, conuenire minime potest. At si factus sit morbus, nec iam futurus, curabitur quidē certē, ut uult Galenus, soluto eo affectu à quo primum, quæ secundum naturam est, actio uitiatur: quem & ipsum rectē morbi essentiam esse idem autor censuit. Verum solutio ea affectus actionē ledentis haud prius fiet, quā quæ ipsum continet causa, sublata fuerit, inquirente 7 Metho. Galeno, fieri non posse, ut affectus quispiam curetur, manente, quæ ipsum excitauit, causa: quod dictum haud sane de alia, quā cōtinente intelligi rectē potest. Nam ad antecedentis, aut procatacticæ causæ amotionem, ut omnibus in confesso est, nō protinus remouetur affectus, sed causa continente sublata, auferri affectum est omnino necesse. Quare non aliud ex hoc Galeni loco in Arte medicinali colligi posse uideo, quā futuri morbi nondum presentis causam tantum antecedentem, non etiam coniunctam dari. Quod ego lubens cōfiteor, & ultro aduersario dono. Quemadmodū & hoc ipsum in morbis quidē absolute factis, quorum scilicet nihil sit, futurum uē est: quales & hectica febris, & ephemera à nostris statuuntur: causam item continentem dari minime posse, quod nullam habeant, à qua uel fiant, uel foueantur, sed tota iam facta sunt. Illud uero minime cōcedendum: morbos qui fiunt, quorum inquā aliquid factum est, aliquid futurum, id genus causæ non habere. Nam etsi quod eius factum est, effectricem propriē causam nō habeat, quod iam agere causa desierit, habet tamen fouentem, seu conseruantem causam, ut omnes uolunt, quæ & ipsa effectrix quodammodo dici potest: siquidem conseruantes causas Galenus in arte medicinali effectricibus annumerat. Quamobrem quum quæ affectum fouet causa ita eum cōtineat, ut & proxima sit, & secum à se genitum, uel seruatum affectum prorsus tollat, continentem merito dici posse existimo. Etenim in putridis febribus sublata, quæ corpus inuasit, fuligine putrida, quam ego continetem excitati in huiusmodi febribus caloris causam esse iure existimo, mox cessabit præter naturam in corpore excitatus calor, nec refrigeratione alia opus erit. Quam etsi Galenus post sublatam putredinem auferri iubeat, in id facit, ut quæ adhuc à putredine manet fuligo, per uniuersum corporis habitum diffusa, alteretur: quæ si omnis adempta esset, minime esset ea refrigeratione opus. Quin etiam quod modo probandum assumpsimus, altero exemplo si poterimus euincemus. Nempe negare is minime poterit in suffusione crassum illum, & uiscidum humorem, qui crystalloidi ante stat, & uisioni officit, causam continentem non esse. Nam eius obstructionis, quæ actioni incommodat, continens certe erit causa: obstructio namq; morbus est, huius proxima, & immediata causa, crassus, lentusq; humor, qui cum perpetuò obstructionem comitetur, & eo posito obstructio sequatur, remotoq; auferatur, quid prohibet humorem illum continentem causam dicere, præsertim quum & morbum præcedat, & præter naturam sit: Vnde illud constat, ipsum, symptoma non esse, quod morbum præcedat, nec item morbum, quod non primò ledat, sed obstructionis interuentu. Erit igitur causa, quæ quum & proxima sit, & affectum, cuius est, perpetuò comitetur, continentem censeri debere iure credendum est. Quæ ego non in id certe attuli, ut pro Montuo stans, arma in Fuchsum sumerem, quem ego
ut doctissi

ut doctissimum, & ueritatis amantissimum suspicio, & amo, sed ut ingenue quid de eare sentirem, exponerem: Sed ea lege tamē, ut meam hanc sententiam optimi, & oculatissimi cuiusq; iudicio seuerius examinandam proponam: eō certe lubētius palinodiam recantaturus, quo me exactius de statione deiecerint. Non enim tam lubens ipse docebo, quā doceri me patiar, si modo id candidē, & modestē fiat: quod de optimis quibusq; tum præcipue de Eufisio sperare licebit. At de ijs hætenus. Quæ uero de soluta rhagoidis unitate dicuntur, facillima sunt. Id tantum admonebimus, haud sine causa in litera hæc duo adiecta esse, tum uulnus, tum ulcus huius tunicæ, uisioni noxam inferre. Nam uulnus, teste ipsomet Galeno, continuitatis in carne solutio est, ulcus uero, quæ ab erosionē provenit unitatis solutio: quæ in osse, τρῶς δ' αὖ, id est, caries, in reliquis uero partibus omnibus, ulcus uocatur. Sic enim hæc duo inuicem in de Constitutione Artis discriminavit Galenus: quamquam possit quis promiscuè his uocibus pro arbitrio uti. Si tamen proprietatem seruare uelit, ita distinguet.

Lib. de constitutione Artis Medicæ.

I G I T U R tempus est, ut transeamus ad tenuem humorem, de quo iam quodammodo supra diximus, saltem hoc quod uisioni officit, siue increascit, siue diminuatur. Id uero quod nondum dictum est, nempe ubi crassior fuerit eius substantia, aut color ipsius abalienatus, quod tum cernendi functionem lædat, iam dicere aggrediamur. Quum igitur crassitudine seipsum uicerit hic humor, exactam cernendi aciem obtusorem reddet, & quod ad distantiam pertinet, efficit, ut neque ea quæ porro absunt, uideantur, neque propinqua exactè cerni possint. Quod si plurimum aucta fuerit crassitudo, qualis in suffusione fieri solet, uisum prohibebit.

Q U A E in tenui uocato humore symptomata eueniunt, ea iam quidem in parte dicta sunt: nempe quæ sui imminutione, & augmento crysalloidi nocet. Nunc uero ad eius alterationem substantiæ, & coloris mutationem, ex ordine progreditur, indicans, quid horum quodq; ad uisionis lesionem possit. Crassior itaque reddita eius humoris substantia, tanto cernendi acutam retundet aciem, quanto crassitudine supra naturæ modum aucta seipsum uicerit, idq; maxima ratione. Nam quum sit is humor, ueluti medium quoddam delationis imaginum, eorum quæ uidentur, tenuē, ac lucidum esse oportet: tale enim est uisionis, si Aristoteli creditur, apertissimum medium. Ad crassitudinem igitur uersa eius substantia, id efficiet, ut obtusè conspiciantur, quæ sese obtusubus nostris offerunt, tenebricoso nimirum perducta medio, crassoq; unde & illud quoq; sequitur, ut quæ procul posita sunt, minime uideantur, quæ propè, exactè cerni non possint. Pro quorum utiq; pleniore intellectu, id nobis sciendum, Exactam eam uisionem dici, quæ acuta sit, & in remotissima po-

Crassa albuginei substantia quid faciat,

1. de Anima cap. 7.

Exacta uisio quid,

A

tens,

Exactam uisionem quæ perficiant.
Obtusa uisio & illius causæ.

Remota, cur probè non uideantur.

Cur intentius uidentes alterū oculum claudūt uel opacū quid oculis obiciāt.

Cur proximius posita non discernantur.

Suffusio quid, 10. de usu par. paul. lib. 3.

tens, quæq; rei uisibilis distinctè cuncta discernat, partes, formam, quantitatem, colorem, & cætera id genus. Quibus namq; absoluta est cernendi facultas, hos ne minimum quidem uisibile latere potest, ita paulò post asserente Galeno. Hanc porro perfici tradunt, cum spirituum copia, tenuitate, & splendore, tum aëris puritate, & oculi totius bona habitudine. Ex quo intelligi quidem potest, quid sit obtusa uisio, & quæ illius causæ. Ea autem est, quæ uisibilis rei nec distincta, nec ad remotam distantiam sit apprehensio. Causæ, uel spirituum inopia, crassities, opacitas, uel aëris impuritas, & plenior natura, uel deniq; mala oculi habitudo. Non bene igitur remota uideri, crasso existente humore albugineo, in causa est, cum interni medij ineptitudo, tum spirituum uisionem efficientium impuritas & crassities. Etenim quum ad exactam illam uisionem, quæ sensilia longinquè posita cernimus, multum circa crystalloiden animalium spirituum concursus fieri oporteat, ij autem, ob humoris crassitiem, à sua ipsorum natura faciliè degenerent, & crassiores reddantur, sit omnino, ut in remota uisio ferri non possit. Visibile autem spirituum copiam ad exactam uisionem requiri, functionis ipsius in primis monstrat natura. Longinuius enim posite rei speciem, quum multi, lucidiq; aëris interuentu oculo presentari oporteat, quod & medium distans sit, & ualida immutatione sit opus, quod sine multo, & lucido aëre haud satis probè perfici potest, necessum quidem est ad eam perficiendam uisionem, multos colligi in unum spiritus, ne, si pauci collecti sint, à multo, & lucido aëre disti pari faciliè possint. Quod ne fiat, multam, optimeq; dispositam spirituum copiam confluere oportet: alioqui, in remota uisio, à paucis, uel nulla omnino, uel imbecillima fiet. Quod & ipsum rursus ex eo quod nos ipsi, ut acutius cernamus, efficiamus, monstrari quam apertissime potest. intentius enim & ad remota dum intueri uolumus, tum, uel altero oculorum clauso, quò in alterum maior spirituum copia influat, quod facere sepe sagittarij solent, uel ambo- bus apertis opacum quidpiam opponimus, ne, quæ in oculos confluit spirituum copia, à multo, lucidoq; aëre dissipetur. Quinetiam quum à rei distantioris simulachro, fortem & ualidum in oculo motum fieri oporteat, multos, item & ualidos hunc motum sustinere spiritus est necesse. Crassiore uero humore reddito, quum is fieri in oculo motus prohibeatur, ob impeditum spirituum transitum, humoris crassitie id prohibente, sit omnino ut distantem rem uidere minime ualeamus. Cur uero proximius posita, ut uult Galenus, exactè non discernantur, in causa est, non medij externi longinquitas, sed humoris interni crassities. Quum enim per albugineum, ceu internum medium, species ad crystalloiden ferri oporteat, crasso imperioq; eo existente, debilitèr immutari ipsum à rerum sensatarum imaginibus est necesse: unde ex con- sequenti, & crystalloiden quoq; ipsam ita affici oportet: Eo autem usq; progredi huius humoris crassitiem posse Galenus contendit, ut suffusionis instar, uisionem omnino auferat. Est autem suffusio, Galeno & Paulo testibus, effusio humorum lentorum inter corneam, & crystalloiden, congelatorum, & ob- structione uisionem impredientium: quem affectum Græci ἐνὸς ὕδατος uocant.

Si uerò

SI uerò foramen non totum, à contento ibi crasso corpore obtenebratur, sed relinquitur aliqua particula pura, uidere licebit per illam res externas, idq; nihilo deterius, quàm antea, sed unam quamlibet solam. Neque enim eodem tempore multas similiter intueri datur, ob uisionis conum, qui seipso factus est angustior. Si uero in pupillæ centro exigua cōsistat suffusio, maneatq; partes quæ in circuitu sunt, puræ, qui ita affecti sunt, quicquid aspiciunt, id ueluti fenestratum esse putant: quippe id quod in medio non uidetur, excisum esse arbitrantur.

EX uario crassi corporis circa pupillam positu, quæ symptomata oriuntur, explicat, inquit, obtenebratam unam quampiam pupillæ partem, reliqua per uia manente, id euenire, ut uideantur quidem oculo obiecta, sed plura tamen uno obtutu uideri non possint, at singula quæq; seorsim: eiusq; causam esse uult, uisionis conum angustiolem redditum. Nam quum rerum uisiones, quod Optici omnes tradunt, per pyramides radiosus fiant, singuleq; res singulas in oculo pyramides effigient, quarum basis, res ipsa uisa est, conus uero, finita ad oculum rei uisæ imago, fit, ut quod plures in oculo pyramides simul conueniunt, eò plura uno intuitu cernamus, quod pauciores, eò & pauciora. Igitur crasso quoque corpore pupillam in parte obtenebrante, ea tantum pupillæ pars, quæ crassi huius corporis iniuriam non sentit, ad pyramidum receptionem erit idonea. Quæ quum exigua sit, & conum angustiolem faciat, plurimum simul rerum species comprehendere minime poterit: sed singulatim singula quæque, non plura uno obtutu, uidebuntur. At si in pupillæ centro exigua maneant suffusio, sintq; ceteræ pupillæ partes noxa immunes, tum, quæ aspiciuntur, ueluti fenestrata, & diuisa apparebunt: quod qui sic laborant, opinione sua longè fallantur, putantes eam uisibilis rei partem, quæ non uidetur, excisam esse. Cuius item facilis est redditio causæ. Nam quum in centro pupillæ suffusione obtenebrato, rei uisibilis simulachrum nullum prorsus consistere possit, ab ea quidem obiecti parte, nulla fieri in uisu immutatio potest: quod ea perspicere non possit, impediens, quæ in centro est, suffusione: ab alijs uero obiectæ rei partibus, quæ non centro, sed lateralibus pupillæ partibus respondent, immutatio fiet. Quamobrem quum & media obiecti pars non cernatur, reliquæ uerò sensum immutent, fenestratum omnino, & diuisum uideri oportet, quod in hunc modum cernitur.

Rerum uisiones
quomodo fiât.

Cur fenestrata
appareât quâ-
doque uisa.

QUOD si iuxta iam dictum humorem, crassa corpuscula, diuisa, & inter sese non continua appareant, sic affectis, uisa quædam obuersabuntur, perinde ac si in exteriori aëre culices circumferri uiderent. Ac sæpenumero ueluti simulachra quædam apparere imaginantur, ob crassiorum humo-

rum copiam: huiusmodi uero simulachra maximè apparent ijs, qui à somno expergiscuntur, præcipuè pueris, & ijs qui plurimo uino madent, aut alio quouis modo caput repleuerunt. Quum uero humor inter crystalloiden, & rhagoiden mediùs colorem mutauerit, siquidem ad fuscum declinat, arbitrabitur quis, uel per nebulam, uel per fumum se uidere. Si uero alio quouis colore inficiatur, huius quoque imaginem referent ea quæ spectantur. Si uero inæqualiter, uel per colorem, uel per substantiam, à naturali habitu recesserit, quæcunque pars ipsius sic affecta, ad pupillæ regionem peruenerit, efficit, ut simile sibi uisum, in rebus quæ spectantur, appareat: sic enim affecti, & colorem, & substantiam, ac figuram ipsius, extrinsecus se uidere existimant.

TENVIS humor qui inter rhagoiden, & crystalloiden mediùs est, à uarijs secum mistis corpusculis immutari solet. Quæ sanè immutatio, uaria in oculo pathemata creat, quorum hoc loco reddit rationem Galenus. Quum igitur crassa quedam corpuscula, hoc est, crassi uapores, hunc locum obsederint, uisa quedam ijs, quæ in suffusione apparent, non dissimilia cernuntur: quòd sic affecti, culices, muscas, inaneis umbras, aut quid simile se uidere existimant, ac si in aëre medio uerè consisterent. Cuius deprauatæ uisionis causam Galenus quum hic, tum 4. de Locis affect. locupletissime adfert, nempe crasorum uaporum copiam. Ob id uero uino madentibus huiusmodi uisa apparent, quòd uini potentia plurimus, & abunde calidus sursum feratur uapor: unde qui ebrii fiunt, uanis sæpe imaginibus tentantur. Quæ causa est quòd illis omnia in gyrum uerti, & unum plura esse uideantur. Nam à calore uini commotum, & agitatam uidendi instrumentum, illusoriam, ut tradit Aristoteles, efficit uisionem. Pueris uero id ab ætate omnino, & sua ipsorum natura euenit. Nam quum & calidissimi sint, & maxime humidi, cruditatibusq; ac somnis longissimis obnoxij, fit, ut multum congerant, crassumq; uaporem, qui à somno plurimus circum sensuum organa diffusus, efficit, ut uana plurima illis ob oculos oberrare uideantur. Sed quum uisio omnis (quod Philosophi, pariter ac Optici omnes uno ore consitentur) aëris externi lucidi adminiculo fiat, interstitiumq; quoddam postulet, quo perspecta res sensum immutare possit, fieri non posse uidetur, ut qui uapor intus in oculo manet, cerni ullo pacto possit: ob id enim sensile supra sensum positum percipi non posse tradit Aristoteles, quòd nullum intersit medium. Quamobrem quum & uapor ille, uidendi organo insideat, & nullum sit externum medium, quo perspicui possit, non posse sensum immutare rationi omnino consonum uidetur: quum tamen qui sic sunt affecti, pro redundantis uaporis figura, & substantia aliud, atq; aliud uidere se existimant.

Cur uino madentibus uisa apparent.

3. proble. par. pro. 9. & 10.

Obiectio. Ad uisionē requisita.

2. de Anima ca. 9. & 11. text. co. 96. & 116.

existent. Quod quum à Galeno tacitum sit, eius tandem ego problematis rationem (præter opinionem, quæ sua cuiq; coniectanti esse potest) adferam hanc. Earum formarum, quæ in sic affectis fit, uisionem, nec certam esse nec ueram, sed fallacem & deprauatam. Quod uel ex eo constare abunde puto, quod sequens eam functionem iudicium, corruptum sit, & uanum: id enim re ipsa inesse aëri medio, eorumq; obtutibus iudicant, quod nusquam est, culices, muscas, atomos, umbram, & id genus reliqua. Quamobrem quum sensorii aliquod in sua ipsius propria functione labi non contingat, uel Aristotelis testimonio, hic autem falli oculum, facultatemq; sensus communem cernamus, statuendum omnino maxime fallacem esse, quæ hoc pacto fit, uisionem. Nam quæ recta est functio, & exacta, quum instrumentorum bonam temperiem, & habitudinem poscit, (unde fit, ut per oculorum uehementes affectus, uel nihil omnino, uel deprauate cernamus) tum obiectæ rei, medijsq; circumfusi splendorem (propter quod in tenebris non uidemus) tum & distantiam inter sensile, sentiendiq; organum (cuius culpa supra oculum posita intueri non licet) tum deniq; radiorum, & linearū uisillum rectam ad oculum transmissionem (quæ caussa est cur oblique, retro'ue posita à nobis conspici minime possint) postremo quum ad rectam functionē animalium spirituum tum moderata & quātitas, & qualitas requiratur (ut sint Visorij spiritus substantia tenues, lucidi, & liberè permeantes) concludere oportet, quæ in sic affectis fit, uisionem illusoriam esse & deprauatam: quod & oculorum uitia sequatur, & uisa corpuscula nativo splendore careant, & nulla sit sensatæ rei ad sensorium, distantia, subitq; spirituum uel penuria, uel crassities, & obtenebratio, imaginariam tantū, & fallacem talium rerum uisionem esse credere oportet: unde haud immerito paulo post Galenus hanc, hallucinationem uocat. Quæ autem de albuginei huius humoris in colore mutatione traduntur, notiora sunt quàm ut explicari indigeant. Nam hoc quidem perpetuò uerum est, talia apparere uisa, quale est per quod cernimus medium: inspicientibus enim nobis per uisum uno aliquo colore infectum, eiusdem sanè coloris conspecta per id omnia apparebunt. Quum igitur sit is humor, ueluti internum uisionis medium, si colore mutetur, & mutari quoq; quæ per ipsum cernuntur omnia erit necesse.

Dilutio.

2. de anima cap. 6. textu 25. 63. & 134. & ibi. & lib. de sensu & motu. Videti functio recta quæ poscat.

Talia apparent uisa, quale, fuerit medium.

AD HOC genus symptomatum pertinent eorum, qui suffusione infestantur, uisa. Neque non illorum quibus sanguis è naribus fluxurus est, aut in quibus uomitus speratur, uisa, ab Hippocrate prodita. Prætera quibus adeo absoluta est cernendi facultas, ut ne minimū quidem uisibile eos latere possit, si uapores à uentriculo sursum ferantur, præsertim ubi non probè concoxerint, hos symptomata suffusioni similis infestabunt. Atq; purissimus est is suapte natura tum crystalloides, tum hic aquosus humor, de quo in præsentia agimus. Symptomatis autem magnitudo, ex affectus magnitudine nascitur, non in ijs dūtaxat, de quibus nuper sermonem ab-

Lib. 3. p. 115. ap. 32. et p. 11. Visa quid se Lib. 2. cundū Hip- 6. ut. ac. po. Absoluta cernendi facultas.

soluimus, uerum etiā in omnibus, quæ suprà proposuimus: id quod in similaribus partibus facile patet. Quarū interperies, si parua fuerit, paruam quoq; functioni noxam inferret: Si maior, ad incrementi portionem augebitur & offensa. Si uero plurimum à naturali habitu recesserit, actionem funditus abolebit. Haud aliter accipienda sunt ea, quæ de aquosi humoris quantitate, substantia, & colore diximus. Nam si parum à naturali habitu fuerit aberratum, parua quoq; inferretur actioni iniuria. Si plus recesserint, pro quātitate declinationis, increfcet actionis noxa: quod si quāmplurimum deflectant, functio in totū peribit. Itidem intelligere oportet, de ijs quoq; quæ rhagoidis tunicæ ruptura, & de pupillæ quantitate dicta sunt: siue minus, siue plus incommodent actioni: siue eam penitus evertant.

QVI suffusione tentantur, aut quibus sanguis de naribus erupturus speratur, aut quibus uomitus spontaneè adfuturus creditur, falsis omnes imaginibus prehenduntur, uisq; illis ob oculos plurima temerè circumfrutur. Quæ caussa est, quod sæpe in morborum iudicationibus oculi caligent, & ueluti tenebricosum cernāt. Nam quum per morborum decretoria, uehementem naturæ impetu, in succis omnibus contingat fieri motum, eoq; turbari uniuersum corpus oporteat, fit, ut sursum bona pars agitati succi feratur, aut saltem multus ab eo sursum tollatur uapor. Vnde caligines oculis, & uisa plurima orientur, ita tradente Hippocrate, & Galeno. Quæ sequuntur, omnia patent.

SIC spiritus quoq; animalis, aut adamussim purus, & ueluti ethereus est, aut humidus, aut turbidus, ut nebula: atq; quod ad essentia quantitatē attinet, uel abundat, uel exiguus est. Igitur cui multus fuerit, simul & æthereus, is res quæ porro distant, & uidere, & exactè discernere potest. Cui uero paucus quidem fuerit, sed purus, is ut res propinquas planè discernit, ita distantes haud quaquam uidet. Quod si forte fortuna & crassior simul fuerit, & multus, res distantes uidet quidem, sed non ad unguem discernit. Quemadmodum cui humidior simul fuerit, & exiguus, is neq; exacte, neq; porro uidere potest, atq; de his in præsentia tātum dixisse sufficiat.

Spiritus animalis.

Lib. 6. cap. 17.

Spiritus Animalis multiplex elaboratio.

ANIMALEM spiritum Galenus exhalationem, seu maui tenuem halitum quandam esse probi, & elaborati sanguinis, in de Partium usu testatum reliquit. Huius porro primam elaborationem in corde esse, secundam in arterijs, & maxime ijs quæ sunt in retiformi plexu, postremam, & omnium exactissimam, in

nam, in ipsius cerebri uentriculis (ubi primum animalis & dici & esse incipit) cum lib. septimo, tum nono de usu partium idem Galenus quam aptissimum fecit. Vnde consequens illud est, ut & purus, & exacte tenuis, elaborato naturæ opere euadat: quod nimirum uisioni perficiundæ aptissimum futurum sit instrumentum. Eo fit, ut qui ab hac germana spiritus natura deflexerit, uidendi functioni maxime incommodet. Non tantum uero oportet purum, & æthereum animalem hunc esse spiritum, sed & copiosum pleneque oculum illustrantem, ut qui, quum plura sepe eminus prospicere oporteat, ad id certe minime ualebit unquam, ni multo, & lucido spiritu abundet. Cui itaq; & multus, & substantia peruius in oculo spiritus fuerit, huic eminus posita probe uidendi facultas datur. Etenim quæ multo abundat, in longum protrahere spatium uisus aciem potest (multus namq; , simul & æthereus spiritus longissimo prospectui abunde sufficit) quæ uero substantia tenuis est, & purus, dilucide acutèq; cernere uisa potest. Cui modicus, sed idem & lucidus contigerit, is, cominus posita probe quidem discernere, eminus posita, non sic certè ualebit: paucitas namque longo prospectui minime seruit (quod tali obtutu modicus spiritus facile dissoluatur) puritas autem, ad exactè coram posita discernendum idonea ualde probatur. At si id eueniat, ut & multus cuipiam & essentia crassus subsit spiritus, is, remota quidè, sed non acutè uidebit. Multus namq; (qui subest spiritus) multoq; ac lucido aëre attenuatus longinquæ uisioni aptissimus censetur, illius tamen crassities acutæ uisioni minime seruit. Cui contrà & modicus, & crassus fuerit, is procul sita nec exactè uidere, nec uidere omnino poterit: exactam uisionem crassitie, uisionem uero, spirituum inopia prohibente.

Qui longinquè posita uidere possit.

Qui propè admodum uidere, is ge posita nō sic potest.

CERATOIDIS tunica ea pars, quæ pupillæ obiecta est, si crassior, densior, & humidior fiat, uisionē offendit. Sic etiam si color illius immutetur, si ulcere notatu digno infestetur, si eorum quæ extrinsecus ei adiacent, quidpiam ita increuerit, ut eam tenebrosam reddat. Igitur crassior, densiorq; ceratoides tunica, aciem efficit hebetē. Si uero humidior, densiorq; fuerit (siue ut similaris pars, siue ut instrumentum ita afficiatur) non hebetem solum, obtusum que reddet uisum, uerum etiam efficit, ut qui sic affectus est, putet se per tenebras, aut nebulam, aut uaporem aliquem, aut per fumum, res ipsas intueri. Si uero humores non multitudine, sed colore peccauerint, secundum eiusdem coloris naturam, parorasis, id est hallucinatio, suborietur. Proinde qui ictero, id est re gio morbo, laborant, quicquid uident, id pallere arbitrantur. Qui uero *πορφύρεαι*, ij rubra putant omnia quæ aspiciunt. Vlcus uero notatu dignum, uisioni incommodat, non solum ob id, quod redundantem humorem coaceruat, sed

Ceratoidis affectus.

etiam

Historia de
uulnere cera-
toidis cura-
to.

etiam quia efficit, ut crystalloides humor ex breui spatio co-
gatur cum circumfuso splendore conuersari. Procedens au-
tem ad interiora ulcus uersus pupillam, effundit aliquid a-
quosi humoris foras: atque hinc imminet periculum, ne sic
affectus, ad extremam perueniat cæcitatē. Ob id, quibus ca-
ceratoidis pars, quæ pupillæ obiecta est, uulneratur, si uul-
nus ad interiora descendit, ij magna ex parte obcæcantur.
Equidem uidi incredibile quidpiam, & quod antea nun-
quam uidere consueueram. Puer quum iuxta pupillam sty-
lo pungeretur, effluente protinus aquoso humore imminu-
ta est pupilla, ac ceratoides tunica omnino corrugata uide-
batur: qui mox curatus, uisum recuperauit, instaurato scili-
cet paulatim humore, qui antea effluxerat. Sed huiusmodi
euentus raro uidentur. Nam huiusmodi uulnera magna ex
parte cæcitatem inducunt, quemadmodum & prædictæ cau-
sæ omnes, ubi plurimum fuerint auctæ. Siue enim ualde cras-
sa, siue extreme densa, siue modicè humida fuerit ceratoides
tunica, ita oculi caliginem inducet, ut qui sic affectus est, ni-
hil omnino cernere possit. Sed quid miramur singulas iam
propositas causas, quum auctæ fuerint, uisum auferre posse,
quum nonnunquam sola ceratoides tunica corrugata, simi-
liter offendat? Solet autem huiusmodi pathema euenire ijs,
qui extrema iam senectute premuntur. Atq; hoc loco pupil-
læ magnitudo consideranda est. Si enim immutata est, aquo-
sum quoq; humorem imminutum scire licet: si uerò per-
maniserit æqualis, tum pathema ad solam ceratoidem perti-
nebit. His ita definitis, nihil iam huic tractationi deesse uide-
tur. Porro ceratoidis tunicæ morbi, si fuerint magni, in totū
uisionem impediunt, maxime si uel phlegmone, uel suppu-
ratione, uel scirro, uel alio quopiam huiusmodi (quatenus in-
strumentum est) infestetur morbo. Atq; hi fere sunt ceratoi-
dis tunicæ morbi, qui uisioni officiunt.

Hypophagma
quid.
Lib. 3. cap. 22.
Lib. 7. cap. 20.

QVÆ hic de ceratoidis tunicæ pathematis dicuntur, ex antea dictis à nobis,
patent: quare longiore commentatione opus non esse merito censuimus. Id tan-
tum explicabimus, quisnam is sit affectus quem unusquisque uocari dixit Gale-
nus, quo cuncta quæ aspiciuntur, rubra, & quasi sanguine suffusa apparent. Est
autem Paulo, & Aetio testibus, uenarū oculi ruptura ex ictu aut percussione fa-
cta: ob quam in oculi extrema parte sanguis colligitur. Vnde quasi per puncta
sanguinea quedam, tota inherens membrana rubere uidetur, ac tandem spatio
liuescere:

liuefcere : tñfati Arabico nomine Auicenna uocat. In hoc porro affeñu rubi-
cunñiora uifuntur omnia, pro rñtione fcilicet interftantis humoris, qui colore
talis eñt, uti in regio morbo pallidus.

3. Feb. 3.

INHAERENS uerò membrana phlegmone laborans, ipfa
quoque ex accidenti, uidendi functionem impedire poteñt.
At uerò chemofis, aut chymofis (ut uocant) & pterygion,
id eñt, unguis, iam non ex accidenti, fed primariã ratione pu-
pillam obfcurant. Haud aliter genarum quoque ingentes
phlegmonæ, & tumores quidam præter naturam ipsis in-
nati, ubi adeo increuerint, ut pupillæ caliginem inducant,
quicquid horum acciderit, aut uifiofam reddet uifionem,
aut eam omnino auferet. Atque hætenus fatiñt fit hæc dixiñt
fe de oculis. Etenim exempli cauñt potius, quàm ut fingũ-
la particulatim perfequeremur, de ipsis sermonem inñtituiñt
mus. Quippe iñ nobis nunc animus eñt, ut methodum per-
quam generalem doceamus, cuius adminiculo quĩ inueniñt
re queat fymptomatum cauñt. Verum quia non fatiñt eñt
methodum nouiñt, fed multifaria inñuper exercitatione, in
hiñ quæ particulatim occurrunt, opus eñt, id quod non ita
facile quĩuiñt præñtare poteñt, ob id exercitatioñt modum,
qualiñt eñt debeat, in oculorum exemplo, haud grauatiñt oñ-
ñtendimus. Eodem pacto ad aliã quocũq; fenñiles facultates
perueniñt, fi in fingulis & primum inñtrumentum, & aliã
partes, quæ uñum aliquem illi præñtare poñtunt, confidera-
ueriñt, & quomadmodum nuper dicebamus, ita diñtinxeriñt,
nempe quodñt funt morbi quidam, quum potentia ipfa affi-
citur, funt aliĩ, qui ad inñtrumenta pertinent, per quos actio
fubinde uitiatuñt.

Inherentis
membrana
pathematica.

Annot. cap. 1.

INHAERENTE M membranã Anatomici omnes, coniunctiuã peculia-
ri nomine uocant. Alexander Benediñtus Fundam, à funde figuræ fimilitudine
uocari cenñet, uel quod non in totum orbiculata fit, inñtar funde qua lapides
iaciuntur, uel quod ueniñt plurimiñt conñtans, retiñt fimilitudinem præ fe fert,
quod etiam fundam dici Latinis autoribũt eñt comprobatum. Hæc porro tunica
extrinsecus quidem candida eñt, & callofa, carnoñt anguliñt commuñt, totumq;
oculum capiti coniungit : fed non totum tamen ipfa tegit, medio fcilicet relicto
fpacio, unde ceratois membrana incipiat. Huius tunicæ inñtationem Neo-
terici omnes uulgato nomine ophthalmiã nuncupant, communi fcilicet Græ-
ciñt nomine, qui & ipñt opthalmiã uocant eam oculi inñtationem, fecundum
hanc coniunctiuã membranã, quæ permanentior fit, & abñque maniñtfeñt
extrinñt

Inhrens mem-
brana cur fun-
da diñt, & qua-
liñt.

Ophthalmia
quid.

Chymosis qd.

Vnguis oculi.

Causarum imbecillæ visionis epitogus.

Methodus symptomatum causarum inueniendi.

extrinsecus occurrente causa facta. Sed hæc quidem inflammatio ex accidenti ledere uisionem iure dicitur, quod non primo, & per se, sed per consensum, crystalloidi noxam inferat: hoc siquidem est ex accidenti ledere, uti 111. lib. antea ex Galeno dictum. At χύωσις, id est, fortis illa, & uehemens inflammatio, qua album oculi supra nigrum attollitur, & palpebræ ita inuertuntur, ut uix oculos operiant, ea inquam, primo pupillam uitiat: sicuti & unguis, quod ὀφθαλμὸς, Græci uocant. Et ut in summa dicatur, quæcunque nullius interuentu, sed per seipsa functionem uitiat, morbi rationem habent: quæcunque non per se, causarum. Ut uero epilogo imbecillæ aut alioqui deprauatæ uisionis causas omnes teneas, in ordinem cogendæ hoc pacto tibi erunt. Nam imbecilla omnis uisio, uel malam instrumenti structuram, uel spirituum animalium ametriam, uel membranarum uitium, uel tandè oculi humorum sequitur. A structura quidem, ut si prominentior, uel profundior fuerit oculus, si pupilla à sua sede dimota, si iusto amplior, aut angustior fuerit. Prominens nanque oculus, ut luci externæ expositior est, sic ab ea maxime offenditur. Quæ causa est, cur in lucido aëre natus, in obscuro exactius cernat, cur item communius posita melius, eminus posita deterius. Profundo oculo contraria omnino accidunt. Pupilla dimotio uel dupla, uel fenestrata facit uideri omnia, secundum uariam in quam incubuerit partem. Spirituum animalium à sua ipsorum natura abalienatio, idipsum operatur, si uel quantitate modici, substantia crassi, turbidi uel fuerint, si item disgregati, uel nimium tenues fuerint. Rursus membranarum oculi peculiarium uitia, inflammationis tumores, ulcera, uisioni noxam inferre uel maximam possunt: Sicuti & humorum oculi à sua natura euerisiones, siue in colore siue in substantia euersio fiat. Porro quæ de oculis dicta iam sunt, omnem de Symptomatum causis tractationem abunde complere uidentur: quod in oculo, ceu familiari exemplo miro quodam diuisionis artificio symptomatum colorum causæ omnes inuentæ sint. Ut per id, qua in singulis membris methodo idipsum quis perficere queat, nullo labore inuenire possit. Est autem methodus causarum symptomatum inueniendarum hæc, ut in singulis quibusque instrumentis præcipua in eo pars inueniatur, quæ actionis sit opifex. Secundo, ut partes ceteræ omnes quæ functioni usum aliquem præstant, itidem & ipsæ perquirantur: postremò facultas à qua actio prodit. Inueniuntur autem hæc, si singularum partium usus, facultates, naturamque omnem tenueris, quod dissectiionis methodo in Anatomicis aggressionibus, item & in de Partium usu tractata, assequi facile poterimus. Vbi uero hæc iam cognita nobis erunt, disquirere id oportebit, qui, qualesque in singulis horum morbi eueniant, tum ut similibus, tum ut instrumentis: tot enim in ijs symptomata cadent, quot fuerint affectus qui noxam parti inferunt. Porro si eos morbos, qui principi parti eueniunt, ab ijs qui reliquis usum præstantibus partibus accidunt, eos item qui à facultate actionis effetrice, discernere noueris, ac cuiusque suas assignaueris causas, absolutam te inuentionis causarum symptomatum methodum assequutum putata. At quoniam id methodo nouisse non satis est, nisi quis se in particularibus exerceat, necessarium quidem est, uno aliquo proposito exemplo inuentæ iam methodi

methodi periculum facere. Quod Galenus pulcherrimè in oculorum pathematibus, eorumq; causus inueniendus perfecit: ut ad propositi ab se exempli imitationem, in cæteris id ipsum facere cuius promptum sit.

CAPVT III.

AT Q V E grauis Auditio, Surditasq; animanti euenire solent, aut ob auris partem aliquam, aut ob nervum à cerebro descendentem, aut ob cerebrum ipsum, si in ea parte unde nervus oritur, fuerit læsum. Igitur nervi, cerebriq; offensa in his, haud aliter quam in oculorum affectibus, accidit. Reliquarum uerò partium noxæ, illis ad portionem respondent: uerum non omnino similis est læsio. Eandem enim habet rationem in auribus interna auditorij meatus extremitas, ubi dilatatum nervum attingit, quam habet humor crystalloides in oculis. Partes uerò omnes in meatus anfractu extrinsecus consistentes, itidem proportionem huic respondent, ut nuper dictæ oculorum partes, humori crystalloidi. Proinde harum partium morbi, ab illis huc transferendi sunt: ut ij, qui ad similes pertinent, ex intemperie, & continui solutione æstimentur. Qui uerò ad instrumenta, ex obstructionibus, siue ipsarum partium tumor aliquis præter naturam meatum obstruxerit, ut puta abscessus, phlegmone, cedema, & scirrus, siue aduenticius, isq; omnino præter naturam tumor, in meatu ipso (ut plerumq; fieri solet) suboriat, ut quum uel callosum, uel carnosum innascitur tuberculum. Atque huc pertinent sordes illæ, quæ creberrimè in auribus gigni consueverunt.

Aurium sym Cap. 3.
ptomata Lib. 4. C. 100.
aphor.

De aduersis partibus, et
ij terminantur à v. su,
Hæ partibus gustus et
responderunt à tactu
per medium lorum obtinuit.
Cap. 2. Lib. 4. C. 100. aph.

Cap. 2. Lib. 4. C. 100.
aphor.

Lib. 3. cap. 100.

Proximum dignitate oculis sensorium, aures sunt, ab hauriendis uocibus dictæ, quòd uoces quasi hauriant, aut quòd Græci dictionem ἀκούω ab auditu dictam uelint, à qua & aures ipsæ, immutata literula, nomenclaturam sumpserunt. Instrumenta autem esse homini ad disciplinam adipiscendam, uel in primis necessaria Aristoteles prodidit. Sunt autem membra chartilagine constantia, tenuia, caua, flexuosa, ad latera capitis sita. Harum extrema pars à diffectoribus, pina & lobus, interior, fimbria, & οὐράq; dicitur. Intus uerò cauitatem habent aures (quæ foramen duriori cranei parti subditur) membrana tenui, sed solida obductam, ab nervoq; auditorio ortam. Is autem à quinta nervorum à cerebro ortorum coniugatione nascitur, uel Galeni testimonio. Cautas porro ipsa internum continet aërem, qui uocum ad se delatas species suscipiat, susceptasq; auditorio nervo dilato transmittit: tumq; auditionem fieri

Aures unde dictæ, & quid.

1. Metaph.

Pina seu lobus quid.

Nervus auditorius unde ortatur.

Pars in auditu
præcipua.

tradunt, quum ad neruum illum peruentum est. Quod ad symptomata uerò eius partis attinet, quum eadem planè sint methodo perquirenda, qua in oculis paulò antea inuenta sunt, easdemq; in suo genere habeant causas, compendio quodam de ijs hoc capite egit Gal. quòd omnia proportionè, ac similitudine quodam ijs, quæ de oculis dicta sunt, respondeant. Nam & quæ in auribus pathemata fiunt, ad aliorum normam, uel ex dilatati introrsum nervi offensa, quæ pars est auditorij meatus præcipua, uel ex cerebro ipso lesa, unde sentiendi auribus facultas prodit, uel reliquarum partium noxa, quæ functioni usum aliquem præstant, prouenire creduntur, & quæcunque item affectum in oculis aliquem, eadem in suo genere, & in auribus similem creare possunt. Hic totius capitis sensus, hæc summa est.

CAPVT IIII.

Vide Gal. 9.
& 10. de usu
partium, ubi
linguæ usum
monstrauit.

GITVR quemadmodum partium constitutio in his, symptomatum causas ostendebat, ita & in lingua, naribusq; eas indicare poterit, idèq; adeo, si in ipsis quoq; & primam sentiendi particulam, & item alias,

quæ ad totius instrumenti complementum pertinent, noverimus. Porro iam demonstratum est linguam duplici facultate præditam: per alteram enim sentit, per alteram pro uoluntatis imperio mouetur. Itaque quum duplex ab ipsa prodeat actio, in præsentia eam, ut sensile duntaxat instrumentum, considerandum proponimus. Porro instrumentum quo odores percipiuntur, ipsos cerebri uentres esse demonstrabimus. Igitur in gustandi sensu huiusmodi deprehenduntur symptomata, nam uel saporès haudquam sentit, uel uitiosè sentit. Quum uerò uitiosum (ut ostendimus) bifariam dicatur, uel enim debiliter sentit, uel (ut ita dixerim) deformiter, aut deprauate, alterum hebeti aciei in uisu, & graui auditioni in auditu, proportionè respondet, alterum uerò, nempe deprauatus, aut deformis gustus, uisioni respondet, ubi quis aut circa colores, aut figuras, aut magnitudines, aut habitus fallitur: quod si in auditu euenerit, obauditio uocabitur. Cæterum iam propositorum symptomatum causæ sunt morbi, qui gustandi tum functionem, tum facultatem impediunt, & in simili lingua corpore, & in circumdante ipsam tunica, & in mollibus neruis, atq; eo maxime cerebri spatio, unde illi exoriuntur.

Atqui omnium iam dictarum partium morbi, alij quidem satis manifesti sunt: deprauata uerò saporum sensio, quum lingua alieno quopiam humore fuerit imbuta, euenire consuevit,

Linguæ sym
ptomata.

Ad gustum parte inferiori opera est. Cap. 2. Lib. 4. Loc. aphet.

suevit,

Mouendi uis Linguae ad
uitia à
superiora
inferiora
de usu par
tium.
Vitiosum bi
fariam.
Cap. 2. Lib. 4.
Loc. aph.

suevit, ut omnia quæ gustauerit quis, uel salsa, uel amara esse, uel alium quempiam saporem absurdum, siue is effabilis sit, siue ineffabilis, habere uideantur. Quemadmodum enim per suffusiones, uidendi facultas, foris cernere uidetur ea, quæ in oculo apparent, ita & gustandi uis, internum lingue affectum, rebus sensibilibus inesse putat. Quippe per morbum regium, bilis amarorem, non linguæ, sed saporum quos degustat, pathos esse suspicatur. Atque per alias quasdam affectiones, cibos uel salios, uel acidos esse putat. Adueniente enim extrinsecus re sensibili, mouenteq; uitiatum humorem, qui hactenus quietus in lingua latebat, sentit quidem gustandi facultas non rem sensibilem extrinsecus aduenientem, sed abundantem in lingua humorem. Atque euenit nonnunquam, sed raro, citra ullius rei degustationem, ut humores linguam imbuentes sensu percipiantur, ubi aduamusa absoluta fuerit gustandi facultas: haud absimile symptoma ei, quod in oculis usu uenire solet, quum ob uentriculi affectiones, suffusione se laborare quispiam putat: aut ubi sonum aures percipiunt, nulla re extrinsecus obstrepente, sed ipsa circa membranas motione, phantasma transmittente: aut etiam ubi nares, ob humores in ipsis contentos, odore quodam afficiuntur.

Lib. 3. Cap. 5. et ap. 6. Lib. 4.

HOC quidem perpetuo uerum est, partium constitutionē, non modo in oculis & auribus, sed & in reliquis omnibus instrumentis, symptomatum naturā, causasq; monstrare: quod pro harum inuentione (ut paulo antea dictum) & præcipuam instrumenti partem, & ceteras quoque actioni usum præstantes scire oporteat: quod & ipsum nihil planè est aliud, quam partium constitutionem nosse. Porro uti in oculis, & auribus ex hac ipsa partium constitutione symptomatum causæ quæ illis accidere solent, inueniuntur, sic & in lingua, ac naribus, de quibus Galeno præsens est tractatio. Constat autem inter omnes, linguam gustus sensorium proprium esse, ut quæ saporum omnium exactè discernat species: atq; ob id eius substantiam raram, fungosam, ac mollem creatam fuisse, ut à saporibus alterari facile posset, omnibus ex æquo est persuasum. Nervos habet à tertia neruorum à cerebro ortorum coniugatione orientes, quorum adminiculo suum ipsa munus perficit: qui uero motum illi suggerunt, à septima copula ex cerebro ortorum ad eam descendunt. Ut sensile autem instrumentum, triplici symptomatum genere, ut reliqua quoq; membra, & ipsa quoq; afficitur, imbecilla scilicet, deprauata, ablatisq; functione, quum uel omnino non sentit, uel debilitè, uel deprauatè. Quorum sanè symptomatum causa, ij sunt affectus, qui gustandi tum actionem, tum facultatem laedunt, uti

Partium constitutio symptomatum monstratur naturam.

Lingua gustus sensorium.

Nervi lingue.

Narium sym-
ptomata.

intemperies præter naturam omnes si uehementes sint, & tumores item præter naturam, & soluta unitas, quæ cuncta, siue in ipsa similari lingue parte, seu in ambiente eam tunica, seu in ea cerebri parte unde lingue sensus suggeritur, eueniant, symptomata in gustandi functione creare erit necesse. Deprauate uero lingue actionis causas, ita hic aperte tractat Galenus, ut explanatione ampliore egere mihi non sint uisa. De naribus uero, quod ea & odorandi, & respirandi instrumenta sint, octauo de usu partium est exactè monstratum. Huius sensorij symptomata, aliorum symptomatis proportionem respondent, debilitata scilicet, abolita, aut deprauata eius functione. Causæ, odoratorij meatus obstructio, intemperies uarij generis, tumor, contusio, sectio, grauedines, & destillationes, eiusq; generis cetera multa.

S E D Q V V M de Naribus incidit sermo, ipsis quoque, sicuti & lingua, duplici facultati subseruientibus (nam & odorandi, & respirandi facultatum ueluti terminus quidam constitutæ sunt) satius fuerit de ijs quoque haud aliter, quàm de superioribus disserere. Etenim si morbus aliquis ipsis acciderit, ita ut meatus impediatur, olfaciendi facultas, uel minus probe odores percipit, uel eos omnino non sentit. Nam si uehementer contritus sit nasus, aut si polypo, aut alio quopiam tumore præter naturam infestetur, meatum quo spiritus transire solet, obstruet. Atque huius formæ est phlegmone in membrana ipsius interna oborta, itidem eæ res, quæ circa ossa quæ à percolandi adminiculo, Ethmoidæ à Græcis uocantur, aliquid, ut uel membranas ibi constitutas, uel ipsa quoque ossium foramina, obstruere possunt: nam & ab his offenditur olfaciendi sensus: id uero multo magis, si circa propagines quæ à cerebro exortæ in hæc particulas deriuantur, fiat obstructio. Quippe & in destillatione, & grauedine, & omnino in his, quibus uel ambustio, uel refrigeratio, anteriores cerebri uentres humore oppleuit, non solum spatia ibidem obstruuntur, sed & spiritus ipse, qui in uentriculis continetur, & ambiens ipsum cerebrum, intemperie quadam afficiuntur. Denique insignes iam dictarum partium tum contusiones, tum sectiones, odorum sensationem uel difficilem reddunt, uel omnino prohibent. At uero olfactio ueluti deformis, & deprauata, in his partibus fieri solet, ob indigenam quandam intemperiem, quæ fœdum odorem eructans, eos uapores qui à uicinis corporibus ad olfaciendi facultatem feruntur, inturbat. Nec absimile uidetur, quod huic facultati acci-

dit sym

dit symptoma, ei quod regio morbo laborantibus, in gustandi iudicio accidere dictum est.

N A R I V M Symptomata, eadem planè methòdo, quæ & reliquorum membrorum colligere licet, nempe uel læsa odorandi facultate, uel ea præcipua parte, cui odorandi adscribitur functio, uel tandem una quapiam ex ijs quæ actioni usum aliquem præstant. Odorandi facultas à cerebro est. Prima odorandi particula, caue narium atque intime partes, anterioribus cerebri uentriculis continue, & ad osium (quæ Græci ἰδωσάν uocant) initium desinentes: reliquæ nati partes, ueluti adminiculatrices creatæ sunt. Ob id uero nares duobus præcipue munijs seruiunt, nempe odoratui, & respirationi, quod sine respiratione odorari homini non liceat, uel Aristotelis testimonio. Quamobrem merito oportuit, ut quod odoratus instrumentum esset, idem quoque & inspi-rando aëri subseruiret. Atq; ob id qui accuratius nominum rationes scrutantur, nares, ac etiam nasum à nando deriuata existimant: quod per ea innatet, atq; enatet spiritus. Nature enim uidetur propter humorem in his existentem, qui ueluti purgamentum quoddam è cerebro desluit: ῥύον Græci, nos mucum dicimus. Vnde optima ratione partem hanc totam amplam, & cauam, simulq; decliuem natura effinxisse uidetur, ut uia aliqua horum excrementorum effluxui idonea pateat, ne apoplexijs animal occupetur. Nares porro, ea nati foramina esse, quibus odorum nari sumus, docti pleriq; omnes existimant, unde sumptam nomenclaturam putant, uel à Græco per inuersionem literarum deduci, ut Latinis sepe est cōsuetum, ῥίνας nares, ut uocari forma, & rīnq; tener. Autor Festus Pompeius. Nasum, eam capitis partem esse censent, quæ è superciliorum confinio oriens, & quasi æquali porrecta iugo, utranque simul aciem & discernat, & muniat, chartilagineq; sit utrinq; diducta: quam partem interseptum uocari Aristoteles prodidit. Duo nati spiramina, geminiq; hiatus, ob id à natura facti, ut & simul spiritum trahere, & odores sentire, & utroque cerebri purgantia dinuttere sine impedimento fas esset. Symptomatum in his causis, abunde in litera explicantur omnes, ut sibiipse Galenus commemorarij uice esse possit.

Prima odorandi particula.

Narium duplex munus.

s. de anima, textu com. 98.

Nares & Nasus unde dicta.

Mucos.

Nares.

Nasus.

s. de natu. anima, cap. 11.

CAPVT V.

T A Q V E quum deensione, quæ proprias habet in animante partes, satis iam disputatum sit, de sensu omnibus quomodolibet sentientibus communi, iam dicamus. Atqui tactum hunc ipsum no-

minant. Accidunt uero & huic symptomata, quæ reliquorum sensuum symptomatis proportionē respondeant: ac communi appellatione contenta sunt, quia propriam non habent, quemadmodum nuper dictorum aliqua. Neque enim in gustandi, neque olfaciendi facultate, eiusmodi has

De sensu. rap. 13.

Lib. 3. De anima.

De sensu. rap. 13.

De sensu. rap. 13.

De sensu. rap. 13.

De sensu. rap. 13.

De sensu. rap. 13.

De sensu. rap. 13.

De sensu. rap. 13.

De sensu. rap. 13.

De sensu. rap. 13.

bemus nomina, cuiusmodi sunt in uisu, amblyopia, id est uisus hebes, cæcitas, hallucinatio, in auditu & barycoia, id est grauis auditio, & surditas, & obauditio. Nihil enim refert in præsentia quibus utaris nominibus. Atqui hæmodiæ tum nomen, tum symptoma ad tactricem facultatem insigniter pertinere uidetur: ac in ore, & dentibus maxime accidere consuevit, ob acidos acerbosq; cibos.

S E N S V S actio omnis peculiare in corpore sedes habet, quod Philosophis ac Medicis ex æquo omnibus est in confesso. Vnde in oculis uisionem, in auribus auditum, in naribus olfactum, in lingua gustum perfici, omnes tradunt: Tactum uero, omnem corporis partem, quacumque sitam, quæ modo nervo participet, pro instrumento habere uolunt. Cur autem singulis reliquis sensuum functionibus sua sint peculiaria à natura instrumenta tributa, tactui soli peculiare nullum, sed communem, extimamq; per uniuersum corpus superficiem, in causa esse crediderim, quod quæ tactum immutare possunt obiecta, nempe elementares qualitates, ceteraq; ab his prodeuntes, mollities, durities, lenitudo, asperitas, uniuerso corpori occurrere possunt, occursuq; suo offendere. Quorum iniuriam ne sentiat corpus, sensum hunc omnibus ex æquo partibus communem sagax natura prouidit, ut à se noxia pellere, iucunda sentire queant: eoq; sit, ut solo hoc sensu priuatum animans necesse sit perire uel Aristotelis testimonio. Quæ igitur quibusq; de causis in eo symptomata cadant, dicere nunc pergit Galenus, indicans, eadem & huic sensui symptomata accidere, quæ & reliquis in suo genere: sed hoc tantum diuersa, quod propriam nomenclaturam non habent, uti quæ in reliquis sensibus oriuntur: quod in uisu, audituq; facit Galenus hic manifestum. In gustu uero, pariter & tactu nomina desunt, quibus eorum symptomata exprimamus: ni solum hæmodiæ nomen, quod symptoma indicat, ad tactricem præcipue facultatem pertinet, estq; pathema id quo dentes per acidos, acerbosq; cibos suo mandendi munere fungi non possunt: stuporem quendam dentium esse, ac deprauatam in ipsis tangendi functionem Galenus 11. de Locis affectis, asserit: congelationem Auicenna uocat. Fit item symptoma hoc, non ab acidis tantum acerbisq; cibis, sed etiam à uentriculi simulibus succis, cum sursum exhalant, & acore suo se dentibus immuscent. Tum & ab acida pituita in dentibus immersa.

Tactum, omne corporis partem pro instrumento habere.

Problema de tactu.

Aristotel. 3. de anima, tex. comment. 3. & 67.

Hæmodia.

Fen. 7. tertij cap. 23.

S T V P O R uero in toto corpore, maximeq; membris, quæ Græci cola uocant, euenit, ex sentiendi, mouendiq; difficultate compositus affectus: ac manifeste uidetur, tum à refrigeratione, tum à compressione nervosorum corporum, deniq; à torpedinis, marini animalis cōtactu prouenire. ubi uero citra aliquam huiusmodi causam ultro acciderit, tum uel uitæ ignauiam, uel ciborum multitudinem, crassitiem, lentitudinem

Com. 1. Lib. 3. apud
Stupor gignit no-
minatus totus
corporis infestibilis,
tas atq; immobilitas,
Respiratio.

Stupor à frigida depreffione uisus no mouerit duritatem, qd dicitur
arthritis, & rasis, & canas, & timor, & c. Lib. 2. 26. actat.

lentitudinem, aut solitæ secretionis suppressionem antecessisse necesse est.

STUPOREM Galenus insignem quandam refrigerationem esse testatur, quæ membris sensus, et motus difficultas infertur. Ob id uero toti corpori merito accidere ait Galenus, quod cum tactus symptoma sit, cuius & ipsius uniuersum corpus particeps est, sit, ut in toto corpore stupor accidere possit, debili scilicet facta tactus actione. Verum ut id rarius, & magnam portendens noxam: sic certe frequentius, ut particulatim membris accidat, quæ in uniuersum Græci, communi nomine *ἄλῃα* dicunt: ijs uero potissimum, quæ & nervosa sunt, & localis motus sustinent actionem, qualia sunt pes, tibia, crura, manus. Stuporis in totum causæ, refrigeratio insignis, uel ab aëre, cibis, & potibus, uel ab medicamentorum refrigerantium usu: quod hæc neruorum substantiam tum coquant, tum etiam animales spiritus crassiores, & suo ipsorum muneri obeundo minus aptos efficiant: unde ad sensum, & motum pigriora membra redduntur. Id ipsum præstat neruorum à duro quopiam compressio, ut si uinculo membra arcentur, aut pondere quouis neruis appposito opprimantur, ut cum in alteram manum innixi dormiunt, aut duriuscula sede infima premuntur, uel tandem cum à uicinæ partis abscessu, uel ossis fractura, aut luxatione nerui afficiuntur. Sed omnium maxime stuporem inferre creditur marini piscis contactus, quem ab effectu torpedinem dixere omnes. Hunc Aristoteles ea esse naturam, uasroq; ingenio prodidit, ut pisces quos in escam appetit, afficiat ea ipsa, quam suo in corpore continet, facultate torpendi, atq; ita stupore retardos capere & uesci. In quam rem se in arena abdere solet, & limo, et adnatantes, qui obtorpuerint, corripere pisces. Factus hæc suos intra se & emittit, & recipit, ut inuenta sit olim prægrandis torpedo, quæ octoginta circiter intra se partus haberet, ita tradente Aristotele: hanc Veneti, Sgramtum (quasi torpescientis membri affectum dicas) appellant. Romani, Battipotâ, uel Oculatellam, quod in eius dorso quinque ocellos subnigros natura depinxerit. Color illi prona parte subrufus, supina candidus. Hæc de torpedine Iouius: de qua multò plura Plinius lib. 9. & 32. naturalis historie. Sed ad externas hæc omnia causas sunt referenda: ad internas pertinent, uite ignauia, crassi, lenti, & multi alimenti immodicus usus, solitæ excretionis suppressio, mensium scilicet, mariscarum, profluij alui, aut uomitus. Nam sunt non paulò plurimi, quibus hæc statis temporibus etiam per sequendam uoletudinem recurrere soleant.

1. de locis, aff.

Stuporis causa.

Torpedo piscis.

9. de nat. Animalium, cap. 37.

6. de nat. Animalium, cap. 10.

IGITUR continua causæ, aut continens, aut inhærens (licet enim pro cuiusq; arbitrato eam nominare) affectus nerui talis est, ut facultatē illi à principe parte missam, impedire possit. Atqui impiedietur, si neruus meatu aliquo præditus (ut manifeste in oculorum neruis uidere licet) uel obstructus est, uel compressus: si uero meatum non habet, idem illi eueniet, si uel constringitur, uel refrigeratur. Quum igitur meas

Antea cap. 2.

Facultas ani-
malis ut in
neruos serua-
tur.

tum aliquem obtrinet neruus, per quem, ueluti per uiam, ani-
malis facultas è principie parte ad ipsum delabatur, ea si fue-
rit obstructa, facultatē impediri, nemo non perspicuē intelli-
git. Quod si neruus extrinsecus comprimatur, meatum fieri
arctiorem, ne hoc quidem in obscuro est. Si uero nullus fue-
rit meatus, sed uti solis radij per aquam, aërem uē transeunt,
eodem modo facultas à principio per neruorū corpora per-
meauerit, ipsa in transitu impeditur, si ad immodicam cras-
situdinem nerui permulentur. Sed neq; hoc pluribus argu-
mentis probare oportet, praesertim apud eos qui memine-
runt eorum, quæ aëri, aquæ uē accidere solent. Quippe ne-
bula, fumus, aut nubes in aëre cōstituta, coenum uero, aut li-
mus in aqua, impediunt, prohibentq; quo minus solis splen-
dor syncerus pertranseat. Haud aliter neruus, si immodice
crassus, durusq; fuerit, delationem offendet facultatis: fit au-
tem crassior, si uiscidis, crasisq; succis nutricetur, aut ubi ui-
olento frigore constringitur. Quod si ab aliquo corpore
duro extrinsecus adueniente comprimatur, ne sic quidē pre-
bebit expeditum facultati transitum. Huiusmodi redduntur
nerui, ubi uel laqueo, uel manibus constringuntur, aut ubi
extrinsecus à uicinæ partis phlegmone, uel scirro compri-
muntur, aut ubi luxatis, fractis uē ossibus fiunt arctiores.

Causa conti-
nens stuporis.

Continens
causæ ratio.

9. Metho.
Qui nerui ob-
strui possunt
qui minime.

EX HOC loco constare uel euidentissime puto continētē, & continuam, quam
uocant, causam in morboſis pathematis, Galeno assignari. Quamobrem merito
stuporis præcipuam esse causam censet cum nerui affectum, qui facultatem illi à
cerebro missam quo minus ad ipsam perueniat impedire possit. Quandiu namq;
hic in neruo affectus constiterit, tandiu & stuporis sensum adesse necesse erit,
destituito utiq; ea facultate membro, per quam tangendi functionem rite obibat:
remoto uero eo affectu, extemplo quidem & stuporem auferri, restituta scilicet
membro facultate, consequens certe erit, unde haud immerito huius pathematis
coniuncta causa is nominatur affectus: quod ea sit continens causæ ratio, ut
ea posita alterum ad eam consequens ponatur, remota, remoueat. Quod ge-
nus causæ definitiſſe est uisus i. de Locis affect. Galenus, dum inquit. axioma id
esse, Quo tangente afficiuntur, & separato cessat affectus, causam arbitrari
oportere: uti supra cap. 2. huius libri exacte monstrauiſſimus. Ceterum hanc stu-
poris continuam causam ad nerui affectum referre oportet: est autem is, obstru-
ctio in neruis meatum habentibus, quales optici sunt: nam ij propriè obstrui di-
cuntur, quod eorū cavitates crasso quopiam, & lento succo, aut etiam multo im-
pleri, obturari uē possit: ab hisce namq; causis obſtructionē fieri Galenus asse-
uerat. Qui uero nerui solidi sunt, ij obstrui propriè non possunt: quod cavitatem

tem impleri, aut claudi aptam non habeant: nam obstructio, obturatione quantam significat, quæ à Græco *ὄψα* (quod ipsi ianuā uocant) deducitur. Eo fit, ut quæ meatu carent, ea obturari nullo pacto possint. Proinde si solida substantia nervi consent, impeditur quidē animalis facultas ad eos transmitti: si crassiores, & compactiores fiant, si premantur, si adstricti gantur, & in uniuersum, si instar caliginosi aëris, turbidi, & fumosi, lucem solis non recipientis, ad proportionē & ipsi quoq; nervi, cerebri uim non recipiant. ut enim aërē peruium esse oportet, lucidum, nullaq; caligine turbatū, ut solis splendore suscipiat, sic & nervos neq; compressos, neq; adstrictos, neq; crassiores esse oportet, si facultatē sibi à cerebro missam sunt libere suscepturi. Nam ut aër, & aquæ substantiā solis splendor radiorū uī permeat, sic & solidos nervos cerebri facultas, quæ cum incorporea sit, instar radiorū solis, uacuum non postulat locū, ut sese inferat, quamquam loci, per quē transit, puritatē requirit. Quæ causā est quod nebulam, aut nubibus obductū aërem, splendor solis sincerus permeare non queat, quod crassum sit delationis medium, & lumini suscipiendo ineptū. Hoc autē inter Nubem ac Nebulā interesse docti pleriq; omnes uolunt, quod Nubes, uapor sit humidus, in sublime egressus, quā & ipsam à Græco *νεβὺς*, quod apud illos à priuatione lucis nomē accipit, deduci tradunt: Nebula uero uapor sit è terra, atq; aquis surgens, quæ, siue statim euanescit, siue in altū sublata, in nubem conuertitur. Aristoteles uero lib. de mundo ad Alexandrum, utrumq; ita discriminat, ut sit nubes crassamentū exhalationū conuolutū, uim habens aquæ gignēdæ. Nebula uero, exspiratio quædam sit rosida, aquæ nequaquam genitrix, aëre quidem crassior, nube rarior. Nubes item quocunq; tempore fieri possunt, nebula nec æstate calida, nec nimio frigore. Quod sexto huius tractationis libro pulchrè Galenus ijs uerbis innuit: Frigidissima (inquit) cōstitutio maxime spirante Boæa, aërē sereniorē reddit: ac calidissima per æstatē cōstitutio, ambiētē nos aërē purū efficit: mediæ uero constitutiones nebulas pariunt. Constat igitur stuporis eum nervi affectū causam esse, per quem animalis facultas deferri prohibetur: prohibetur autē, si constringantur nervi laqueo, innixu, manibus, uicina partis phlegmone, scirrho, ossē fractio, uel luxato, item si crassescant, si obstruantur.

Nubes.
Nebula.

PRINCIPIO igitur stupidi fiunt, deinde omnino & sensum, & motū amittunt: nominaturq; huiusmodi ipsorum uitiū Paralysis, id est neruorū resolutio. Hæc quanquā sub eodem genere, quo stupor, continetur, differt tamen magnitudine. Quod si omnes nervos occupauerit, de repente uniuersum corpus & sensu, & motu priuabitur, succedetq; citissima mors, quod prohibita sit spiratio. Si spinæ principium lædatur, solæ partes capitis, quoad uixerit animans, & sentire, & moueri possunt. Quod si cerebro quoq; noxa acciderit, qui sic afficiuntur, nō omnium partium & continentiam, & sensum ilico deperdunt. Atqui uiuere possunt utriq; tan-

Lib. 3. l. 10. ap. r. 10. arg. lib. 8. utroq.

to scilicet tempore, quanto uiuunt ij, qui præfocati strangu-
lantur. Spina uero in inferiori loco affecta, nempe sub ea ner-
uorum propagine, quibus thorax attollitur, idē uel ob lu-
xatam aliquam uertebra, uel alio quouis modo, si quidem
ingens fuerit affectus, partes inferiores omnes subito & sen-
tiendi, & mouendi facultate priuantur. Si uero non ita ue-
hemens fuerit affectus, stuporem inducet. Atque ij mortem
effugiunt: quando quidem spiratio in ipsis seruatur. At qui-
bus quinta spinæ uertebra affecta est, eorum manus omnino
& sensum, & motum amittunt: quibus uero sexta, ijs non in
totum sentiendi, mouendiq; facultas perit: quippe primæ
brachij partes illęsæ seruantur: id uero multo magis, si septi-
ma spinæ uertebra fuerit affecta. Octauæ uertebrae affectus,
perquam exiguum, hac uero inferiorū nullam penitus no-
xam manibus inducere possunt. At uero uox perit omni-
bus, quibus ea spinæ pars, quæ in ceruice est, fuerit affecta.
uerum id non ab omnibus spinæ uertebis euenire solet. At
quantum offensæ singulæ possint asferre, in tractatione de
Voce iam definitum est. In præsentia uero plura, quàm opus
erat, dixisse mihi uideor. Nec enim omnia particulatim in
hoc opere symptomata persequi propositum est: satis enim
fuerit eorum causas generatim explicare.

IS Nervi affectus qui stuporem parit, idem quoq; si uehementior fuerit, resolutio-
nem creabit: quæ etsi eiusdem cum stupore sit generis, magnitudine tamen &
periculo uincit: quum sit ablata membri in sensu & motu functio. Quod sym-
ptomatis genus si omnibus pariter nervus ex æquo accadat, Apoplexiam uocare
solet Galenus: ubi uero alteri laterum, dextro aut sinistro euenit, affectum hu-
iusmodi Resolutionē esse censet. Particulatim uero, si una quæpiam spine pars
afficiatur, eam tum partem sensu, motioneq; priuari continget, quæ ab ea fun-
ctionis suæ facultatem suscipiebat: quod singulatim hic docet Galenus, indicans
ad quas neruorum propagines læsas, in uoce, respiratione, manibus, brachijs,
lesio obueniat. Quæ qui exactius scire uolet, primum neruorum omnium exor-
tus, & in quam quiq; se fundant partem, memoria teneat: deinde, qui cui mem-
brorum actioni prepositi sunt: & id quoq; protinusq; manifestum fiet quæ
membra ad singulorum neruorū lesiones noxam subeant: idq; maxime, si Ana-
tomicos Galeni libros, & eos item qui de Partium usu, tum & qui de Voce, &
respiratione inscripti sunt, diligenter perlegerit. Nos uero omnem de neruo-
rum affectibus rationem seorsim expressa Tabula sumus tradituri, quæ simul
& neruorum usus, & origines, & membrorum illis subditorum affectus
constabunt.

In uniuers

Vocis
Fufusio
ta.

{

Marbala
M. ueni, gm a cecabro

Lingua
Naris
Labia
Pharynx

IN VNIVERSVM igitur dicamus de cuiuslibet sensus
 offensa, quod nervi qui sentiendi vim suppeditant, dum va-
 lent, iidem eam lædunt, si fuerint affecti. Si uero cuiuslibet
 nervi facultatem scire cupis, eos qui ad respirationem confe-
 runt, in libro de Respirationis causis, eos uero qui ad uocē,
 in libello de Voce explicauimus. atq; de his in alijs tractatio-
 nibus accuratè scripsimus. De nervis uero qui ceruicis, capi-
 ti, uentri, manibus, & cruribus, facultatem suppeditant, & alij
 quidam superioris memoriæ non inutiliter scripserunt, &
 nos de ijs in libro de Corporum sectione tractauimus. At in
 præsentia de Sensuum symptomatis sermo nobis proponeba-
 tur. Quum itaq; partes quæ ab impetu per nervum aliquem
 mouentur, ipsæ protinus per eundem nervum sentiendi quoq;
 functionem obtineant, duplex necessario noxa sequitur illius
 nervi morbum: altera sensum, altera motum impedit. Quo-
 modo igitur quarundam partium mouendi quidem ab im-
 petu functio resolui uidetur, illesæ sentiendi facultate: ac quo-
 modo rursus aliæ mouentur quidem, sed non sentiunt, in lin-
 gua & oculis nihil habet ambiguitatis: quippe quæ duplici
 neruorum genere participat: at in quibus membris duri dū-
 taxat nervi inueniuntur, hac ratione quæstio explicabitur.
 Si ablata cute subiectus musculus, qui nudus est, immobilis
 uideatur, sentiat uero tangentes, exigua ei noxam accidisse
 putandum est: nempe quod tantam animalis facultatis par-
 tem susceperit, quanta ad sensus excitationem sufficiat, ad
 musculi motum non sufficiat. Quippe actionis sensus pati
 aliquid potius, quàm agere deprehenditur: proinde ab exi-
 gua facultate functio eius perfici potest. Musculorum uero
 motus in agendo, non in patiēdo, actionis efficaciam habet:
 is enim totū corpus transferre potest: quapropter plurima
 indiget animali facultate: neq; aliter unquā accidere depræ-
 hendes, ut moueatur quidē nudus musculus, sed non sentiat.
 Verū nihil mirū uideri debet, si adiacens illi cutis sensum as-
 mittat, musculus uero ipse moueatur: quēadmodū etiam usu
 uenit, ut duorum musculorum, alter quidem moueatur, alter
 uero immobilis sit, aut alter quidē sentiat, alter uero sensum
 amiserit. Id uero ob hanc eis causam euenire solet, quod ner-
 uus alterius læsus est, alterius uero mansit illesus. Sic etiā fie-
 ri potest, ut nervus per cutem dispersus offendatur, qui uero

C 3

per musculum

Cur pereun-
 te motu ser-
 uetur i par-
 te sensus.

Ex Aristote
 le. 2. de Ani-
 ma. capi. 11.
 text. cō. 118.

Lib. 1. de An. ad hunc.
 Sensus per actum
 motus uero per
 facultatem aliquam
 operantem.

per musculum spargitur, noxa uacet. Sic e contrario fit, ut ille læso cutis neruo, lædatur neruus musculi. Atque de propositis symptomatis hæc dixisse satis sit.

PERPETVVM hoc quidem est, & Galeno frequens, cuius caussa sanitas fit, eiusdem uitio morbum fieri. Sic primo huius tractationis libro, In quocunque, inquit, genere sanitas consistit, in eodem, si à modo deflectat, morbus erit: quæ caussa est, quod ualentes nerui sentiendi functione incolumem præsent, iidem affecti eandem uitient. Sed cum sentiendi, mouendiq; functio eadē in parte, nō semper ab eodē neruo fiat, ut alius sit qui motionē, alius qui sensum suggerat (uti in lingua, & oculis apertissime est uidere), cōtingit sæpenumero harum functionū alteram seruari, reliqua pereunte, prout in neruū unius, aut alterius actionis opificem affectus incidit. Verum ubi eodem neruo functio utraq; membro præstatur, maiorem tum ambiguitatem res habet, cur inquam resoluta motus functione, illæsus in eadem parte sensus maneat, contraq; nonnunquam, ut seruato motu, pereat sensus. In præptu uerò ratio est, quod ubi diuisus per musculū neruus affectus est, siquidem uehemens sit uitium, & sensum, & motum simul lædi: sin leuius fuerit malum, seruari quidem sensum, utpote qui nō tantum roboris desideret, motum uero, eo quod robustius egeat uiribus, perire: quæ dissectorum in huiusmodi questionibus explicandis ratio est. An uero seruato motu sensus in parte auferri possit, ampliorem multo difficultatem habet: nec fieri posse putat Galenus: quod qui motui sufficit neruus, idem certe & sensui multo plenius sufficiet. Sed tamē non raro euenire uidemus ut cutis neruo affecto, illæso uero qui ad musculum fertur, motus quidem seruetur, pereat autē sensus, quod cutaneus affectus sit neruus, illæsus uero musculi. Verum de ijs Galenus amplius 1. 3. & 4. de Locis aff.

CAPVT VI.

DELECTATIONE uero, ac dolore, omnes sensus affici possunt, sed dissimili efficacia: quippe uisus parum afficitur, tactio uero, & gustus, maxime: mox ab ijs olfactus, atque hunc sequitur auditus. Sed quæ est communis omnium caussa, & quæ singulorū propria: Communis quidē, quam Plato in Timeo his uerbis explicat, Partes præter naturam uiolenter, & affatim incidens, dolorem excitat: quum uerò ad naturalem habiitum redit, idēque rursus affatim, delectationē inducit. At quod sensum, paulatimq; fit, sensu non percipitur. atque hæc tenus Plato. Hippocrates uero Platone uetustior, Ab his, inquit, quæ, naturā mutant, ac cōrumpunt, dolores excitantur: Hæc quidem uocula, Corrumpunt, & celeritatem, & uehementiā trāsmutationis indicans.

Plato.

Hippocrates.
Lib. 2.
Cor. 1. 3.

Dolor, & delectatio quid.

DOLOR tristis est sensus: delectatio blandus, & naturæ conueniens. Ob id autē sensibus ex æquo omnibus utraq; accidere possunt, quod sine sensu quicquam

quam nec dolore affici, nec uoluptate possit. Eoq; fit, ut quæ partes sensum amiserunt, et ipsæ quoq; dolore carere dicantur, etiam si dolorifica quæpiam in ijs subfit causa: hoc namq; uult xij. Metho. Galenus, cuius causa in promptu est, quod insensibilis pars eo careat, quo dolorem est perceptura: nempe sensus. atq; ob id recte sensuum peculiaria symptomata hæc esse traduntur. Visus autem, etsi pro reliquorum sensuum natura, et dolore, et uoluptate affici potest (quod à nimio splendore, et dissipantibus coloribus uehementer offenditur, à mediocri luce, et medijs coloribus uoluptatem sentiat) non æquè tamen atq; ceteri sensus ab his lædi solet: quum uehementes illos repentinoseq; motus, quibus et uoluptas et dolor infertur, ob exactam sui naturam minime sustineat. tactus uero et gustus (quod solidior craftiorq; sit horum sensuum instrumentorum essentia) et delectationem, et dolorem multò amplius percipere possunt. Doloris porro in uniuersum, communis apud Platonem causa est, pathos, id est, motus præter naturam uiolenter, affatimq; incidens. Eius in Timeo hæc sunt uerba, Quod præterea (inquit) ad uoluptatem attinet, et dolorem, ita consideretur, Passio uiolenter, præterq; naturam, abunde simulq; nobis illata, molesta fit, rursus quæ in naturam abunde, simulq; reuertitur, dulcis. Hæc Plato. Itaq; dolorem excitant quæcunq; uehementer afficiunt, et è suo statu celerrimè corpora mouent: sicuti delectant, quæ ad naturalem habitum, regressum uelocem, citamq; conuersionem faciunt. Atq; hæc secundum Platonem, et philosophicè magis. Secundum Hippocratem uero, quæ naturam corrumpunt, dolorem ea excitant. Scitè quidem pro suo more Hippocrates, breuiterq; omnem doloris causam hac una uoce, corrumpunt; cumulatissimè est complexus. Etenim naturam nostram corrumpere nequeunt, quæ lento gradu sui sensum excitant: quæ et ipsa alterare quidè, et extra temperamentum ducere possunt: euertere, et corrumpere non sic certe possunt. At quæ de repente, uiolenterq; incidunt, ea certè naturam nostram corrumpere sunt maxime apta, eoq; dolorem inferre potentia. Exemplo sunt deleteria uocata medicamenta, quæ quum sui natura uehementer, affatimq; nos immutent, eadè proutinus et corrumpunt, et dolores maximos (potissimum quæ ex ijs calida sunt, et erosione enecant) infirunt: ut est Galeni 4. de Simplicium f. sententia.

Visum inuasi-
delectantia.

Quæ naturam
nostram cor-
rumpunt.

P O R R O uehementes eueniunt in tactu à naturali habitu transmutationes, ob uiolentum calidi, frigidiq; occursum, atq; ob eas res, quæ cõuindere, secare, extēdere, aut erodere possunt. Nam siccitas, humorq; nisi calori, frigoriq; cõiungantur, occursu suo uim inferre non consueuerunt. Id quod facile intelleges, si librum quem de simplicibus medicamentis conscripsimus, perlegeris: ubi iam demonstratū est, frigus aliter q̃ calorē, delectationē inducere: ipsum tamen, eo quod substantiam diuellit, dolorē etiā excitare. Quippe res quæ ita cõtundunt, aut intēdūt, ut corporibus rupturæ periculū afferāt, planè inter dolorum causas numerandæ sunt: similiter etiā quæ pungunt

An siccitas
et humiditas
per se, do-
lorum sint
causæ.

pungunt aut secant. Nam & sectio, & ruptio dolorem infert, non posteaquam facta est, sed omnia huiusmodi, dum fiunt, inter dolorum causas reputantur. Nisi ad huiusmodi pathemata dolor aliquando ex accidēte sequatur, ubi acres humores ulcerata mordent corpora, interdum innata quoque phlegmone, ultro citroque partem intēdendo, dolorem efficit: idem subinde facit immodicus calor, aut humorum acrimonia.

IN TACTV uehementēs oriri dolores, magnasque in eo à naturali habitu fieri euersiones, in causa esse uult Galenus, quod quæ illi occurrūt uolento quodam motu, ac impetu uim inferre cōsueuerunt, ac non specie modo corpore nuda, et (ut Philosophi uocant) immateriali, sed tota etiā corporea qualitate, sui sensum efficere solent: eoque et uehementius sentiuntur, et suo sensu molestiam inferunt. Nam cum crassior quodammodo cæteris sensibus tactus ipse sit, oportet nō nudus tantū ab eo tangibilium species, sed et ipsas etiam corporeas qualitates plenē percipi, ut noxia uitare, iucunda apprehendere ualeamus. In quem usum hūc homini sensum datum esse, omnibus ex æquo cōuenit. Quæ igitur calore, frigidityte, ac affatim, ac uehementer alterant, dolorem certe plurimum excitare possunt: quod qualitatum omnium, testibus Aristotele et Galeno, eæ sint longè efficacissimæ, et ad agendum maxime idoneæ. De siccitate uero, et humore maiorem ambiguitatem habet, an dolorem ipsa inferre possint. Quamquam de siccitate non tam uehemens quàm de humiditate cōtenti: cum in confesso sit, siccitatem immodicam (per accidens saltem) nimia adstrictione, et continui solutione, et quandoque etiam diuisione, dolorem inferre posse. Quod in ijs præsertim medicamentis, quæ summè exiccāt, experiri licet: nam nullū tale est inuenire, quod et idem non urat, uel teste Galeno, cuius generis æsculum, et eius squama esse perhibentur. Verum id uno ore fatentur omnes, atque ipsemet Galenus ab huiusmodi qualitibus, præsertim humiditate, dolorem non per se inferri: quod et Arabs sensit Auicenna, et Neotericorum Euangelista Mesueus. Cuius rei hanc esse causam uolunt, quod suæ actionis imbecillitate uim aut nullā, aut certè modicam faciant: sunt enim qualitatum elementarium omnium, eæ imbecillissimæ, et ad patiendum quàm ad agendum appositæ magis. Quamobrem nude si sint, dolorificæ certe uix esse possunt: uerum si affluxu substantiæ cuiuspiam comitæ membrum quodpiam obsederint, tum per accidens, dolorem inferre possunt, replendo, distendendo, inflammando. Verum id non humiditati, aut siccitati, per se, sed calori cum ijs qualitibus iuncto, aut humori iisdem qualitibus prædito potius adscribendum. Vnde merito damnandum in hoc, Drusianum censeo, qui arbitratus sit ab alteratione secundum quamlibet primarum qualitatum, sentiri dolorem posse. Nam etsi uerum est, humiditatem, et siccitatem non omnino ab actione priuari, cum in seinuicem agant, et pro sui ratione uariè corpora immutent: non ea tamen alteratione mutare possunt, qua dolorem inferant: præsertim, quæ humida sunt. Etenim quæ dolorem mouent, uehementia esse, et actionum offensiuarum,

Tactus cæteris sensibus crassior.

Tactus cur nobis datus.

Aris. meteor. 4. cap. 1. Gal. lib. de con. st. artis.

An siccitas et humiditas dolorum causæ.

Quinto de sim. 1. cap. ultimo.

Fen. 2. prin. docto. 2. sum. 1. cap. 19.

Drusiani lapsus.

suam, oportet: quæ uerò humectant, secundo tantum excessu, ut plurimum à temperamento distant, ut quod tertio ordine humectet, & noxam inferat, uix ullum reperias. Talia uerò læsionem corpori uehementem cum inferre nequeant, uel teste Galeno, relinquitur ut nec dolorem inferre possint. Quod si alicubi sensisse Galenus sit uisus, ab huiusmodi qualitatibus subito simulq; corpora alterari, ut secundo de Ratione uictus acutorum commentario primo, ubi doloris ex professo naturam tractat, & in Arte medicinali cap. lxx. dicendum non id Galenum uoluisse, ita ab hisce qualitatibus corpora alterari, ut dolorem ab illis sentiant: sed id tantum indicare uoluisse, à quibusnam in uniuersum alterationem subire corpora contingat, esseq; id ab eo exemplariter dictum: constat autem, exemplorum non omnimodam perpetuò ueritatem requiri. Verissimum igitur est humiditatem, siccitatemq; nisi calori, frigoriue coniuncta sint, quod ait Galenus, dolorem non creare. Calor nanque, & frigidiæ, si modum superent, ex æquo mordacia fiunt, & illatiua doloris, calidum quidem alterando, & substantiæ continuatatem erodendo, frigidum diuellendo, & contrahendo. unde recte ab Hippocrate, ulceribus frigidum mordax, & aquiloniæ constitutiones oculos mordere dicuntur. Porro cum ait ex sectione, & ruptione dum fiunt, non posteaquam factæ sunt, dolorem fieri, aperte indicare Galenus uisetur, dolorem perpetuò inter symptomata eius generis, quæ in motu consistunt, reponi debere, non in affectus genere. Quare etsi quandoque cephalalgia, cardialgia, othalgia, morbos esse dicimus, abusive id certe, & improprie dicimus, pathematis nomen pro eo affectu usurpantes, unde in uariis illis membris dolor prouenit: qui certe nunquam morbus esse potest: sed symptoma potius, cum sequens affectum, qui in membro consistit. Quamobrem in actione læsa, nempe tactus corrupta actione, quam in constitutione reponi debere æquius Galeno uisum est. Nec placet quod Apponensis, Conciliator dictus, hoc loco inepte garrat, inquiens dolorem materialiter sumptum (sic enim ipse loquitur) morbum esse posse. Nam fieri nequit, ut dolor pro eo, quod dolori subiicitur, & ueluti illius materia est, sumatur: perinde enim est ac si dicas, hominem pro suo ipsius corpore sumi, quo nihil ineptius, aut stupidius dici potest. Quod etiam si detur, nunquam tamen conuincet tristem illum sensum, qui uerè dolor est, morbum esse. Nam etsi id, ex quo dolor nascitur, morbus est, molestus tamen ille sensus, cum perpetuò in motu, & alteratione consistat, morbus esse non poterit, uel ex morbi natura, qui autore Galeno id primum postulat, ut sit in genere affectus, & permanentem habeat essentiam: quod dolori conuenire minime potest. Vnde ineptissima eiusdem Conciliatoris exemplaris deductio intelligi potest, qua per calorem hæticæ, aut ephemere consistentem, sublata effectrice causâ, probare nititur, dolorem, constans aliquid & permanens quandoque esse posse, adempta etiam ea unde natus est, causâ. Nam cum doloris essentia (ut hic uult Galenus) in ipso alterari, & moueri perpetuò consistat, fieri nullo pacto potest, ut semota sui productrice causâ, à qua omnimodam essentiam habet, ipse permaneat: nisi enim sit quod tristem inferat sensum, dolor constare non poterit. Quare consequitur, ut in affectu

Quinto de sim.
fa. ca. ultimo.

Ex Gal. 4. de
simp. fa. cap. 1.

5. Aphor. & 3.

Dolor semper
in motu est.

An dolor mor-
bus esse possit.

Conciliatoris
lappus.

Primo de locis
& Metho. 1.

et us genere reponi nullo pacto possit. contra quàm habituales affectus, qui nulla etiam præsentē causā permanere ipsi nihilominus possunt, & noxam inferre. At de his abunde.

*De gustum parte
Jadmo opus est.
Cap. 2. lib. 4.
Lec. apf.*

*Aristot. lib. 3. de
anim. cap. 13.*

*Ligei gustus. Eni
mythi Cyzani lib.
10. de cibis et.*

Affatim qd.

Jy Tmda

Delectatio-
nis causā.

PORRO gustandi quoque instrumentum, quatenus tactio-
ne participat, à iam dictis causis diuellitur: quatenus ue-
rò ad gustum propriè pertinet, ab amaris, acidis, acerbis at-
que acribus: quandoquidem horum singula, ut demonstra-
tum est, continuum diuidere possunt. iam à prædictis hu-
moribus resoluti uapores, odorationem quoque infestant:
nam & ipsi continuum diuellunt. Auditionem uerò turbat
uox, & aspera, & grauis, & maxima, & celerrima. Atque
quum hæc omnia in terrifico tonitru coire uideantur, acci-
dit, ut nonnulli audiendi facultate priuati, omnino surdi eua-
serint: quippe uiolentus strepitus, audiendi instrumentum
diuellebat. Ac uisum quoque illustrissimī splendorēs & of-
fendunt, & simul corrumpunt, eò quòd discriminandi, ac di-
scutiendi uim plurimam obtineant. Atqui discriminantia,
ad diuidentium quodammodo genus pertinet. In omnibus
uerò sensibus unum commune deprehenditur, nempe pa-
thos quod molestum est, in discretionē, simul & diuisione
continui, uniusq; corporis, consistit, si modo affatim incide-
rit. Affatim uerò dico, si uehemens fuerit, simul & repenti-
nus occurfus. Hoc Plato quoque uolebat, quum diceret mo-
lestam sensationem, in corporibus sensu præditis, fieri, si com-
positum ipsis pathema ex uiolento, simul & conferto, acci-
derit: neque refert siue molestam, siue tristem, siue laborio-
sam, siue doloris participem uoces, neq; etiam si ipsum quo-
que pathema molestiam, tristitiam, dolorem, laborem, dolen-
tiam ue appellaueris. Atqui perspicuū est, Platonem ipsum
pro eadem re, dictis nominibus omnibus, promiscuè usum,
& in Timeo, & in Philebo, præterea in alijs libris, sicubi de
ipsis sermo incidit. Cæterum quòd Hippocrates in eadē
sit sententia tum de nominibus, tum de rebus, & ex paulò
antè dictis, & ex ijs quæ in reliquis suis libris omnibus con-
scripta reliquit, manifestum est. Atque hoc modo in omni-
bus sensibus, molestum pathos oriri solet. At delectatio illi
aduersa, à contrarijs nascitur causis. Nam si ob diuellentia,
quis periculum subierit, delectationem reuocabit, si affatim
ad naturalem habitum redierit.

Lingua

LINGVAM, gustus esse instrumentum, superius dictum est. In id uero præcipue nobis datum, ut exuberanti suo sensu non calida modo, frigidaq; humida, & sicca, sed etiam quæ familiaria nobis sunt, quæq; contra, nativa sua discernendi potestate cognoscere, & Galeno item 1111. de simpl. facul. capite x111. dictum. At quoniam & ipsa actu prædita est, uti & ceteræ reliquæ omnes sensibiles partes, eo fit, ut dolor ab iisdem causis sentire possit, nempe soluta illius unitate, uel eius substantia intemperiem aliquam passâ. Quæ causa est quod à contudentibus, secantibus, puncturam inferentibus, dolor inferri illi uehemens possit. Sed hæc ita, ut actu prædita parti, eueniunt: ut gustus autem organo, ab amaris, acidis, acerbis, & acerbis noxam sentire, peculiare. Nam ut saporum differentijs ipsa seruit, sic & ab ijs, si modo à temperamento recefferint, ualde afficitur. Quod ut apertius demonstremus, horum saporum nobis altius ex Galeno inuestiganda natura, ut quo pacto ab horum unoquoq; dolor inferatur, perspicuum fiat. Amara igitur omnia calida esse, quod ab immodico nascantur caloris excessu, Galeni testimonio est receptum. Acerba, & acida temperie frigida esse, eidem Galeno exploratissimè item uidetur, uti & acria sumum fere caloris ordinem obtinere. Unde fit, ut cum saporibus ij omnes longissimo quodam à temperamento excessu discedant, oportere tanto uehementiorem ab ijs gustus organo noxam inferri, quanto amplior fuerit horum à temperamento lapsus. Vt enim quæ bene temperata sunt, naturæ familiaria, & maxime grata occurrunt, sic contra, molesta, quæ symmetriæ normam sunt egressa. Quare minime mirum, si ab ijs, uti linguae temperiem ualde euerterentibus, & substantiæ eius continuitatem diuellentibus, ipsam affici dixerit Galenus. Nam amara, & acria, caliditate nimia secundo, diuidendo, quasiq; erodendo continuu soluunt. Ii nanque calidi effectus esse Galeno prohibentur, uti frigidi, contrahere, & densare, quod facere acerbâ, & acida solent. quæ eò à seiniuicem distant, quod acida perpetuè tenuis sunt substantiæ, crassioris acerbâ, hæc terrea magis, illa humidiora: acerbâ item extimam tantum membri superficiem tentant contrahendo, densando, & inæqualiter desiccando (hoc nanque exasperare, si Galeno creditur, esse censendum est, cum partis superficies inæqualiter exsiccat, quod acerbis proprium esse Plato in Timeo uoluit) acida uero, in altum agere magis, & in ima etiam se fundere, tenuitate suæ ipsorum substantiæ possunt. Acidus item sapor à calore nasci solet, concoquere quidem incipiente, sed minime tamen perficiente: Acerbus à nimia frigiditate, calore scilicet nativo nondum quicquam, aut fere nihil dum moliente. Quæ causa est, quod omnes propè arborum fructus, ortus sui initio gustantibus acerbis deprehendantur. Atque eæ præcipuè acerbis & acidis saporis differentie. Nam hic de acetoso nullus nobis sermo, ut qui longo interuallo ab acido distet, uel Galeni testimonio, quod hic simplex sit, & impermixtus, acetosus uero ex acris, acidisq; permixtus: atque ob id acrimoniæ particeps. Unde Galenus, Diuersis (inquit) uiribus omphacis, aceti q; succus constant, quod aceto accedat ex putrido calore acrimonia quædam. Proinde Aristoteles (subdit) rectè dixit, acetum proprio quidem uini calore frigidum esse, adscititio calidum. At omphacis

4. de simpl. fa.
cap. 6. & c. ubi
supra.

Ex Galen. 1. de
simpl. fa. ca. 10.

Acerbi & acidi
differentia.

4. de simpl. fa. q;
cap. 6.

Ex Galen. 4. de
simpl. fa. ca. 14.

Ex Galen. 4. de
simpl. fa. ca. 11.
Acidi & acetosi
differentia.
4. de simpl. fa. q;
cap. 11.

**Amari & acris
differentia.**

**Ex Galen. 4. de
simp. fac. ca. 18.**

**Sensus omnes
à quibus eueriti
soleant.**

Affatim quid.

s. de ani. ca. 11.

**An solutio con-
tinui unica tan-
tū doloris cau-
sa.**

**Fen. 1. primi ca
no. doc. & sum
mæ. 2. cap. 19.**

Cap. 11.

s. de ani. ca. 11.

succus calorem non habet. Hæc Galenus. Et rursus primo de simp. facul. capite x x i i i. Acetum, ait, ex contrarijs qualitibus compositum est, perinde ut lac: quod item antea eiusdem libri capite x i x. expresserat. Vnde facile uideri est, quanto à se inuicem acidus, acetosusq; sapor differant. Amarus uero, & acris eo disident, quòd ille perpetuò in re calida, siccaq; consistat, acris non semper. Nam huius generis quedam, multa humiditate pollent, ut bulborum pleraq; item acriora tenuiora sunt, & ad agendum ualentiora: amara, ut crassiora, sic & inuaidiora. At de saporibus satis. Ad institutum uero redeunt, id cum Galeno dicimus, uehementes omnes, de repenteq; incidentes motus, sensus omnes corrumpere, & ualidè immutare solere, uti auditum tonitrua, & asperæ uoces: uisum, maxime illustres, & luce nimia splendentes colores, & quacumq; affatim uisus aciem perstringere possunt, ut solis cõtuitus, & huius generis alia multa. Quorum sanè omnium hanc esse causam, Philosophi, pariter & Medici omnes censent, quòd, quæ uehementi, simul & repentino motu occurrunt, quod est affatim incidere, ut hic uult Galenus, multo recessu à sensoriorum temperie distare oportet. unde per ualidum motum, continuum soluere, per intemperantiam autem, natiuam sensoriorum temperiem euertere possunt: excellens namque sensibile omne, sensorium corrumpere solet, uel Aristotelis sententia. Quòd uero cõmune id sensibus omnibus Galenus esse dixit, ut pathos molestiæ inferens, in discretionem, & continui diuisione consistat, non ita accipiendum, quasi doloris unicam tantum censuerit esse causam, continui diuisionem, quod illi ex hoc loco, sed falsò tribuere apertissimè Arabs Auicenna est uisus, dum illum erroris arguere Fen. 1. 1. primi nititur: sed hoc tantum uoluisse arbitrandum, uniuerfa hæc quæ sensibus dolorè inferre dixit, eò inferre, quòd uiolento suo, ac repentino motu continuum soluant. Nam cum sensus ratio in symmetria quadam consistat, ut 1. 1. de Anima uult Aristoteles, & quæcumq; fortiora sunt, & citato motu occurrunt, hanc temperamenti rationem corrumpere nata sint, ut idemmet tradit, eo fit, ut ab excellentibus quibusq; qualitibus eueriti sensum modè ratio soleat. Quamobrem meritò & lucidi colores uisum, & auditu graues uoces, & gustum intemperati saporis euertere possunt. Id ipsum enim Aristoteles sensibus omnibus, quod concentui seu harmoniæ euenire censet: nam ut concentus dissoluitur ratio, si plusculum intentis chordis uehementius pulsantur, sic ad hunc modum, sensus non sine dolore labefactari solent, cum quippiam immoderantius in eos inciderit: contraria namq; est temperiæ, immoderatio omnis. Atq; ob id rectè, à quibusuis intemperatè, & subito occurrètib; sensibus dolor infertur. Sed non protinus ex eo concludendū, continui solutionem unicam Galeno statui doloris causam: cum in lib. de Inæquali intemp. idem ipse ex ætissimè docuerit, inæqualem intemperie doloris esse causam, ijs penè uerbis, Tanquam autè (ait) ex densione febris accenditur, alterato uidelicet corporis temperamento, itidem nonnulli sape ex frigore refrigerati toto corpore uehementius sunt, aliqui uero etiam perierunt. Iam quod ij omnes etiam doleant, ne id quidem latet. Et paucis interpositis, Et quisquam, subdit, quum tam luculenter uideat, intemperiem inæqualem doloris esse causam, etiam de internis doloribus dubitet? &c.

An non

An non ex hoc loco euidentissime intemperiem doloris esse causam monstrauit? Quod & rursus in arte medicinali, cap. 80. & hoc ipso capite sub initium lucidius explicauit, illic quidem, dicens dolorem, quemcumq; obsederit locum, aut continuatis solutionem, aut subitam alterationem monstrare: indicansq; à quibus subita inferri alteratio possit, id ipsum fieri à caliditate, frigidityte, humiditate & siccitate ostendit. Hoc ipso capite autem, in tactu uehementes fieri à naturali habitu eersiones tradit, ob uiolentum calidi, frigidiq; occursum. Quibus uerbis quid apertius dici potest, ad id probandum quod modo assumpsimus? Quod & fustius 11. de Locis affect. & 11. de Ratione uictus acu. Commen. primo, & x 11. Methodi med. & rursus x 111. ab eodem Galeno monstratur, & item de Locis affect. 4. cap. 8. ubi inaequales intemperantias dolores saepenumero excitare, apertissime declarauit. Nec ualet ratio cinatio talis, Dolor in sensibus solum à continuitatem soluentibus excitatur, ut hic Galenus, igitur omnis dolor ab huiusmodi tantum causis nascitur: quae Auicennae ratiocinatio esse manifestò apparet: est enim argumentum id ex particulari ad uniuersale: quod ineptissimum semper Dialecticis uisum est. Quale utiq; hoc esset, Induratio, & concretio luti à sole est, omnis igitur concretio à sole: quis hoc dicat? Adde quod nec in argumento assumptum perpetuò uerum est, sensus inquam, solum à continuitatem soluentibus dolere: nam & dolent etiam à ualido calidi, frigidiq; occurso, ut uult Galenus, & experiantur, quicumq; per algentia, & niuib; obsita loca obambulant, aut per ardentissimos soles itinera longa cmetiuntur. Desinat igitur Auicenna (iniquus certè in hoc Galeni interpret) omnium nobis bonorum autorem & ducem Galenum, erroris arguere, & ueluti calumniando, frigidis rationibus circumuenire: si modo rationes censendae sunt, ac non potius paralogismi, quae falso nituntur fundamento, & quae nulla demonstrationis fide, aut ueritatis robore constant.

La Auicennam,

PROINDE sicut caeruleus color iucundissimum est oculis spectaculum, ita splendor candicans (qualis in sole cernitur) maximum ipsis dolorem inferre potest. Post hos secundo loco, molestus quidem est color albus, delectat uero fuscus: ille ipsius essentiam discriminat, dissoluitq; hic eam cogit, idq; citra uiolentiam. Neq; satis erat, si cogeret duntaxat, ita enim color niger esset iucundus: id uerò haudquaquam uerum est: ipse enim uisionis essentiae aduersatur, eò quòd ipsam cogit uiolētius, quàm ut eam ad naturalem habitum reducat. At uerò id quod nigrius est, splendidissimo minus offendit: non quòd aduersa intemperies minus sit molesta, quàm ea quae cognati generis est. (Nam quod ad hanc rationem pertinet, nigrum splendido esset molestius) sed quia uisionis instrumentum splendidum est, & omnis splendor tenui substantia constat: nigrum uerò semper crassum. At

qui natura

conuulsi
subiecti
cap. 2.

f. c. m. p. m. u. p. t. d. l. b. 4. c. c. a. p. h. t. d. 3

Lib. 1. febr. rap. 2. qui natura comparatum est, ut tenuis quæq; res, crassiore,
Lib. 1. febr. 10. in agendo, semper sit efficacior. Quum itaq; in idem uicis-
rap sim peruenerint, & tenue, & crassum, minus agit crassum in
 tenue: quippe quod ad patiendū ab hoc magis sit idoneum.
 Sic igitur sol quoq; uisioni officit: nam quum tenuior sit,
 protinus ipsam discriminat discutitq;. Atqui si essentia fami-
 liaritatem species, ipsum minus, quam ea quæ contraria
 sunt, offendere conijciat: Si uero robur, quo ad actiones ef-
 ficacior, uiolentiorq; est, cōsideres, ipsum perquam celeriter
 uisioni incommodare posse deprehendes. Vt enim breuissi-
 mo tempore splendor solis uisionem afficere potest, ita si
 quis diu in uastis tenebris degat, ut nullū omnino splendo-
 rem intueatur, is luci restitutus, nihil penitus uidere pote-
 rit: quippe extinguitur quodammodo uisio, & crassior, ob-
 scuriorq; redditur. Igitur non ab re cæruleus color, ut uisio-
ni iucundissimus est, ita maximā præbet utilitatem, sed non
illi quæ à sole discussa est: huic enim, utpote iam ægrotanti,
 contrarium adhibendū est remedium. Ei uero quæ sana est,
 sed fatigata, color cæruleus, fuscusq;, saluberrima sunt spe-
 ctacula. Neq; enim discriminant, ut splendor, candorq;, neq;
 atrii coloris exemplo, ipsam cogunt, ac extinguunt. Porro fu-
 scus color ex albo, nigroq; mixtis nascitur: cæruleus uero,
 ubi candor splendori iunctus, non ita parum in nigrum de-
 generat. Sic enim de utroq; Plato nos docuit, nempe quod
 ex contrarijs, extremisq; inuicem mixtis, medijs moderatisq;
 colores nascuntur: qui utrosq; excessus, qui uisioni incom-
 modant, fugiētes, moderatas ipsius fatigationes corrigunt:
 haud aliter quàm color niger morbos à discretionē euenien-
 tes. Verum delectatio quam excitant, non perinde atque in
 cæteris sensibus, manifesta est: quandoquidem neque dolor
 æqualis deprehēditur. Nam uisio ob tenuitatem, neq; dum
 discriminatur, uim patitur, idq; ob essentia familiaritatem
 (quippe per se festinat, ut occupet id, ad quod ducitur) neq;
 dum cogitur, ob transmutationis imbecillitatem: iam enim
 demonstratum est, tenue à crasso debiliter cogi. Atque ea
 quæ ad uidendi uel delectationem, uel molestiam pertinent,
 sic se habere uidentur.

H O C toto contextu, singulos sensus iuuantia, et lædētia plana oratione mon-
 strantur.

frantur. Cumq; sit uisus, sensuum ferme in nobis omnium præstantissimus, & qui plurimum rerum differentias nobis ostendat, rerumq; optimarum cognitionem, ut in Timeo Plato docet, nobis afferat, eò factum est, ut ab eo dicendi initium sumperit Galenus, indicans à quibus ipsum ledi, & à quibus iuari contingat. Iuuantur porro ab ijs in uniuersum sensus omnes, quæcumq; eorum symmetriam seruare, & sue ipsorum naturæ cum sensibus ipsis familiaritate, proportionem quadam respondere solent. Læduntur à contrarijs, & intemperatis. Ea ob id causa est, quòd uisum alij delectent colores, alij male afficiant. Huius ordinis sunt dissipantes colores, & oculorum aciem nimio splendore perstringentia, ut à sole micantes radij, albus color, & huius generis multa. tum & ea quæ uisum nimia coeunt, cogendoq; uisorios spiritus perdunt, aut functioni ineptos faciunt: eòq; fit, ut niger color, & ingentes tenebræ noxam ualde multam uisui inferant. Prioris uero ordinis ea sunt, quæ iucundo quodā occurso, & bene temperata natura uisum mulcent: inter quæ, medij colores, uel Platonis & Galeni sententia, primas partes tenere creduntur. Quamobrem merito caruleum colorem oculis iucundissimum esse affirmat Gal. quòd is autore Platone, ex contrarijs & extremis, probe inuicem temperatis nascatur. Splendidum enim albo adiunctum, plurimamq; obscurum nigredine caruleum efficit, Platone & Actuatio testibus. Caruleum porro colorem, quasi cœluleum dicas, ab ipso cœli, sed sereni, colore nomen traxisse ipsa uox indicat. Quo & ipso ita gaudere rerum parentem naturam docti pleriq; uolunt, ut deorum domicilium hac coloris specie conspicuum honestandum censuerint. Id quod animaduertens Ennius poeta, ita de eo cecinit. Et cœli, inquit, carula tēpla. Ab hoc itē & mare caruleum nuncupatur: refert enim eundē quē ab ipso superne accipit cœli nitorē. Nec uero caruleo modo colore uisum iuari cōperimus, sed & medijs alijs coloribus ab hoc haud longe distantibus, quales præcipue uiridis, & fuscus esse traduntur. Quamobrem ut sereni cœli aspectus, & Saphiri lapidis, reliquorumq; omnium hoc coloris genere infectorum, uisum mire iuuare creduntur, sic & uiridiorum omnium, quæ mura quadā suauitate oculos afficere solent, præsertim quum herbescentes ipsa uiriditas pingui ac nitido surgēs solo, suo robore cōstat. Hinc Smaragdo sua in oculo roborandō à plerisq; tributa dos. Vnde hæc de eo à Plinio lib. 37. natu. histo. cap. 5. elogia recensentur, Nullius (inquit) coloris aspectus iucundior: nam herbas quoq; uirentes, frondesq; auidē spectamus: Smaragdos uero tanto libentius, quoniam nihil omnino uiridius comparatum illis uiret. Præterea soli gemmarum contuitus oculos implent, nec satiant. Quin & ab intentione alia obscurata, aspectu Smaragdi recreatur acies: scalpentibusq; gemmas non alia gratior oculorum reflectio est, ita uiridi lenitate lassitudinem mulcent. Hæc de Smaragdo Plinius: de quo & ipso eadem Serapio, Isidorus, & Marbodeus antiquissimus poëta, suis quisq; monumentis prodidē. Nasci uero hunc colorem ex contrarijs, nempe altero extremorum colorum, & medio altero, quod ad suum extremum collatum uim contrarij obtinet, Plato in Timeo apertē monstrauit his uerbis, Fului (inquit) nigriq; temperie color uiridis nascitur. Quod & pictores, pulchrè in hoc naturæ industriam imitantes, optimè facere didicerunt, dum ex auri pigmento & atris coloribus

Plato in timeo.

Gal. 10. de Visu
part.
In Timeo.
In Timeo.
Lib. 1. de diff.
Vrinarij. cap. 9.

Mare cur cœ-
ruleum.

Vide Aristote-
lem in Proble-
mais sectione,
31. proble. 20.

Smaragdi com-
mendatio.

Serap. cap. 384.
de sum.
Ibid. li. 14. ca. 5.
Marb. cap. 54.
libri de Lapidib.
bus preciosis.

coloribus

Plato in Timæo.

Plato ubi
supra.
Gal. 10. de Vſu
partium.
Ex Ariſtotele
ſeſtione 31. pro
ble, proble. 19.

4. de Symp. ſa.

coloribus certa quadam proportionē commixtis uiridem colorem conficiunt. Pari quoque ratione et ſuſcus color, quo et uiridis, uisum, ſed ſplendore nimio deſatigatum, roborare creditur. Nam et ipſe ex medijs, ac bene temperatis coloribus unus eſt, nempe ex albi, et nigri (ut Plato uult) conſuſione genitus. Ea igitur cauſſa eſt, cur nimia leſtione, longisq; lucubrationibus deſaſſatos oculos ſuſco, aut uiridi colore reſicere ſatagimus. Quamobrem qui intentius muſarum ſacris operantur, obſcuriora potius, quam nimio ſplendore illuſtrata loca deligunt, ut uisus acies melius ſic conſeruetur. Nempe cum uisus naturam lucidam eſſe, ac lucis amicum liquidò conſtet, uel Platonis, et Galeni ſententia, uolatilemque, ac facile diſſipabilem experiamur, iccirco dum ſe luci accommo- dat, interdum nimio eius exceſſu rapitur prorſus, et uehementi dilata- tione diſſoluitur. Quamobrem merito remiſſiore lumine, quam intenſiore magis con- ſeruabitur: hoc namque, ſi quid aliud, uisum roborat, ſi ita lumine perſuatur, ut per ipſum amplificetur quidem, nec tamen interim diſſipetur. Eoque fit, ut in quocunque colore plus admodum ſit ſplendoris, quam nigredinis, et tenebra- rum, noxia quadam uoluptate diſtractus uisus maxime debilitetur: uiciſſim ue- ro, ubi plus nigredinis eſt, quam lucis, non dilatatur, atque nec ideo delectatur radius uisus. Omnium igitur colorum cæruleus, et uiridis, maxime ſcilicet ni- grum cum candido temperantes, delectationem, moderata, quam obtinet, luce, et conſeruationem, modica ſua ſuſcedine, præſtare poſſunt, uti contra, album et nigrum uehementer offendere. Sed in hoc ipſo offenſionis genere neque par eſt ratio, nec idem ledendi modus. Nam quum horum alterum tenui ſubſtan- tia conſtet, atque ob id ad agendum maxime idonea (quod enim tenue eſt, ſua- rum partium raritate facilius ſeſe in ima agere poteſt uel Galeni ſententia) al- terum uero craſſiore, nempe nigrum, eò fit ut albo, quam nigro amplius in ui- ſu ledamur: quòd à tenuiore uehementior ſemper, quam à craſſiore ſoleat oriri actio. Quæ cauſſa eſt, quòd breuiſſimo tempore à ſolis ſplendore afficiamur: quòd ab eo protinus diſſipari uisus aciem contingat: non ſic autem à tenebris, in quibus diutius quemque uerſari oportet, antequam parem atque ab ſplendore ſolis reſerat noxam. Vnde Dionyſium Siciliæ Tyrannum, nouum ex cæcandi modum inueniſſe legimus, in multis ac denſis tenebris aſſeruatos diutius ho- mines, in lucidiſſimam protinus educentem domum, ut ſplendore aſſatim ſa- tiati, ſimul et uisum amitterent: uti pulchrè Galenus decimo de Vſu par- tium ex antiquorum monumētis reſert. Verum quanquam et à luce nimia, et tenebris, noxa non ſanè minima uiſui inferatur, tamen huius ſenſus pathe- mata, non eque atque reliquorum percipi poſſunt. Nam ſiue doleant, ſiue uo- luptatem à coloribus ſentiant oculi, non tamen par illis, atque cæteris ſen- ſibus, motio excitatur: quòd uiſio ipſa multo ſit, quam reliquorum ſenſuum functio, tenuior, et corporea minus. Ac proinde qui in hoc ſenſu oriuntur dolores, eſſi magni quidem per ſe eſſe poſſunt, uti in oculorum phlegmone experimur, aliorum tamen ſenſuum collatione multò cenſentur remiſſio- res, præſertim qui ab diſcriminantibus coloribus, ſeu etiam cogenti- bus ſiunt. Nam ab illis uim non patitur ob eſſentiæ familiaritatem, ut

hic ait

Librorū de
simplicibus
utilitas.

habent, exasperantibus laeuigantes, frigidis calidi, calidis frigidi, siccis humentes, humentibus aridi. De quorum natura, libro quarto de simplicium medicamentorū potentia, iam disputauimus. Atq; liber ille haudquaquam oscitanter legendus est, quippe qui non mediocrem confert usum, tum ad dinotionem, tum ad curandi rationem. Etenim uentriculus & uisceribus seruit, et uenis, huiusmodi succos appetens, quales illis sunt necessarij. Hunc praecedit linguae iudicium, ipsa enim ijs potissimum delectatur succis, quibus uentriculus indigere uidetur. Atqui consensus huiusmodi potissima causa est uestiens ipsam tunica, lingua uero uarijs temporibus, aliàs alio delectatur extrinsecus sibi occurrentium succorum genere: interdum dulces succi in ipsa contenti sensu percipiuntur, uoluptatemq; inducunt: huiusmodi uero dulces succi pituitae speciem referunt. Quoties enim lingua effusi est uenis sanguinis dulcedinem sentit, perinde afficitur, ac si a re quapiam extrinsecus adueniente imbuatur. Odorationis autē uis, quod ad ea pertinet, quae extrinsecus uel uoluptatem, uel molestiam afferunt, gustandi facultati proportionem respondet. At uapores, qui intrinsecus continentur, si molesti fuerint, possunt, ut antea dictum est, sensu percipi: suaves uero, & omnino delectabiles, sensum latent: quemadmodum in uisū quoq; & auditu. Ij enim sensus, quia tenui essentia constant, nullum in se tolerant uehementem affectum. tactus uero & gustus, quāquam ne ipsi quidem in se uehementem affectum sustinent, subeunt tamen interdum huiusmodi quendam affectum, sed exiguum, lingua quidem (ut dictum est) à dulci pituita: quā Praxagoras & Phylotimus magis proprio uocabulo, dulcem succum nominant.

Cap. 5. Lib. 8.
Loc. aptus.

In Auditu, olfactu, & gustu maiorem quam in oculis uoluptatem doloremq; percipiunt.

Auditus quid.

Vox quid.
1. de Anima
cap. 3.

H A V D secus quae ad auditum, olfactum, & gustum pertinent, dolorem, uoluptatem ut suo modo inferre suis sensorijs possunt. Sed hic maior sentitur cum uoluptas, tum dolor, quod crassior sit horum instrumentorum, quam oculorum essentia, crassiusq; obiectum: nempe ut splendor uisui, auditioni aer, olfactui uapor seruit, sic est aer splendore, uapor aere multo crassior. Quamobrem merito maiorem haec inferre noxam suis sensorijs poterunt, si molesti accendant, uel delectationem, si iucunda, quam quae oculis negotium faciunt. Auditum porro motionem quandam esse ex uoce natam, atq; ab ipso cerebro incipientem, diuinus in Timeo Plato prodidit, sicuti uocē, pulsationē quandā ab aere, per aures, cerebrumq; & sanguinē usq; ad animā perreptantē. Aristoteles uero percussione seu ictum respirati ab anima aeris, ad uocatam asperam arteriam, uocem esse tradit.

tradit, quod & Galenus ipse lib. de Voce, 7. de Vsu partium, & 2. de Placitis Hippocratis & Platonis plenè cōfirmare uidetur. Cumq; sit vox omnium animæ actionum, si Galeno creditur, principalissimum, enuncians mentis intelligentias, & cogitatus, nil mirum si pro sui ratione varie auditum afficiat. Cui certe ut iucundissima ea vox esse solet, quæ cum lenitate tarditatem habet, sic sanè molestissima, quæ cum asperitate præcipitem nacta est uelocitatem: nam ut illa sensus symmetriam seruat, sic hæc potenter evertit. Sed quando de uoce nobis nunc sermo est, eius naturam, & præcipuas differentias ex Academicorum, & Peripateticorum sententia referre non pigebit. Primas igitur, ac principes uocum & sonorum differentias, acumine, & grauitate Plato, Aristoteles, & Galenus constare uolunt: quæ sanè appellationes, ab ijs quæ tanguntur tralata uocibus, & sonis, ut uult Aristoteles, accomodari solent. Ut enim acutū omne, & quod in mucronem fastigiatum est, momento penetrat, quod uero retusius, non ita, sed cum mora, & segniter: ad hunc quoq; modum uibrata uox, & acuta, auditum peruellit, grauis obtundit, ueluti trudendo. Euenire autem utrumq; celeris, aut tardi ratione motus, Platoni & Aristoteli est persuasum. Itaq; leuis uox, cum motionem habeat æqualem, ut Plato tradit, auditum minime offendet, sed æqualitate potius sua iuuabit: tarda uero, cum imbecillimam nacta sit motionem, tentare non poterit sensum. Quamobrem si eadem uox & lenis fuerit, & tarda, uehementer audiū delectabit: contrā afficiet asperissima, & confertissima, quod, autore Platone, aspera uox inæqualem habeat motionem, atq; ob id sensum maxime ledat: ut cuius nimirum ratio tota in æqualitate sit posita, uel Aristotelis testimonio. Igitur ut æqualis & blanda æris ad guttur transmissio, uocem format lenem, sic inæqualis, & multo cum impetu facta, asperam creabit auditui inimicissimam, quæ non sensui modo rectè ualenti, sed & fatigato multò amplius noxia erit: sicuti eidem ualde iucunda est, præter lenem, aut tardam, exigua: quod modicè scilicet sensum feriat, pauca nimirum, & imbecilligenita motione, ut Plato tradit. Fatigari autem præcipuè auditus solet, à uehementibus sonis, & citatissimis uocibus atq; sensum ferientibus, ut à tonitru, machinarum bellicarum sono, & tumultuoso clamore, quemadmodum uisus à fulgure, & solis splendore. Aegrotat uerò cum quippiam præter naturā incidens molestiam illi per se intulerit, atq; tum, ne minimā quidem uocem perferre potest: quamobrem absolutum silentium illi tum amicissimū esse omnes perhibent. unde merito Cælius Aurelianus lib. Tardarum passionum 2. cap. 3. auribus dolentibus quietē corporis, & inedia, sed præcipuè exactum silentium, præscribit. Etenim, inquit, officio suo accepta uoce, aures necessario commouentur, & propterea maiores efficiuntur dolores. Hæc ille. Quin & in uehementibus cerebri affectionibus, summū item silentium imperare sepe solemus, ut in Cephalalgia, & Emicrania Gariopontus, & Cælius iubent. Nec uero mirum ægras aures silentio iuuari, quod contrarij rationem subeat ad id quod eas ledit: est enim silentii uoci quodammodo cōtrarium æquè ac tenebræ luci, sed eo tantum oppositionis genere, quod inter priuationem, & habitū constituitur. Est nempe silentium, omnimoda uocis priuatio, ut tenebræ lucis: de quo opposi-

16. de usu par.
cap. 3.

Auditui, quæ
uox iucundissi-
ma & quæ mo-
lestissima.
Plato. in Tim.
Arist. de Ani-
ma cap. 8.
Gal. lib. de uo-
ce & 7. de usu
par.

Vbi suprà.

Plato in Tim.

3. de Anima.
cap. 1.

Vbi suprà.

Cælius Aure-
lianus.

Gario, libro 1.
cap. 7.
Cæli. li. & ca. 2.

Silentii quid.

An tenebræ luci
contrariæ.

Quid uapor
apud Arist. ui-
deto, i. Meteor.
cap. 5.

Cap. 5. & 9.

Citta morbus.

Librorum de
simplicibus ui-
tias,

tionis genere latissime Aristoteles Prædicamentorū lib. cap. 12. & 5. Meta. cap. 10. unde ea manet explicata questio, An tenebræ luci sint contrariæ, an potius lucis priuatio. Constat enim ex Aristotele, contraria propriè non esse, ut idem latissime citato loco explicat, indicans quo distent quæ secundum priuationem & habitum opponuntur, à uere contrarijs. Quare relinquitur ut tanquam priuatio, & habitus sibi mutuò respondeant. Sed hæc de auditu. De odoratu, & gustu cognatis sensibus, eadem quoq; refert Galenus, indicans, à quibus iuari, & à quibus ledi ipsi soleant. Alterum uero ab altero tenuitate essentie differre, apertius est, quam ut probari oporteat: quum odoratus uapore constet, hoc est, ut uult Galenus, attenuato humore, gustus crassiore succo rei infuso. Dulces itaq; succi uoluptatem gustui omnes pariunt: quòd familiares sint probeq; temperati: ut 4. de simpl. Galenus: qui uero longius à iusto temperamenti modo recessere, uti acres, amari, salsi, acidi, acerbis, ij omnes ledunt: ac proinde ijs minime ali posse in confesso est. ubi uero egrotare coeperit, iam pro uitij natura contrarios appetet succos, illisq; delectabitur. Quæ causa est, cur acidis nonnulli, alij acerbis, quidam acerbis cupide uescantur, ut in eo morbo, quem citta uocant, mulieribus quidem uterum gerentibus familiari. In quo & ipso ob uentriculi tunicas prauo aliquo excremento refertas, sit huiusmodi gustus deprauatio. Porro de omni ea succorum natura, qui quoquomodo gustum afficere solent, exacte in de Simplicium facultatibus libris, uerè aureis, Galeno dictum est, præsertim eius tractationis quarto. Qui sanè libri ita sunt ediscendi, prorsusq; tenendi, ei qui methodo curare uelit, ut sine ijs nequiquam proficere possit, ignorata scilicet methodi curatiue materia. Cetera quæ in contextu sequuntur, ex se sunt notissima: quamobrem non ea præsius explicare conabimur.

TACTIO uero in seipsa motum sentit, quum ad naturalem redit habitum, ijs quæ ipsum intrinsecus exasperabant, uel concoctione, uel transpiratione, uel secretionem, quam sensus notare possit, expulsi. Nam & lassitudine affecti, si posteaquam corpus, & frictionibus, & balneis fuerit emollitum, quieuerint, haud obscuram sentiunt uoluptatem. Atque etiam magis in ipsis iam dictis motionibus delectantur, fatigatis partibus ad naturalem habitum reductis. Non solum autem balneum, & mollis ex plurimo oleo frictio, fatigatas partes uoluptate afficiunt, uerum etiam mollis, suavis, & leuis attractatio, ingentes dolores, non medio critei mitigare solet: sed hæc inter externa præsidia numerantur. Atque de omnibus ijs deinceps dicendum est. Neque enim de olfactu necessariū est nos aliquid dicere, quandoquidem gustum proportionem imitatur. Atque ut simpliciter dicam, delectamur in huiusmodi sensus genere, ad naturalem habitum redeuntes: id uero semper ex contrarijs accidere

accidere solet, si quis utiq; idoneum contrarium acceperit. Idoneum autem est id, quod in primis, & per se, non per medium alterius rei interuentum, effectus causa fuerit. Atq; in huiusmodi omnibus, euident, siue procatacrica uocata causa, spectanda est. Verum quod Hippocrates in alijs subinde locis inculcat, illius hinc quoq; admonere uidetur, quum inquit, Est autem ubi in rigore neruorum sine ulceratione, iuvene bene corpulento, ætate media, aquæ multæ perfusio, calorem reuocat, calor uero hæc soluit. Quod si quis parum accuratè huiusmodi uerba perpendat, induci poterit, ut credat, à similibus, affectus præter naturam curari posse, uelut à neruorum rigorem à frigida lauatiōe. Sed non ita se habet ueritas. Et enim omnis affectus præter naturam, ad naturalem habitum reducitur per contraria: quemadmodum rigor neruorū, per caloris reuocationem. Quod si confertim hoc fiat, non sine uoluptate perficietur curatio: Si uero paulatim, sensu non percipietur ad naturalem habitum reditus. Haud aliter transitus ex naturali statu, in eum qui præter naturam est, si affatim fiat, uiolentus est, & omnino dolorem excitabit, si uero paulatim, sensum latebit. Proinde quibus sensim in corpore increscit non secūdum naturam affectus, licet ille sensum effugiat, quum tamen ad naturalem redit habitum, idq; affatim, sensum, uoluptatemq; inducit. Atq; hoc potissimum per ea, quæ maxime nobis sunt familiaria: qualia in gustu sunt dulcia, in olfactu uero quæ illis proportionē respondeant, uocantur uero odorata. Porro genitales partes proprio quodam, & eximio sensu afficiuntur. Vnde & ualidissima prædita sunt facultate: expultrice quidem genitalis seminis in masculis, in foeminis uero, tum hac (in testiculis, & seminarijs uasis) tum attractrice, per totum uterum. Atq; natura comparatum est, ut genitalis seminis, tum secretionem, tum comprehensionem, ingens comitetur uoluptas. Verum molestia quæ ex redundante, ac intus retento semine oritur, paulatim & longo temporis tractu increscit. Proinde licet mirum in modum cruciet, ut aliàs diximus, quod tamen ad uehementiam pertinet, à uoluptate, qua per uenerem afficimur, longe uinciatur. At quia affatim excernitur, pro reditus ad naturalem habitum celeritate, uoluptatis quoq; magnitudinem, ad portionem habebit.

Idoneum cō
trarium.

V. affor. tex
tu 21.

Lib. 1. de morbis.
cap. 89. de rap.
1. lib. 5. de morbis.

Lib. 1. de sensibus
cap. 14. de sensibus.

De sensibus. cap. 4.
Lib. 2. de sensibus
animalium.

TACTVS item & ipse pro suo more, uti & ceteri sensus, eadem percipit, nempe uoluptatem, quum moderata occurrunt, dolorem, quum immoderata. Vnde fit, ut calida uehementer, acuta, erodentia, secantia, contundentia, dolores saepe maximos in hoc sensu creare soleant. Itaq; si ad naturalem habitum reuersio fiat, uoluptatem tum effatu diguam percipit. Reuerti autem ad naturalem habitum solet, quum, quæ molestiam inferunt, uel concoctione, uel transpiratu, uel secretione tandem notabili à natura fuerint superata. Concoqui porro ea maxime, & uerè solent, quæ cruda sunt, quæ & ipsa in alimenti concoctione citra sanguinem substituerunt: quæ nos cruda, Hippocrates quæ, uocare solet. Eius namq; hæc sunt uerba Affo. 2. lib. 1. *ἡ νόσος γὰρ παραδύσκει, καὶ χρίσκει, καὶ ὁμοῖα, ἢ κοκκίσματα* medicari, atq; mouere non cruda. Hoc enim ipsa uocabuli ratio apertè indicare uidetur, id inquam quod concoctionem postulat, esse crudum, & exactā elaborationem minime adeptum. Quod & ipsum proprium est concoctionis significatum, uti communius illud, & generale magis, quo excrementa concoctum dicere solemus, quum à natura fuerint uicta. De quo significato abunde Galenus Com. 4. 4. secundi de ratione uictus acutorum, cum inquit, Est autem uniuersalius coctionis significatum, cum natura causis fortior fuerit, permutatueritq; eas suo robore. Nam excrementa ipsa, & alieni iam facti humores, quando ita concoqui non possunt, ut in naturæ usus transeant, satis pro modo suo concocti erunt (ut rectè Manardus doctissimus sentit) quando solidis membris quædantenus similes effecti, & à natura superati, apti redditi fuerint, ut uel ab eadē natura per se, uel cum artis adminiculo expellantur. Et hoc est communius concoctionis significatum: iuxta quod & pus, & lotium, concocta Medici nuncupare solent. De qua re sic Galenus memorato loco. Recenset autem deinceps (de Hippocrate loquens) hæc omnia, sumpto initio à biliosis crudis. Nempe biliosa cruda ita appellauit, quoniam & excrementorum coctionem appellat, quāquam mutata nutrire corpus nō possint, ut bilis utraq; & qui Græce *χολές* dicuntur. Veruntamen quoniam & talia euincit natura, cocta quidem uocare consuevit Hippocrates excrementa huiusmodi, quæ à natura ipsa euicta sunt, cruda uero, quæ non sunt euicta. Hæc Galenus. Quæ eò à me huc omnia deducta sunt, ut intelligamus de utroq; concoctionis significato sermonē hic Galeno fuisse. Nam si cruda sunt, quæ dolorem inferunt, coctione sanatio perficitur, hoc est, eius quod crudum est, perfectione, & eius alteratione à calore nativo in qualitatē animanti familiarem: uel si excrementosum sit, & nōdum à natura superatum, tum concoctum esse iure dicitur, cum elaborationem talem à natura senserit, ut pelli per se uel Medici beneficio possit. Atq; hic prior est dolorem sanandi modus. Alter, quum in halitum digeritur, quod molestiam inferebat: hoc namq; est transpiratu quicquam discuti. Tertiū, quum excretionē sensibili soluitur, quod dolorificum erat, nempe uomitu, secessu, supuratione, sudore, spūto, & huius generis talibus. Coctionem primum moliri oportet, calorificis, modice adstringentibus & calidum innatum roborantibus. Vt quiete, somno, boni succi cibis, molli frictione, temperato balneo: hæc enim uel Galeni testimonio, quatenus calidum innatum roborant, concoctionem iuuare creduntur; concoquitur uero facile

Concoqui quæ
uere soleant.

Concoctionis
propriū signi-
ficatū & com-
mune.

lib. 13. episto.
me. epist. 1.

Cocta & cruda
excrementa quæ
de Hippocrate
dicantur.

Vide Gal. lib.
de inæquali in-
tem. indicatū
quid digestio &
concoctio in
phlegmone,
7. metho. & in
de sanit. tu. &
pluries alibi &
precipue in li.
de constit. artis.

cile succus, qui non admodum à natura factus fuerit alienus. Quod si hac uia molestam sensationē auferre nequeamus, transpiratu, aut uacuatione id perficimus: hæc quidem, quum humor multus est, ac crassus, lentorisq; particeps, illo, ubi tenuis, ac in halitum uerti facilis. Sed hic dolorum curationes non tractamus: ad Therapeuticos hæc libros pertinent. Porro quæ in lassitudine sentitur molestia, ea quidem ad hoc tactionis item genus pertinet. Voluptatem uero tum in ea sentimus, quum defatigatum corpus quieti, somnoq; dederimus. Hoc namque ab Hippocrate dictum est, in omni corporis motu quum dolere quis coeperit, quietem præsidio esse: quod collapsas motione nimia uires restituat: uti et somnus, cuius interuentu facultas animalis quiescere, naturalis uero intendi creditur, ita asserente Galeno. Ad hæc temperatum balneum, mollis pinguisq; frictio, lenis delassatarum partium attrectatio inter dolorum remedia, quum hic, tum in de sanitate tuenda libris, à Galeno statuuntur: quod horum omnium præsidio ad naturalem habitum reditus fieri soleat. Cuius generis quæ sunt, uoluptatem sua sponte parare consueuerunt, quod contraria sint ijs, quæ molestiam intulerunt, ut motioni quies, somno uigilia, plenitudini inanitio, atq; ea ob id ratione curant. Nam contrariorum contraria semper esse auxilia oportet, uel Hippocratis sententia. Sed contrarium idoneum esse cōuenit: est autem idoneum id, quod ex diametro ei quod molestiam intulit, opponitur: quod et ipsum primo, non alterius interuentu, effectus cuiuspiam causæ est. Quamobrem etsi frigida perfusio in rigore neruorum, affectum curare creditur, caloris scilicet natui reuocatione, uti Hippocrates affirmauit, non perinde tamen accipiendum, quasi frigida perfusio neruorum rigori sit cōtraria, quasiq; illi sit curatio tribuenda: quod non per se id ipsum faciat, sed natui caloris interuentu: atq; ob id contrarium idoneum minime erit censenda. Quæ autem de genitalis membri uoluptate tractat, ex se sunt manifesta: quare hic finem facere uisum est.

Quando in lassitudine uoluptatem sentiamus.
2. affor. textu
48.
4. de symp. caus.

Li. de flatibus.
Idoneum contrarium.

CAPVT VII.

RELIQUVM est, ut ea quæ uentris osculum (quod cor nominant) symptomata infestant, persequamur. Nam & ipsa ad tactionis genus pertinere uidentur: nullaq; pars est, quæ uel adeo exacte sentiat, uel principium partium utranq; pro suarum affectionum modo perinde inducat, atq; uentriculi osculum. Ac cōsuetio nomine sto machus nominatur, non uetustis duntaxat Philosophis, uerum etiam Medicis. Porro syncopes ea species, quam stomachicam uocant, inter huius partis symptomata numeratur, quemadmodum & cordis dolores (ut uocant) id uero secundum alteram ipsius appellationem. Idem dyspnœa, id est, difficilis spiratio, & apnœa, id est spirationis abolitio, & stragulatio, & morbus comitialis, paracope, id est mentis abalienatio, delirium, insania (quam melancholiam uocant) huiusce partis

Lib. 5. de u. affor.
cap. 5. et Lib. 11.
motus. cap. 5.

Cap. 5. Lib. 5. de
Loc. paracope

partis occasione euenire solent. Atq; hæc omnia per consensum accidunt.

Ex Gal. lib. 4.
& 9. de usu par.

Vide Gal. 4. &
9. de usu par. &
5. de loc. affe.

12. metho.

5. de lo. affe. c. j.

Syncope præci-
pue differentiæ.

Syncope quid.

QVAE uentris osculum infestent symptomata, ipso orationis progressu rare Galenus ingreditur: quod ob nobilitatem sensus, magnos & difficiles ea pars solet in corpore concitare motus, nempe animi deliquia syncopas, mentis alienationes, comitiales, spirationes difficiles, & insignes dolores. Nec iniuria quidem: nam cum uehementi sensu ea pars sit prædita, ob par illud insigne neruorum ad eam descendentium, quos reuersiuos uocant, eiusq; cum cerebro ac corde multus sit consensus, nihil mirum uideri debet, si paria, atq; cor ipsum affectum, symptomata creare possit. Vnde prisca cor esse nominatum crediderim. Ita uero eam partem dici, quam nos stomachum uocamus, 5. de Lo. aff. 3. de crisi- bus, 6. de sani. tu. ac multis alijs in locis Galeno proditum est. Tum uero potissimum memorata hæc symptomata, eius partis uitio euenire uidemus, quum multus, & acris humor in eam confluerit. In ijs enim (quod ipse plus mulies uidit, quodq; Galenus ipse se uidisse testatur) & cõuulsiones, & acres circa summum uentre dolores, & deliria, & animi defectiones accidere consueuerunt: quæ cum etia, deiecta bili, uel uomitu educta, ex templo soluuntur, nec amplius torquent. Ad hanc quoq; partem ea Syncope species pertinet, quam stomachicã, ab ea ipsa, unde oritur, parte, nominant: nam multas esse eius symptomatis differentias omnibus ex æquo conuenit. Inter quas duas Galenus præcipuas facit, alteram à cordis uitio ortam, quam cardiacam syncopam à corde ipso nominat: alteram ab stomachi, quam itidem à suæ originis nomẽclatura stomachicam uocat. Nam etsi à cerebro utroq; syncope nonnunquam oriri solent, & ab alijs etiam membris, magno quopiam affectu læsis, à corde tamen, & uentriculi ostio potissimum, ac uehementius hæc nasci consueuerunt: quod ob sensus eorum acrimoniam, functionemq; principem, toti animanti uel in primis necessariam, affecta ipsa, totum uehementissime tentare corpus possint, uiresq; conuellere. Syncope autem Galenus præcipitem uirium lapsum esse, 12. Metho. prodidit: huius causas esse dixit, uel multam ab inanientibus exolutionem, nempe immodica sanguinis excretionem, alui fluore, longa inedia, & similibus, à quibus exolui calidi innati robur solet, uel calidi natui ab humorum copia compressionem, uel deniq; inflammationis in uisceribus consistentis magnitudinem. Et ut compendio dicatur, quæcũq; uel uires corporis adimere, uel caloris innati diffusionem prohibere possunt, hæc, syncope causas esse erunt. De quibus fusissime Galenus, Aetius, Paulus suis quisq; monumentis tractauere. Laborante itaq; uentris ostiolo, & uitioso quopiam succo resecto, ob cõsensum cum principe parte, memorata multa omnia euenire possunt.

ABOLITAM uero, & difficilem, & deprauatã appetentiam, ipsa per se sustinet. Voco autem abolitam appeterẽtiam, quum quis nihil omnino appetit: difficilem, eam quæ imbecilla est. Deprauata autem appetentia, partim ad immoderatam cibi portionisq;

potionisq; exhibitionem uertitur, partim ad alienæ qualitatis desiderium. Itaq; de omnibus his deinceps differamus, à familiaribus ipsi symptomatis auspicantes.

Q V A E ad hanc partem propriè symptomata pertinent, explicare Galenus aggredditur, ostensa in primis illius præcipua actione, quæ est cibi appetitio: quam & ipsam hæc pars edere per naturam est apta: eoq; iure optimo, quæ in hac uitia contingunt, huic parti sunt referenda. Quamobrem & ablatam in totum appetentiam, & difficilem, & deprauatam, huic ipsi merito adscribit Galenus, quod uitiatæ functiones ad eam semper partem uitio affectam referri soleant, ad quam ipse secundum naturam se habentes. Nam, ut Galenus ait, fieri minime potest, ut partis cuiuspiã functiones lædantur, illæsa, quæ ipsas efficit, parte. Itaq; abolita tum eius partis functio esse dicitur, quum in totum cibi appetentia deiecta est, ut ne tantillum quis appetat: imbecilla, quum difficulter quis cibum desiderat: Deprauata, quum quis immodica cupiditate urgetur, ut uix satiari cibo, potuq; possit: uel, quum quis insueta, & naturæ maxime aduersa appetit, carbones, lutum, acerbæ, acriæ, & id genus, ut qui pica morbo laborant: qui & ipsi ad hunc ordinem sunt referendi, sicuti ad priorem illum deprauatæ functionis, qui canina uocata fame tenentur. De quibus omnibus (ceu familiaribus huic parti symptomatis) mox est dilucide tractaturus Galenus.

Oris uentriculi
præcipua actio.

Gal. 1. de locis
affect.

Pica morbus.

Fames canina.

A T Q V I hæc naturales ipsius particulæ functiones sequuntur, ob quas à cerebro maximos neruos sortita est, quorum aduentu abundantiori præ cæteris partibus omnibus, sensu prædita est. Quum enim quodlibet animal in ambientem aërem per cutem dissipetur, principio partes cuti subditæ inanes redduntur. At natia harum facultas est (quemadmodum in commentarijs de Potentijs naturalibus demonstrauimus) ut cibum ex uicinis partibus ad sese alliciant, ut impleatur id quod erat inane, mox illæ rursus ex sibi uicinis, ac tertio loco eæ ex sibi proximis. Ita ex proxima quæque parte factio semper celeri tractu, perinde quasi in choro quopiam tandem uenæ ad uentriculum productæ, inanes euadunt, quæ & consueuerunt, & possunt cibum ex uentriculo ad se conuellere, ueluti stirpium radices in terram demissæ. Quippe tota hæc actio, quum non sit animalis, sed naturalis, haud aliter in animalibus, quàm in plantis percipitur. Igiture terra uentriculi uice plantis tantisper promptum, abundantemq; cibum ministrat, quoad anni tempora naturalem temperiem seruauerint: ueluti si aliquando ob squalloris excessum humor ipsius exaruerit, stirpes quoq;

Lib. 8. nat. 1. 10.

Lib. 1. 1. animal. 1. 1.

Lib. 3. nat. 1. 1.

Lib. 1. 1. nat. 1. 1.

ob alimentum penuriam exarscent. Animalibus uero, utpote quæ terræ (præter pauca quædam) non adhærent, fabrefcit natura uentriculum, ueluti promptuarium quoddam cibi, quemadmodum stirpibus terram: addidit insuper facultatem, qua penuriam sentiret, ut animalia ad cibum, potius nempe excitata, eodem tempore implerentur: uocatur que huiusmodi plenitudinis desiderium, appetentia. Hæc oritur a penuriæ sensu, quum uenæ ex ipso uentriculo trahunt, ueluti mulgentes, sugentesque: uentriculus uero huiusmodi suctionem non ferens, sed tanquam diuulsus, huius molestiæ remedium, cibum exquirat. Sic enim uenæ ad exhibitum cibum conuersæ, iam ex ipso, non ex uentriculo trahunt alimentum. Accidit autem post exhibitionem, ut simul atque uenæ ad cibos se conuerterint, uentriculus quoque trahat ex ipsis ad sese, quantum antea uenæ ab ipso detraxerant. Igitur suctionis sensus est fames. Reliquorum uero duorum symptomatum, alterum uenarum suctionem præuenit, obtinetque homonymam cum altero appellationem, nempe appetentiam, & ad naturalem pertinet actionem, non ad animalem: alterum uero, puta inanitio, hanc ipsam appetentiam præcedit. Omnia itaque huiusmodi symptomata, ordine se inuicem comitantia, ad quinarium numerum reducuntur. Primum omnium est inanitio, alterum est inanitarum partium naturalis appetentia (hanc sequitur uentriculi suction) Deinde suctionis sensus, Postrema ipsa animalis appetentia, omnium ultima,

**Appetitionis
necessitas.**

Vide Gal. lib.
de dissolutione
cōtinuā ad prin-
cipium. & lib.
de tabe.
Gal. 1. Aphor.
cōment. 14. &
1. de sani. tuen.
Gal. 16. de uisū
part. cap. ult.

VENTRIS uitia, quæ circa appetentiam contingunt, enarraturo Galeno, omnino illi ab imis radicibus, ac ueluti totius de eā re tractationis solidis fundamentis, exordium necessario fuit, altius repetita appetendi functionis origine, & natura. Cum enim abolita, deprauata, atque difficilis appetentie, esset hoc capite causas explicaturus, id rite facere se non posse sciebat, ni prius, quæ appetentie ipsius primæ causæ essent, planum fecisset. Appetitionis igitur, hanc esse necessitatem uolunt cum Philosophi, tum Medici penè omnes, quæd quum perpetuò a nobis melior, ac tenuior nostri pars effluat, inque non uisibilem aërem disipetur, cogente ad id innati in nobis calidi perpetua in humidum actione, immuni quidem nostri corporis substantiam, partium uero inanitionem fieri, necessarium certe est. Ob quam sanè effluxionem, uitæ nostræ inimicissimam, nutriti indigent animalium corpora, ita plerisque in locis asserente Galeno. Nam si nihil efflueret, neque euacuaretur, ut idem tradit, sed semper maneret habitus animalium idem, nulla sanè esset nutrimenti utilitas, ac neces-

ac necessitas, nullus quoque senij uel mortis timor. Nunc uero contrā, quum & ea ipsa caloris natui humidorum depascentis actione, laboribus multis, uigilijs, animi pathematis, cura scilicet, solitudine, metu, alijsq; multis, nos miseri premu, dissoluū; sentiamus, deiectioni huic sagax, prouidaq; natura alimoniam, ceu presens auxilium, dedit, ut quod dissolutum a nobis est, ne propere deficiat animans, reparari alimentorum praesidio possit. Hinc illud Galeni, sine ciborum ope uiuere quenquam, nec in secunda, nec in aduersa ualetudine posse. Eoq; ut idemmet tradit Galenus, omnibus animalis partibus inest desiderium quoddam, ac ueluti appetentia conuenientis qualitatis. Quae causa est, cur alimento destituta partes, ob inuicem ipsarum a natura facultatem, qua conueniens attrahere possint, a sese inuicem conueniens exigant nutrimentum, ut ex terne a sibi uicinis, et rursus a propinquioribus, alimentum quaeque ad se trahant, ut quod inanitione defecerat, eo attractu reponatur. tandiuq; us persueuerat motus, quoad consecutione quadam uenae ad uentriculum protensa, inanitionem & ipse sentiant, suctione nimirum sublato a uiciniorebus partibus, familiari, quod in eis suberat, alimento. Tandemq; his ipsis a uentriculo sugentibus, animans (ab ea ipsa facultate qua penuriam sentit stomachus) ad impletionem excitatur: cuius sane impletionis cupiditas, appetentia dici consuevit. Quae sane functio fere tota, ei est quam simulima, qua terra, communis omnium alitrix, plantis alimentum suppeditat, hoc tantum distans, quod sensus eorum quae desunt, quum familiari alimento plantae priuantur, ab eis non sentitur, in animantibus uero, summa cum molestia sentitur: quem & ipsum, penuriae sensum uocare omnes solent. Quamobrem merito soli uentri, & maxime his uentris partibus, quae ad os eius pertinet, sensum indigentiae, & inanitionis natura instituit, excitantem, & pungentem animal afferre cibaria. In quod minus nerui duo maximi, & fortissimi ei parti dati sunt, sensum uehementissimum ei largientes, ut hanc noxam periculi plenam, animal horum neruorum adminiculo percipere posset: sic nanque quarto, sexto, & nono de usu partium Galenus. Esse autem hanc actionem maxime similem ei, qua terra insitit in ea plantis nutrimentum ministrat, illud praecipue indicare uidetur, quod ut plantae alimentum quo fruuantur, a terra poscunt, idq; naturali quadam potetia, sic inanimate in nobis partes id ipsum a uentriculo, quod terrae nascentia a terra, exiunt: quae ut illis nutritionis promptuarium quoddam est, sic certe animalibus uentriculus. Vnde Hippocrates, Quemadmodum (inquit) terra est arboribus, sic animalibus uenter. Et Aristoteles, Omnia partem superam, inferamq; possident. Quare & ipse plantae uegetandi principium intra eas habebunt: nam partem qua cibus ingreditur, superam nuncupamus, ipsam spectantes, & non totum illud quod nos ambit: qua uacans materia primum egeritur, inferam. Ceterum illa in plantis, e contrario quam in animalibus sita est. Nam ex animantibus, homini maxime pars superior, ad uniuersi supremum erecta est: caeteris media inter supremum, ac imum haberi solet. At plantis cum stabiles sint, cibumq; ex imo capiant, ea pars necessario infra posita semper est: quam enim habet rationem in animalibus uocatum Os, eam subeunt in plantis radices:

Nutritionis indigentia.

Gal. 1. de alim. facul. cap. 1.

3. de facul. nat.

Appetentia quid.

Vide Gal. 4. de usu part. cap. 7.

Penuriae sensus.

Nerui stomachi.

Collatio uentriculi ad terram.

Hipp. lib. de humoribus. Arist. lib. de iuuentu, & senect. cap. 1.

Eadem rursus Arist. 1. de anim.

cap. 4. & 4. de
part. ani. cap. 9.

Serm. 9. ca. 10.

Appetitionis
coordinati mo-
tus.

nam illa, ore cibum capiunt, hæ radicibus. Hæc ille. unde merito nonnulli ho-
minem, arborem euerfam esse dixere: nam ut arbori radix infernè posita, ali-
mentum quo subsistat, suggerit, sic homini uenterculus. Quinque igitur in
uniuersum motibus appetentiam constare, præter Galenum, Aëtius etiam sen-
tit, inanitione primum ex substantiæ nostræ dissolutione oborta, Euacuata-
rum partium naturali appetentia, hoc est repositionis desiderio, quod in ip-
sis non animali sensu, sed naturali perficitur: eo quæ à uicinis partibus in-
sita quadam trahendi potentia, ad sese cibum alliciunt. Hanc sequitur ue-
narum à uentriculo suctio, tristis deinde in uentriculo suctionis sensus,
postremò ipsa animalis appetentia: qua excitatum animal, ad cibum mo-
uetur. Hi appetentiæ sibi inuicem coordinati motus, animal ad impletio-
nem mouent.

ATQVE hanc functionem aboleri contingit, si uel suctionis
sensus pereat, uel suctio non fiat, uel corpus non inanietur.
Idem exigua erit appetentia, si iam dictæ affectiones non
pereant quidem, propius tamen ad abolitionem accedere
uideantur. Deprauata uerò fit appetentia, si uehementiæ
modum excedit: ac uocatur à nonnullis Canina, quum uel
ob acidi humoris uitium, uenterculus mordicus infestatur,
uel ubi totum corpus immodicè dissipatum, assidua indi-
get nutritione. Quippe frigidi humoris uitium, rosio-
nem, quæ suctioni proportionè respondeat, inducit: ac ap-
petentiam, haud aliter quàm naturale pathema, excitat: at-
que cibi magis quàm potionis desiderium affert, idq; pro-
pter refrigerationem. Si uerò falsi, aut biliosi humoris ui-
tio, mordicationem senserit uenterculus, potionem magis,
quàm cibos, desiderabit. Etenim huiusmodi humores, præ-
ter hoc quòd uenterculum calfaciunt, & exsiccant, unde sitis
caussa prodire solet, etiam succos, tum in ipso, tum in uenis,
fundere possunt. At symptoma, quo succi funduntur, par-
tes continentes replet, haud aliter (opinor) quàm eas frigus
inanit. Itaq; ad famem excitandam frigus in uentriculo, non
parum cõfert: nam & uacua reddit corpora, ac ipsorum tu-
nicas cogens, constringensq; famem suscitât. At inter potissi-
mas, continentesq; causas quibus fames impeditur, calor
numeratur: quippe qui solida corpora laxâdo dissoluât, atq;
ad attractionis functionem, reddit imbecilliora: humida ue-
rò fundendo supra modum extendit. Igitur Caninæ appe-
tentia causa, una est acidorum humorum uitium: altera ue-
rò (ut dictum est) plurima per totum corpus inanitio: siue
ipsa

Canina ap-
petentia.

Sitis causa.

Continens

Lib. 1. cap. 1. causa famis
impeditur.
cap. 63.

ipsa caloris uim, siue retentricis facultatis imbecillitatem sequatur. Accidit autem per primum quidem affectum, ut eorum quæ fuerunt ingesta, multa fiat defectio, per secundum uero, ut ob exactam habitus inanitionem, cibus per corpus digeratur. Atque immodicæ tum appetentiæ, tum famis, huiusmodi sunt causæ.

QUAE antea de appetentiæ natura, deque motibus ipsam præcedentibus, dicta sunt, eò nobis hic ediscenda Galenus proposuit, ut sciamus, quibus de causis appetendi functionem uitari contingat. uitatur autem, uno aliquo ex præfatis motibus, aut pereunte in totum, aut certe uitato: deficit autem prorsus appetentiæ, uel suctionis sensu pereunte, uel suctione non facta, uel corpore non inanita. Perit uero suctionis sensus, quum uentriculus nimio humore madens, crasso præsertim et lento, se inaniri minime percipit, uel tum etiam, quum per uehementes affectus sopita est, fereque prostrata illius sensifica uis: ut in uehementissimis intemperaturis, et magnis fluxionibus accidere plerumque consueuit. Suctio uero ipsa fieri desinit, uel ob nimiam plenitudinem uasa occupantem, uel, quum minima sit partium dissolutio, partibus utique impleri minime egentibus. Corpus uero minime inanitur, quum multum est quod ingeritur, modicum quod effluit. Quod ijs plurimum usuuenire solet, qui in ganeis, et delicijs uitam agentes, totos dies compotant, otiantur, gulaque noua irritamenta querunt, quibus uiscera rumpant: ijs namque hominum portentis nunquam fames, inanitio nunquam nascitur: quòd inanitionem distensione, famem cibo, uarioque potu præueniant: quos et ipsos uentri et abdomini natos iure optimo dicere possis. Atque hæc de abolita appetentiæ causis. Ipsi uero imbecillioris causæ sunt, illi iisdem motus non pereuntes quidem, sed segniter facti. Deprauatur uero appetentiæ, si ijs motus uehementes sint, ualideque insultantes, ita, ut ad esum perpetuò animal irritent, uti in canina uocata fame fieri consueuit: plures enim cibos ijs (quod Aëtius ait) appetunt. Quam ingentem appetentiæ quum cohibere nequeant, in ingerendis cibis modum excedunt: quorum multitudine grauati (quum tantum onus citra noxam ferre non possint) ad uomitum diuertunt: rursusque se cibo explentes, quemadmodum canes, ad uomendi consuetudinem delabuntur: unde Caninam esse dictam, idem autor non improbè credit. Huius causam Galenus, quum hic, tum commento x x i. sectionis secundæ Aphorismorum, atque Aëtius quo diximus loco, uentriculi intemperiem frigidam, aut acidam in eo cògestos humores os ipsius irritantes esse uoluerunt. Nam acidi ijs succi, siue pituita acida sit, seu melancholicus succus ex liene in uentriculum delapsus, molestum quandam uentriculo sensum excitant, qui suctioni respondeat: unde ingens illa fames nascitur: quam meri potio (ut uult Hippocrates) sanare solet. Vbi uero irritantes uentriculum succi, calidi fuerint, salsi, acuti, mordentes, potionis magis quam cibi desiderium creabunt. Nam ijs immodice calfacientes, exiccantesque, sitim merito excitant: quæ auctore Galeno, uel humoris inopiam, uel caloris abundantiam sequi consueuit.

Appetentiæ quibus modis uitatur,
Appetentiæ abolitæ causæ.

Suctionis sensus, & suctio ipsa, quædo pereant.

In uoluptuosos & uentri natos homines.

Aëtius sermone 9. cap. 21.

Canina appetentiæ cur sic dicta, & de illius causis.

Aphor. 2. textu 21.

1. de Simpl. fac. cap. 30.

Siticolosi qui.

Gal. in arte me-
dicinali.

Cur per æstatē
appetentia sit
deiecta: per hye-
mem ualida.

Quamobrem, & qui sicciore sunt corporis habitu, ut biliosi, & atrabilarij, & qui ex longis morbis in tabem deciderunt, ob humoris inopiam siticuli sunt: sicuti qui uehementissimis, & ardentissimis febribusprehenduntur ob caloris copiam. Non solum uero Caninam appetentiam frigus parit, sed & naturalem (quam famem uocamus) potenter excitat: frigidioris namq; uentriculi efficax (si Galeno creditur) indicium est appetentie uigor. Ob id uero frigus famem excitat, quod coactione quadam partium uentriculi, expreſſioneq; contenti in partibus alimenti, inanitionem moliat, uacuum sic reddens uentriculum: unde fames congruē susciatur. Quæ & ipsa, ut a frigore non parum iuuatur, sic à calore non minimum prosternitur: ut qui laxando, fundendoq; partes impleat, tractum ac suctionem ea impletionem fieri prohibens: quibus certē cessantibus, haud parum deijci appetentiam consequens omnino est. Quæ causa est, cur per æstatem ualidam ad cibos simus deiectionissimū, parumq; appetentia ualeamus: quod liquati nimio calore succi, partes impleant, modicæq; tum suction fiat, iuuante ad id nimio potu: quo per æstuosam temporis conditionem affatim implemur. Contrā uero per gelidam hyemem, ad cibos simus ualentissimū, ingensq; in nobis oriatur appetentia: frigidō namq; inanitate partes ualentius trahunt, & suctionis sensus molestior uentriculo accidit, unde maior oritur fames. Altera modo superest caninæ appetentie explicanda causa, plurima scilicet per totum corpus inanitio, ut in ijs qui tabe laborant frequentissime est uidere: qui plerumq; ingenti fame corripiti solent, ob immodicam partium inanitionem, qua natiuo quodam impletionis desiderio ad cibum mouentur. Nec refert siue inanitio caloris abundantiam (uti in ardentissimis febribus) seu potius retentricis imbecillitatem sequatur, ut in leuitate intestinorum, & dysenterijs fieri consueuit: nam ad utrumq; canina appetentia subsequi solet. sed ubi inanitio uim caloris sequitur, ob exactam inanitionem cibuses per corpus digeritur, ubi retentricis imbecillitatem, ualide deijcitur, retentrice utique facultate parum suo munere functa. Atque hæc de immodicæ appetentie causis.

P R A V A S autem qualitates appetunt ij, quibus uentriculi tunica prauo aliquo excremento sunt imbutæ. Atque consueuit huiusmodi affectus, mulieres uitiosis humoribus reſertas, infestare, idq; quum uterum gestant. Vocatur pathos ipsum Citta, id est, Pica, siue Malacia. Appetunt autem maxime per hunc affectum & acida, & acerba, nonnunquam acria quoq; interdum uel cimoliam terram, uel testas, uel exstinctos carbones, aut alios huiusmodi cibos absurdos. Atq; complures earum huiusmodi uitio laborant, usq; ad secundum, ac tertium mensem. In quarto uero quiescunt, partim quod uomitione uitiat humores expurgantur, partim, quod concoquuntur, utpote exigui cibi tum sumente muliere, ob fastidium: partim etiam quod multitudo, uacuatio-
ne sit

Citta seu Pica
ea morbus.

ne sit imminuta. Quippe primis duobus mensibus foetus paucum ad se sanguinē attrahit, eò quòd parum adhuc ausus sit, adeò, ut ne foetus quidem nominari tum debeat, sed cyema potius, id est conceptus. Vbi uerò iam increuit, tum plurimo indiget alimento, atq; tum, non id quod optimum est, ē uenis, ut antea dicebam, allicit, uerum etiam quia maiorem alimentī copiam requirit, aliquid uitiosi simul attrahit. Ita fit, ut uniuersum corpus & plethoricon, id est plenum, esse desinat, & minori humorum uitio crucietur. At foetus ipse, excrementa quæ ab attractio redundant alimentō, ad duas reponit membranas. Quo fit ut ipse quoque & maioris humorum uitio, & maioris intemperie infestetur, quandoquidem à uitioso sanguine alimentum sumit, nisi grauida mulier residuo, quo uterum gerit, tempore, optimis utatur cibis. Sed hæc, ad id quod proposuimus, haudquaquam pertinere uidentur. At quia de prauarum qualitatum appetentiā sermo incidit, factum est, ut Malaciæ quæque meminerimus: quæ uiris etiam nonnunquam accidit, quando ipsis quoque uitiatī humores ad uentriculī ostium defluunt. Huiusmodi symptomata circa alimentī appetentiā cuenire solent.

Conceptus.

NON solum quum urgenti fame animal premitur, appetentiā corruptam esse deprehendimus, sed tum etiam, quum insucta cupiditate, ad prauæ qualitatis cibaria mouetur. Quod solo qualitatum nomine expressit Galenus, indicare uolens, in hoc corruptæ appetentiæ genere, qualitibus extraneis, potius quam rebus ipsis capi, qui ita laborant: unde meritò prauas qualitates appetere eos dixit. Nam etsi testas, carbones, lutum, terram, huiusmodiq; talia cupide appetunt, non tam certe hæc, quòd talia sint, appetunt, quàm quòd uitiosam quandam obtineant qualitatem, qua, pro humorum in uentriculo consistentium uitio, impensè delectentur. Eorum namq; quidam acidis, acerbis alijs, pleriq; acribus, omnes extraneis qualitibus uicē capiuntur, ut in eo morbi genere, quem Pica Latini, Græci *πίσα*, uel *πίσα* nominant, cuenire solet. Nam quæ eo tenentur mulieres (est enim peculiare mulierum uterum gestantium malum, dum per primos gestationis menses uitiosis succis abundant) pessimis quibuscq; & uitiosissimis per id tempus solent cibarijs uesci, quoad grandior factus foetus, multam ad se alimentī portionem attraxerit, eoq; attractu, à uitiosis succis exonerato uentriculo, cessationis mali sit causa. Hunc uerò affectum, seu pathema potius, à Pica aut nomen traxisse Paulus ingenue sentit, ob picturatum scilicet eius aus in plumis uarietatem, uel (ut idem Paulus etiam tradit) quòd istiusmodi malo sæpe ea tentari soleat. Aëtius uerò, non tam à Pica, garrulissima aue, quàm ab hedera similitudine (quam Græci *ἡδερὰ*, uel *ἡδερὰ* uocant) nominandam

Vide Aristotelem 7. de natu. animalū, cap. 4. eadem referentem.

Paulus lib. 8. cap. primis.

Aëtius lib. 16. cap. 10.

Pica morbus unde dictus, & quando incipiat, aggrauet, & finiatur.

Vbi supra.

Vide Gal li. de Semine 1. hæc ex Hippocrate referentem.

Genitura.

Conceptus.

Fœtus.

Infans.

Monitio prægnatibus utilis.

Aëtius lib. 16. cap. 12.

Potionis symptoma.

nominandam ratione certe optima censet. Nam sicut hedera diuersis plantis, quæcunque occurrerint, uarie implicari solet, ita mulieres Citta laborantes, diuersissima edulia appetunt, & illis se temere implent: quamobrem merito, Cittum eum morbum esse dictum, idem autor arbitratur. Tum uero maxime infestare utero gerentes is morbus solet, quum ob mensium suppressionem per primos menses uentriculus uitiosis succis grauatur. Incipit autem (ut Aëtius tradit) circa quadragesimum à conceptu diem, finitur (ut hic Galenus) quarto gestationis mense: quod tum & crebro uomitu uacuata iam sit maior uitiosi succi portio (solent namq; à primo ad quartum usq; mensem utero gerentes dietim, sponteq; uomere, ad id mouente natura, quod superfluum & uitiosum est, expellere satagente) & quod reliquum est, ui naturæ concoqui solet, & ad fœtus alimoniam seruari, ad eumq; mitti. Rectissime autem Galenus, quod prioribus mensibus alio cõtinetur, fœtum minime, sed conceptum potius appellandum censet: quod pro Hippocratis uetustissimi sententia, in eo qui de Fœtus natura inscribitur libro uarias quod in utero ex semine genitum continetur, appellationes sortiatur, genituram tum uocante Hippocrate, quum futurum fœtus ex semine informis in utero coactio fieri incipit. Cum uero sanguine genitura impletur, nondum autem principes partes articulata fuerint, concretionem tamen quandam obtineant, tum sane quod prius genitura erat conceptum esse, & uocari testatur Hippocrates, fœtum uero, quum tria iam principia conformata discretaq; uidere licet: infantis nuncupationem tum primum meretur, quum iam artus uniuersi, ipsumq; animal totum, compagine sua constiterit, idq; quod utero geritur, calcitrare, & moueri iam late potest, absoluti animantis indicium. Atq; hæc obiter ad Galeni de hac re explanationem tantum sint dicta. Id autem precipue (ut tandem hunc locum monitione hac finiam) prægnantibus, cum Galeno duco cauendum, ne corruptis, ne intemperatis, & noxam immedicabilem afferentibus cibis, ne extranea qualitate præditis, sese expleant, eaq; saucia uoluptate (dum palato placere student) se fœtumq; male perdant. Quod enim per imprudentiam commisit mater, ad innocentem, nec opem implorare potentem transfertur puerum: ipseq; errati sæpe atroces, nec sine matris periculo, dat poenas. Moderatis potius cibis & stomacho gratis, non acribus, nec flatuosis, (ut Aëtius recte monet) utantur: quod tamen infantem ad bonum habitum omni cura & studio, sed bono præsertim nutritu, pertrahant, ipseq; ad enixum sese ualidiores, præstent.

CIRCA potionis uero appetentiam, tum similia, tum numero equalia eueniunt symptomata. Accidit enim quasi priuatio quædã appetentiæ, quum uel corpus omnino nõ eget potione, ob frigoris, humoristq; excessum, uel uentriculus suum patios non sentit: Deficiens uero appetentia, ubi hæc eadẽ fuerint imbecilliora. Porro deprauata potionis appetentia, deprauata ciborum appetentiæ proportionem respõdet. Quippe immoderata appetitur potio, quando contenti in uentriculi

tunicis

tunicis uitiati humores, aut falsi sunt, aut biliosi: interdum uero, quum ueluti feruet in eo natiua ipsius humiditas. Præuas uero portiones, quemadmodum & prauos cibos, appetunt aliqui, pro uiciati humoris, qui uincit in ipsis, ratione. Huiusmodi symptomata ijs, qui diutius malo uictu utuntur, euenire consueuerunt. Sunt qui in exhausta siti cruciantur: de quorum numero mori uidimus, & eum qui uiperam deuorauerat (erat autē fortasse Dipsas) & messorēs, qui forte fortuna uinum biberant, in quo quædam fera fuerat extincta: & eū qui ex ueteri uino fuerat inebriatus: item eum qui sitim tolerare decreuerat: denique eos, qui in nauis deficitente aqua, marinam aquam bibere ausi sunt, quod siti immoderatiore quàm reliqui, cruciarentur. Etenim soluta aluo, ac torminibus uehementer cruciati, celerius quàm reliqui interierunt. Noui etiam quendam ardente febre laborantem, qui in crescente etiam dum morbo, aquam frigidam liberaliter bibens, satiari non potuit, donec moreretur, itaque circa uentriculi appetentiam huiusmodi euenire possunt errata.

Siti enectō
rū historia.

Siphon.
Dipsas.

Lib. 2. Cap. 2. lib. 2.

Summ. specul.

Siphon.

APERTISSIMA sunt quæ de potionis appetentia hic à Galeno dicuntur: quæ, quum proportionem quadam ijs quæ de ciborum appetentia dicta sunt, respondent, superuacaneum fuerit ea commentarijs explicare uelle. Tantum hic adnotabimus, non omnino certam de Dipsade serpente, hoc loco à Galeno sententiam dici: quum dubitandi illa particula (fortasse) sermoni eius adiecta, fidem faciat, eum hac in re dubium ualde fuisse, quod non satis sciret, an dipsas è uiperarum genere esset, an distinctum ab ijs genus. Dubitasse autem ipsum ea de re uehementer, longa illa à se, uiperarum uenatoribus Romæ interrogatio facta, abunde monstrat. Nam (ut x. 1. de simplicium facultatibus idem scribit) quum à uiperarum uenatoribus accepisset, nullum esse uiperarum dipsadum genus, tantum eas quæ in Libya essent, ob regionis naturam carnem salis habere, uix assentiri illis est ausus, nec omnino etiam repugnare: sed id cōfiteri ingenue fuit coactus, se probare non posse nullum esse uiperarum Dipsadum genus: quum tamen hoc loco fateatur eum qui morsu uiperæ obierit, ingenti esse necatū siti: unde Dipsadem fuisse quæ momorderit, ipso mortis genere asseuerare, uel potius credere cogitur. Cuius ambiguitatis censuram (etsi grauioribus totam ipse relinquo) tamen ne quid ex ueterum monumentis de ea re non attigisse uideri possimus, dicam quid Dioscorides, Nicander, Paulus & Aëtius, de Dipsade senserint. Dioscoridis hæc sunt uerba: Τοῖς δὲ Σιχαλῶσι ἐπὶ διψάδι, ἡ σιγῇ δὲ ἡ κῆρυ, καὶ διψάδι ἐπιτίττειται ἡ γὰρ διψάδι, ἡ δὲ διψάδι τὸν ἀνθρώπου ἐνθα, καὶ δὲ ἀνθρώπου χροσθὸν ἀνθρώπου τῷ αὐτῷ καὶ σιγῇ. ἡ δὲ διψάδι τὸν ἀνθρώπου ἐνθα, καὶ δὲ ἀνθρώπου χροσθὸν ἀνθρώπου τῷ αὐτῷ καὶ σιγῇ.

Galenus in dipsade dubius.

Diosc. lib. 6. ca.
19. Dipsadum genus.

uerterit, quum tamen, & Ruellius, & Marcellus non tumorem solum, sed ardorem intolerabilem nasci dixerint: quod omnium præcatorum autorum sententia, atq; adeo ueritati ipsi cōsentaneum magis uidetur. Quamquam quid Hermolaum damno, qui ad ueritatem Græcam intentus, fideliter uerbum uerbo reddiderit? Nam hæc duo uerba (ἄσπετον) in Græca phrasi posita, tumorem laxum, seu solum significat. Corruptum potius ego Dioscoridis textum (ut recte Marcellus sentit) quàm uitiosam Hermolai uersionem censeo. Sed alij iudicent. Hæc tantum de hac cōtentione dixisse libuit, ne, non eam animaduertisse uideri possem. Et ut etiam dipsadis naturam ex probatis autoribus indicarem. Quam & ipsam uiuis penè coloribus Aëtius ad hunc modum expressit, Dipsas (inquit) à quibusdam Causus appellatur, estq; uipera species, quæ in maritimis magis locus reperitur, magnitudinc cubitali, ex crassa in tenuem desinens. Notas autem habet per omne corpus fuluas, & nigras, caput uero angustius. Quæ descriptione, Nicolaus Leoniceus, primus melioris Medicinæ instaurator, imitatus fuisse uidetur, in suo de serpentibus libro, illam sic delinians, Dipsas (ait) est serpens uipera nostra minor: Quidam tamen cubitalem esse tradunt, angustiore quàm uipera capite, cauda extenuata, in partibus postremis lurida, reliquum corpus maculis rufescentibus uariata. Hæc Leonice congrua Dipsadis descriptio. Atq; in hac ego re tota, fusior esse de industria uolui, ut hunc locum non satis expositum apertiores redderem.

Ruellius.
Marcellus.
Defensio ad
Hermolaum.

Corrupte Dioscoridis de dipsadæ locus.

Aëtius Sermo
ne 13. cap. 12.
Dipsas, uipera
species.

Nicolai Leonice
ni laus, & eiusdē de dipsa-
descentia.

EST præterea aliud symptoma, uentriculi ostium nonnumquam infestans, nempe Cardialgia, id est cordis dolor, quod & molestum est, & ad sentiendi facultatem pertinet, à mor-
dacibus ortum succis. Accedit ad hæc Bulimos, id est uehe-
mens fames, ita enim uocant: estq; huius particulæ sympto-
ma, quum simul & penuria, imbecillitate, & refrigeratione
afficitur. Porro nihil mirum uideri debet, & ad huiusce doloris, & animi sequi defectionem, & uires prostrerni, quum ui-
deantur nonnulli, uel ob digiti offensam, animi deliquio labo-
rare. Proinde non mirandum est, si idem affecto stomas-
cho accadat, tum ob exactam sentiendi uim, tum ob situs ui-
cinitatem, qua duas principes partes, ut sibi consentiant, ad-
ducere potest. Etenim maxima symptomata, à facili stomas-
chi sensu prodire deprehenduntur: utpote qui cæteris cau-
sis, quæ molestiam inferre possunt, omnibus multo grauius
infestet, adeo ut ad principes partes utraq; noxam trans-
mittere uideatur. Atqui ubi neruosum genus in quopiam,
maiori fuerit uel sentiendi, uel patiendi facilitate præditum,
tum maximè principes partes, perquam celeriter ad symp-
thian, id est, consensum, adduci contingit, præsertim si ob pas-

Bulimos.

Cur uehen-
tissimi oris
uentriculi af-
fectus.

Lib. 5. doc. apf.
cap. 5. et 8. ka
et Lib. 6. metad.
cap. 4.

Que mala
propter sto-
machum eue-
nire possint.

Cap. 5. Cerebr. apst.

Pituita uia

Lib. 2. trac.
feb. Cap. 6. ut. 5.
ray. Lib. 3. Cerebr.
apst.

Consensus
uentriculi ad
cor & cere-
brum.

Cap. 5. Cerebr. Cerebr.
apst.

thos aliquod, aut etiā suapte natura fuerint imbecillæ. Quod si omnia quatuor conueniant, maximum inde pathema oriri necesse est. Quatuor autē dico, si infestans stomachū affectus fuerit ualidus, si adamussim absoluto fuerit sensu, si neruorū aut arteriarū genus, aut cerebrū, aut cor, fuerit imbecillū. Ita enim propter stomachū, & morbus comitialis euenire potest, & grauis sopor, & ueternus, & catalepsis, & delirium, & melancholia, consentiente principio, tum in cerebro, tum in neruis. Porro cardiacæ syncopæ (ut uocāt) cōsentiente & in corde, & arterijs principio, euenire solent: ita & pulsus abolitio, & exiguus pulsus, & pulsus deprauatus. Anhelitus uero perit, quum principes partes ambæ uehementi laborant sympathia. Dyspnoea uero, id est difficilis spiratio, duplicem habet ortū: alia enim ob præcordiorū fit constrictionem, alia quum utrūq; principium consentit. sed occasiones quæ animam ipsum ad huiusmodi pathemata perducunt, multæ sunt, ueluti frigus ualidū, interim ipsum per se, interim cū pituita supra modū frigida: Cuiusmodi potissimū uidetur ea, quæ eliquato uitro haud absumilis est, & in colore, & substantia. Quamobrē & Praxagoras, & Philotimus eam, succū uitreū nominauēre. Item spiritus frigidus, qui inflare possit, aut potio, aut cibus, aut medicamentū uehementis frigoris, osculum ipsum uentriculi refrigerat. Atq; una cum ipso, per neruos quidem cerebrū, per magnā uero arteriam, cor, frigoris iniuria afficietur: Cerebrū quidē, quia per neruosum genus cum illo cōmunicat, Cor autem, quia uicinū illi positū obtinuit. Quippe omnium arteriarū maxima, posteaquā à corde exorta est, per spinam incedens, in primis iungitur stomacho, deinde osculo, ac deorsum procedens, ipsi quoq; uentriculo secundū longitudinē subtenditur. Per hanc itaq; arteriam, ut maximam, ita ex intimo corde productam, principum partium altera, uentriculi ostio cōsentit, per neruos uero altera, nempe cerebrum. Proinde haudquaquam mirandū est, si ob morbos ipsius, animalia maximis, ipsdemq; uehementissimis symptomatis crucientur. At quomodo singula fieri possint postea dicetur. Quippe occasiones ipsas dicere in præsentia, abunde satis fuerit. Sunt uero huiusmodi, fungorum quædam genera, buprestis, cerusa, gypsus, lac coagulatum, ab utero strangulationes, tum in uiduis, tum ijs, quarū purgationes

purgationes sunt suppressæ, præterea uirorum affectus, qui illis proportionem respondeant. Verum de abolita spiratione, alias seorsum disputabimus. Ac de sensuum instrumentis omnibus, item de ipsorum facultatibus, ad finem usque sermone perduxisse mihi uideor.

Cap. 5. Lib. 5. Luc
apert.

CARDIALGIAM, oris uentriculi dolorem acutissimum esse, ab humorum acrimia secundum plurimum morsu orti, Galenus quinto de Locis aff. et 5. item de usu partium, atque 4. Aphorismis, multisque alijs locis prodidit, nec iniuria. Nam non solum ei uisceri, quod sua natura palpitat, Cor, nomen fuit apud antiquos, sed etiam huic ipsi parti, quam Os uentris dicimus. Quamobrem merito à partis nomine clatur, dolorem in ea excitatum, Cardialgiam appellare licebit: sic enim sepe nuntio affectus ipsos, à lesa particula denominare audemus, ut Cephalalgia, Pleuritidis, Othalgia, Podagra à partibus quas occuparunt, quæ Galeni est sententia. Atque hic oris uentriculi dolor, non tam ob id quod proxime dictum est, quam quod etiam, similia cordi affecto creare symptomata possit, Cardialgiæ nomen meruit. Nam ut ad cordis affectus palpitatio, et saltus sequitur, itemque delirium, et uirium subita defectio, ac sepe numero frigidi sudores, sic et ad hanc partem affectam, presertim, quum acuto quopiam, seu male qualitatis succo fuerit repleta. Quæ certe mala tandem persistant, quo ad uel uomitu, uel deiectione, uel tius sublati sit humor. Vomunt autem ut plurimum qui sic laborant, porraceum, acutum, ac uehementer amarum: ut Galenus in puero illo æruginem uomente, se uidisse testatur, et in muliere, ab hoc ipso affectu succo mali punici restituta. Ad hanc porro etiam partem id symptoma pertinet, quod Græcis Βούλιμος, nobis, ingens fames dicitur. Nam particula Βυ, significationem auget: tumque in nobis oritur, quum os uentris, et penuria, ob cibi defectum, et imbecillitate, ob intemperiem uehementem, et frigiditate laborat. Quod et ipsum Aëtius pulchre confirmat iniquens, Bulimus ex stomachi frigiditate oriri, indigetia, ac uirium imbecillitate: huiusque sepe numero causam esse, longas per niues factas peregrinationes, totum corpus uentriculumque insigniter refrigerantes. Auicenna uero recte, post Galenum asserit, intemperiem ualidam, uim appetitricem uentriculi, et attrahicem mortificantem (ut eius ipsius uerbis utar) huius symptomatis causam fore. Quod Galenus præfatus sic monstrauit, Passio (inquit) Bulimos nominata, est casus potentie ex frigiditate exteriori, qui à fame quidem inchoauit, sed non habet eam amplius adiunctam. Unde maxime miror, quid Alexandrum nostrum (quem Trallianum fuisse plerique existimant) mouerit, ut diceret, à nimio calore stomachi pathema hoc nasci, quum reliqui omnes, seu Græcos, seu Arabes queras, à frigiditate oriri affirmarint, uti et res ipsa apertissime docet, quum plerumque ijs eueniat, qui à frigiditate exteriori uentriculum insigniter refrigerarunt, ut citatis locis, et Galenus, et Auicenna censent. Differt autem hæc, à Canina uocata fame, quod in illa perpetuo fames urget, in hac minime: quanquam à fame inchoauit, sed prostrata tandem uentriculi facultate, perit: à

Cardialgia,
C6. aphor. 17.
& 63. & 2. de
alimentis. cap.
24. uide Gal.
ubi supra.

Gal. 2. metho.
me.

Vide Gale. 12.
metho. & com.
1. quinti Apho-
ris. & 2. de ali-
mentis. ca. 24.
Bulimos quan-
do fit.
Aëtius sermone
9. cap. 16.

Auicenna fen. 13.
3. tract. 1. ca. 15.

Gal. 2. Aphori-
com. 21.

Contra Alexan-
dru. lib. 2. ca
pi. 13.

Bulimus, quib-
eueniat.
Differentia bu-
limi, & canina
appetentia.

Oris uentricu-
li affectus, cur,
& quando sint
uehementes.

De cataplexi ui
de Gale, 4. de lo-
cis, aff. cap. 2.

frigidityte scilicet exteriore, deleta sentiendi potentia. Tu etiā, quod illa ab acidis succis ortū ducit, hæc, sine his consilire potest: quæ cuncta à Galeno 2. aphorif. quo diximus loco legenda. Cur uero ad huius partis dolores, & uehementes affectus, animi deliquiū, cōuulsiones, deliria, syncopeq; sequatur, in promptu causa est, quod ob sensus in ea uehementiam (est enim magnus ualidisq; neruis stipata) tum ob consensum cū corde & cerebro (principibus partibus) magnam in toto possit ciere noxam, præsertim si ualidus sit affectus, si nō supino sensu stomachus præditus, si principes partes imbecille fuerint. Quæ si cuncta simul adsint, nihil uetat, ab stomacho comitiales oriri sopores. id est somnos graues, Lethargos, cataplexes. i. occupationes (quem affectum Neoterici Congelationem nominant, ut in quo ceu occupati, & congelati, palpebris apertis, & inconniuentibus ægri manent) deliria, & melancholicam affectionem, consentiente nimirum per neruos cerebro: sicut cardiacæ syncope euenient, si cor ipsum uentriculi noxam, arteriarum adminiculo sentiat. Nam cerebro per neruos, cordi per arteriam magnam uentriculus cōiungitur, ut hic, & in de usu partium libris exacte à Galeno monstratur. Quin & spiratio, ad huius partis uitia, deprauari & ipsa maxime potest. ut ab fungorum esu (eorum præsertim qui uenenosarum plantarum commercio letales sunt) item à cerussa, gypsifq; potu, & coacti in uentriculo lactis. Omnia namq; hæc spirationem præfocando tollere, aut certè, euertere nō parum possunt: uti buprestis esus, & ab utero præfocationes à quauis, causæ fiunt. Sed hic finis esto.

CAPVT VIII.

ONSEQVENS est ut ad ipsorum principium, quod ueluti fons quidam suas illis facultates mittit, conuertatur oratio. Id uero est primum sentiendi promptuarium: singuli enim sensus in singulis partitularum instrumentis, à sensibilibus alterati, perficiuntur. Hanc uero alterationem pars alterata sentit, eo quod à cerebro suscipit facultatem, quæ ad ipsam per neruum deriuatur. Quippe cerebrum, non ut sit sentiendi instrumentum, sed ut sensuum instrumentis uim sentiendi præstet, à natura institutum est. Quod uero singulis animalis partibus sentiendi facultatem per neruos transmittat, dilucide patet, ubi neruus quispiam resectus est: quippe ea pars, in quam neruus ille distributus est, protinus sensum amittit. Præterea neminē latet, sensus per somnos, aut otiosos omnino esse, aut debilitate agere. Consentaneum itaq; est, exiguam quandā à principe parte facultatem, in reliquis particulatim partes tum defluere. Quod enim quis uel profunde, uel minus profunde dormit, ex eo est (ut quotidie dicere solemus) quod aut

Cap. 5. Lib. 3. Cor.
affectus.

Cerebrum
ut quid sit

Vide Lib. Etum.

De phlogora.

Lib. 3. Lib. 3. Cor.
Cap. 10.

Cap. 10. Cap. 10.

Cap. 10. Cap. 10.

Cap. 10. Cap. 10.

Cap. 10. Cap. 10.

Cap. 10. Cap. 10.

Cap. 10. Cap. 10.

Cap. 10. Cap. 10.

Cap. 10. Cap. 10.

Cap. 10. Cap. 10.

Cap. 10. Cap. 10.

Cap. 10. Cap. 10.

Cap. 10. Cap. 10.

Cap. 10. Cap. 10.

Vide Lib.
De phlogora.

plus, aut minus affluit. Quippe tanto minus affluere par est, quanto grauior fuerit somnus.

SY M P T O M A T V M omnium, quæ in instrumentis externorum sensuum accidere possunt, exactè enarratis causis, ad ea tandem progreditur quæ principi parti, hoc est cerebro (unde illis facultas ceu è promptuario emanat) eueniunt. Etenim, quum sensationes eæ omnes quæ in externis sensorijs sunt, singulæ quidem in singulis perficiantur, (nempe in oculis visio, in auribus auditio, olfactus in summis narium partibus, in lingua gustus) facultas tamen, quæ propria sensata discernunt, non illis per se, sed à cerebro per nervos influit. Cuius sanè rei id uel maximum indicium est, quod ad ualidas cerebri oblesiones, ictum, uulnus, obstructionem, intemperiem, & id genus sensoria in suis functionibus lædi uidemus, nullo etiamnum in ijs pathemate existente, nullæ uel morbificæ causæ, ut per comitalem, lethargum, apoplexiam, capitis ictus, experiri cuiq; licet. In ijs namq; pathematis, sensuum instrumenta, etsi alioqui rectè ad functionem ualentia, ob unius tamen facultatis penuriam, quæ illis laeso cerebro transmitti non potest, suo sentiendi munere destituuntur. Per nervos uero, ceu riuos quosdam à fonte ipso cerebro prodeuntes, hanc mitti facultatem: cum suprâ capite 5. huius libri, tum 1. 8. & 9. de partium usu, & 6. de Placitis Hippocratis & Plat. à Galeno ostensum est. Quod & ea cæcitatis species monstrat, quæ nihil passis oculis, sola neruorum ad oculos uenientium obstructione nascitur, item & neruorum resectiones sensum, & motum ijs partibus adimètes, ad quas horum grâtia perficiendorû à cerebro mittebantur. Resectis enim neruis in crus, manum uel distributis, sensus illis, aut motus perit, ut suprâ iam exposuimus. Quin & hoc ipso signo idem monstratur, quod per somnos, sensuum instrumenta, aut omnino nihil, aut certe debiliter agunt, cerebro nimirum facultatem illis non tribuente. Quod si profundus sit somnus, nihil omnino mittitur, si remissus, non nihil. Quum enim uehementer per somnum occupati sensus sunt, tum altum dormire animans rectè dicimus: quû quippiâ uero facultatis influit, & sensus aliquatûm soluti sunt, tum tenuem somnum appellamus. Altû dormiunt, qui humore nimio abundant, & calore plurimo pollent, tum, & qui multis, grauibûsq; laboribus exercentur, quò resoluta nimio labore uirtus, somno refici possit, ut paulò post Galenus. Tenui somno, leniterq; dormire dicuntur, quibus sicciore fuerit cerebri temperies, aut quibus peruigiles curæ negotium faciunt. Sed quid sit causæ, cur nonnulli altum dormientes, uigilantium opera exerceant, non sic facilis explicatio est. Nempe si profunde dormientibus (quod Galenus ait) facultatis sensificæ nihil omnino, aut exiguum mittitur, quî fieri potest, ut ualido occupati somno, & loquantur, & loco cedant, & arma capiant, & progrediantur? Quod etsi minime fieri posse Galenus quandoq; est opinatus, tamen quum illi semel per totam noctem longum esset emetiendum iter, somnoq; oppressus stadium firmè integrum se dormiendo conficisse agnouisset, experientia uerum esse, quod fieri non posse existimauerat, credere est coactus. sic ipse de se lib. 2. de motu musculorum. Quanquam uero dubitationis huius causam reddere nõ leuis negotij sit,

nos

Facultas sensibus unde,

Sensuum instrumenta quando lædantur, nullo in ijs per proprietatē pathemate exiliente,

Resectiones neruorum quid faciant,

Altum dormire quando dicimur.

Tenuis somnus

Cur nonnulli altū dormientes opera uigilantium exerceant,

Gal lib. de motu musculorū.

Animā dormiē-
tium non oīno
ab operatione
cessare.

Animalis facul-
tas nōnihil per
somnia opera-
tur.

Cur sepe uolun-
tarias actiones
nō percipiam⁹.
Aristo. de Ani-
ma.

Vide Gal., de
motu mus.

Voluntariorū
motuū duo ge-
nera.

Attende lector
me de cogitati-
ua facultate se-
cūdm Galenū
loqui, qui supre
mā eā in nobis
facit, & ratio-
natricem appel-
lat 3. de sym. dif-
fe. Nā scio secu-
dū Aristotelem
nō hanc, sed in-
tellectum supre-
mū esse in no-
bis potentiam.

nos tamen ex Galeno promptam asseremus dilutionem, id primum cum eo præ-
fati, temerariam esse eorum sententiam, qui animā dormientium omnino ab ope-
ratione cessare asseuerant: non enim omnifariam cessare dicitur, sed intermissio-
nem tantum intenti uigoris habere. Nam qui dormiunt, & sese in uarios positus
iacant, & crura, brachiaq; mouent, & tangentes quandoq; sentiūt, præsertim
si non profundus sit somnus. Ex quibus monstratur, etiam per somnos, facultate
tem animalem nonnihil operari, quāquam remisse: facultatis nempe animalis hæc
sunt, membrorum motus, loquela, tangentes sentire, respirare, uti pulchre citato
loco Galenus. Nec obstat quo minus istæ animalis facultatis opera sint, quod
sine mente, & prouidentia à dormientibus fieri dicantur. Nam se penumero per
uigilias id ipsum nobis euenit, ut ijs, quæ facimus mentem nō adhibeamus. Nē-
pe cogitabundi sæpius imprudenter iter peregrimus, quod nos peregrisse minime
existimamus, & sepe etiam locum præteriuimus, ad quem à principio intende-
bamus, quum sint tamen hæc Animæ opera, et ex præuia etiam deliberatione sus-
cepta. Quare quam causam in uigilantibus asseremus, cur sepe uoluntariis mo-
tus, & actiones non sentiant, quum præsentis sint, quod scilicet illis dum fiunt,
intenti non sint (Nam fortibus attenti imaginationibus, ut uult Aristoteles, de-
lata sub oculos non uident) eandem in dormientibus adferre licebit, quod per sen-
sum à somno oppressiorem, actiones eas minime ab se edi sentiant, eoq; mirari
nō oportere, cur illa eadem citra delectum, uoluntariè, tamē fiant in ipsis. Nam
eorum operum quæ motu uoluntario fiunt, quum sint alia prorsus libera, hoc est
quæ absq; impedimento perpetuò à nobis fiunt, alia uero affectibus corporis ser-
uientia, hæc non semper, neq; cum uolumus, sed in tempore quodam, & certa
mensura edere possumus. Alloqui enim quempiam, progredi, membra iactare, ua-
rio positu decumbere, absolute libera sunt, & à nobis fieri ex his quædam seu ui-
gilantibus, seu dormientibus possunt. Egerere uero, & mingere non semper pro
uoluntatis arbitrio possumus, etiam si quadantenus ad uoluntarium pertineant
motum, quod musculorum ani, & uesticæ adminiculo fiant: sed non sic ut prio-
ra omnino libera sunt: quæ Galeni citato loco est sententia. Eò igitur fit, ut prio-
ra opera (nempe ut uult Galenus prorsus libera) etiam per somnum edere ualea-
mus, reliqua non sic sepe, dempta tamen ab hoc albo respiratione, qua perpetuò
uti necessarium quidem est. His igitur ita ut præmittitur, ex Galeno ad quæ sit
dilutionem necessario adductis, sic problema hoc enodemus, causamq; hanc ex
doctissimorum quorunq; sententia assignemus, potentie scilicet in nobis supre-
mæ (quam Cogitatiuam appellant Medici) in somnis actionem. Quum enim per
somnia facultates ceteræ omnes quiescant, nec sua munia obeant (de anima-
libus loquor) sola cogitativa uocata semper operari, & in actu esse optimis qui-
busq; dicitur, quod quāminimū corporis instrumētis utatur: quæ ferè omnia
per somnum occupata sunt. Vnde fit, ut quum facultas ea quæ externis sensibus
à cerebro demandatur, tota per somnum occupata sit, penèq; uincta (ut quæ ni-
mirum à primo cerebri uentre, uel omnium Medicorum testimonio, persuat)
fit inquam, ut sensus externi omnes tum quiescant, quod facultas illis à principe
parte non suggeratur, somno utiq; impediēte, qui eius partis, unde hæc facultas
oritur,

oritur, peculiare est pathema, uti Aristoteli & Galeno uisum est. Quum quis igitur per somnum, uigilantium, & uoluntarij motus munia exercet, supremæ illi potentie, illiusq; in nobis imperio iure adscribendum est: quæ tantum ualeat, ut uniuersum corpus, motricemq; in eo potentiam, seu mancipia quædam, in actum uehementi quodam impulsu ciere possit. Quod quum fit, spiritus ipsi animales motui seruientes, ad sua ipsorum organa eius facultatis imperio ire con-
guntur, sic, ut incesum præstare, si ad crura, & loquelam, si ad linguam moueantur, uel nullo negotio possunt. Excitantur autem per semnos præfatæ in nobis motiones, ex rerum ad id cogentium intro seruatis speciebus, quas quum ipsa facultas in actum reuocat, uehementi nos oportet impulsu moueri, atq; sic uigilantium opera exercere: quum interea tamen nullo sensuum externorum munere fungamur, quod sensifica tum in nobis facultas, animalisq; spiritus, ad instrumenta sensuum non ferantur, impediende, quæ in anteriore cerebro est, obstructione, à qua parte sensibus facultas influit. Quæ inquam pars, quum so-
mni tempore multo, humidoq; uapore distenta sit, sensuum instrumentis facultatem sensificam mittere nequequam potest, tametsi tum etiam moueantur, qui sic sunt affecti. Atque ea ob id causa est, cur nec uocati respondeant, nec prope clamantem audiant, nec pulsati, contactiq; sentiant: quum interea tamen, & loquantur, & arma sumant, & progrediantur. Nam etsi maior ad motum, quam ad sensum requiratur facultas, mouentur tamen ij, nec sentiunt, quod tota Cogitatio uis ad Motricem, non etiamnum ad Sensitiuam sit uersa. Et item, quod præsens obstructionis impedimentum, secundum anterius cerebrum consistens (unde sensus omnes emanant) facultatē sensificam in suum munus exire prohibeat. Quod si ad eam uirtus illa superior se cōuertat, ualideq; agitet, eximetur obstructio, soluuntur sensus, facultasq; illis tum mittitur: atq; sic suis munijs fungi sensus incipiunt, & excitantur, qui alto prius premebantur somno.

Aristot. lib. de somno.

Vnde uigilantium in somnis motiones excitentur,

Cur quum per somnum mouemur, tamē minime sentiamus,

Quādo à somno excitemur,

T A Q U E toto hoc tempore quo quis dormit, animalis facultas quiescere, naturalis uerò ualidius agere uidetur. Cuius rei coniecturam ex eo facies, tum quod ipsa (si quando laborauerit) post somnum robustior euadit (id uerò maxime, quum à modico cibo somnum admittimus) tum etiam quod per somnum, cibus optime concoquitur, non solum in uentriculo, uerum etiam per uniuersi corporis habitum. Est etiam rationi consentaneum, illud animalis membrum, in quo anima rationalis, ueluti in arce, habitat, aliquando quiescere. Cor enim exiguum admodum uidetur habere quietem: ut pote quod non magnopere indiget, ut diutius quiescat. Sed non ita se habet cerebrum: per uigilias enim nunquam non fungitur officio, per somnum uerò quiescit. Quamobrem profundius dormire uidentur ij, qui multa fuerunt exercitatione fatigati, ut pote quibus inter exercitandum plurimum facultatis à principie parte defluebat.

Cap. 1. lib. 1. de somno. Aristot. lib. de somno. de uigilia.

Cap. 15. lib. 1. de argo.

Cap. 4. lib. 3. de astutia.

De gustu. lib. 7. de lib. 2.

Igitur cerebrum, & requie, & uirium instauratione indiget, tum ob facultatis, quam transmisit inanitionem, tum ob labores, quibus per multas functiones iam defatigatum est. Quemadmodum enim exercitati, & promiores sunt ad somnum, & grauius dormiunt, ita illi quoque qui cibum inegerunt, ac eò grauiori detinentur somno, quò cibus suapte natura fuerit humidior, itidem & ij, qui plurimo se uino ingurgitauerunt, aut balneis multis calidisq; liberaliter circa caput usi sunt. Quippe huiuscemodi omnia cerebrum uidentur implere humiditate: quæ alioqui non erat, inutilis ei, quem multa exercitatio, & lassum, & aridum reddidit.

VERISSIMUM certe illud est, per somnum facultatem animalem quiescere, naturalem uegetiorem reddi. Nam quum somnus regressus sit spirituum animalium ab instrumentis sensus, & motus ad suum principium, eo quidè regressu facultatem animalem à suis munijs quiescere necessario oportet, unde meritò definitionum autor, siue is Galenus, siue cuius alius fuerit, somnum esse dixit natium quandam animæ ab extrarijs uersus principatum suum inclinationem. Naturalis uerò uocata, quæ tota circa alimentū uersatur, robustior per somnum redditur: quòd intrò collectus calor, nec in externa sensoria dissipatus, suā ipse functionem perfectius edat. Vnde & cibi concoctio melior, & eiusdem in sanguinem conuersio faciliior tum fit, ualente nimirum id temporis innato calore, cuius uirtute hæc promptè efficitur actio, uti Galenus in de facultatibus naturalibus, I. I. I. asserit: omnium namq; naturæ operum potissima causa, natius hic in nobis est calor, eodem tradente Galenio. Meliorem autem per somnum cibi concoctionem esse factam, auctum à somno uirium robur indicat, quòd experrecti, si probe conficimus, ualentiores, & ad quiduis agendum aptiores nos esse sentiamus, familiari utiq; nobis appposito alimento, præsertim si à modico in gesto cibo, somnum admiserimus. Exiguus namq; cibus à facultate uinci perfectè, & facile potest: deterius nempe quòd copiosum est, autore Galenio, in uentre & uenis conficitur. Vnde qui noctu multum ingerunt, uentriculumq; nimio cibo onerant, nec probe dormire, nec rectè concoquere possunt, quòd nimia copia facultas degrauetur, ceu nimio pondere pressa, subindèq; superare ingestum cibum minime possit. Est enim tanquā ignis scintillula magno lignorum acervo subdita, quæ, ut à lignorum strue nimia prorsus extinguitur, sic & à multo cibo, quæ in ipsum operatur facultas. Ab hac igitur male peracta functione, cruditates, mali habitus, intestinorum leuitates, cæteraq; mala cuncta oriri consueuerunt. Morborum namq; sermè omnium, cruditas causa esse solet, testibus Galenio, & Auicenna. Quamobrem ijs qui ualetudinis rationem in primis habendam censent, maxime consulo ut cæna temperet, ne bis in die saturi fiant (quod se pro miraculo in Sicilia uidisse Plato suis olim retulit) ne se nimio cibo ingurgitent: alioqui sciant se neglecti consilij, cōtemptæq; artis magno suo malo pœ-

Somnus quid.

Concoctio per somnū melior.

Gal. 1. aphor. comment. 15.

Indiciū melioris concoctionis.

Gal. 4. de fa. tu.

Vide Galen. 1. aphor. cōm. 14.

Gal. in de confit. artis. Auicenna. 13. fen. 3. trac. 1. cap. 4.

cap. 4. Lib. 3. Loc. aff. ut Lib. 2. sub finis

nas daturos. Tametsi satis scio Galenum VII. Methodi. ualentiora uestpere cibaria sumi iussisse, item & Celsum, bis in die eumq; plurimum assumendum cibum precepisse, ijs quos sanos agere uelit. Verum hæc ijs sunt præscripta tantum, qui & ualida uirtute essent, & corpus laboribus multis interdiu, ualidis uel exercitijs defatigassent: quod athletæ facere solebant, qui & ipsi interdiu à multo cibo de industria abstinebant, ne hisce laboribus crudus in uiscera rapetur cibum, uel corruptelam in uentriculo subiret: uestpere autem, quod & multum tempus cibi administrationem exciperet, & somnus accederet (qui bonæ concoctionis causa est) ualentiora tum recte cibaria ab illis assumebantur. Sed longe diuersa nostra & eorum est ratio: quum nos gula, & genio uiuamus, excrementisq; plurimis redundemus, nullo non ciborum genere uiscera distendamus, unde nobis & podagra, & colicæ, calculiq; dolores (præclara certe crapula, & gulæ præmia) oriuntur. Operæpretiū igitur fecerint, qui uitam feliciter transigere, & sine noxa curant, si cibi nocturni quamminimū sumpserint: quod hic pro loci huius Galeni explicatione tantisper libere admonuisse commodum uisum est. Cætera contextus facilima esse arbitror, nec commutationis egentia.

Celsus lib. 8.
cap. primis.

Quibus plus cibi
uespere q̃
mane exhiben-
dum.

CAETERVM quod capitis repletio somnum cōciliet, iam Aristoteles satis demonstraui, adeo ut nihil sit opus hanc nos rationem persequi. Si enim illius librum, quem de Somno & uigilia cōscripsit, perlegeris, & hoc ipsum haud obscure discas, nepe quod oppleto capite, animalia somno corripuntur, & præterea quantum in hoc argumento claudica uerit, deprehendes. Quamuis enim apprimè doctus, atque idoneus fuerit, & ad rem tractandam, & ad persuadendum, in quancūq; partem uellet rationem adducere, nullam tamen potuit probabilem inuenire rationem, qua ostenderet, quamobrem oppleto cerebro, prima sentiendi uis quiescat, quum ipsa (ut ille putat) in corde resideat. Quanquam multo probabilius erat, à pulmonis humore, somnos euenire: hunc enim natura cordi adhibuit, nullius alterius rei gratia, quam ut illi seruiret. Quis autem Medicorum diuersa sentientium, uel nuda inductus experientia, in graui sopore, lethargo, ueterno, & reliquis somniferis præter naturā pathematis, non capiti succurrit, fomenta, & cataplasmata adhibens, atq; radens, cucurbitulasq; admouens, præterea omnia alia perinde instituens, quasi in hac parte sit morbi radix? Sic etiam delirium, phrenitin ac omnem uigiliam præter naturam, sanare aggressus, capiti præsidia adhibet. Sed de his aliàs amplius disputauimus: in præsentia utiliter considerabimus, cerebrum, quum à multa functione quiescere uolues

Lib. de som.
cap. 3.

Idem in somnif. cap. 3.
9. paragra. in Lib.
Aristot. de somno &
sigh.

Galenus in
Aristotelem.

Somnif. cap. 4.
Paragra. in Lib.
Aristot. de somno
& sigh.

Cap. 4. Lib. 3. loc.
arbitr.

rit, somnum animali naturalem inducere, præsertim ubi al-
 trix in ipso facultas, humiditate fuerit instaurata. Si uero à
 frigida, multaq; humiditate grauetur, ueternofum, lethargi-
 cumq; somnum, atq; alios huiusmodi morbos inducit: quo-
 rum omnium summa, in frigiditate & humiditate consistit,
 siue quælibet separatim, siue ambæ simul coeuntes ipsum
 infestent. Atq; ad hoc genus pertinent omnia medicamen-
 ta, quæ uere somnifera sunt, ac alia quoq; quæ licet somni-
 fera appellantur, non tamen somnum, sed ueternum, ac in
 uniuerso corpore stuporem, inducunt. Igitur ea quæ dun-
 taxat humectant, non ab re somnifera nominantur, quæ ue-
 rò refrigerant, ea neq; somnum conciliare, neq; indolentiam
 inducere, recte dicentur, sed pro somno, ueternū, grauemq;
 soporem, pro indolentia autem, uel abolitionem, uel difficul-
 tatem sensationis efficiunt, idq; ob refrigerationis excessum.

ARISTOTELES in eo qui de Somno scribitur lib. atq; item eo qui de par-
 tibus animalium scribitur, cerebri oppletionem, illatiuam somni causam esse, do-
 ctè quidem, ut cetera omnia, prodidit. Eius enim lib. de Somno hæc sunt uerba,
 Maxime, inquit, sunt somni à nutrimento: nam repente tunc multa humiditas,
 & corpulenta, sursum fertur. Constans igitur grauat, & facit dormire: cum
 uero deorsum fluxerit, & reuertendo repulerit calorem, tum fit somnus, & ani-
 mal dormit. Expressius uero, de Part. anim. 1. 1. ad hunc modum. Somnus etiam
 à cerebro proficiscitur ijs, quæ eam obtinent partem animalibus, quæ autem ca-
 rent eo, proportionale suppetit. Quum enim sanguinis alentis effluetia refrige-
 retur à cerebro, aut etiam ob alias causas similes, caput aggrauatur, & quidem
 somno sopiti ea corporis parte solent tentari, atq; efficitur ut calor ad ima cum
 sanguine subterfugiat. Collectaq; copia calor in loco inferiori somnum facit,
 & facultatè erigendi corporis aufert ab ijs animalibus, quæ erecta incedere na-
 tura uoluit. Hæc ille. Vnde liquido constat cerebrum, non Galeno tantum, sed &
 ipsi etiam Aristoteli, illatiuam esse somni causam: quod refrigerationis sursum
 lati alimenti causa sit, refrigeratio uero, contractionis calor, contractus uero
 calor, somni. Sic namq; somnum idem Aristoteles definit, Esse inquam, quendam
 calor ad intima refigientis conuentum, & naturalem antiperistalsin, seu reci-
 procationem, ob eam, quæ modo dicta est, causam. Nec obstat quod somnū Ari-
 stoteles præciato in de Partibus animalium loco, à cerebro proficisci dicat,
 quum tamen lib. de Somno eius principū à corde esse affirmet, ut cuius nimirum
 partis somnus peculiaris sit affectio, ut idē tradit: nulla namq; ob id in eius dictis
 pugnantia inuenitur. Nam utrunq; uerum est, si modò Aristotelis de princi-
 patu cordis sententiam sequimur: proficiscitur namq; à cerebro somnus, non
 tanquam præcipua, & effectrice somni causa, sed tanquam instrumentaria, &
 ea sine qua somnum fieri minime contingit, à corde uero, ceu sensus, & motus
 princi

Veterni &
 lethargi cau-
 sa.

Cap. 5.
 Lib. 3.
 Luc. aph.

Cap. 4.
 Lib. 3.
 Luc. aph.
 sub f.

Aristot. lib. de
 som. cap. 3.

Arist. 1. de par.
 ani. cap. 7.

Aristotelis de
 somno opinio.

Cerebrum illa-
 tiua somni caus-
 sa.

Aristot. lib. de
 som. cap. 3.

Somni defini-
 tio.

Aristot. lib. de
 som. cap. 1. ad
 finem.

principio parte. Nam id somni principium Aristoteli dicitur, quod est in animalibus principium motus: id autem, eodem autore, cor est in sanguinem habentibus. Galeno uero, oppositum omnino ueritati consentaneum magis uisum est, nempe, à cerebro in totum proficisci somnum, nec cor ipsum ad id quicquam conferre. Quod hac ipse ratione in primis asserere nititur, ex somni ratione desumpta, hoc pacto, Somnus facultatis animalis quies est, ut supra habitum, et Aristoteles ipse confirmat, at cerebrum, huius quietis facultatis animalis, et eiusdem cessationis proxima causa est, igitur et somni quoque. Esse autem cerebrum huius quietis causam, non cor ipsum, eo constat, quod occupato per uaporum delationem cerebro, facultas sensifica membris tum mitti desinit, et dormire statim animal cogitur, uel ipsiusmet Aristotelis testimonio. Quare scilicet qui omnino uidetur, ut cerebrum somni præcipua causa sit, non cor ipsum, ut cui si somnus adscribendus esset, sequeretur, ad uaporosam illius plenitudinem somnum conciliari: quod apertissime falsum esse res ipsa indicat. Nam spirituosissima omnia, et quæ uaporè ex se multum fundere possunt, ut uinum, lac, et quæcumque humectantia, aut insigniter refrigerantia, non eo quod cor implent, conciliare somnum dicuntur, sed, quod cerebrum uapore nimio tentent. Quamobrem merito idem Aristot. puero: et angustas uenas habentes somnulosos esse dixit: quod plurima cerebri oppletionem occupetur. Vnde non profundi tantum somni, sed et comitiales, et sopores, oriri in ipsis facile solent: eoque illis uino iure inter dixit, ne mollis eorum natura, uini potètia labefactetur. Vt uero cõpendio dicam, hoc Syllogismo Gal. sententiã suam cõcludit, Oppleto cerebro, non corde, facultas animalis quiescit, huius autem quies somnus, igitur à cerebro non à corde somnus proficiscitur. Quod et ipsum quis ex Aristot. etiã dogmate cõfirmare sic possit, Somni causa refrigeratio est, eaque et proxima, et præcipua, (quod Soporifera uocata medicamenta maxime monstrant, quæ ob id somnum conciliant, quod frigida sint, teste etiã Aristot. ipso) refrigerationis uerò causa, cerebrum ipsum est. ab hoc igitur somnus. Hæc de somno aduersus Arist. pro Gal. Quamquam scio Peripateticis sua non deesse tela, quibus et hostem feriant, et hostis etiã præsidia infirmet. Nam negant cerebrum, quietis facultatis animalis causam esse (quod in priore ratione assumptum est) sed cor potius, ad se uim caloris omnem retrahens: quo cõtractu cessare facultas euidenter apparet. Non enim prius dormire animal dicitur, quam se ad imum unã cum sanguine calor pepulerit, ut Arist. citatis locis apertissime probat. Oppletionem uerò cerebri, dispositiuã tantum somni causam, non præcipuã esse uolunt, quum oppleto cerebro non sit tim somnus sequatur, sed tum, quum se ad ima calor detruserit, eam quæ à cerebro fit refrigerationem fugies. Hæc nempe caloris cõtractio, efficiens, ac præcipua somni causa Aristot. est: si modo refrigeratione, quæ à cerebro fit circa alimētum, sequatur. nam quæ ad metum, et alia animi pathemata cõtractiones caloris sequuntur, somnos non faciunt. Quamobrem nec illud etiã admittunt refrigeratione potissimã esse somni causam, sed eam quã modo diximus caloris cõtractione, quæ à corde non à cerebro proficiscitur. Atque ipsi se telis aduersus Galenum aduersari minuant. Ad eam uerò Galeni ratione hinc adductam, de medicamentorum ad caput

Aristot. lib. de som. cap. 3.

Galeni de somno opinio, atque illius aduersus Aristotelm rationes.

Arist. ubi supra.

Vaporosa quæ sunt.

Arist. lib. de somno, cap. 3.

Pueri uino abstinent.

Somni causa.

Arist. ubi supra.

Aristotelis ad Galenum responsa.

Oppletio cerebri dispositiua somni causa.

Cap. 1. Lib. res. ac stupores. Rursus siccitas immoderatioꝝ, ac calor, uer-
2. Loc. ap. lut in phrenitide, ob succum quempiam & mordacem, &
 calidum irritatum, uigilias infert, quas neq; molestia, neq;
 sollicitudo peperit. Ut uerò huiusmodi symptomata toti
 corpori communia sunt, propter affectum principum, ita
 alia quoq; circa omnes quæ ab impetu prodeunt functio-
 nes, affecta principe parte euenire consueuerunt: nam &
Cap. 10. Lib. 3. Loc. ap. apoplexia, & morbus comitialis affectio cerebro fiunt. Ve-
 rum ut profundus somnus sentiendi functiones, ita apople-
 xia eas actiones quæ pendent à uoluntatis imperio offendit.
 Rursus qualis est insomnia sentiendi functionibus, talis est
 conuulsio per morbum comitalem functionibus uolunta-
 rijs. Quippe deprauatus in utrisq; cerebri motus deprehen-
 ditur, atq; ob id particulatim reliquorū quoq; membrorum
 omnium: uelut ediuerso in duobus prioribus actionum
 ipsius & occupatio, & quies. Porro conuulsio quæ per to-
 tum corpus fit, citra delirium, aut soporem, à spinalis medul-
læ, quæ in ceruice continetur, morbo dependet. Si uerò uel
 manus, uel crus, uel musculus uel quapiam distenditur, aut
 conuellitur, ad illum semper neruum, qui partem mouet, re-
 ferenda est noxa. At quæ sit absoluta causa morbi, à quo
 partes conuelluntur, dictu difficile est, ueluti etiã tremoris,
 palpitationis, rigoris, & conuulsionis. Voco autem rigorem
non illum quidẽ uehemẽtis frigoris sensum, sed inæqualem
uniuersi corporis concussionem, quassationemq;. Omnia
 enim huiusmodi, musculosum genus, aut solū, aut reliquis
 partibus magis infestare uidentur. Verum ut accuratius ea
 intelligamus, in primis ipsorum notiones explicandæ sunt:
 nam in præsentia quatuor proposuimus nomẽclaturas, con-
 uulsionem, tremorem, palpitationem, & rigorem. Verum
 cuiusmodi sint singula, quæ per ipsas significantur sympto-
 mata, neminem maiorum nostrorum inueni satis diligenter
 definiuisse. Nam alij protinus ad morborum substantiam,
 quos symptomata comitantur, properant, alij ipsa distin-
 guere aggressi, in falsam interpretationẽ lapsi sunt: id quod
 facile intelliges, si posteaquam nostris præceptis fueris in-
 structus, illorum libros perlegeris: quod facile sit, intel-
 lecta ueritate, errorem deprehendere. Sed de his omnibus li-
 bro sequenti differemus.

Vigiliarum
caussa.

Apoplexia
Comitialis. *Cap. 7.
Lib. 3. Loc. ap.*

Conuulsio.

Rigor.

Facile est in-
tellecta uerita-
te errorem
deprehende-
re.

C V M paulò antea dixisset uehementer refrigerantia stuporem creare, ueternofosq; somnos, qualia sint huiusmodi, ex acuius explicare tota hac narratione conatur, indicans, quarum hæc partium sint symptomata. Stuporem igitur neruosi generis pathema esse, quo neruosa partes difficulter & sentiant, & moueantur, tum suprà cap. 5. huius, tum 11. de Locis affectis, dictum abunde est. Oriri uerò à frigilitate neruis induta, siue ea intemperies sit succorum uitio orta, siue ab extrinseco eueniens, nempe refrigerantium medicamentorum usu, torpedinis contactu, per niues, & argentia loca incessu, & id quoque alias dictum. In summa uero, & sopores, & ueternos, hoc est, ex lethargo euenientes somnos (sic enim ueternum interpretari lubet) & stupores, ab immodica refrigeratione euenire comperitum est. Contrà autem uigilias, uel sicciatis excessum, uel succum calidum, mordacemq; sequi (si modo ab interna prodeant causa) necessarium certe est. Nam quæ ab mœstitia, solitudineq; uigilie nascuntur, deteriores causas, nec ita facile placabiles sunt sortite, ut quæ nullis soleant medicamentis parere, non operosa medentium manu leuari, sed sola rei mœstitiam solitudinemq; inferentis alleuatione. Quippe quanto grauiores sunt animi quàm corporis morbi, tanto molestiora esse oportet quæ ab illo proficiscuntur. Vnde meritò corporis nostri essentiam alterare, atque à naturali statu euertere, dixit Galenus. Verum quæ dicta sunt omnia, ad sensus potissimum sunt referenda, uti quæ mox dicentur, ad uoluntarios motus: quanquam eo ambo conueniunt, quòd ad lesum principium (nempe cerebrum ipsum) sequi consueuerunt. Nam ut affecto cerebro ueterni accidunt, & stupores, sic eodem laborante apoplexia, & comitalis: sed illa sensuum functiones, hæc uoluntarij motus actionem impedit. Nam apoplexiam esse definiunt, omnimodam & sensus, & motus uoluntarij priuationem, ab uentriculorum cerebri obstructione natam: uti comitalè, proximum huic affectum, cum idem locus in utroq; patiat, & idem humor in causa sit. Verum apoplexia ob omnimodam carentiam animalis potentie, comitalis autem, propter uitiosum neruorum motum generatur: est namq; conuulsio uniuersi corporis, ad lesionem cerebri sequens. Ea nempe alterius generis, quæ lesa spinali medulla prouenit, citra delirium nascitur, nec ita uehemens est, neq; totum occupat corpus, sed eam tantum partem, quæ ad nerui affectum in ipsam implantati compatitur. At horum causas redde-re non sic cuiq; planum, sicuti neq; tremoris, palpitationis, rigoris, & conuulsionis. Rigorem autem hic Galenus uocat inaequalem corporis, laborantibus musculis cõuulsionem, non cum uehemētis frigoris sensum, quo, qui per niuosa, & frigidiora loca incedunt, molestari solent. Nam & ij rigere dicuntur, sed uoce per aspirationem prolata, & à Grecis mutuata: sic enim scribunt, ἰγνῶ. Rigent uerò qui tetanum patiuntur, ut & qui ab acribus, & mordentibus succis quasi conuelli solent, & toto corpore quassari, quod in exquisitis tertianis fieri maxime consueuit. At de his omnibus quid sint, unde fiant, sequenti libro commodior dabitur differendi occasio. Atq; hic huius libri finis esto.

CL. GALENI DE

SYMPTOMATVM

CAVSIS, LIBER

QVINTVS,

*

CVM FRANCISCI VALLERIO LAE
MEDICI COMMEN-
TARIIS.

CAPVT PRIMVM.

LGITVR conuulsio, tremor, palpitatio, rigor, horror, singultus, tussis, ructus, sternutamentum, pandiculatio, oscitatio, stridor, communi omnia genere continentur, nempe deprauato motu. Differunt autem inter sese, hoc uno positissimū, quòd alia quidem naturæ, sed ui coactæ, sunt opera (mouetur autem à causa quapiam morbose) alia morbidos sequuntur affectus, nihil ad ipsorum generationem conferente natura: alia fiunt, ubi ad opus efficiendum simul coeunt & morbus, & natura.

CVM de Symptomatis quæ ad cerebrum pertinent, sensuum utiq; principem partem, superiore libro extrema illius parte exacte differuisset, in eorum symptomatum mentionem obiter incidit, quæ ad corruptam motus uoluntarij functionem pertinebant, qualia conuulsio, tremor, palpitatio, rigor & huiusmodi esse deprehenduntur. De quibus omnibus, quum se abunde tractaturū, hoc ipso libro pollicitus esset, omnia ueluti in cumulū aceruata, spectanda mox in ipsius libri initio, quasi obstrictæ fidei memor, non temere proposuit. Quæ nos, ceu futura tractationis omnis argumentū, compendio explicabimus, proprijs cuiusq; recensitis definitionibus, ut sciatur quid sit de quo futura nobis incumbit tractatio: quo ignorato, perire omnem de eare disputationem consequens quidem est. Conuulsio itaq; auctore Galeno, musculorum præter uoluntatem motus est, uersus suam originē, contractis utiq; ad propria capita musculis. Tremor, compositus quispian motus, quo membrū contrarijs uicissim motibus sibi inuicem succedētib; mouetur, nunc in sublime facultate attollente, nunc deorsum grauitate membri ferente. Quod Galenus lib. de rigore, tremore, & palpitatione testatū facit, & commento illius Hippocratis Aphorismi, sectionis ultime, in ueterno tremor malū. Qui etsi in noua uersione minime habetur, Græcè tamen sic legitur: ἐν τῷ ἀνόγειν τῶν μεν τῶν μεν. Palpitatio, quā iectigationē Neoterici nuncupant, est præter naturā dilatatio quædā, atq; constricōio membri à flaso

Conuulsio,
Gal. 3. de lo. aff.
& 6. aphoriz.
com. 39.
Tremor.

Aphorismus
11. sectionis 7

Palpitatio.

Rigor. tuoso ut plurimum spiritu agitati. Galenus lib. de Tremore, & infra sequenti ca-
 pite. Rigor definitur, inæqualis uniuersi corporis concussio, ut postremo ca-
 pite præcedentis libri usum. Est & quandoq; uehemens ille rigoris sensus, qui
 in refrigeratis maxime percipitur. In quem sensum rigoris nomine usum fuisse
 Galenū constat, in de Inæquali intemperie libro, cum ait, Dolent, qui ex rigore
 ingenti uehementer refrigerati, celeriter sese excalescere properarunt. Sed &
 secundum prius illud significatū eandem quoq; uocem Galeno usurpatā esse, lo-
 cus ille indicat, quo, febrem ex flaua bile natam, quæ per sensiles corporis partes
 defertur, cum rigore inuadere affirmat: sic enim 2. de Febrium differētijs, cap. 3.
 Gal. 1. de crisi. cap. 3. Huius porro cōcussui motus causam, Galenus, biliosorū excrementorū per sen-
 tientia corpora delationē, esse arbitratur: ut quo nimirum agitato, feriantur ac
 quasi cōuellantur membra: unde rigoris sensus nascitur. Horror autē, eiusdem
 ferme generis est motus, sed lenior, nec ita molestus, tanto uē cum impetu factus:
 ut qui uel à benigniore succo, uel à modico, nec confertim agitato, pendeat: uti
 2. de Diff. feb. & 3. de Sanitate tuenda colligere licet. Singultus, uentriculi est
 cōuulsio, cibos cum saltu, cōcussioq; motu continentis. 3. de symp. diff. cap. 4.
 & 5. aphor. com. 4. quod enim musculus est cōuulsio, id ipsum uentriculo sin-
 gultus. 7. aphor. com. 3. tentat enim eo motu uentriculus, ea quæ sunt in ipsius
 ore penitiora, expellere, subindeq; ualide agitur, ut eo succussu quod nocuum
 est, uacuetur: 6. aphor. com. 39. Tussis, uehementissima est efflatio, qua pluri-
 mus spiritus foras erumpens, impetu suo extrahit, exploditq; excrementa meatū
 ipsius obstruētia: infra hoc ipso lib. cap. sequēti. Ructus, flatus est spirituosus
 ore reiectus: lib. 6. de symptomatum causis. Hunc duplicem esse uolunt, sume-
 sum, qui à calida causa, acidū, qui à frigida oriatur. 1. de Locis aff. & 6. aphor.
 com. 1. Sternutamentum, naturæ est uehemens uolentusq; motus, quo flatus
 sum ex capite spiritum propellere nititur, præsertim ubi mordax, & calidum
 eōdem constitit excrementū. 7. aphor. com. 52. Pandiculatio, & Oscitatio,
 deprauati sunt musculorum motus, & extensiones, quibus natura flatusosam in
 musculus contentam humiditatem, spiritumq; uaporosum excernere nititur. 7.
 aphor. com. 57. Verum hoc differūt, quod pandiculatio, ad totius corporis mu-
 sculos, sed præsertim extremarū partium, pertinet (Nam pandiculari id dici-
 mus, quum brachia, cruraq; uiolento motu distendimus) oscitatio uero propriè
 ad oris partes, quum sursum latum uaporem natura diductis maxillis excernere
 curat. Stridor autem, dentium peculiare pathema est, quum ita inuicem con-
 uulsio quodam motu colliduntur, ut quassari, atteriq; uideantur. Fit porro is
 in dentibus motus, quum temporum musculi, & maxillarum, cōuulsionis modo
 cōmouentur: primo Prædictionō com. cap. 7. nouæ uersionis. Ob soliditatē uero
 collisorum membrorū, id est dentium, frementem illum sonum (quem stridorem
 uocant) fieri uolunt. Hæc autem (ut Galenus tradit) omnia uitiosi quidā sunt
 motus, sed quorum alij, naturæ quidem ui coactæ opera fiant, uti sternuta-
 mentum, oscitatio, tussis, pandiculatio, singultus: alij non quidem naturæ ope-
 ra, sed morbi prorsus uitio fiunt, ut palpitatio, & cōuulsio. Reliqui uero de-
 prauati motus; naturæ & morbi coitu enascuntur, ut rigor, horror, tremor;
 & huiusmo

et huiusmodi. Nam in rigore, horroreque, uis ipsa expultrix, excrementi biosi in musculis contenti noxam sentiens, hos efficit motus, suo quidem annixu quod ledit expellere contendens. Quo illi iure motus ij tribuuntur, sicuti parte ex altera, morbo ipsi, quod uitiosi in musculis contineantur succi, facultatem ad expulsionem prouocantes. Vnde et rigor et horror oriri solent, sicuti tremor, quum faculas sursum membrum erigit, et attollit, grauitas morbifica, quae membrum inest, deorsum trudit: ijs namque motibus tremore constare, paulo nobis antea dictum est.

AT Q V I per naturae uocabulum in hoc sermone intelligas uelim, omnem qua regitur animal facultatem, siue illa à uoluntatis nostrae imperio pendeat, siue secus. Distinguiamus enim in praesentia totum hoc potentiarum genus, quo seruatur animal, ab omni causa praeter naturam, quae ipsum uel laedere, uel corrumpere possit. Huius itaque facultatis opera sunt, sternutamentum, tussis, oscitatio, pandiculatio, singultus. Solius morbi, palpitatio, conuulsio, amborum simul coeuntium, omnes motus torpidi, ac alij quoque, quibus ij qui resoluuntur, sed nondum resoluti sunt, mouentur: praeterea tremor. Haec sunt propositi nobis in praesentia symptomatum generis primae differentiae. Atqui deinceps singulorum propriae quaedam sunt, de quibus nunc differemus, à motibus auspicantes. qui ab innata quadam facultate prodire uidentur, si prius quo pacto ipsi cum ijs qui adamuissimum secundum naturam sunt, communicent, ostenderimus: ita enim dilucide patebit ipsorum generatio. Iam quatuor sunt facultates, omnia quae aluntur corpora gubernantes: una id quod utile est ad se trahit, altera illud retinet, tertia alterat, quarta excrementa secernit. itaque quum naturae legibus animal gubernatur, nullus ipsarum motus symptoma esse censetur. Quod si quidpiam in corpore praeter naturam consistit, insurgatque ad ipsum deiciendum expultricum facultatum aliqua, sit interim ut ipsarum motus sensu haud quaquam percipiantur, interim ut non lateant sensum. Atque de motibus, qui sensum fallunt, postea dicemus: de his uero qui sensu percipiuntur, quoniam cum illis, qui uoluntarij nominantur, communicant, communis quoque sit tractatio.

NATURAE uocabulum: per se quidem et angustissimum est, et latissime patet, et admirationis omnis, laudisque plenissimum, per Philosophorum omnium ora uagatur. nec iniuria: quum omnem et Deorum, et Hominum uim, omnem eorum,

Com. 2. Lib. 3. apg.
Natura qd. 4. g. et
11. Lib. 1.
miff. 2. d.
apg. 2. d.
37. Lib. 1.
4. apg.

Facultates
corporis. Lib. 1. g. 2. d.
ap. 2. d. 7.
Com. 22. Lib. 1.
ap. 2. d.

Nature uocabulum angustissimum.

Natura
Lib. 2.
2. d. 1. p.
morb. 1. p.
postquam
cap. 2.
Lib. 6.
2. sympt.
vans.

lorum, syderum, primorumq; corporū (quæ elementa uocamus) omnem deniq; eius quod est, essentiam, potentiam, uiresq; complectatur. unde tam multa Aristoteli Philosophorum summo data est dicendi materia, tam latus dicendi campus, ut illustrasse ipse naturæ opera potius quam tractasse uideri possit. Naturā porro aliter Medici, Philosophi aliter definiunt: ij quidem multo uberius, et ut se in omnem uim, facultatemq; alicuius effectricem ipsa deducit: illi arctius, et ut ad unum tantum animans, et ea quæ illius gratia contemplantur, accommodari Naturæ uocabulum potest. Sed neq; rursus rerum naturæ periti unice eam definiunt. Diuinus namq; Plato, et qui Academicorum partes sequuntur, Naturam, uim quandam esse censent participem rationis, atq; ordinis, tanquam uia progredientem, declarantemq; quid cuiusq; rei causa efficiat, quid sequatur, cuius solertiam (ut Cicero tradit) nulla ars, nulla manus, nemo opifex consequi possit imitando. Aristoteles, et Peripatetici omnes, uim quandam cientem motus in corporibus necessarios. unde 2. de Physico auditu, Naturam principium quoddam esse, præcipuamq; causam eius in quo sit motuum, siue ij naturales, seu omnino animales sint, Aristoteles ipse prodidit: cuius eo loco hæc sunt uerba naturam definientis, ὅς ὁυός τῆς φύσεως ἀρχὴς τῆς καὶ ἀκτίας τοῦ κινήσεως ὁ ἐπὶ μὲν τῶν ζῴων καὶ πρὸς τὸν αἶμα καὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἄλλα συμπλεκόμενος. id est, tanquam natura sit principium quoddam, et causa mouendi et quiescendi, ei in quo est primū, per se, et non secundum accidens. Medici uero Naturæ uocabulo id intelligi uolunt, cuius ductu regimur, et ualemus. Quam et ipsam diuinus Hippocrates commodationem esse quandam elementorū in nobis, plena fide astruxit. Galenus uero potentiarum illud in nobis coaceruatum genus, quibus uiuimus, et recte ualemus, naturam esse credidit. Nec immerito: nam cum diuinum opus hominem solerti quapiam cura, ac providentia, quoad eius fieri maxime potest, incolumem seruari oporteat, necessarium quidem fuit, uitæ, et ualitudinis, et omnis deniq; quæ in nobis sit, motionis, siue ea uoluntatis impetum sequatur, seu contrā, internam quandam, et nobis cognatam inesse potentiam, latentem quidem illam, hoc est substantia sua non satis cognitam, sed quæ tamen actionum harum omnium sit princeps causa. Eam autem, quæcunq; tandem ea sit, Naturæ uocabulo insigniri, congruentissimum Medicis omnibus uisum est. in quem sensum, hunc natura fortem, imbecillum alterum, hunc bene temperatum, illum malè, dicimus, prout natia cuiusq; facultas, quæ regendo corpori præficitur, aliud atque aliud fuerit nata domicilium. Sed hæc de naturæ uocabulo ad præsens tantisper dicta sint. Illud uero adijciendum, huic uni facultati corpus nostrum moderanti (quam naturæ uocabulo insigniri ad Medicorum sensa uolumus) cuiusuis generis functiones deberi, ut à qua et functionum earundem integritas, et corporis robur, et à nocentibus tuitio proueniat. Omnium namq; salubrium operum natura opifex est, et uitiatorum ipsa reſectrix, si modo Galeno fides habenda. Ea igitur probe animal gubernante, nullus symptomatis, nullus morboſis causis locus erit. Regit autem ipsa per se optime quod tutandum suscepit corpus, ut potè quæ iustas illi, et faciles imperauerit leges. Sunt autem iustissimæ hæ, et prouidentissimæ naturæ leges

Platoſi Timæo.

Cicero 2. de natura deorum.
Arist. 2. de physico auditu. c. 1.

Hippo. libi de natu. hu. 1. aph. textu 14. & 2. aphor. textu 1. ex Galeni interpretatione.
Gal. hoc ipso loco.

Ex Galen. lib. de fa. natu. substantia.
Natura medicis quid.

Naturæ omnes functiones deberi.

Gal. in arte medicinali.
Naturæ leges iustissimæ quænam sint.

leges (quas ueluti in cōcussa fide seruandas, mox ipso in limine uitæ proposuit) ut primum omnium, nos ipsos noscamus, quando hoc esse præcipuum ad uitæ & ualeitudinis tutelam, stabilitamentum, à summo Apolline Deo didicerat, noscimus autem nos ipsos præcipue (liceat enim modo mihi rudiora tractanti, adiuuanda illa summi Platonis, diuinâq; sensa, ad hæc minora traducere, & crassiore etiam nostra munerua licentius interpretari) Noscimus inquam nos, si id in nobis contemplabimur, ex cuius intuitu nos ipsos, ceu in speculo, uidere poterimus: id uero est, naturæ nostræ principia, infirmam nostri corporis structuram, penitus mentis oculis cernere & spectare. Quam si quis diligentius fuerit perscrutatus, & secū ipse animo reputarit, quàm fragilis & caduca sit hæc nostra corporea moles, quàmq; ex infirmis iniitijs propagata, semine genitali, & menstruo sanguine, id certe omnium maxime curabit, ut procuracione quadam, principia hæc uitæ in nobis, augere, uel fouere saltem (quoad eius fieri maxime poterit) contendant, & ex his constantem temperiem conseruare. Atq; hæc naturæ prima lex esto, τὸ δὲ σῶμα, unde continentia, & moderationis, uitæq; incolumiter transigende scopus petendus. Altera huic proxima, ut ne quid nimis, Græci sic, καὶ ἄλλοι ἀγὰρ: quod ad Biantem autorem Aristoteles refert, Laërtius Pythagoræ tribuit, nostri uero, hoc est Medici, diuino adscribunt Hippocrati. Quod ille quasi periphrasi explicans, ita cōtexuit, Labor (inquit) cibis, somnus, potus, Venus, omnia mediocria sunt. Nam (ut Galenus inquit) immoderatum omne præter naturam est: moderatum, secundum naturam. Si hanc igitur naturæ legem impleueris, hoc est, si hisce omnibus ad moderacionem usus fueris, te ipsum a morbi iniuria incolumem planè seruaueris. Hoc certe est, labore temperato ad excrementorum discussionem, sopiti caloris suscitacionem uti: hoc, cibo, ad uirium robur, & inanitionis remedium: hoc, potu ad sitim, siccitatemq; pellendam: hoc, somno ad quietem, & uirium animalium, tum & naturalium refectionem, hoc deniq; Venere, ad prolis susceptionem, & sui generis interitum uindictandum. Hisce finibus si istæc omnia metiaris, te naturæ legibus gubernari putato, te nullis præmi morbo sis symptomatis posse arbitrator. Quod hoc loco bellissime nos Galenus docet, id certe indicans, preciosissima illa nos sanitate frui (quam Plutarchus diuinum bonum, & blandissimum huius uitæ condimentum uocat) si naturæ obtemperauerimus, & illius salutaribus legibus animum adhibuerimus obsequentem. Nam ea una satis est (uel Galeni testimonio) ad conuenientes cuiq; & proprias excitandas appetitiones, quibus sanitatem, salutemq; tueatur. Verum quum latè egressis moderationis omnis finibus, spretisq; legibus, nos in perniciem de industria, uolentesq; dedamus, ac somno, desidiaq; torpentes, uentri, & genio indulgemus, ut cui explendo ne operose quidem istæ cupediæ, & ingeniosa gulæ condimenta satis sufficiant, uixq; elementa ipsa, nihil profecto mirum, si ex ingurgitatione, luxuq; morborum centuriæ oriantur, quæ miserè corpus discrucient, & in interitum dedât. At huius sortis hominibus, siquod omnino est illis pectus, præstiterit centies malle mori. quàm sic contortos infelicem agere uitam. Sic de his Galenus. Vt autem unde digressi sumus, in tempore redeamus, quatuor nos præcipuis facultatibus regi, quarum imperio corporis munia omnia incolumia

Nosse seipsum, magnū ad uitæ & ualeitudinem seruandam fundamentum esse.

Naturæ nostræ initia.

τὸ δὲ σῶμα τὸν.

Ne quid nimis.

Aristoteles 3. rhetoricorum lib. Hippocrates 6. epidimorum. Galenus in arte medicinali. & 1. de morbo diff.

Plutarchus.

Gale. 1. de san. tuenda.

Morborū oim origo unde.

Gale. 5. de san. tu.

Gale. 1. & 3. de
sa. natu. & 1. a-
phorif. cō. 1. 1.
& 3. de tēpera-
mētis pluries q̄
alibi.
Gale. 1. de diff.
fe. cap. 3.

Ex Galeno 1.
aphorif. cō. 1. 3.

consent, multis locis Galeno dictum est. Hæ porro sunt, Attractrix, Retentrix, Alteratrix, Expultrix: harū ductu recte animans gubernatur: etsi forte (ut facile fit) in morbosum quodpiam symptoma inciderit, expultricis tum facultatis opera, quod læsurum erat, disijcitur. Tentat enim semper natura suis utens uiribus, quod alienum est, excernere, quod utile, seruare. Sed hoc non uno tantū modo præstat: cum pro ipsius uel robore, uel imbecillitate, pro excrementorum natura, pro ipso deniq; ledentis humoris motu, uario functionis modo utatur, ut nonnunquam illius functio sensum lateat, interdum minime. Latet quidē, quum & fortis ipsa est, & tenue est excrementum. Tum enim excretio sensum effugit, quod ualida uirtus superfluum ualde attenuet, sicq; in dissipationem sensum imperceptibilem conuertat. Cōtrā autem imbecilla, id ipsum dum operatur, sensum eius functio latere minime potest. Atq; tum, uel in partem aliquam infirmiozem excrementum rejicit, uel, per excretionem quampiam manifestam, nempe sudorem, uonitum, urinam, deiectionem, superfluum excernit. De ijs autem qui sensum fillunt moribus postea, de ijs uero qui sensu percipiuntur, futura nunc Galeno est plena bonæ frugis tractatio.

CAPVT II.

IGITUR functionis à uoluntatis imperio prodeuntis noxa est, neruorum resolutio, conuulsio, tremor, stupor. Sed horum singula particulatim, pro instrumentorum uarietate, diuersa deprehenduntur, non solum symptomatum specie, uerumetiā nomenclaturis. Quippe si instrumentorū, quibus respiratio perficitur, nerui fuerint resoluti, Apnoea, id est, abolita spiratio: si uero uocales nerui, Aphonía, id est uocis priuatio, nominatur. At linguæ paralytis (quanuis ipsa quoq; sermonem, non cōtemnendum uoluntatis opus. penitus auferat) nullum nomen obtinuit. Rursus ischuria, id est urinae suppressio, haud ab simile quiddā, & apnoeæ, & aphoníæ, significare uidetur: licet per ipsam functio à natura, non à uoluntatis imperio pendens, pereat. Sed si inuitus quis meire cogatur, uoluntariæ functionis ofensa est. Haud aliter alui excrementa, si suppressiuntur, ad naturalem, si deiciantur, idēq; ab inuito, ad uoluntariam functionem noxa referri debet. Porro de huiusmodi omnibus copiose diximus in libro de Musculorū motu. Atq; hoc pacto, resolutionis neruorum species inter se differre uidentur.

Deprauati mo-
tus.

DEPRAVATORVM motuum causas explicaturus Galenus, rectissime ab ijs dicendi initium fecisse est uisus, qui ad uoluntarium motum pertinent: cuius sanè generis resolutio, conuulsio, tremor, stuporq; esse creduntur. De conuulsione, & tremore abunde iam nobis quid sint, præcedente capite dictum: de resolutione

Lib. 1. de aer. aph.
sub fin. et cap.
10. lib. 3.

resolutione et stupore dicendum. Resolutionem Galenus tum maxime dici uult, quum deperditus est motus: sic enim ipse 3. de Locis aff. cap. 10. Nam si aliquando per totum corpus, neruorum actio uitiosa redditur, omnesq; pariter nerui, tum sentiendi, tum mouendi, uim amiserint, Apoplexian huiusmodi affectionem uocare solent Galenus et Medici omnes. Si uero alteri laterum, aut dextro, aut sinistro id acciderit, resolutionem nominant eius scilicet partis, in qua constituerit affectus. Priorem illum affectum Greci ἀνωπληξία, posteriorem, παραλύσις nuncupant. Recte nos resolutionē, quod id propriè resolutum dicere soleamus, quod nullo est usui, nec quicquam efficere potest: quod neruis sic affectis maxime conuenit: qui, quum membra quibus seruiunt, mouere (ut antea) non possint, merito resoluti dicuntur. Atq; hæc de resolutione. De stupore illa, esse inquam Galeno insignem refrigerationem, unde et sensus, et motus difficultas enascatur: est enim ueluti imperfecta quædam neruorum resolutio, ut hoc ipso capite testatur Galenus. Qui nanque sic afficiuntur, membra quidem ipsa difficulter attollunt, et debiliter iidem quoq; sentiunt. Sunt igitur uniuersa hæc neruosi generis pathemata, sed non tam re, et specie, quam nomenclaturis diuersa, pro instrumentorum scilicet uarietate quibus noxam intulerint. Neruorum enim respirationi seruientium resolutio, (ij uero sunt, qui thoracis musculos mouent, et ex ea spine parte quæ in cervice est, ortum trahunt, nempe ab duodecim illis spinæ dorsi uertebis quæ metaphreno obtenduntur, et duodecim in nobis costas excipiunt) horum inquam neruorum resolutio ἀνωπληξία, id est, Abolita spiratio, dicitur, uti uocalium, ἀφωπληξία, id est, uocis priuatio. Sunt autem ex uocalibus neruis ij quidem præcipui, autore Galeno, qui recurrentes uocantur, et à sexta coniugatione eorum qui à cerebro oriuntur, propagationis suæ initia ducunt. id ipsum et in his neruis accidit, qui linguam mouent: quorum resolutio, sermonem (nobilissimam hominis functionē) adimit. Urinæ autē suppressio, quam ἰσχυρία Galenus uocat, priuationi uocis, et spirationis quadantenus respondet, quod in ea, uti in illis, omnimoda fiat functionis priuatio: sed eò differt, quod quæ per eam functio perit, à natura, non à uoluntatis imperio pendet. Perit autem urinæ excretio, quæ nulla musculorum actione, sed solo uesicæ naturali motu perficitur, eoq; naturalis functio dicta. Quamquam huiusmodi excretionis duplicia Galenus assignet instrumenta, quorum quædam ad animam, quædam ad naturam pertineant. Alui tamen, et intestinorum opera naturalia esse, atq; ex consequenti uesicæ, affirmat lib. 2. de Motu musculorum. Nam etsi eius functio, musculi in ceruice positi adminiculo fieri uideatur, ut qui totus per urinæ excretionem pateat, nihil tamen certe is musculus ad excretionem operatur, ut bellissime 2. de Musculorum motu Galenus probat: cuius nimirum officium est, non excernere superflua, sed potius retinere: quæ propria est eius musculi, uesicæ ceruicem ambientis actio. Tum enim operatur, quum urinæ exitum prohibet: tum minime, quando egredi sinit, ex eiusdem Galeni citato loco sententia. Quamobrem merito naturalis actio in suppressione urinæ amitti dicitur, sicuti et in excrementorum alui omnimoda contentione: utrobiq; enim, ut uult Galenus, par est ratio. Verum si ab inuito tum lotium, tum alui recrementa excernantur, læsam esse animalis functionem

Resolutio.

Apoplexia.

Neruos cum resolutos dicamus.

Gal. de loc. aff. cap. 2. Stupor.

Nerui respirationis unde nascantur.

Vocales nerui. Gale. 1. de loca. eff. 2. et 4. c. 7.

Urinæ suppressio.

Urinæ excretio naturalis.

Quādo muscu-
los ani aut ue-
sicæ affectos esse
censendum sit,
Obiectio.

Dilatio.

Actiōnes facul-
tatum effectus
sunt.
Vesicæ munus.

Actiōnis uitium
semper facultati
adscribi de-
bet.

tionem, necessariū concludere oportet, nempe musculi illius, cuius ope hæc secū-
dum naturam continebantur. Vnde si inuoluntariō quis mingat, aut egerat, mus-
culos ani, aut uesicæ affectos esse censendum omnino est. Quod si quis obijciat,
tam in suppressione urinae præter uoluntatem, quàm etiam in eiusdem inuolun-
taria excretionem, unam tantum, et eadem functionem uitiari, nempe urinae emis-
sionem, quæ in suppressione in totum aufertur, in inuoluntariō exitu, deprauate
emittitur, eoq; sequi, ut si in suppressione, uitiata actio sit à natura, ut uult Gale-
nus, itidem in inuoluntaria excretionem erit, quum utrobique una tantum, ut dixi-
mus, functio uitiatur, ad id sanè dicemus, nō omnifariam eandem utrobique, ut as-
sumptum est, functionem uitiari. Nam quæ in suppressione uitiatur, est ipsa qui-
dem urinae emissio, primo, ac per se, ut nostrorum more loquar: uerum in mictu
præter uoluntatem, ea quidem per se non leditur, sed potius musculi actio, cuius
erat officium urinam oclusionem ceruicis uesicæ continere. Quæ sanè functio,
quum ob musculi affectum (resolutionem scilicet, à qua inuoluntarius mictus pro-
uenit) uitiata sit, illam omnino esse quæ primo leditur, statuere oportet. Quæ cū
sit animalis, ut satis constat, ueram efficiet Galeni in hac parte sententiam, nem-
pe, in coacta mictione, et præter uoluntatem facta, actionem ad animam perti-
nentem uitiari, in suppressione uero, ad naturam pertinentem: namq; in hac, ex-
cretio urinae leditur, opus scilicet ad excretoriā uesicæ facultatem pertines, quæ
naturalis est: in illa uero, non excretio, sed retentio potius uitiatur, quod deprau-
uatè retineatur, eoq; inuoluntariō fluat. Quæ sanè functio tota ad musculū an-
bientem pertinet, et animalis est. Non igitur eadem utrobique functio leditur, ut
in argumento assumebatur. Nec obstat quo minus hæc à naturali facultate pro-
dire dicatur, quod nullo interdum facultatis naturalis uitio, hanc ipsam reddendū
dilatōis functionem perire contingat, uti in ea suppressione, quæ ab obstructione
meatus fit, et in ea item quæ ad musculi conuulsionem uesicæ ceruicem ambiē-
tis: quū in huiusmodi pathematis, nullo facultatis naturalis uitio, sed musculi po-
tius conuulsi, supprimatur urina. Nam etsi uitiata huiusmodi functionis morbi-
fica causa ad musculum referri debeat, actio tamen ipsa illi adscribi non debet,
sed facultati potius, à qua secundum naturam perfici solet. Nam actiones, facul-
tatum suarū effectus sunt, uti facultates, actionum causæ. i. de Facul. natu. Quā-
obrem quum urinae redditio ad excretoriā uesicæ facultatē pertineat, ut cuius
nimur sit peculiare munus eam excernere, sit, ut ea suppressa, culpam ipsa fa-
cultas debeat, etiam si non semper facultas ipsa uitiatae actionis causa sit: cuius
simile euenit in affectibus, qui per consensum fiunt. Nam sæpe ea pars laborare
dicitur, quæ minime morbosa erit: uti in ea cecitatis specie, quæ ob solam uisio-
riorum neruorum obstructionē fit, accidere uidemus. Nam hic oculos lesos esse
dicimus, et sua functione priuari, quum tamen nullus subit in eis affectus, quo
minus suo fungi munere possint: sed quia illis uidendi actio tribuitur, ob id eius-
dem deprauationem, aut ablationē illis adscribimus, etiam si minime sint in caus-
sa. Itaq; semper facultati adscribendum erit, si quando à solita actione fuerit ces-
satum, etiā si sæpe culpæ eam arguere non ualeamus. Perinde atq; si prætor ur-
bis (ut crassiore exemplo deducam) ius dicere ob id non queat, quod morbo
teneatur,

teneatur, illi quidem à iure dicēdo cessatio adscribetur, quanquam per eum non stet, quo minus suo ipse munere fungatur. Atque in hac re paulò fortasse quàm decet, & quàm etiam studiosis gratum futurum putem, fusior esse uolui: sed Galeni non satis expositus locus, huic digressioni ansam præbuit. Vnde facillè mihi apud eos uenie locum esse spero, quòd id explicandi Galeni, & ueritatis indagandæ caussa, non ostentationis fecerim. At de his satis.

CONVULSIONIS uerò aliæ sunt differentiæ, quippe si inuitus aliquis, dentium stridore uexatur, maxillares musculi conuulsione laborant. Per inuersiones uerò, & strabismos, cōuelluntur oculorum musculi. Iam gonorrhœa aliam constituit conuulsionis differentiam: si enim rigido penes men effluat, ueluti conuulsio quædam est, si non rigeat penis, ad retentricis facultatis imbecillitatē referri debet. Sunt qui singultum quoque conuulsionis speciem esse arbitrentur. Atq; duplex inspirantium reuocatio, nonnunquam ob musculorum inspirationi seruientium conuulsionem, fieri solet. Est etiam quædam inspirationis species ad conuulsionem pertinens, ac ipsa quoque conuulsis musculis inspirationem efficientibus eueniens. Hanc Hippocrates spiritum uocat offendentem, dum ad externa erumpit. Iam Apoplexian esse neruorum per uniuersum corpus resolutionem, ac morbum comitalem esse conuulsionem, antea dictum est. Idem stuporem diximus imperfectam quandam esse neruorum resolutionem. Verum maior, minor uel stupidarum partium offensa, complures parit differentias: quippe mixtum ferè symptoma est, cōeuntibus in unum & morbo, & facultate. Nam si morbus omnino facultatem uicerit, ipsa membrum haudquaquam poterit transferre, si uerò superior manserit facultas, nihil eam impedit. At si pugna quædam inter ipsa fuerit, mouebitur quidem membrum, sed non sine difficultate. Si enim præceperis cuipiam, ut membrum extendat, & extensum seruet, obtemperare non poterit: natia enim grauitas membrum deprimens, facit ut decidat, idq; obferentis ipsum facultatis imbecillitatem. Nam facultas & attollit & sustinet: corpus uero tum manus, tum cruris inferiora petit. Huius rei causam iam antea diximus, quum de sensuum functione sermonem faceremus: quippe demonstrauius, neruum aut stupore, aut resolutione infestari, si uel frigus illum constringat, aut crassi, len-

Lib. ... pugn. apog.
Strabismus. 24. 1.

Gonorrhœa. 3.

2. 2. de astirul.

Cap. 39. Lib. 6.
apog.

Apog. 68. Lib. 4.

Spiritus of-
fendens apud
Hippocrate
4. aphor. te-
xtu 68.

Stupor. Cap. 9. Lib.
4. autua.

Stuporis & Capus.
resolutionis
caussa.

Stupor per ... K
apog. per ... Cap. 1. Lib. 2. Cor. 4. 1.

tiq; humores obstruant, aut aliqua caussa externa ipsum suo pondere premat.

QVAE hoc loco narrantur symptomata, nempe stridor, strabismus, gonorrhoea ad conuulsionem pertinent, quod per haec, affectae partes uiolento, praeterq; naturam motu, ad sua ipsorum principia regredi cernantur. Strabismus uero, in uersum quendam, seu obliquum intuitum esse perhibent, ab oculis mouentium musculorum conuulsione natum. Sic Paulus lib. 111. Gonorrhoea an Galenus, iniuriam genitalis seminis excretionem esse tradit: quae si tenso pudendo, & praeter naturam erecto, accidat, conuulsionem genitalium partium quandam indicat (nam haec, tensionis colis caussa est) si uero id citra tensionem fiat, retentricis facultatis imbecillitatem arguit a caussa morbifica quapiam lacepsitae, tumq; ad resolutionem potius, quam conuulsionem pathema referre oportet. Singultum uero, etsi quidam conuulsione speciei esse (ut Galenus asserit) crediderunt, minime tamen proprie id ipsum esse, ipsa conuulsione ratio monstrat, quae priuatim musculus competit: definitur namq; Musculorum praeter uoluntatem motus, contractis utiq; in sua capita musculus. Quod singultui cōuenire non potest, quanquam qui per eum fit motus, conuulsioni quasi similis habeatur: siquidem (uel teste Galeno) quod musculus est conuulsio, id ipsum uentriculo singultus. Quamobrem non immerito, uentriculi quasi conuulsio quaedam esse dicitur, ut 111. de Symp. differ. & v. Aphor. comm. 1111. Quod ad respirationis uero munus pertinet, eam quidem inspirationem ad cōuulsionem pertinere dicemus, in qua quis duplici quodam, & intersecto aeris attractu inter spirandū utitur: qualis fere plorantium esse solet, & eorum qui thoracis musculos ob unam aliam quam caussam non satis attollere possunt: quam utiq; spirationis speciem, Hippocrates, spiritum offendentem uocare solet, & ἡ τῶν πνεύματων τὸ νόσημα πνεύματος, ὡς οὐκ ἔστιν ἀπὸ τοῦ πνεύματος. Quod est, In febribus spiritus offendens, malum: conuulsionem enim significat. Celsus ita hunc locum interpretatur, Quorum, inquit, faucibus in febre eliditur spiritus, malum: nec iniuria, nam id neruum inspirationi seruietium imbecillitatem, & dispositionem praesecitate conuulsioni proximam indicat, ingens plane in febribus malum. De apoplexia uero, comitiali, & stupore, quae hic dicantur, antea quidem omnia dicta sunt, nempe cap. v. & ult. quarti huius tractationis libri: fusius uero 111. de loc. aff.

Gal. 6. de loc. aff.

Gal. 7. de loc. aff. & 6. aphor. comment. 39.

Gal. 7. aphor. comment. 3.

Respirationum quae ad conuulsionem pertinent.

Hipp. 4. aphor. textu 68.

Celsus lib. 3. cap. 7.

CONVULSIO neruos musculosq; ad eundem cogit affectum, in quem ab animali facultate, quum naturalem habitum seruarent, ducebantur. ut igitur uoluntarius motus, interim intentis uersus principium musculis, interim ab irruente spiritu impletis, perficitur, ita conuulsio quoque eodem modo accidere solet. Nam & spiritus inflare potens in ipsis generatur, & cōplures etiam affectus, qui illos intendere queant, quemadmodum phlegmone. Atque omnes ij (Hippocrate autore) in duo capita reducuntur, plenitudinem & inanitas

Omnia animalium motus quibus haec, & quibus agitur. 66. v. 2. Hippocr. 6. 7. lib. aphor. 39. 3. de affect. & anim.

nem:

nem: Phlegmonæ plenitudinem pariunt: ardentissimæ, & aridissimæ febres, inanitionem. Sed nervosa corpora omnia tendi posse, siue oppleta sint, siue inanita, declarant musica instrumenta. Etenim rumpuntur chordæ, siue in humidum, uaporibusq; scatens, siue in aridum, squalensq; cubiculum, intentis etiamdum chordis, instrumenta collocaueris. Proinde huius rei haud ignari artifices, eas priusquam reponât, laxare solent. Hanc ob rem antea quoque dictum est, conuulsionis motum à solo morbo perfici. In animalibus uerò & motus, & immobilitas, secundum naturam sic se habent, quum manum extendere, & extentam immobilem seruare ualeamus: animalis facultatis hæc functio est. Si autem super rem quampiam solidam, bene ualentem manum deponens, omnes musculorum actiones laxaueris, hanc manus quietē, neque ad morbum, neque ad facultatem, sed ad innatam animalibus grauitatem referre oportet. Ex tribus itaq; quietis generibus, id quod per neruorum fit resolutionem, ad solum morbum refertur, eo tempore (ut ita dicam) ligata facultate: alterum, quum membrum intentum habemus, à facultate pender: tertium quod nuper dicebamus, neq; ad morbum pertinet, neque ad facultatem. Sed meminisse oportet eorum, quæ dicta sunt in libro de Musculorum motibus, nempe extentam manum, in genere tum functionum, tum motionum reuera contineri: diximus etiam hunc motum nobis tonicen, id est, robustū, aut firmum, nominari. Atque hic status, interim motus, interim immobilitas dici potest. Reliquæ uerò duæ constitutiones, ut nullo respectu ad motum aptari possunt, ita & reliqui duo motus, nempe conuulsio, & is qui uoluntatis imperium sequitur, nullo pacto ad immobilitatem sunt referendi.

*Lib. 1. de facibus
Neruorum ad faciem.
musica instrumentum col-
latio.*

Cap. 1.

*Lib. 2. de morbo
motu, facibus.*

*Tonica motio
qua sit.*

CONVULSIO ad eundem finem neruos, musculosq; ducit, ad quem animæ lis facultas eisdem recte ualentibus ducebat. Nam quum motus omnis qui à uoluntate procedit, attractis in eas, quibus innascuntur, partes, musculis, fieri uel Hippocratis & Galeni testimonio, credatur, neq; attractus is fieri unquam possit, nisi ad suam originem musculi retrahantur: constat & conuulsionem quoq; ipsam, motui uoluntario secundum naturam facto, in hoc similem, musculos itidem uersus suam ipsorum originem retrahere, atq; hac solum ratione à motu naturali differre, quòd præter uoluntatē fiat. Nam (ut inquit Galenus) quemadmodum in eo qui secundum naturam habet, uoluntas in cerebro iuxta neruorum originē ordinata, motionis principium, primis dat neruis, ac per ipsos musculis, ita, si sine hu-

*Motus uoluntarius quomodo fiat.
Lib. de musculorum motu.*

*3. de loc. affectu.
cap. 5.*

K 2 *inmodi*

Hipp. 6. aphor.
cap. 39.

Nervorum ad
lyræ chordas
collatio.

Convulsio &
resolutio, de
prauati motus.

Quies.

Extentam ma-
nū habere func-
tionis esse ge-
nus.

Tonica motio.

Tremor.

iusmodi principio, inuenerimus, quæ ipsos causa uersus eorū initia ducere pos-
sit, modum quo conuulsio fiat, nos iam scire, non temerè profitebimur. Itaq; con-
uulsui motus omnes, autore Hippoc. in duo præcipua genera diducuntur, nempe
plenitudinis, & inanitionis. Inquit enim, *Ἐκ τῶν αὐτῶν γίνεται ἢ ὑπὸ πλεονασμοῦ, ἢ κενώσεως, ὁ ὅτι τῶν νῦν ἀνθρώπων.* Id est, conuulsio fit, uel ex repletione, uel inanitione, ita
uerò & singultus. Plenitudine nerui tentantur per ingentes phlegmonas, & ua-
rij generis fluxiones, quæ in ipsos decumbunt. Inanitione pariunt ardentissime
febres, solidas corporis partes immodicè exiccantes, & quæcūq; naturā partiū
humiditatē absorbere solent, ut labor nimius, ingens fames, immodica uenus, &
urgentes animi curæ. Hanc uerò duplicē neruorum affectionē, qua modo pleni-
tudine nimia, modo inanitione laborant, aptissima ad lyræ chordas similitudine
probare cōtendit. Nam ut hæc humore madentes, distendi nimium, ac rumpi solēt,
itē & nimium arefactæ, sic & nerui ipsi quoq; à plenitudine nimia, uel siccitate lædi
solent: uti rursum de hac tota analogia 111. de Loc. affec. pluriesq; alibi. Cōuul-
sio igitur ipsa merito à solo morbo provenire dicitur, intēperie nimium cum sub-
stantiæ alicuius influxu, uel siccitate, & deprauati motus germē est, sicuti abla-
ti, resolutio. Atq; hi quidē omnes uitati sunt motus ui morbi prodeuntes, uerum
extentā manū immobilē aliquādiu seruare, id sanè facultatis membrū sustētantis
est opus: non enim extentū diu mēbrū nī facultatis præsidio esse potest. Cum uerò
ad solidū aliquid, mēbrū demittētes, quiescere permiserimus, quietē hanc, neq; ad
morbū, neq; ad facultatē pertinere dicemus, sed ad innatā potius mēbri grāuita-
tem referemus. Quiescūt igitur à uoluntario motu instrumenta tum per resolu-
tionē, tum per intentionē nimia ipsorū, tum deniq; per innixū ad aliquid unū:
nam hoc loco quies, à motu uoluntario cessatio intelligēda est. Quā enim quæ uo-
luntatis ductu mēbra mouētur, à sua functione desistūt, quiescere tum iure dicun-
tur: sed quietis huiusmodi uariæ, nō unū est tantū genus, nec unica itidē causa.
Nam quietis in resolutione cōtingētis morbus in causa est, deficiēte per morbū
id tēporis facultate. Cum uerò intentū pro uoluntatis arbitrio membrū tenemus,
quiescere item ipsum quod intēditur affirmamus, sed facultatis mēbrū sustētantis
opera fieri id dicimus. Eius uerò mēbri quietē, quæ ad ipsius supra solidū aliqd
repositionē contingit, neq; ad facultatē neq; ad morbū meritō referamus, sed ad
id, cuius substratū mēbrū fulcitur. Hæc namq; fermē omnia lib. de Muscul. motu
tum primo, tum secūdo dicta sunt, sed id præcipuē, extentā manū habere, in ge-
nere motionū cōtineri: nam functionis id ipsum uoluntariæ genus quoddā est, ut
eodē loco Galen. Quam & ipsam, quoniā ualida musculorū actione cōtrarioq;
nixu perficitur, tonica, id est, robustā, et firmā iure cēsuit appellādā, ut mox sub
initium secūdi de Muscul. motu affirmat. Sed iam ad reliqua transire est opus.

C A E T E R V M sicuti extentam manum duobus eque ualen-
tibus diximus regi motibus, sursum quidem ferente facul-
tate, trahente uerò deorsum insita grauitate, ita tremor quo-
que duobus perficitur motibus: uno, cum cogitur membrū
ob grauitatē ad inferiora repere: altero, dum sursum fertur à
facultate

facultate. Quum enim robusta fuerit manus, ne paululum quidem uincitur à grauitate facultas, quinimo præstantior quum sit, inclinationi, qua membrum ad inferiora repit, resistit, ac tantum ipsum in sublime attollit, quantum trahitur ad inferiora. Per tremorem uero inuicta facultate membrum ad inferiora delabitur, adeo, ut manifeste liceat uidere pugnam inter ipsas, non permittente facultate deorsum ferri membrum, ut in resolutione neruorum fieri solet: neq; grauitate concedente, ut facultas ipsum sublime seruet, ita ut cõsueuerat, dum ualebat. Itaq; uicissim facultas, nunc uincit nunc uincitur. Ac contrariorum semper inter se motuum successione, tremor fieri uidetur, quum sit motus quidam compositus, quẽadmodum arteriarũ pulsatio. Verum in his quies sensu percepta, diastolen, id est distinctionẽ, separat à systole, id est, cõtractione: nisi fortasse densissimus aliquando fuerit pulsus, ut in formicãtibus uidere est: in quibus nulla inuenitur inter contrarios motus quies sensibilis. Quippe non est in illis mutua motionũ uicissitudo, quæ ab una perficiatur natura, sed pugnant inter se, & facultas, & corporis grauitas. Quod si quis hunc maxime motum, alteri qui fiat in corpore, uoluerit comparare, formicãti pulsationi ipsum per similem deprehendet. Vt enim in hac arteriæ motus per breuissimum defertur spatium, ita in tremoribus, animantis particula, utpote quæ ab imbecilla facultate mouetur. Itaq; incerta uidetur huius symptomatis generatio: quoniam & ab impetu omnino motus excitatur, & ob facultatis imbecillitatem perit.

Tremor cõ-
positus mo-
tus.

Formicans
pulsus.

TREMOREM duobus in totum motibus cõstare, cum lib. de ea re inscripto, tum Aphor. v 11. dictum abunde est, sed eadẽ hic rursus mira quadã facilitate explicãtur, nempe pathema hoc pugnãtibus motibus fieri, eo scilicet qui à facultate nascatur, quo & ipso mēbrum sustollitur, & deorsum ferri prohibetur, & eo rursus qui ab innata mēbri grauitate p̃deat, & deorsum trumat: id enim grauis proprium est, uel Aristot. testimonio, deorsum ferri. Itaq; pugnam sequi necessarium omnino est, dum facultas erigere, deprimere, mēbri grauitas nititur. Ita fit, ut facultatis motu præuulente uincat facultas: præuulente altero, uincatur. Compositum igitur motum tremorem ob id esse cõstat, quod cõtrariorum inter se motuum successione fiat. At inter cõtrarios motus omnes quiescem intercedere mediam Aristotelis est sententia comprobata. Erit igitur & in tremore quies quedam media, quæ facultatis motum ab eo qui membri est, ducat, sicut in arteriarum motibus esse consuevit. Sed hoc interest, quod in tre-

Commen. illius
Aphorif. in le-
thargo tremor
malum.

4. de Cælo. ca-
pit. 1.

1. de Physico
auditu, capl. 4.
& 5.

Arteriarum pul-
sus utilitas.

Formicans pul-
sus.

Gal. 1. de diff.
pulsu. & 2. de
pulsuum dino-
tione.

more, uix ea percipitur quies ob mox dicendam causam, in arteriarum pulsu, notabilis, ut quae distinctione ipsarum à contractione, hoc est, diastolen à systole, discriminet. Pulsant uero in id potissimum arteriae, ut seruetur quod in nobis est calidum, eiusque diffinitioni seruiant, et animale spiritum nutriat, ut lib. de Vsu respirationis, primo de Vsu part. et 1111. item ex acie habetur. Refrigerant quidem calidum, et ab incensione prohibet, per dilationes, attrahendo frigidum aërem, expurgant fumosum nidore, per contractiones, ut 1111. de Partium usu Gal. Itaque in tremore quies ob id minime percipitur, quod densissimus, hoc est, frequentissimus sit in eo motus, ita ut praefrequentia internosci quies media non possit. Quod in formicante pulsu, cui apposite tremore Gal. comparat, usu uenire uideamus: ut in quo quum per breuissimum spatium arteria deferri contingat, uirtute scilicet in longum spatium ferri non permittente, quiete sentiri nulla contingit. Quippe hunc pulsum Galenus mirè paruum, languidissimumque, ac creberrimum esse censet, nomenque à similitudine quae sibi cum animante est, formica, ut quidam uolunt, paruitatis, ut alij, speciei motus, sumpsisse tradit. Est autem tum huiusmodi pulsus, cum ob uirum imbecillitatem quies in eo media, motionumque contrariarum uicissitudo non percipitur, pugnante tum cum morbi grauitate natura, uel potius iam superata: quod cum euenit, in praecipitare esse, omnium monumentis est comprobatum.

¶ **Q**UOD inueniunt nonnulli negantes mouendi impetum à tremore separari non posse, quum uideant interdum totum caput tremere, concutique, nulla accedere ad mouendum uoluntate. Sed ignorare uidetur illi, quod ad seruandam partem aliquam erectam, uoluntatis imperium requiratur: quippe musculi in hac, haud aliter quam in alijs functionibus, tenduntur. Id uero iam in libro de musculorum motibus ostendimus. Per tremores autem, et pro uoluntatis imperio fieri actionem, et facultatem, ob imbecillitatem non posse partem seruare incoccusam, hac non leui coniectura assequeris. Quippe si tremulum istud caput, superius super rem quampiam mollem inclinaueris, protinus liberaberis à tremore. similiter si scribens aliquis, aut secans, aut aliud quippiam agens, tremore afficiatur, ne hic quidem tremere uidebitur, si retractis ab opere manibus quiescat. Quemadmodum ubi crura cuiuspiam, inter ambulandum tremunt, si desinat ambulare, desinet quoque tremere. Atque uidere est ualidissimos subinde iuuenes, praegraviata onera humeris gestantes, si progrediatur, tremula habere crura, deinde quum abiecto onere quiesuerint, illico solui tremorem. Quum enim & graue, & leue dicatur ad aliquid, poterit pondus ad tantam attolli magnitudinem, ut ualidissimo cuiusque graue uideatur. Igitur maximum onus ualidam uincit.

Grave et
lene ad alia
quid.

Lib. 1.
de diff.
pulsu. 3.
cap. 11.
facilitatem
14. Lib.
2.

facultatem: inualidam uero non solum hoc, sed parua quoque sarcina prostermit. Quod si ad multam peruenerit imbecillitas, sub proprio etiam corpore perinde quasi sub onere grauabitur. Proinde senes fere omnes, quum uehementius munere quopiam funguntur, protinus tremore afficiuntur partes functioni destinatae. Ita & per praeputa ingredientibus crura tremunt, deiciēte uires tremore, itidem qui incurrentem in se feram uidens fugit, is quoque tremulus euadit. Neque non toto corpore tremunt, cui coram terribili aliquo Magistratu negotium est: quippe loqui iussus, ne uocem quidem citra tremorem reddere poterit. Igitur ut animale pathos motricem facultatem imbecilliorē reddens, functiones efficit tremulas, ita corporis morbi uiribus incommo- dantes, tremoris inducunt symptomata. In primis itaque & maxime omnium officit facultati, quicquid ex intemperie consistat. At senectus quoque intemperies quaedam est, ad frigus, & siccitatem procliuor. Quamobrem senes facile uexantur tremore. Ex iuuenibus uero corripuntur ij, qui uehementer fuerunt refrigerati, & qui se multo meraco uino ingurgitauerunt, aut multas subinde cruditates coegerunt, aut qui diu multis cibus ingestis, nulla uis sunt exercitatione, sed ignaui omnino uixerunt in otio, aut qui intēpestiue frigidā aquam biberūt. Huiusmodi omnia frigidā intemperiem efficiunt, interim in uniuerso corpore, interim in origine neruorum, ac interdū in alijs quoque partibus, quae reliquis sua pte natura sint imbecilliores, & ad noxam subeundā magis opportuna. Præterea lenti, crassi que succi, facultatis meatus obstruētes, ita ut exigua facultas affluat, tremorem efficere possunt: idque maxime, ubi exacte obstruunt, resoluuntque alia quorum neruorum partes quasdam: sic enim reliquae fibrae non satis ualide musculū possunt intēdere. Etenim ubi humores obstruētes facultatis per neruos meatū, non in totū fuerint infixi, adeo ut per uolētas uirū incursionēs, possint adhuc & concuti, & commoueri, huiusmodi fiunt motus, quales antea, incipiente neruorum resolutione, accidere diximus: attollitur enim aliquando membrū, sed ilico concidit. Nam per facultatis inuasionēs, quum ipsa se uehementius & excitat, & cogit, excutuntur succi, qui neruos obstruunt, ac membrum mouetur. Rursus refluētibz humoribus, quos ex-

cussierat

Tremor qui
bus accidat.
Coram Mag-
istratu age-
re tremorem
parit.

Com. 48. Lib. 7
ap. 12.

cusserat, in priorem locum, concidit, & iacet immotum, donec facultas rursus confertim irruens, dissipauerit humores, qui ipsius meatus occupauerant. Sed de his hactenus dixisse satis sit.

L O N G I S S I M A, eademq; doctissima enarratione, tremoris cuiusvis causas omnes Gal. persequitur, eos interim arguens, qui tremorem sine uoluntatis impetu fieri posse negabāt: quasi uero tremor à uoluntatis imperio, ac non potius à facultatis imbecillitate, mēbriq; grauitate pēdeat. Nam etsi musculi quidam tenus, ut suo munere fungātur, in tremore operari uidētur, tamen, facultatis imbecillitate mēbrum erectum seruari non posse, illud maxime indicat, quod ubi membrum aliena ope nititur, fulcimentoq; uno aliquo sustentatur (ut cum tremulum exempli gratia caput, molli puluino reclinaueris) tum primum tremore membrum liberari uidemus, nimirum externo presidio facultate adiuti. Ad eundem quoq; modum si manum, crusue idem pathema apprehēderit, protinus quicquid est mali discutietur, si ab opere cessaueris, & adiūmēto aliquo infirmum mēbrum roborare sategeris. Quae causa est quod graui gestatibus onera tremor enatus extemplo dissoluitur, si quod premit onus abiecerint: exonerata nimirum facultate, quae immodico pondere, ceu graui sarcina, premebatur. Cur uero alij alio pondere plus, minusue afficiātur, ea certe causa est, quod graue, & leue ad aliquid dicūtur, uel Aristotelis testimonio. Quare pro uirū diuersa in plerisq; ratione, id uni dicitur graue, quod alteri leue. In summa uero, ingratia pondera ne facultate quidem tantū medio crem, sed & maximā quoq; labefactare solent. Quod si in id imbecillitatis uētum sit, ut planē iam concidere facultas uideatur, tum certe non imposita onera tantum, quantumuis leuia, sed & ipsum quod gestant corpus grauisimi ponderis rationē sic affectis habere uidetur. Nam infirmæ uires à quibusuis offendi solēt, sicuti ualētes, omnia contēnere x. Metho. proditum. Quo pathemate senes maxime, effocta nimirū in ætate iam cōstituti uiriūq; inopes, adhuc qui ē grauibz resurgunt morbis, uel adhuc ipso in uigore cōsistunt, tentari solent. Sed hæc omnia ad corporis affectus sunt referenda. Ad animū pertinent impendens metus, tristis nunciū, contentio grauis, & omnium maximē, arduum gerēdum coram Magistratu negotiū, uti ijs qui de rebus maximis apud potentissimos principes icturi, orationes longas habent, accidisse saepe legimus. Hoc Demostheni oratorum summo, hoc Theophrasto, hoc demum eloquētiæ parenti, ac principi Marco Tullio euenisse certō scimus, ut dicere incipientes trepidarent, & quasi præsens cœtus celebritate attoniti, uel rei magnitudine consternati, detererentur, ita ut dicendi initio, & toto corpore contremiscere, & subtimidiore fieri uiderentur, ut alicubi de se idem Cicero affirmat. Sic etiam potens, fumosūq; uinum temerē ingestum hoc quoq; pathema creare potest, nimirum uapore nimio, ac satis calido caput, nervosq; omnia tentans: unde infirmiore reddi facultatem est planē necesse. Ad quod etiam genus cruditates, otia multa, frigidiorum usus, & id genus innumera referri possunt. Sed de his hactenus.

Tremor unde.

4. de Cælo. capit. 4. & 5. & 7. physicorum.

Gratia gesturi negotia tremore tentantur.

Cicero in Oratione pro Milone.

Palpiatio

PALPITATIO est diastole, id est, distinctio, præter naturā. Ea in omni parte, quæ distinctionē suapte natura admittit, fieri potest. Neque enim ossa, neque cartilagines, unquam palpitant: quandoquidē distingui non possunt. Atque hanc cuti subinde accidere uidemus, nonnunquam subiectis quoque ipsi musculis, prætera non ita raro, uentriculo, uesicæ, utero, intestinis, iocineri, lieni, septo transuerso, atque (ut summam dicam) omnibus quæ distingui possunt, ita ut arterijs, atque adeo ipsi cordi uideatur accidere, alio in ipsis præter pulsum deprehenso motu. Verum hoc pathos neque ad uoluntariam facultatem, neque ad ipsius instrumenta propriè pertinet, ueluti tremor, conuulsioque: sed ut nuper dictum est, omnia quæ distingui possunt corpora, infestare consuevit. Hæc uero suapte natura mollia sunt, ut & distendi, & residere possint. Causam symptomatis ab ijs quæ maxime perspicua sunt, uenari oportet: idque ubi genæ, aut tempora, aut frons, aut maxillæ palpitant, uidetur enim in ijs cutis, & attolli, & dissili, haud aliter quàm arteriæ distinguuntur. Quod igitur de ijs quærebat, num à seipsis distinctæ, conuellant ad sese ob distinctionem id quod eas replet, quemadmodum fabrorum folles impleti, ad utris instar distinguuntur, hoc est quod de palpitantibus partibus definire oportet. Videntur autem huiusmodi partes, quod ad inquisitionis genus pertinet, simile quiddam habere cum arterijs: uerum in eo quod ad inuentionis promptitudinem spectat, haud parum distant. Quippe arterias, ut pote semper, & secundum naturam pulsantes, probabile est ab insita quadam facultate moueri. Id uero de palpitantibus partibus dici debet minime: quippe deberet id semper ipsis adesse, præcipue per bonam ualitudinē. Igitur cum neque semper, neque per integram sanitatem, id eis eueniat, perspicuum est, neque illas à seipsis distingui. Quum itaque non à seipsis distinguantur, omnino eas distingui oportet ab essentia quapiam intrinsecus ipsis influente. Ac coniectare licet hanc esse uel succū, uel aëream aliquam naturam. Atqui succum esse negat palpitationis celeritas, & dum exoritur, & dum soluitur. Nam & de repente fit, & subito conquiescit. At nullus succus tam celeriter uel accedit, uel recedit, maxime in nuper dictis faciei partibus, ubi nudis ferè ossibus super tenditur cutis. Itaque necesse

Cap. 15. Lib. 1. Cor.
 11.

cessē est caussam quæ palpitatiōē efficit, esse aëream quamdam essentiam. Verum si ipsa pauca fuerit, & tenuis, ilico à corpore defluet. Proinde uidetur esse uapor crassus, ac multus, idēq; pro captu spatij, in quo continetur: distinguit igitur & attollit, & inflat partem, donec uiolenter explosus, in cognatum sibi aërem expiret. Ac simile quidpiam accidit, ut in bullis, quæ in decoctis succis oriuntur, nisi quod bulla rumpitur, corpus uero palpitans, ut pote ualidum, non rumpitur, ac tantisper manet elatum, quoad explosus ab ipso spiritus exierit, tum rursus in eam, quam à principio obtinebat concidit sedem: quandoquidem uacuatum est, exiuitq; quicquid molestum erat. Porro consentaneum uidetur, ut refrigeratis quomodolibet partibus, palpitatio- nes eueniant: id enim quod per naturalem habitum ab intimo animalium calore & extenuatum, & exacte elaboratum defluebat: id nunc ob ipsius imbecillitatem à frigore contractam, & uaporis naturam induit, & crassius euadit. Proinde non itidem, ut antea, transpirat, sed ob meatus constipationem, sub cute detinetur, tardeq; egreditur. Quod si cutis quoq; densior fuerit, duplum apparebit symptoma, accedente ad fluentis causssæ crassitudinem, meatuum constipatione. Sic igitur per palpitationes attollitur, distinguiturq; cutis, sic musculi quoque, quum in ipsis huiusmodi excrementum colligitur adeo, ut interdum totum membrum unà attollatur.

Palpitatio qui-
bus membris
eueniat,

PALPITATIONEM uitati motus genus esse quoddam suprà abunde nobis dictum est. Quibus uero membris ea accidere possit, longo hoc contextu monstratur. Euenit autem membris ijs omnibus, quæ suapte natura distendi, attolliq; possunt: qualia sunt musculi, uentriculus, uesica, uterus, intestina, cor, lien, iecur, & quæ mollitie sua tum cedere impellenti, tum locū repetere suum, & in altum ferri possunt. Porro motus hi omnes ad sensum deprehenduntur: eius nempe qui in musculis fit, facilis est explicatio: Eius uero quæ in uentriculo, & reliquis uisceribus, non sic perinde facilis. Nam quum pulsatio secundum naturam ad cordis, & arteriarum munus omnino pertineat, ut 4. de pulsuum diff. & 6. de Hippo. & Plato. decretis, rursusq; 1. Predictionum com. 32. nouæ uersionis, fit, ut solæ arteriæ hoc motu agitari posse uideantur, non item reliqua membra. At uidemus & uentriculum, & cor, & reliqua interdum naturalia membra hoc pulsationis motu, arteriarum instar attolli, & deprimi, hocq; fieri posse, Galenus nos pluribus locis edocuit. Quare inuenienda nobis erit causa, quæ id, non in arterijs modo, sed & in reliquis quoq; membris accide-
dere posse

5. de loc. aff. &
supra lib. 3. hu-
ius cap. 4. & hic
rursus.

dere posse deprahendamus. Nempe palpitationis eius quæ non raro uentriculo per depravatam cibi attractionē accidere solet, non adhuc uidentur satis caussa, sedesq; à maioribus explicatæ. De corde autem planior est explicatio, quod arteriarum omnium sit fons, & origo, quodq; attolli ipsius summas partes (quæ Anatomicis aures dicuntur) pro spiritus, calidiq; innati custodia semper oporteat. At longe dispar est in uentriculo ratio, quam fixum suapte natura, immobileq; membrum sit. Quæ caussa est igitur cur & ipse palpitationis interdum motu agitur, instarq; arteriarum & resideat, & attollatur? Principio etsi arterijs proprium pulsationis motum omnes tribuunt, ut quibus natura distingui, & deprimi ad distillationem, & calidi innati conseruationem datum sit, non ita tamen illis eum motum peculiarem esse affirmandum, quin & alijs (non quidem secundum naturam, ut arterijs) sed pathemate quopiam affectis, non etiam accidere possit. Itaque in eo affectu quem saltum uocant, quiq; in Cardioginis uocatis non raro accidere solet, eam quæ in epigastrio percipitur è regione uentriculi pulsationem, ab ipsomet uentriculo, non etiam ab arteria subtenfa, dorsoq; adligata nasci maxime crediderim. Cuius rei id indicium est uel maximum, quod secundum eam partem appositâ manu subfultio sentiatur: quæ sentiri minime posset, si ad arteriam subditam, non ad uentriculum motus is spectaret. tum etiam, eo id maxime argumento quis probare possit, quod congruis ad uentriculum admotis auxilijs, discussoq; calorificis flatuoso intus contento spiritu, protinus cessare subsultionem, membrumq; pristinae restitui sanitati uidemus. Nec huic meæ rationi repugnat citatus ex Galeno locus: nam etsi pulsare, de magna propriè & uehementi arteriarum motione dici Galenus eodem loco asseuerat, non tamen ex eo fit, non & eundem motum alijs cōuenire posse. Est enim pulsatio ita arterijs propria, ut omnibus quidem, sed non solis ipsis conueniat: quod proprii genus, secundi modi Porphirius uocat. Possunt enim uel ob flatuosum spiritum, uel ob inflammationem aliquam ingentem, & cætera omnia membra, quæ mollitie sua distingui, & deprimi possunt, eodem pulsationis motu agitari, ut ibidem Galenus. Itaq; palpitationis in uentriculo caussa erit, uel impactus in eius tunicis crassus, & discussus difficilis spiritus, aditū sibi eo motu querens, uel inflammatio ingens pulsationis motum (ut semper solet) inferens. Quamquam uero palpitationis motus cum eo qui arteriarum est (quem pulsum uocant) non nihil simile habere uideatur, ut pote in quo membra attolli, & deprimi (arteriarum instar) conspiciantur, longissime tamen inuicem dissident. Nam arteriæ, præter id quod ab insita quadam facultate mouetur, hoc est, illis in uirtute cordis à natura data (sic enim 6. de Hippo. & Platonis decretis) id etiam habent, quod non propterea pulsant & distenduntur, quod spiritu replentur, sed contrâ, ideo spiritu implentur, quod distenduntur. Cui simile quiddam in manu factis instrumentis ad spiritum attrahendum planè cernimus, fabrorum namque folles non ob id certe distinguuntur, quod spiritu pleni sint: sed contrâ potius, quia distenduntur, eo spiritu & ipsi implentur. Hæc uero eruditum est hominum, & de eâ bene sentientium opinio, ut eodem loco ad-

Aures cordis.

Problema de uentriculi palpitatione.

Saltus.

Gale. 1. præf. giorū com. 31.

Porphirius lib. prædicab. c. 5.

Palpitationis in uentriculo caussa. Palpitationis & pulsus differentia.

Follium fabrorum ad arterias comparatio.

Gal. 6. de placi.
Hippo. & Plat.

Gale. 7. præfa-
giorū com. 31.

Dubiū, An ar-
teriz à seipsis
an ab alio mo-
ueantur.

Arteriarū mo-
tum non à seip-
sis sed à corde
esse.

Arterias in ue-
hemētibus cor-
dis pathematis
non pulsare.

fert Galenus. In palpitatione uero nec membra ab insita quadam facultate mo-
uentur (oporteret enim ea perpetuò sic moueri) nec ob id implentur, quod
distinguantur, sed contra eò distinguuntur, quòd spiritu flatuso plena sint.
unde liquidò constat hos à semotus (palpitationis inquam, & arteriarum)
longo intervallo distare. unde qui eum motum, non pulsus, sed subsultio-
nem potius uocandum censuere, omnium optime ad rei naturam mihi acce-
sisse uidentur, ut etiam Galenus sentit. Sed hic scrupus ex ipsamet Galeni serie
oriri uidetur, qui non paulo plurimum æquum lectorem remoretur, & ad Ga-
leni sensa dubium reddat. is porro est, quòd ab insita quadam facultate arte-
rias moueri, quòd semper, & secundum naturam pulsant, Galenus hic astru-
at, quum tamen 6. de Hippo. & Pla. decretis, aduersus Praxagoram, & Phi-
lotinum ualidissimis rationibus contrarium statuatur, nempe, non à seipsis sed
à corde moueri. Verum si quis non oscitanter Galeni seriem totam & hic, & ibi
perlegerit, controuersiam ipse per se totam finire, & ab contradictionis cri-
mine Galenum uindicare poterit, si ita de tota re iudicet, Galenum id omnino
sensisse, arteriarum motum non à seipsis, sed à corde esse. Nam ob id præ-
secta arteria, uel ætiori uinculo interclusa, moueri desinit, quòd facultatem
à corde excipere iam tum amplius nequeat: moueretur autem, etiam præse-
cta, & uinculo districta, si insitam functionis eius facultatem haberet, uti ci-
tato loco Galenus. uerum hic, probabile tantum uideri dixit eas insita facultate
moueri, quòd semper moueantur, non autem id pro constanti, & asserto
haberi uoluit. Quin nec omnino uerum est perpetuò ipsas pulsare, sed tum
tantum, quum facultatem à corde exceperint. Nempe in syncope, alijsq; cor-
dis pathematis siue per consensum, seu proprietatem factis, cessare eas à suo
ipsarum motu uidentur. Quamobrem uerissimum erit eam pulsandi uim à cor-
de, non à seipsis habere, manetq; explicatus ambiguus Galeni locus. Vt autem
ad institutum redeamus, constat palpitationis causam esse æream quandam,
& flatusas substantiam, mollioribus membris immersam, tandiuq; agitan-
tem, quoad patefacto aditu inde explodatur. Quod cum facile fiat, & fa-
cile etiam affectus is oriatur, indicio est, succum quempiam eius symptoma-
tis causam ullo pacto esse non posse. Sed de his satis, nam reliqua patent.

VERVM motus ille, à conuulsione planè differt, eò quòd
per ipsum neq; exacte intenditur membrum, neq; incurua-
tur. Nam quòd membrum in palpitatione extenditur, uel
curuatur, haud magni momenti est. Concutitur uero tan-
tis per in utramq; partem, quoad musculus desinat palpitare,
adeò ut non aliter quàm tremor, hic motus perfici uideatur.
sed hoc interest, quòd hic maiora, tremor uero minora habet
interualla. Quippe palpitans musculus, si notabilis ei fuerit
quantitas, inter distinguendum, subinde unà secum totum at-
tollit membrum: quum uero cōtrahitur, finit ipsum ferri de-
orsum,

Palpitatio-
nis à cōuul-
sione, tremo-
re, rigoreq;
differentia.

orsum, perinde quasi inanimum. Quo fit ut uniuersus hic motus sit præter naturam, non mixtus, compositusq; ut in tremore. Porro ut in mēbrorum palpitatione fit motus paucus, tardus, & rarus, ita in rigore fit multus, citus, & densus. Atqui multum uoco ex ipso motionum numero, citum ex motionis impetu, densum breui tempore quietis. Sed motus hic non est totus præter naturam, ueluti in palpitatione conuulsioneq; alium habens à tremore motum: quanquam ipse quoq; mixtus est, ex causa præter naturam, & animantis facultate: sed plus uisum in ipso, quàm in tremore requiritur: quin, si uerum dicere oporteat, totus motus ad natuiam facultatem referendus est. Hanc nos usitato uocabulo, expultricem, aut delectricem nominamus. At causa facultatem irritans, cogensq; ut uiolenter moueat, præter naturam esse censetur.

*Aug. 1. cap. 1.
Lib. 4. de partibus.
Motus multus, citus, & densus.*

PALPITATIONIS omnis causa abunde iam nobis exposita est: id nobis nunc explicandum, quomodo à ceteris deprauatis motionibus differat. À conuulsione itaq; differt, quòd haud ita uehementer palpitans membrum extendi solet, aut circuari, tum quòd molle sit, & facile cedens, tum quòd morbifica in ea causa multo sit quàm in conuulsione tenuior, nec ita dissolui contumax, nempe flatuosus spiritus. Qui ut est perflabilis, & aëreæ substantiæ, sic sanè facile dissipatur, quum interea crassus, lentusq; succus conuulsionis genus quoddam efficiens, item & immodica siccitas neruos obdurans, non ita leuiter dissipari, uel suapte natura possint, quòd plenioris cuiusdam sint nature, & solidioris essentiae membra occupent, nempe neruos. À tremore uerò hoc distat, quòd in totum præter naturam sit, tremor autem mixtus ex facultatis & morbi impetu, motus illius sustentantis, & erigentis, huius aggravantis & deprimentis. À rigore itē, nam in eo multus fit, uelox, creberq; motus, uehementer utiq; à uitioso, calidoq; excremento irritata expultrice facultate, cui uni tribui hunc motum oportere Galenus censet: in palpitatione uero paucus fiat, tardus, & rarus: tum quòd modicè facultas irritetur: tum quòd pathematis huius causa, multo quàm rigoris mitior sit: quæ sanè omnia ex pulsuum causis (ni meus me fallit animus) sunt huc haud inepte translata. Nempe quemadmodum ubi plus negotij facultati infertur, tum uelocitate, & crebriate pulsuum, quum magnitudine nō possit, succurrere natura tentat, ubi uero minus negotij est, raritate, & tarditate satisfit, sic pariter in huiusmodi pathematis accidere solet. Nam in rigore ob uehementer lacescitam expultricem facultatem, multitudine quidem motionum, quum ualidior est uirtus, dein uelocitate, crebriateq; excrementum pellere nititur nostri corporis reatrix facultas. In palpitatione uerò, oppositis motibus omnia constant, nempe paucitate, tarditate, & raritate, quòd morbifica causa non æquè facultatem, ut in rigore, extinuet, eoq; fortium motionum minor sit omnino necessitas. Multum,

*Recurrere, si uis,
ad lib. de causis
pulsuum Gal.*

Multus motus
quo dimetia-
tur. Item citus,
tum & densus.

tum itaq; motum Galenus ipso motionum numero dimetitur, Citum, motionis robore seu impetu, Densum, breui quietis tempore, quum parum scilicet quietis inter utroq; motus interest,

CAPVT III.

G I T V R quisquis huius facultatis, dum inculcata degit animal sanitate, functiones satis intelligit, si modo prudentia præditus fuerit, huic non opus est longiori sermone. Qui uero eas ignorauerit, hebetioriq; fuerit ingenio, huic equidem consulo, nisi ardentissimus fuerit ueritatis amator, ut ab hoc commentario recedat. Quod si ueritatem & studiosè inquirat, & habet in precio, ad eos cōmentarios quibus Naturales facultates tractauimus, prius se conuertat, in quibus ubi satis fuerit exercitatus, tum demum ad hunc librum redeat: quod nisi fecerit, neq; quas dicturi sumus, assequetur demonstrationes, neq; ea quæ antea demonstratione dicta sunt, intelliget. Nos autem in hoc opere, nullam sectarum reprehendere instituiamus. Quod si quartum & uigesimum Athenæi librum legere non graueris, uetustiores illo, tum Medicos, tum Philosophos, absurda admodum de rigoris causis dixisse deprehendes: quippe Athenæus eas omnes coarguit. Atqui si illius opinionem examinaueris, quanuis prioribus sit probabilior, inuenies eam non nihil à ueritate deflectere. Equidem haud dubiè scio eum qui ueritatis studio tenetur, præter illum quem iam narrauimus modum, nullum alium amplexaturum.

Athenæus.

EXCRETORIAE facultatis hoc est peculiare munus, ut quæ in nobis excrementa redundant, naturæ quidem uel nullo usui, uel potius, si diu mancant, incommodo futura, per congrua loca excernat. Sic sanè uentris, uesicæq; onera, sic & reliquorum membrorum superflua, huius facultatis opera propelluntur. Quin & huius ductu fit, ut quàm longissime à principibus membris ad minus momentanea excrementorum auersio quandoq; fiat: quod quum fit, non satis tum eam suo muneri parem iudicare oportet. Nam ubi prorsus ualeat, extra corpus omnino, non ad ignobiles partes superflua regerit, uti 3. de Crisibus Galenus. Per morbos uero hoc illi attribuitur, ut eius adminiculo quæ in decretorijs solutiones fiunt, ei uni acceptæ referantur. Vnde sanguinis è naribus eruptiones, uentris profluvia, uomitus, sudores, mariscarum, mensiumq; motus, per morborum decretorias solutiones manare solent. Has itaq; functiones qui probè pernouerit, symptomatum eorum, de quibus hoc capite est tractaturus Galenus, rationem,

Excretoriæ facultatis munus.

Excretoria facultas quando suo muneri impar.

rationem, naturam, causasq; omnes intelliget. Quod si quis uel uitæ ignauia, uel ingenij hebetudine, ueritatis inquirendæ parum diligens scrutator fuerit, eoq; facultatis huius opera noscere nequeat, huic certe præstiterit magis, ne hæc quidem de symptomatum causis commentationem attigisse, ut quæ tantum ueri studiosis, et seriam operam nauantibus tota scripta sit. Proinde quicumq; fructum se ex his aliquem reportaturum sperat, in commentarijs de Potentijs naturalibus exerceri prius oportet, ut facultatum omnium uires, munia, operandi modum dignoscere queat: atq; tum ita instructus, ad horum commentariorum lectionem accedat. Nam eorum quæ hic enarrantur symptomatum, ratio tota illinc, ceu è fonte manat. Facultatum enim naturalium munia nisi probè didiceris, symptomatum, quæ ab harum uitijis prodeunt, causas comprehendere minime poteris.

E G O uero disputabo perinde, ac si mihi cum illo res sit, qui commentarios nostros de facultatibus naturalibus perlegerit, si prius pauca quædam, quæ in ipsis demonstrata sunt, ad memoriam reuocauero, nempe de utero, uentre, intestinis, & uesica. Quippe uterus non alio pacto (ut ibi demonstratum est) insurgit ad foetus editionem, quàm expultricis facultatis officio. Quum enim nouem mensibus sustineat tum foetus grauitatem, tum suam ipsius extensionem, atq; toto hoc tempore osculum ipsius adeo adamussim claudatur, ut ne specilli quidem aculeum admittat, absoluto foetu, ad ipsius secretionem accedit, diuersa omnino constitutione affectus. Nam fauces ipsius antea clausæ, adeo patent, ut facile per ipsas foetus exeat. Tunicæ uero antea plurimum extensæ, & contrahuntur undiq; & foetus explodunt, ut quamceleriter ab uteri ceruice decidat. Hæc itaq; facultas, quæ adeo de foetu sollicita est, ut quamuis grauata, sustineat nouem mensibus, ubi perfectus est foetus, accurate prospicit, quonam pacto tuto ipsum excernat. Corruptum uero foetum eiicit, aut tertio, aut quarto, aut alio quolibet mense, aut aliter quàm instante pariendi tempore fauces aperiens. Vterus enim non habet præfinitum temporis circuitum quo claudatur, aut aperiatur, sed ad usus occasionem spectare consueuit.

Vide hoc 3.
de facul. nat.
tur. exactè
tractatum.

Arg. 51. Lib. 5.
C. 14. Cf. ythub.

Abortus.

Q V V M adeo multa et admiranda naturæ, uel potius summi dei opera, sese nobis quoquoersum mentis acie intendentibus offerant: quæ admirari, et suspicere, assequi, et intelligere præ naturæ imbecillitate nostræ, ingenijq; modico captiui possumus: ex omnibus tamen quæ diuina hic prouidentia fieri, arcanoq; consilio

Gale. 15. de usu
partium.

Gal. 1. de Sani.
tu. & 14. de par
tium usu.

Vide Gale. 14.
de usu partium.

Editio infantia.

Gale. 15. de usu
par. & 6. de loc.
aff. & 3. de fa-
cul. natu.

Gal. 5. aphorif.
com. 37.

Aristoteles 7.
de natura ani-
malium. cap. 8.

filio cernimus, nihil quicquam ipsa factus in utero conformatione, eiusdemq; ab-
soluti, & animantis iam facti editione admirabilius spectari posse censeo. Vnde
tantum abesse, ut diuinum hoc opus insignemq; naturæ structurâ, apto satis, &
apposito sermone narrare me posse confidam, ut ne cogitatione quidem satis
complexi posse existimem. Quamobrem doctissime Galenus, tantum (inquit) de-
ficit noster sermo à sapientia eius qui nos creauit, ut neq; narrare possimus quæ
ab illo facile facta sunt. Quis enim id possit? Nos tamen illius lumine adiuti qui
intellectum dat paruulis, & talentum suo numine plenum, de pleno etiam sue
largitatis fonte excolendum, amplificandumq; dedit, pluscula hic ex Galeno &
Aristotele scitu quidem & iucundissima, & maxime necessaria adferemus. Illud
imprimis, optime in nobis id prouidisse Naturam, ut quod suapte sponte inte-
riturum, & corruptioni obnoxium erat factum, quando per se ipsum ab inte-
ritu vindicari non poterat (si quidem uel Galeni sententia, immortale fieri quod
genitum est, nihil quicquā potest) genitili quadam & mirifica, quam in se con-
tinet, propagandi sui potentia, sese perpetuum generis successionē efficere: ut
quod in indiuiduo seruari non poterat, in specie seruaretur. Eoq; sagax prou-
dēsque natura, quod unicum excogitari potuit auxilium ipsi creature ad immor-
talitatem: id mira solertia machinata est, instar boni cuiusdam ciuitatis condito-
ris, in ipso statim principio non cohabitationem solam curantis, sed qua ratione,
uel in æternum, uel ad plurimum annorum ciuitas eius seruetur, prouidētis. Itaq;
conceptionis organa animalibus ex æquo omnibus natura dedit, ipsiq; peculia-
rem quandam delectationis ad generandum uim copulauit, atq; adeo ipsi anime
ea usuræ, mirabilem quandam & ineffabilem appetitum utendi. A quo usu, seu
cupidine potius excitata animalia: etsi stulta, etsi stupida, etsi irrationalia om-
nino fuerint, prouident tamen permanētia generis, ac si essent omnino prudē-
tia. Hoc igitur sui tuendi appetitu generant masculi animantes, concipiunt fe-
melle in suo genere quæq; tumq; miro quodam, & indicibili artificio formatur,
absoluiturq; animans. Quod ubi ad absolutionem, temporis spatio ductum est,
tum in lucem facultatis expultricis opera prodit, ediq; infantem dicimus: cuius
editio haud certe minus quam ipsius in utero mora, & conformatio admiranda
est. Nam quum totis nouem mensibus alius ita adstricta sit, & contenta, ut per
uniuersum id tempus ne unam quidem nouena (ut Galenus uocat) hoc est cuspide-
dem, ac graphij extremitatem intra eius osculum immittere possis, quod suapte
natura semen auide contineat, & pro futuri animantis constructione genitu-
ram interno calore foueri, & ab alui partibus circumdari necessariò oporteat,
quæ patente uteri ostio perfici non possent, partus tamen tempore ita disidet,
ut integrum animal per patētissimum factum iam ostium exeat. Factus itaq; ge-
statio ad retentricem, editio, ad expultricem propriè pertinet. Foras autem tum
pelli animans cogitur, quando iam alimenti inopia, lociq; angustijs opprimi
cœperit: tumq; calcitatione disruptis membranis, patenteq; utero emittitur.
Prospecti uero tum maxime facultas, ut ne quid incommodi tanto operi per par-
tum enascatur. Nam quum in semet conglobatus in utero homo gestetur, ut Ari-
stoteles tradit, eoq; positu degat, ut nasum inter genua, oculos super genua,
aures

aures extra genua habeat, naturæ industria fit, ut exitum appetēs, caput deorsum inclinet, manusq; ad costas exporrigat. Sic enim facilius prodit, & secundū naturam partus huiusmodi uocatur: quemadmodum contra naturam, quum in pedes, aut inflexo, circumactoque corpore nascitur: quæ doctæ Aristotelis, & Galeni est sententia. Vnde merito summus in historia mundi Plinius, in pedes procedere nascentem, contra naturam esse affirmavit. Ex quo nascendi genere Agrippus (quasi ægrè partos) nuncupatos esse idem asseruit, sicuti etiam, Nero-nem, toto principatu suo generis humani hostem, pedibus genitum (uel Agrippine parētis testimonio) refert. Ob id uerò ita nasci quenquam omnisum idem autor cēset, quòd pedibus efferri, ritu uerò naturæ capite hominem gigni, mos sit. Atque his multo infeliciores partus esse putantur, qui enectæ parente fiunt: quo modo editum Scipionem Africanum, & Mantiam, & primū ipsum Cæsarem à cæso matris utero dictum, legimus. Secundum naturā igitur perpetuis nouem mensibus gestatio feliciter procedit, post uerò grandiore effecto puero, alimoniamq; destituito, ad exitum, & ampliorem locum capeffendum nititur: ut in libro de natura foetus testatur Hippocrates. Atq; tum parturire mulieres incipiunt, & doloribus, multas quidē in partes incumbētibus, torqueri. Sed plurimis (ut uult Aristoteles) ad alterutrum femur. Quibus uerò aluum tormēta uehementer exercent, ocysime pariunt: quæ lumbos dolent, uix: quæ inuim uentrem, expeditius. Difficulter quoque parere solent pinguiscula & sellularia mulieres, facilius tenues, laboriosæ, & quibus spiritus retinendi faculas maior, & firmitiora latera fuerint: quæ sanè cuncta (adiecto etiam peritæ obstetricis officio) non parum foetus editionem promouent, & felicem reddunt. Verum eadem ipsa faculas quæ gestatum in utero foetum, in tempore reddit, eadē quoque, foetus immaturum eundem eijcit: ut potē, quæ nullis sit temporis finibus adligata, sed tum suo munere ualidē fungitur, quum ab una aliqua causa, quæ foetum corrumpere possit, fuerit excitata. Excitare uerò possunt, atq; etiam inchoatum opus corrumpere, uel Galeni testimonio, quæcunque ualidam matrem, uel conceptui noxam inferre queunt: qualia sunt ex manifesta quidem occasione prodeuntia, casus, saltus, cursus, ira, clamor fortis, fletus, mœror, par-cior uictus: ex internis, febris uehemens, dolor, citata aluus, sanguinis undecunque eruptiones, tinesimi, tusses, inflammationes, & id genus cætera multa. Quod si abortire utero gerentem, alioqui bene habitam, citra ullam earum quas modo recensuimus, occasionum contingat, uteri acetabula mucoris plena esse, nec foetum ex pondere continere posse, secundum Hippocratis uetustissimi sen-sa conijcere oportebit. At de expultricis in editione infantis munij, tantisper hæc dicta sint.

Arist. 7. de nat.
animal. cap. 8.
& 10.
Gal. 15. de usu
partium.
Plin. lib. 7. na-
turalis historię
cap. 8.

Plin. ubi supra
cap. 9.

Infelices par-
tus qui,

Arist. 7. de nat.
anim. cap. 9.

Quæ foetus edi-
tionem promo-
ueant.

Gale. 5. aphor.
commen. 45.

Abortus cau-
sæ.

Hippocr. 5. 2.
aphor. text. 45.

H A V D aliter uentriculus quoque ingestis cibis (ut ostendimus) claudit inferius suum ipsius osculum, ac nihil egredi finit, priusquam absolute fuerit concoctum: si modo nihil aliud functionem intercidere cogat, quemadmodum in uero, foris corruptela. Fit enim in uentriculo pathos quodam,

M

dant,

dam, quod huic proportionē respondeat, corruptis in ipso cibis, aut mehercle simul atq; sumuntur, ita deprauatis, aut etiam adeo multis, ut ipsos ferre nequeat. ita fit, ut natantes in ipso, euomat, ad inferiora uerò declinantes, per inferiora quoq; deiciat. Quin sine cibis, insurgit se penumero uentriculi facultas ad uomitum, idq; ob prauam, uel bilem, uel pituitam, aut alium quempiam huiusmodi succum, aut sanie. Singulis enim animalis partibus, insita uis est, expellens id quod in ipsis præter naturam consistit: quemadmodum in proprijs super hac re libris demonstratum est. Quippe satis uidentur in præsentia, perspicuitatis gratia, huiusmodi facultatis opera ad memoriã reuocasse, tum ea quæ de utero, tum ea quæ de uentriculo dicta sunt.

APTISSIMA certe collatione uentericulum utero Galenus confert, quum eadem sit uentriculi in continendo, pellendoq; cibo, quæ utri in foetu actio. Nam utrobique ima instrumenti pars (quæ in uentriculo portonarium, in utero ceruix seu interius osculum dicitur) claudi adamusim uidetur, quo tempore familiaria sibi onera gestant. Absoluto uerò opere, utraq; ostia referantur, ut quod intro elaboratum est pellatur. Quin & præcoccum cibum, necdum congrua mora excoctum uenterculus non raro, uti foetum matrix sepe solet, ei cit, quum scilicet quis se multis intempestiue cibis expleuerit, aut uitio aliquo corruptis, ita, ut hos ferre uentriculi uis non possit: tumq; excretoria suo munere functa, illos aut uomitu, aut secessu expellit: ut proportionē quadam sibi hæc mutuo munia respondeant.

ET ENIM qualis est per uomitiones in uentriculo expultricis facultatis actio, eiusmodi etiam per tussēs, & in pectoris est, & in pulmonibus: neque enim ullum animal didicit aut nauseare, aut uomere, aut tussire. Quin complura animalia, ac homo quoque, dum à generatione inculcata sanitate degunt, multo subinde tempore, neque uomitionis, neque tussis experientiam habuerunt. Quod si causa molestiam afferens, aut uentriculi ostium, aut respirationis meatum obsederit, protinus animal uel uomitione, uel tussi uexabitur: ut enim inter parandum uterus, ita inter uomendum uenterculus mouetur. In tussi uerò alia ratio est: non possunt enim pulmones tam uehementi concitari motu, ut explodant id quod molestum est. Proinde inuenit natura auxilium, ab eximia quadam sapietia profectum. Inspiratio enim per asperas arterias externo aëre, quum ipsæ sint car-

Cap. 89.
notis
medicis.

tilagines,

Ventriculi ad
uteri collatio.

Dis. 2. p. 1.
Lib. 6. p. 1.

Lib. 6. cap. 9.

Cap. 9. p. 1.

Cap. 9. p. 1.

Cap. 9. p. 1.

Cap. 9. p. 1.

Cap. 9. p. 1.

tilagineæ, ac duræ, neque contrahi possint circa id quod in ipsis continetur, faberrimè machinata est uehementem hanc spiritus ad exteriora motionem, quam tussim nominant. Atq; huius generis est sternutamentum quoq; expellendo ea quæ in naribus retenta fuerunt, quæ & ipsæ, ut respiratio nis meatus essent, à natura inuētæ sunt. Nam spiritus uehementer admodum motus meatus ipsorū expurgat, tibicinū exemplo, tibias, fistulasq; purgantium. Igitur quæ sit mouendi ratio, ut hoc fiat, in sequentibus dilucide indicabimus. Aggrediamur uerò id, quod usum aliquem, ad ea quæ nobis proposita sunt, conferre possit, nempe quòd huiusmodi motus, nature sunt opera: annumerantur tamen symptomatis præter naturam, ob causas naturam ad huiusmodi motus cogentes. Porro in intestinis, utero, uesica (siue secundum naturam, siue præter naturam, quid expellatur) expultricis facultatis motus similes esse uidentur: quamobrem symptomata non ita manifeste distingui possunt. Atqui ea, quæ per tincefos, dysenterias, & leuitates intestinorum, itidem quæ per urinæ tum stillicidium, tum fluorem, excernuntur, symptomatis adnumeranda sunt. Quibus, si diligenter rem examinaueris, addes & flatum strepentem, & stridorem, & ructum, & murmurillum, atque alia huiusmodi: de quibus postea dicemus.

Tussis. Cap. 9. lib. 1.
Sternutamentum. 4. Cerebrum.
advent.

Cap. 7. lib. 4.
Cor. adhibetur.

POTENTIAM quandam cuiq; animalium parti esse à natura datam, quæ quod nocuum est pellant, quum hic appositis exemplis, tum in de Facultatibus naturalibus libris est abunde monstratum. Nam uti uentriculo, utroq; insita est uis qua superflua pellant (qua inquam ratione ad uomitiones uentriculus, ad menses purgandos uterus mouetur) sic sanè pulmonibus, & pectori persinalis quædam est concessa facultas. Eoq; quemadmodum uomitiones in uentriculo motus, sic in pulmonibus, idem tussis excitat, sed dissimili tamen modo. Nam uentriculus, uterusq; ad sua pellenda onera, ualido motu utuntur, ita, ut internæ eorum, & quæ ad inum attinent partes, planè inuertantur, & ad summa delectant. Sic certe uterus foetum, molam ue eieciurus, operari cōsuevit, ore nimirum ipsius ualde diducto, fundoq; unā ad os descendente, suppetias etiam ferentibus partibus his, quæ laterales totius instrumenti dicuntur: ad quem etiam modum uentriculus per uomitiones mouetur. Pulmones uerò, quoniam uehementi motu explodere nequeunt quod molestat, subsidium quoddam ei rei quam commodissimum natura machinata est, nempe uehementem quandam spiritus cum impetu eiectionis foras pulsionem, quam tussim nominamus: quo sanè motu ceu fulcimento quodam adiuti pulmones; noxia pellunt. Atq; his tantum motibus animans tum

Vide Aristot. 7.
de natur. anim.
cap. 9. & Gal. 3.
de facul. nat.

Tussis.

uti solet, quum causa quæpiam molestiam intulerit. Quæ etiam ratione ad sternutamentum mouetur, quum scilicet quod in naribus impactum est (respirationis utiq; meatibus, quæ semper libera esse oportet) foras ab irruente spiritu pellitur, ualide quidè agitante, meatumq; expurgante. Hæc uerò omnia naturæ quidam opera iure dici debent, quòd facultatum naturalium adminiculo fiant: sed ob id pathematis præter naturam aduenerantur, quòd causam intus læsuam functionum habeant, facultatem ad hos motus cogentem. Itaq; quæ in tinea, id est, desidendi immodica cupiditate, & dysenteria, & leuitate intestinorum, & urinae stillicidio (Græci σπαραγμῶν nominant) & quæ in urinae fluore (quam & ipsam διαήρτω uocant) quæ inquam per hæc pathemata excernuntur, morbosæ iure censentur, noxamq; homini inferentia, uti etiā & quæ per strepentem flatum, hoc est, spiritum infra per sedem cum sono eiectum, & ructum, & murmurillum emittuntur: Sunt enim cuncta in genere eorum quæ præter naturam. Ructum porro, spiritui supernè emissum, Murmurillum, spiritum intro fluctuantem nec emissum, dici omnes uolunt. Sed de his seq. lib. latius.

CAPVT IIII.

PORRO quòd ad uentriculum pertineat uomitus, manifestissimum est: quanquam nonnulli eum, non naturæ opus, sed symptoma esse dixerunt. Si uero tusses, sternutamentaq; species, manifestius erit hinc quoque tussis negotium. Sed sternutamenta non similiter uidentur esse præter naturam, at reuera & hæc, & tusses, & uomitiones, & alui fluores, & quicquid huiusmodi fuerit, ad illud symptomatum genus referri debent, in quibus causa præter naturam, ad huiusmodi functiones subeundas, naturam irritat. Sed neque eadem in omnibus est huius motionis species, neq; ab eadem prodit facultas. Nam quæ ab utero, uel intestinis, aut uentriculo, aut uesica excernuntur, ea à partibus circundantur, quæ quicquid in ipsis continetur, explodunt, haud aliter quàm manus, quum exprimere quidpiam conantur: facultas autem hunc motum efficiens, ex naturalium numero una est. Quum uerò in asperis arterijs corpusculum aliquod continetur, ipsæ, ut potè duræ & cartilagineæ, circa id quod infestat, contrahi non possunt. Proinde natura uehementer mouendo spiritum ad exteriora tussim mouet. Hanc eadem efficiunt instrumenta, quibus uehementes perficiuntur respirationes, quas exufflationes nominamus. ut tussis nihil aliud sit, quàm uehementissima efflatio, qua plurimus spiritus celerrime foras erumpens, impetu suo extrahit, exploditq; excrementa, meatum ipsius obstruentia: adeò ut si prima exspiratio non possit ea quæ molesta

Streps flatus.
Ructus.
Murmurillum.

Exufflatio.

Cap. 7. lib. 5. de
apert.

molesta sunt, excutere, non grauetur, & iterum, & tertio, in ipsa irruere: atq; magna ex parte sortitur effectus, præsertim si & spiritus impetuose feratur, & ea quæ obstruunt, facile possint expelli. Sunt ad hoc idonea, quorum neq; aquosa, neq; lenta sit essentia. Nam aquosa ob tenuitatem difficilius potius à spiritu, quàm ultra feratur: lenta uero adeo inheret arteriæ, ut ab ea solui uix possit. Igitur spiritus, si quando cum huiusmodi pugnauerit humoribus, sæpenumero magna uiolentia in ipsos irruit. Atq; uehementissimæ tusses, & quæ ualidissimis uiribus indigent, ab huiusmodi causis oriuntur: magisq; euellunt humores, qui in arterijs contenti difficulter soluantur, eijciunturq;.

H O C capite symptomatum eorum omnium ratio redditur, quæ causam præter naturam habent, facultatem ad excretionem irritantem, offensa cuiusvis horum natura, & quo perficiantur motu, & cuius facultatis adminiculo fiant, non neglecta interim singulorum à singulis differentia. Ea porro symptomata sunt, tussis, sternutamentum, uomitus, alui fluor, & eius generis cætera, de quibus hoc loco tractatur. Sunt nempe ex eo symptomatum genere uniuersa, in quibus morbifica causa expultricem potentia ad excretionem proritat. Tussim namq; uel lentius, crassiusq; humor, uel tenuis & aquosus, uel siccitas multa, uel aliud quippiam pulmonibus negotium faciens irritat. Sic & sternutamentum, acre quodpiam excrementum, uel crassum & obstruens, mouere solet, naresq; ad excretionem ualido motu tentare: uomitus etiam, uel mordax bilis, uel pituita crassa, uel cibi multi, aut in uentriculo uitiati, aut quippiam tale, ciere consueuerunt, sicuti etiam uentris fluxum, quum ad ima huiusmodi descenderint. Verum in his omnibus nec eadem est motionis, qua utuntur species, nec ab eadem omnino facultate cuncta perficiuntur. Siquidem quæ ab utero, intestinis, uentriculo, uel sicq; expelluntur, longe dissimili ratione ab ijs quæ in pectore, pulmonibusq; continentur excerni uidemus, quod ea à partibus membri ueluti comprehensa foras explodi contingat, hanc utique explosionem iuuantibus circumstantibus partibus, quæ instar manus, contentum excrementum quasi compriment, eosq; compressu foras pellunt: uti in dysenterijs, tinesim, uomitibus uidere licet. Exploduntur uero facultatis expultricis opera quæ ex naturalium numero una est. In pulmonibus uero, & pectore (si quid ex ijs educendum sit) longe dissimilis est ratio. Quum enim in asperis arterijs excrementum quodpiam constiterit, quod pelli foras oporteat, ipsaq; (utpote dura, & ad colligendum sese ineptissime) minime contrahi possint, eo certe factum est, ut ualido quodam motu natura id perficere excogitarit: quem & ipsum tussim nuncupari uolunt. Quæ sanè nihil est aliud, quàm uehementissima quædam spiritus efflatio, qua uiolento ductu, seu potius tractu, plurimus celerrime foras erumpens secum impetu suo explodit excrementa respirationis meatum obstruentia. Quæ &

Tussis causæ.

Sternutamenti causæ.

Vomitus causæ.

Tussis.

Difficilis tussis
causa.

Gal. lib. de Mo
tu musculorum.

lib. 1.

loc. 1.

sub fin.

ipsa si uel nimium tenuia, uel crassa & uehementer impacta fuerint, uehementissimos item excitant motus, à quibus ualida difficilesq; tussés oriuntur. Tenuem namq; & fluxibilem humorem spiritus intercludens, prorsusq; diuidens, in pulmones elisum remeare facit: crassum uero, & lentum, utpote uehementer impactum, attollere nequit. Quæ quum non nisi summa ui, ualidoq; impulsu perfici possint, eoq; à uoluntatis imperio procedente (musculis scilicet pectoris, & uentris hanc functionem haud parum iuuantibus) tussés difficiles tum maxime nasci oportet. Atq; hinc liquidò constat facultatem hanc quæ motum hunc operetur, ad animam, non ad naturam pertinere, ut quæ musculorum adminiculo functionem suam obeat: quæ ratione animalis dici secundum Galenum meretur.

I A M sternutamenta ualidiorem quàm tussis habent spiritus impetum, sed aliam habent generationis suæ causam, quippe non ob ea quæ asperis arterijs, sed naribus molesta sunt, spiritus uiolenter emittitur: cum quo ex prioribus quoq; cerebri uentriculis, non nihil emitti solet. Proinde tussis capiti nihil conducit, sternutamēta uerò, nisi ob distillationem euenerint, haud mediocre præsidium afferūt capiti uaporibus oppleto. Neq; mirum uideri debet, spiritum unico impetu, & ex pulmone, & ex capite mitti. Etenim in tractatu de Musculis indicauimus, cerebrū thoraci principium motionis transmittere: à thorace uerò distinguī, cōtrahiq; pulmones. Quum igitur insurgit, ut ea quæ nares infestant expellat, utroq; utitur expirationis meatu: altero quidē, quem ipsum per se fecit: altero uerò neruis, ueluti longis quibusdam manibus, in thoracem demissis. per hos enim illū contrahit: per ossa uero quæ à percolādī officio Ethmoidea uocantur, ipsum uaporantem emittit spiritū. Atq; hæc sunt facultatis à uoluntatis imperio pendētis, symptomata. uomitus uerò, quanquam illis proportionē quadam respondeat, ad naturalem refertur facultatem: ut uomitū autem nausea, ita tussim screatio præcedit. Atq; ut nonnulli nausea affecti, non uomuerūt, ita screantibus quibusdam, non sequuta est tussis, idēq; ob causæ exiguitatem. Nam interdum ob paucillam gutturis asperitatem, interdū ob tenuem quendam, ac omnino paucū humorem, screatio excitatur. Quicquid enim spiritum interceperit, id semper tussī rejicere oportet, siue id humor fuerit à capite defluēs, ut in distillationibus, siue aliquid in asperis arterijs coaceruatum, ut in peripneumonia, pleuritide, & in conuexarum iocinoris partiū phlegmone,

gmone,

Cōm. 13. lib. 6.
apoz.

lib. 2. Sternutamen
progms. ta capiti præ
apoz. sidium affer
49. re.

Ethmoidea
ossa.

Cap. 99. aut.
medic.

Cap. 6. lib. 4.
loc. apoz.

gmonē, aut in gutturis ipsius asperitatibus. Præterea deſtil-
lationibus in capite deriuatis, proportionē respondent, ea
quæ inter bibendum, aut edendū gutturi illabuntur. Eſt &
aliud tuſſis genus quod ad instrumentorū reſpirationi ſer-
uientium intemperiem reſertur. Id in primis conſideraues
runt uiri ex Pneumatica ſecta probatiſſimi, è quorū nume-
ro, Athenæus quoq; cēſetur. Verum qua neceſſitate intem-
peries tuſſim excitet, aliqui eorū ne uno quidē uerbo dice-
re aggreſſi ſunt, alij offendere ſeipſum aiunt ſpiritū, alij ob-
ſcurioribus etiamnum uerbis garriētes, aliquid ſeſe dixiſſe
arbitrantur. ob id tamen haudquaquam reprehendendi ſunt
uiri huius rei cauſam ignorantes, quin potius laudandi ui-
dentur, ut qui ſuo ipſorum ſtudio dignam inuenerint quæ-
ſtionem. Igitur id genus tuſſis fit reſrigeratis reſpirationis
instrumentis. Sed ita affecti, nihil inter tuſſiendū expuunt:
neq; uiolenta tuſſis, neque coacta, ſed adeo exigua eſt, ut &
ſupprimi, & ne eueniat, prohiberi poſſit, idq; uel in totum,
uel magna ex parte. Atqui uehemētē tuſſim, ſpiritus de-
tentus non uincit. Iam quæ res ſit ſpiritus detentio, in alijs
ſubinde libris indicauimus. Neq; ſolum pro tempore, & de
repente, ſpiritus retentus, tuſſim ab intemperie pendentem
fieri prohibet, uerum etiam (niſi magna admodum fuerit)
eam curare poteſt. Augetur enim in instrumentis reſpira-
tionis calor, ob cohibitam reſpirationē: ſpiritusq; ſub tho-
race uiolenter oppreſſus, in omnes arctos meatus penetrat.
Atq; hæc utraq; dum ſiunt, leuigant omnia, & ad tempera-
menti æquabilitatem perducunt.

Tussis ab in-
temperie.

Lib. 3. Familat.
Lucas.

Q V O D facit tussis pulmonibus, pectoriq; , hoc sternutamentum naribus, & cerebro. Nam ut tussi illa uitio leuantur, sic sternutamentis nares cerebrumq;. Sed aliam tamen sternutamenta sue generationis causam habent, nempe eam que naribus molestiam aliquam intulerit, uti tussis eam que pulmonibus negotium fecerit: ualidiorq; facultas per sternutationes, quam tussis utitur motu, quod angustior sit meatus quo foras expelli excrementum debet. Vnde ob impetum uim, non ea tantum que naribus molesta sunt, sed etiam que secundum primos cerebri uentres redundant, expelli solent, eoq; sternutamenta (que modo non à destillationibus proueniant) cerebrum, caputq; nire iuuant, uapores utiq; discutiendo, obstructionemq; eximendo. Ac ne caput quidem solum inuare, sed & uterum multis hisq; prauis affectibus tentatum, leuare saepe solent, quum & secundas ex eo pellant, & ad demortuum excernendum fortum maxime cogant, si modo Hippocrati fides habenda, atq; Gal. Mirum uero ne-

mini ui

Cerebrum fieri
nutamentis iu-
uari.
Vtrum sternu-
tamētis iuuari.
Hippo.& Gal.
5. Aphorif. te-
xtu. 49.

Tussis tria ge-
nera.

Hipp. 1. Apho-
textu 24.

mini uideri debet, eodem spiritus tractu caput quidem per sternutamenta, per
tusses pulmonem, pectusq; purgari. Nam quum cerebrum thoraci spiritum ani-
malem neruorum adminiculo mittat, thorax uero motus pulmones exagitet,
eo fit, ut spiritum ualide agitante, & nares, & pulmones ipsi ab eo quod ledit
expurgentur, uti lib. de Musculorum motu latius habetur, & hic rursus copen-
dio explicat Galenus. Quae autē tussim excitent, & quibus in morbis per tusses
noxia pellantur, planum suo cōtextu Galenus hic facit. Tria uerò esse tussis ge-
nera quae hic enumerantur, illuc certe à nobis prætermittendum non est, Vnum
quidem, quum ab interiorum affectibus (eorum præsertim quae respirationi ser-
uiunt) spiritus intercipitur, cuius occasione tussis necessariò excitatur, uti in
pleuritide, peripneumonia, iecoris inflammatione, quae secundum illius gibbam
consistit, euenire uidemus: Alterum, quum destillatione nocens humor a capite
in asperas arterias labitur: tum enim ad tussim proripari animal est necesse, quò
quae obstruunt eximantur: Tertium, quum ob intemperiem instrumentorum re-
spirationi seruientium idem excitatur pathema: quod maxime fit refrigeratio-
ne ijs partibus accedente. Nam frigida (si quid Hippocrati credimus) pectori
sunt inimica, tusses mouentia, & destillationes. Verum qui nuda qualitate affi-
ciuntur, hoc est sola frigiditate, nullo comitante humore, ij & pauca excreant,
& modicè tussiuunt, quòd non multam ledens causa inferat noxam. Ea autem
tussis ita curationi cedit, ut sola saepe spiritus contentione sanari possit, califi-
etis utiq; abunde spirationis instrumentis, ab actaq; frigida intemperie, noxam,
tussimq; inferente.

S E D cur per inaequales intemperies tussis excitetur (id enim
dicebam non satis à Pneumaticis Medicis explicatū) equi-
dem explicare tētabo, à rei ipsius essentia sumpto exordio:
ita enim decet eos, qui cum demonstratione quidpiam di-
cūtur sunt. Igitur intemperies interdum simplici qualitate
constat, quum corpora uel calidiora, uel frigidiora, uel ar-
diora, uel humidiora fuerint, aut per coniugationem quan-
dam ita afficiuntur. Interdum præter huiusmodi qualitates
dispergitur in ipsis, ueluti ros, id quod intemperatum est.
Quòd aequalis autē intemperies nullo penitus dolore cru-
ciet, & per heclicas febres declaratur, & per complures fri-
gidos affectus, ubi aequaliter particulas quasdam occupant:
quippe huiusmodi intemperies cuilibet ita affecto, fit uelu-
ti acquisiticia quædam natura. At nullū corpus à sua ipsius
natura infestatur. Nam (ut Hippocrates ait) ij quorum na-
tura mutatur, corrūpiturq; dolore afficiuntur, non quorum
iam mutata, aut corrupta est. Tunc enim corpora dolent,
quum & mutantur, & à sua natura recedunt, quemadmo-
dum superiore quoq; libro demonstratum est.

Inaequalis

Lib. 2. A rei essetia
de year. sumendū ex-
Hippoc. 1. ordium.
Galen. 1. Intemperies
Galen. 1. simplex, &
cum substan-
tie affluxu.

Lib. de Inaequal.
Inaequalis.

Cap. 8. Lib. 4.
de afflu. Lib. 1.

Lib. de Loc. in Gen.
Quādo cor-
pora dolent.
Cap. 6.

INAEQUALIS intemperies quid sit, libro ad id dicato exacte docuit Galenus. Est autem ea quæ non omnibus ex æquo intemperati corporis partibus inest. Nam quæ æqualiter totum corpus in suam ipsius naturam deduxit, eam equalis dici meruit. Cur uero per inæquales has intemperaturas tussis excitetur, id cum primis cognitu, & animaduersione dignissimū esse puto. Quod explicare ingressus Galenus, ab rei propositæ naturæ dicendi initium sumit: quod ita decere eos arbitratur, qui demonstratiua methodo rei cuiuspiam rationem, naturamq; sunt explicaturi: & merito quidem. Nam quum demonstratio omnis ex necessarijs constet, planeq; ex ijs quæ rei quam demonstramus necessario insunt (ut summus Philosophorū Aristoteles censuit) à rei omnino essentia quippiam demonstrare uolentibus auspicari oportere consequens quidem est. si enim hominem animal esse demonstrare proposuero, ab animalis naturæ demonstrationis initium sumam: hoc pacto, Omne sensu præditum animal est homo sensu præditus, igitur homo animal est: quod ad demonstrandum assumptum erat. Quæ in ratiocinatione liquido constat, demonstrationis initium ab eo sumptum esse, quod rei demonstrandæ per se, & necessario inerat, nempe ab eo, quod est sensu præditum esse, quæ animalis propria est essentia: quum definiatur animal esse substantia quedam sensu prædita. uerissimum igitur erit à rei essentia perpetuò inchoandum esse ijs, qui cum demonstratione quippiam sunt dicturi. Quod & hic facit consultò Galenus, demonstrans inæquales intemperies ob id tussim excitare, quod molestiæ sensum quibus inciderint corporibus inferant, ob idq; mutare, alterare, & corrumpere etiam possint: quæ propria, & uera est inæqualis intemperaturæ essentia, scilicet dolorem molestiamq; inferre, uti ex Hippocrate lib. de Hominis natura, & Galeno in libro de inæquali intemperatura probari apertissime potest. inæqualis igitur intemperies, alia nuda, & simplici qualitate constat (quam Neoterici immaterialem nuncupant) alia, præter qualitatem qua afficit, confluentem habet humorem, ob idq; materialem dici uoluerūt. Omnis uero talis, corpus afficit, & in suam ipsius naturam alterando immutat. proinde quum hæc nondum corpori familiaris facta sit, sed quæ immutat contraria, fit omnino, ut & dolorem, & tussis excitet, idq; præsertim, si respirationis membra contingat. Nam contraria, & insueta qualitate affecta membra à sua ipsorum natura recedunt, inq; contrarium habitum dum mutantur, offensionem sentiunt: quum, iuxta Hippocratis sententiam, ij quorum natura mutatur, corrumpiturq; id est, quorum pars in contrarium statum uersa est, pars adhuc manet, non quorum iam in totum mutatio facta est, ij inquam & dolent & afficiuntur. Quæ causa est cur per heclicas febres dolor non sentitur, quod equalis iam sit in toto intemperies introducta, neq; quicquam est à quo dolor inferri possit, quum ita toti corpori familiaris sit facta, ut altera quedam, & consuetudinaria penè natura reputari merito possit, omnibus nimirum animantis partibus ad unam qualitatem conuersis. Nihil autem à sua ipsius natura pati posse, uel à seipso potius, cum ab Hippocrate, tum ab Aristotele ipso exacte monstratum est. Proinde quum alteratione, & affectu corporis inmutatione inæqualis intemperies lædat, tantam esse eius noxam

N oportet,

Inæqualis intemperies quid sit & equalis.

Arce essentia inchoandum.

Aristotel. 1. poster. cap. 5. 6. 7.

Demonstrationis initium unde petendum.

Inæqualis intemperaturæ ratio.

Inæqualis intemperies quando tussim excitet.

Dolorem in heclicas febribus non sentiri.

Hippocrates lib. de humana natura. Aristoteles 9. metaph. ca. 1.

oportet, quanta fuerit eius in ledendo potestas: quæ & ipsa pro intemperaturæ magnitudine, alia atque alia erit. Doloris autem essentiam, à propria natura uehementem quendam recessum esse, superiore libro capite 6. monstratum.

CAPVT V.

IGITVR cum in corpore quopiam sentiēdi uī prædīto, inæqualis suboritur intemperies, quanta fuerit intemperantiæ magnitudo, tanta etiam erit molestia. Quo fit ut in acutissimis, ualidissimisque febribus, so-

lidæ animalis particulæ doleant, dum à calore præter naturam transmutantur, alteranturq;. Quin incipientibus morbis, antequam febris appareat, plurimi popularium inæqualitatem quandam sentiunt nonnunquam per uniuersam corporis molem. sed qualis ea sit, enarrare non possunt. Ego uero pro miraculo ducam, si quis in his libris uersatus tantam possit iactare felicitatem, ut nunquam fuerit huiusmodi symptomate correptus. Nam in intima uniuersi corporis mole, rei cuiusdam à nostra natura alienæ, ac uelut inspersæ sensus oritur, ut putetur, id quod sparsum est, interim subcalidum quidpiam esse, interim erodens citra calfactionem, interdum utroq; modo affectum, aut præter hæc, omnes carnes uideantur sensim distendi: ac omnibus huiusmodi symptomatis laborantes, & inæqualitatem quandam sentire se aiunt, & pandiculantur, omnesq; partes distendunt, idq; à naturali quodam impetu, cuiusmodi nuper diximus omnibus animalis partibus à natura datum, quo seruantur, permanerentq;. Distendunt uero maxime à somno experientes, ut potè uaporantia excrementa in carnibus sentientes, tum ob congesti cibi concoctionem, tum ob huiusmodi motionum quietem. Atq; hoc etiam minimi quoq; puerorum habent, quamuis à nullo præceptore edocti, quippe natura ad huiusmodi motum excitat animalia, uaporantibus excrementis spiracula fabricans.

QVVM de inæquali intēperie proxime sit locutus Galenus, in eam, quæ de dolore est, tractationem, ipsa argumenti affinitate descendit, quum sit nimirum inæqualis ipsa intemperies, si uehēns sit, illatiua doloris. Quæ certe causa est, quod per acutissimas febres, solide animalis partes ingenti crucientur dolore, dum scilicet à calore præter naturā insigniter aucto, multumq; à propria languentis natura dissimili facto, alteratur, euertiturq; ipsa. uerū etsi uehēns hæc alteratio dolorē parit, inæqualis tamē quispīa in nobis per morborū initia sensus oritur,

Inæqualitas.

Cur per acutissimas febres doceamus,

part. 5. lib. 6.
apud. apud. 1. et

2.

Lafitudo.
Labor.

Hippo. 2. aph.
textu 5.
Inæqualitas.

Gal. 1. de loc.
affe.

Hippo. 5. aph.
textu 20. & 3.
aphor. textu 5.
Gal. 4. de simp-
pli. facult. cap. 1.
& 2. de loc. aff.

Pandiculatio-
nē à Somno ex-
citari, & cur id
fiat.

oritur, qui non dolorē quidem ipse, sed inexplicabilē quandam à naturali statu alterationē infert: quam nos inæqualitatē, lucidioris doctrinæ gratia, lafitudinē, & laborem Hippocratico more recte nuncupabimus. De quo & ipso labore, si spontinus sit, morbos prænuntiare, uerissime ab Hippocrate dictū est. *Κόπον ἀνθρώπου, ὅταν νοσήσῃ, ἰδίον ἐστὶν, ὃν οὐκ ἔστιν ἄλλος*. Id est, spontaneæ lafitudinis morbos prænu-
tiantem porrò hanc ita qui non ineptē definire possit, ut esse dicat, molestia cuiuspiam rei in nobis sensum, quo à nostra ipsorum natura auersos esse coniicere possumus. Nam tum quidpiam in corpore sentimus à nobis prorsus alienū, quod tamē quale sit haud quaquā satis exprimere possumus, interdum namq; subcalidum quod molestat, nōnunquam acre, & mordens citra calfactionē, sepe uero etiā caloris, et erosionis sensum percipimus. Nec mirū uideri debet rosonis sensum quandoq; citra calfactionē sentiri: nā etsi quodcūq; rodere potest, calide secundū plurimū naturæ statuatur, interdū tamē ab mordentibus quidē, sed non usq; calidis succis huiusmodi rosonis sensus prouenit, uti ab atra bile, & quodā pituitæ genere, quā Praxagoras uitreā nuncupauit: à quibus sanē ingens quidā rosonis sensus citra calfactionē infertur: uti in seipso Galenus, dum præ doloris magnitudine inum sibi uentrē quasi terebro perforari putaret, experimēto didicit. Quin & huiusmodi rosonis sensus ijs itidem accidere solet, idq; citra calfactionē, qui per niuosa, & frigoribus obsita loca diu ambulauerūt. Frigidum namq; uti & calidū mordax etiam esse solet, si modo Hippocrati atq; Galeno fides habenda. Hoc uero omnes qui huiusmodi pathematisprehenduntur, consisteri solent, inæqualitatē se quandam sentire, ob idq; facultatis expultricis impetu, naturali quodā motu ad hæc expellenda, quæ corpori molestiā inferūt, insurgētis, & pandiculantur, & partes omnes distendunt, præcipuē uero à somno: quod contractus per somnos in uiscera calor, redundantia intus excrementa ad musculos regerat. Vnde multā in ijs alium excrementorū per id tempus copiam aceruari consequens quidem est, uaporofo utiq; ex residuo alimenti in eas partes translato. Quo fit, ut experrecti plenitudinem sentientes, eam à se excutere pandiculatione contendant: & quo maior hæc fuerit excrementorum in carnis partibus congestio, eò ualidiore excitari pandiculationē oportere, uero similitudinē certe est. Cuius occasione fit, ut in pueris, qui & natiuo calore, & facultatū naturalium præstantia pollent, multā à somno contingat pandiculatio, quod & excrementis abundant, & facultas in eis expultrix ualida sit. Non solum autem pandiculatio in recte ualentibus, sed & in lafitudinum aliquibus accidere consuevit, nimirum in tensiua & ulcerosa, quod sic affecti excrementorum molem, euaporantemq; spiritum multum eo motu à se abigere tentent. Non sic omnino in phlegmonosa, quod altius iam descēderit noxius humor, quodq; crassior sit, quam ut pandiculatione excerni possit.

P O R R O huius molesti sensus altera species est in laboriosis affectionibus, siue is post labores, siue sponte eueniat. Triplex autem in lafitudine fit sensus: uidetur enim corpus uel fractum, uel contusum, uel ultro citroq; distentū, aut cum mo-

N 2

uatur

Lib. 4. sanitat.
tund. et som. 5.
Lib. 2. apor.

uetur, plurimis ueluti ulceribus cōspersum. Igitur quū tendi uidetur corporis moles, idq; citra exercitationē, affectus huiusmodi nominatur lassitudo tentionis spōtanea: euenit autē potissimū ob multitudinē cōtinentes partes distendentē, ut ab ipsis cōtineri nō possit. Quū uero ulcerū sensus per corpus trāscurrere uidetur, id uero motis accidit magis, q̄ quiescentibus, nisi admodū magna fuerit lassitudo: ac putant ita affecti se pungi perinde, ac si cōplures sint ipsis acus infixæ: nam à rodente humore hoc symptoma nascitur. Per tertium uero lassitudinis genus, quo aiunt ossiū se fatigatione detineri, ne minimū quidem motū laborantes tolerare possunt, manifestusq; in ipsis est caloris sensus, neq; non mordicationis, tentionisq;: quippe magna uitiatorū humorū copīa per totum animalis corpus transmittitur. sed ita affectorū nullus pandiculari tentat: nam omnē motū formidant. Per reliquas duas lassitudines, quarū alterā Vlcerosam, alterā Intentricē uocare consueuerūt, huiusmodi quoq; motus fieri uidetur, quum uel exiguæ omnino fuerint, aut ob extremēta, flatus, uaporisq; naturā seruantia, exortæ. Itaq; ulcerosa lassitudo, quum maior fuerit, ipsa quoq; quominus moueantur laborantes, prohibet, uerū perinde quasi ab ulcere corpus, & dolore afficietur, & horret, ac proxime accidit (si hoc symptoma increuerit) ad horrois affectum: quippe per hunc horrent laborantes, priusquam moueantur.

VNIVERSAM de lassitudinum differentijs narrationem ingressus, ea quā potest exactissime de integro rexit Galenus, quæ aliās ab ipsomet tradita sunt, nempe libris de Sani. tu. et Lib. de plenitudine, et 2. Aphoris. com. 3. pluriesq; alibi, omnium nunc lassitudinū enarrata natura, causis, indicijs, ac curatione. Triplicē igitur in lassitudinibus fieri in nobis sensum deprehēdimus, nempe uel tentionis, uel confractionis, uel deniq; ulceris, ut ciatis locis apertissime Galenus. Tētionis sensum rē sua facit, confractionis phlegmonosa, ulceris, ea quæ ab ipso denominationē sumit: quæ potissime sunt lassitudinū differētiæ. tensua uero copiosam perpetuū humorum in corpore molem indicat: aliter enim nisi à multitudine, tendi mēbra nō posse uidētur, præsertim recte adhuc ualente corpore. Nam si adhuc functionibus obeundis ualeat, et distentione prematur, humorū multitudinis certū haberi indicium debet. sic enim lib. de plenitudine Galenus, Plenitudinis, inquit, indicia sunt, uasorum distentio, tum rubor, totiusq; corporis grauitas, postremo mouendis atq; extendendis membris pigritia. Hanc porro efficiunt ociosa uitæ prioris ratio, ex liberaliore cibo, potiusq; tum et conuulsarum excretionum retentione nata. Ea uero quæ confractionis, fatigationisq;

Plenitudinis
indicia,

nisq; cuiusdam sensum facit, maius iam malū, præsensq; quoddam febricitationis periculum portendit: quod non iusto copiosiores tantum, sed & calidiores iam facti sint succi, cuius occasione cal fieri musculos, nedum attolli, in sic affectis uī demus: uti pulchrè Galenus 3. de Sani. tu. comprobat. Quamobrem quum & multi, & ualde calidi succi in uniuersum iam corporis habitum sint diffusi, nec effluxus præ humorum copia, & meatuum obstructione pateat, ingens à putredine subest metus. Vnde propter superflui redundantiam in his uacuatione auferre oportet, ne in id quod maxime metuinus, incidant: id uero sanguinis misfione perquam commode facimus: quæ doctæ Galeni, Aëtij, Pauli in ea re est sententia. Vlcerosa, punctiōem quasi quandam motis, non item quiescentibus adfert: estq; perpetuū uitiosū (ut ait Galenus) humoris soboles, acrium nimirum, & biliosorum succorum copiam indicans. Curatur uero biliosorum uacuatione medicamento facta, uti 4. de Sani. tu. à Galeno methodus traditur exacta.

Gal. ubi supra.
Aëtius lib. 4.
Paulus lib. 2.
pi. 10.

AC quæadmodum quum ulcerosus sit sensus, horrent ubi mouetur, magisq; si ualidior fuerit motus, ita horrore affectus, ubi motus accesserit, rigorem inducit. Atqui hæc omnia a mordacibus oriuntur excrementis. Differunt uero inter se, tum excrementorum multitudine, tum motu, tum etiā, quod alia magis, alia minus erodunt: Præterea, quod laborantium corporum, alia suapte natura nō ita facile afficiuntur, alia sunt imbecilla, alia facile sentiunt, alia hebetiori sunt sensu. Corpus enim quod & facile sentit, & imbecillum est, à causa perquam exigua molestiam percipit: robustum autem, & quod hebetiori præditum est, nisi magna fuerit causa, ab huiusmodi symptomate non infestatur. At fortasse non in ijs modo, uerum etiam in eo, quod causa uel mouetur, uel non mouetur, aut ubi mouetur, in eo quod uel citius, uel tardius mouetur, plurima deprehenditur in symptomatis differentia. Ac mihi quidem ita uidetur. Præterea in eo quod idem homo, dum quiescit, solam interdum inæqualitatem sentit: dum mouetur, horrorem: dum uero exercitatur, rigorem. Quamobrem sic affectis consulunt Medici, ipsa experientia docti, ut ab omni motu sese abstineant.

6. symptom. Parisian
prof. lib. 10.

QVI ulcerosa lassitudine tenentur, horrent si moueantur, quod paratam habeant horrore causam, nempe acrium humorum copiam. Sed horrent ipsi quidem, ubi exiguus, nec cum impetu, factus fuerit motus. Qui si uehementior fiat, plusculum utiq; agitat calidis succis, eoq; motu acutioribus redditus, rigorem certe in sic affectis pariet. Rigoris nempe horrore: eadem quadatenus est causa, acrium nimirum excrementorum per membra concitator motus, uti 2. de Crisib. & 2. ite de diff. feb. plenè traditur. Sed eo ambo ij motus differunt, quod horrore rigore

Rigor & horrore
causa, &
quo differant.

mitior sit: quæ horrorem parit causa, ea item et mitior, in rigore uehementiora omnia. Quin et ex uaria laborantium natura fit, ut alij aliàs magis his pathematis infisterentur: quod bellissime suo contextu nos docet Galenus. Sed et huius dissimilitudinis aliam etiam docti asserunt rationem, nempe causam ipsam pro sui uario motu cito tardo uel uehementi, aut remisso, pro ipsius copia, aut paucitate, pro tenuitate demum, uel crassitie plurimam in praefatis symptomatis facere diuersitatem. Proinde quiescente sic affectio corpore, inaequalitas primum, commoto horror, exercitato autem rigor sentitur. Symptomatum porro horum curatio, acrium est humorum uacuatio, moderatamque quies. Nam his auxilijs excrementorum acrium per sententia membra impetus coercetur, et acrimonia retunditur, et labor, defatigatioque ipsius symptomatis perpetuo comes, leuatur.

Vicerossae lassitudinis curatio.

S I C etiam ex his, qui cruditatibus abundabant, nouimus quosdam, dum quiescerent, nihil perpeti: dum uero uel balneis, uel soli se exponerent, horrere: idque multo magis, si exercitarentur. Nam & sol, & balneum, & exercitatio, ad motum excitant excrementa, alioqui quiescentia, quemadmodum & ex animi affectibus ira.

Gale. 4. de sanit. et 7. metho.

Quæ, excrementa irritant.

Celsus lib. 1. ca. pi. 2.

Q U I cruditatibus abundant, quiescentes nihil quidem patiuntur, quod quiete crudi humores concoqui, non irritari soleant: quæ docta Galeni est sententia: uerum iidem si moueantur, uel balneo, soli uel se exponant, protinus horrore tentari solent: quod hæc nempe exercitium, Sol, balneum, excrementa mouere, et irritare soleant: exercitium quidem agitando, balneum fundendo, et incoctos succos in uiscera trahendo, Sol calfaciendo, subindeque noxiam motionem in humoribus promouendo: unde sæpenumero distentiones, inflationes, murmurillaque procreantur. Quod ne fiat, prudenter Celsus his qui crudis abundant, quietem, somnumque, cruditatis praesidia optima consuluit. Quamobrem qui non concoxit ex toto, concolescere, ac neque labori se, neque exercitationi, neque negotio credere debet, ne scilicet crudis agitatis succis, et in uiscera praepropere raptis, obstructions, putredinesque sequantur.

P O R R O à seipsis ad motum insurgunt excrementa, si uel calescant, uel extenuentur, uel in spiritum degenerent. Neque mirum uideri debet, ea minus corpus infestare dum quiescunt, dum uero mouentur, & plurimum ledere, & concutiendo, horrorem, rigorem, & febrim inducere. Etenim dura corpuscula, quæ oculis extrinsecus incidunt, si clausis genis particula quiesuerit, aut parum omnino, aut nihil molestiae inferunt: si uero moueatur, intolerabili dolore cruciant. Verum citra exemplum ex ipsa rerum natura facile deprehenditur, causam motam quiescente esse molestiorē, praesertim quum

per

per sensibilia corpora defertur, ueluti nūc nobis propositum est. Quippe non de succis qui per uenas, aut arterias fluunt, sermo est, sed de his, qui & in carne, & in uniuerso corporis habitu continentur. Quum igitur quidpiam per hæc transiens, uiolenter fertur ad cutem, in ipso per carnem cutemq; transitu, necesse est, ut & simulet, & pungat, & diuidat, & uulneret eas partes omnes quibus obuium fuerit.

QVI per balneum, solem, exercitationem, in humoribus excitantur motus, à præincipientibus, externisq; causis originem ducunt: qui uero à semetipsis in se alteratis insurgunt, corporeis causis attribui iure debent. À seipsis autem alterantur, uel supramodò calfactis, quod per febres, & inflammationes usu uenire solet: uel immodicè extenuatis, uti in tabe, phthisiq; & siccantibus omnino affectibus: uel deniq; in spiritu uersis, quod in hippocundiaca uocata melancholia, in tympanite, & palpitatione, cæterisq; à flatuoso spiritu prodeuntibus pathematibus accidere consuevit. Ob id uero minorem quiescētia excrementi molestiam, mota, maiorem inferre solent, quod motus agitationem, quies doloris carentiam, & leuamen pariat. Causa enim morbifica omnis, mota, quam quiescens est multò molestior, ratione efficaciter id demonstrante, experimentoq; confirmante. Est autem ratio hæc, quod excrementum omne quiescens, cōsuetudine quadam familiare membro fieri nititur. Vnde assuefactum membrum nullam prorsus ab eo, aut certe quā minimam molestiam percipit: à simili namq; (ut Aristoteles tradit) nihil patitur. Simile autem quadantenus membro, excrementū in eo quiescens per assuetudinem efficitur, quum sit consuetudo ueluti adsciticia quædam natura, uel Galeni testimonio: motum uero & agitatū, in partesq; sanas impetu latum, illas afficit, & pro sui ratione in contrarium quendam statum immutat: tumq; non sanas tantum partes, sed & eas quibus per quietem familiare factum erat, fatigatione, & alteratione evertit. Vnde in illis etiam moto excremento dolor creatur, natiua scilicet mutata tēperie, uel unitate soluta: quod plerumq; uel ab excrementi copia, uel erosione, uel mala altera quapiam qualitate fieri cōsuevit: quæ paulò post omnia exemplis appositisimis confirmabit Galenus.

Causa morbifica mota quam quiescens deterior.

Aris. i. de generatione, cap. 7.

Galen. 1. de tempera.

QVOD omnis autem causa mordax, motaq; siue frigidissima fuerit, siue calidissima, animati & horrorem, & rigorem inducat, in primis ex huiusmodi argumentis colligere licet. Si sano corpori aquam feruentem de repente infundas, aut igneas scintillas incutias, protinus horridum euadet. Quin adhibito interdum adurente medicamento, quod ulcus exci-

Lib. 1. ad Cæciliam.
Cap. 5. et 2b.
2. Crisostomus Cap. 3.

tare possit, aliqui in primis quidem horrore, deinde rigore, postremo febre afficiuntur. Etenim tertianæ febres, ut omnium maximè biliosæ calidæq; sunt, ita præ cæteris maximè horrorem

Hippo. 4. de
phorismorū.
textu 38.

Rigor quan-
doq; signum
et sympto-
ma.

Cap. 3. lib. 2.
respon.

Lib. de febrib.

Dignit. p. 1. lib. 2.
7. p. 8. App. 2.
p. 6. lib. 2.

rorem efficere possunt: & quod fuerint synceriores, eò uehe-
mentior fit in ipsis rigor. Nam & ardentem febrem, rigor su-
perueniens soluit, autore Hippocrate, quod bilis quę interim
in uenis continebatur, à natura per carnes ad cutem critice
excutitur. Igitur motionis ipsius, qua per sententiã corpo-
ra, bilis desertur, rigor, simul & symptoma est, & signum.
Nam huiusmodi rigore affecti, postea sudant, ac à febre libe-
rantur, eiecta ipsis bile. Interdum non ad cutem, sed ad inter-
nas partes impetum faciens, uel uomitione, uel alui solutio-
ne deijcitur: sæpenumero & intro, & foras, eadem die defer-
tur, ut simul & sudore, & uomitione, & alui deiectione, bilis
uacuetur. Porro qui rigorem arbitrantur ardenti febrī salu-
brem esse causam, utpote refrigerantem, eò quod contrarios
rum cōtraria sunt remedia, si tota errant uia. Principio si hoc
uerum esset, licebat eis rigorem excitare, si laborantem aqua
frigida uel aspergerent, uel perfunderent, aut si nudum ad
frigidum aërem educerent, aut si ipsum in aqua frigida ci-
sternam demergerent. Atqui si ardentem febrim rigor solu-
ueret ob hoc, quod contrariam infert affectionem, oporteret
post rigorem febrim quiescere. At non sic se habet ueritas:
quippe tantum abest, ut protinus incidente rigore quiescat
febris, ut post rigorem multo appareat uehementior. Quies-
cit autē, quum uel agrotans sudauerit copiose, uel pallidam
bilem uomitione, aut alui solutione eiecerit. Etenim consen-
taneum est, dum maiore impetu mouetur bilis, uehementius
febrim accendi, igitur non solum frigidas, uerum etiam cali-
das causas posse rigorem parere, iam dictum est.

ACAVSSA calidissima, tum et frigidissima horrorem, rigoremq; excitari pos-
se, argumentis euidentissimis planum facere pergit Galenus. Nempe si ualenti
alioqui corpori aqua fruens, aut ignea scintilla iniiciantur, horrorem protinus
excitari uidemus, interdum etiam rigorem, nonnunquam uero et febrim, pro ua-
ria hominum natura, et temperamento. Nam quibus calidior fuerit natura, ra-
riorq; habitus, sensusq; acrimonia maior, ijs non tantum horror, sed et rigor,
et febris accidere consuevit. Quibus uero frigidius temperamentum, densiorq;
habitus, et obtusior fuerit sensus, horror quidam eos, rigor uero aut febris nō sic
facile inuadere solet. Quę causa est, cur per tertianas febres, utpotē omnium
maxime biliosas, horror uehementior incidere soleat, et si exquisitę fuerint, ri-
gorem pariat, uti 2. de Crisibus, et 2. de Februm diff. exacte probatur. Tertia-
ne uero nuncupantur à circuitu, et periodo, quemadmodum et quartanae, et
quotidianę

Tertiana dicitur
dicitur.

quotidianæ. Nam in tertianis, per tertium quemq; diem, in quotidiana singulis quibusq; in quartana per quartum accessio recurrere solet: quanquã sat sciam non ab huiusmodi periodis in totum febres intermittentes esse denominandas, quum interdum biliosæ febres, non tertio quoq; sed singulis diebus recurrere soleant: & quartanæ item si duplices fuerint, non per quartum modò, sed per medios etiam dies affligere ægrum consuevere. Verum si exactæ sint, huiusmodi semper circuitum seruare solent, & ab illo denominationem sumere. Non tamen indicium febrium inde sumendum: nam qui febrem per paroxysmum iudicat, ut Auicenna ait, errat in ea. Tertiana igitur omnium calidissima, si exquisita sit, rigorem infert, quod & leuis sit humor, & membra uellicans, & acrimonia pungens, & leuitate impetum faciens: à quibus sanè causis rigor oriri solet. At quæ cum rigore inuadunt febres, intermittentes secundum plurimum esse solent, dicente Hippocrate, *Ὁξέωνται ἐν τῇ τριτῇ πύρεθλος καὶ ἡμέτερος καὶ ἡμέτερος διὰ πύρεθλον λόγοντα*. Id est, Quibus in febribus quotidie rigores fiunt, quotidie febres soluuntur. Verum ad continentium genus pertinet, quæ Græcis *ἡμέτερος*, nobis ardens febris dicitur: quæ autore Hippocrate, tum fit, cum uenule aestiuo tempore exiccate, acres, & biliosos ad se succos trahunt. Eam autem febrem superueniente rigore solui, Hippocrates in hæc uerba testatus est, *Ἐν τῇ τριτῇ ἡμέτερος ἐκπύρεθλος ἐστὶν*, id est, A causone habito, rigore superueniente, solutio. nec immerito quidem, quod è uenoso genere in musculosum noxijs excrementis permutatio fiat. Ob flauam namque bilem (ut ait Galenus) per membra sententia ueloci motu delatam, rigorem nasci certum est: quem ut plurimum (si huiusmodi febribus superueniat) aut uomitus, aut alui fluor, aut copiosus sudor sequi consuevit, atque ab his liberatio, & febris solutio. Expurgata utiq; per huiusmodi excretiones quæ morbum pariebat, causa. Sic de tota re Galenus, quem imitatus Auicenna, recte dixisse est uisus, motus naturæ decretorios sepe rigore prænunciari: inquit enim, Et quandoq; antecedit crisin rigor. Fiunt autem motus, & excretiones huiusmodi, ui naturæ, reſeratis utique meatibus, ac transpirantibus succis: quo se modo febres, accessionesq; febrium finire (uel Galeni testimonio) solent. Contingit uerò nonnunquam ut & sudore, & soluta aluo, & uomitu simul, bilis per decretorias pulsiones excernatur: quod tum fit, cum redundans humor multus fuerit, expultrixq; potentia ualida. tum enim, qui summa corporis circumstat humor, sudore soluitur, qui uentriculum infestat uomitu, qui imum uentrem, deiectione. Hæc autem in ægris haud parum multis fieri uidemus, ijs præsertim, qui in salubri uictus ratione uitioſorum humorum copiam collegerint. Vnde per decretorios motus, non unam tantum bilim, sed & cruda multa, & aquosos humores, uarijs locis expelli cernimus, idq; præeunte rigore, sequente excretionem, ac post eam febris solutionem. Rigorem autè non per se quidem, sed ex accidenti febri sanare apertissimis hic Galen. rationibus docet. Nam febri rigor contraria causa non est, à contrario autè sanatio semper, quum iuxta Hipp. sensa, contrariorum contraria perpetuò sint auxilia. Sed ob id ab Hippoc. ardentem sanare febrem dictus est, quod ad ipsum excretio omnino aliqua quæ febrem leuet subsequi consueuerit.

O

Cæterum

Lib. 2. febr. cap. 7.

Cur in tertiana rigor uehementior.

Hipp. 4. aphor. textu 63.

Hipp. 4. de ratione uict. acu. textu 1.

Hipp. 4. aphor. textu 58.

Gal. lib. de rigore, & hoc in ipso loco.

Gale. 5. aphor. comment. 58. Auic. fen. 1. 4. cap. 3. & 7.

Gal. 9. metho.

Hippoc. lib. de flatibus.

CAETERVM quamobrem causas inter sese maxime contrarias, idem symptoma sequatur, deinceps dicendum est, si rursus admonuerimus eorum, quæ facultati expultricis molestæ esse demonstrauimus. Non enim ita excernit ea quæ in amplis instrumentorum spatijs continentur (ueluti iam ostensum est in uentriculo, utero, utrisque uescis, intestinis, pulmone, & naribus) ut interim ea, quæ in ipsis corporibus nascuntur excrementa negligat, sed ab his quoque excernit id quod redundat, & citra molestiam, & transpiratione quæ sensum lateat: id uero, si à naturali lege animal non aberret. Quod si erodens quidpiam in ipsis cõstitit, maxime si uehementer moueatur, tum & tristantur, & ad expellendum festinant, quocumq; maxime licet modo è membrorum ipsorum corpore quidpiam expellere. Contrahunt itaq; ac constringunt sese partes, mox quælibet impellit eam quam continet excrementi portionem. Quod si uniuersas partes simul moueri intelligas, totum corpus concussione, quassationeq; uexabitur, qualis apparere solet in ijs, qui rigoribus correpti sunt. concussis itaq; musculis omnibus, necesse est, opiorum, cum ipsis & articulos unâ concuti: atque ob huiusmodi concussionem, laborantes, inuiti & distenduntur, & incuruantur.

EXPLICATIONE certe dignissimum id Galeno uisum est, cur ad contrarias causas, idem pathema sequatur, uti ad calidam, frigidamq; causam, rigor. Nam quum lege contrariorum fiat, ut contraria quæ sunt, contrarios item pariunt effectus, fieri uix posse uidetur, ut à contrarijs causis idẽ oriatur pathema. Quem scrupum etsi non exacte Galenus hic dirimat, diluet tamen paulò post, nonnullis prius ad eam rem facientibus, opportunè tractatis, recēsisq; his, quæ de expultrice potentia paulò antè capite III. & IIII. dicta sunt, nempe, aliter ea quæ in amplis instrumentorum spatijs continentur, expelli, aliter ea quæ in ipsa membrorum substantia herent. Nam prioris ordinis excrementa, sensibili excretionem per conuenientia loca uacuari expultricis facultatis beneficio solent, uomitu scilicet, deiectione, urina, mensibus, tussi, sternutamento: per quos sanè motus quæ in uentriculo, intestinis, uescia, utero, pulmonibus, naribusq; continentur, comode expelluntur. At quæ in ipsa membri substantia manent, si sanum animal degat, & naturæ ductu regatur, transpiratu soluantur: si uero cõsistens excrementum erodens, & calidum fuerit, iam transpiratu solui non potest, sed naturam contristans, molestiã parit, & ad expulsionem proritat: tumq; natiuo quodam impetu ad excretionem sese colligentes partes, id à se quælibet pellit, quod in ea noxijs excrementi continebatur. Qui sanè motus si uniuersim ab omni bus corporis partibus fiat, concussionem oriri quandam necesse est, quæ totum corpus

corpus corripit: quam & ipsam, Rigorem merito appellare solemus, quod qui eo tenentur, distendi, & quasi conuelli uideantur, instar eorū qui frigore nimio occupati rigent. Curuari autē ob id sic affectos uidemus, quod unā cum musculis concussis, concuti quoq; & articulos uidemus: unde & cōtrahi, & curuari corpora est necesse, neruis utiq; tendonibusq; concussis, quæ nimirum partes, ut sunt omnium maxime ad sentiendū appositæ, ita & omnium primæ pathematis huius uim sentiunt, eo scilicet argumento, quod rigores omnes parte corporis posteriore, magis quā anteriore (autore Hippocrate) incipiant. unde quum ea pars tota neruis quā maxime abundet, atq; ipsa primos rigoris insultus sentiat, nempe ad sentiendam frigiditatem, ut uult Galenus, idonea, fit, ut ad neruos bona huius symptomatis portio perueniat.

Rigor.

Rigore affecti
cur incutitur.Hipp. raphor.
textu 69.
Gal. in commē.
illius aphorismi.

SE D differunt huiusmodi motiones à cōuulsione, palpitatio-
neq; : in conuulsione quidē similis est motus, non tamen ab
eadē perficitur facultate, in palpitatione non est similis : ue-
rum, ut antea dictum est, attollitur membrū unā cum distin-
cto ab instante spiritu musculo. In rigore uerò, ut nuper di-
ximus, quælibet pars mouetur, musculo seipsum attollente.
Per illarum autem motū, totus musculus quassatus, concus-
susq; articulos quibus innectitur, unā secū concutit: huius-
modi motus, in thoracis quoq; musculis, per inæquales in-
temperies deprehēditur. Quo fit, ut tussis, & breuior, & ex-
creationi non absimilis sequatur: concutiuntur enim muscu-
li, ea quæ carnibus ipsorum molesta sunt, per pulmonum ar-
terias excernere cupientes. Per alias uerò tusses, ut indica-
uimus, ipsi uehemēter pulmonibus incumbunt, ut multam
eandemq; confertam efflationem excitēt. Ac maiore quoq;
cum impetu irruunt, affatim spiritū explodentes, cum quidā
piam in naribus cōtentum, fuerit expurgandum. Atq; hoc
intelligentes nonnulli, indigentes quidem sputi per thora-
cem, ac pulmones reiectione, sed quia imbecilli sunt facultas
te, sternutamēta sibi cient, irritatis naribus, ut ob uiolentum
motionis impetum expuant ea, quæ antea tussiendo reijcere
haudquaquā poterant. Sed de huiusmodi tussis genere iam
antea dictum est satis. Ea uerò tussis, quæ ob intemperiem
instrumentorum respirationis accidit, ad rigoris, horrorisq;
genus pertinere uidetur : sed hoc interest, quod ipsa citius
sentitur, eò quod respirationis instrumenta nunquam quies-
cunt. Iam enim demonstratum est, huiusmodi affectus per
totum corpus, ex motu maxime deprehēdi. Igitur si ea quæ
infectāt, suapte natura humida fuerint, ob cōcussionis, quass-

Cap. 2.

Lib. 5. Cor. aphor.
cap. 2.

Aphor. 13. lib. 6.

Cap. 4.

fationisq; uiolentiam, per tussim, ac rigorē ab expultrice facultate impulsā, ultro citroq; feruntur, donec ad cōuenientē locū applicuerint, alia quidē in superiorē, alia in inferiorem uentrem, alia deniq; ad cutem ad exteriora: ita enim sensum haudquaquā effugiet ipsorum uacuatione. Si uerō solus spiritus sine humiditate, immodicē uel calidus, uel frigidus per corpus transeat, is tum horrorē excitat, atq; nonnunquā rigorē quoq; eandē ob causam. At ita affecti, neq; uomunt, neq; sudant, neq; per aluum quicquā deiciunt, quod sensus notare queat, quod aërea sint ea quę expultricē facultatē irriterit. Ita balnearū caldariū, presertim de repente cōfertimq; non precedēte calfactione subeūtes, ilico horrescimus: neq; non ubi affatim ad frigidū aērē eximus, aut licet nō affatim, cogamur tamē in ipso diutius immorari: id qđ peregrē profectis nonnunq; euenire solet. Atqui huiusmodi rigoris remediū est calfactio, nō sudor, nō uomitus, non alui deiectio. Quū itaq; (ut dictū est) & frigida, & calida causa, rigorē excitare possit, calidæ quidē, si aërea fuerit, refrigeratio satis effaciter auxiliatur: si uerō humoris speciē referat, febris eam necessario sequet: curatur uerō uacuatione. Frigidæ uerō, si aërea est, remediū est calfactio: si uerō sit humor, interdū sola cōcoctio sufficit, interdū uacuatione, nōnunq; ambe cōueniūt.

QV ANA M maxime ratione à conuulsione et palpitatione rigor differat, ex utrorūq; natura bellē docet Gal. Conuulsionē morbifica semper causā, rigorem naturalis potētia facit. In palpitatione uerō, motus qui fit, illi qui in rigore efficitur multò est dissimilinus, quū hic, seipsam pars moueat, nullo incluso spiritu, articulosq; secū eodē motu cōcutiat: in palpitatione uerō, nec agitata pars sine instante spiritu mouetur, nec mota secū articulos attollit. Itaq; siue utriusq; motum, siue efficitricē causam contēpleris, longo à se intervallo disidere inuenies. Atq; ex hoc itidē, quod tussim nunquam palpitatio excitat, ut pote ab uaporosa semper substantia genita, Rigor uerō excitare quādoq; potest. In tēperatis namq; per inæquales intemperies thoracis musculus, et rigorē oriri, et tussim excitari uidemus, cōcussis nimirum ab expultrice facultate musculus, ut quę ipsis molesta sunt per pulmonū arterias excernāt. sed ut nō magna est intēperies hunc motū excitans, ita quoq; quę ex ea nascitur tussis, modica est, ac screationi, ut ait Galenus, haud longē dissimilis. Quę uerō ab intēperie humori cōiuncta tussis creatur, ut difficiliore uacuatione causam cōtinēt, sic et ualidiore postulant motū, nempe multā, cōfertimq; efflationē, ipsum quod nocet excremētū unā cum spiritu explodentē, ut antea cap. iiii. dictū. Ob id uerō huiusmodi pathemata quę thoraci, pulmonibusq; nocent, celerius sentiuntur, quod respirationis instrumenta perpetuò moueri oporteat, quò calor is in nobis symmetriam seruent. Vnde si à

Rigor excitare tussim quādoq; potest.

Respirationis instrumenta perpetuò moueri oportet.

Cap. 10. Lib. 10.
metus.

si à caussa quapiam uel minima, impediuntur, statim quod lædit explodere ten-
 tant, subindeq; tuſim excitant. Quippe meatus animæ liberos ſemper eſſe opor-
 tet, ne ſi forte ab ſuo ipſorū munere impediti deficiant, mortem animanti con-
 ciſcant. Sic Anacreontem poetam acino uua paſſa, Fabium Senatorem, uno pi-
 lo in laſcis hauſtuſtranguſatos Plinius ſcribit. Ipſe uero ad eundem quoq; mo-
 dum Plinius, craſſiore caligine obducto ſpiritu, clauſoq; ſtomacho, præſcatus
 obiit, dum ad Veſuii montis portentofam illam igniferamq; nubem contē plan-
 dam (ut erat rerum naturæ acerrimus indagator) propius acceſſiſſet, ut elegan-
 ti quadam, ac mire docta de eo conſcripta epiſtola Plinius nepos teſtatur. Igi-
 tur ſi humoris ſpeciem refrant quæ moleſtiam inferunt, ea quidem excretionē
 ſenſu perceptibili educuntur, ſudore nimirum, uomitu, ſecceſſu, ſcreatu. Sudore
 quidem, ſi extimas corporis occupent partes, & ad cutem ferantur: uomitu, ſi
 ad uentriculum: ſecceſſu, ſi ad inum uentrem: ſcreatu, ſi ad pectus, pulmoneſq;
 inclinent. At uero ſi aëreum ſit noxiū excrementum, ſenſum illius uacuationo
 effugiet, tranſpiratuq; diſſoluetur, ipſo utiq; in halitum uerſo. Cur uero & in
 calidam propere descendētibus, & frigido aëri occurrentibus rigere cōtingat,
 exacte ab Ariſtotele redditur cauſſa. Nam à calido horror ob id efficitur, quòd
 frigus externum unā ſeſe colligēs, introq; admuſſum, ob cōtrarij conſiſtentiam,
 natiuum calidum deiſciat, inſuetoq; motu membrīs occurrens, horrorem pariat.
 A frigido uero naſcitur, interno calore à frigidi occuſſu extincto. Nec obſtat,
 quòd abſurdum ſit, contrarias inter ſe cauſſas idem efficere poſſe, ut idem Ari-
 ſtoteles tradit: id enim in cauſis per ſe uerum habet, in ijs uero quæ per accidēs
 cauſſe ſunt, non ſic. A frigido autem horrorem per ſe quidem fieri, uel autore
 Ariſtotele, uerum eſt: A calido, per accidēs, quòd ipſum horroſis prima non
 ſit cauſſa, ſed interueniēs frigus in unum ſeſe colligēs, & ad profunda corporis
 permeans. Verum hæc, etſi ueriffima ſunt, & ex ſummi Philoſophi officina de-
 prompta, Medicis tamen non plene ſatiſfacere uidentur. Nam Galenus à calida
 cauſſa maiorem quàm à frigida rigorem naſci affirmat, eoq; dixit in tertianis
 febris, utpote omnium bilioſiſſimis, ſi exquiſite ſint, ingentes excitari rigo-
 res: id certe minime dicturus, ſi cauſſam calidam non per ſe talem ad rigoris ge-
 nerationem, ſed ſecundum accidēs uti Ariſtoteles, iudicaſſet. Nulla enim non
 primaria cauſſa quicquam ualētius primaria efficere poteſt: quum ſit illa ab eo
 quòd ſit remotior, hæc propior, illa imbecillior, hæc ualidior: quod in calculis
 à ſeſe inuicē motis experiri quilibet poteſt. Nam ſi primus ſecundum, ſecundus
 tertium, atq; hic quartum moueat, poſtremus quidē à mox præcedente ualidius,
 ab altero imbecillius mouebitur. Itaq; quum ualentiores à calida cauſſa, quàm
 frigida ſecundum Galenum rigores ſiant, nec tum externi ſi rigoris intro con-
 cluſi rationem adſerre oporteat (quòd rigorem inferens cauſſa interna ſit, nec
 forinſecus admota, eoq; minime poſſit ambientem nos aërem intro repellere,
 quòd calida circunſuſa ſecundum Ariſtotelem faciebat) inuenienda nobis cer-
 te probabilis quæpiam cauſſa erit, in quam euentum huiusmodi reiſcere rectē
 poſſimus. Inueniemus autem, ſi ad Galeni ſenſa animum adhibentes uniuerſam
 rigoris naturam ſuerimus paulò penitius cōtemplati. Cumq; rigor conuulſiuus

Plin. lib. nat. hi-
 ſto. 7. cap. 7.

Plinij mors.

Plinius nepos
 lib. epiſto. 6. ad
 Tacitum.

Humores qui-
 bus uis expel-
 lantur,

Ariſt. 2. proble,
 particula, pro-
 blem. 10.

Ariſt. ubi ſupra
 & 1. de Gene-
 ratio. & de Par-
 tib. anima. & 4.
 meteor.

Ariſt. & Gal. in
 cauſis rigoris
 aſſignandis ua-
 rij.

Gal. lib. de rig.
& supra cap. ul-
timo, 4. libri.

Quæ ad rigore
faciendum con-
currant.

Rigoris genera-
tio

Rigoris causæ.

Gal. lib. de Tre-
more.

Gal. lib. de Ri-
gore.

quidam, & inæqualis totius corporis motus Galeno statuatur, non uehemens ille frigoris sensus qui in perfrigeratis sentitur, considerandum nobis in primis erit, utra ne causa, calida, an frigida concussionem hanc magis excitare possit: quo cognito extemplo palam fiet, à quam causarum rigores uehementiores fiant. Itaq; quum ad concussium hunc motum, humorum in primis acrimonia adesse oporteat, tum & notabilem ipsorum copiam, deniq; eorundem per sensibilia membra motum quandam cum impetu factum (quæ Galeni lib. de Rigore, & x. Methodi, & hoc loco est sententia) sequi plane ex hoc uideatur, ut quanto fuerit acrior humor, eò maiore cum impetu per membra ferri oporteat. Nam impetum acrimonia auget, accedente expultrice potentia, quæ quanto amplius ab acutiori excremento fuerit irritata, tanto certe potentius ad id pellendum quod molestat, mouebitur. Igitur quum calida suapte natura causa, acrior & molestior sit, obq; acrimoniam, maiore cum impetu in membra feratur, consequens quidem est, ut ab ea quam à frigida maiores nascantur rigores. Quæ ne temere dixisse uideri possim, doctis Galeni assertionibus robore conandum. Is x. Methodi, de Rigoris generatione ad hunc loquitur modum, Mordens (inquit) halitus, & siccus, ubi per sensibilia corpora fertur, horrores, & inæquales totius corporis concussionem (sic & Græcè dicunt) facit in ijs, quibus cute stipata, quæ prius transpirabant, iam retenta sunt. Ac concussio quidem ista (subdit) succedet propter eorum quæ feruntur excrementorum tum multitudinem, tum acrimoniam, tum impetus celeritatem, tum laborantis uirium infirmitatem. Nam & multa paucis, & quæ qualitate sunt insigni, ijs quæ ita non sunt, rodunt magis: pari modo, & quæ cum celeritate feruntur, ijs quæ tarde. Hæc Galenus. Ex quo sanè loco omnes rigoris causas aperte quis colligere possit. Sunt autem, humoris acrimonia, copia, impetus, uirium laborantis infirmitas, non absoluta quidem illa, qualis per Atrophian accidere solet, extincto utique inopia alimenti calido natui: tum enim, ut lib. de Rigore Galenus, rigor non fit, sed tunc solum, quum natuius calor, excrementi copia, & acrimonia grauatus, superior uincendo sine magno conatu euadere nequit. Vnde ob pugnam huiusmodi natui caloris excrementum pellere satagentis, & excrementi ipsius intro natuium calorem repellentis, co. iussius ille motus, tremorq; quidam oritur: fit enim rigor, autore Galeno, quum natuius calor à nocente excremento repulsus, intro se ueluti in arcem collegerit, indeq; fortior factus, & ad excrementum pellendum insurgens, rursus in extrema fertur, ualideq; noxium succum agitans, firmè & ipse colliditur, liberè nimirum permeare non potens, ob excrementi molestiam: à quo sæpe calor repellitur, & ad profundum cogitur. Tandiu uerò inæqualis hic in corpore perstat motus, quandiu cum excremento calor pugnauerit: cuius pugne tum finis adest, cum natuius tandem calor robore suo superare excrementum coeperit. Quæ (ut tradit Galenus) causa est, cur à uehementi rigore auctior præter naturam calor, denumq; sudor sequatur: pugna enim calorem concitat, uictoria caloris natui supra excrementum, sudorem. Quum enim facultatis nostrum corpus regentis opera, reserari meatus coeperint, & calidi sufficienter succi sint facti, transpirare,

transpirare, & in sudorem uerti consueuerunt. Ad quem se modum continentes sepe numero febres, & intermittentium accessiones finire solent, ita asserente Galeno. A calida igitur potissimum causa rigorem fieri cum his Galeni sententijs constat, tum multis alijs ex Hippocrate sumptis. Ab ardente febre habito (Hippocrates inquit) rigore superueniente, solutio. Et, Rigor cum desipiente, malum. Et, Quibus in febribus rigores sexto die fiunt, iudicium difficile sequitur. Et, Si rigor incidat febre non deficiente, ego iam debili, leale. Et deniq; Rigores incipiunt ex lumbis magis. Per hos namq; sermones rigorem ab interna causa, eaq; calida ut plurimum, prouenientem, recte Hippocrates intellexit. Quomodo enim per ardentissimas febres a frigida causa rigor fieri queat, non satis perspicui potest. Quamquam uero & a frigida quandoq; causa (nempe pituita uitrea, ut uult Galenus) rigor nasci possit, erit is quidem longe altero, ut sentit Galenus, remissior, tametsi longior. Vnde maxime mirari subit tam incaute lapsum in hac parte Auicennam fuisse: qui fen. 11. primi Cano. rigorem a frigidis succis nasci, dicere non erubuerit. Et Fen. prima quartii, contra Galeni sensa & ueritatis, dixerit, humoris lentorem, & uisciditatem ingentis rigoris causam esse. Sic enim ille, Et de causis uehementis rigoris (inquit) est uehementia uirtutis expulsiue in lacertis, & propter illud quanto est causa rigoris uiscosior, est rigor uehementior. An non hic tota ipsum errasse uia Auicennam dicemus, qui rigorem uiscositati humoris falso, & immerenter attribuat, quum contra Galenus citato humoris motui, mordicationi, & multitudini iure optimo adscribat? Nam quum rigor sine uehementi impetu fieri minime possit, ut paulo ante ex Galeno probauimus, impetum uero lentus uiscidusq; humor, utpote frigidus, facere non possit, ad motum scilicet lentore suo ineptissimus, nec item acrimoniam habeat, qua facultatem ualide ad sui excretionem irritare possit, eo certe fit, ut rigorem aut nullum, aut certe quam minimum ea saltem ratione inferre queat: tantum abest, ut uehementis rigoris causa ullo pacto, ut Auicenna putat, esse possit. In quem etiam scopulum Arabs Auerrois impegit 111. sui Colliget lib. qui quoniam iisdem machinis quibus Auicenna expugnari potest, ideo missum illum in presentia facimus, & ad Galenum de integro sermonem instauramus, quod reliquum est absoluentes, nempe ad rigorem nonnunquam fibrem sequi, ubi scilicet inferens rigorem humor, sufficienter calidus fuerit, & per sensu prædita membra delatus, nec foras ob cutis stipatione transpirare potens: tum enim intrans, consistens, ac uicinas partes calfaciens febrem accendit. Atq; huius curatio, uacuatio est, ita hic asserente Galeno: nam uacuatio totam a corpore expellit substantiam. A frigida uero, eaq; dærea causa si nascatur rigor, sola calfactione curatur: si ab humorosa, interdu quidem, si leue sit peccatum, nec humor ualde abalienatus, quod concoctio putredinem, si adsit, arceat, & humorem in naturæ usus transferat: uacuatio, quum coctione peccatum corrigi non potest: utroq; quum ualde a natura alienus, multus ue fuerit humor. Ex quo sanè loco sumi id potest, non perpetuo in humorum uitijs uacuatio utendum, quum hic Galenus sola inter-

dum co

Gal. 9. Metho.

Gal lib. de Rigore.

Auicenna fen. 11. pri. summa. 1. doct. 3. cap. 14.

Auicennæ de rigore lapsus.

Cur a frigido humore rigor fieri non possit.

Auerrois 3. col li. cap. 30.

Rigoris, omnis generis curatio

Non perpetuo in humorum uitijs uacuandum.

In imperitis, et
quæstuarios me
dicos.

Gal. 3. Aphor.
com. 15.

Gal. 9. Metho.

dum coctione citra uacuationem curare doceat, ubi scilicet humores non admodum à natura facti fuerint alieni. Quamobrem uulgatum ego quæstuarijs nostris Medicis morem non ualde improbare non possum (de inductis, & nulla methodo præditi loquor) qui protinus ad omnem se aduentum conquestationem, soluentia medicamenta, purgationesq; consulunt. Nam siue inæqualitatem ægri sentiant, seu leuem horrorem, seu minima digiti offensa capiantur, deiectorium mox pharmacum consulitur, ad potiones, & catapocia itur: quasi solis his deiectorijs, non etiamdum potius attenuante uictu, coctione, exercitio moderato, frictione, somno, quiete, inedia miseris languentibus aptius, & minore cum iactura tum ualitudinis, tum fortunarum consili posset: iniquiente nimis Galeno, Valde tantū indigentibus, & ex longis interuallis utilem esse quæ per deiectoria pharmacum fit, uacuationem, quum & corpora in malam quandam habitudinem trahāt, & quæ nostrum corpus regit facultas infirmorum inde reddatur: quod (uel eiusdem testimonio) uires conuellant præsidia uacuantia euenta. Hac uero mea de hac re narratione à crebro tantum eorum usu deterere, & ægros, & medicos uolui: congruum, & opportunum usum subtrahere nolui: ne quis me fortasse iniquus iudex in calumniam trahat. Sed de his abunde iam nimis: fecit namq; locus hic animaduersione dignus, ut cum totum ad Aristophanis lucernam (ut dici solet) paulo plenius explicarem. Quare in re tam seria aliquatū grauioris opere, longiorisq; more collocaſſe, mihi à ueri amatoribus uitio non uertetur: sed contra potius magnam mihi ab ijs referri, aut haberi gratiam oportere censeo, qui rem scitu dignissimam, & breuiore compendio à Galeno enarratam, ad hæc controuersam, mea qualicunq; commensatione uberiorem reddere, & clariorem curauerim.

AD RIGORES semper febrim sequi, ut uetus sermo est, ita uerus ex omni parte non est, ne si ipsum quidē, ut decet, definias: sic enim is qui antiquorū placita enarranda suscipit, ea amicē magis definire, quā morosē redarguere debet. At ne sic quidē uerus est sermo, uel si definiētes dixerimus, rigores citra externam occasionem ē corpore cōcitatos, febres necessario sequuntur. Quippe non solū nobis, sed com pluribus quoq; ante nos Medicis, uisus est rigor sine febre, non tamen adeo ualidus, ut is qui uel tertianam, uel quartanam præcedit, uel is quoq; qui & ardentes, & calidas febres finire potest. Solēt huiusmodi rigores à praua uictus ratione originem ducere, dum per otium quispiā se impleuerit, & subinde à cibo lauerit. Quod si ciborum quoq; temperatura frigidior sit, ac pituitā suapte natura parere possit, tum promptissime rigor excitatur, adeo ut perquam difficile sit calorem reuocare. Non igitur mirandū est superioris seculi Medicos, huiusmodi rigoris speciē nunquā uidisse, utpote

Cap. 6. Lib. 2.
febr. ut Antiquo-
rum placita
cap. 6. amicē magis
trahit. 2. quā seuerē
fey. 1. Lib. interpretan-
4. da.

Omni febre ualida
est humilis; quādo
postea uisus, ut nati-
fidei febri apertus
postulat. Cap. 5. Lib.
5. de sympt. raris

In uerborum doctrina, quæ de arte quædam agitur, satis est se quibus uerbalibus
atq; significationibus; per doctoris uoluntatem expressis, gradatim demum ad
præceptum uacuationem. Lib. 1. de. aff.

minus aberrantibus tunc, quàm modo, à salubri uictus ratio-
ne hominibus, neq; etià tam crebro se lauantibus: uerum, ut
 nuper dicebamus, huiusmodi rigores, ad horrorem magis, quàm
 ad concussionem pertinet. Quum enim praua excremeta fue-
 rint congesta, in primis inæqualitatem sentimus, quæ si acria
 fuerint, erosionis quoq; sensus accedit. Secundo loco exiguum
 horrorem percipimus, mox maiorem, tandem adeo magnum, ut
 iam rigoris particeps esse uideatur. Postremo rigorem ipsum
 solum sentimus, quo partes & quatiuntur, & concutiuntur.
 Huiusmodi rigor ob frigidos succos nunquàm excitari uide-
 tur. Principio enim ob crassitudinem uehementer moueri non
 possunt: quod si aliquando extenuentur, rigorë quidem exci-
 tabunt, sed non ita ualidum: quippe non tantà admittit subtri-
 litatē extenuata pituita, quantā extenuata flaua bilis. Atq; ut
 huiusmodi rigoris modus, parū fuit ueteribus cognitus: ita
 perniciosus in morbis rigor, ipsis non fuit ignotus, dicente in
 aphorismis Hippocrate, Si rigor per febrē nō intermittētē
 acciderit imbecillo, letalis est. Etenim in huiusmodi rigori-
 bus, insurgit quidē natura contra res noxias, quo eas expel-
 lat, sed uicta cadit, extinguiturq;: atq; hanc ob rem redditur
 symptoma perniciosum. Iam in quartanis febribus, succus
 ex calido, frigidoq; mixtus, rigorem excitat: quippe atra bi-
 lis suapte natura frigidus succus censetur, ubi uero adeo pu-
 tris effecta est, ut febrim inducat, quanta fuerit putredo, tan-
 tus erit & calor. Atqui rigorem à calidis etiam causis exci-
 tari, iam ostendimus.

Cap. 4. lib. 10. p. 297.

RIGOREM febris etsi sæpe, perpetuò tamē sequi nō solet, contrā quàm prisci
 illi existimauerūt. sic enim maluit Galenus ueterū scita benignius interpretari,
 quàm morose redarguere. Id autem boni moris, & officij plenū est, antiquorum
 placita accuratē enarrāda suscipere, atq; ita suscepta tractare, ut ad ueri semper
 legē, meliorisq; interpretationis fidē potius, q̃ ad calumniā pertrahātur. Quod
 sane fiet, qui sicubi errasse nobis ij uisi sint, non protinus cum eis lege agamus,
 nec summo etiam iure ad tribunal uocemus, sed (ut æqui in cōponendis litibus,
 magis quàm seueri iudices facere solent, qui non tam pro actore, quàm reo stare,
 ac causam agere cōsueuerūt) & illos quoq; in clientelam recipiamus. Quod &
 hic aperte facit Galenus, dum scitū hoc antiquorū, ad omnem rigorem fibrin se-
 qui, examinat: quo è munere ita sese explicat, ut & priscis summa cū præfatio-
 ne honoris multū deferat, dum inquit, antiquorū decreta amicē magis q̃ seuerē
 esse interpretanda: & ueritati sine calumnia patrocinetur, dum posito pro ueri-
 tate metu, sermonē cum nō omni ex parte uerū esse, affirmat: experimēto quidem

Antiquorū pla-
 cita ad calum-
 niam non per-
 trahenda.

Rigor sine fe-
bre.

Hippo. 4. aph.
textu 46.

Cur frigidi suc-
ci rigorē face-
re nequeant.

Cur interdum
in quartanis ue-
hementes fiunt
rigores.

indicās non ad rigorē perpetuo febrem sequi: cur id ueteribus incognitū fue-
rit, latē explicās. Fiunt porro rigores sepe huiusmodi sine febre, cum quis pra-
ua uictus ratione usus crudorū copiam collegerit: quod ijs qui multo otio, lau-
tionibusq; a cibo plurimis utuntur, euenire saepe numero solet, ut scilicet, uel mi-
nimū cōmoti rigorē sentiant, hoc est, natiui intro caloris cum horrore reuoca-
tione, ut hic interpretatur Galenus. Nam qui à frigidis succis motus nascuntur,
horrorē quidem, uel Galeni hoc loco testimonio, rigorē non sic certe facere pos-
sunt. Ac proinde rectissime mihi dixisse est usus, rigores huiusmodi ad horrorem
magis quā ad cōcussione pertinerē. Nec mirū uideri debet rigoris huius spe-
ciem ueteribus fuisse pratermissā, quod sanē illis incognita fuerit, minus tum ab
exacta uictus ratione aberrantibus hominibus, nec ita crudorū mole reſertis atq;
nunc, ubi gule, et genio uiuitur, et ad mortē irritamenta quaruntur. Rigorem
uero alterius generis probē eos nouisse, locus ille Hippocratis indicat. Si rigor
per febrē nō intermittētē imbecillo acciderit, letalis est. Ob id certe letalis, quod
pugna natura nō sufficiat, noxia quidem excremēta exagitant, sed tamē supera-
re non potēs. unde extingui quidem natiui corporis robur, in interitumq; uer-
gere animans, cōsequens quidē est: eaq; ratione sic affectis eueniens rigor letalis
iure Hippocrati dictus est. Huiusmodi uero rigorē nunquā à frigidis succis na-
sci (ut hic plene docet Galenus) ea in primis ratio monstrat, quod frigidi natu-
ra succi impetu, ob crassitudinē, moueri non possunt, sine quo rigorem fieri non
cōtingit, ut suprà præcedente cōmentario ex Galeno monstratū. Quod si tamen
et calſieri, et extenuari huiusmodi succos cōtingat, rigorē quidem, sed leuissi-
mū excitabunt. Et si nonnunquā ex atra bile ingentes rigores oriri uideātur (uti
sepe numero in uehementibus quartanis experimur) dicendū tamen, non ab hu-
moris frigiditate, sed ab calſactione, putredine, et attenuatione potius concussi-
uum hunc motū in quartanis prouenire, cuius rei id indicū est uel maximū, quod
per quartanarū initia uel nulli uel exigui fiant rigores (ut constans est omnium
sententia) quod scilicet nondū exactē attenuata sit atra bilis, nondum calſacta,
nondū ad celerē cum impetu motū faciendū parata. Proinde rectissime hoc loco
Galenus, in quartanis febribus ab humore ex calido, frigidoq; mixto, nō ab sin-
cero rigorē nasci dixit. Nam atra bilis, nisi et putreat, putredineq; caleſcat, nū-
quam neq; rigorem, neq; febrem creabit, quod frigidus sit suapte natura succus.
Fit autē calidi in eo mixtio quā ad ipsum putredo acceſſerit, ac tum iure ex ca-
lido (scilicet putredinali) et frigido (qualitate natua) mixtus dicitur: sed ab
eo sic affecto tantus nascetur rigor, quantus fuerit prater uaturā calor. Quod si
quis cōtendat, sepius id à Galeno dictum, nempe non in tertianis modo, sed et
quartanis rigorē fieri, Respondēbimus, latē quidem rigoris uocabulo tum usum
fuisse Galenū, non pro eo totius corporis cōcussio motu, qui à mordicante, et
pungente fit succo (quē sanē motū ueri rigoris essentiam continere, tum lib. de
Rigore, tum. 10. Methodi, tum hoc loco affirmat) sed pro eo potius qui ueluti
à gelu perſrigeratis euenit. Quamobrē rigorū huiusmodi discrimen statuens
ita de tota re sententiā tulit, indicare scilicet uolens, quoniam tertiana rigor à
quartana differat. In quartanis (inquit) talis est rigor, qualis his, qui uehementi
gelu

gelu frigescent, haudquaquā ei similis, qui à sole perustis, aut lassis, aut ex medicaminibus aliquando calidis, aut cum super ulcera ponuntur, mordentibus fieri consuevit. Hæc 2. de Febriu diff. cap. 5. Plinius uero 2. de Crisib. cap. 3. ad hunc modū, Tertia fribis (ait) quæ ex slaua bile mota ortum habet, rationabiliter statim ab initio rigorem affert non mediocrē, hoc ipso primū à quartana rigore differens, quoniā pungi uidetur, ac percuti corpus (talis enim est in tertianis febribus rigoris sensus) sicuti in quartana febre, simul frigescentiōe habet, qualis per gelu tempore hyberno sentitur. Et paulo post, Quartana febris neq; primo die statim cum rigore inuadit uehementi: nam progrediente ipsa atq; aucta, unā etiam rigor augetur, sensusq; ægotatibus adest, nō quasi pungantur, sed potius cōtunduntur cum quibusdā ueluti refrigerationibus usq; ad ossa tendētib. Hæc ille. unde apertissime constat duo rigoris ab eo esse genera constituta, primū quo cum quassatione quadam pungi, & uellicari totū corpus uideatur (quem præcipue motum uere rigorem nuncupauit) alterum, quo perfrigerari, & cōtundi usq; ad ossa appareat. Atq; hic quartanis conuenit, sed de his iam satis.

Rigoris tertianæ & quartanæ differentia.

Rigoris duo genera.

Q V O D uero ad has rigor ita sequatur, ut & algidæ, & exangues appareant partes, præcipue extreme, ac uniuersa quoq; cutis, & partes ad superficiem ei substrate, & quā ob causam ita eueniat, id profectio deinceps cōsiderandū est. Porro motus quidā est omnium primus, atq; (ut ita dicā) maxime princeps, quo calor natiuus, tum intrō, tum foras deferitur, idē in cōpluribus animi pathematis. Ac unā cum ipso & sanguis, & spiritus, modo ad interna, nēpe ad suā scaturiginē, fertur, retrahiturq; modo tēdit ad externa, atq; diffunditur. Etenim Animæ essentiā, in alia quapiam tractatione definire, audāx fortasse facinus putabitur. in hoc uero opere, præter audaciā, etiā superuacaneū uidetur. At quæcūq; tandem ipsa fuerit, ē duobus alterum fatēri oportet, aut quod ad omnes functiones, ut primis instrumentis, utitur & spiritui, & sanguine, & uel alterius, uel utriusq; calore, aut quod in his ipsis cōsistit.

Dys. 12. par. 4.
Lib. 6. spid. am.

Cap. 9. Lib. 4.
Simpl. Lib. 2. de for.
max. dist. 10. in 3. lib.
Lib. 2. de 6. in 2. lib.
nar. arg. Lib. 7
de phas. 3. in 7
gpharon.

P E R rigorem extrema quidē refrigerari, experimento constat: cur ita fiat, querenda hic Galeno causa uisa est. Eius porro euentus rationē hanc reddit Galenus, quod quum per rigore intrō reuocari calorē oporteat, ut præter Galenum Aristoteles etiā cōfietur, consequens quidē est, ut reuocationē hanc, extremarū partū refrigeratio sequatur, ut enim caloris natiui diffusionē partes non internas modo, sed & externas cal fieri cōtingit, sic eiusdem reuocatione, ipsis utiq; externis spiritu, & sanguine destitutis, refrigerari necessariō oportet. Quamobrē certe iure optimo, motū hanc, quo calor unā cum spiritu, & sanguine sese modo ad inia corporis, & suā scaturiginē colligit, modo extra diffundit, primū, & principē Galenus appellauit, quod ab Anima, principe in nobis parte, primū

Aris. 11. proble. par. proble. 53.

Animi motus.

fiat, eoq; pathemata in quibus motus hos fieri uidemus, ratione quidem optima animi & esse, & nominari cēsemus. Nam (ut paulo pōst sumus dicturi) ad animam pertinet metus, ira, uerecūdia, gaudiū: quibus sanē in pathematis, aut natiui intrō calorē repentinā fugam, aut eiusdē foras productionē fieri experimur. Quorū utiq; animi pathematū eō de industria meminisse hic Galenū credimus, ut similitudinē quadā ostenderet perinde in rigore refrigerari extrema, atq; in metu, & timore, eandemq; ob causam. Quoniā uero & motus ij omnes ad animā pertinent (ut cuius uaria in corpus actione, uariū itidē in natiuo ipso calore cōtingat fieri motū) eam ob rem de animæ essentia, & natura, nonnulla adijcere Galeno cōmodissimū uisum est: ut cui incepta de rigore tractatio expleri de integro non possit, ni illi motū animæ ratio, adeoq; ipsa Animæ natura, cōstet. Verū quoniam quæ propria, ac iusta est cuiusq; rei notio, ab ipsius definitione, totam utiq; rei naturā explicante, proficisci debet, ut est omnium cōstans sententia, opportunū sanē ac maxime necessariū uidebatur, ut de animæ essentia tractaturus, uniuersa tractationis telam ab ipsa, de qua futura disputatio erat, animæ definitione ordiretur. Sed quando nō satis exposita Galeno ipsa Animæ natura erat, quærenda illi omnino alia, quā per definitionē inueniendi methodus fuit: quæ sita quidem illa, non ab ijs quæ rei essentiam consequuntur (quum tota ipsa quidem Animæ natura illi sit prorsus ignota) sed ab ijs potius quæ probabili quadam ratione de ea dici, ex ijs, quos uidemus, effectibus, possunt. Quam obrem rectissimē certe, & ut se dignum erat, Animæ naturam definitione uelle tractare, audacis, & confidentis hominis esse existimat. Quid enim quæso confidentius unquam excogitari, diciq; potest, quā eius rei essentiam tradere conari, quæ non modo nullis se sensibus ipsa insinuet, sed quā ne cogitatione quidem, aut ulla quantumuis exacta mentis intēctione complecti, aut assequi possis, præsertim quū eius rei inquisitionē tot tantorumq; prodita uirorū de ea re pugnans cōtrouersia dissensioq; multō difficilissimā faciat, alijs aliud sentientibus? Quippe nec quid sit anima, aut ubi resideat, aut quomodo subsistat, satis inter omnes primæ etiam notæ Philosophos conuenit. Nonnullis cor ipsum anima esse uidetur, quod corde maxime uigēamus, eiusq; unius beneficio uita fruamur. Democrito, Leucippo, Zenoniq; Stoico, ignem quendam esse, & calorē ex atomis sphericis conflatum, uisum est. Aristoxenus Musicus, idem & Philosophus, corporis intentionem quandam, uelut in cantu, & fidibus (quæ harmonia dicitur) esse animam existimauit. Pythagoras & Xenocrates, numerū seipsum mouentem. Diogenes, aërem tenuissimū, & purissimū quendam. Heraclitus, uaporē calidum, halitumq; igneum incorporeum firmē, semperq; fluentem. Hippocritas, aquam, quod aquoso semine constemus. Critias, sanguinem. Plato, in philosophia & omni alia disciplina quæ ad hominē exornandum nobilitandumq; facit, summus idemq; primus, triplicem animam excogitauit, Vitalem, Sensuum effectricem, Rationis participem: quam & ipsam ex quinque præcipuis rerum generibus constitui uult, nempe essentia, eodem, altero, statu, & motu: tum etiam ex numeris, concentibus numerosis, figurarum initijs, & principijs motionum. His porro natura distantibus animabus, distantes quoq; in corpore posuit

Varie philosophorum de anima opiniones.

Animæ constitutio secundum Platonem.

posuit sedes. Atq; hæc arcana, & diuinitatis plena est Platonis de anima sententia: quam aliqui nastis reconditoris doctrine tenebris obuolutam, luce clario-
rem nobis sua in Timeum commentatione Marsilius Ficinus effecit. Aristoteles longè omnibus (excepto uno tamen Platone) præstans, & ingenio, & doctrina, & diligentia, quintam quandam separatam naturam censet esse, è qua sit anima. Quam & ipsam Naturam, Græco, *νοῦς*; nomine *ἐν δὲ αὐτῇ*, id est, ut Cicero interpretatur, continuatam quasi quandam, & perennem motionem, aut ut Argyropilus Bizantinus sentit, *ὡς αὐτῇ*, id est, perfectionem, & consumptionem quampiā nominat. Hæ sunt ferè omnium (nisi quæ me forte fugiunt) de Anima Philosophorum sententiæ. Cum medicis uero, præsertim duce nostro Galeno, facilius de ea re tractatio, ut qui animam cognoscere, eiusq; essentiā scire, haud magnopere Medico utile esse existimet. Sic enim in de Facultatium naturalium substantia ille, Neq; id quidem (ait) scire me profiteor, an nulla per se animæ existat essentia. Hoc sanè pro confesso apud omnes habetur, quòd ubi in corpora commigrauerit, eorum naturis quæ ex certa quadà elementorum, ut dixi, temperatura conditæ sunt, inseruiat. Atq; huius rei gratia nihil reor incommodi arti medicæ accessurum, etiam si animationem, & transanimationem ignores. Proinde, subdit, Animæ essentiam cognoscere, nec ad morbum profligadum, nec ad sanitatem tuendam, necessarium esse puto. Eadem quoq; libro de utilitate Respir. & eo, Quòd animi mores corporis temperaturam sequantur, ab eodem Galeno recensentur: & rursus in de foetuum formatione. Quinto uero de simplicium facultatibus lib. ita de tota re pronūciat, Innatum (inquit) calorē in quoq; animantium spiritum nominamus: qui etsi non sit animæ essentia, saltem primum eius est instrumentum. Stoici autem spiritum, animæ essentiam, & substantiam esse arbitrantur. Nos autem (subdit) de animæ substantia non admodum pronunciare quippiam audemus. Stoicis uero spiritum animam esse, idem Galenus 3. de Placi. Hippo. & Pla. ex Chrysippi sententia demonstrat. Anima, inquit Chrysippus, est spiritus nobis innatus, per totum corpus, quoad uitæ in eo habitas extiterit, diffusus, ac permeans. Quam tamen definitionem non recipiens Galenus, eam septimo eiusdem inscriptionis lib. ad hunc modum confutat, posteaquam de cerebri dissectione esset abunde locutus, Ex quibus (inquit) sensui apparentibus rebus suspicari posset fortasse aliquis alter ex duobus, uel si incorporea est anima, spiritum illum qui in cerebri uentriculis continetur, primū animæ quasi domicilium esse: uel si est corpus anima, eūdem illum spiritum esse animam. Sed quia uidemus collisus uentriculis, animal paulò post rursus sentire, & moveri, neutrum horum sentiendum est. Rectius uero erit si existimemus in ipso quidem cerebri corpore habitaculum animæ esse, qualiscunq; substantia eius fuerit (nondum enim de hoc consideramus) sed primum ipsius instrumentū, ad sensus omnes, & item ad motus, qui ex appetitione fiunt, hunc esse spiritum, unde fiat, ut exinanitus, animal minime uitæ priuet: sed stupidum sensu, motuq; crepto tantisper reddat, quo ad rursus collectus restituatur. At si spiritus animæ substantia esset, fieri nullo modo posset, quin simul atq; ipse esset euacuatus, continuò quoq; animal interiret. Verisimilius igitur est spiritum hunc in cerebri uentri-

Cicero 1. Tusculanarum.

Animæ cognitio parum medico utilis.

*Animæ cognitio ad
medicam non
utilis, sed
maxime
philosophicam.*

Calor innatus quid.

Animæ definitio secundū chrysippum, & eius confutatio.

culis oriri, atq; ipsum primum esse, ut dixi, animæ instrumentum. His sanè uerbis Galenus Chryssippi de anima definitionem euertere est annexus, idq; (ut mea fert opinio) non minus acutè, quàm uerè. Nam si Anima spiritus esse quidam, pro Chryssippi assertione, statuatur, dilabi quidè ipsam uacuatis in uobis spiritibus necessario oporteret: cuius tamen, in uehementibus cerebri collisionibus, & animi deliquijs, oppositum experimur. Nam in his & spiritus uacuatur, & animal stupidum, mortuoq; quam similitimum redditur, sed non tamen ob id anima fugit, & uiuere tum etiam animans dicitur. Nō igitur animam spiritum esse dicere oportet, sed animæ primum, præcipuumq; instrumentum: quod & ipsum rursus 2. Artis curatiuæ ad Glauconem, ex summorum tum Philosophorum, tum Medicorum sententia confirmauit. Atq; hæc de anima ex Galeno: qui quoniam demonstrationem ad id illam se adferre non posse constituit, ob id certe pro ueris Philosophi more, maluit pudore quodam & modestia animæ substantiam nescire se profiteri, quàm in re non satis sibi cognita uanas adferre demonstrationes. An non igitur uanissimum sit, & impudentiæ plenum, quod à nemine adhuc cognitum fuerit, quod doctissimorum quorumq; ingenia discruciarit, quod neq; sensu ullo, nec solida demonstrationis fide perspicui possit, id uelle definitione completi? Consulto igitur ab hac se Galenus molestia liberās, contractis ingenij uelut, uolens, sciensq; subducit: audax, superfluumq; existimans, animæ essentiam medica methodo definire uelle: sed prudenti distinctione usus, quæcūq; tandem ea sit, id consiteri oportere, aut in sanguine, spiritu, & calore ipsam consistere, aut his ipsis, ceu primis, præcipuisq; instrumentis, uti ad omnem, quæ horum adminiculo fit, functionem: quod & rursus 2. ad Glau. & 3. de Simplicia, ut antea dictum, recensuit. Ex hac uero Galeni de anima, seu potius de eius ignorantia, uerecunda magis, & simplici quàm impudeti & temeraria assertione, tantum adest ut commoueri quenquam qui paulum modo melioribus disciplinis animum informari existimem, ut eò plus in admirationem tantæ rei pertrahi, & ad eius naturam penitus contemplandam niti ipsa rei magnitudine illectum credam. Sed hoc is efficiet, qui rerum naturæ cōtemplationi animum adhibebit, nō qui unius tantum humani corporis exactè naturam noscendam (quod Medicus facit) assumpserit: eoq; illi minime hac consideratione opus fore, rectè Galenus prodidit, quod satis sit ad morbum profligandum, & ualitudinē seruandā corporis ipsius quod tutandum suscipimus, non animæ, quæ nostro non subijcitur muneri, nec nostris auxilijs eget, naturam nosse. Quæ etsi uerissima sunt, multò tamen certè id uerius, esse in nobis diuinam quandam, & ab omni corporea mole exuam substantiam, inuisibilem quidem illam, neq; sensibus conspicuam, sed tamen non obscuris notis perspectam, aut potius intellectam, qua longissime à brutis distemus, & proxime ad superiorum naturam accedamus. Hanc porro meliorem nostri partem immortalē, impatibilem, nulli corruptioni obnoxiam, & meliore quandoq; æuo fruituram, non sacra tantum nostra solidioris sapientie, cuāgelicæq; doctrinæ placita ostendunt, sed & omnis melioris notæ Philosophorum docet schola, omnisq; adeo deum cognoscentium hominum concors assensio. Nā quid aliud quæso est, ad imaginem Dei factum esse hominem, quàm

Dei

Medicus quid
dignoscendum
assumat.

Animæ digni-
tas & excellen-
tia.

Dei characterem, diuinæq; portionē auræ suscepisse, animam inquam mentemq; diuinitatis plenissimam? Quid rursus erectus ille in cœlum sublimi uultu hominis status? an non aperte diuinum, ac cœleste animal, Hominem esse testatur? eo uidelicet argumento, ut cum cæterarum quidem a nimantium naturam confiderauerimus, quas pronis corporibus abiectas, in terramq; prostratas summi Dei providentia effecit, unum tamē hominem iussit erectos ad sydera tollere uultus, ut quasi contempta humilitate terræ in altum niteretur, originem suam querēs, & sentiens summum ipsum bonum in summo etiam sibi esse querendum. Hoc item mira in nobis inueniendi solertia, celeritas cogitandi, percipiendi facilitas, atq; discendi, memoria præteritorum, & providentia futurorum, ipsa deniq; artium, & disciplinarum omnis generis inuentio, & scientia, ipsaq; in primis summi Dei, operumq; illius uni tantum homini concessa cognitio, abunde monstrāt. Sed quum argumentum hoc omne plenissime ab Philosophorum omnium summo Platone, ab Romanæ linguae parente, & principe Ciccone, & ex nostris, à Lactantio, Gregorio Nysseno, ac summis eius notæ uiris pertractatū, exacteq; explicatum sciam, eaq; ipsa pertractatio ad Medicum non pertineat, manum subducere consilius uisum est, ad id quod reliquum est progrediētes: si id modo tantum dixerō, Galenum thematis huius scopum, dilucidamq; ueritatem ob id minime assequi potuisse, quod summum illud, uereq; expetendum bonum ignorauerit, nec de futura meliore post mortem uitæ quicquam cogitarit unquā. Quæ si altiori mentis intentione, & inquisitione concepisset, & ueram de anima sententiam protulisset, & quod fecit Plato, ad mortem fortiter contemendam spe immortalitatis inuississet. Sed illi uenia danda, qui unius tantum humani corporis structuram, symptomata, morbos, curandiq; uiam edocendam, non animæ naturam monstrandam, pro medici officio assumpsit.

Quibus notis
animæ excel-
lencia deprehē-
datur.

P O R R O ipsius motiones facile deprehendūtur, tum ex multis alijs, tum maxime ex animalibus pathematis, cuiusmodi sunt timor, & ira. Per timorem, & spiritus, & sanguis intrō, & ad scatebram suam reducuntur, contrahunturq; (quod fit, ut algeant partes in superficie positæ) per iram uero & distenduntur, & effunduntur, & calescunt. Certamen uero (ut uocant) ex utrisq; conflatum, inæquales habet motiones. Iam & cordis, & arteriarū pulsationes, & minimæ, & perquam debiles, in timentibus apparent: maximæ & ualidissimæ in iratis. In certamine sunt inæquales. Per uerecundiam, animalis facultas in primis quidem ad interiora mouetur, sed rursus affatim redit ad exteriora: Quod si non redierit, iam non uerecundia, sed timor censerī debet: Quippe uerecundia de repente fit, animata facultate nihil mali perpeffa. Euenit autem (ut ita dixeris) ob mollicitem, natiuumq; timorē, quum quis præstantioris conuersationem ferre non potens, fugam pas-

Animalia pa-
themata quæ
sint.

Aristot. lib. 4. de
morib. ad Nicomach.
Cap. 9.

Verecundia
caussa.

rat,

Patibilis ani
ma pars.

De 21. lib. 5.

Cap. 5. lib. 12.

Timore &
gaudio non
nullos perij
se.

De 3. lib. 3. rap.
13. Valer. Maxim.
lib. 9. rap. 12. A.
lib. 12. method. 5.
rap. Apud. p. 12.
19. lib. 1.

Arist. 7. prob.
particula per to
tum.

Arist. 1. probl.
probl. 6. Gal.
1. de fa. tue. &
1. de diff. & 1.
de morbo, cau.

rat, & procul, si liceat, abesse percipit. unde fit, ut recedat dū
taxat ad intima, uelut subterfugiens; idēq; citra refrigeratio
nem, excitante, impellenteq; ratione, patibilem animæ par
tem, nempe eam quæ & timet, & uerecundatur: mox redit,
ferturq; foras eo maxime motionis modo, quo calor reuo
catur ijs, qui in frigida se lauerunt. At in timore, neq; incitan
te, neq; impellente ratione patibilem animæ partem, magis,
ac magis calor extinguitur, ut nōnulli rigore quoq; infesten
tur. Vt in timore autem confertim, ita in mœstitia paulatim
fit motus, magnitudine duntaxat, ac uehementia, non toto
genere differentibus inter se pathematis. At qui nonnulli ob
timorem, subitanea morte perierunt, ubi debilis suapte natu
ra animula, sub ualido pathemate oppressa, confertim & ex
tincta, & suffocata est. Etenim extinctio, pathematis naturam
sequitur, ob refrigerationē eueniens: suffocatio uero, quum
uniuersus sanguis ad principium confluit, deferturq;. At ex
iratis nemo mortuus est, utpote quibus neq; calor refrigera
tur, neq; robur dissoluitur. Præ gaudio autem, nōnulli supra
modum pusillanimes, mortui sunt. haud aliter quā timen
tes. Sed non ita ualido motu, aut feruore, ad exteriora fertur
animata facultas: quin ecōtrario, si quid antea fuit ei roboris,
id nunc exoluitur, laxaturq;: quum enim nimio gaudio la
xata, petit exteriora, discutitur, atq; dissipatur.

ANIMI motiones etsi ex multis quidem deprehendi possunt, nempe cogitatio
ne, memoria, intellectu, prouidentia, insomnijs (quæ sanè diuiniore quadam
animi actione perfici, summorum Philosophorum assertionem est comprobatum)
ex animalibus tamē pathematis, nempe ira, timore, gaudio, uerecundia, mœrore,
facilius id ipsum nosse, perspicereq; possumus. Nam in ijs omnibus insignes nati
ui caloris ab anima fieri motiones uidemus. Per timorem namq; pallescere cor
pora, extrema refrigerari, tremorem incidere, alium solui, uocem interrumpi,
& uires deniq; conuelli omnes, plena experimenti fide, & Aristotelis assertionem
constat. At hec omnia natiui intro caloris repentinam, celeremq; fugam sequi
quis nō uidet, quemadmodum contra in ira rubicunda fieri corpora concitatio
ra, calentiora, confidentia, & ad omne patrandum facinus prompta? Quæ cer
te uniuerſa caloris concitatiorem motum, & in extimas partes cum impetu fa
ctam effusionem planē indicant: quum sit nimirum ira (testibus Aristotele, &
Galeno) feruor caloris in corde: sicut contrā, Timor, caloris ob subitam reuo
cationem metu impendentis mali factam, extinctio quædam. Quemadmodum ue
ro in horū altero refugit, in altero se pandit calor, sic certē in uerecundia utrūq;
patitur: ut, ut modo ad interna confugiat, modo sese foras diffundat. unde in ea
quales

quales excitari necessario in eo motiones oportet: quod certare secum calor uideatur, & secum ipse contrario motu collidi: quæ causa est, cur primum pallore, confestimq; rubore suffundamur. Euenit porro quibus molestum aliquod pathema ex pudore natum animo infederit, ut Cicero bellicosissimè, & Plutarchus lib. de Vitiosa uerecundia tradunt. Nam hic uerecundiam, dolorè statuit quendam esse, in nobis efficientem, ut uultum demittamus: quod tum facinus, cum nos in errore deprehensos cognoscimus, uel nostris diffisi uiribus, magnum quid aggredi attemptamus: ut cum apud magistratum quempiam de rebus serijs uerba sumus facturi, regem uel adituri, aut magnam aliquam pro republica causam suscepturi: in his enim arduis negotijs, & metu, & sollicitudine premimur. Vnde fit, ut hæc subituri plena laboris munia, modò pallescamus, modò circumfuso calore crubescamus, ut plus, minus uel nobis fidimus. Nam in huiusmodi, diffidentia metum, palloremq; fidentia audaciam, & animum, subindeq; uisum in ore colorem gignit. Philosophis nonnullis uirtus esse uerecundia uisa est: Aristoteles uirtutem esse negat, sed in adolescentibus præcipuè affectiorem probam, bonæq; spei iudolem demonstrantè esse affirmat: unde illud Comici natum arbitror, Erubuit, salua res est. In hoc igitur pathemate primum sese intrò calor colligit, quòd, teste Aristotele, timor quidam uerecundia sit: demum affatim ad exteriora redit, quòd non omnisariam intrò confederit: sed antequàm conuiescat, rursum foras mouetur, contra quàm in metu fiat: ut in quo nimirum ad intima celeri motu calor sese agat, ibiq; ueluti coactus confideat. Ac proinde rectissime hic Galenus dixisse mihi est uisus, si foras, contractus intrò non redierit calor, pathema huiusmodi non iam uerecundiam, sed timorem potius esse censendum: rectissime quoque & illud, uerecundia causam, mollietatem animi quandam, natiuumq; timorem esse, quum quis scilicet præstantioris congressum ueretur, cuiusq; consuetudinem citra animi motum ferre non potest. Ex hoc nanque animi in uarias partes raptu, sese modo fiducia quadam proferentis, modo timore subterfugientis, uerecundiam nasci necessario oportet: Eademq; etiam uerecundia esse causas præter Galenum Plutarchus doctissime confirmauit. Fiunt uerò potissimum motus ij uerecundiam constituentes, parte animæ rationali, eiusdem patibilem partem excitante, & impellente, nempe eam quæ & timore affici, & uerecundia potest: quam & ipsam irascibilem, & affectionum omnium susceptricem Plato in Timeo uocat: qua sanè ratione à timore uerecundia differt, quòd in eo pathemate neq; ratio patibilè animæ partem impellat, neque calor rursus, ubi primum se intrò collegerit, in externa feratur, contra quàm in uerecundia fieri consueuerit. Atque hæc horum inter se pathematum differentia: sicuti rursus timoris, & mæsticiæ hæc, quòd in timore confertim, in mæsticia paulatim natiui intrò caloris reuocatio fiat, sola duntaxat magnitudine distantibus inter se pathematis, tanto sanè intervallo, quanto quod citatius est, & confertius, ab eo quod remissius, & lentius distare creditur. Quæ inquam causa est, cur ob timorem, repentina nonnulli morte sublati sint: quòd ualidum motum imbecilla animula ferre nequieuit: unde uel nimia refrigeratione extingui, uel repentino sanguinis ad ima confluxu prescari natium

Cur in uerecundia primò pallescamus dein erubescamus.
Cicero 4. Tusc.

Aristo. 1. 1. problem. 53.

Plutarchus lib. de uitiosa uerec.

Cur ob timorè nonnulli repentina morte sublati.

Plin. lib. Natu.
histo. 7. cap. 31.
& 53.

Qui gaudio ni-
mio mortui.
Vide in hoc ar-
gumento latius
Valerium ma-
ximum lib. 9.
tit. 12. de mor-
te non vulgari.
& Autum Gel-
tium lib. 3. no-
cium atticarū.
cnp. 15.

tium calorem necessario oportet. Non sic uero in aesticia, ut in qua nimirum lentior sit, & mitior motus: neque rursus in ira, ut per quam scilicet, neque re-
frigeratione extinguatur calor, plus equo scilicet nimium accensus, neque ani-
mae dissoluatur robur. Prae gaudio uero expirasse multos uariis autorum mo-
numentis proditum est. Plinius certe, Chilonem Lacedaemonium illum insigni-
bus sapientiae titulis non intermoritura fama nobilitatum, ad hunc modum de-
cessisse scribit, dum uictorem in Olympia filium conspexisset: ac praeter hunc
quidem, & Sophoclem, & Dionysium Siciliae tyrannum (utroque accepto Tra-
gice uictoriae nuntio) gaudij exuperantia raptos: Pudore uero, Diodorum
quendam Dialecticae sapientiae professorem, quod lusorium questionem ab Stil-
bone propositam non protinus dissolvere potuisset. Constat igitur repentinis
animi, & natui caloris motionibus, se penumero uitam auferri, dissolutis utique,
quae in natuo calore consistunt, animae uiribus, ipsdem uel nimia refrigeratione
extinctis. Summa igitur ratione in Arte Medicinali a Galeno dictum est, ab ip-
sis cauere oportere animi affectibus, quod corpus alterent, & a naturali statu
eueriant. Cicero hos motus, perturbationes quasdam, & auersas a recta ratio-
ne contra naturam animi motiones esse iure optimo existimauit: quarum omni-
um naturam qui scire uolet, quantum Tusculanarum librum adeat.

I A M dolor ediuerso cogens animam moueri, haud leuiores,
quam maximus timor, affert symptomata. Quippe laboran-
tes, decolores apparent, refrigerantur, concutiuntur rigore,
tremunt, pulsus minores redduntur, & abolentur: tandem,
ueluti syderati, attonitique moriuntur. Nam & in his fugit
intimus calor ad principium, ac anima soluitur simul, & ex-
tinguitur. Itaque quum mortem inferre possint huiusmodi
pathae, haud mirum uideri debet, si animi quoque deliquium
inducant: ac praeterea ea symptomata, quae ad animi deli-
quium sequi consueuerunt, tum alia, tum eas excremento-
rum secretiones, quae uoluntatis imperium non expectant.
Verum non est nostri instituti, nunc in his diutius immo-
rari. Itaque ad id quod propositum erat redeamus. Quum
igitur rigor a calidis, simul & rodentibus succis fiat, mirari
haudquaquam oportet, si partes extremae omnes refrige-
rantur, declinante animali facultate, una cum sanguine ad
interna. Quippe frigus hoc tempore, non internarum, sed
externarum partium sentitur: nonnulli enim tum uehe-
menti siti cruciantur, ut pote seruato ipsis intrinsecus calo-
re. Iam quod huiusmodi symptomata non praeter rationem
cueniant rigore affectis, uel hac ratione colligere poteris.
Si enim uehemens dolor unam partem occupans, animi de-
liquium,

Cap. 7. lib. 12. p. 115.

Cap. 4. lib. 10.
p. 115.

liquidum, refrigerationem que inducit, haud mirum fuerit eum, qui in uniuerso corpore consistit, si neque animi defectionem, neque mortem affert, saltem algorem inducere posse. Nam dolores qui in rigore fiunt, cum reliquis doloribus omnibus cognationem habere videntur: relinquuntur uero ab ijs qui rapere hominem solent, & magnitudine, & tempore: sunt enim minores, breuiioresq;. Sanè Colicus dolor sæpenumero duobus diebus perpetuis cruciari solet: rigor uero quò fuerit uehementior, eò quoq; breuior erit. Ac animæ motus in ipso, non ei qui timentibus euenit similis est, sed illi potius, qui uerecundia affectis, aut frigida sese lauantes, accidere solet. Itaque pugnat, certatq;, contra ea quæ molesta sunt, facultas, donec radictus euellatur, concutianturq;. At quia uehementes facit incurfiones, & in intimo corpore coaceruata, magna uis caloris ipsa inuadit, febrim à rigore succendit, auxiliarem habens in hoc certamine materiam, unde & febris euadit uehementior. Quòd si aliquando inter certandum fatigetur, anteaquam res noxias dimouere possit (id uero uel ob facultatis imbecillitatem, uel causæ magnitudinem euenire solet) necessàrio sequetur mors, ut antea dictum.

SYMPTOMATA quæ inferit dolor, si uel etiam mediocris sit (nam ingens insperatam sæpenumero mortem asserre solet) nec sanè minora sunt, nec leuiores, quàm quæ metus inferre consuevit, eo uidelicet argumento, quòd uehementer dolentes, æque ac qui timent, & tremant, & pallescant, & perfrigrentur, & uiribus sint deiectis, & si urgere perstet dolor, ueluti fulmine icti, attonitiq; moriantur. Hos nanque antiquitas omnis syderatos iure ob id (arbitror) uocandos censuit, quòd quasi sydere afflati repente conciderent, nulla se corporis causa prodente, cui merito adscribi repentina, & inexpectata mors posset. unde merito etiam Syderationem id morbi genus esse uolunt, quo pars una aliqua corporis, sæpe etiam penè totum corpus percutiatur subito, atque excutitur, ita, ut mors inopina sequatur: quod quum repente, impetuq; maximo fiat, ut syderis factum existimant, unde morbo nomen. Syderationem porrò & id dici scio, quod corpus supore quodam attonito, subito conficiat: qua certe ratione formidandum illum, prorsusq; insanabilem morbum, quo ablatis sensibus, motusq; functionibus, ueluti mortuum iacet corpus, rectè *συναισθησις*, hoc est, subitam percussione nominamus. Qui itaque extremè dolent, fugato concitius in ima calore, tanquam attoniti, uitam cum dolore finire consueuerunt. Quòd si necem subitam inferre dolor possit, quid ni etiam & animi defectiones, & decolorationes, & inuias per aluum, sudoremq; excretiones (quæ in ualido timore

Syderati qui.

Syderatio morbus.

Doloris symptomata.

do timore fieri cuncta, paulò antè ex Aristotele monstrauimus) facere poterit? Atque hæc uniuersa de animi pathematis, deq; natui caloris uario ab his agitata, eò de industria huc à Galeno inducta sunt, ut intelligamus non sine euidenti causa per rigores extrema refrigerari, quòd intrò sese animalis facultas noxam sentiens colligat, unde frigus extrema ingredi sit necesse, abeunte, quòd ipsas fouebat, calido innato. Intro uerò tum calorem colligi, eueniens per rigoris uehementiam sitis indicat: quæ & ipsa semper uel caloris abundantiam, uel humoris inopiam sequi consuevit, uel Galeni testimonio. Itaque non immerito quis per sitim, auctum esse intus calorem, eoq; excessu uentriculi succos & cal fieri, & exiccare est indicaturus, idq; etiam, easdem à succi rigorem inferentis malicia in toto fieri motiones, quæ ab animi pathematis acciderè solent, unde & dolores tum percipi, minime cuiquam mirum uideri debet, quòd ab his quæ uehementer immutant, & alterant, uel Hippocratis testimonio, & Galeni, dolor soleat nasci. Fit uerò in rigore motio quædam persimilis ei, quam in ueracundia fieri diximus, pugnante utique cum morbifica causa, animali facultate. Quæ sanè causa est, ut post refrigerationem insignem toti incallescamus, quòd se in extima calor diffundat, & quòd molestum est excernere magnis incursionibus tentet: unde & febris oritur, & tandem uicto humore sudor, ut paulò antè à nobis est demonstratum. Quòd si facultatis imbecillitate uinci humor non possit, mors necessario sequitur, ut ex Hippocratis sententia suprà ostensum.

Sitis in rigore
quid indicet.
Gal. 1. de simp.
fac. cap. 30.

Gal. suprà li. 4.

Hipp. 4. aphor.
textu 46.

CAPVT VI.

POST QVAM igitur hucusq; sermonem perduximus, imponamus ei summā, breuibus quibusdā capitibus, omnia quæ prædicta sunt, comprehendente: quibus si quid derelictū fuerit, id quoq; addere non grauabimur. Igitur tussis, sternutamētum, singultus, rigor, uiolenti, ualidicq; expultricis facultatis sunt motus. Pandiculationes, & oscitationes, ad eandem pertinent facultatem, & modum seruant: atque in horrore moderatior motus est. Sed longè moderatior etiam est is, qui per inæqualitatem infestat: ut ipsum ferè non motum, sed sensationem duntaxat esse dixeris: qualis in ulcerosa lassitudine sensio est, ac multò magis etiam in pruritu. In hoc enim symptoimate excrementorum duntaxat, quæ pruriginem excitare possint, sensus est. Neq; enim alio nomine explicari possunt, nisi quis ea aut nitrosa, aut falsa, aut amara, appellare uoluerit: quòd huiusmodi sit ipsorum natura, quam, ab externis rebus sumpto exemplo, discere licet, ut urtica, scilla, muria, aqua maris, & id genus reliquis: neq; non ab his quæ ad corpus pertinent. Quippe solet pruritus uexare eos, qui aut balneum negligunt

Lib. 2. fol. 24. v. 9.

Cap. 4. Lib. 11. m. 1.

fgod.

negligunt, aut strigmentis referti sunt, aut cruditatibus abundant, aut prauī succi cibos ingerunt. Id uerò lōgè magis in p̄sora, & lepra : quòd in huiusmodi affectibus & plus sit succi, & succus ipse crassior, atq; ob hunc magis, crebriusq; pruriunt hi, quàm reliqui omnes sine huiusmodi affectibus prurientes : ac nihil iuuantur, uel si uehementissime scalpentes cutem sibi detraxerint. Succus enim noxius manet infixus, atq; (ut ita dicam) impactus in cute: neq; enim exiguus est, neque tenuis, ueluti in ijs qui balneum neglexerunt, aut sordibus scatent : sed & plurimus est, & crassus, & nonnunquam lentus quoq;. Atq; huiusmodi symptomata omnia à uitiosis succis originem trahunt, ac differunt inter sese, & qualitate, & quantitate causæ. Præterea & quiete, & motu. Est enim exigua, tenuis, falsa, & immota in pruritu: *Feb. 4. tūrid. panis*
 item exigua, tenuis, erodens, & immota in lassitudine ulcerosa. At multa, crassa, falsa, & immota in lepra, p̄soraq; pauca uerò, tenuis, & mordax, ac breuem quendam motum habens, in horrore. Si uerò aut uehementius mouetur, aut multum abundat, aut mordacior est, iam non horrorem, sed rigorem excitat : maximum quidem, si plurima, simul & mordacissima fuerit, uehementissimeq; moueatur: minimū uerò, ubi aliquod ex iam dictis modicè auctum, efficit ut horror in rigorem transmutetur. Complures uerò inter hunc minimum, & illum maximum rigorem, mediū sunt, tum magis, tum minus inter sese differentes : prout causa magis, minus ue, aut mouetur, aut erodit, aut abundat. Præterea, prout causa rigorem excitans, in dictis differentiis, uel omnibus, uel quibusdam, uel earum aliqua fuerit aucta. Atque hæc symptomata omnia, tum in cute, tum in subdita illi carne, congesta causa consistere solent.

D V O B V S his capitibus quæ diffusius antè dicta sunt, compendio colligit, epilogo quodam prius recensita in memoriam reuocans, indicansq; qui, qualesq; sint facultatis expultricis motus, qui per tusses, sternutamenta, singultus, & rigores fiunt : sunt nempe uniuersa hæc, ualide quedam cum impetu motiones factæ, quibus quod noxiū est, natura explodere, ac foras eijcere nititur. Valentiores porrò motus ij omnes censentur, quorum adminiculo quæ in ima corporis penitus insederunt, commodè uacuantur: cuius generis tussis, sternutamentum, singultus, rigor esse posita sunt: imbecilliores, quibus nec ualide corpus agitur, nec ad motionem irritans excrementū, aut multum, aut acre nimis

Validi motus
& imbecilli qui,

Inæqualitas
quæ morbos præ-
cedit qualis sit
motus.

Pruritus.

Excrementa in
quibus abun-
dent.

Paulus lib. 4.
cap. eodem.

Auicenna. Fen. 7.
4. trac. 3. cap. 6.

Lepra Græco-
rum.

Pfora & lepra.

Scabies.

fuerit. Quæ sanè caussa est, cur in horrore, pandiculatione, & oscitatione exi-
gui sint naturæ motus, multoq; etiam in ea inæqualitate quæ morbos anteit,
moderatores, quum sola fermè sine motione effatu digna sensio per eam fiat.
Nam tantum extra naturæ nostræ, moderationisq; fines, egressos nos esse per-
cipimus: magnam uerò aliquam in nobis fieri motionem non sentimus, multoq;
minus in pruritu, ut in quo nimirum sola excrementorum pruritum insiren-
tium sensio, non ualidus ullus motus percipitur. Hoc namq; pruritum dicimus,
falsorum scilicet, nitrosorum, aut mordacium secundum cutem consilientium
succorum sensum: qui sanè tum fit, cum quæ secundum cutaneos meatus redun-
dant excrementa, situ, & mora cutem inficere cœperunt: redundant uerò in his
potissimum, qui uel sui corporis negligentia cutaneas sordes detergere non cu-
rarunt, uel qui incauta uictus ratione, crudorum, tum & alterius generis ex-
crementorum copiam collegerunt. Quod & ipsum (ut docet Paulus) ex ætate,
temperatura, uictu, tempore, regione, atq; reliquis hisce cognatis facile depre-
hendes. Hoc porro uitium Græcis ^{κνησμός} dicitur, eoq; à uocata nobis scabie
(quam Lepram Galenus, & Græci omnes nominant) differt, quòd in hac &
plus sit succi, & succus ipse crassior, & sæpe etiam lentior, tum etiam, quòd
qui psozam, & lepram faciunt succi, hærentes non in cute tantum, sed & in
carne ipsa sunt, uarijque generis pustulas excitant, in pruritu ea non eueniant,
quòd & mitior & tenuior sit succus, & summam tantum occupet cutim: quæ
Auicennæ etiam est sententia. Ad cutis item uitium psoza, & lepra pertinent.
Sed hoc tibi maximè lector duco cauendum, ne lepram hic à Galeno uocatam,
eandem morbi speciem cum ea quam simili nomine Arabes nominant, esse exi-
stimes, quum sint certè longe à se distantia. Arabum enim lepra præsimi generis
morbis est, ex atra bile in uniuersum corporis habitum redundante: ut Aui-
cenna, Rasis, Serapio, Haliabbas, cæteri; eiusdè factionis omnes. Verum hunc
ipsum morbum Galenus, non Lepram, sed Elephantiasin potius iure optimo
nominandum censuit: quòd quæcunq; de Lepra morbo, Arabibus dicta sint, ea
Elephantiasii uniuersa, à Galeno, Paulo, Aëtio sint attributa. Vnde constat
Arabum lepram, Græcorum elephantiasin & esse, & nominari, uti ex Galeno,
Aëtio, Paulo, Celfo Plinioq; colligi quàm apertissime potest. Qui siue morbi
naturam, siue morbificas causas, siue symptomata, curationem denique ipsam
spectes, ea ab ijs de elephantiasi dicta inuenies, quæ de lepra ab Arabibus refe-
runtur. Lepra uerò Græcorum, cutis tantum uitium est scabiei proximū, idemq;
quàm similitimum: uti ex Hippocrate lib. de Morbis, ex Galeno lib. de Tumori-
bus præter naturam, & in introductorio, siue is Galeni fuit, siue cuiusuis alte-
rius, ex Paulo item lib. 1111. cap. 11. probari uel apertissime potest. Psoza
uerò à uocata lepra hoc differre traditur, quòd ^{κνησμός} cum manifestis squammis
cutem profundius depascitur, ^{λεπρα} extimam tantum superficiem uarijs figuris
ledit, & furfuracea quædam remittit: cui & ipsi proprie Latini Scabiei no-
men accommodarunt. Conueniunt uerò, quòd in utrisq; asperdo quædam cutis,
cum pruritu, & corporis extenuatione subfit: uti latè doctissimus Manardus
lib. Epist. Medi. v 11. epist. 2. & Fuchsius in re medica, & bonis literis omni-

bus ap

bus apprimè uersatus, lib. Paradox. 11. cap. v1. demonstrant. Qui quum hæc omnia nō minus accurate, quā doctè pertractarint, idq; amplissimis illustrium in re medica autorum testimonijs, non est quod in his latius explicandis durior labore contendam. Quæ uerò hic de Horrois, rigorisq; causis dicta sunt, tam facile patent, ut commetationis luce non egere existimem. Quamobrem ad reliqua propero.

Q UOD uerò ad tussim, sternutamentum, & singultū attinet, tussis quidē caussa, tum in pulmone, tum gutture, tum etiā thorace consistit: sternutamenti in naribus, singultus uerò in uentriculo, & gula. Porro in omnibus quæ dicta sunt, unum commune habetur, nempe expultricem facultatem, seipsam ad uehementissimos motus excitare, quo excutiat ea quæ infestant, quemadmodum antea diximus, tum alia quædam de ipsorum generatione, tum etiam quod sternutamentum ex accidente nonnunquam humorum in pulmone residētium, remedium est, licet eius rei gratia non fuerit excitatum. Sic etiam uētre, & gulam, in quibus singultus consistit sternutamēta purgant, idq; per accidēs. Atq; hanc ob causam inter singultus remedia numerantur. Quippe uentriculū simul impellunt musculi, qui per uentrem & intenduntur, & contrahuntur, ut uiolenta fiat in molestas causas, quas discutere oportet, incurio. Diximus iam ferè omnia, tum facultatum, tum functionum animalium symptomata, ac causas quoq; à quibus illa oriuntur. Atqui in primo uolumine nulla naturalis siue functionis, siue facultatis, symptomata tractauimus: in hoc uero secundo, propter sermonis communītatem, nonnihil quoque de his dictum est. Sed propriū illis librum dicabimus, nempe tertium qui hunc sequitur.

C V I V S generis symptomata sint, tussis, sternutamētum, singultus, & quæ horum causæ, tum etiā quibus in membris consistant, fusissime antea à nobis cap. scilicet 111. & 1111. huius libri dicta sunt, idq; etiam, expultricem in his facultatem ualido motu niti, ut noxia excrementa abiciat. Atq; item & illud, sternutamentum non raro excrementorum in pulmone degentium, opportunum auxilium esse, quod ualide tum expultrix mota, excrementa facile quatit, subindeq; foras pellat. Quin & hoc quoq; sternutamentum ea sepe discutere, quæ uentrem, gulamq; infestant, proindeq; inter singultus remedia haud iniuria numerari. Atque hic finem capiti faciemus, ne repetita semel enarratorum lectio nauseam faciat. Crambe namq; (ut est in prouerbio) bis posita, mors est.

Caput

ERVM ut in his duobus omnia animalis facultatis symptomata complectamur, de his quoque quæ principes functiones impediunt, differendum uidetur.

Atque in ipsis tria symptomatum genera deprehenduntur: unum quum aboletur functio: alterum quum leditur: tertium quum in alienam speciem degenerat. Aboletur quidem in stultitia (ut uocant) & obliuione. Sæpenumero autem morbi in abscessum declinantes, stultitiâ, aut obliuionem induxerunt. Sanè uidi nonnullos & literarum & artium omnino oblitos, adeo ut ne nominum quidem suorum meminissent. Ita enim Thucydides scribit in pestilentia euenisse, ex qua nonnulli, quum seruati fuissent, neque seipsos, neque suos necessarios agnouerunt. Atque uisi sunt aliqui quibus extrema senectus, huiusmodi attulit symptomata. Vnde manifestum est, & stultitiam, & obliuionem à frigore nasci: quippe medicamentis, quæ huiusmodi symptomata facere possunt, refrigerandi facultas est. Hæc igitur symptomata, cerebri corpus refrigeratum esse declarant. Quemadmodum & apoplexia, & morbus comitialis, ob pituitæ in uentriculis ipsius acruatæ multitudinem accidere uidentur. Proinde horum symptomatum, tum generatio, tum solutio, subitaria est: id quod per corporum intemperiem fieri, haudquaquam potest. At modica offendicula, ac ueluti torpores, tum rationis, tum memoriæ, ob minorem eueniunt refrigerationem, aut ob frigidum aliquod medicamentum, uel corpori ingestum, uel capiti adhibitum, aut ob succum aliquem frigidum in cerebro congestum.

Q V V M quatuor Galenus de Symptomatis in uniuersum libros ediderit, in primo illorum differentias tantum enumerauit, nulla naturalis uel functionis, uel facultatis mentione facta. In reliquis uero subsequētibus libris, de ijs obiter nonnulla tractauit, speras de huius ipsius facultatis pathematis disputandi libro ultimo plenam sibi copiam dari. Quod uero omnem hoc libro de Animalis facultatis symptomatis tractationem absolueret, de ijs quoque quæ principes animæ facultates ledere possunt, sermonem postremo hoc capite instituit. De quibus tamē nonnihil antea, cap. 111 lib. tertij uisum. Earum uero principum facultatum noxas intellegere quis minime poterit, nisi functionum quoque prius meminerit. Sunt autem principis huius potentie functiones, ut uariæ, sic non satis expositæ, & ab ijs quæ ab Naturalibus uocatis facultatibus fiunt, longe aliæ. Itaque conceptas rerum sensatarum imagines tenere, meminisse, cogitare, eligere quicquid, & prosequi, aut

contrà

Principis facultatis functio
nes.

Lib. 2. Autem
m. l. 3.
ray. 3.

Lib. 3. 200. ad huc.
ray. 10. et ray. 7.

contrà odiffe, & fugere: ratiocinari, aliud ex alio concludere: quæ secum mutuo pugnent, quæ consentiant, intelligere: secretas item ab omni materie contagione, substantias concipere: uniuersalia nosse, harum facultatum munia peritissimi quique tum Philosophi, tum Medici esse merito censuerunt. Lasam uero tum iure optimo unam quampiam ex principibus facultatibus dicimus, cum eius functionio malè sit, hoc est, uel omnino perit, uel in alienam quandam naturam degenerat, uel tandem imbecilliter procedit. In obliuione igitur, & stulticia perit omnino principis facultatis actio: quum sit, uel eiusdem Galeni testimonio, stulticia, intellectus, & rationis amissio. unde constat per stultitiam, ratiocinandi, intelligendiq; munus auferri. Quamobrem quum supreme in nobis potentie ea sint munia, qui sic afficiuntur ut ratiocinari non possint, amentes seu dementes merito poterunt appellari: quòd mente, & intellectu prorsus careant. Vnde nec delectu agere, nec utilia prosequi, aut noxia uitare possunt: uti suprà lib. 3. abunde nobis ex Galeno monstrat. Historia uero Thucydidis de amissa per Populares morbos memoria, eadem & ipsa quoque, eodem lib. recensita est. Nec ab pestilentibus tantum morbis memorie fieri ablationem, sed & per senectutem quoque (unde matrem obliuionis esse dictam, prouerbio uulgatum est) testatum hinc facit Galenus, sicuti & illud, refrigerationem hæc omnia cerebri indicare. De apoplexia, & comitali iam antea uisum.

Gal. 3. de Locis, cap. 4. & 5.

Amentes seu Dementes.

Suprà. lib. 4. & 3. & 4. de loc.

P O R R O omne delirium, deprauatus est principis facultatis motus, à prauis succis, aut cerebri intemperie ortu habens.

Ac phrenitis nominatur, si febris accesserit: mania uero, si citra febrim accadat. Hæc interim mordaces sequitur succos, qualis est præcipue flaua bilis, interim uero à calidiori cerebri intemperatura nascitur. Sola autem melancholica (ut uocant) dementia, à frigidiori succo, ut causa, euenire solet. Nā phrenitis non simpliciter ob calidos succos accidit, sed quū phlegmonem, uel in cerebro, uel in ipsius membranis paritunt. in alijs uero febribus deliria mouentur, huiusmodi succo in cerebro abundante. Atque ea quæ in acutissimarum febrium uigore oriuntur, mordacem, calidumq; uaporem habent, cerebrum occupantem. Melancholicæ autem dementiæ, uariæ sunt species, prout in ipsis particulatim, dolosæ, suspectæq; imaginationes apparent. in omnibus autem unum commune habetur, quod Hippocrates quoque dixit, Si timor, & mœstitia diu perseverant, atram bilem significant: Quispe omnes præter rationem mœsti sunt. Quòd si eos interrogaueris quamobrem tristentur, non habent quod respondeant. Ac non pauci ipsorum mortem, atque alia quædam haudquaquam timēda, timere uidentur. Sunt qui uehemen-

Cap. 3. lib. 5. loc. apertus.

Cap. 6. lib. 3. loc. apertus.

Hippocrates 6. aphor. textu. 23.

ter cupiant mori. Quòd uero atra bilis, rationalis animæ ac-
cem occupans, timorē, mœsticiam, & mortis expectatiōnem
inducat, nihil mirandum est, quum uideamus in rebus ex-
ternis nihil magis quàm tenebras nos perterrefacere. Si igitur
quidpiam tenebris simile, rationali parti animæ circum-
fundatur, hominē semper timere necesse est, ut potè qui sem-
per timoris causam in corpore circumferat. Quod enim
nobis extrinsecus accidit, quū ambiens nos aer, ualissimis
tenebris fuerit obscuratus, id melancholicis ab intimo cor-
pore erumpere uidetur, occupante cerebrum, uel ipsamet
atra bile, uel uapore quopiam melancholico, ut in eo mor-
bo, quem & inflantem, & hypochondriacum appellant, eue-
nire uidemus.

Principis facul-
tatis actionū se-
cundum naturā
modus.

Phrenitis.

Mania.
Mania unde
dicta.
Larux.

Melancholia.

DE PRAVATI hi certè principis facultatis motus intelliguntur, qui aliorum
quàm pro naturæ modo sunt. Est autem hic naturæ modus, ut dum animo uide-
lemus, mentisq; ac rationis compotes sumus, obiectarum quarumq; rerum notio-
nes integras, delectumq; habeamus, ut iudicio, & exacta mentis intentione sin-
gula quæq; expendamus, noxia uitemus, nilia amplectamur, honesta, & præ-
clara prosequamur, turpia & humilia detestemur. Qui uero delirant, præcipi-
tes ad omnia sine præmeditatione, consilioq; feruntur, apprehensionem quidem
habentes, delectum conceptarum rerum non habentes, quòd sæpe pro utilibus no-
xia, pro honestis turpia prosequantur. Decori autē cum nullam rationē seruant,
tum certè ad audax quodq; facinus, & impudens maximè prompti, proniq;
sunt: præsertim quibus mordax bilis cerebrū occupans, rationalem animæ par-
tem tentauerit. Proueniunt uerò motus ij omnes ab acribus omnino excremen-
tis: aut uaporibus calidis cerebrum intemperantibus. Atq; in horū symptoma-
tum albo, & Phrenitis, et Mania, & Melancholia iure certè optimo collocan-
tur: quòd deprauate sint superioris in nobis potentie motiones. Phrenitis nam-
que, cum febre delirium est, à calidis ortū succis, quum hi scilicet phlegmonem
in cerebro, eiusue membranis accersuerint. Febris autem ob id perpetuò affe-
ctum hunc comitatur, quòd excrementorum acrimonia, unde is pendet affectus,
febrim nullo labore accendere soleat: quòd etiam, inflammati cerebri noxam,
cor per sympathiam facile sentiat. Manian uero sine febre delirium esse, à cali-
dis tamen, & mordentibus succis natum, Galenus statuit. A Manibus uero dijs
nomen traxisse docti pleriq; censent, aut ab Mania ipsa Laruarum matre, ac
ipsis potius Manijs, quas Laruas nonnulli esse uolunt, & nutrices pueris, ut
terreant, munitari solent: Nam qui sic afficiuntur, mortem, tenebras, laruas in-
aneis meditantur, eaq; tanquam obtutibus eorum presentia sibi in animo sin-
gunt, sed hæc omnia cum furore, & animi impotētia. Melancholia porro mor-
bus est, à sui generis humore, hoc est, melancholico, seu atrabilario succo nascens,
atq; principis facultatis functiones peruertens: hanc Galenus Dementiam me-
lancholicam

lancholicam nominat. Porro quæ per febrium incrementa, & uigores deliria fiunt, ad hoc quoque deprauatarum functionum genus sunt referenda. Proueniunt uero ab acutorum uaporum sursum elatione, non etiamdum ab cerebri inflammatione: Paraphrosyne delirium huiusmodi dici solet. Commune id autem omnibus melancholice speciebus habetur, ut eas omnes timor, mœstitiaque, ceu antea= bulones, præcedant, iniquiente in Aphorismis Hippocrate, *ἡ ψέβη, καὶ ἀνδραγαθία πολὺν χρόνον διατελεῖ, μελαγχολικὴ δὲ βλάβη*, id est, si timor, atque mœstitia longo tempore habentes perseverent, ex eo atra bilis significatur. bonâ certè id ratio= ne: quod mœroris ac mœstitiæ qui sic laborant, internâ secum habeant causam, atram scilicet bilim cerebrum occupantem. Quæ quum & ipsa tenebrarum sit quàm sinulima, nihil mirum si tenebras, mortes, inferorum umbras, & huiusmo= di alia perpetuò meditantur. Quid enim non horrendum metuere possit anima, hoc contagio infecta? Sed quum abunde de tota re Hippocrates lib. de insania, & Galenus 3. de Locis pertractarint, finem iam huic libro facere usum est.

Hippocrates
6. apho. tex. 23.

FINIS LIBRI QVINTI.

CL. GALENI DE SYMPTOMATVM CAVSSIS, LIBER SEXTVS,

*

CVM FRANCISCI VALLERIOLE
MEDICI COMMEN=

TARIIS,

CAPVT PRIMVM.

SYMPTOMATA quæ in naturalibus, tum actionibus, tum potentijs eueniunt, eandem habent inquisitionis uiam, & rationem cum ijs, quæ animali potentia superuenire solent. Ac operæ precium fortasse fuerit, ut quemadmodum in his particulatim per species exer=

citati sumus, ita & in illorum speciebus exerceamur. Itaque caput huius rei fuerit, si omnes causas quæ potentijs noxam inferre possunt, noscere uouerimus, ut quo pacto dum sanæ sunt, suas actiones perficiunt, noscamus. Etenim si terendo, uenterculus cibos cōcoquit, si, quo minus terat, impe= diatur, cruditatis efficit symptomata. Porro, si nihil omnino

Concoctio= nis sympto= mata.

R 2

terat,

Concoctio
quid.

Cruditās qd.

Bradypep-
sia.
Tarda con-
coctio.

Methodus co-
gnoscendī mor-
bificas causas
& symptomata.

Gal. 3. de Sym.
diff. 1. de facul.
natu. & cōmen-
tario. 1. ad lib.
epid. Hippo-
cratis & 1. de
cōpo. medi. se-
cundum locos.
Cruditās exa-
cta.

terat, etiam nihil omnino concoquere: si uitiōse terat, uitio-
se quoque concoquere dicitur. Eadem ratione si putrefa-
ciendo concoquit, nisi putredinē induxerit, haudquaquam
concoquet. Verum si concoctio ipsa, ut nos demonstraui-
mus, alteratio est secundum qualitātē, quam nimirum uen-
triculus facit, dum sibi cibos similes reddit, nemo negaue-
rit alterationis errorem, symptoma fore concoctionis. Quod
si nulla penitus fuerit alteratio, uocabitur hoc symptoma
cruditās, haud aliter quā uel immobilitas, uel sensus pri-
uatio in animalis potentiae actionibus, significans praeci-
puae partis animae actionum & abolitionem, & priuatio-
nem. si uero fiat quidem alteratio, sed non ut oportet, uo-
cabitur & haec cruditās, non priuationem, ut prius illud
symptoma, sed uitium duntaxat significans. At uicium bi-
fariam accidere solet, aut enim tarde alterantur cibi, ut uix
propriam transmutationem suscipiant, aut corrumpuntur
omnino, ut nullam concoctionem admittere possint: illud
Bradypepsia, id est, tarda concoctio, nominatur: hoc, nul-
lum proprium nomen obtinet. Atque huiusmodi sunt con-
coctionis noxae.

Q V A methodo animalis potentiae, functionumq; eius symptomata sunt in-
uenta, eorumq; symptomatum causae peruestigate, eadem sanē facultatis
ad naturam spectantis symptomata inueniri posse pro confesso uult haberi Ga-
lenus. Quā in re praecipuū illud haberi debet, ut si morbificas causas quae po-
tentij naturalibus noxam inferre possunt, noscere uoluerimus, omnium pri-
mum, actionum earum modum, quem secundum naturam seruare solent, nosca-
mus. Nam ab eo modo aberratio, eius potentiae iure symptoma dicitur: quod
bellissime Galenus in uentriculi functione declarat. E quidem si uel terendo, uel
putrefaciendo, cibum uentriculus conficiat, uitari quidem eius actio dice-
tur, si uel non recte cibos conterat, uel non recte putrefaciat. ita etiam si al-
terando, cibum concoquat uentriculus, ab huiusmodi alteratione aberratio,
concoctionis certē symptoma erit. Concoctionem porro, alterationem quan-
dam esse, Galeno pluribus locis testatum est: quum sit nimirum nutritis
in propriam qualitatem eius quod nutritur mutatio: à qua sanē si uentricu-
lus uitio quopiam defecerit, uitari quidem functionem ipsam pro magni-
tudine affectus, nemo est negaturus unquam: uocabitur quae pathema hu-
iusmodi, Cruditās: ἀνύψαυ Græci uocant. Abolita uero tum iure conco-
ctio dicitur, quum alterationis in cibum nihil prorsus à uentriculi facul-
tate ceciderit: quae exacta cruditās nuncupari solet: qualis utique per inte-
stinorum leuitates accidere consuevit: ut per quas quae intro esculenta, po-
culentaq;

culentiaq; assumpta sunt, ita deiciuntur, qualia fuerunt deuorata, eodem attestante Galeno. Atq; hæc concoctionis abolitio, similitudine quadam immobilizati, & sensuum priuationi respondet. Nam ut per huiusmodi symptomata animæ malis facultas ab sua ipsius functione cessare omnifariam dicitur, sic & in exalta cruditate uentriculus, naturalisq; facultas. Porro si quadamtenus, sed non ut oportet, alterari in uentriculo cibum contingat, cruditas & hæc censenda erit, at non abolitionem actionis (ut illa prior) significans, sed corruptelam, deprauationemq; quandam, uel tardam immutationem: quam *Βραδύτης* nominant: nam altera priuatim, nullum proprium nomen obtinet.

Gal. 6. aphor. com. 1.

Q V A R V M causa communis quidem est, alteratricis potentia à scopo aberratio, hæc tum per species, tum per genera diuiditur. Quippe duo prima sunt genera aberrationis, unum quum potentia ipsa affecta est, alterum ab externo quopiam errore nascitur. Atq; utrumq; rursus diuiditur. Nam potentia bifariam læditur, aut per suam ipsius essentiam: aut per aliam quem instrumentorum morbum. Error uero extrinsecus adueniens, & ipse triplex est: unus à uentriculi excrementis, alter à cibis, tertius à dormiendi tempore oritur. Iam in propria essentia noxæ intemperies quædam agentium qualitates sunt. Ab instrumentis uero pendent Erysipelata, cedemata, phlegmone, scyrry, abscessus, & alij quidam huiusmodi morbi. Atq; horum alij simplices, alij compositi in uentriculo consistunt: propter quos omnes uentriculus malè concoquit, ipsius potentia qua concoquit noxam sustinente. per intemperies quidem, in sua ipsius essentia, per alios uero morbos qui instrumentales sunt, impedita dūtaxat. Quod si cum intemperie instrumentorum morbi componantur, utroq; modo noxam patietur. Atq; ob omnes iam expositas causas, uentriculus malè concoquere solet, uel nullo in cæteris incidente errore.

Aristot. rap. 1.
Lib. 4. metaph. 202.

Lib. 14
metaph.

CRUDITATIS omnis, siue absolute cruditas sit, siue tarda concoctio, causa in uniuersum est, facultatis uentriculi alteratricis à proprio munere uel cessatio, uel certè aberratio: quam & ipsam non unice homini euenire contingit. Siue enim quis uel deprauatè, & in alienam quandam qualitatem cibos alterat, siue tardè conficit (quæ duo aberrationis sunt genera) id totum uel alteratrice affecta potentia, uel errore quopiam incidente euenire consueuit. Potentiam autem ipsam multifariam affici peritissimi quique existimant, ut interdum intemperie quopiam ex ijs quæ præter naturam sunt infestante, noxam ipsa sentiat. Non

Cruditatis omnis causa.

Ad dormiendos maxime præcipuus modus, R 3 nunquam
atq; antequam potestas altere seque aptior uideatur. Arguend.
Lib. de animas.

Errata in concoctionis functione.

Somni in concoquendo cibo utilitas.

Facultas alteratrix, per essentiam lædi quādo dicatur.

Impediri quid. Lædi quid.

nunquam ab instrumentario quopiam morbo, ut obstructione, abcessu, ulcere, lædi eam contingit: & hæc quidem ad potentiam ipsam spectant. Erratur autē in concoquendi functione, uel ciborum, uel excrementorum in uentriculo contentorum uicio. Nam ab ijs in ipso degentibus, noxam uentriculus contrahit, ita 7. Methodi asserente Galeno. Erratur item somni paritate, intēpestiuo uel usu: cuius si congruus sit modus, ad cibi concoctionē non minimū momenti, & præsidij adfert, uti 4. de Sani. tu. & 7. Methodi latē explicatur. Itaq; per intemperies uentriculum ledentes (quas octo esse in medendi Methodo assertum est) coctionem uitari constat, propria utiq; secundum sui essentiam facultate læsa. Quæ tum propriē per essentiam lædi dicitur, quum illius instrumentum primigenia quapiam affectione laborat, nempe intēperie una quapiā ex ijs quæ præter naturam dici solent. Quod si instrumentario quopiam morbo eadem pars teaneatur, nempe erysipelate, & demate, phlegmone, scirro, abcessu, noxam quidem per sui essentiam non sentit facultas, uerum à sua tamen actione impeditur, quominus recte eam perficere queat: tumq; impedita esse iure dicitur, læsa non item. Nam id tantum (uel ex hoc Galeni loco) lædi, noxamq; sustinere dicitur, quod secundum sui ipsius essentiam patitur: id impediri, quod à suo munere prohibetur, nulla in sui essentia existente lēione. Quod tum euenit, cum non in præcipua, & similari functionis effectrice parte, sed in alijs instrumenti partibus uitium constitit: tum enim, lædi facultas minime dicitur (parte utiq; functionis principe minime læsa.) sed impediri tamen iure optimo dicitur. Cuius simile in organis sensuum supra ostendimus. Nempe uidendi (exempli gratia) functionem propriē lædi dicimus, quum pars uisionis effectrix primò læditur ipsa. Quod si alteri cuiuspiam parti uisioni usum aliquem præstanti, morbus acciderit, unde uisio ipsa minime fieri possit, crystalloide nihil perpeffa, uti in pterygio, & similibus morbis euenire sæpenumero solet, tum quidem impediri crystalloiden, non etiam lædi dicemus. Cætera in contextu posita, patent.

E C O N T R A R I O uentriculo haud quaquam affecto animās non concoquit, aut propter ciborum, potionumq; immodicam quantitatem, aut prauam qualitatem, aut quia intēpestiue, aut non recto ordine ingeruntur, aut excrementum inutile, aut somnum breuem. Porro ubi uitiosa ciborum qualitas infestat, aut excrementa in uentriculo redundant, malam concoctionem corruptio comitatur: quāquam & ordo præposterus, & cibus intēpestiue exhibitus, idem efficere possunt. Ordinem præposterum appello, si quis, exempli causā, cotonea mala, aut punica in primis ingesserit, mox holera summat ex oleo, & garo: intēpestium uero cibū uoco, si quis in aurora, antequam uel ipse modicē fuerit exercitatus, uel hesternus cibus descenderit, prandiumumat. At corruptela, si nidorem referat, à calidis, biliosisq; cibis accidit: si acidus fuerit

Ordo præposterus.

Intēpestiuius usus.

Nidorosa

Lib. 2. corruptela.

Lib. 2. corruptela. Lib. 8. mult. rep. 5.

fuerit ructus, à frigidis natura, atq; pituitosis. Similiter de excrementis dicendum est: quippe acidum ructum excitat, pituitosa, frigidaq; , nidorem biliosa, & calida excrementa. Atq; uenterculus quoq; per morbos frigidiores, acidus ructus, per calidos uero, biliososq; , nidorem ructat. Bradypepsia, id est tarda concoctio, fit, quia difficulter cibi corrumpuntur, uel, quod potentia illos non superat, uel, quod somnus breuior fuit, quam ut eos uincere posset. ubi uero citra corruptelam cibus omnino coctione priuatur, tum scire oportet uenterculum plane uictum esse, uel ab immodica multitudi-
ne, quam potentia imbecillitas ferre non potuit, aut à uehementi frigore. Quippe uenterculus in huiusmodi constitutionibus, ita à coquendo cessat, ut ne aggrediatur quidem omnino concoctionem.

Acida corruptela. Lib. 6. ap. Gal.
Acidus ructus et nidorosus.

VITIATAE concoctionis causas latius persequitur hoc loco Galenus, indicans, nullo subsistente in uentriculo affectu, uitari nonnunquam concoctionem solere, idq; , uel ob ciborum immodicam copiam, uel eorundem qualitatem noxiam, intempestiuum usum, aut præposterum ordinem, aut etiam excrementorum in eo degentium corruptelam, aut somni deniq; inopiam. Itaq; si uel copiosior paulo, quam par est, ciborum ingestio fiat, uel cibi ipsi unam aliquam qualitatē sint nati à temperamento alieniorem, aut non in tempore cibus sumatur, aut præpostero ordine aut excrementum aliquod secundum ima uentriculi redundet, aut à cibo somnus non accedat, quodcūq; horum euenierit, concoctionem interturbare, et quo minus recte procedat, impedire potest. Nimia quantitas perperuo: quod natium calorem quasi præfecit, et obtundat: haud secus quam solēt uiridia foco circumposita ligna, si multa fuerint: quæ docta Galeni est sententia. Quod enim copiosius est, deterius in uentre et uenis conficitur. Sic namq; ille 4. de Sani. tu. Qualitates porro ciborum hæ maxime ledere consueuerunt, quæ uel longissime à temperamento recedunt (quum familiaria magis, eadem sint et utiliora: eoq; maxime, si Galeno creditur, exhibenda) uel occultiore quadam ui, ac tota substantiæ (ut aiunt) proprietate ledere uenterculum possunt. Prioris ordinis sunt, uehementer calidi, item et frigidi cibi, ad hæc glutinosi, crassi, acuti, nidrosi, insipidi, molles, lenti, et in uniuersum quicunq; aduersa quapiam qualitate, naturæ negotium faciunt, et difficulter confici possunt: unde merito *συννοσηχοι*, id est, uentriculo malo, dicuntur. Posterioris sunt ordinis uenenoſa cibaria cuncta, fungi, tubera, uitati fructus, et quæcunq; marcidam, putremq; substantiam habent. Intempestiue porro is sumitur cibus, qui priore nondū confecto, necdū in aluum demisso, ingeritur: quæ sanè ingestio eruditatis omnis certissima causa esse solet: qui item non præcunte corporis exercitio assumitur, intempestiue is etiam sumi iure dicitur. Quamobrem appositissime illud ab Hippocrate dictum uidetur, labores cibum præcedant. Atq; hic quantum hodie à plarissq;

Vitiata coctio
nis causa,

Gal. 1. aphorif.
com. 14.

Gal. 4. therapeu.

Hippo. 6. epid.

plerisq; peccetur, ut sunt corruptissima uite hominum instituta, & omni intemperantia, libidinisq; prorsus exposita, paulò attentius uelim animaduertant, qui uentri, & gula seruiunt, quiq; curandi corporis (ut ipsi uocant) caussa, ut ego, negligendi, & perdendi, sese à summo manè ad uesperam, multo, uarioq; cibo ac potu implent. Qui & ipsi quàm longe à recta curandi corporis methodo, & seruanda ualeitudinis norma discedant, uel ex hoc uno Galeni loco perspicere plenè possunt, iubentis, non ante congruam corporis exercitationem cibum ullum cuiquam esse sumendum: quum tamen non paulo plurimi quasi se abdomini natos existimet, uix dum excitatis à somno sensibus, cibo, potuq; se ad summas usq; fauces ingurgitant, cibumq; cibo excipientes, toti sunt in ientaculis, compositionibus, prandijs, merendis, coenis, antecoenijs, & conestationibus. Verum qui ita uiuunt, meminerint se neglecte artis magno suo malo poenas aliquando daturos, dum scilicet crudis ex intemperantia acruatis succis podagras, lepras, carcinomata, putredines, febres, malos habitus non sine uite discriminè excitabunt. Quòd si leuiora hæc fortasse putauerint, acerbam saltem diuini uatis Esaie, irarumq; plenam metuant comminationem. Vt (inquit) qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum usq; ad uesperam, ut uino astuctis. An non igitur præstat temperantia, & parciatè animum corpusq; uegetum, ac sanam seruare, quàm crapula, delicijs, & immoderatione infirmum, morbosum, Deoq; ipsi Optimo, Maximo odiosum reddere? Sanum autem ita seruabimus, si dictis Galeni audientes, nos illi regendos permiserimus, ut scilicet, nec ante exertationem cibum sumamus, nec prius etiam quàm probè inanità sint uasa, & superioris concoctionis uacuata sint excrementa. Quæ sanè omnia ad tempestiuum sumendi cibi modum pertinent: Sicuti ad præposterum ordinem illa, si quæ prius sumi debent, posterius ingerantur. Debent autem, secundum Galeni sententiam, ea præponi, quæ facilius, ac nullo firmè labore subsistunt: quæ tenacius hærent, & difficulter labuntur, ea postremo, ac modicè sumenda. Verum in huiusmodi ordine seruandum esse modum, habendam que tum assumentis, tum uentriculi rationem maxime opportunum censeo. Nam si cuiuspiam natura sit uentriculus laxior, huic præstiterit stiptica, & adstringentia magis, laxantibus præposuisse, quò ab illis roboratus uentriculus reliqua melius conficere possit: Quæ Auicenna, est sententia. Fen. 3. primi. An uero crassus, solidiorq; natura cibus leuiorem, cōcoctusq; faciliem præcedere, an subsequi debeat, id pro uaria hominum natura ita distinguendum erit, ut cui natura robustior, & calidior fuerit uentriculus, ualidaq; concoquendi uis (quod calidiore temperamento præditi peculiare esse solet) is tutò quidem ualentiora cibaria minus ualentibus præponere possit: quod uehemens uentriculi uis, subtilia si præmittatur, quasi uorax ignis absument, crassiore uero oblato, & qui non facile uincitur, obtusa ignea ui perfectior concoctio sequetur. Contra uerò cui imbecilla est concoquendi uis, ipseque natiuus calor modicus, huic tenuia crassioribus præposuisse ex usu est: longiore enim mora crassiora conficere infirmus uentriculus solet. Quamobrem si tenuioribus præponantur, corruptam omnino subtilium concoctionem sequi oportebit. Haliabbas autem inter Arabes Medicos haud contem-

nendus,

Gale. 1. de ali-
fa. ca. 11. & 19.
& hic,

An crassius cib⁹
leuiorem an cō-
tra præcedere
debeat.

Haliab. 1. pra-
di, cap. 6.

nendus, bene degente corpore crassiora tenuioribus præponi debere censet. Quod ubi sic nude prolatum maxime non probatur, quum id sæpenumero falsum sit, si exiguus sit conficiens calor, & inualida concoquendi facultas, ut mox demonstratum. Id ipsum etiam quod Haliabbas, Auicenna sen. tertia, primi sen. sit. Verum non omnimodam ueritatem (ut dixi) continet: quum in his tantum locum habeat, qui calidiores sunt secundum uentriculum temperamento, & multa pollent concoquendi uirtute. In alijs minime tutum existimo ualentiora imbecillioribus præposuisse: quæ doctus Galeni lib. de Alimentis 11. fuit sententia. Ut autem ad Galenum reuertamur, id quoque sciendum, Quod in concoctionis euerfione possunt immodica cibi quantitas, qualitas, intempestiuus usus, & præposterus ordo, id ipsum sanè excrementa in uentriculo redundantia, & somni à cibo penuriam posse. Nam ut accedens somnus concoctionem maxime iuuat, sic deficiens nocet. Dissipatus nempe ob uigiliam calor, cibum nequaquam conficere potest. Excrementa porro si nidiora sint, & acuta, cibum corrumpunt, item & frigida. Ab his uerò acidi ructus, ab illis nidiorum. Ex succis autem in uentriculo consistentibus, non minimam ipsi noxam inferri Galenus septimo Methodi abundè monstrauit.

Vide Galen. 1.
aphor. cōment.
15. & 7. metho.

Vide Galen. 6.
aphor. cōment.
1. & 8. metho.

HUIUSMODI exemplis facile intelliges eas, quæ in uasis accidunt cruditates, nam ad eosdem modos reducuntur. Similiter & eas, quas tertia coctio parit, quas mox totius corporis nutritio sequitur, eandem habente proportionem ad uenas cibo, qui à uentriculo ipsis transmittitur, atque ad carnes eo, qui à uenis in ipsas digeritur, quam habent cibi, portionescque ad uentriculum. Atque hæc omnia nobis indicauit præagnita concoctionis ratio. Quum enim temperiem huiusmodi, quæ ex quatuor constat elementis, & quæ corporis uentriculi proprietatem constituit, sciuerimus esse causam alterationis ciborum, quodque ad hanc rem non mediocriter confert calidum elementum, facile nobis uia ostendatur, quæ cruditatis quoque causas inueniamus. At qui non solum per cruditates, uerum etiam in reliquis omnibus, tria symptomatum generaprehenduntur: unum ueluti abolitio, uel priuatio est, uel quomodolibet nominare uoueris: alterum defectus, uel imperfectio actionis: tertium cum praua, & erronea sit actio. Iam uentriculus (ut nuper dicebamus) actione priuatus dicitur, quum ne minimum quidem cibos alterat, imperfecte concoquit per bradypepsias, id est, tardas concoctiones. Deprauata uerò, & erronea actio uocatur, ubi cibos corrumpit.

Lib. 4. saniorum
fund.

Cōm. 1. Lib. 6. aphor.

Cruditatum in
uasis dignotio.

Concoctiones
sefe inuicem e-
mendare non
posse, ex Gale-
no probatur.

Exacta crudi-
tas.

Gale. 6. aphor.
comm. ut. 1.

QVE MADMODVM que ad uentriculum referuntur, concoctionis euer-
siones, ex uaria uentriculi in cibos agentis affectione dignoscuntur, sic certè
que in uasis cruditates sunt, ex diuersa ipsorum in succos actione deprehen-
duntur. Sicut rursus que in tertia concoctione uitia contingunt, ex membro-
rum ad alimentum uaria habitudine. nempe ut se habet cibi, potionesq; ad uen-
triculum, ita qui ab eodem ad uasa mittitur cibus, & rursus qui à uasis ad car-
nes, & membra cetera transmittitur. Quamobrem si uentriculus ob lesam in
eo alteratricem potentiam, uel externum quempiam errorem à cibi copia, no-
xia qualitate, intempestiuo usu, præpostero ordine, aut tandem somni inopia
prominentem à suo ipsius munere defecerit, unde crudum relinqui cibum oport-
eat, consequens quidè erit, ut, qui ad uasa crudus mittetur cibus, illaboratus per-
maneant. Quòd si uasa succos non concoxerint, nec membra quidem ipsa con-
ficere eosdem poterunt: quum ita natura comparatum sit, ut que sese excipiunt
concoctiones, posterior priorem emendare minime ualeat. Quamobrem si prior
à suo ipsius munere defecerit, & reliquis quoque que illam sequuntur, errare
necesse erit. Sic enim de ea re 1111. de Sanitate tuenda Galenus, Ergo, inquit,
siue panis non satis est coctus, siue caro, legumen uero intra modum elixum, fieri
nequit, ut hæc uenter probè concoquat. Eadem uerò ratione se habent, & que
in uentre malè sunt confecta, ad secundam concoctionem, que agitur in uenis,
qua malè præparati cibi, ad concoctionem, que est in uentre. Quin etiam que
in uenis malè sunt concocta, sic se habent ad concoctionem, que agitur in car-
ne, quemadmodum se habebant cibi, ad eam que est in uentre, & que ex hoc
subeuntia, ad eam que est in uenis. Ergo nec uenter externa que sumpsit, ex-
actè concoquit, nec uena hæc que à uentre excipiunt: sed nec carnes que ex
uenis, ubi probè antè non sunt confecta. Ex quibus sanè uerbis testatissimum
relinquitur, quod mox assumpseramus, nempe, priorum facultatum in coctione
munia à posterioribus corrigi minime posse. Quam & ipsam sententiam rur-
sus idem autor tacitè explicare uelle est uisus 11. de Alimentorum facultatibus,
dum de uinis loquens, bonum eas, & innoxium præbere corpori alimentum as-
seruit, modo exactè prius in uentriculo concoquantur: quasi id senserit, nihil
prorsus bonum posse corpori alimentum præstare, ni prius exactè à uentriculo
elaboretur, & concoquatur. Itaque quemadmodum uentriculus iusta temperie
quodam cibos conficit, sic uasa quoque. Atque etiam si ab eo temperamenti
modo recessus fiat, constat certè nec uentriculum ipsum, nec uasa probè suum
munus exequi posse: unde cruditatem oriri consequens quidem erit. Quic-
quam uerò à suo munere deficere, trifariam contingit: Nam aut tollitur in to-
tum, & perit actio, aut imbecilliter fit, aut deprauate. Priuari tum actione
(exempli causa) uentriculus dicitur, quum ne minimum quidem cibos alterat
(quod sanè uitium, exactam cruditatem nominare solemus) & magnam in ipso
euerfionem, aut per essentiam, aut per consensum factam esse indicat: quum ne-
quiquam cibos uentriculus immutare possit. Quod in leuitate maxime euenire
uidemus, ut in qua, attestante Galeno, talia deiciuntur assumpta, qualia deuo-
rata fiere. Deprauata tum eius in cibos fit actio, cum in alienam quandam qua-
litatem

litem immutat: infirma, cum ægrè, & magno cum labore conficit: quod pathema tardam concoctionem uocamus. Eadem de Vasorum concoctione dici debent, quæ de uentriculo dicta sunt.

Tarda concoctio.

PORRO in uenis actionis priuatio deprehenditur, ubi humores omnino crudi relinquuntur. Eiusdem uerò defectio, quum semiconcocti sunt: sed deprauata actio fit, ubi uitiati euaserint. Haud aliter in uniuerso animantis habitu, uelut priuatio actionis dicitur, si ibidem crudi cõstiterint humores: Defectio, ubi semiconcocti: Prauitas, quum fuerint uitiati. Ex huiusmodi uitiatis succis generantur Erysipelata, cancri, gangrænæ, phagedænæ, carbones, Herpetes, atq; alij id genus morbi. Atque omnium horum symptomatum causæ non diuersi generis sunt à prioribus quas de uentriculo diximus. Etenim aliæ ad potentiæ imbecillitatem, aliæ ad errorem qui circa cibos committitur, aliæ ad studia, & ea quæ extrinsecus animanti accidunt, referuntur, idq; eadem qua in illis ratione. Nam potentiæ imbecillitas interim peculiararem simularium partium intemperiem, interim non hanc, sed instrumentorum morbos comitatur. Porro cibi deprauatio, tum ad multitudinem, tum ad succorum qualitatem refertur, quemadmodum & studia & ea quæ extrinsecus occurrunt, ad ordinem præposterum, & intempestiuum (ut optimor) assumptionem pertinere uidentur. Atqui studia uoco equitationem, piscationem, uenerea, balneas, deambulationes, nauigationes, uenationes, atq; ut simpliciter dicam, quicquid corporis seruitio gerimus.

Vitiati succi quid prauant.

Edm. i. par. 3.
Lib. i. q. d.

Potentia aliquis imbecillitas unde.

Studia.

SICVTI uentriculus eorum quæ ingeruntur, facultatem alterantem habet, ita & uasa: quod hic bellè Galenus docet: concoquunt enim succos uenæ, uti uentriculus cibos. 11. Præfagiorum, commento primo. De quarum concoctione sic loquitur 11. de Alimentis Galenus, Ergo quibus cucumeres (ait) bene concoquere datum est, dum in hoc fisi intrepide, affatimq; his se explent, longi temporis tractu gelidam, & utcunque crassum humorem in uenis accruari contingit: qui per eam, qua uenæ funguntur, concoctionem hæud facile in probum potest conuerti. Eius enim quæ in uenis fit coctionis, succorum in nobis uarietas perfectionem, imperfectam uel actionem demonstrat. Quibus nempe æquales, & bene temperati fuerint succi, his bonam in uasis fieri coctionem consiteri oportet: quibus crudi, aut quàm par sit calidiores, ijs imperfectam, & uitiatam: cuius sanè affectionis uenarum, lotium ipsum indicium efficax esse solet, uel Galeni sententia. Itaque ubi humores illaborati, & omnino crudi in uasis constiterint,

De ea quæ in uenis fit coctione.

Gal. 4. de fa. tu.

Gal. 4. de simp.
fac. cap. 14. no-
uaz uer.

Studia.

Celsus lib. 1.
cap. 1.

abolitam uenarum functionem demonstrant, si semicocti sint, imbecillam, si uitiati, corruptam. Vocantur autē semicocti humores, uel Galeni testimonio, quicunque à calore nostro alterationem perpepsi, non etiam perfecte ab eo fuerint superati. Ex crudis uerò succis mali habitus, anasarca, obstructions, decolorationesq; Ex uitiatis herysipelata, cancri, gangræna, depascentia ulcera, carbones, herpes, & id genus, sunt: idq; optimo iure. Cum enim ob eorum prauitatem, naturæ usui esse non possint, expultrix facultas his se exonerare cupiens, ad extimam superficiem, ceu inutilia, expellit, interiora nobilioraq; membra purgans. Horum porro omnium causæ ad id referri debent, ad quod uitiata uentriculi functio, nempe, uel ad immutantis in toto potentia imbecillitatem, uel ad ciborum corruptelam, uel denique ad ea, quæ extrinsecus animanti occurrunt: unde transmutationi noxa sequitur. Sunt autem ea, uaria studia, uariaq; motiones, quibus sese plerique hominum exercent, idq; nonnulli à cibo. Atque huius generis motionum sunt equitatio, piscatio, congressus, balneum, inambulatio, uenus. Per hæc enim intempestiue assumpta, non minus quam per uentriculi intemperies, & debilitatam eius potentiam, uitiari tum ciborum, tum succorum concoctionem contingit. Quin & longa, aut fortis à cibo meditatio, commentatio, lectio, scriptio, non minus ijs ledunt. Proinde literarum studio: sos doctus probè Cornelius monet, ut si lucubrandum sit, ne post cibum id, sed post concoctionem efficiant. Præfata uerò studia ob id concoctionem impedire dicuntur, quòd eis motionibus conficiens minuatur calor, alioq; euocetur, unde uel crudus in uentriculo manet succus, uel intempestius agitatus, & detritus, illaboratus in uiscera fertur. Vnde obstructions mali habitus, & quæ dicta sunt symptomata, fiunt.

I A M non satis fuerit Medicum sola symptomata, ipsorumq; generationem inuenire, uerum generationis quoque modum, ut uarium inter effectrices causas ordinem obtineant, scire necesse est. Neque enim solum id nosse conuenit, num uenter nihil omnino concoxerit, sed quamobrem ita euenerit, sciendum est, an ob uehementem coctricis potentia imbecillitatem, an ob immodicam multitudinem, an ob prauam aliquam ciborum qualitatem. Quippe si ciborum causa symptoma acciderit, facillè corrigitur: si uerò ob extremam potentia casum, in lenteriam, id est, intestinorum leuitatem, aut in aquam intercutem, quam tympaniam uocant, permutabitur. Haud aliter de uenis quoq; dicendum est: non solum enim num sanguifica uis à scopo deciderit, inquirendum est, utrum ob sanguifica potentia imbecillitatem (nec enim ineptè ita uocabitur) an ob multos, frigidos, eosdemq; crudos humores, quos uenter uenis reddi-

dit: si

Tympania.

Lib. 1. cap. 1. agitur.

Lib. 4. tunc. famat.

atq; interdum paruis, tenuibus, ac hecticis febris corripuntur. Si ob frigoris uehementem intemperiem, cibus omnino crudus permanferit, ita affecti, neq; sitiunt, neq; febricitant, atq; ciboru ipsorum qualitate exacte percipiunt, siue ad ructum, siue ad uomitionem prouocentur. Quod si leue aliquod coctionis uestigiū cibis imprimitur, fueritq; ciborum natura, aut modice temperata, aut frigidior, acidi ructus excitabuntur: si uero calidiori fuerint intemperie, aut suapte natura flatum excitare possint, uapore spirituq; uentriculum implent. Atq; in huiusmodi intemperies facile labitur uentriculus. Verum ad tantam uel siccitatis, uel humiditatis intemperiem, ut actio eius aboleatur, uentriculus, nisi in multo tempore, peruenire non potest. Quippe oportet, ut aqua intercus, humiditatem, senectus uero, aut tabes, siccitatem præcedat. Sed huiusmodi differentiarum explicatio alterius fuerit negotij.

Vires corporis V
in quo præci-
pue lixæ.

Gal. 1. Aphor.
com. 10.

Gal. 1. de fa. na.

Gal. 1. prædici.
com. 38.
Dolor quid.

E H E M E N S omnis intemperies, ob id merito uires conuellere dicitur, quod in temperamento quodam, & symmetria eæ consistere soleant. Nam uirium substantia tum ex spiritu, tum ex carnosa specie, tum solidis ipsis completur, ut recte x 1. Metho. Galenus sentit. Quamobrem si suam hæc symmetria seruent, prorsus constare uires necessarium erit: si uero à iusto temperamenti modo recedant, tanto maiorem fieri uirium deiectionem oportebit, quanto ipsa uehementior intemperies fuerit. Vnde non immerito à Galeno dictum est, omnem immodicam intemperiem, operationem, nedum uirtutem exoluere. Nam si uires deiciat, uti hic docet Galenus, multo certe fortius operationem, quæ à uiribus, tanquam à causa prouenit: functionis namque omnis facultas ipsa causa est, si Galeno creditur. Itaque quum quicquid longissime naturæ modum superat, à symmetria sit alienissimum, eò certe fit, ut uehemens intemperies omnis uires maxime tentet, & deiciat. Secundum quem modum dolor, maxime uires deicere Galeno dicitur, quum sit subita quedam, & uehemens à naturali symmetria euersio, ut supra lib. 1111. ostensum. Constat autem deprauationes has omnes, in eo maxime communicare, quod ab scopo aberrationem sequantur. Hæc uerò aberratio, intemperiem, ut plurimum sequi solet. Cætera quæ in contextu, patere ex se arbitror.

Retentricis
potētia sym-
ptomati.

IAM AD retentricem potentiam ueniendum est. Nam & in hac triplex occurrit, prima symptoma-
tum differentia, si omnino non comprehendat, si de-
biliter, si deprauatè. Nam si nihil penitus, aut de-
biliter

CAPVT II.

biliter retineat, uel flatum, uel fluctuationem in causa esse putandum est: flatum quidem, ubi alimenta suapte natura ut flatum pariant, sunt idonea, ac uenter non ita multo frigore affectus est. fluctuationes uero, quum nihil in ipso continetur, ex quo flatus excitari possit, aut ipse nimio frigore laborat: nam huiusmodi affectus nullum uaporem suscitare solet. Porro manifestum est fluctuationem non sine potione in uentriculo provenire. Ultima uero imbecillitatis eius causa, morbus est: atque alius quidem ueluti similis partis uentriculi morbus, alius, ueluti instrumenti.

Lib. 7. method. rap.
6. sub finem. et rap.
3. Lib. 10.

CONCOCTRICI facultati, de qua mox dictum à nobis est, due preterea ei muneri seruientes Attractrix, & Retentrix simulantur. Nisi enim congrue quod ingeritur, & in ima uentris trahatur, & ibi tanto tempore degat, quoad in qualitatem animanti familiarem conuertatur, confici recte cibus non poterit. Huius ergo retentricis potentia symptomata ex professo nunc tractat Galenus, indicans quot, qualiaque in ea symptomata cadant, eorumque symptomatum causas assignans. Pro functionis autem huius imbecillitate, uel deprauatione, aut denique ablatione, uaria contingit in uentriculo pathemata oriri. Si enim aut nihil omnino, aut imbecilliter contineat, flatum, aut fluctuationem in causa esse censendum est. Flatus enim, aut fluctuatio, spatium quoddam medium in uentre parit, cuius occasione fit, ut uenter cibum minime complecti possit. Nam tum debiliter complecti cibos uentriculum dicimus, cum non omnifariam comprehendit: nempe retentrix in eo probe ualente, ita cibos uentriculus complectitur, ut nullum prorsus relinquatur inter ipsum, & cibos spatium uacuum, ita asserente Galeno. Atque hic maxime id animaduersione dignum censeo, statuere Galenum, flatum, fluctuationemque debilis complexus esse causam, quam tamen lib. 111. cap. 1111. senserit ad debilem complexum, flatum, fluctuationemque sequi, quod scilicet non probe complexus cibus, atque in spatium uacuum se attollens, flatum, fluctuationemque pariat. Quam ego controuersiam (si modo controuersia est dicenda) ita componendam censeo, ut dicatur debilem complexum flatus, & fluctuationis causam esse, ut supra lib. 111. atque etiam rursus hæc ambo interdum debilis complexus esse causam, quod hic ait Galenus, nec id ullo pacto aduersum esse ei quod citato loco dictum est. Fieri namque potest ut unum alterius reciproca sit causa, uti in conuersiuis causis usu uenire solet. Nam quemadmodum halitus, & uapores sursum lati imbrium sunt causæ, & rursus decedens imber uaporum, itidem sicuti humoris ad uentriculum è cerebro fluxio uitiatæ concoctionis causa est, & uitiatæ concoctionis defluxionis, sic sanè & debilis complexus, fluctuationis causa erit, & hæc illius: uocanturque recurrentes huiusmodi causæ, & conuersiue, quum altera alteri, ut fit, occasionem præstat. Itaque flatus, debilis comprehensionis est causa

Gal. supra, lib.
3. cap. 4.

Pugnantis ex
Galeno loca cõ
ciliantur.

Reciproce &
conuersiue causæ.

Flatuosi natura
cibi.

Fluctuatio.

Extremæ imbecillum
membra quādo dicatur.

Gal. 1. Aphor.
com. 10. & infra
hoc eod. lib.

Validi morbi
quid faciant.

causā, quum ingestus cibus suapte natura fuerit flatulentus. Cuius generis legumina penē omnia, & ex cerealibus plurima, crudi præcocesq; fructus omnes & olera censentur. Nam tum cibus in flatum conuersus, se a uentriculo complecti non sinit. Distentis enim, atque ab se diductis uentriculi partibus, flatu medio distinguente, fieri nequit, ut uentriculi partes ingesto cibo arte sese applicent, quod, ut recta fiat comprehensio, fieri oportere censent. Quod si ingestus in uentrem cibus, in flatum uerti idoneus non sit, aut multo frigore uentriculus sit affectus, fluctuatio inferetur, hoc est inordinatus, & uagus cibi in uentriculo motus, instar fluctuum in uasto mari excitatorum. Nam quum cibum sustinere uentriculus nequeat, (utpote quem non satis comprehendere possit) expellere à se nititur, ac proinde uago quodam, & inordinato motu exagitans fluctuationem parit: flatum autem minime, quod præ frigore nimio excitari status non possit, ut paulò post hoc ipso capite explicabit Galenus. Inter fluctuationis uero causas, ea ex præincipientibus, uel præcipua, ponitur, quæ ad immodicam potionem refertur: Nam sine ea fluctuatio minime consistere potest. Sed hæc quidem imbecillitatem quandam uentriculi planè indicant, non extremam autem infirmitatem. Equidem extremæ imbecillum tum membrum quodpiam iure dicimus, cum per uehementem quempiam affectum sui muneris functioni non satis ualet: tumq; eius membri aboliā esse prorsus functionem oportet. quod præ intemperaturæ ledentis magnitudine suis uiribus destituta facultas, in opus suum exire non possit: quod immodica omnis intemperies operationem, iuxta Galeni sensu, exoluat. Eum uero extremum uirtutis casum, ultimāq; imbecillitatis causam, Galenus hic morbum esse uult singularis cuiuspiam in membro partis, hoc est, intemperiem ualidam præter naturam, aut ex instrumentarijs unum quempiam, nimirum obstructionem, Plegmonem, Erysipelata, ad quæ omnino (si ingentia fuerint) extrema facultatis infirmitas (hoc est à suo munere omnimoda cessatio) sequi consuevit. Deprauati uero uentriculi motus, ij esse dicuntur, qui aliorum, quàm pro naturæ modo fiunt, uti dum in continendo cibo uel tremūt, uel palpitāt, uel concutitur, uel tandem conuellitur, uti in singultu. De quibus sanè omnibus tum libro III. tum V. dictum abunde est, dicentur quæ in posterum nonnulla. Nunc tantum id nosse sufficiat, flatum, fluctuationemque, debilis comprehensionis reciprocā esse causam, ualidosque morbos ultimas facultatum infirmitates creare solere.

DE MOTIBVS autem in ipso deprauatis, utpote quum uel tremūt, uel palpitāt, uel quodāmodo concutitur, uel conuellitur, in libro de Symptomatum differētia iam dictū est. Porro cuiusmodi sit unaquæq; dictarū motionum, quæ ut sit uniuscuiusq; ipsarum causa, proximo libro ostēsū est. Atqui in præsentia hoc adiiciendum uidetur, nempe quod

muscitur

miscentur & morbi, & symptomata, tum retentricis, tum expultricis facultatis, ut in ea uentriculi commotione, quæ ueluti conuulsio eius est, ac illi per singultū accidit. Neq; enim absoluta conuulsio est, hæc enim solis musculis inesse solet: atqui neq; uentriculus ipse, neq; ipsius ostiolum musculus esse censebitur. Porro utriusq; potentijs commune quoddam symptoma, ueluti conuulsio quædam, attribuitur: retentrici quidem, quod uentriculus per singultū prauè, & non secundum naturam, cibos amplectitur: expultrici uero, quod præcipuè ad eam pertinet deprauatus ille motus, dum ea quæ molesta sunt, expellere conatur.

NON recta cibi comprehensio, deprauatus iure censetur uentriculi motus. Tum uerò non recte apprehendere dicitur, cum in complectendo cibo tremat, uel palpitat, uel in eaq; quodam motu agitur, uel tandem conuellitur: quorum sanè nihil prorsus, probè continente uentriculo, fieri solet. At quum horum omnium causse iam superiore libro dictæ sint, non longius est in ijs immorandum. Illud adiiciendum, misceri quandoq; posse tum retentricis, tum expultricis facultatis symptomata, ut in eo deprauato uentriculi motu ostenditur, quo, quasi in se totus conuellitur: singultum uocant. Nam etsi propriè is cōuulsio non est, quod ea musculorum tantum sit propria, ita asserente Galeno, est tamen illi cōsimilis ferè motus, in quo sanè & ipso, tum retentricis, tum expultricis noxam facile est uidere: illius, dum per huiusmodi motus cibum complecti uentriculus non nisi summo labore potest, eoq; in continendo tremat, instar eorū qui sub uasto onere pressi, uiribus destituuntur, tremendoq; onus gestant: huius, dum quæ molesta sunt, expultrix facultas expellere nititur. Per singultum igitur ambas simul facultates ledi hinc testatissimum esse puto, quod scilicet utriusq; functio hac una deprauata motione uitietur. Nam per singultum neq; retentrix probè suo munere fungitur, inimicum contractiuo quodam motu cibum continens, neq; expultrix item, ut quæ non in tempore cibum pellat, neq; per conuenientia loca, quum bona ex parte uomitus singultū sequi soleat, præsertim si & uehemens, & à magna quapiam causa fuerit excitatus. sed de his satis.

Singultus.
Gal. 7. aphor.
c6. 3. & hoc lo-
co

IAM uero & uomentibus, & ijs qui singultu uexantur, ut non idem est motus, ita nec affectus idem. Nam per uomitiones, ea quæ in spatio continentur, eiciuntur, per singultum uero, ea quæ uentriculi corpus imbuerunt, haud dissimili tum affectu tum motu, qualem fieri ostendimus ijs, qui ob intemperiem tussi molestantur, cum omnes uentriculi partes, id quod cruciat exprimere tentant. Hanc ob causam quibus uentriculus obriguit, ij huiusmodi symptoma experiuntur.

T

itidem

Cap. 3. Lib. 5.
amdas. et Tom.
39. Lib. 6. apor.

Lib. 3. Cap. 1. ad
 Lib. 4. Cap. 1. ad
 rap. 9. Lib. 6.
 Sympt. 1. ad

itidem qui piper affatim deuorāt, aut calidum aliquod phar-
 macum, deinde calidam potionem superbibunt : atq; eo ma-
 gis mouebit singultum piper, quo fuerit in tenuiores partes
 contritum : ita enim facilius uentriculi corpus subingredie-
 tur. Sic de reliquis quoq; omnibus intelligēdum est : quippe
 siue calida sint, siue frigida, si in uentriculi corpus penetrāt,
singultum excitabunt : qui primum quidem expultricis pos-
tenti motus quidam est, deinde retentis quoq; quā Am-
plexatricem etiam uocare licebit. Similiter nausea quoq; ex-
 pultricis facultatis deprauatus motus est, quo per gulam ce-
 lerrime uacuetur id quod uentriculo noxiū est. Atq; in hoc
 symptomatum genere haud absurde numeratur lienteria, id
 est intestinorum leuitas, ubi uentriculus à re quapiam mor-
 daci uel grauante, sic irritatur, ut eam expellere cupiat. Etes-
 nim quum duo sint uentriculo hostiola, unum ad gulam su-
 perius, alterum inferius ad pyloron, id est, ianitorē, ad quod-
 libet horum deriuetur id quod infestat, illo ad expulsio-
 nem utetur. Quod si utrisq; eiusmodi affectus superuenerit,
 utrumq; simul hostium, ad hunc usum accommodabit, ut in eo
 affectu quem choleram uocant, uidere est.

Com. 39.
 Lib. 6. cap.

Lib. 4. Cap. 1. ad
 Sympt. 1. ad

Vomitus & sin-
 gultus differen-
 tia.

Cur refrigerati
 secundū uentrē
 singultū patia-
 tur.

VO MITVS quidem, & singultus, etsi expultricis facultatis motus quidam esse
 credantur, sunt tamen uarij, affectuq; atq; motu uario, longissime à se disiden-
 tes. Siquidem uomitu, quæ in imo uentriculi redundant, protinus expelluntur:
 singultu, quæ impacta uentriculi partibus hæserunt, diuersissimo quodam motu
 eijciuntur, hoc est, planè simili ei, per quem tussi laborātes, ipso uentriculi com-
 pressu quod molestat exprimere tentant. Atq; ea causa est, cur nimium perfri-
 gerati secundum uentrem singultum patiantur. Nam coacto in se ipsum frigo-
 ris excessu uentriculo, exprimi inde oportet quæ penitus corpori eius inhæse-
 rant. In uomitu etiam, eius quod lædit pulsio semper foras sequitur, in singultu
 non item: quanquam ad hunc nonnunquam si ualidus sit, uomitus consequatur.
 Vomitus rursus nausea, ac auersio, inappetentiaq; firmè semper præcedere so-
 lent, singultum minime. Per uomitum item mitior, per singultum uehementior
 agitatio sequi consuevit. Sola rursus uehemens qualitas uentriculo noxia sin-
 gultum sæpenumero, uomitum, non qualitas sola creare solet. Quamobrem me-
 ritò nec affectus in utrisq; nec motus certe iidem erunt, in singultu namq; con-
 uulsius: in uomitu, quasi grauatiuus, & contenti effusius apparet motus. Vo-
 mitum item perpetuò uiciosus aliquis succus, cibis uel corruptis comitari solet:
 singultum, nuda interdum qualitas creat, ut in ijs qui piper affatim ingesserunt,
 monstrari perfacile potest: qui & ipsi nō ob aliud certè singultiunt, quàm quod
 caliditate nimia secundum uentrē affecti, quæ se piper immiserit, noxam sentiunt,
 subin-

Cur qui piper
 affatim ingesse-
 runt singultu re-
 tentur.

subindeq; expultrix facultas mordaci qualitate irritata, cōuulsio quodam motu uentriculum agitans, singultum parit. Porro nausea, & intestinorum leuitas ad hoc quoq; symptomatū genus sunt referenda: sunt enim deprauati quidam uentriculi motus. At in altero eorū, nempe nausea, irritus apparet expultricis facultatis motus: in altero minime uanus, sed planē efficax. Nam conatū eum quo per leuitatem intestinorum expultrix potentia uentrem exonerare contendit, mox excretio sequitur. in nausea uerō, etsi maxime impactum excrementū eijcere facultas conetur, frustratur tamen suo fini, nec id perficit quod erat aggressa, ea uidelicet ratione, quod h.rens humor expultricis potētiae non facile pareat. Illud uero imprimis attendendū, eam esse præcipuam naturæ in uacuandis excrementis cautionē, ut in quam se illa partem inclinent, eō uires suas omneis trahat, & eam per partē eijcere noxia excrementa conetur. Quæ causa est, cur superno uentriculi hostiolo in ijs pellendis sepe facultas utatur, uti in uomitu, quod eō se excrementa noxia proripiant: interdum inferno (quod πυλῶρῳ Græci uocāt) quum ad illud, quæ molestant, deriuantur. Non raro utroq; ut in cholera morbo, in quo scilicet per utrumq; meatū noxia depelluntur. Ex hoc uero Galeni loco (præter alios multos) id apertissime constare puto, pylorum uentriculi, non intestini esse partem, ut Neotericorum nonnullis uisum est. Quam rem quum amplissime, & doctissime Fuchsius, uir in re medica, & bonis disciplinis omnibus absolutus, exactiq; iudicij lib. Paradoxorum tertio pertractauit, non est quod in ijs longius immoremur.

Nausea.

Quid in expellendis excrementis natura maxime curet.

Quibus se modis uentriculus exoneret.

Vide Fuchsiū lib. 3. Paradox. cap. 1.

SUPEREST quartum potentiæ genus, quam attractricem uocāt: quæ etiam triplici symptomatū genere corripitur potest: quippe uel omnino nequit trahere cibos, uocaturq; huiusmodi symptoma, gulæ paralysis, id est resolutio: uel difficulter trahit, quum uidelicet iam incipit quidē resolui gulæ, sed nondum resoluta est: tertium ab his genus est, quum deprauata sit attractio. Verū de motione deprauata, iam sepe diximus, quemadmodū & de affectibus, a quibus oritur. Porro solet nonnunquā superuenire carneū tuberculum, quale in externis quoq; partibus uidere est, quod ita gulam occupat, ut interim totam ciborum uiam, interim partem aliquam eius obstruat: uocanturq; huiusmodi affectus, morbi instrumentorum, de quibus in libro de Morborum differētia iam diximus. Quum enim secundum naturam se habuerit uentriculus, ē supernis partibus ad sese trahit, atq; per inferiores deijcit: quum uero præter naturam affectus est, etiam ab infernis aliquid assumit. Quippe nonnullis clysteres adeo ascendunt, ut uomitione reijcerentur, quemadmodum & stercus per letales uoluulos. Atqui satius fuerit per huiusmodi

Cap. 7.

Vide lib. motu.

13. cap. 17. Gal. lib. 3. Gal. lib. 3. cap. 17.

modi

T²
 Infusum fuit, et omnino ad finem esse aspersum, non per se. Fuit etiam se
 admittens, ut ait. fortasse tamen hinc finis fuit coniungatur.

modi affectus, ut dicamus uentriculum non trahere, sed scipere dumtaxat ea, quæ ob intestinorum compressionem uiolenter sursum feruntur.

Attracticis po-
tentia munus.

A T T R A C T R I C I S potentia munus est, quod animanti est usui futurum, quasi comprehensum manibus, attrahere, atq; eò trudere, ubi alteratione quod immititur est suscepturum: sic sanè cibus in uentrem, in reliquum omne corpus sanguis attrahitur. Huius ergo uentriculi facultatis eadem sunt penè quæ reliquarum symptomata, ut cuius functio uitiatè, debilitè, & omnino aboleri in totum penitus possit. Vitiatè procedit actio in singultu & eius notæ corruptis uentriculi motionibus. Debilitè, quum quæ hanc actionem efficiunt partes, resolui incipiunt: omnino autem non fit, quum integrè sunt resolutæ: uocaturq; huiusmodi affectus, Gule resolutio. Quæ illi tum maxime contingit, quum qui ad eam ueniunt nervi, quos & ipsos Recurrentes, &

Gule resolutio.

Vocales nervi
seu recurrentes.

Vocales nominare dissectores consueuerunt, affectum aliquem notatu dignum sustinent. De instrumentarijs autem morbis functionem hanc impedire potentibus, qui, qualesq; sint, apertius est, quam ut dici oporteat. Is porro attractus, qui secundum naturam è supernis fit, musculorum, seu uillorum in longitudinem protensorum adminiculo fieri creditur, ut Galeno, & Medicis omnibus est comprobatum. At ijs præter naturam affectis, contrarium omnino fieri cernimus, ut ex imis partibus sursum uentriculum trahat, atque per supernas partes deiiciat, ut in letalibus accidisse uoluulis sepe est uisum. in quibus & assumpti in auxilium clysteres uomitione redditi sunt, & quæ infernè deiçei alui recrementa oportebat, sursum ferri, & uacuari sunt uisa. Nam per huiusmodi affectus quum noxam haud parum multam attractorij musculi, seu uilli, sustineant, fit, ut suo probè munere fungi non possint, eoq; oporteat naturæ in attrahendo ordinem omnem perueri, ut quod deorsum trudi debebat, sursum feratur. Eo certè uicio factum, Antonius Beniuinius uir in re medica summus, maximusq; morborum obseruator, quandoq; testatur, ut menses mulieri cuidam statis temporibus uomitione reicerentur: sic & aliterum quandam uirum tenuioris intestini morbo affectum recenset, cui alui nihil prorsus reddebatur, etiam si acerbis tentaretur excretio medicamentis: uomitu uerò, & cibi, & excrementa una redderentur. Quæ sanè omnia ab eodem autore sunt lib. de abditijs morborum causis repetenda. Propius uero huc pertinet, quod ab Ioanne Mattheo à Gradi, in uastis illis suis ad Alman-

Clysteres uomitione reiecti.

Hoc ipsum refert Raby menses sectione 24. aphor. de muliere menses uomitu reijciente.

Cap. 31. & 41.

Historia animaduersione dignissima.

forem commentarijs cap. de uomitu pro monstroso adducitur, Vidisse se puellam quandam, atq; sanasse, cui ex tenuioris intestini affectu, & clysteres omnes, & alui recrementa sursum uomitu educerentur. Quæ cum omnia iam penè ad deplorationem urgerent, & curandæ iuenculæ uel nulla omnino, uel exigua esset relicta spes, nihil non præsidiorum in eam rem non expertum, atque tentatum, cumq; in morbi leuationem glandes & acutè ualde, & benè magnæ ano subderentur (quò scilicet uis illa uentriculi attractrix retunderetur, & acri balani ui deorsum excrementa ferrentur) mox impetu facto

facto sursum & ferebantur, & uomitu pellebantur. Quæ cum Medici maxime mirarentur, filis etiã fortissimis præfatas glandes fœmori ægrotantis neçtentes, fore putabant, ut sic melius continerentur. Sed post paululum temporis abruptis filis, uig; maxima facta, sursum perlatae sunt. Tumq; longissimã glandem parari iubentes, manu fortissimã, & benè ualida cõtineri imperarunt: erat autem quæ glandem continebat, puellæ mater: quæ cum & ipsa à Medicis percuntaretur, ecquid ipsa fieri in filia sensisset, respondit, tantum, tamq; ualidum fieri glandis attractum, ut manu etiam qua glandem continebat, uim inferri maximam persen tisceret, talem certè, ut nisi glandem properè summuisset, etiam ad uentriculum reliquarum more repisset. Hunc uero monstruosum, rarumq; euentu affectum pinguibus, & iurulentis curasse se idem autor testatur, quòd hisce rebus soleat attractoria facultas obtundi, prorsusq; infirmari, quo maxime in præfato affe ctu curando opus erat. Qui uero harum rerũ lectione, & obseruatione delecta tur, Rasiũ legat, & Mosẽ in suis aphorismis: ij enim latissimum præbent in eo argumento cuius obseruandi campum, afferentes scilicet non tam quæ mon strofa, & mirabilia in morbis ipsi adnotarũt, sed etiam qua methodo in plerisq; fuerint usi recensent. Hæc quisquis diligenter obseruauerit, & causas reddere, congruamq; curationem adhibere pernouerit, is certè nẽ minimum operæpre tium in re medica fecerit.

Monstruosi affe ctus curatio.

N A M quòd intestina (etenim aliquid de his dicere operæpre tium fuerit) constringuntur, id ipsis secundum naturam con uenit (id quod in alijs libris iam diximus) atq; constrictionis auxilio adiuta, cibum ad infernas partes deijciunt. Verum per affectus quosdam, quum cõtstringi incõperint, ea quæ in ipsis continentur, ab infernis ad superiora feruntur. Ita solet euenire nonnullis, quibus non licet uentris onera deponere, quia uersantur uel in foro, uel in alio loco, uel negotio, ut hu mor quispiam acris ad sedem usq; descendat, ibiq; uiolenter retentus, rursus ad supernas partes referatur, atq; tum & uen triculũ rodat, & caput uaporibus impleat. Incipit enim mo tum à podice, animalis potentia instrumento, deinde quod libet intestinorum ipsum à se expellit ad proximum, quod loco superiori cõtstitutum sit, haud aliter quàm antea, quum deorsum trudebatur. Atq; ad hunc modum flatus interdum retentus recurrit. Itaq; non mirũ uideri debet, si per tam uio lētas intestinorum constrictiones, aliquando tum clyster, tum sterçus, ad uentriculum præter naturam referatur, atq; sic uomitionis impetum excitet. Porro aliĩ ipsoꝝ motus sub genere eorũ, quæ secundum naturam sunt, continentur: qui si uel debiles, uel deprauati fuerint, inter symptomata nu merari debent, atq; proportionē ad eos motus quos de uen-

Lib. 3. de natura. famul.

Lib. 1. de. ad. sub. finis.

triculo diximus, referendi sunt. Ita etiam ubi intestina motu priuantur, non mediocriter symptoma fuerit. Atque hæc ob causam fit nonnunquam uoluuulus: idem & tumores præter naturam obstant aliquando, ut uel nihil omnino excrementorum deorsum ferri queat, uel non satis copiose deiciantur. Est ubi induratum stercus in quorundam intestinorum resolutionibus infixum, prohibet quominus superiora excrementa deorsum labantur. Cæterum hoc loco obseruandum est, ut omnia symptomata intestinorum, ad ea quæ de uentris culo dicta sunt, proportionem referantur, siue per intemperiem, siue ob timorem aliquem præter naturam, siue per ea quæ continentur in ipsis excrementa, eueniant.

C O G I in se intestina, quò coactionis huius adminiculo cibum deorsum trudent, id illis maxime secundum naturam inest: uiuanturque non minimum à circumpositis musculis, id scilicet officij præstantibus, ut eorū præsidio tum cibum attrahant, tum et contingant, tum etiam illius excrementa deorsum pellant. Prius illud munus Longitudinalium ope, secundum Obliquorum, tertium Latitudinalium munere perficitur. Atque ad hunc modum intestina secundum naturam uentris onera deponere consueuerunt. Verum si, quod foras pelli excrementum debet, intro uel cogatur (quod nobis sæpe in honorato quopiam loco uersantibus usu uenire solet) ad superna id quidē ferri necessarium certe erit, ac tum pro sui natura, uel caput uaporibus implere, uel uentrem rodere oportebit. rationem efficiet, si acris, et mordax fuerit excrementum: impletionem, si copia abundet. At uero uti intestinorum in pellendis excrementis motio, animanti summè est necessaria, ac salutaris (quod ad tutandam ualetudinem, corpusque integrum seruandū, instrumenta hæc, quibus excrementa pellimus, libera, et ab omni penitus obstructione uacua esse oporteat) sic certè eorum à suis munijs cessatio ingentem corpori noxam præstare solet. Quid non enim mali speres, intro detētis, quæ omni ope uacuari postulabant? Nam congestis in uiscera excrementis, et obstructionem ualidam sequi, et intestinorum coangustationem, et in reliquo corporis plenitatē necessario oportebit. Vnde non mirum si et uoluuulus eam ob causam interdum nascatur, quod uel Galeni testimonio, interclusa in tenuibus intestinis exitus uia, gigni is sæpiissime solet. Vnde si uel inflammatio ingens, uel durus quispian tumor, uel tandem siccum stercus, ea intestina obsideat, ut nullus sit uacuationi locus, uoluulum certè creari necessario oportebit. Quin et continua ciborum corruptio (eorum præsertim quibus non assueuimus) et asfatim ingesta sudante corpore frigide potio, inflictaque eo loci uulnera, aut denique deleteriorum medicamentorum quorundam exititialis uis, huic morbo occasionem non raro præbere solent, si modo Aëtio fides habenda.

Vide Gal. I. de
Sani. u.

Gal. 6. aphor.
c. 44. & 3. de
facul. natural.
Actus Sermo.
8. cap. 19.

I A M ne temporis iacturam faciamus, satius fuerit, ut uitata
prolixitate,

proximitate, ad aliud symptomatum genus nostra conuertatur oratio. Igitur alimēti per corpus digestio (Græci anadosin uocant) inter naturalia opera numeratur, quum ex uētriculo in secur, atq; ex hoc in uniuersum corpus, alimentū digeritur: atq; iam ostendimus eam perfici, quū quælibet partiū, peculiarem sibi cibum allicit. Porro huic actioni tria symptomatum genera accidere solent: nam uel imbecilla, uel deprauata est, uel omnino cessat. Ac causarum quoq; quemadmodum supradiximus, triplex distinctio est: nempe aut trahentium partium intemperies, aut instrumentorum morbi, aut digerendi alimenti prauitas. Per intemperies facultas redditur imbecilla: instrumentorum uero morbi, ciborum meatus adstringunt: Prauitas autem dicitur, si uel crassior est cibus, uel uiscosus. Verum quibus notis hæc dignoscantur, ostendere in præsentia fortasse fuerit intemptuum.

Com. 48. Cib. 7.
apud. 4. rap. 5
Cib. 2. de morbo.
Digestio.

CIBI in corpus uniuersum distributio, ex naturæ operibus unum est, ut animanti maxime necessarium, sic certè mira naturæ providentia constitutum. Distributionem porro hanc, Græci *διαστροφή*, Latini omnes congruè Digestionē nuncupant: etsi Philobarbari Medici, ut nullā neq; nomen, neq; rerum rationem habentes, digestionis nomen concoctioni accommodare contendant, eiq; magis quàm ciborum distributioni conuenire asseuerent: cum si rem ipsi recta reputēt uia, longo inuenient hæc duo inuicem dissidere interuallo. Quippe in ea quæ uentriculi, uenarum uel adminiculo sit concoctione, quod conficitur, in aliam quandam mutatur qualitatem, scilicet animanti familiarem, in distributione uerò, nulla prorsus in eius quod distribuitur substantia mutatio fieri cernitur, sed sola ipsius per corporis partes deductio. Rursus quod conficitur, fixum stabileq; manet: quod digeritur, loco cedere, moueri, ex alio subinde in alium locum mutari, ex uentriculo in hepar, ex hoc in uenas, è uenis in habitū corporis trāsferri oportet. Concoctionem etiam nutritio longiore inueriallo, digestionem ea ipsa propriore sequitur. Vt enim facultatis, instrumentorumq; naturalium beneficio cibus per corpus distribuitur, sic ubi distributus est, non magno negotio in membri substantiam transit. Apertissime igitur ex his constare puto, digestionem à concoctione rem esse longe diuersissimā: quum sit concoctio, Cibi in quamliantem animanti familiarem mutatio, ut suprà lib. 3. uisum: Digestio, Cibi peculiaris in quamq; partē, quæ nutriri debet, distributio. Idipsumq; rursus ex quarto de Sani. tu. corroborari firmitus potest, quum à cibo Galenus ea quæ digerant, & cibum distribuant, dari prohibet. In quam item significationem digestionis nomen Celsus aptissime usurpasse est uisus. Digestionis itaq; munus ad facultatem attrahicem propriè pertinet, ut cuius unius opera partium quælibet familiarem sibi cibum allicit: quod sine cibi distributione continere nullo pacto potest. Quam certè functionem, triplex symptomatum genus,

Digestionis non
men concoctio
ni non conueni
re.

Digestionis &
concoctionis di
scrimen.

Gal. supra li. 3.
cap. 4.
Digestio quid.

Celsus lib. 1. &
3. cap. 13. & 32.

genus, ut ceteras omnes comitari solet. Nam uel omnino cessat, uel deprauatè, uel tandem imbecilliter fit. Sed omnem hanc aberrationem corporis marcor sequitur: quod scilicet alimèti penuria corpus ali desinat: quam affectionem Græci ἀρροπία uocare solent.

I G I T V R de excrementorum expulsionè sermonē aggrediamur. Atq; in hac triplices etiā inueniuntur causæ: una, quum partes quæ excrementa expurgāt, sunt imbecillæ: altera uiarum angustia: postrema est excrementi malicia. Imbecillitatē intemperies, angustiam uerò parit uel obturatio, uel aliquis instrumentorum tumor. Atqui tumorum causa est humorum fluxio, quum in ipsa instrumentorum corpora effunduntur. Obturationem facit, humorum uel crassitudo, uel uiscositas, uel innatum aliquod tuberculum. Excrementorum malitia oritur tum à multitudine, tum à crassitudine, tum etiam à uiscositate. *Uide rap. 13. lib. 11. meth.*

EXCREMENTORVM depulsio quo minus rectè procedat, in causa esse solet uel earum partium quæ huic muneri inferuiunt, intemperies aliqua, uirtutem, quo minus suo fungi munere possit, impediens: uel earundem partium eoangustatio, & alioqui ab instrumentarijs morbis impedimentum: uel deniq; excrementorum ad exitum ineptitudo. Porro intemperies ut similibus, obstructio, tumoresq; cuiusuis generis omnes, ut instrumentis accidunt. Tumoris autem causam Galenus cum hic, tum in lib. de tumoribus præter naturam, & 14. Metho. humorū fluxionem esse uult, quæ pro sui natura calidos, frigidos, molles, duros, laxos, pressos, altos, exedentes, acuminatos (ut uariis fuerit qui fluxionē parit humor) creare solet. Fit autē fluxio omnis, quum à fortioribus partibus in imbecillas noxius humor procubuerit: distentis nempe maiusculis uasis, nec iam fluxioni sufficientibus, in minora fluentis humoris deductio fit. A quibus rursus in alia, atq; alia transfusus humor, in ea tandem spatia foras exudat, quæ ad membra, carnemq; finiuntur, sicq; tumorem excitat. Obturationē creat, humorum copia, crassities, lentor, ut in arte medicinali & 9. Metho. asserit Galenus: ea uerò efficitur, ut neq; sanguis, nec reliqui quoq; humores liberè in membra permeent. uti supra à nobis lib. 1. est dictum. Excrementa porro, uel acrimonia uel lentore, uel multitudine deteriora fiunt, & naturæ molestiam inferunt.

C A E T E R V M per concoctionem in uenis factam tria quoq; redundant excrementorum genera: unum quidem bilis amara, alterum atra bilis, tertium ueluti serum. amarā bilem uesica iocinori adiacense expurgat, atram bilem lien ad se allicit, serum renes trahunt. Porro quicquid uiciose expurgatur, id uel ob instrumenti proprij imbecillitatem, uel ob uiarum angustiam,

De causis fluxionis uide Gal. 1. de diff. feb. cap. 11. & item in de inæquali intemp. 10. & 14. metho. & 1. ad Glauc.

Lib. 4. de Cras.

Com. 11. part. 3
Lib. 6. ap. 10.

Lib. 13.
meth. 3.
rap. 3.

angustiam, sic expurgari putandum est. Quum uiarum autem duo sint genera: unum per quod trahitur excrementum: alterum per quod expellitur, utriuslibet angustia excretionem lædere potest. Quinetiam ipsis haudquaquã læsis, si fuerint excrementa multa, fuerintq; immoderata omnia, ita ut excerni non possint, ipsa per uniuersum corpus unã cum sanguine feruntur. Ipsi uero immoderationis duplex affertur causa, nempe alteratrix potentia malè affecta, & alimentorum prauitas. Potentia læditur ob partium intemperiem, ueluti iam sæpe diximus. Quæ uero ex alimentis oritur prauitas, in quolibet excrementorum proprium obtinet modum. Quippè alia suapte natura ad atram bilem magis declinât, alia ad aquositates, alia ad bilem amarã, quemadmodum in libris quos de ipsis edidimus, iam dictum est. Igitur intemperies, quæ alteratricis facultatis imbecillitatem peperit, calidior quidem quàm oportet, interdum biliosum, interdum melancholicum excrementum efficit (atqui cuiusmodi sunt hæc excrementa, in alijs libris ostensum est) frigidior uero pituitam, & aquosum excrementum parit.

SI MILE quiddam in nostri corporis succis, quod in uino recens ab uuis expresso euenire, Galenus in de Facultatibus naturalibus prodidit. Vti enim eo alterationem ab natiuo calore subeunte, uaria secernuntur excrementorum genera, ut sit alterum scilicet leue, tenue, & æreum magis: alterum graue, densum, & terrestre: sic certè per eam quæ uenarum adminiculo fit coctionem, tria quidem non tam nomine, quàm substantia uaria excrementa gignuntur: amarã bilem, atram, ac serosã quandam humiditatem huiusmodi nominant. Horum porro singulis peculiaria esse à natura dicata membra, quorum ui, & officio hæc ipsa nullo naturæ usui futura excrementa à reliquo omni laudabili succo separentur, Galenus in de Usu partium libris quàm appositissimè demonstrauit. Nam flauam bilim uestica iocinori adiacens, eo scilicet meatu, quo se illi secundum causam ipsius partem insinuat, ad se trahit: altero ad intestina producta, eandem pellit, intestinaq; ad excretionem excitat. Melancholicum porro succum lien exugit, eius uasis adminiculo quo hepatis secundum causam ipsius partem coniungitur. Renes, serum ad se emulgentium ope pertrahunt. Itaque si non satis probè actio hæc à dicatis illi membris perficiatur, consequens quidem est, ut horum excrementorum contagione uitiatus sanguis, atq; in uniuersum corpus delatus Regium morbum, Lepram, Vitiliginem, Alphas, Elephantiasin, Splenes, Decolorationesq; procreet, prout uel atra, uel flaua bilis, seruè uel multum sanguini fuerit immistum. Quod quomodo fit, tum certè aut instrumenta,

Succorum corporis ad uinũ recens expressum collatio.

Excrementis sanguinimixtis qui affectus sequantur.

V quorum

quorum est superflua hæc à sanguine secernere, ob intemperiem unam aliquam, instrumentarium uel morbum, imbecilla esse conijcere oportet, aut excrementorum copiam suspicari: quæ sanè & ipsa perpetuò uel facultatis concoctricis uitium, uel alimentorum prauitatem sequi consuevit. Tanto enim plura gigni in corpore excrementa oportet, quanto in suo munere obeundo infirmior fuerit alteratrix facultas: uti econtra, probè ipsa munus suum exercente, bonam, nullamq; eius quod conficitur partem immutari, exiguan, in excrementa transire, necessarium prorsus erit. Cætera contextus, ipsa per se patent.

N E Q V E ullum est excrementum, quod non sequatur propria symptomatum species. Pallida bilis, si per uniuersum corporis habitum redundat, Regium morbum (Græci *ἰκτερόν* uocant) si uerò in una duntaxat parte, erysipelata, & herpes excitat. Atram bilem, si in uniuerso fuerit corpore, elephas, si in una aliqua parte, cancer sequitur. Pituitam, si per uniuersum corpus increuerit, ea species aquæ intercutis quam Leucophlegmatian uocant, comitatur, in una uerò parte, oedema: ita enim appellant tumorem laxum, ac doloris expertem. Serosa excremēta si redundāt, aquam intercutem (quam Asciten nomināt) generare solēt: quæ si in unam aliquam partem incubuerint, in ea phlyctænas, id est, pustulas, excitat. Ita accidere uidemus, ubi singula excrementa sincera redundauerint. Vbi uerò uel inter sese, uel cum sanguine fuerint permixta, multas tum symptomatum, tum morborum species inducunt. De quibus non opus est hîc longiorem producere sermonem.

H O C quidem multis locis Galeno dictum est, Omne scilicet excrementum sui generis morbum creare, ipsumq; pro sui natura, uaria solere sequi symptomatum genera. Regium nanque morbum bilis pallida in uniuersum corpus transmissa creare solet: quod tum maxime fit, cum uel nimio iocinoris calore, bilis nimia, progignitur: uel cum obstructio quapiam secundum felleos meatus constiterit, ea potissimum parte, qua folliculus hepatis coniungitur: uel tandem, cum corruptus ab extranea aliqua occasione sanguis biliosus efficitur: quod à febris morbiditibus, & id noxæ in sanguinem inferentibus, factum aliquando fuisse Galenus v. de Locis aff. cap. vii. monstrauit. Sed pathema huiusmodi, bilis in toto redundantiam apertissime monstrat, quemadmodum in una quapiam parte, herpes, & erysipelas: germina enim hæc sunt bilis secundum unam aliquam partem consistentis uti 11. ad Glauc. & lib. de tumo. præter naturam, Atram bilis uniuersè diffusa elephantem creat: in parte quapiam consistens, cancrū. Ex quo sanè loco illud apertissime uideri potest, Græcorum elephantiasin, Arabum lepram esse, quod quæ hic de Elephantæ Galenus, eadem de Lepra Auicenna prodidit.

Regius morbus.

Auicēna fen. 3.
quarti. traç. 3.
cap. 1.

Cap. 8. Lib. 2. de
morbo. Diptera.

Diptera. 1. 1. Lib.
2. 1. 1. 1. 1.

diderit. Et melancholia (inquit) quandoq; expellitur ad membrum unum, & facit accidere duritiem, aut sephiros, aut cancrum. Et quandoq; spargitur in corpore toto: et si concilietur, & non putrescat, eueniet lepra. An non idem hic Avicenna de Lepra, quod de Elephantia si Galenus recensuit? Sed de hoc alijs plura: illud nunc tantum consequentiae sermonis causa adnotasse sit satis. Ad excrementa redeo, nempe pituitam ipsam, cuius nimirum in toto redundantia, Anasarcam, uel *ἀνὰ σάρκα* parit, aquae intercutis speciem: si in una quapiam parte obfirmetur, tumorem laxum & doloris expertem, *ἡ ἀνὰ* uocant, sic serosum excrementum asciteum, si in toto abundet, uel ulcuscula, si in parte, creare solet. Has Graeci *φλυκταίνες* dicunt. Pro excrementorum autem inter sese uaria mixtione, uaria item symptomata creabuntur.

S E D reuertamur ad ea quae supra proposuimus. Nutricatio, ut naturalium actionum prima est, ita ferè perquam necessaria est, quippe quae alteratricis facultatis species censetur. Si quidem & concoctio quae in uentriculo fit, alteratio est, itidē ea quae in uenis, & quae in qualibet parte. Quibus quarta alterationis species annumeratur, quae assimilatio uocatur. Quae licet nomen diuersum à nutritione sortita sit, idem tamen est utriusq; opus. Porro nutritio aberrat à scopo, si uel omnino nihil agit, uel à perfecta actione deficit, idq; ob altericam facultatem, quae sub alterationis genere continetur, uel ob materiae tum defectum, tum prauitatem. Defectus quidem cibi est in eo affectu, quo corpus assumpto cibo nō pascitur, (Graeci atrophian uocant) siue exiguus cibus, siue omnino nullus ingeratur. Deprauatus uerò cibus facit elephantem, leucas, id est, utiligines, atq; alios huiusmodi morbos. Nam ubi carni cibus assimilatur, si pituita refertus sit sanguis, accidit ut caro quoq; magis pituitosa efficiatur: neq; enim idē est carnem esse, & carnem phlegmaticam esse. Neque etiā idem est carnem esse, & melancholicā carnem esse, neq; hercle uel biliosam, uel temperatā in primis (quas uocant) qualitatibus, uel humidiorē, uel sicciorē, uel calidiorē, uel frigidiorē. Facile uerò credes ea quae diximus, si animalium carnem cōsideraueris, tum eorū quae sanguine praedita sunt, tum eorum quae illo carēt, praeterea serpentum, qui uere igni conspiciuntur, eorum maxime, qui uiridium herbarum imitantur colorem. Atqui horum caro herbis est similis: reliqui albam habent carnē, & sanguinis expertem, ueluti scarabeus, & polypus: atq; aliorū aliter caro affecta est: sed horum differentias, ob infinitā multitudinem, nominare nemo

Cap. 2. Lib. 2.
method.

potest. Quum igitur (ut dicebamus) pituitoso, uiscosoq; sanguine diutius alitur, caro quidē manet, sed mutatur eius differentia, & in aliam speciem conuertitur, & media caro fit, inter eam quæ sanguine prædita est, & eam quæ sanguine caret. Atq; quum sic fuerit affecta, accidit ut ne tentet quidem postea affluens sibi alimentū in rubentis carnis speciem transmutare, haud aliter q̃ polytis, scarabeisq; accidit. Hac occasione q̃ celerrime ipsa tota, & alba, & pituitosa euadit, quādo & ipsa cibum in ruborē posthac transmutare non potest, & id quod ei influit, pituitosum est. Qualis enim protinus ab initio & scarabeorum, & testaceorū ferē omnīū caro est, talem ex transmutatione acquirunt ij, qui leuce, id est, uittilagine, infestantur: ita enim huiusmodi affectū in carne appellare solent, a colore nomē instituentes. At ubi caro nigra, & pallida fuerit, Elephas nominatur, ab animalī elephantō mutato nomine. Nec aliter hic affectus generari solet, q̃ leuce, quū longo tempore cibus melancholicus ad carnē fluxerit. Iam alphi haud diuersum à prædictis habēt generationis modū: uerū per hos nō tota caro afficitur, sed corporis dūtaxat superficies, ueluti squāmis quibusdā inspergit. Atq; albi quidē ex pituita, nigri uero ex melācholico humore p̃deūt.

Nutritio quid. NUTRITIO Galeno, ea naturæ actio definitur, qua solidis animalis partibus sine ampliacione, appositio accedit. Atq; hoc quidē 1. de Facul. nat. 111. autem de Temper. assimilationē quandā perfectā esse ait. 1111. uerō de Simpl. fac. inaniti repletionē familiāre: quā & ipsam hic Galenus naturalīū actionū omnīū primam, & maximē necessariā facit. Dicuntur eæ uerō naturales operationes, quas nostri corporis rectrix facultas (quam Galenus naturæ nomine honestandā censuit) in corporis tutelam, & diuturniorē permanſionem facit. In quarū sanē albo præcipuæ sunt Generatio, Auctio, Nutritio. Harū uerō, natura, & tempore, Generatio prima censetur: augeri namq; nutritiq; nihil non genitū potest. Dignitate autem, perfectioneq; nutritionē ceteris antestare uult Galenus, quod eius unius adminiculo animal diutius seruetur, & eius partibus (alioqui breui perituris) perfectā quædā accessio fiat: quod item, quæ ex uirū, humidiq; natīū dissolutione noxa contingit, ea ceu saluari, præsentiq; auxilio ſarciatur. Quæ quum nobis cuncta à nutritione eueniant, meritō omnīū primā, & dignitatē, & perfectionē, atq; utilitatē existimare oportet. Alteratricis uerō cuiusdā potentia, nutritoria speciem esse, cibi, qui per eam transmutatur, alteratio planē indicat. Nam dum in membri similitudinē, & substantiā transit, alterari omnino ipsum necesse est: quæ sanē actio, Assimilatio hic Gal. uocatur. Tū enim certē nutrire dīmentū dicitur, cum iam membro quod nutriturū est, simile fuerit factū, in eiusq; substantiā transumptū. Huius porro functionis symptōmata, uti & reli-

quarum

Naturales functiones.
Gal. 5. de symptōmatum causis.

Nutritionis dignitas.

Nutritoriam facultatem, alteratricis esse speciem.

Assimilatio.

quarum omnium, triplici differentia disiunguntur. Nam aut omnino non fit, aut à perfecta actione deficit facultas: ad utraq; hæc tabes consequi solet, nonnunquam etiam interitus. Interdum uero deprauatè ea editur functio. Fiunt uero euerfiones huiusmodi, uel ob altricis facultatis imbecillitatem, uel ob ciborum penuriam, uel denique prauitatem. Quam ferè perpetuò Vitiliginès, Elephantas, Psoræ, Lepre, eiusq; generis morbi sequi consueverunt: quòd necesse sit ex deprauata nutritione, uitiosos gigni humores, qui cutaneis morbis ansam præbeant, idq; certè ratione optima: nam carnem succo ex quo gignitur, hoc est, sanguini, similem quadantenus esse oportet. Quæ causa est, cur ex pituitoso sanguine pituitosior caro reddatur, uti maxime in Anasarca, & malo habitu uidere licet, ut in quibus flaccidior, mollior, & alba magis instar pituitæ appareat caro: sic rursus in elephantiasi nigra, maculosa, liuens, & scabra, prorsusq; melancholicum succum referens, uidetur. Quæ sanè carnis ad succos similitudo, non uni tantum homini est peculiaris, sed ipsi quoq; cum multis alijs communis. Nam genus quoddam serpētum ob id uiride conspicitur, quòd herbosei generis ex quo alitur, imitetur colorem. Scarabeus, & Polypus albā pari certè ratione carnem obtinēt, quòd pituitoso uiuant alimēto. quanquam Arist. Scarabeis, & insectis omnibus, carnē inesse minime uelit, sed quidpiā uice carnis, quòd nec testam imitetur, neque quòd in testaceis genus carnis habetur, sed mediam quandam inter hæc referat naturam. Illud igitur fide indubia constans manet, carnē pro ratione alimēti, succiq; unde gignitur, talem prorsus euadere. Quæ sanè causa est, cur in uitilagine immutata appareat caro, atq; ob id λευκή à colore albo, quem caro imitatur, id uitij dici uelint, sicuti elephantem, quum in nigrum colorem caro cum scabritie, & inæqualitate uergit, ab animante elephantino utiq; mutuato nomine. Solet uero hic tum affectus maxime nasci, cum quis longiore tempore melācholici succi cibarijs fuerit usus. Sic quoq; alphi in corpore generantur, ubi uitiosus succus in carnē confluerit: qui & ipse si pituitosus fuerit, albos, si melancholicus, nigros creare solet. Vna uero omnium communis hæc est ratio, quòd uitiosum alimentum, deprauatamq; altricis potentie actionem sequuntur. Hoc uero à sese inuicem distant, quòd λευκὸς uocatur, uel Celsi testimonio, ubi color albus est, ferè subasper, & non continuus, ut quædam quasi guttæ dispersæ esse uideantur: μέλας, quòd umbram referat, & nigro sit colore: λευκὴ, quòd magis albida sit, & altius descendat, in eaq; albi pili sint, lanugini prorsus similes. At de his satis.

Arist. 4. de nat. animal. cap. 7.

Elephas morbus ab animante.

Celsus lib. 5. cap. ultimo.

C A E T E R V M quāta sit alimentorū uis, & quā uelementer carnem permutare possint, Aristoteli quoq; dictum est, ubi meminit terrarū, ad quas deducta pecora, immutari conspiciuntur, tum in colore, tum in alijs quibuscūq; quæ ne sensum quidem fugiunt, differentijs. Qui uero negant alitū ab alimento mutari posse, quòd uincētis, non uicti, alimentū sit nomen, ij necq; de animantiū, necq; de plantarū trāsmutatione quicquam sanum dicere possunt, hallucinariq; circa literas,

nemini non manifestissimè apparēt. Etenim quæ de Persica planta in Aegyptū translata narrātur, nemo ignorat. Similiter (ut opinor) & de uitis quæ apud nos natæ sunt, si in alienam deferantur terrā, uinū longe diuersum reddunt: itidem de reliquis quoq; plantis rusticæ rei scriptores ostēderunt, quemadmodū & de herbis, ij qui herbariam posteris tradiderunt: quippe quum ex suis terris in alienas deferuntur, etiā minori quā duorum stadiorū intervallo, non paucis alterationis differētijs immutātur. Proinde nō satis erat quod scirent, ac dicerent alimentū nomen esse rei quæ uincitur, alteratur, mutatur: sed distinguere debuerūt, quo pacto uitaligo, id est, Leuce generetur. Etenim huiusmodi affectus causa est, uel caro quæ alitur, uel alimenti ipsius prauitas: quod si (ut ipsi uolunt) alimentū non est, necessariò dicendum erit, quod sit caro. Quid igitur obstat quominus ipsa sibi alimentum omnino assimilet? ita enim quod natura huius affectionis causa sit, dicere oporteret. Igitur longe melius fuerit, ut dicamus alimētum esse causam. At licet eius quod alitur, munus sit, alimentū sibi reddere simile, alimēti uero pathos, ut immutetur, alioq; simile efficiatur: non dixeris tamen, id quod afficitur, agēti uel minimā quandā talionem non posse referre. Hoc enim quā longē a ueritate recedat, iam diximus, quū huiusmodi argumentū tractaremus. Neq; nos solū ita sentimus, uerū etiam Philosophorū qui naturæ, tum functiones, tum affectus enarrauerunt grauissimī. Vnde cōstat rem omnem (etiam si fuerit multo potentior) affici ab illa, cum qua uersatur, idēq; sensu haud obscure percipiente. Quod etsi ad primam applicationē later, temporis tamen progressu facile apparebit. Ita gladius, licet ad secandum sit efficacissimus, ubi carnes uel mollissimas fecat, obtusior redditur: ac durissimum lapidem, aquæ gutta, si diutius in eum distillauerit, excuare potest.

PERMAGNAM esse in alterādis corporibus alimentorū uim, tum ex Arist. sentētia, tum in dubia experimēti fide constat. E quidem ut ea familiari quadam nobiscum natura in nostri corporis substantiā conuerti solēt, sic certa qualitate quadā sua, dum nobis adhuc similia effecta nō sunt, alterare, et immutare haud parum possunt: quod in ijs facit animātibus Arist. manifestū in quibus a sua eorum natura inmutationē esse non minimā factā pabuli uarietate confirmat. Sic idem ipse Arist. pabuli esse genus quoddā testatur, quod copiā lactis, præcipuè ruminantibus extinguat, aliud quod augeat: extinguit Medica herba, augeat

Cytisus

*Aristot. rap. 3.
Lib. 4. de generat.
animal.*

*Lib. 2. de sensu. Cap.
3.*

*Lib. 1. de morbo qu.
lib. 2. de sensu.
Aristo. lib. 3. de
histo. animal.*

*Aristo. lib. 3. de
histo. animal.*

Cytifus, & Erum. Sic rursus animalium plurimam pro loci, in quo degunt, uarietate, differentiâ esse, longissimo idem cōtextu alibi apertissime mōstrat. Facit enim certè regio, atq; adeo ipsa cœli facies, et soli uaria natura, ut pro alio, atq; alio sui positu, & temperie, longe dissimilima ferat cum animantium, tum plantarum, & arborum, fructuumq; genera. Nam ut probè Poëta canit,

—Leges, æternâq; fœdera certis

Imposuit natura locis.

Hinc fit, ut alijs alia locis & nascentur felicius, & proueniant temporius, & seruentur, ac perennent diutius. Sunt animalia, quæ non nisi locis calidioribus proueniant, ut elephanti, leones, serpentes: alia, quæ locis tantum frigidioribus, ut bisontes, uri, Alces, tragelaphi: multa, quæ locis omnibus generentur, ut boues, equi, asini, sues. Hinc illud Aristotelis natum, locis nonnullis gigni omnino aliqua nō posse, alijs quidē posse, sed pauciora, & uita breuiore, nec prospera. Amnis est in Cephalenia (ut idem tradit) insula, in cuius altero latere cicadæ multæ, in altero nullæ gignântur. In Boëtia, agro Orchomenio talpæ multæ habentur, at in Lebadico illi uicino nullæ: neq; si aliunde eò transferantur, degere possunt. Quæ sanè omnia cibi uarietate, cœli, ac terre situs cōditione proueniunt, idem autor testatur. Quod & ipsum in plantis, nedum animantibus, euenire (non inquam omnia in omnibus locis nasci, nec translata uiuere) certò experimur: hocq; aliàs fastidio, aliàs contumacia, sæpius imbecillitate eorum quæ transferuntur euenit, aliàs cœlo inuidente, aliàs solo repugnante: ut de balsamo, Palma, Cinnami frutice, amomo, nardo, myrto & lauro Plinius exactissime docet: ut uerissimum illud Maronis existimem,

Hic segetes, illic ueniunt felicius uivæ,

Arborei fœtus alibi, atq; iniussa uirescunt

Gramina, non ne uides croceos ut Tmolus odores,

India mittit ebur, molles sua thura Sabæi?

At Chalybes nudi ferrum, uirosaq; Pontus

Castorea, Eliadum palmas Epeiros equarum?

Nec certè mirum: nam sua cuiq; regioni attributa est dos, sua soli natura, peculiarisq; cœli facies, et clemētia. Eam ob causam euenisse puto, ut Persica planta in natali solo letalis, in Aegyptum translata edendo fuerit facta. Sic enim de ea Dioscorides, Galenus, Theophrastus, Pliniusq; affirmât. Ita certè natura comparatum est, ut uel à terreno, uel à passione, uel ab ipso demum cœlo, ut mox dictum, non ipsa animalia tantum, sed & fruges, & fructus, meliores, deteriores uel alijs alijs locis proueniant. Quamobrem meritò probare sicut è Liguria Itali solēt, Etrusca Persica, Vesuuius uinas, à Clodia fossa, Padiq; ostiis melopepones, Appulas amygdalas, Campana punica mala, Picentes oliuas, è Roma no agro apia poma, è Sabino mustea pira, Tarentinas iuglandes, castaneas è Clauonia. Ex animantibus autem, boues Insubres, iuuenas Romanas, Tuscos apros, uitulas Surrentinas, hoc dos Umbros, arictes Pistorienses, gallinas Patuinas, & columbas Interamnenses. Non ipso uerò tantum cœlo, & pabuli uarietate, immutari animantia contingit, sed & ipso quoque in rem unam quant-

piam

Lib. 2. hist. ani.
cap. 11.

Virgilius 1. georgicon.

Arist. lib. 2. hist. animal. cap. 11.

Plinius lib. 16. na. hist. cap. 31.

Vergilius 1. georgicon.

Diosc. li. 1. cap. 198. uersione Hermolai.
Gal. 1. de Aliment. cap. 36.
Theophr. 4. de historia plant. cap. 1.
Plin. lib. Natu. hist. 13. cap. 9.

Animantium ex contritu uarietas.

Gen. cap. 30.

Alimenti pro-
prium.
Agens omne in
agendo pati.

piam intentiore contuitu, præsertim si conceptus tempore uehemens is fiat. Quo sanè pacto legimus in Biblijs ad uersicolorum uirgarum conspectum Iacob Israelitici armata maculosos, & uarios peperisse factus, pro conspectuum scilicet colorum uarietate. Quid miri igitur ab alimētis magnam in nobis fieri mutationem, si à sola oculorum in rem quampiam intētiōe fiat? Nam etsi alimenti proprium est à natuo nostro calore uinci, uti 111. de temperamētis, tamen ipsum dum patitur, agere nōnihil certè potest: quod illud, Agens omne in agendo, ab eo quod actionem suscipit, nōnihil & ipsum pati, non Medicorum tantum, sed & summorum semper Philosophorum censura uerissimum sit habitum, quum id quod patitur, suarum qualitatum, uirumq; portionem agenti communicet. Quippe res omnis ab ea cum qua uersatur (etiam si multo sit potentior) contagionem suscipit. Sic saxum, quantumuis durum, ac solidum, à molli unda diutius profluente cauitatem concipit: de quo appositè id dictum est, Mollior asiduis saxum cauat ictibus unda. Sic gladius, alioqui ad secandum appositissimus, à mollis cuiuspiam sectione, si id crebrius fiat, obtusior reddetur: & uniuersè quæcunq; actionis cuiuspiam editionem moliantur, ipsa quæ dantenus pati est necesse.

I A M quid de his, quæ inter sese miscentur dicēdum sit, nemo nescit. Quippe si in aquæ feruētis amphoram, gelidæ aquæ heminam effuderis, id quod ex utrisq; mixtum est, non solum heminam uictam esse declarat, sed uincētis quoq; affectum, quem gelidæ hemina, in feruentis aquæ amphoram retrusit. Rursus si in frigidæ amphoram, feruētis aquæ heminam effundas, succumbet quidem hemina: at afficietur interea, licet non ita multum, amphora. Verum ut antea diximus, non est instituti nostri in hoc opere neq; contendere, neq; sermonē protrahere, sed quoad eius fieri potest, quam celerrime docere. Igitur Leuce, id est, uiriligo, maximus alteratricis facultatis est error. Sunt alij quoq; multi, paruiculi errores, cum uel per humiditatem, uel siccitatem, uel calorem, uel frigus, caro immutatur. Sed non solum ob facultatis alteratricis imbecillitatem, pars aliqua priuatur alimentis, uerum etiam ubi attrahēdi uis fuerit imbecillior, aut expultrix immodicè mouerit. Atqui tum immodice mouet expellēdi uis (ut & antea diximus) cum retentrix potētia grauiatur, aut ob excrementorum uel multitudinem, uel acrimoniam, aut ob propriam imbecillitatem. Tunc enim necesse est, ut cum eo quod redundat, simul etiam quod utile est, excernatur: ut in lienteria, dysenteria, choleraq; fieri solet. Quod si expellēdi facultas fuerit imbecilla, necesse est carnem tum humidiores fieri, tum pluribus excrementis impleri.

Lib. 2. tempus.
C. Sem. 14. Lib. 1.
appon.

Dysent. 27. Lib.
6. C. 45. Lib. 7.

impleri. Atqui multorū excrementorū redundantia, ob alteratricis facultatis imbecillitatē accidit. Itaq; simul utramq; potentiam à sua functione aberrare contigerit, ut attrahendi uis multū alliciat succū, non possit autē alteratrix quicquid attractum est, conficere: tum multa redundare excrementa, ac expultricē uim hoc tempore minus probè, imbecilliusq; suo munere fungi, & hanc ob rem complura in carne excrementa consistere necesse est. Ita fit, ut pro excrementorū tum specie, tum quātitate, aliàs aliter caro immutetur, ut interim cedematis, id est mollis tumoris, interim inflationis, nonnunquam aquæ intercutis, referat speciem. Atq; hoc genere continetur illa aquæ intercutis species, quam anasarca nominant. Verum non est nobis immorandum (ut opinor) in ijs, quippe qui non omnia particulatim explicare decreuimus: satis enim uidetur, ea quæ ad studiosorum exercitationem conducere possunt, proposuisse.

Q UOD proposuerat, exemplis in id appositissimis confirmare, & demonstrare Galenus contendit, hoc inquam, Agens omne, nonnihil & ipsum agendo pati: idq; præsertim ex his, quæ in uarijs contrariarū qualitatum mixturis apparent, ut in quibus, uincens nonnunquam qualitatis facultas uicta apparet. Quippe (quod bellè Galenus docet) si in feruētis aquæ amphorā, egelide heminam effuderimus, non tam feruentis aquæ uictoriam, quàm eiusdem ab gelide hemina restitutionē ad tactum experiemur: sicq; ecōtra, si ad satis magnam frigide mensuram, feruentis aquæ nonnihil iniicias, inuenies frigidam quidem in tota mixtura superare, sed tamen ab ipsius feruētis aquæ calore tantillum remissam, & à summo suo gradu deiectam. Quæ sanè res indicio est uel maximo, quod agit, si modo eandem cum eo quod patitur materiam sit nactum, prorsus in agendo aliquid pati. Quæ docta summi Philosophorū Aristotelis est sententia. Nam quæ eandem materiam non habent, ea quidem citra passionē (ut idem tradit) agere cōsueuerunt, ceu medendi ars: quæ & ipsa etsi sanitatē efficit, ab eo tamen quod sanum efficitur, patitur prorsus nihil, quòd scilicet in materia non cōmunicent. At cibus dum agit, & corpus alimonia auget, pati quoq; nonnihil solet, utiq; dum calefit, & in minimas distribuitur partes, & attenuatur. Atque hæc satis quidem esse uidentur, ut id asserit, & firmatū maneant, quod initio propositum fuerat Galeno, ut demonstraret. Quòd uerò amphoræ, & heminæ meminit, proposito exemplo ut inserviret factū fuisse existimandū est: ut inquam indicaret, si uerū id est, in tam disparibus mixturis, quod multo interuallo superat, ab eo quod multis numeris superatur, nonnihil pati, longè quidem in ijs actionibus id uerius esse, in quibus nō tam longo interstitio agens, ab eo quod patitur, superatur. Sed quando in amphoræ, & heminæ mentionē ipso orationis transcursu incidimus, quid utraq; sint maioris explicationis gratia, ex probatorū sententijs adferre nō

X intem

*Lib. de Inequal.
Intem.*

Aristotel. 1. de
genera. cap. 7.
textu. com. 53.
& cap. ultimo
eiusdem lib.

Amphora quid.

Colu. libro 11.
cap. 10.
Hemina quid.Georgius Agri-
cola.
Portius.

Cutis uicia unde.

Atrophix cau-
sa.Excretoria fa-
cultas unde ir-
ritetur.

intempestiuum fortasse uidebitur. Amphoram igitur peritissimi quicq; Italicam mensurā esse uolunt pedis quadrati, octo & quadraginta sextariorū capacem: hanc eandem Quadrantal antiqui uocabant. Amphore dimidium, urna est: quæ, ut tradit Columella, quatuor & uiginti sextarios cōtinet. unde constat ampho-
ram, urnas duas in totū completi. Hemina autem ex Græco ^{ἡμιον} quod est dimi-
dium, ductam, Festus Pompeius scribit, quod sit sextarij dimidia pars. liquidorū
esse mensuras tum amphoram, tum heminā, uarijs Columellæ, Horatij, & Cice-
ronis locis apertissime demonstratur: quæ qui scire uolet (quoniam ad rem no-
stram minime facere uidentur) Georgium Agricolā lib. de Ponderibus, & Men-
suris 1. & Portium adeat. Nobis autē hæc de hisce rebus tantum dixisse ad ple-
niorē Galeni intelligētiam satis uisum est. ut autem eō redeat, unde digressa est,
oratio, id memoria tenendum, quæcūq; in cute uitia fiunt, alteratricis potentia
imbecillitate sequi, hoc est, nutritoriæ, quum ea alteratrix etiam facultas quædā,
& immutatrix tum sit, tum habeatur. Ea igitur ipsa facultas, quum deprauatē
suo munere fungitur, uitiatū præstat corpori alimentum: unde uutiligines, pso-
re, lepra, & eius generis mala nascuntur, uitiosi utiq; alimenti germina. tumq;
pars ipsa congruo priuari alimento recte dicitur: uti etiam quum attractoria
eius partis facultas allicere ad se præ imbecillitate alimentum non potest: uel
quū expultrix nimium promouerit, non inutilia modo excrementa, sed & ipsum
quoq; salubrem succum, & mox futurum alimentum uacuans. Irritatur uero
excernendi uis excrementorum uel nimia copia, uel acrimonia commota, & ad
expellendū concitata: quod & 2. de febrium diff. & millies in mille locis Galeno
dictum est. Quamobrem in leuitate intestinorū, & difficultate, Choleraq; uoca-
to morbo euenire uidemus, ut & utile cum inutili excernatur, & tabescant ali-
menti penuria partes. Atq; hæc quidem ualente expultrice potentia fiunt: qua
imbecilliori reddita, & humidiorē reddi partium substantiam, & excrementis
impleri, utiq; minime uacuatis, consequens quidem est, sed de his, quum iam à
nobis lib. 3. cap. 6. abunde sit dictum, hæc sufficere uidebuntur.

I G I T V R haud importunum fuerit ad aliud symptomatum
genus transire, quod non longe abest ab ijs, quæ in actionis
noxa consistunt. Hoc genus in excrementorum, tum quan-
titate, tum qualitate cōspicitur, siue potētia noxa adueniat,
siue intempestiue irritetur, siue ad prauum motū excitetur:
Aut instrumentum aliquod hianti ore pateat, aut rumpatur,
aut erodatur: id quod in sanguinis excretionē uidere est. Sa-
tius enim fortasse fuerit, ab hac initium sumere, quippe quæ
ferè semper ex genere uidetur esse præter naturā. Nam ex-
cepto eo sanguinis fluore, qui mulieribus ab utero defluit,
reliquæ omnes sanguinis expulsionēs, toto genere præter
naturā esse cēsentur. Atqui uteri profluuiā, tunc solū præter
naturā sunt, quū modū in quantitate excesserint. igitur uasa
rumpunt

Lib. 4. cap. 1. ad hunc
C. 1. cap. 2. Lib. 5.
mot. cap. 1. Lib.
4. cap. 4. tit. 1.

3.

Dys. 57. Lib. 5.

Dys. 57.
Lib. 4.

rumpuntur, aut ob plagā extrinsecus illatā, aut aliquo calcitrante, aut percutiēte, aut aliās hominē uehementer feriente: rūpuntur & salientibus, & ab alto cadētibus: præterea ijs, qui acuta, magnaq; uoce clamauerint: quippe per huiusmodi clamorē, uocaliū instrumentorū partes non mediocriter tenduntur, atq; eandē ob rem disrūpuntur eorū uasa, quos saltationes læserunt. Sed illorū qui ab alto ceciderūt noxa, ad plagarum genus referēda est. Nihil enim refert, siue ob cadentem super te lapidē, siue quia uehementi impetu in terrā delapsus es, pars quæpiā affligatur. Ob has ferē caussas uasa rumpuntur, quæ adeo sunt euidentēs, ut neminem latere possint. Sunt alia fluxionū genera, quæ à corporis affectibus scaturiunt: ut si quis ultro è naribus sanguinem mittat, aut ipsum uomat, aut tussiendo, aut screando reijciat, aut à sede deijciendo, aut meiēdo cum urina sanguinem expellat: omnes huiusmodi fluxiones toto genere præter naturam sunt. At muliebri profluuiū, ut iam diximus, nō toto genere, sed tunc solum præter naturā est, quum quātitatis modum excefferit.

QUAE in excrementis symptomata eueniunt, ad actionis noxā pertinere censent omnes. Siquidem si uel iusto copiosiora, uel acutiora, ex edentia uel magis, aut crassiora reddantur, expultricis omnino facultatis uitiatam actionē demonstrant. Deprauari autē illius actio tum uel maxime potest, cum uel incipētiua ab excrementis irritatione, uel instrumentorū excretioni seruientium hiatu, ruptione, erosione, & id genus alijs ad expulsionē immodice cōcitur. instrumentorum porrò ora patentiora fieri ipsa humoris copia, & plenitate, firmē semper cōtingit. Rumpi uero, quū plenitudini extranea quæpiam qualitas cōiuncta est: quamquā sola interdū plenitas rupturā facere possit. Erosionē, acris mordaxq; humor exedendo sæpenumero facit, ut plerumq; in sanguinē à pulmōne reiectantibus est uidere, in quibus & calidus, & acutus sanguis, bilisq; speciem referens, ore reijcitur. omnis autem sanguinis excretio, præter muliebri profluuiū, toto est genere cōtra naturā: quod qui per illam excernitur humor, secūdam naturā cōsistere, in uasisq; cōtineri debet, ut sup. lib. 3. capite 6. ab eodem Galeno proditū. Muliebri tamē excretionē, quæ illis statis, certisq; diebus recurrit, secundum naturā esse (quod superflui tantū, ac inutile excrementū expellatur, idq; naturæ opera) Galenus ingenue cōfiteatur. Et merito quidem, quod id omne dici secundum naturam debeat, quod & in tempore, & naturæ opera, & multo cōmodo expellitur: qualem esse menstruū fluxum, si modum seruet, omnes scimus: quē tamē, si modum excefferit, iam omnino præter naturā esse nemo dubitat. Rupturæ autē uenarū, excretionisq; sanguinis caussas omnes externas ita adamusim Galenus explicat, ut sibi metipse cōmētarij uice sit. Quare in his sermone proferre non admodum utile putauimus: cōuenire autē magis, ut ad expli-

Cap. 5. lib. 6. cor.
asphat.

Menses muliebres secundum naturam esse. Secundū naturam esse quid,

candas reiectionū sanguinis omnium internas causas styllum uertamus: quod sanē sumus sequenti cōmētario effecturi, in quo eruptionis sanguinis per nares, os, podicē, & colē causæ corporeæ adducētur omnes: quod scilicet ad medēdi methodum nō minimi sit omnino momēti, fluctionū harū internas causas nouisse: sine quarū animaduersione mancā reddi totā curādi methodū omnibus est in cōfesso.

H O R V M omnium causa trifariam distinguitur: quippè uel facultas ora uasorum aperit, ut in sanguinis fluore è naribus uidere est: uel sanguis ipse malè affectus est: aut uasorum aliud quod malè affectū. Sanguinē malè affectū dico, uel quū adeo uitiosus est (Græci cacochymon uocāt) ut uasa, quibus continetur, erodat: uel adeo est auctus, ut à uasis cōtineri nō possit: atq; hīc ut uas ipsum rumpere nō potest, ita uasorum ora aperire potest. At uasa malè affecta dicuntur, si uel molliora, uel duriora, uel tenuiora fuerint: id quod nonnullis à natura contingit, quorū figmentū statim in utero uitiat: quāquā etiā molliora à redundante humiditate, duriora ab ariditate, tenuiora ab inedia, nonnunquā proueniūt. Quod immodice molle est, facile rūpitur ob imbecillitatē: At ualde durū, quia haud facile multū extenditur, tenue ob uenarum utraq; huiusmodi affectiones, non solū ab internis causis, uerū etiā ab externis rumpi facillè potest, uerū non omnia uasa similiter erodi possunt. Nam durū, crassūq; erodi contumax, ita de hiātu quoq; dicendum est. Nam uasa imbecilla, mollia, & tenuia, prona sunt, ut ora ipsorū pateant: Robusta uero & crassa, & dura, sunt ad hiātū inepta. Accidit autem hiatus, ab his, quæ uasorū ora irritant, & a plenitudine grauante, nonnunquam à natura, quum excernit ea quæ sibi molesta sunt. Sunt qui iam dictis quartū genus addant, ipsumq; pedesin, id est, saltū sanguinis, uocāt. sed non ita res se habet: quippe haudquaquam quartū genus est, sed uel ob exiguarum uenarum hiātum fit, uel ad genus cruentæ excretionis reduci non debet. Quippe seri speciem refert, quale per iocinoris, renumq; imbecillitatem subinde euenire solet, ut uel cum urina, uel cum alui excrementis, serum cruentum eiciatur. Sed de his postea dicemus.

EXCRETIONIS sanguinis quacūq; eruperit, triplicē esse causā Galenus affirmat, nēpe, uel facultatis robur, uel sanguinis uitū, uel uasorū deniq; sanguinē cōtinentiū noxā. Facultatis autē opera tum sanguis aut in secūda, aut in aduersa ualetudine excernitur, cū redundantiā, qua uasa premūt, expultrix potentia

Dys. 24. lib. 5.
In app. 10. p. 3.
Lib. 6. apud.

Hippocrat. 3.
apho. textu 10.

tētia minuere referatis uasorū osculis nititur, ut in bene habitis corporibus per ueris initia accidere magnus ubiq; Hippocrates confirmauit. In morborū autem decretorijs eadem ipsa facultas saepenumero hanc sanguinis expulsionem molitur, ut pulso noxio humore, ab ægritudine corpus uindictet. Et hæc quidem à facultate. A sanguine uero, cum uel acrimonia, & caliditate sua, expultricem ad sui excretionem prouocat, uel alioqui tenuitate nimia, & serosa substantia ad fluxum est paratior. Vasa autem malè tum affici iure dicuntur, cum uel laxiora, uel duriora omnino, aut alio quopiam uitio affecta fuerint, quamobrem sanguinem pro naturæ modo, continere non possint. Horum quodcūq; in corpore fiat, sanguinis fluxum necessariò sequi oportet.

IN præsentia de his quæ uomitione reijciuntur, dicendum est. Fiunt autem huiusmodi excretiones, interim grauato ob multitudinem uentriculo, ut quum plurimum cibi ingestum est: interim ob rem mordacem ueluti mœsto, quæadmodum ubi per cruditates cibus ingestus, uel acidum ructum uel nidorem, uel amarorem, uel acrimoniam refert. Eodem genere continentur & biliosa, & pituitosa, & serosa excrementa, tum inibi nata, tum ex uniuerso animantis habitu in ipsum deriuata. Est præterea tertium causarum genus, quibus uentriculus ad uomendi impetum concitatur, nulla uel graui, uel mordaci re ipsum irritante, sed ob id duntaxat, quod præter naturam quidpiam in eo continetur. Est autem communis omnium quæ præter naturam sunt, definitio, si, postea quàm concocta sunt, alere non possunt. Hac ratione (ut opinor) nō solum acida pituita, aut falsa, uerum dulcis quoq; nonnumquam in uentriculo consistens, ipsum ad uomitum prouocat. Haud aliter sanguis, ubi in uētriculum effusus est, ipsum ad uomitionem impellit.

Vomitus.

VOMITIONEM, motum quendam uentriculi esse omnes statuunt, quo superne per gulam, quod molestat, expellere nititur. Hanc concitant quæcūq; uel grauiore mole uentriculum onerant, uel acrimonia, lentore, crassitie, acore aut alia quauis noxia qualitate infestant. Promptum enim, expeditumq; huic membro motum natura ad superflua depellenda excogitauit. Nam cum iniurijs bene multis obnoxium esset huiusmodi membrum, sagax, & prouidaq; natura probe consulens, uomitu, ceu præsentii quodam auxilio, à tot, & tantis iniurijs allevationem est meditata. Quæ enim grauitas à nimio ingesto cibo, uel acrimonia ab acibus, uel euersio à crasso, & lento sentitur, prorsus uomitu tolli expectatur. Proinde & cruditatis omnis, & contracti ab humoribus uicij, non aliud certè uomitu efficacius auxilium inuenias: præsertim si & calidi, lenesq; sint na-

Vomitum com-
moda.

Vide Hippo.
& Gale. 4. apho-
rismo.

Vomitus quid
conferat cor-
pori.

Hippocra. lib.
de uicibus ratio-
ne 1.

Quæ præter na-
turam in uentri-
culo esse dicant.

Concoctionis
nomen.]

Apertionis na-
torum causæ.

Excremento-
rum per in-
feriora deie-
ctio.

Cita deiectio

tura succi, & in uentriculo ipso innatent, nec fixi hæreant. Huiusmodi namque succos facilius uomitu expelli post Hippocratem Galenus pluribus in locis prodidit. Quamobrem appositissime mihi certè diuinus idem Hippocrates, uomitum tantopere laudasse, quibus præcipua seruandæ ualitudinis cura, & ratio habetur, est uisus. Vt qui plenitudinis morbos auferat, leuiora corpora sensusque omnes reddat, uasa confirmet, uentriculi inappetentiam adimat, à morborum denique, qui à plenitudine eueniunt omnium iniurijs, corpus tutum faciat. Quibus ego rationibus adductum Hippocratem facile crediderim, ut biduo continuo, singulis quibusque mensibus concitandum, plenitudinis inaniendæ causâ, uomitum cõsuleret. id uero in uniuersum de uomitu statuendum, motum esse præter naturam ad ea reijcienda quæ uentriculum infestant, siue ea grauitate sua, & pondere premant, siue acrimonia irriterent, siue tandem aliunde ad ipsum deriuentur. Quinetiam ubi præter naturam quidpiam in ipso constiterit, & ipsum quoque ad uomendum concitare iure optimo potest. Ea porro præter naturam dici debent, quæ etsi maxime elaborentur & uentriculi uim sentiant, tamen aut contumacia, aut substantiæ ineptitudine suæ, alere non possunt. Quæ certe ratione pituita uel salsa, uel acida, uomitum concitare quandoque potest: quod alendo non sint, quæcunque minime familiarem cum corpore nostro substantiam habent: eoque cõcoctionem ueram non admittunt, quantumuis ab stomacho elaborentur. Quamobrem meritò in uentre cõsistentia uomitum ciere poterunt. Cum uero quæ præter naturam sunt, ita distinxit Galenus, ut posteaquam concocta sunt, alere minime possint, concoctionis nomen pro qualicunque uentriculi in succos elaboratione, non pro transmutatione illa, qua in qualitatem animanti familiarem conuersio fit, accipere te oportet: ni certè errati Galenum arguere non pudeat: falsum enim est, quæ uerè concocta sunt, alere non posse. Sed quum sint quedam eiusmodi, quæ, etiam si maxime à uentriculo elaborentur, in alimoniam tamen transire non possunt: hæc certe, meritò præter naturam esse Galeno dicta sunt, uti sanguis, acida, uel salsa pituita secundum uentrem cõsistentes. Sed cõsistentis in uentrem sanguinis longè alia, quàm pituitæ, & aliorum excrementorum cõstuentium, est ratio. Nam ut uomitu sanguis reijciatur, referari quoquo modo uasorum oscula oportet, quod interdum nimia copia, interdum acrimonia fit sanguinis: ut reliqua uero excrementa ducantur, nihil tale fieri est necesse: eoque sanguinis uomitus ceteris perniciosior.

S O L E T uentriculus etiam ad inferiores partes excrementa transmittere, idque aliquando celerius, aliquando tardius, aut minus, aut plus, aut sæpenumero, aut raro, uel utile alimentum, uel corruptum, aut à supernis in ipsum deriuatum, aut in ipso genitum. At excretio solitum tempus præuenit, uel quia uentriculus ob multum cibum assumptum grauatur, uel pungitur, uellicaturque à re mordente, quam ut alienam, ac extraneam expellere nititur. Ceterum meminisse debemus,

quum

Mulum.

Lib. . . tard. . .

quum multum quid dicimus, id trifariâ fieri posse, aut quia potentiam, ut potè imbecilliozem uincit, aut assumptum alimentum immodicum est, aut ob utranq; causam. Præter iam dictas causas alimenta quoq; tum humidiora, tum uiscosiora ingesta, uelocem deiectionem efficiunt: quæ tum celerius delabuntur, quum leuiter post eorum assumptionem ambulaueris, ut concutiantur quidem, sed non ante tēpus per corpus digerantur, id quod per concussiones interdum accideret uidetur. At quoniam complures sunt intestinorum circūuolutiones, necesse est, ut alimenta per singulas, ex superioribus ad inferiores deferantur. Deinde quod grauitatis pressidii fieri non potest, nempe ut propellantur ea, quæ per intestinorum circūuolutiones fixa continentur, id potentia hæud difficile est: quippe habent intestina insitam uim qua expellant ea quæ sibi molesta sunt. Atqui humida, uiscosiora alimenta facile permeant, siue id ab ipsorum grauitate, corporisq; quassatione contingat, siue à facultatis efficacia protrudantur. Atq; de citæ deiectionis causis, hæc dixisse satis fuerit.

NON supernè tantum, sed et per infernas partes solet uenterculus, quæ molesta sunt, reddere. Quod et ipsum prærogatiua penè singulari, est uentriculo à natura tributum, ut cui uidelicet duo insint ad ea munia obeunda ingenita ostia: superum alterum, quo uomitu superflua redduntur, infernum alterum, piloron Græcis uocatum, quo intestina delabuntur: quæ infernè eijs oportet. Celerius uero quàm pro naturæ modo uenterculus infernè deiecit, uel ob nimiam plenitatem, quæ ueluti onere grauatus ad excernendum cogitur, uel ob mordicationem à re acri, cuius sanè uellicationem sentiens uenterculus, excretionem, ab ea tanquàm molestissimam se liberare cōtendit. Multū porro quidpiam non unice dici debet. Nam quodcumq; facultatem ipsam superat, id recte multum dicitur: tum et id quoq; quod nimia sua copia grauatur: ad hæc, quod et mole, et uiribus simul facultati negotiū facit. Distinguntur uero hæc inter se hoc pacto, ut non id omne quod facultatem uincit, absolute et simpliciter multū dici debeat, sed facultatis tantum respectu, ut quæ nimirum imbecillior redditā, à modico etiam cibo superari persicile possit. At quod mole sua, et copia, negotium facit, multoq; magis quod utraq; ratione grauatur, id recte multum dici debet. Citæ quoque deiectionis sunt et pleraq; aliæ causæ, nempe uel humida cibi natura, uel deiectoria facultas cibo indita, uel uentriculi contentiuia potentia imbecillior facta, uel expultrix ualidior redditā, uel intempestiuus à cibo motus, uel potus exuberans. Vniuersa inquam hæc, celerem deiectionem, sicuti contraria tardiozem, efficere solent. De cuius causis proximo commentario nonnulla sumus dicturi.

Tardius

T A R D I V S quàm pro consuetudine, excernit uenter, aut ob intestinorum uel imbecillitatem, uel obtusum sensum, aut ob alimentorem tum paucitatem, tum qualitatem. Quippè quæ imbecilla sunt, protrudere non possunt: quibus uero sensus obtusus est, non facile percipiunt ea quæ ipsis molesta sunt. Atqui hanc molestiam expulsio sanare solet. Iam alimenta pauciora quidem quàm oportet, pauca continent excrementa, proinde non adeo grauant: crassa uero & acerba, non ut humida, uiscosaq; facile labuntur, sed contrà lento mouentur per meatus incessu. Neq; solum intestinorum, sed musculorum quoq; uentris imbecillitas deiectiones retardat, præsertim ubi duriora fuerint excrementa. tum enim non solum musculorum uentris, uerum eorum quoq; qui per thoracem tenduntur, efficaci auxilio opus est. Atqui pauciora quàm pro portione multitudinis ciborum, redduntur excrementa, ubi plus ex ipsis transit in anadosin, id est, digestionem per corpus. Econtrario plura quàm pro portione ingestorum, deiciuntur interdum ob defectum digestionis per corpus, interdum ob excrementa quædam è supernis ad uentris spatium defluxa. Porro assiduæ excretiones, uel ob imbecillitatem uel rationem eueniunt. Imbecillitatem instrumentorum uentriculi (ut subinde dictum est) intemperies efficit: at erodunt ea quæ in ipsis continentur. Mordicationis quæ tuor inueniuntur causæ: una est uis pharmaci, uel cibus coniuncti, uel seorsum assumpti: altera est alimētorum corruptela: insuper excrementa mordacia, quæ ex corpore ad uentris culi partes defluunt: postremo eiusmodi excrementa in ipso genita, quemadmodum fit in dysenteria pendente ab ulcere maligno. Potest & quinta huiusmodi symptomatum causæ superaddi, nempe uehemens corporum sensus, siue is à natura, siue ab ulcere procedat. Est aliud assiduæ deiectionis modus, ob causæ genus ab omnibus iam dictis discretus, quum musculi extremæ parti, per quam effluunt excrementa, adiacentes, resoluuntur. Quippe huiusmodi deiectiones, à uoluntatis imperio pendent minime: proinde & intempestiuæ, & inordinatæ, & assiduæ sunt. Sed satis de excremētis iā dictū.

SI QVIS celeris deiectionis causas præcedenti commentario explicatas, probe tenuerit, nullo ferè labore tardioris excretionis causas est cogniturus: quòd contraria cum sint, contrarias quoque causas habere oporteat. Quæ sane omnia,

omnia, quum mira facilitate hic à Galeno pertractentur, non est quod cōmentatione omnino ulla ea amplius explicare conemur. Id tātum de asidua deiectionis causis, & natura dicemus, eam quidem asiduam Galeno deiectionem dici, quæ sepe, & multum urgeat, ægrumq; perpetuò ad desidendum cogat: quod uel nimia intestinorum laxitate, uel humorum acrimonia prouenire uno omnes ore affirmant. Sed hæc à Galeno melius.

Asidua deiectionis.

R E L I Q V V M est ut de uaporante spiritu, quem flatū quoque nominant, deinceps dicamus. Nam & is in uentriculi spatij oriri solet, quum uel humores pituitosi, ibi contenti, uel cibi, ab imbecilli calore in uapores resoluuntur. Etenim absolutum frigus ut uaporem haudquaquam excitat (neq; enim extenuare, neque conficere, neq; dissoluere cibum potest) ita uehemens calor, magna ex parte uincens ea quæ comprehendit, plusquam pro uaporis generatione, cibum extenuat, nisi is suapte natura facile in flatum transeat. Verum spiritus ita genitus, & turbidus erit, & (ut ita dixerim) nebulosus, quinetiam paucus, & parum duraturus, ut ad unum aut alterum ructum statim euanescat. Calor autem in cibos agens, si parum ualidus fuerit, ut eos quodammodo dissoluit, ita non omnino conficit: deinde sic flatu siue spiritus exoritur.

Aug. lib. 2. de cibis. 2.
natural. cap. 4.

S P I R I T V S nomen uariè à Medicis accipi, & ualde multa eius significatu designari, omnibus est in confesso. Hippocrati sepe flatu quispiam esse uideatur, unde ægritudinum multarum in nobis origo sit. Qui enim spiritus extra corpora est, aer (ut idem Hippocrates ait) qui in nobis inclusus, flatu merito appellatur. Interdum eidem quoque autori pro Respiratione assumitur: quod planum locus ille Hippocratis facit, In febribus spiritus offendens, malum. Et item, Spiritus crebrior significat dolorem. Respirationem hic quidem spiritum significare doctæ Galeni ad ea loca commentaria declarant. Galenum item uariè eo nomine usum certò constat. Nonnunquam enim tenuiorem in nobis, calidioremq; sanguinis partem esse uult, & omnium quæ in corpore sunt, leuissimum, & tenuissimum, ut 111. de Naturalibus facul. & lib. de Inæquali intemperie. Innati interdum caloris substantiam eo nobis significari, tum Aphorismorum primo commento x111. tum v. de Simplicium facul. apertè monstratur. Esse autem hunc ipsum spiritum, anime præcipuum ad functiones omnes obeundas instrumentum, tum lib. huius tractationis v. tum eiusdem numeri de Simplicium facultatibus lib. à Galeno proditum est. Huius autem spiritus substantiam, roburq; conseruare quanti sit ad uitam momenti, quibus etiam præstis id fieri oporteat, cum x1. tum x11. Methodi medendi edocetur. Rursus uerò aliud quidpiam spiritum esse, nimirum strepentem, aut uaporatē flatum,

Hippoc. lib. de flatibus.

Flatu.

Hippoc. 4. aphor. textu 69. & 1. prædicti textu 17.

Spiritus.

X tum

flatus.

Aristot. 1. me-
teo. cap. 4. & 3.
lib. cap. 4. & 5.

tum presens Galeni locus, tum tertius, & uigesimus secundi Prædictionum Hip-
pocratis aperte indicant. In qua significatione persistentes, Galeni de eo ad
hunc modum sententiam explicabimus, ab ipsa rei natura exorsi. Est itaq; fla-
tus uaporosa quædam, æreæq; substantia, in eam naturam à debili calore dege-
nerans. Cui sanè uapori materiam suggerunt, quæcunq; lentore, humiditateq;
circumsusa debilem sunt noctæ calorem: hæc enim ut in flatum transeant, sanè
quàm appositissima ab omnibus esse creduntur. unde fit ut pituitosi in uentri-
culo succiei, uic generis cibi in flatum facile degenerent. Quamobrem piscu-
lenta, & cerealia ferè omnia, ad hæc oleracea, & quæcunq; horarijs fructi-
bus uocatis adnumerantur, ut spiritum hunc gignant, maxime & sunt idonea,
& habentur. Extenuari autem quæ in hanc naturam transeunt, omnia oppor-
tere, nubes uentiq; indicant: qui, uel Aristotelis testimonio, ex uaporibus, Solis,
astrorumq; ui attenuatis sursumq; latis fieri creduntur. Quumq; attenuatio ca-
loris peculiare quoddam sit munus, fit, ut quæ frigidiuscula sunt, uaporem ex-
citare non possint. Sic neq; nimius calor id ipsum facere potest: plus enim quàm
pro uaporationis modo attenuat, dissipando, ac in halitum, insensibilem, traspia-
ratum difflando. Qui uerò inter hos medius est, ut exactè imbecilli sit paulò ua-
lidior, forti inferior, hic sanè calor ad flatum procreandū est longè aptissimus.
Nam ut cibos quodammodo dissoluit, ita nō omni ex parte superat, nec ex in-
tegro conficit. Vnde uaporantem gigni spiritum, superfluo utiq; humido dis-
soluto, necdum satis confecto, necessarium quidem est: quod Galenus exemplis
ab externis rebus oppido quàm certissimis, planum nobis facere contendit.

ATQVE, ut uno uerbo absoluam, quemadmodum in exter-
nis rebus uidemus, ut frigidissima constitutio, maxime spi-
rante borea, ærem serenorem reddit, ac calidissima per æsta-
tem constitutio, ambientem nos ærem purum efficit, mediæ
uerò constitutiones nebulas pariunt, ita in animantibus ac-
cidit. Neque enim calor per extremam imbecillitatem, ne-
que cum uehementes sunt ei uires, sed cum medium inter
has affectiones obtinet, flatum gignere potest. Hic si per os
reijcitur, ructum facit: si uerò per inferiorem, extremamq;
partem demittitur, flatum reddit, interim strepentem, inter-
rim sine strepitu. Quum uerò per neutram partium defer-
tur, flatum, seu inflationem (ut uocant) efficit, symptoma ni-
mirum uentriculi, ob imbecillitatem non potentis spiritum,
tum redundantem, tum nebulosum expellere. Atque inte-
stinorum alias aliq; partes, quum huiusmodi spiritus in ipsis
continetur, & mouetur, uarios excitant strepitus. Qui licet
non omnes sortiti sint nomina, possunt tamen sic declarari,
ut nemo, uel mediocris ingenij, non intelligat, & quale, &
quantum

quantum sit excrementum, & in qua potissimum parte circumuoluatur. Quippè si acutum, tenuemq; sonum reddiderit spiritus, per tenue, & omnino angustum defertur intestinum, ipseq; & purior, & magis æreus esse deprehenditur. Quòd si spiritus inflandi uim habeat, exiguum similiter strepitum excitabit, dum per tenuia intestina reuoluitur, sed non adeò exacte acutum tenuemq;. Atque omnes huiusmodi strepitus, in ieiuni intestini spatijs consistere solent: eoq; minus resonant, quò magis ad reliqua, inferioraq; intestina descenderint. Porro sunt alijs bombosi (ut ita dicam) bombis latissimarum tibiarum non absimiles, quales habere solent ij, qui tymbaulæ, id est, Sitaricines, nominantur: quæ ob materiam ex qua constant, purum sonum reddere non possunt: & uia qua spiritus transit, latitudo, sonum efficit grauiorem. Atqui huiusmodi flatus in crassis intestinis consistunt, ubi uacua fuerint ab excrementis. Quòd si humiditas aliqua in ipsis contineatur, ab hac quoque prodibit quædam bombi species, quam Murmurillum uocant, futuram nuncians humidi excrementi defectionem. Etenim eiusmodi strepitus species, utrunque significat: defectionem quidem, quia à mouente natura fit: humidum uerò excrementum, quia murmurationem habuit comitem. Porro strepitus flatum foras missum sequens, si murmurilli speciem refert, defectiones ab ipso fore significat: si uerò purus, & ut ita dixerim, resonans, clarusq; fuerit, alterum duorum, aut intestinum esse inane, aut in superiori eius parte excrementa admodum dura contineri, significat. Est & alijs inter hos medius strepitus (ut ita dicam) bombosus, ab affectione inter iam dictas media ortum habens. Qui uerò ueluti stridorem refert (Græci τροχόμωρον, καὶ τροχόμωρον dicunt: quippè utroque uocabulo utuntur, alijs per u, alijs per i, priorem syllabam scribentes) is ab instrumentorum angustia, & inflante spiritu, atque pauca humiditate procedit. Sed de his, quantum præsentis instituto opus est, satis iam dictum est.

EXTREMAE anni constitutiones, ut quæ frigidissima, item ex calidissima, gignendis flatibus omnium censentur ineptissima: quòd ille cogendo densandoq; uaporem unde flatus gignitur, attolli prohibeant: hæc discutiendo ac dissipando, omnem funditus materiam auferant. Ita fit, ut ne hyeme media per minimum frigus, nec æstate per immodicum æstum, caliginosum aërem, sed puerum

Ructus.
Strepens flatu
tus inflatio.

Varij flatuū in
emissione mo-
di unde.

Plantus.

Siticales.

rum, serenumq; conspiciamus: autumno, & uere, nubibus obductum aërem, pleniorēmq; quandam coeli naturam contueamur: quod & uapor multus sursum feratur, & elatus discuti, ac dissipari ob imbecillitatem caloris nequeat. Vnde fit, ut per id temporis & flatus plurimi, & nubes quàm plurimæ excitentur. Ita sanè & in animantis corpore decidere uideas. Nam qui caloris natiui robore constant, uti pueri, iuuenes, & quicumque felicem sunt natiui temperaturam, ij nullis omnino flatibus premi solent, ut quos ne gignant quidem: quibus uerò modicus est natiui calidi uigor, ijs inquam flatuum copia subest. Ructus uerò tum certè appellari solet, cum intrò contentus flatus ore reijcitur: Strepens flatus, quum deorsum per sedem: inflatio, quum neutram per partemeductus intrò fluctuat, & distensionem facit. Atq; pathema hoc ut imbecillitatem uentriculi maiorem indicat, spiritum reddere non potētis, ita sanè molestiam solet inferre maiorem, ac nonnunquam interim seuos dolores omnē medici curam, sollicitudinēq; ad se uocantes. Varios autem fieri flatuum in emissionē modos, ut acuti alij, tenuesq; sonori, & graues nonnulli, obscuro plurimi reddantur, ipsa in emissionē uarietas docet. Eius porrò tam uarij discriminis causam Galenus ad excrementi ipsius quantitatem, qualitatem, & locum referre uidentur, uti ex ipsa contextus serie monstrari apertissime potest. Quem locum totum, (ne imensum, & spissum reddatur opus) commētari exactius definemus, si hoc modo tantum adiecero, ualentes in flatuum emissionē strepitus, aut intestinorū uacuitatem, aut excrementorum soliditatem monstrare: quod per inane ductus spiritus, à nulloq; refractus, ualentem edat sonum, ut qui per amplas tibias prodeunt, sit non longè dissimilis. Hinc per inediam nobis dum fame urgemur, eiusmodi plurimi flatus, murmurillaq; oriuntur. quod Parasitus ille apud Plautum bellè sic adnotauit, Mihi (ait) præ inanitate intestina obmurmurant. Durior autem in summa intestini parte contenta materia, ob id sonorum flatum edit, quod infra spiritum detrudens impetum adijciat, uniuersa nimirum spiritus ui eodem collecta. Qui uerò stridentes, & quasi præfocati enittuntur, tum meatuum angustiam, tum exiguum inflantem spiritum, humiditatemq; modicam arguunt. Porrò quod Siticinum tibias, ob materiam ex qua constant, purum sonum reddere non possè Galenus affirmet, non id modo ad ueteres illas tibias, quibus Siticales apud sitos, hoc est, uitæ functos & sepultos, canere solebant, unde Siticines dicti sunt, sed et ad hæc nostra Musica instrumenta, quæ uulgo à Græco ducto nomine Tymbala etiam uocare solemus, referendū existimo. Constant autem arcis tabulis concauatis, atq; in paruorū tympanorum formā reductis, membranaq; ex asini tergore sumpta contextis: quæ ligneis uirgis percussu obscurū quidem, sed ualidum edunt sonum. Quo certe concentu ad tibias paruus coniuncto plebei apud Monspessulum choreas, & saltationes ducere solent. At de his satis.

PROINDE ad ea transeamus, quæ à supernis in uentriculum confluunt: diximus enim has ob causas, tum humidiora, tum plura congeri excrementa. Porrò fluxio à superioribus partibus in uentriculum fit subinde, ubi præualida facultas

cultas expellit excrementa: interdum quum adeo imbecilla facultas est, ut ne id quidem quod utile est, ferre possit. Itaque excernitur id quod redūdat, tum in crīsis, tum nonnunquam per bonam ualitudinē, quemadmodū in mulieribus singulis mēsis fieri uidemus. Idem per cruentas dysenterias Hippocrates accidere dixit ijs, quibus membrorum aliquod mutilatum est. Atqui uidemus id non solū illis, sed alijs quibusdam, per definitos circuitus euenire. Quotquot autem ita inanitos uidimus, omnes prioris uitę exercitacionem, cū ignauo otio permutauerant: atque huiusmodi excrementum, sola quātitate abalienatum est. Alterum qualitate peccat, & magna ex parte in acutis morbis critice expellitur, nonnunquam in his quoque quorum habitus liquefcit. Porro inter hoc quod omnino inutile, prauumque excrementum est, & illud utile, de quo diximus, aliud tertium, excrementorum genus medium inuenitur, ut in uentriculo cibus semicoctus.

A' S V P E R N I S partibus, atque adeo toto corpore, in uentriculum fluxiones decidere, non hoc ipso capite modo, sed & v i i. Methodi exactissimē Galeno dictum est. Vnde fit, ut quō maior hęc in uētre fluxio descēderit, eō humidiora in ipso, & plura congeri oporteat excrementa. Quem sanē defluxum tum uel maxime gigni contingit, quum reliquorū facultates membrorum ualentiores, uentriculi uero infirmior fuerit: quę communis fluxionum omnium causa, si Galeno credimus, esse censetur. Sed & nonnunquam iusto ampliora in ipso met uentriculo excrementa redundant, quod concoctrix facultas prę imbecillitate, quod ingeritur conficere nequeat: unde ne ipsum quidem quod utile futurum erat, ferre potest. Quamobrem crudo sensim accrescente succo, uitiosum reddi est neceffe. Porro quod molestat, per crises interdum expelli nouum certē non est. Sunt autem eę, ueloces quędā ac subitę, eorū quę infestant, alterationes, quibus uel in mortem, uel in salutem (quod frequētius est) morbus finitur. Nam quum acutorū, & a plenitudine prodeuntium morborū, eę proprię sint (quanquam & alijs nonnunquam cōueniant: sed quę uerius solutiones, quā decretoria dici debeant) fit ut quod redundat, cōmodē per crises pellatur, morbum superante natura. Facultatis item beneficio, corporis superflua expurgantis, mulieribus menses fluere, & nōnullis alijs per integrā ualitudinem diuersi generis excrementa pelli, dicuntur. Quę uero per cruentas dysenterias expelluntur, non tam facultatis opera, quā humoris uitio ad exitum concitantur. Quemadmodum sola quantitate in ijs excretiones fiunt, qui statim circuitibus, uel de mariscis, uel de naribus sanguinem fundere cōsueuerunt, uel ex alijs quibusdam locis certos quosdam humores. Quibus uero mēbrum aliquod mutilatum est, ijs sanē statē excretiones certis interuallis, recurrere cōsueuerunt,

Cap. 7. Lib. 5.
Cec. aph.

Gal. 1. de Diffē.
feb. cap. ult.

Crisis.

Gal. 1. Aphor.
com. 13. & 3. de
crībus, cap. 10.

uti bellè de his Hippocrates dixit, hanc (ut puto) adferens caussam, quòd quæ adempti mèbri ratione superfluunt, quum naturā grauare nimia copia soleant, natiuo quodā impetu extra feruntur: in quibus uero citra particulæ cuiuspiam oblesionem, hæc excretiones recurrunt, aut uitæ ignauiam, aut ualidum naturæ motum, multamq; plenitudinē coniicere, certò oportet. Quod uerò per hos motus excernitur excrementum, sola copia molestiam parit: quod autem per morborum decretoria, non tam quantitate, quàm qualitate ipsa alienum factum est. Medium obtinet locum, cibus semicoctus, qui partim inutilis est, quā nō exactè elaboratus, partim usui futurus, quæ concoctionis à calore nonnihil obtinuit. Hunc enim semicoctum succum, uel cibum Galenus nominare solet, qui à uentriculi calore alterationem passus, ab eo perfectè superatus non est.

Galen. 4. de
Simpl. fa. ca. 14.

H O C per hepaticas maximè affectiones excernitur. Nominantur autem Hepatici, quos ob iocinoris imbecillitatem morbus infestat, etiam si nulla affuerit phlegmone. Similis enim affectus tum euenit huic uisceri, qualis imbecilli uentriculo accidere solet, quum appetit quidem cibos, sed quos concupiuit, incoctos relinquēs, & grauāt, & eos semicoctos intestinis transmittit. Ac uētriculus ipse ad uomitum insurgere potest, iecur uero habet affectū uomitioni proportionē respondentē: siquidem alimentū quod per ora uasorum mesaricorum ad sese cōuellebat, rursus semicoctū per ea respuit. Est uerò huiusmodi excrementi species, uti maioribus nostris placuit, similis aquæ, in qua ablutæ fuerunt carnes. At satius fortasse fuerat non ita simpliciter pronuntiare, sed ut absolutior euaderet imago, & cruentæ, & nuper maciatæ, sermoni superaddere. Quod si quis hoc excrementum, aquosum sanguinem appellauerit, is quoq; boni interpretis munere functus mihi uidebitur.

Hepatici.

Lib. 8. cap. 1. de
Galen. 7. lib. 5
de asth.

Com. 41. p. 1.
4. de asth.

Hepaticæ affe-
ctiones quæ.

Vide Gal. in ar
te medicinali.

Hepatici.
Stomachi.

H E P A T I C A E affectiones eæ maximè sunt, non quæcunq; hepatis uitio, sed quæ ob unā tantū eius uisceris in suo munere obēdo imbecillitatē proueniunt. Cuius sanè partis quum peculiare sit munus sanguinē ex succo in uētre elaborato gignere, ob eo munere si deficiat, iam imbecillū esse meritò censetur, uti & uentriculus, si cōcoquere cibum non ualeat, & cerebrū, si uoluntarium motum sensumq; membris impartiri nō possit: ut enim functionis perfectio instrumētariæ partis robur, sic eiusdē uitium infirmitatē demonstrat. Hepaticæ igitur affectiones tum maxime apparēt, cum semicrudi gignūtur humores, sanguisq; ipse loturæ recens maciatæ carnis similis eijcitur. Quo pathemate qui laborāt, iure Hepatici, uti qui malè cibos cōficiunt, Stomachici nuncupari solent. Nam utrosq; ob imbecillitatē morbus infestat: estq; is iocinoris affectus ei proportionē respondēs, qui per Bradypepsian, id est, cruditatem, uētriculum afficit. Nam ut in hoc incoctus cibus ad intestina transmittitur, sic iecur sanguinem semico-

Introducit iecur sanguinem adstans cum fœbra sanguinis debilitat, cum re
lib. 1. de asth. 1. de fœbra sanguinis multitudine accretur. Com.
41. p. 1. 4. de asth. 1. de fœbra sanguinis multitudine accretur. Com.
41. p. 1. 4. de asth.

Etum relinquens, in ea regerit unde suscepit ora uasorum: ab ijsq; rursus in intestina detrusus expellitur, loturæ nuper iugulatae carnis speciem prorsus referens: uocaturq; huiusmodi à nostris hepatica excrementa.

Hepatica excrementa,

A T Q V E hoc symptoma, semicoctorū ciborum uomitioni proportionē respondet: alterū uero humidis uentriculī excrementis absolutam quidem concoctionem assequutis, sed quominus per corpus digerātur impeditis, assimilatur. Vt enim sub his grauatus uenter ad expellendum excitatur, haud aliter iecur, ubi ex tradito sibi cibo, satis delectationis, fructusq; perceperit, id quod residuū est, diutius tolerare nequit. Itaq; alimentū, quum ulterius progredi ob causam aliquam non possit, ut ad uentriculū redeat necesse est. Atque apparet sanguis tum excretus, & nigrior, & splendidior, eo quī à natura sua nō deflexit, ut uideatur ex sanguine, & atra bile cōmixtus. Sanguis enim solus per se ob refrigerationem nigricās, tantū abest, ut splendore ullum acquirat, ut etiā eum quē ab initio habuit, amittat. Sed atra bilis, uel sanguine ipso splendidior est, quemadmodum & mortui maris bitumen, quod Iudaicum uocant. Neq; enim grumi exemplo, ex refrigerato; sed ex immodicē affato sanguine fit atra bilis. Vnde & lucidum splendorem obtinet, & feruet ueluti quidam cinis: ac frigida quidē est, quia terrestris, sed caloris non expers, quemadmodū & cinis, & acetum. Porro succus ex uētriculo in iecur delatus, hoc modo afficitur, ubi diu in ipso manens, digerī per corpus non potest. Ac sunt nonnulli qui hanc excretionis speciem dysenteriam nominant: quippe ita affecti uellicari solēt, non aliter quā dysenterici, ob flauē, nī fallor, bilis acrimoniā, quam dum sanguis affaretur, acquisiuit. Sed utatur quisq; quo libuerit nomine.

Cōm. 21. lib.
4. argo.

Lib. 9. fuppl.
Lib. 10. mōtō
Co Lib. 12. nō p
tū.

D V O præcipue sunt, quæ hepar infestare solēt symptomata: alterum, quum per imbecillitatem conficere transmissum ad se succum non ualet (tumq; eius generis excrementa redduntur quæ loturæ recens mactatæ carnis similitudinem referant) Alterum quidem, probè ualente concoctrice in eo facultate, excretoria tamen lesa, qua transmutatum succum in uniuersum corpus transmittere solet. Quod cum euenit (euenit autē sæpe uel obstructione, uel phlegmone, cirro, uel, aut nimia succorum copia, aut huiusmodi aliquo transitu, distributionemq; prohibente) tum sanè quod superest ueluti respuens hepar, in uentriculū regevit, prodeuntq; hepatica item quodāmodo per eum affectum excrementa, sed ab ijs, quæ per iocinoris imbecillitatem fiunt, multo dissimilima. Nam in hoc pathemate excretus sanguis & nigrior est, & splendidior, quasiq; ex sanguine, & atra bile

Hepaticorum excrementorum uariæ differentia,

atra bile cōstans: in illo, loturæ carnis similimus, prorsusq; aquosus, & integrā coctionem minime adeptus. Vt autem amborum sunt excrementa diuersa, sic & affectus ipsi unde prodeunt, longe alij. Iocinoris certē imbecillitas, insignem ipsius refrigerationē sequi perpetuō consuevit, cum functionis eius integritas, roburq; calore potissimū perficiatur. At facultatis excretoriæ eius uitium, sæpe numero auctā in eo caliditatē sequitur: quod fit quū uel phlegmone, scirrō ue, aut humorū nimia copia, & obstructione, hepar plus nimio incalcescit, minime scilicet trāspirātibz succis, & coarctatione sua immodicū calorē cōcipiētibz. Cuius sanē rei indicium est splēdor nigredini per huiusmodi excremēta cōmixtus: refrigeratus nēpe sanguis (quod hic ait Gal.) tantum abest ut corusco splēdore nitescat, ut quē per naturā habet, uniuersum refrigeratione amittat, tenuibus nimirum per coactionē crassescētibz partibus, unde fulgor omnis amittitur: sic cœnū lutumq; sic pleraq; eiusdē generis frigore cōcreta natiūū splēdore non habēt. Atq; is affectus ei planē similimus creditur, quo uentriculus cōcoctum cibum, per corpus diffundere nequit, impediētē obstructione, aut quopiā simili distributionem impediētē: quamobrē ab hoc ueluti degrauatus, ad inferna deijcit. Sic sanē hepær redundantē in se sanguinē, ob prohibitā anadosin, per meserei uenas in intestina regerit: unde sanguis ater, splēdore tamen interno illustratus emittitur, quod refrigerationē minime sustinuerit, sed cōtrā potius, ex nimia in hepate mora, & prohibita sui in reliquū omne corpus digestionē, calorē. Verū quum nobis hic de atræ bilis natura, & substātia modo paulō prolixior sit habendus sermo, ut quā Gal. sanguine ipso splēdidiorē faciat, altius nobis hæc repetendā materia erit, hinc sumpto uniuersæ tractationis initio, uocatum scilicet Melancholicum succum, ab atra bile secundū Galeni sensa, plurimū differre. Ille namq; crassior est & feculētior puri sanguinis pars, instar fecis à sanguine separata. Nā quod in uino fex, & in oleo anurea, hoc in sanguine melancholicus succus, si quid Gal. credimus. Hæc, alienus est quidā à natura succus lōgē malignior, ut qui in sanis minime inueniatur: sed in ijs tantū qui cōtrā naturæ modū sunt affecti. Tum etiā hic ustione quadā humorū, ac sanguinis efficitur, ille naturalī actione. Hunc uerō atrā nūcupare bilim Medici solēt: nonnunquā uero, Radētē, & Acidū succū: quoniā scilicet acris in morē aceti sit, et corpus, locūq; ubi cōstiterit, radat. Quin & terrā ipsam, si supereffundatur, erodere uidetur, quādāq; cū bullis ueluti fermētationē, ebullitionēq; ex citare: ea scilicet, ut docti pleriq; omnes existimāt ratione, quod, quæ tenues in hoc humore ex assatione, & igneæ adhuc cōstiterūt partes, sese in terræ meatus fundētes, æreas quasdā, tenuioresq; illius partes propellāt, & in terræ extimā superficiē ducāt: quō cū uenerint, & crassiores humoris atrabilarij partes exitum prohibētes offenderint, ipsæq; æræ partes natiuo quodā impetu sese in sublime tollant, fit, ut & bullæ, & fermentatio quasi quædam excitentur, tenuioribus utique partibus à crassis circūclusis, ac uelut refractis: sic enim, uel teste Galeno, ampullæ generari solent. Hunc itaque succum Galenus ex superassatione sanguinis, & humorum enasci testatur. De quo presens nobis hic tractatio erit, illud in primis de eo cum Galeno explicabimus, cur sanguine ipso splendidior reddatur. Cuius hanc esse

Splendor nigredini mistus in excremētis qd indicet.

Gal. 1. de fa. natu. & li. de atra bile.

Vbi supra.

Cur atra bilis terram radat & bullas excitet.

Gal. 1. Aphor. com. 43.
Gal. 4. Aphor. com. 11. & 23.
& lib. de atra bile, & hic.

hanc esse causam existimo, uel quòd uehemens nigredo densitati substantiæ iuncta, lucis reflexionē secundum extimam partem inferens, splendorem pariat: uel, quòd per assationē, ignearū, tenuiumq; partium aliquanta in eo quòd assatur, portio subit, eis non omnifariam resolutis, quæ cum a crassa, densaq; substantia occupentur, ut effluere nequeant, sit, ut sua cum crasis mitione perspicuitatem quandam, splendoremq; reddant. Sic in Bitumine Iudaico, quod Græci ῥοπαλον uocant, in pice, resina, pisasphaltō, & reliquis eius generis, splendorem cernere licet, eamq; ob causam, nempe, ignearū partium in densa materia consistētiam. Quæ etiam causa est, cur quæ insignē nigredinē cum densiore substantia sunt nacta, splendore niteant, quod nigrorū equorū tergora, canum uel abunde monstrant. Nam quam nigredo omnis igneam, & uelut assantē uim caloris demonstrat, sit, ut ualentis, & ignei caloris uestigia ex ipso splendore appareant: præsertim si paulò crassior subit materia, quæ igneas partes diutius continere, & ne effluant, prohibere possit. Quamobrē mirum uideri minime debet, nigerrima quæ sunt, eadem etiam plerumq; splendidissima esse. Ad hunc itaq; modū splendor atrabilario succo accidit: qui, quum & nigerrimus secundum naturam sit, & crassam habeat substantiam, ut splendorem comitem habeat, ex assatione nimirum genitum, necessarium quidem est. His autem notis Galenus atram bilim à Nigris uocatis Deiectionibus discerni statuit, quòd nigra deiectio, seu maus melancholicus succus, neq; radentem uim habet, & actione naturæ constat, & fulgorem non habet. Atra uero bilis & fusa est, tum fulgentem habet nigredinem, & præterea mordax ueluti acetum, terramq; radens, atq; fermētans. Quorum nihil melancholico succo adest: qui & ipse denigrato sanguini quàm similis est, hoc tantum differens, quòd concretus non sit, qualis sanguis niger esse solet, propiusq; fecis sanguinis speciē, quàm atræ bilis representans. Quem sanè humorem, Nigram deiectionem uocare interdum Hippocrates solet: quod in Aphorismis facit, inquit, Deiectiones nigre, qualis est sanguis niger, sponte uenientes, & cum febre, & sine febre pessimæ. Quarum naturam omnem scitè Galenus in eius Aphorismi commētario explicat. Atræ uero bilis temperamentum frigidum est, & siccum, quòd ueluti cinis, ac terrea pars sit eius, qui assatur, humoris: quanquam non ipsa adeo est frigida, quin caloris sit particeps: cuiusmodi sunt cum aceti, tum cinis. Quæ & ipsa calore, & acrimonia retusam habent frigiditatem, quòd ex contrarijs natura qualitatibus consent, uti primo de simpl. facul. à Galeno monstratur. Itaq; qui ex uētriculo in hepar delabitur succus, si diu in ipso conspiterit, & per reliquum corpus meare non possit, in atram bilim degenerare solet: tumq; impetu quodam à natura expellitur, uocantq; excretionem huiusmodi dysenteriam: quòd ita affecti haud secus uellicari soleant, quàm qui à flauæ bilis acrimonia in intestinis patiuntur. Constitueram hic de melancholico temperamento ex professo tractare, & ostendere quinam Galeno uerè melancholici dicantur, sed quando rem hanc totam, grauem sanè, ac difficilem, nec satis adhuc expositam, in meis De Re medica enarrationibus plena tractatione explicare ex Galeni sensis proposui, ab huiusmodi proposito tēperare in præsens consultius uisum fuit: quòd & longiuscula ob id nostra com-

Car atra bilis
sanguine splenditior.

Vide Nicolum
Flo. sermo. 5.
cap. 16.

Cur insigniter
nigra splend-
ant.
Nigredo quid
indict.

Gal. 4. aphor.
com. 23.

Nigra deiectio.

Hippo. 4. aph.
textu 11.

Libet enarra-
tionē medi-
cinalium, Fran-
cisci Valleriolæ.

mentatio esset futura, & res ipsa non satis ad hunc locum pertinere uideretur, sed iam ad reliqua.

I A M cruentorum excrementorū, quatuor sunt omnino differentia. una est, ubi sanguis per circuitus quosdam emanat, uel ob mutilatū membrum, uel ob exercitationē derelictam. Altera quum ob imbecillitatem aquosus sanguis deijcitur, haud ablimilis ablutarū carniū lauacro. Tertia quā nuper diximus ex melācholico, splēdenteq; sanguine cōstat. At qui per has tres, quas diximus, differētiās, & multū est excrementum, & affatim excernitur, per quartā uero paulatim, & breuius interuallis deiectio fieri solet, nonnunquā synceri sanguinis, nōnunquā grumosi, cum quo interdum puris quoq; nonnihil excerni cōspicitur, itidem & ramēta (Græci Ephelcidas dicunt) & partes quædā intestinorū membranīs similes: sæpenumero densum quoq; stercus excernitur, cruentis guttis respersum. igitur ob quos affectus tres differentia priores eueniāt, iam dictū est. Quartē uero (cuius modo meminimus) affectus est ulcus intestinorū: atq; hanc solam dysenterię uocabulo dignatur. Hoc ideo diximus, quod multi sunt, qui neglectis rebus, nimis anxie circa uoculas uersantur: at qui prætereūda cēsemus nomina. Sed præter iam dicta, est aliud dysenteria genus, tenasimū uocant, ob recti intestini ulcus eueniēs. ac cætera quidē symptomata dysenterię similia habet: tētionis uero uehemētia, dysenteria longē superat.

Cruenta excrementa & illorū differentia.

C R V E N T A excrementa ea dici constat, quæ uel sanguine puro, uel illius cum ceteris humoribus mixtura constant. Porro in quibus plurimus, & cōsertim educitur sanguis, in ijs, aut uitæ ignauia, aut mutilatū aliquod membrū, aut deniq; iocinoris imbecillitatem arguere oportet. Si ab imbecillitate uisceris id eueniat, crudus, neq; exactē elaboratus educetur sanguis: si ob priores causas, per circuitus quosdam purior emanare solet: quæ duæ sunt cruentorū excrementorum differentia. Altera, quum splēdēns, ac melancholicus deijcitur sanguis, de qua proximē factus est Galeno sermo. Atq; hæc quidē excretio non per concoctricis in iocinore facultatis imbecillitatē, sed per nimiam succi ipsius in uiscere moram, prohibitamq; per reliquum omne corpus distributionē prouenit. In hoc uero ea omnes cōueniunt differētiæ, quod multus, ac de repente per eas excernitur sanguis. Per quartā uero neq; multus, nec affatim, sed modicus, et ex breuius interuallis deijci sanguis solet, interdum quidē grumosis, quū scilicet nimia mora, & caliditate cogi cœperit: nonnunquā & syncerus, uel etiam sæpe purulentus, quū ulcus iam altius in intestinis cōstituerit, uti per cruentas, & difficiles dysenterias quotidie

Sanguis grumosis, & purulentus.

quotidie experimur. Cur uero & modicus, & ex breuibus interuallis, per hos intestinorum affectus sanguis excernatur, & ramentosus interdum appareat, in promptu causa est, quod exanguia sint ea, ex quibus educitur, membra: quodq; acutus, mordaxq; humor ad sui excretionē crebrō intestina uellicando proritet: unde frequētes fieri deiectiones necesse est. Ramentosas certē ob id, quod tenuis intestinorū mēbrana ab erodente succo facillē dissoluatur. Horū uero nihil adeſt, qui per iocinatoris imbecillitatē cruenta prodeunt excremēta. Qui uero teneſmus dicitur, & ipſe quoq; inter dysenteriae genera reputatur, uti beillē Galenus, quū ulcus sit intestini recti: in hoc uero ut multa est ad deſidendū cupiditas, sic certē excretio modica: ob idq; qui ita laborant, ad excretionē uehemētissimē incitantur: quod titillans humor expultricē extimulet, & ad suum inuitet munus: modica autē prodit excretio, quod tenax, ut plurimū, impatiūsq; humor non facillē cedat. Nam affectū hunc a salsa pituita, baurachioq; humore, aut bili crassa, cui plurimum sit lentæ pituitæ admixtum, euenire docti omnes statuunt. sed hæc latius qui ſcire uolet, Galenum 6. de Locis affe. & in Aphorismus, adeat.

Ramentosæ excretionēs.

Gal. 7. aphor. com. 17. & 6. de locis affe.

Teneſmi cauſæ.

V R I N A E tum ſuppreſſiones, tum deprauatæ expulſiones, excremētis, quæ uel in uentre retinētur, uel præter naturam deiiciūtur, propertione reſpōdere uidētur. ſupprimitur quidem, uel ob ueſicæ imbecillitatē, excernere nō potētis, uel ob oſtioli ipſius anguſtiam. Ac huiuſmodi ambo ueſicæ morbi unū commune habent ſymptoma, iſchuriā, id eſt urinae ſuppreſſionē, ſi quidē urina in ipſa detinetur. Eſt & aliud ſymptoma, quum nihil penitus urinae in ueſicā delabitur, abolita nimirū renū actione. Hoc multi medicorū itidem Iſchuriam appellauere, cū reuera non ſit iſchuria. Sed permittamus eis huiuſmodi uti appellatione, quū non habeāt aliud propriū, peculiareq; uocabulū. uerū affectuū differētiā interim ignorare non oportet. Alius enim affectus cēſendus eſt, quū op̄pleta, alius quū uacua, nihilq; omnino in ſe continēte ueſica, nō redditur urina. Nam in ea affectione qua ueſica plena eſt, aut os ipſius anguſtū eſt, aut hoc ſe habente ſecundū naturā, ipſa ob imbecillitatē neq; cōtrahi, neq; foras pellere urinā poſteſt. Os itaq; ſit anguſtū, uel quia obturat, uel quia clauditur.

V E S I C A E ſymptomata, ad ea quæ uentriculi conſerens hoc loco Galenus, oſtendit quæ, & qualia ſint quæ ueſicam torquere ſolent ſymptomata, quorumq; cauſa ſiant: eandem in his quæ in uentriculi excremētis rationē eſſe indicans, in eo quod præter naturā uel deiſciantur, uel retineātur, ſibiq; mutuo proportionē quadā reſpōdere. Vrina itaq; ſuppreſſio, uel excernētis potētia imbecillitatē, uel oſtij in ceruice poſiti coanguſtationē ſequitur: imbecillitas intēperie, coanguſtatio, obſtructionem, aut unius alicuius generis abſceſſum ſequi conſueuit.

Vrinæ ſuppreſſio.

Hanc iſchuriam uocari Galenus aſſerit. Quin & uacua interdum ueſica, nihilq; ex renibus ſuſcipiente, hoc idem ſymptoma non raro accidere ſolet: quum uel renes ſerum ſanguinis non attrahunt, uel attractum excernere præ imbecillitate non poſſunt. A quibus autem cauſis ueſica plena non reddi urinam contingat, ipſe in contextu abunde Galenus explicat. De qua item re, exactam ab eodem autore traſtationem tum 1. & 6. de locis affectis, tum ſuprà libro 3. uidere per te potes.

OBTVRATUR autem uel à grumo, uel craſſo pure, uel lapide, uel callo, uel tuberculo quod in meatu ipſo natum eſt cuiuſmodi in externis partibus omnibus accidere uidemus, ut auribus, naribus, pudendis, & ſede. clauditur uero, aut ob tumorem præter naturam, aut ob multam ſiccitatē. Tumor prodiit à phlegmone, ſcirris, reliquisq; tumoribus qui ueſicæ ceruicem attollere poſſunt, adeo ut in externum quoq; meatum moles porrigatur. Siccitas ab ardentisſimis, maximūq; ſqualorem inducentibus febribus prouenit, in quibus ſubinde uidemus laborantes ſic affici, ut ne loqui quidem poſſint, niſi irrigato prius ore. Cæterū haudquaquam opus eſt, ut inquiramus, quas ob cauſas ueſica imbecillior reddatur, quippe quas ſæpenumero, quum de multis alijs partibus diſputaremus, iam diximus, ſiue illis, ut ſimilaribus, ſiue ut inſtrumentis accidant. At ueſicam nonnunquam immodicè impleri (id enim eſt ei præ cæteris peculiare) & ipſi uidimus, & ab alijs audiuiſus. Etenim deprehenſi ſunt quidam ueſicam oppletam habentes, qui ueritè ſurgere à coena ut meſerent, ita meiendi functione priuati fuerunt, ut lotium excernere nequirent, quamuis id maxime conarentur. Atq; uidetur eiuiſmodi quiſpiam affectus, etiam uentri accidere, quem tamen per pauci aduertunt. Quippe ij quibus uentri culus ipſe ita fuerit affectus, præfocatione occupantur. At ubi in uniuerſis inteſtinis excrementa acruatim cumulantur, Medici comitatibus ſymptomatis ſeducti, ad alia mentem deſleunt. Solet huiuſmodi affectus euenire, ubi ab exhibito purgatorio pharmaco, excrementa deſluunt quidam ad inteſtina, ſed ibi permanent. Igitur iam dicti affectus, facultatem qua lotium excernitur, ſua functione quodammodo priuant. Qui uero ab ijs magnitudine relinquuntur, quanuis in eodem continentur genere, actiones efficiunt uelut obtuſas, torpidasq;.

Inter

I NTER suppressæ urinæ causas, ostioli uesticæ coangustatio, una uel præcipua Galeno ponebatur. At quum coangustari ipsum uel obstructione, uel stipatione, & partium ad partes adhæsu, necesse sit, quomodo utrunq; contingat, nos hæc serie docet, iniquens, obturari quidem uesticæ os posse, uel à grumo uel crasso pure, lapide, tuberculo, callo: claudi uero ob timorem quempiam præter naturā, siccitatem uel immodicam. In quibus illud obiter aduertendum, duo hæc, obturari, & claudi, ceu longè dissimilima ac in sui natura distantissima, à Galeno hic sumpta esse. Nam obturari (opinor) eæ partes rectè dicuntur, quæ externo quopiam affluente complebuntur, uel interdū à quopiam in propria eius quod obturatur substantia genito, nempe callo, uel tuberculo, uti Galenus pulchrè ipse explicare uidetur. Claudī ea propriè, quorum ingenito uitio ora coangustantur. uti quum tumoribus, & inflammationibus, scirris uel, aut siccitate nimia uesticæ os comprimitur. tum enim non tam obstrui, quàm potius claudi, iure uesticæ ostiolum dicitur: quanquàm nihil prohibet alterum pro altero sumi, si quis licentius hisce uocibus uti uelit. Verum hæc de nomine est contentio, eoq; celeriter componere in his pacem, ut sæpe monet Galenus, oportet. illud maiore cura dignum, cur intentæ uesticæ, & lotio referat, urinam probè excernere nequeamus. Cuius quæsti hanc omnes certam esse causam uolunt, quod præ copia contenti intro, lotij, sese colligere uesticæ corpus, neq; secundum ceruicem quidem possit, unde suppressi urinam necessarium quidem est. Quam & ipsam haud alio ullo pacto excerni posse, constanter omnes scimus, quàm si ad lotium sese uesticæ ipsa secundum ceruicem potissimum applicet. à quo sanè circumflexu quum per nimiam oppletionem prohibeatur, partibus à se nimio interuallo diductis, contineri intro urinam omnino oportet, sicq; ischuriam fieri. cætera quidem per se patent.

Quæ obturari
& quæ claudi
dicantur.

Curlotio referat
ta uesticæ urinā
excernere nequeamus.
Urina quomodo
excernatur.

R E L I Q V O S affectus, tertium genus symptomatum quod in deprauatis motibus consistit, sequi consuevit, quod per multas species distrahitur. Primam stranguriam uocant, quæ uel ob uesticæ imbecillitatem, uel ob acre lotiū fieri uidetur. Altera uentris fluxionibus haud absimilis est: eam hoc loco copiosius prosequi nō fuerit absurdum. Fit autem quædam ueluti refusio, uel eliquatio, siue resolutio, siue dissolutio (aut quomodocunq; quis nominare decreuerit) interim uniuersi corporis, interim eorum duntaxat succorū, quos uenæ continent. Deinde quod ita liquatum est, modo in uentrem, modo cum urina defluit, nonnunquam in sudorem transmutatur. Itaq; uenarum succi in serosam saniem resolutis, renes ad sese excrementum huiusmodi trahunt, præsertim, ubi intergra uoletudine constant: tum enim serum à uenis expurgant, & continenter uesticæ transmittunt fluxionem. Quum uero renes inualidi fuerint, ut trahere nequeant, tum uenæ

eiusmodi serum, aut in uentrem demittunt, aut uniuerso corpori ipsum tradentes, de repente habitum ad aquam intercutem transmutant. Si uero crassius fuerit id, quod eliquatum est, nequeant uero renes ipsum trahere, ut in uentrem cōfluat necesse est. At ubi caro sic liquefacta est, tum uel uenter suscipit fluxionem, si crassum fuerit quod eliquatum est: uel sudores profluent, si in uapores resoluatur. Atq; de eliquatione, tum carnis, tum sanguinis, hæc dixisse in præsentia satis fuerit. Reliquorum lotij symptomatum, alia quidem uesticæ, aut renum affectus quosdam ostendunt, de quibus in Aphorismis Hippocrates scripsit: Alia quantum uel cruditatis, uel concoctionis, sanguini accesserit declarant. Atque de his in Prognosticis traditum est.

QUAE ad ablatam uesticæ functionem pertinere symptomata uidebantur, superiore commentario latè explicauit Galenus. Quæ in deprauatis motionibus consistunt, nunc tractare ingreditur. Ad deprauatam igitur motionem pertinent dysuria, hoc est (ut Galenus interpretatur) urinæ difficultas, & stranguria, hoc est urinæ stillicidium. utrobique enim deprauatæ uesticæ suo munere fungitur, quæ neq; pro naturæ modo urinam continere (quod peculiare est ipsius uesticæ munus) neq; item reddere (quod priuatim ad ceruicem ipsius pertinet) satis potest. Urinæ porro stillicidium, hoc est urinæ guttatim emissæ fluorem, Galenus aut ob uesticæ imbecillitatem, lotium non satis continere potentis, aut ob lotij acrimoniam ad excretionem excitantem fieri contendit: imbecillitas autem uesticæ, unā aliquam contra naturam intemperiem, aut inflammationes, & apostemata in ipsa perpetuò sequi solet: Acre uero lotium reddi, quum humor aliquis acutus, c. l. idus, mordax, aut salsa pituita, arenosa uel excrementa, aut pus deniq; ipsum sero sanguinis fuerit intermixtum: hæc enim omnia mordentem, & acutam urinam reddere solent. Quod quum euenit, stranguriam fieri omnino oportet, ipsa nimirum uesticæ ad excernendi manus sepiuscule inuitata, nec ob dolorem qui in emissionem concitatur, uniuersam lotij copiam uno impetu excernere potente: quod quasi perterrita facultas (quæ in ceruice eius, animalis & sensu prædita est) a suo munere abhorreat. Quæ causa est, cur & crebrò, & guttatim, stillicidij instar, in hoc symptomate profluat urinæ: uti ex sexto locorum aff. c. orum cap. 4. colligi rectè ex Galeno potest. Altera uero est symptomatum huius generis species, per quam urinæ & multa, & tenuis, sæpe etiam crassa continuò emittitur: quam hic Galenus eliquationem nominat, seu dissolutionem, & refusionem, eamq; uentris fluxioni similem facit, ei scilicet quam leuitatem omnes nominant. Nam quemadmodum summa uentriculi in continendo imbecillitas, symptoma hoc creare solet, sic certè eadem in renibus, & uesticæ eliquationem, seu aquam ad matellam uocatam creabit: hanc porro alibi Galenus urinæ profluium, diabetem, & dipsacon appellari contendit. Fit autem symptoma huiusmodi, uenarum

Dysuria,
Stranguria.

Vesticæ & ceruicis eius munus.

Acrimonie lotij causæ.

Eluatio & refusio.

Vide Galenum 6. de Loc. aff. cap. 3.

rum

Vrinæ profla-
uij causæ.

rum succis ob concoctricis earum imbecillitatem in serosam substantiam muta-
tis, atq; renum vi attractis, & in uesticam demissis. Nam ipsis quidem renibus,
probè ualentibus serosum quicquid est, ad eos trahi omnino oportet, indeq; ex-
pultriciis facultatis officio, in uesticam transmitti. Quòd si forte renes suo satis
munere fungi non possint, tum certe, uenæ serosum id trahent, & in uniuersum
corpus demittentes, aquam intercutem creabunt. De reliquis uero symptomatis,
quæ ex urina dignosci possunt, si quis exactam desiderat doctrinam, Hippo-
cratis legat quartæ sectionis Aphorismos, & secundum prædictionum eius-
dem librum.

O P O R T V N V M itaq; uidetur, ut ad sudores transeamus, de
quibus iam quodam modo dictum est, quòd resolutio inter-
dum habitu eueniant: ac nominatur hic affectus Syncope.
Cuius rei cōtrarium per criticos sudores accidit: quippe qui
robustas uires annunciant, tantum abest ut dissolutam por-
tendant naturam. Huiusmodi enim sudores corpus purgant,
atq; his haud ab similes sunt sudores, quos & modica exerci-
tatio, & balneum, & æstiuus calor euocauit. Atqui per im-
modicas exercitationes utilis quoq; humoris nonnihil ex-
cernitur. Odorem etiam, & calorem expurgati excrementi
referunt. Multus uero sudor effluit aut ob corporis raritatē,
aut ob excrementi tenuitatem, aut eius abundantiam. E' dis-
uerso à contrarijs causis detinetur, si paucum, si uiscidum, si
crassum fuerit excrementum, aut si constipantur meatus. id
uero ipsis accidit, uel quia obturantur, uel quia clauduntur:
obturantur à succis tum crassis, tum uiscosis: clauduntur ue-
rò, uel ob inediam, uel mollitiem. Atq; ut reliquorum excre-
mentorum, ita sudoris quoq; tum suppressio, tum excretio,
ob uirium in carne imbecillitatem euenire solet. Porro tum
uestica, tum uenter tolerant nonnunquam contenta in ipsis
excrementa adeò facile, ut grauati ad expulsionem insurge-
re uideantur. Nonnunquam contrà, nè pauxillo quidem tē-
pore sustinent, sed & moleste ferunt, & nihil non rejiciunt.

Lib. 4. Galen. ad
tutud. Diuersa Lib
3. cap. 6.

Q U I D sit sudor, iam à nobis suprà lib. 3. cap. 6. est dictum: sudoris uero quæ cau-
sæ, et si quadatenus eodè est loco à nobis explicatum, latius tamen hic recenseri
oportere operæ pretium duximus. Itaq; qui resolutio nonnunquam habitu sudo-
res proueniunt, Cardiaci propriè nuncupantur, syncopesq; accersere solent, &
à uirium imbecillitate proueniunt. Eum nempe affectum, cardiacalgiam Celsus no-
minat, quo immodicis sudoribus languente stomacho totum corpus digeritur.
Qui uero per morborum decretoria fluere consueuerunt, ij non iam uirium
imbecillitatem

Sudoris causæ.

Celsus lib. 3. ca
pi. 19.

Sudores decre-
tori.

Sudorem con-
citantia.

Copiosi sudo-
ris causæ.
Gal. 4. aphorif.
com. 4°.

Problema de su-
dore scitu di-
gnissimum.

Frigidi effect⁹.
Problematis so-
lutio.

Aristot. 2. pro-
ble. part. textu
37. & multis
alijs.

imbecillitatem, sed potentiam, roburq; potius indicant. Qui enim fieri potest, ut noxius humor naturæ opera pulsus, & morbum finiat, & alleuationem ægro pariat, ni ualida probè sit uirtus? Concoquere namq; secernere, foras pellere, ualentis facultatis, non deiectione sunt opera. Quæ quum omnia per morborum exa-cta indicia fiant, robustas esse uires, nõ dissolutas, conijcere uerò oportet. Sudorem porro concitant, moderata exercitatio, balneum, æstiuus calor, quòd istæ cutis meatus referent, succos attenuent, & ex calsfaciant, quæ proxime sudoris causæ ab omnibus esse censentur. Quin & fortis, uehementisq; spiritus contentio, calidarum potionum creber usus, suffultarum pellibus uestium circumpositio, incessus concitatio, ira, cursus, lucta, pugna, & eius generis alia multa sudorem omnia creare consueverunt. Hoc autem omnibus commune esse sudoribus Gale-nus aperte significat, quòd per eos, corporis superflua expurgentur. nonnunquã uero etiam qui utiles sunt, & naturæ usibus apti humores; uti quum per immo-dicam exercitiationem (quòd hic ait Galenus) uel per uirium dissolutionem reso-lutumq; habitum sudores emanant. Multi uero sudoris cum hic, tum Aphorif-morum quarto, causam Galenus uel corporis raritatem, uel excrementorum co-piam, uel deniq; succorum tenuitatem statuit: modici uero, contrarias omnino, de quibus exactè, & dilucidè in litera. Sed quum sudorem elicietia omnia è cal-facientium, & reserantium genere esse dixerimus, quid esse causæ dicemus, cur à frigida statim potione per æstatem, non item à calida sudor oriatur? quum fri-gidi præsertim sit densare, contrahere, stipare, quæ sudori impedimento esse, ne-mo non apertissime nouit. Nisi sit, quòd frigida potio in apertos, tum patena-tesq; meatus breui permeans, eum qui in externis corporis subsistit, uaporem co-gens, densansq; in aquam conuertat. Aut refugiente potius ad externa calore, qui ante frigida potione, intrò collectus subsederat, multum secum uaporem eo motu transferens, ad externos ducat meatus, qui sanè uapor mox à frigidi uirtu-te coactus, in sudorem uertitur. Quas ego eius problematis (cuius & antea non-ulla à me facta mentio est, lib. inquam 3. cap. 6.) causas esse certissimas indubiè crediderim. A' calida autem id non fieri potione mirum non est, quòd ea potius uaporem fundat, atq; discutiat, quàm sudoris materiam in aquam cogat. Quæ causa item est, cur per exercitia (quòd ait Aristoteles) in sole non sudemus, in umbrâ degentibus mox sudor promoueatur: quòd solis scilicet calor dissipet, & transpiratum faciat, umbra cogat, & in aquam uaporem ipsum conuertat. At de his aliàs. Cætera patent.

CAPVT III.

AETERVM cum hic sermo ad omnes partes com-muniter pertineat, ipsum ad finem usq; seruare, & si-mul persequi uoluimus. Etenim mirum, incredibileq; uidetur, corpore aliquo noxam perpeffo, uires ipsius omnes non ex æquo lædi, sed alias magis, alias minus, alias haud quaquam. Nemo enim ignorat, nullius partis functio-nem, ipsius essentia manente illæsa, posse impediri. At sæpe numero

numero qualibet parte actionem aggrediente, aliàs alia functionum læditur. Neque enim simili apparatu opus est ad alterationem, atque ad eas actiones, quæ à uoluntatis imperio prodeunt. Quippè ad alterationem satis est, ut omnia sibiſnuicem proximè accedant, neque opus est, ut locum loco mutant, neque ab ullo suscipiantur, neq; teneant quidpiam, neque fulciantur. Per actiones uerò ab electione prodeuntes, siue trahendum, siue detrahendum, siue impellendum aliquid fuerit, fieri non potest, ut sine motu secundum locum fiat actio.

Quibus in actionibus motus secundum locum requiratur.

AD omnes certè partes ex æquo pertinet, quædam ita in se continere, atque adeo susterre excrementa, ut grauata à se expellant, cum ea nec quantitate multa, nec qualitate noxia ad sui expulſionem membra excitent. Tum enim solum ad suum ipsius minus uis excretoria (ita tradente Galeno) exciatur, cum aut superfluitatum copia grauatur, aut mordaci qualitate ad excernendum cogitur. Proinde quum ita in singulis nostri corporis partibus usu ueniat, id perpetuo memoria tenendum, ne, quod uesticæ, uentriculôq; accidere demonstratum est, id non et alijs quoque partibus euenire posse addubitemus. Ex æquo igitur, quod in fine præcedentis capituli dictum est, ad omnes partes pertinet. Sed non illud ex æquo uiribus omnibus commune, ut corpore noxam aliquam subeunte, omnes pariter ipsius uires ex æquo tententur. Quod quamquam mirum uideri debeat, tamen in plerisq; affectionibus ita usu uenire uideamus, ut non omnes pariter uires, sed aliæ magis, aliæ minus, aliæ nihil prorsus ledantur: id quod per inæquales uocatas intemperaturas experiri facillimum erit. Nam si cui ob iocinoris, uentriculi, cordis, alteriusue membri intemperiem noxa contingat, ledetur quidem corpus ipsum, si effatu digna fuerit intemperatura, uires tamen corporis omnes minime ex æquo ledentur: quum interea et sensifica, et motrix facultas, sua probè munia obibunt: uti etiam contra accidere solet, ut Animalis potentia læsa, non pariter Naturalis ledatur. Cuius ego rei hanc esse potissimum causam crediderim, quod non eodem prorsus temperamento, iisdemue instrumentis facultatum, ac partium quelibet minus suum obeat, ut ex Arte Medicinali Galeni, et de Vsu partium libris probari quam apertissimè potest. Vnde fit, ut uitata unius uel facultatis, uel membri natura, aliarum ledi non sit necesse: ut proposito mox exemplo monstratum. Tum uerò omnes ex æquo corporis facultates uitari continget, uel cum magna quæpiam, et insignis in toto mutatio facta fuerit animante, uel cum æqualis totum corpus intemperies occuparit. Hoc ipsum porro, non omnem in nobis corpore læso facultatem ledi, ex eo probare Galenus nititur, quod nullius partis functio, ledi ullo pacto possit, illæsa quæ ipsam efficit partis essentia. At cum non simili apparatu ad omnem obeundam functionem sit opus (ut hic bellè deducit Galenus) fit, lædi ut aliqua interdum possit, altera illæsa manente. Eandem prorsus idem autor sententiam primo de Locis affect. protulit: sese

Gal. 1. de diff. feb. capite ult. & 1. de ratione uict. acut. comment. 3.

Non omnes corporis uires ex æquo lædi.

Cur in corporis affectibus non ex æquo omnes corporis uires lædantur.

Scripti dilu-
tio.

Galenī senten-
tia 1. de locis
affect. explica-
tur.

enim duo hæc necessariò consequuntur, functionis læsio, & partis functionem edentis in sua ipsius essentia uitium, uti contrà, partis bonam habitudinem, functionis omnino integritas sequitur. Nam si naturalis partium constitutio (quam & ipsam sanitatē esse lib. 1. definiuimus) actionis causa est, uti est, earundem præter naturam constitutio, ex opposito, uitiatæ actionis causa crit. Vnde illud continuò sequitur, Nullius partis functionem impediri posse, illæsa manente, quæ ipsam efficit, parte. Quòd si argutulus quissiam hic, eam quæ à præincipientibus causis euenit noxam, eam item quæ instrumentalium morborum uitio fit, opponat, quòd in his functiones quidem partium lædantur, non læsa tamen ipsarum essentia, uti in prohibito à uinculis manuum motu, item in suffusione, uel pterygio, quem unguem nominant, quum in ijs manuum quidem functio ab externa causa, crystalloidis autem, ab instrumenti uitio lædatur, ipsarum tamen essentia minime læsa. Quamobrem non id uerum esse perpetuò uideatur, nullius partis actionem impediri unquam, illæsa, quæ ipsam efficit, parte. Cui sanè scrupo ita occurrendum arbitror, ut dicatur Galeni quidem mentem, & sententiam perpetuò constare, atque ita esse explicandam, ut ad cuiusvis functionis oblesionem, lædi itidem eius partis, quæ actionem edit, essentiam oporteat, aut per proprietatem, aut per consensum. Nam in instrumentarijs morbis, nempe tumore, inflammatione & eius generis, si oculis eueniant, uisoria quidem facultas, etsi in sui essentia læsa non est, per consensum tamen ad eam oculi partem quæ læditur, nonnihil & ipsa contactij suscipit: sic uentriculus impedita duntaxat ipsius potentia, non etiamdum noxam sustinente, malè concoquere interdum solet, uti sexti huius libri, capite primo est uisum. Functionem itaq; læsam perpetuò uel nocumentum in essentia, uel impedimentum sequitur, uel Galeni præcitato à nobis loco, testimonio, atque hoc ipso quem explicandum modo suscepimus. In ijs uerò functionum deprauationibus, quæ ab externa quapiam causa nascuntur, partis quidem essentia propriè lædi minime dicitur, quum nulla præter externam subsit causa, quæ ipsam afficere possit, ab externa tamen impediri iure dicitur. Quæ ego ad propositum diluendum scrupulum, Galeniq; sententiam confirmandam abundè sufficere puto. Quam uariæ autem sint ipse inter se nostri corporis actiones, & quo inuicem distent, exactè contextus ipse indicat.

I T A Q U E si corpus adeò fuerit molle, ut & humidum, & fluidum, atq; infirmum sit, ipsum neq; similiter trahere, neq; continere, neque excernere potest. Nam in omnibus huiusmodi functionibus, necesse est eos qui agunt, & firmos esse, & intentos. Humiditas autem non prohibet, quominus ea quæ inter se iuncta sunt alterentur, præsertim si cum humiditate calor quoq; conueniat. Neque ulla qualitatuum agentium res uicinas perinde alterare uidetur, atque calor. Hinc manifestum est, quòd corpus uehementi, tum calore, tum humore præditum, quàm celerrime alterabit, id est, & concoquet

coquet simul propriū alimentum, & sibi assimilabit. Durum uerò, sed ita durum, ut sicuti non facile flectitur, ita tu-
tò firmatur, id & trahere uehementer quidlibet, & impellere
uolenter, & detinere fortiter poterit: neque enim labascit,
cum tenditur, ut ea quæ sunt ualde mollia, neq; ullum sub-
est periculum ne frangatur immodicè intentum: Denique
quicquid semel complectendo apprehendit, id retinere po-
test: quum sic agere haudquaquam possint ea, quæ uel ob
siccitatem uix flectuntur, uel hoc humorem nimis sunt mol-
lia. Vt enim illa ad amplexus sunt inepta, ita hæc debili an-
sa innixa, faciliè elabi sinunt ea, quæ comprehenderunt:

QUANTVM inuicem distent, quæ alterationem efficiunt actiones, ab ijs quæ
à uoluntatis imperio pendent, proxime explicare satēgi Galenus. Nunc illud
explicat, quale esse id debeat corpus, quod hisce functionibus obundis aptum
sit, & natura factum, inquiens, mollia corpora & humore nimio slaccida, &
infirma, actionibus ijs quæ ab electione proueniunt perficiendis parum idonea
esse, siue trahendum quippiam, siue continendum, siue pellendum sit: quòd ro-
bore, & firmitate prædita esse omnino oporteat, quæ has functiones corpora
edunt. Nam quum functiones eæ omnes, ui quadam, & impetu fiant (quæ an-
tibo nisi à ualente, & bene firmo corpore perfici nullo pacto possunt) solidum,
& intentum id prorsus esse oportet, quod huic rei sit accommodum. Hinc fit
ut humiditas ipsa perse, horum nequicquam efficere potis sit: quòd qualitatum
omnium sit imbecillima. Verum si cum ea calor iungatur, nihil prohibet quo-
minus quæ cōiuncta inter se crunt, ab ea alterari quadantenus possint. Tamen si
ea omnis actio calori potius, quam humiditati adscribi merito possit: quòd uel
Aristotelis, & Galeni testimonio, qualitatum omnium, ad agendum sit effica-
cissima, & maxime apta: quòd celeriter in quæ agit, permeet: quòd uim, & im-
petum sua acrimonia faciat: quòd naturam suam ijs in quæ operatur, breui im-
pertiat: quòd diducat, fundat, attenuet, quæ alteri qualitatum nulli sunt à na-
tura tributa. Proinde non ulla qualitatum alia, res uicinas magis, aut celerius,
uehementiusq; alterare, quam ipsa caliditas potest. Quamobrem qui calido sunt
temperamento, si accedat humiditas, ad concoquendum cibum, & sibi asimi-
landum, præ cæteris omnibus (si uerè temperatum demas corpus) erunt aptis-
simi: quòd calor ad id muneris inter qualitates omnium præstantissima habe-
tur. Humiditas uerò, promptè caloris actionem excipiat, quæ alienarum &
ipsa impressionum est maxime susceptiua, uti propriarum parum tenax. Itaque
ob contrarias causas fieri credendum, cur frigida, & sicca corpora, & pes-
sime conficiant, & omnium difficilimè ex nutrimento fructum sentiant, eumq;
perexiguū: omnia enim hæc caloris inopia sunt. Hinc senes, nature opera,
nempe concoctionem, appositionem, adhesionem, assimilationemq; male, pueri
uero istæc omnia optime perficiunt, uti 11. de Temperamentis, & 1. Apho-
ris. commento x 1111. à Galeno docetur.

Quæ corpora
actionib; à uo-
luntatis impe-
rio proceden-
tibus parū ido-
nea.

Humiditas
qualitatum im-
becillima.

Arist. 4. meteo.
Gal. in de con-
sist. artis.

Caliditas cur
ad agendum ef-
ficacissima.
Qui ad conco-
quendum aptis-
simi.

I G I T V R optimè nutriuntur calida, & humida corpora, alterant enim quàm celeriter, & alliciunt ad sese alimentum, mox in intimis partibus reponunt, deinde assimilant: pessimè omnium frigida, & sicca. Neque enim alterare possunt, neque suscipere, neque apponere, neque assimilare. Iam calorem celeriter alterare posse, antea dictum est, atque in hac re consistit concoquendi ratio. Quòd uerò humidissimum, idemq; molliissimum corpus, facile in sese recipiat id quod alteratum est, admonitione potius, quàm probatione indiget. Similiter quòd durum, & siccum, nihil permittat ad se ingredi, priusquam & frangatur, ac ueluti exulceretur: Itidem quòd corpora humidiora tum facilius, tum celerius & adhæreant, & coalescant: duriorum uerò alia haudquaquam, alia non facile sic afficiantur, neminem latere puto. Atque ut æs, ferrum, aurum, & lapides silentio prætereamus, de plumbo loquamur. Quippe manifeste constat plumbum cum plumbo haudquaquam coalescere, nisi prius calfacta fundantur.

Quæ corpora optimè, quæ pessimè nutriantur.

Gal. 1. de facult. natur.

Gal. 1. aphorif. comment. 15.

Natiuus calor actionum omnium causa.

Plumbinata.

E I V S quod proxime dictum est, causas hoc commentario reddit Galenus, explicans curiam calida, & humida corpora optime, frigida, & sicca, pessimè nutriantur. Prioris illius causa est, calidorum, & humidorum corporum ad ea omnia quæ nutritioni necessaria sunt, munia obeunda aptitudo: quum & celerissime alimentum caloris copia ad se trahant, & tractum reponant, & repositum immutent, atque prorsus assimilent: quæ sanè sunt, si Galeno creditur, nutritionis præcurrentes, & ueluti ministræ actiones, ut sine quibus facultas ipsa, quæ Nutrix appellatur, sine suo potiri minime possit. Quamobrem qui istæ obire munia felicius poterunt, atque celerius, uti præfata corpora possunt, hæc sanè optimè nutriuntur, atque ex alimento fructum quàm uberrimum sentient: quum in hoc tota & concoquendi, & immutandi cibi ratio sita sit, ut quod immutat corpus, natui caloris copia abundet, & natuum etiam humorem, ueluti calori obsequentem habeat non parum multum. Siquidem, ut alibi ait Galenus, natui calor omnium naturalium functionum causa uel præcipua est. Ob contrarias uerò omnino causas, contrarium quoque in frigidis, & siccis corporibus euenit, ipsam porro humiditatem, hisce naturæ actionibus ad nutritionem necessarijs, ueluti adminiculum quoddam esse: quòd & facilius quæ humida sunt, & mollia, adhærescant, & coitionem admittant, ex ipsa experimenti indubia fide assertum relinquit Galenus, familiari adducto in metallis exemplo. Siquidem quum plumbum cetera metalla omnia & mollietate, & humore superet, sit, ut facillime cum quouis adhæreat, & coalescat, sed non prius, quàm caloris ui liquatum sese fuderit: ut uidelicet per hæc, nobis id aperiat Galenus, humiditatem ipsam per se nequequam ad has actiones conferre, nisi

nisi adiuncta sit caliditas superans, conficiens, & probè omnia miscens. Quod sequenti commentario nobis latius idem explicabit Galenus.

I T A Q V E pueri aliq̃, quorum corporis temperamentum & calidiùs est, & humidius, in ijs quæ ad concoctionem, appositionem, adhæsiōē, atq; nutritionē pertinent, optimè degunt. Etenim & concoctio, & nutritio alterationes esse cēsentur. Appositio fit, quum cibus in roris speciē redactus ab alito suscipitur. Adhæsiō autē est alimentī cum alito conglutinatio quædā, dum in unum coalescunt. In ijs omnibus non mediocrem præbet usum ad assimilationē, ipsius alendi corporis humiditas: quippe quæ constitutionem alimento habeat similem. Digestionis autem per corpus in pueris instrumenta, licet ad obeundas functiones parum sint ualida, sunt tamē satis idonea, nihilq; ipsis deesse uidetur. Nam uenæ moderatam ferè soliditatē, & robur obtinent. At retentrix in ipsis facultas imbecillior deprehēditur, quamobrem celeriter excernunt, siue grauet eos aliquid, siue aliā quamlibet perpetiantur molestiam. Porro expellendī facultas pueris, itidem ut hæc, modicè imbecilla est. Quamquam retentrix facultas non solum in pueris, uerum etiam reliquis omnibus, expultrice uidetur imbecillior, etiam si fuerint æquales, idq; ob temporis, quo actio perficitur, prolixitatem. Longiori enim tempore indiget retētrix potentia quod suo munere fungat: expultrix uero breuiori tēpore actionē suā perficit: quippe quæ unico impetu id quod molestū uidetur, impellere, abijcereq; potest. Quemadmodum enim in externis rebus uidemus hominē, ut proiciat à se onus aliquod, satis fortem, eundem tamen non posse ipsum tota diē portare, ita internis quoque instrumentis usu uenit, ut facilius à se propellant id quod molestum est, quàm multo tempore retineant.

*Exemplum
Galenī aptis-
simum.*

S I Q V A E natiuo calore plurimo abundant corpora, & humiditatem habent actioni caloris obsequentem, in ijs quæ ad nutritionem pertinent, optimè habent, consequens certe est, ut pueri in hoc sese feliciter gerant: quorū quum sint uentres natura calidissimi, & succulentus totius corporis habitus (ut qui à natalibus suis haud ita procul abscesserint) optimè omnino alimētum à se confici, & in aliti substantiam immutari oportet. Quamobrem meritò plurimum illis offerendum alimentum Hippocrates iussit, quod & ad augmentum multa alimonia egeant, & ad nutritionis munus sint ualentissimi. At uero quum ad

*Hipp. 1. Apho.
textu 14. & 15.*

*Pueris plurimū
alimēti offeren-
dom.*

Ad nutritionē
necessaria.
Appositio.
Adhæſio.

Adhærere quæ
dicantur.

nutritionem pluribus sit alterationibus opus, in earum singulis uult Gal. pue-
ros præ cæteris primis tenere. Harum porro prima est appositio, quæ tum fieri
dicitur, quum immutatus iam in roris speciem cibus, atq; per mēbra dissena-
tus, partibus adiungitur. Adhæſio fit, quum iam similior factus, & naturæ assu-
mentis familiarior cibus, non tantum apponitur, sed appositus, cum eo quod nu-
triri debet, agglutinatur, quod crassior, & adherentior sit factus: tumq; fami-
liaritate quadam coalescunt in unum, & ueluti solidatur, qui nutriturus est ci-
bus, & quod ali debet corpus. Appositionis uitio atrophiam fieri, sicuti adhæ-
sionis, Leucophlegmatiam, omnibus est in cōfisso. Adhæſio uero recte & huiusmodi
functio à Galeno appellatur, quod adhærere ea propriè dicantur, quæ inuicem
familiari quodam glutino iuncta coaluerunt. Actiones igitur eæ ad nutritionis
munus pertinentes, pares quidem in pueris reperiuntur. At quæ à manifestanti-
bus prodeunt facultatibus, Retentrice, & Expultrice, minime certe æquales esse
in ipsis deprehenduntur: celerius namq; si quid foras pellendum est, excernunt,
quam continendum retineant: idq; ea causſa, quod retentrix potentia sicco, ex-
pultrix humido potius operetur. Quo quum maximè abundant pueri, sit, ut ſi-
cultatis huius munia celerius, atq; ſiliculus obeant. Quæ cuncta quum familiari,
& probè apparato ex externis rebus exemplo Galenus affirmet, & nota ſa-
ciat, intacta relinquemus.

I G I T V R pueri (nam de his nobis sermo est) ut alteratricis
facultatis robore iuuenes superant, ita in attrahēdi facultate
sunt ipsis longè inferiores: quamuis ne in hac quidem defi-
ciat eos quicquam, quod ad eius muneris functionem defi-
derari possit. In duabus reliquis facultatibus à iuuenibus
uincuntur: quanquam non deprehēditur expultricis imbe-
cillitas, idq; ob tēporis breuitatem, quo suo fungitur mune-
re. Quippe crebrius & uomunt, & deſciunt quam iuuenes,
non ob expultricis potentię robur, sed ob retentricis imbeci-
llitatem. Atq; in concoctionibus quæ ad uentriculū perti-
nent, si humida, molliaq; sumpserint, ea perinde ut iuuenes
concoquere possunt, dura uero deterius conficiunt. Etenim
puerorum calor, ad uaporis naturam, iuuenum uero, ad ſi-
citatē magis accedit. Atqui humidiora corpora, humidio-
ribus indigent alimentis: sicciora, siccioribus.

I N T E R cætera omnia quæ axiomatum loco haberi Medici omnes, præcipuèq;
Gal. uolunt, illud unum in primis est, Natiuum calorem actionem naturalem
omnium præcipuam, post facultatem, esse causſam: quod nullies in mille locis ex-
plicare nobis Galenus est uisus. Ex quo sanè enunciato, & illud statim sequi-
tur, eos qui hoc calore plurimum polleant, ijs actionibus obeundis maxime esse
aptos: qui minus, minime adhæc pares. Quamobrem meritò (quod hic ait Gal.)
pueri iuuenes alteratricis facultatis robore superabunt: quod plurimus ijs inſit
natiuus

Gal. 1. Aphor.
com. 15. et. 1. de
Facul. nat. & 5.
de Sympt. cau.

natiuus calor, inquière Hippocrate. Qui crescunt, natiui caloris plurimum habere, hoc est, aëreæ substantiæ, et halituosæ, ex qua constant pueri, eaq; plurima abundat. Nam tamen si iuuenum calor puerorū calori æqualis à Galeno statuitur, nō id certe ad natiui caloris substantiā, cuius pueros maximè locupletes esse constat, referendum, sed ad ipsum intellectus indicium, quo in gradu penè æquales esse deprehenduntur. Sed quum puerorū calor mitis sit, plurimus, et halituosus, fit, ut ij iuuenibus felicius cōcoquant: quod soleat alteratrix potētia calido, humidoq; perfici, et augeri, sicco frangi, et debilitari, ita statuētibus Galeno, et Auicēna. At ut iuuenes in hac facultate pueri superant, sic in attrahēdi potentia, longissimè à iuuenibus ijdem superātur: quod attractus plurimo, et uehementi egeat motu, qui secundū locum dicitur: quū oporteat, quod trahitur, eō deduci, quō apponi, et sisti debet: ut in alimēti ex uenis ad singulas corporis particulas deducētiōe bellè explicat alicubi Galen. Atq; hic sanè qui in attractione fit motus, quum uillorū ministerio, sepe etiam musculorū perficiatur in animatiōibus, hos autē prae humore nimio, et mollitie, maximè imbecilles pueri habeāt, fortes uero iuuenes, consequens est, ut functio hæc à iuuenibus quā pueris felicius perficiatur. At uerò in retinendi, et expellendi actionibus multò maxime pueris iuuenes præstant: quod acrior sit, et ut uult Gal. sicior eorū calor, hoc est, in sicca magis, et minus aëreæ substantia situs, eoq; melius continere omnia possunt: siquidem retētrix facultas sicco iuari potissimū solet. Expellunt uerò quod grauat, iuuenes ualētius, quod ad excernendū caloris acrimonia uehementius excitentur. Nam tamen si crebrius pueri, atq; etiā promptius, tum uomant, tum deijciāt, quā facere iuuenes soleant, id nō tam expultricis robori in ipsis, quā retētrici infirmitati adscribendum. Quæ in eis cum sit imbecillima, fit, ut celeriter quod grauat, expellant, non expultricis uis, sed contētrici infirmitate. Quemadmodū enim qui graue humeris gestant onus, facilius id deponūt, quā diutius cōtineant, idq; nō expultricis robore, ut quæ tantum à se ponere molem nequeat, sed cōtentiue imbecillitate, quæ nimio pōdere superata, ipsum ferre amplius nequeat, sic sanè pueri quod grauat promptè quidē, retētrici imbecillitate, non expultricis robore à se pellunt. Quod uerò mox subdit Gal. mollia, humidaq; pueros iuuenibus facilius, dura nō sic cōcoquere posse, ei nō repugnat, quod paulò antea à se est dictum, in hac quidē concoquēdi facultate pueros iuuenibus præstare. Nam etsi dura difficilius concoquant, non facultatis uitio, sed similitudinis naturæ, et affinitatis culpa omnino id illis euenit: quod dura quæ sunt, puerorum naturæ dissimilia sint magis, et alieniora, quā ut in eorū naturam facile deduci possint: ut doctè hic explicare Gal. est uisus, et plene etiam Auicēna confirmat: idq; ratione certè optima. Nam puerorū calor halituosus est, et naturæ aëreæ magis, iuuenum sicior et acrior, ut pluribus locis Galen. Quamobrem meritò humidiora, et molliora, durioribus, et siccoribus erunt pueris familiariora, eorumq; naturæ proxima, eoq; facilius uinci ab ipsis et alterari poterunt: quum, iuxta Hippocr. et Galenum, humidiora corpora humidioribus egeant alimētis, siccora siccoribus: quod crebris Galeni locis perscriptum nobis factū est, prorsusq; demonstratū. Nam et in arte Medicinali, et 1.

de Sanit.

Hipp. 1. Apho.
textu 14.
Expositio A-
phorismi Hip.

Puerorū & iu-
uenū calor quo
modo æquales,
Gal. hoc loco.
Auicēna Fen. 1.
primi doctrina
6. cap. 3.

Gal. 1. de Fac.
natu. ad princi-
pium.

Vide exēplum
hoc paulo su-
pra, ex Galeno
hoc ipso capi-
te.

Iuuenes dura
faciliter conco-
quere pueris.

Auicēna Fen. 1.
primi Doct. 6.
cap. 3. ad finē.

Hipp. 1. Apho.
tex. 16. & Gal.
in com. & in ar-
te medicinali.

Lapsa corpora
cur simili egeat
alimento.

Vide Gal. 6. de
Sanit. tuen.

Scrui dilutio.

Exponitur lo-
cus Gale. in ar-
te medicinali.
Calidiora cor-
pora, &c.

Gal. 6. de Sani-
tuen. & in arte
medicinali.

de San. tu. Quinto quoq; ac sexto eiusdē tractationis libris. Et 1. Aphor. com. x v i. eadem sentētia inculcatur. Lapsa uero à temperamēto corpora ob id si-
mili ego alimento egere arbitror, si talia modo seruare, non etiā dum in melius
reducere uolumus, quōd quū nutritio omnis similitudine quadā, et familiaritate
eius quod nutrit, cum eo quod ali debet, fiat, sint autē familiaria magis, quæ &
similia (nullū enim contrariū, familiare aut dici, aut esse potest) sequitur nutri-
tionem feliciorē omnino à similibus, quā contrarijs procedere. Quamobrem
quum cuiuslibet corporis tutela, & in suo ipsius statu conseruatio, nutritione
congrua fiat, sit autem congrua magis, quæ naturæ assumentis similibus cibis
constat, cōsequens certē est, ut calidiora corpora calidioribus, frigidiora frigi-
dioribus, sicq; reliqua suis similibus regamus. Nec obstat quōd sexto de Sanit.
tuen. calidiora, & frigidiora corpora contrarijs, potius quā similibus seruanda
idem Galenus statuit, & 1. de Alimen. facul. Atq; eiusdē tractationis 111. idip-
sum quoq; consuluissē est uisus, intemperatis corporibus cōtraria potius quā
similia offerens. Quod & rursus in Arte medicinali cautum uoluit, his uerbis:
A similibus (inquit) sue temperaturæ causis faciliē offenduntur, inuatur autem
à modico cōtrariorum usu. Et in Aphorismis sectione tertia, eiusdēq; numeri
commentario, contraria uictus genera, his qui à iusto temperamēti modo reces-
sere, ceu salubriora similibus consuluit. Hæc enim omnia etsi pugnancia uiden-
tur, minimeq; his quæ hoc loco dicuntur consentanea, penitus tamen expensa,
coherente potius quā contraria uidebuntur. Nam quum similibus intempe-
rata corpora regenda censuit Galenus, id quidem de non multum distantibus,
& ut multum salubribus dictum iure uoluit. Quæ enim benè temperata sunt,
& quæ item modicè à temperamēto recedunt, ea quidem similibus seruare ex-
pedit: de quibus id in Arte Medicinali dictum est, Calidiora corpora calidioris
uictus rationem exposcunt, frigidiora frigidioris, &c. Verum si permagnus sit
à temperamento lapsus, tum certē, ut nunc salubria corpora quum sint, infir-
mam habent constitutionem, & faciliē in morbos sue eorum naturæ similes
delabuntur: in quos ne decident, tutius quidem contrarijs, quā similibus ser-
uabuntur: quum talia corpora (ut uult Galenus) permutatione potius, quā
conseruatione indigeant. At de ijs in Arte Medicinali plura. Nunc hæc satis.

G I T V R si concoctio est alteratio alimenti ad propriam
aliti qualitatem, consequens est, humidiores, mollioresq;
cibos pueris esse magis peculiare, iuuenibus uero aridiores.
Senes ad omnes ferè functiones, corpus male affectum
habent, quippe qui iuuenibus sunt aridiores: præterea frigi-
di sunt. Igitur neque probè concoquunt, ob caloris pe-
nuriā, neque nutriuntur, partim ob siccitatem, partim ob
alteratricis facultatis imbecillitatem. Iam digestio per cor-
pus ipsis & tarda, & imbecilla est, nimirum instrumen-
tis torpentibus ob frigiditatem. Deiectiones uero, quæ
quidem

Annot. sup. 4. ab
3. de sympt. de pueris
et 16. ab. 1.

et 13. ab. 1.

quidē breuibus interuallis proueniunt, potētīe imbecillitatē non arguūt: quæ uero longiori spatio, male perficiūtur. Cæterum ad functiones practicas, durū, & calidum instrumentū magis idoneū est, frigidū uero, & humidū maxime imbecillum. Reliquæ duæ coniugationes, inter has medium locum obtinēt. Atq; si ætates spectes, frigidum, simul & humidum corpus haudquaquam deprehendes: iam enim dictum est, senum corpora esse frigida, & sicca. Porro inter prauas temperaturas, aliæ secundum naturam propriam alicui conueniunt, Aliæ ex acquisitis prodeunt affectibus: ut, exempli causa, phrenitis morbus est calidus, & siccus, atq; ob hoc ad practicas functiones ualentissimus, contra lethargus imbecillus, quippè qui abundantī, frigidōq; humore partes irrigat. Atque huiusmodi est quædam aquæ intercutis species, maxime ea, quæ tum leucophlegmantia, tum Anasarca nominatur. Deniq; frigidum ubiq; debilius est, & torpidum, siue siccitas, siue humiditas frigori iungatur.

Lib. 2. temper.

Cap. 19. Lib. 3.
simul. 4. Lib. 3.
temper.

PARS hæc tota quum ex superiori commentario pendeat, & ipsa per se aliqui explicatissima sit, & maxime exposita, longiori interpretatione minime indigere mihi est uisa: quum ipse sibi Galenus commentarij uice sit. Illud tantū explicabimus, cur functionibus practicis, ut uocat Galenus, calidum, durumq; instrumentū, hoc est, dissolutum contumax, efficacius sit, & idoneum magis. Quod ut intelligatur, id prius sciendum, actiones eas Philosophis omnibus practicas dici solere, quæ in agendo, & aliquid efficiendo, totæ sint, quarumq; finis actio, seu effectio ipsa sit, non tantū rei de qua quis cogitat cōtemplatio: hanc enim Græci θεωρίαν καὶ θεωρητικὴν uocant: illam, πράξιν, uti actuosum, πρακτικὴν. Itaq; quum ad agendū, item & efficiendū, & organo corporeo sit opus, & uiribus ualentibus, calidum omnino corpus esse oportet, quod ijs actionibus accommodatū sit, probeq; cōgruens. Proinde quos calido temperamēto, & bene cōposito corpore esse uidemus, hos, in actionibus, & reipublicæ munijs administrandis celeres, promptos, & expeditos cernimus: cōtrā frigidis ineptos, tardos, minime actuosos: ut de his omnibus in problematis sensisse Aristoteles est uisus. Cætera patēt.

Actiones practice.

Aristo. 30. problem. par. text. 1.

H A V D aliter inter naturales potētias, retētrix robustior quidē uidetur in aridioribus, calidioribusq; instrumentis: imbecillior uero in humidioribus, frigidioribusq;, siue statim à generatione ita fuerint affecta, siue succedente tempore huiusmodi affectiones acquisierint. Porro animaduertere in singulis partibus oportet, quantum recedant à modo, ut exempli gratia, nerui, tendones, musculi, syndesmi, id est, ligamēta,

Lib. 76. Lib. 7.

quanto sicciore, tanto robustiores esse necesse est: nisi adeo modum exceſſerint, ut & uix flecti possint ob duritiem, & ueluti friabiles uideantur ob siccitatem. Atqui ubi sic affecti sunt, cōuulsione corripuntur. Contra, naturalia instrumēta, quō sunt humidiora, eo sunt ad nutritionē magis idonea, etiam si ad extremam humiditatē ipsorum temperamentum perueniat: ad cōcoctionē uero non sunt aptiora, neq; seipsis, neq; aridioribus, quibus similis fuerit calor: Nisi siccum ali- quando cibum exhibeas instrumēto sicco, & squallido, non liberaliter ei miscens humiditatē. Cæterū & ad digestionem per corpus, & ad excretionē, corpora admodum dura sunt inepta, quōd haud facile uel dilatantur, uel contrahuntur: quorū alterū attractionē, alterum excretionē promouet. Sed rem omnem in paucos scopos contrahentes, summātim perstringamus. Calor auctus, ad omnem alterationē efficacissimus est, nisi ad tantā uehementiam increſcat, ut aliquandi uim assequatur: nam tum primū redditur omnino inutilis. Frigiditas nulli functioni utilis est. Siccitas ad robur, & firmitudinem confert, nisi adeo fuerit aucta, ut corpora rigida, imobilia, ac friabilia efficiat. Humiditas ad nutritionē quidem mirifice facit, cæteris uero functionibus omnibus aduersatur, ea excepta, qua corpus augmentum recipit: huic enim efficacius quā nutritioni auxiliatur. Qui enim probē augmentum consequi uoluerit, ut extendatur facile, & inflectur opus est.

NATVRALIVM facultatum quolibet, una aliqua elementari qualitate perficitur, & ad functionē suam exercendam accommodatior reddi solet. proinde ut quæq; facultas, proprium, idoneūq; erit natura instrumentū, eo quo uirtuti opus est temperamēto præditum, sic certē felicius operabitur. Ea ob id causa est, cur retentrix in siccioribus, calidioribusq; instrumētis, robustior, in humidioribus, frigidioribusq; imbecillior euadat: cōtrā expultrix humidum poscat instrumentum, sicco debilitetur. Cuius occasione fieri uidemus, ut qui gracili sunt, & sicco corporis habitu, ad excretionē sint ineptissimi, qui carnosiores, & succulenti magis, alios citas habeant. Non solum autem ad excretionem humiditas, sed & ad nutritionem quoq; præsidij plurimū adfert: quōd ad eam digestionē per corpus & multiplici alteratione sit opus, quibus sanē pernecessarijs ad nutritionē functionibus humiditas simulatum præstare solet. Nam quod siccitate emarcuit, neq; probē digeri, nec confici rectē potest. Quod Galenus insinuare uolens, rectē subiecit, ad digestionē per corpus, & ad excretionē, corpora admodum dura inepta esse. Id uero in primis sciendū, ad omnē, quæ naturæ opera fit,

Vide Gal. hic &
Aulicēnam fen.
1. primi. Doc.
6. cap. 3.

Qui ad excre-
tiones ineptis-
simi & contra.

Sim. 16. lib. 3.
ap. 10.

Lib. 2. paruo.
farnet. It. 2.
rap. lib. 2. de
morb. rans. lib.
1. tempo.

q. 1. lib. 9.
rap. 1.

fit, alterationem, natiuum calorem maxime efficacē, & necessarium esse, ut quo peculiariter, seu instrumēto præcipuo, natura ad munia omnia uti soleat. Constat enim operū naturæ omnium, natiuum in nobis calorē, ut uult in Aphorismis Galenus, causam esse: quod scilicet facultatū nostri corporis omnium sit uehiculum. Quamobrem quum calidum ipsum ad omnia efficax iure optimo constituitur, consequens est, ut frigiditas illi contraria nulli functioni utilis esse putetur: contrariorum enim contrariæ perpetuò sunt rationes: præsertim si naturæ actiones circa nutrimentū spectes. Non enim attractioni idonea est frigiditas, quum motū prohibeat, qui in attractione tamē (ut Medici omnes uolunt) per necessarius est, non cōcoctioni, ut quæ maxime calido perficiatur, proindeq; calidos natura uentres ad concoquendū idoneos, frigidos cōtra, Galenus asseruit. Excretioni uero multò etiam minus eadē cōuenit: quum ualentissimo motu effici omnis excretio soleat, contrahere uero & motum sistere ipsa per se frigiditas possit. Retinendi porrò functionem, non est quòd quis illi iure tribuat. Nam etsi ad continendū ipsa quadantenus iuuare uidetur, non id tamen per se, sed ex accidenti facit, nimirum uel calidi extinctu, uel motus priuatione. Ipsa enim, uel Auicennæ testimonio (ut eius ipsius uerba referam) & mortificat, & paralyticum facit. Nec ita tamen nude, ac ieiune hæc accipi uelim, ut id senserit Galenus, frigiditatem nulli prorsus usui esse: quum exploratum sit Animantium, & mistorum omnium corpora calido, frigido, humido, siccòq; constanter item multa frigido in natura constitui, nempe adipem frigido cogi, niuem, & glaciem eiusdem opera concresecere, uarij generis metalla creari. Quæ etsi maxime uera, & ex Aristotelis penu desumpta confiteri oporteat, multò tamen id uerius, Animantium naturam calido propriè, frigido minime uti, in ijs præsertim functionibus, quæ ad corporis tutelam, & integritatē spectant. Nam siue uitæ munus spectes, siue nutritionis, siue generationis opus attendas, seu etiam animale, hoc est, sensus & motus, calido omnia perfici, & uigere: frigido dilabi, & corrumpi inuenies: ut quod uel Hippocratis sententia, liuores, conuulsiones, rigores, distensionesq; creare soleat, primisq; ac principibus membris maxime sit aduersum. plura qui uolet de frigiditatis usu, Apponensem Conciliatorem adeat, Differentia 61.

Gal. 1. aphor.
com. 15.
Calor natiuus
facultatū omni-
um uehiculum,

Frigiditas nul-
li est usui.

Gal. in arte me-
dicali.

Auicenna fen-
1. primi. Doc.
6. cap. 3.

Hippo. 5. aph.

SE D non abs re fortasse fuerit hoc loco finem huic operi imponere. Neq; enim (ut iam antea dictum est) omnia particulatim persequi, sed ad studiosorum exercitationem, multis exemplis, ad complures symptomatum, tum species, tum genera, sermonem inducere proposuimus. uerum quia non ad tantam creuit liber magnitudinem, quin plura capere possit, dicamus ea quoq; quæ hæcenus fuerunt omissa. Siue ē naribus, siue auribus, siue palato, siue oculis, siue faucibus, siue utero, aut ex reliquarū partium quacuncq; aliquid profluit, eius tum quantitatem, tum qualitatem considerare,

atq; excretionis modū in caussas iam dictas reducere oportet. Sic enim inuenientur symptomata, quæ à simularium in temperie ortum habent, iidem instrumentorum morbi, in super qualis, quantaq; fuerit materia.

Exemplaris excretionis usus & efficacia.
Gal. s. metho.
Quid in defluxionibus spectandum.
Hippo. 1. aph. textu. 23.
Gal. 1. aphor. com. 23.
Expositio aph. citati.

INSTITVTAM exemplari exercitatione rationē ad quiduis discendū aptissimam esse, non Galenus ipse modo, sed Philosophorum scientissimi quiq; recte affirmare sunt visi. Nam quæ exemplis fit instructio, ita discantis animum ad ea quæ scire parat, quæq; antea reconditissima uidebantur, recolligit, ac ueluti posita ob oculos luce in ignota molliter ducit, ut quæ exacto uix demonstrationis robore ab studioso percipi possunt, crassa exemplorum minerua sepe manu teneri posse, & certa haberi uideantur. Quamobrem quum & natura prouidentem, & exercitatum oporteat esse Medicum, in his præstat quemq; exerceri, unde in arte instructior, & consummator reddi possit. Quod intuens Galenus, quod reliquum est libri, propositis exemplis absolucere parat. Superesse id autem uidetur, defluxionum ut omnium caussas ad unguem explicet omnes. Quod hac methodo facit, ut eorum quæ excernuntur omnium, non quantitatem modo, sed & qualitatem, & excretionis modum spectari à nobis debere ostendat, quò symptomatum causse omnes arte exprimi possint. Equidem etsi in Aphorismis Hippocrates, deiectiones non multitudine estimandas, sed deiectionis modo, & ægri tolerantia censet, quantitatis tamen modum nouisse eò expedit, ut uirium ægotantis robur, quousque inquam deiectionis, aut excretionis cuiusuis impetus ferre possit, deprehendere possimus. Ad multam nempe excretionem ferè semper corporis uirium resolutio sequitur, uti à modica, agitatio, & aggrauatio. Proinde recte in Aphorismis dixit Galenus: Siue à natura, siue à nobis euacuatio fiat, omnino quantum sit uacuandum metiri oportere. Cum autem à multitudine Hippocrates iudicium non esse sumendum asseruit, non id ita accipiendum, ut nullam prorsus quantitatis euacuationis rationem habendam censuerit, sed id potius, à qualitatē, & excretionis modo maius omnino, exactiusq; iudicium, quam ab excrementorum copia, de euacuationis utilitate, sumi. Nam non ob id quòd multa uacuata sint excrementa, utilem fuisse uacuationem colligimus, sed tum maxime, cum quæ educta sunt, ægrum seipso leuiorem reddunt. quo sanè iudicio abundè multam, & congruentem fuisse uacuationem conijcimus, si inquam & bene æger toleret, & alleuatio inde sequatur: quod ipsum ex humorum eiecta copia absolute discernere minime possumus. Nam quæ in uno magna, & immodica excretio iure dicitur, in alio mediocris uix censetur, ut sunt uarij hominum habitus, atq; nature. Eam igitur ob rem, non tam multitudinem, & copiam in euacuationibus, quam excretionis qualitatem, ac modum, si inquam conseruat, & toleret æger, an secus, expendendum, recte Hippocrates pronunciauit.

Vcluti

VELUTI (exempli causa) tum destillationis, tum grauedinis (hæc corysa, illa catarrus Græcis nominatur) causa est cerebri, ut pars quidem similis, uel à frigore, uel à solis ardore, ad intemperiem reductum, ut instrumentum uero, quatenus à plenitudine infestatur. Igitur quemadmodum profluuium in uentre per cruditatem fieri solet, ita dictorum affectuum uterque in cerebro. Nominamus autem destillationem, ubi ad os excrementum defluerit: grauedinem uero, si nasres infestet. Raucitas (Græci branchum uocant) ob destillationem imbutis faucibus fieri solet. Si ad gurgulionem fluxio deriuetur, aut uiam (ut uocant) parit, aut alias in tumorem ipsum attollit. Si in adenas quæ in fine oris utrinque sibi inuicem apponuntur, antiadas facit. Si in partes illis adiacentes, paristhmia. Atque deferitur fluxio à capite, nonnunquam in uentrem, nonnunquam in asperam arteriam, utrilibet misrifice nocens. Verum de huiusmodi fluxionum noxis, maiores nostri accuratius scripserunt, & nos in medendi Methodo de ipsis amplius dicemus. Porro de his, qui uel è pulmone, uel thorace expuunt, iam antea in libro de Crisibus diximus.

Angl. bot. cap. 7.
Lib. 2. de pp. anal.

Dysp. 1. lib. 6.

Dysp. 40. lib. 2.

Lib. 5.

Lib. 1. cap. 5.

CVM in omni fluxione, quantitatem, qualitatemque & excretionis modum considerandum antea dixisset, eaque omnia in causas iam precedentibus capitibus enarratis, reijcienda fore, nempe, in humoris copiam, lentorem, crassitatem, tenuitatemque, in facultatis ipsius expellentis robur, aut imbecillitatem, in corporis habitum, & meatuum uel stipationem, uel contra nimiam apertionem (in his enim causas excretionis, uel retentionis immodicæ symptomata reijcere proxime Gale. est uisus) nunc eadem exemplis propositis confirmat, Indicans fluxionis omnis, quæ ad subditas partes fiat, quæ in uniuersum sint causæ. Communis porro fluxionum in subiectas partes ferme omnium, cerebrum intemperie affectum, uel plenitudine nimia graue, causa esse solet, quod suapte natura crudus, & pituitosus gignendis excrementis frigidiore sua, & humiditate maxime sit aptum. Quum enim, (ut uult Galenus) uentris fluxiones à cruditate secundum plurimum nasci soleant, multo maxime destillationem, & grauedinem, à crudis, pariter ex cerebro manantibus excrementis provenire censendum erit, quod exangue, frigidum, & in concoquendo infirmum cerebrum soleat esse, ad hæc in expellendo remissum & lentum. Itaque ad intemperiem cerebri frigore nimio, aut calore duci solet: quod frigus cogendo, & quasi partes humore imbutas exprimendo, calor, fundendo, & aliquando defluxionem pariat. Sic per uehementem Boreæ flatum, & solis ardores fluxiones huiusmodi excitari sæpe uidemus. Nec repugnari idem à contrariis quandoque fieri, quod non ex æquo, nec per se ab utrisque fluxio enascatur,

Excretionis, uel retentionis immodicæ causæ.

Cerebrum defluxionis omnis causa cur statuatur.

Calor & frigus quomodo defluxionem pariat. Idem à contrariis quandoque fieri.

sed à calido propius, à frigido ex accidēti, à quadam partium à frigido coactione. unde contentum exprimi succum, necessarium quidem sit: ipsam uero fluxionem uariet, secundum naturam partium, in quas ruit, nuncupari, omnium medicina autorū consensu, in primisq; Galeni in hac parte constat: ut dicatur quæ ad nares fertur, Græcis ῥιπίς, Latini Grauedo: quæ ad os, destillationem uocemus, ῥιπίς Græci dicunt: quæ ad fauces, nos rauicitatem, Græci βέρρυς appellant: sic & in oris adenas, & adiacentes partes procumbentes suo quancq; nomine, ut exponit Galenus, appositè designemus, & alias ῥιπίδας, alias ῥιπίδια Græcè, Latine tonsillas nominemus. Sed hæc de nominibus est ratio, in qua ne diutius implicemur, sepe nos Galenus docuit. De thoracis porro, & pulmonis fluxionibus tum 2. de Crisibus libro, tum 5. Methodi medendi, sicuti de reliquis omnibus in eiusdem tractationis libris dictum est, præcipuè uero lib. 7. Methodi, ubi ex professo de uentriuli fluxionibus agitur.

C A E T E R V M neq; mēsum suppresionem, neq; prauas expulsiōnes, omnium quæ ex utero profluere solent, difficile fuerit inuenire, si similes tibi scopos proposueris. Etenim nō nunquam uterī ipsius corpus, si solidum fuerit, aut durum, causa est, cur menses supprimantur. Duratur autem uel ilico ab origine, adeo ut nihil unquam expurgare queat, nisi uel medicamentorum, uel temporis beneficio, ad meliorem trāsfē feratur constitutionem, aut tractu temporis post generatiōnem, idq; pro illius affectus ratione, quo crebrius uterum infestari contigerit. Atq; uitiosa etiam uenarum angustia protinus in utero contrahitur, conformante eam muliere. Cui proportionē respondet ea, quam adiacentiā corpora faciunt, constipatio, quanquam hæc accidit interdum, ubi citra culpam crassius euaserit corpus: intemperies autem uterī & à natura oritur, & affectus quosdam comitatur, quemadmodum & densitas. At detinentur etiam nonnunquam menses ob materiam ipsam, quum uel crassum fuerit excrementum, uel uiscosum. Supprimuntur etiam nonnunquam, licet utile fuerit excrementum, ob huiusmodi humores, uasis quæ ad uterum descendunt. Præterea uniuersi corporis occasione, mulier interdum nihil expurgat, interdum plus iusto, interdum minus, nonnunquam etiam deprauatum. Nihil omnino excernit, ob multas exercitationes, & uictum tenuem, & quum ad alias partes repunt humores. Minus excernit, easdem ob causas; sed remissiores quàm pro natura li consuetudine. Plus autem, ob diuturnum otium, & uictum opiparum.

Eadem

E ADEM methodo, qua reliquorum membrorum omnium symptomata inuestigauit, & nunc quoq; uteri inquirenda esse, hoc de uteri symptomatis commentario planum facit Galenus, suppressorum scilicet aut redundantium mensium, ad hæc deprauatorum causas in uniuersum adferens omnes, easq; aut in uteri uitium, aut totius corporis, aut tandem menstrui sanguinis, aut deniq; in prauam uictus rationem reijciens. Porro menstruam hanc purgationem commodè mulieribus à natura datam omnes existimant, quòd quum & uitæ ignauia, & sexus natura, & concoctionis humorum imbecillitate, serosi excrementi, & crudi sanguinis copiam colligant, fit, ut horum multitudine grauata, facultas excretoria, per ora uasorum quæ ad uterum finiuntur, inutilia hæc expellat. Quæ sanè excretio quum menstruo spatio recurrere soleat, uel quòd lunæ cursum, ut Astro-nomi uolunt, sequitur, uel quòd statum sit illud à natura tempus, quo mulierum superflua expurgari oporteat (ne longiore mora nimio humore noxam cõtra-hant) factum est, ut menses dicti sint, qui tum propelluntur humores. Supprimi autem præter naturam solent, utri corpore solidiore, duriorèq; facto, idq; ab ipso protinus ortu, uel uitio aliquò post contracto, item & uitiosa uasorum angustia, compressione, constipatione, sanguinis menstrui crassitie, lentore, nimia copia, obstructis scilicet uteri uasis, item & sanguinis paucitate ob exercitacionem multam, & uictum tenuem. Suppressorum mensium eæ omnino solent esse causæ: sicuti diminutorum, & deficientium, illæ eadem, sed remissiores. Minus quoq; fluunt menses, quum sanguis in alias partes ui naturæ, aut morbi reuellitur, uel quum uterus morbosum aliquid patitur: sicuti cõtrà immoderatus prodeunt, uel ob uitæ segnitiam, & uictum pleniorè, & expultricis in expellendo potentiam, aut ob uteri morbos aliquos excretionem huiusmodi excitantes.

Cur menstrua
purgatio mulie-
ribus data.

Menses unde
dicti.

C A E T E R V M deprauatæ per uterum fluxiones (nominatur uero quicquid huiusmodi est fluxus muliebris) fiunt, expurgato per hanc partem uniuerso corpore. Atq; talem semper refert speciem id quod excernitur, quale est id quod in animante redundat. Quippè rubrum excrementum sanguinis saniem declarat, album pituitam, pallidum bilem amarum. Præter iam dicta, est aliud ex utero deprauatū profluuium, ob affectum aliquem ipsum infestantem, cueniens. Insuper menses interdum supprimuntur, non ob sanguinis penuriam, quam uel multa exercitatio (ut dictum est) uel tenuis uictus induxit, neq; ob affectum in utero consistentem, sed propter robustas uires, sanguine ad alias partes irruente. uerum (ut nuper dicebam) haud difficile fuerit, quemlibet (ni fallor) in his commentarijs uersatum, & iam circa multa exercitatum, huiusmodi per seipsum inuenire. Etenim neminè latet quòd nonnunquam aut maior mensium copia fluit quàm antea, aut minor, aut omnino nihil fluit, aut prauum est quod ef-

fluit,

non adest

Lib. 2. c. 2. ad huc

Lib. 2. c. 6. cap.

fluit, ob proprios uteri morbos, siue ipsius cornua, siue ceruix, siue totum spatium afficiatur: atq; sub hac diuisione steriles quoq; comprehendendi possunt.

Depranata fluxio quæ,

Menstruâ purgationem à muliebri fluxu distingere,

Matricis corruptione,

SUPPRESSORVM mensium, & immodicè fluentium causis iam enarratis, superest, ut deprauatarum ex utero fluxionum causæ adducantur omnes. Deprauata porro ea fluxio rectè dicitur, quæ ab ea, quæ secundum naturam, longissime abest. Quamobrè meritò hæc ab illa toto genere secreuisse optimi quique uidentur autores. Siquidem Paulus, aliud esse menstruam purgationem, aliud muliebrem profluum, lib. 3. ingenuè est testatus, multoque planius Aëtius lib. 16. cap. 67. amborum fluxionum discriminè his uerbis notans, Fluxus (inquit) qui mulieribus uocatur, est diuturna uteri destillatio, ab eruptione sanguinis differens, nam in ea sincerus sanguis emanat, hic uero fluxus corruptus apparet. ceteraque subneçit quæ huic Galeni loco maxime consentanea uideantur. Vnde illud constat, diuersam esse huius affectionis, & illius curationem, diuersam item utriusque causam. Vt uero reliquum intelligatur eorum quæ hic à Galeno dicuntur, illud sciendum, matricis uarias esse ut substantia, sic & nomenclatura partes: cuius alteram Anatomici ceruicem, alteram sinum, cavitatemque, & fundum appellant. Ceruicis substantia carnosæ est, rugisque tenuibus quibusdam secundum extremam partem cõstans, fundi uenosa, & membranæa magis, à quo processus utriusque ducuntur mamillares ad ilia inclinantes: quorum figuram Herophilus semper æti circuli ambitui comparat, Diocles, cornibus enascentibus, per quæ uulua ex testibus semen attrahit, ut inferius per ceruicem. Quamobrem meritò ob hanc cum cornibus similitudinem, matricis cornua dicta sunt, matricem utique dorso, & coxendicibus adligantia: ex quorum impletione, aut uitio aliquo, magna sæpe, & difficilia solent mulierculis nasci mala.

IAM priapismus est, cum masculinum pudendum intumescit, & inflatur inuito, habetque causam hoc symptoma spiritum inflantem. Gonorrhœa autem (id est seminis profluum) si pudendo non intento euenerit, retëtriciæ facultatis in seminarijs uasis imbecillitatem sequitur. Si uero intento pudendo acciderit, cõuulsioni quodammodo similis erit affectus. Atque de his non oportet diutius differere.

PRIAPISMVM, colis esse inuitam tensionem, ab inflante spiritu, nullo excitante ad uerem desiderio, iam 6. de Locis aff. dictum est, & illud itè, Gonorrhœam seminis esse inuitam excretionem, uasorumque seminarium, non item pudendi, propriam esse affectionem. His uero hæc modo adiiciuntur, gonorrhœam & intento pudendo quandoque & eodem laxato euenire posse. si remisso pudendo acciderit, retëtriciæ seminarium uasorum facultatis imbecillitatem arguere oportet: si intento, earum partium cõuulsionem quasi quandam indicari. Facultas porro

Priapismus.

Gonorrhœa.

Cap. 7. Lib. 14.
Maff. et Lib. 6. Luc.
affectiones. cap. 6.

porro ab aliqua intemperie partes illas infestante, aut multo cōcubitu fatigari, & deijci sæpenumero solet, unde semen laxatis uasis effluere neceſſe eſt. Contingentes etiam uiros (quos & abſtemios uocant) affectus hic non raro tentare ſolet: quum ob immodicam uasorum plenitatem à ſeminis copia, earum partium contentiua facultas debilitetur. Vnde inuito semen excerni plurimum oportet: à quo ſic effluente, & decolores, & imbecilli, qui ſic laborant, redduntur. Externæ etiam cauſæ his partibus noxam aliquam inferentes, uti caſus, ictus, offeſio, & eius generis multa, ſymptoma hoc creare ſolent.

CAPVT VLTIMVM. 4

RANSEAMVS itaque ad reliquum ſymptomatum genus, quod ne ipſum quidem multo ſermone indiget, ob ea quæ iam de conſequentibus ſe inuicem ſymptomatis, prædicta ſunt. atq; ſic finem huius operi imponamus.

Ad ea quæ ſeſe mutuo conſequentur ſymptomata ordine progreditur, omniam reliquorum abſoluto ſermone, rem quidẽ ipſam compendio docens, quòd de his iam antea nonnihil, lib. uidelicet 111. cap. 1111. & lib. v. eiſdem numeri capite, quo loco de anime pathematis agebatur, & rursus lib. v. 1. cap. 11. quum de retentricis uentriculi potentiæ ſymptomatis tractabatur, dictum eſt. In his enim ipſo ueluti ſermonis progreſſu de ſeſe conſequentibus ſymptomatis aliquid obiter dictum eſt, ut pote de fluctuatione, ſtatuq; quorum utrumque ad debilem complexum, uti debilis complexus ad illa ſequitur. Ergo illa ſeſe mutuo ſequi ſymptomata iure dicuntur, quæ natura ita coniuncta ſunt, ut alterum ſine altero eſſe non poſſit, uel quæ in ſe collata, cauſarum inuicem rationem habent.

COLOREM uiciſſitudinem (ut ſummatim dicam) faciunt ſucci à naturali ſua ſpecie aberrâtes, aut in profundum ſubſeunt, aut cutem ueluti illuentes. Particulatim uerò, cauſæ ob quas ſuccos ad huiusmodi tum motus, tum affectus, peruenire oportet, ſunt animi affectiones, aëris nos ambiens, uel ad calorem, uel ad frigus permutatio, corporis etiam affectus uel calidiores, uel frigidiore, item ſanguis uel paucus, uel plurimus, tum foras elatus, tum intro reuulſus. Huc accedit etiam quodlibet humorum uitium (Græci caſochymiam uocant) ad ſuam ipſius ſpeciem uniuerſi corporis colorem permutare potens, ut in morbo Regio, aqua intercute, elephante, item lienis, & iocinoris imbecillitate, quibus decolorata quælibet partes proportionem reſpondent. Porro à naturali figura deſeſcunt partes, immodicè uel re-

cc

pletæ,

2m. 2. lib. 4. cap. 1.

Lib. 5. Cor. 2. cap. 1.

cap. 7. 4. cap. 1.

Lib. 6.

1

pletæ, uel inanitæ, uel à proprijs sedibus remotæ, aut reuulsa. Causæ uero singularum affectionum plures sunt, quam ut in præsentia debeant explicari, quanquam eas haud difficulter inueniet is, qui non oscitanter, ea quæ hæcenus præscripsimus, perlegerit. Neque non facile deprehendet causas, ob quas corporum alia grauius olent, alia remollescunt, alia durantur, alia aliter proportionem illorum afficiuntur. Verum non opus est in ijs diutius immorari: diximus enim de ipsis, in ultima parte libri, cui titulus est, de Symptomatum differentijs.

SYMP TOMATA hæc, quæ in colorum uicissitudine posita sunt, ad usum propriè spectant, quòd sit color peculiare eius sensus obiectum, ut Philosophorum uerbo utar: de quibus supra lib. 11. cap. v. abunde est dictum. Tum autem colorum in corpore esse uicissitudinem dicimus, quum color alter ex altero subinde nascitur, ut modò rubens, modò pallescens, statim albus, mox niger, et liuens appareat. Quod cum sit, uarium in humoribus motum, aut ad internam, aut externam, pro uaria pathematum animi, aut corporis ratione demonstrat. Color uero in uniuersum succorū corporis naturam, qualitatemq; arguit: quum sit eorum (uel Galeni testimonio) certissima nota. Motionis autem, et affectionis succorum quæ sint causæ, ita exactè, et apertè Galenus explicat, ut maiori non sit explicatione opus. Symptomatum uero quæ ad figuram, conformationemq; pertinent, quum omnis antea explicata sit ratio, lib. uidelicet 11. capite 11. (ubi ex professo uitiatæ figuræ causæ recensebantur omnes) pauca hic supersunt dicenda. Nam quæ illo loco plenius, et explicatius, hic obiter, et compendio enarrantur, ut prædictorum nobis memoriam refricet, et longo iam operi, hac ueluti coronide adiecta, extremam manum imponat. De symptomatis uero quæ ad odoratum, tactumq; pertinent, uti sunt graueolentia, durities, mollities, et eius generis cætera multa, lib. de Symptomatum differentia, eiusq; libri cap. v. tradita est methodus. Ad quam nos partem Galenus relegas, sinem huic toti de morbis, et symptomatis tractationi parat, ea tantum addita methodo, quæ symptomata sese mutuo consequentia, à non consequentibus discernere ualeamus.

AT Q V E libri de symptomatum causis, hoc loco finis esto, si unum duntaxat addiderimus, cuius demonstrationem in libro de Symptomatum differentia, in hunc locum distulimus, nempe quæ symptomata seinuicem necessario sequuntur, et quæ non necessario. Quanquam ne id quidem uideatur mihi longo egere sermone: quippe satis fuerit, unico exemplo huius rei methodum ostendere, multitudinem eorum quæ particulatim dici possent abiiciendo. Itaque animaduerte, utrum ab una causâ perficiatur effectus, an, à pluribus.

Colorū in corpore uicissitudo.

Gale. 4. de san. tu. & 5. de loc. aff. & 1. aphorismis, cōs.

ribus. Si ab una, ut causam efficientem sequatur necesse est: si à pluribus, non est necesse. atque hæc methodus in omni re communis est. Haud aliter de symptomatis quoque tibi considerandum est. Quippè quod ab uno dependet, necessario consequitur: ubi uerò aliæ quædam causæ ad secundum symptomatis generationem accedunt, ipsum non necessario consequitur ad primum. Neque enim cruditatem (Græci *ἀσθένεια* uocant) necessario sequitur inflatio, uel mordicatio, uel humida, aut multa defectio, uel nausea, uel fastidium, uel immodica appetentia, uel ad functiones ignauia, uel languida mens, uel capitis grauitas, uel uigilia, uel cordis dolor. Neque etiam morbus comitialis, neque delirium, neque stupor, neque ueternus. Similiter neque moestitia, neque aliud aliquod tristitiæ genus, ac multo minus melancholia. Neque etiam colica, neque renum, aut lienis, aut iocineris, aut thoracis, aut articularum dolor: itidem neque inæqualitas, neque horror, neque rigor, neque febris. Quanquam tum horum, tum reliquorum symptomatum fere omnium nullum est, quod non aliquando cruditates sequi uideatur.

QVAE sit symptomatum sese consequentium ratio, quæue methodo inuenienda ea sint, hoc extremo sui operis commentario bellè explicare Galenus ingreditur, hanc esse in ijs methodum indicans, ut in symptomatis. Perinde atque in affectibus ipsis, quorum sunt, eandem esse inuestigandi rationem putemus. Cuius ipsius caput hoc est, ut affectus cuiusque maxime propriam causam inquiremus: quæ ubi unica tantum inuenta fuerit, in hanc solam, seu effectricem, et principem, affectum regerere oportet: sin plures in disquisitione causæ inuenta sunt, non in unam necessario affectum referre oportebit, quum à pluribus oriri idem possit affectus. Eandem sanè in symptomatis legem seruare oportet: ut quorum unica tantum inuenta fuerit causa, in hanc symptoma reiiciamus. tumque symptoma sese mutuo consequentia iure dicuntur, quum unum alterius fuerit causa, ita, ut in nullam aliam reiici symptoma possit. In quo genere prohibitam cibi per corpus digestionem iure optimo Galenus posuit, ut ad quam quod mox est dicturus Galenus, atrophia necessario sequitur. Quamobrem merito hæc sese symptomata consequuntur, prohibita cibi per corpus digestio, et atrophia, hoc est cibi penuria. Sic status, et fluctuatio sese mutuo consequuntur, quum fluctuatio, status excitati sit causa, ut lib. 1. 11. atque hoc ipso lib. cap. 1. 1. à nobis est dictum. Sed quorum plures sunt causæ, hæc sese minime consequuntur, ut in cruditate hic nos docet Galenus. Nam ad eam etsi quandoque inflatio, morsus, humida, multaque defectio, nausea, inappetentia, grauitas, segnities, mentis torpor, et huius generis mille alia consequuntur, non tamen hæc cruditatem sequi necessario oportet: quum citra cruditatem sæpenumero constare possint, aliasque multas

Methodus inueniendi symptomata sese necessario consequenda.

Cruditatis no-
xa quanta sit,
hinc ipedato.

à cruditate habeant causas, uti præcedentibus libris exactè monstratum. Cruditatis uerò quanta sit noxa, hinc uel maxime colligi uelim, quòd nullum firmè sit symptomatum genus, quod non ad eam sequi possit Galenus affirmet. Non ab re igitur in lib. de Constitutione Artis, omnium ferè morborum cruditas causa esse ponitur, quòd naturæ functiones omnes maxime inturbare, & uires corporis, frequenter admissa (si quid aliud) tentare soleat, unde uarij generis morbos nasci sit neceffe. Quod si uerum est, rectissimè illud à Galeno dictum erit, Nullum esse symptomatum genus, quod non ad cruditatem sequatur.

V E R V M & cruditatis magnitudo, & differentia, tum hominis natura, tum sensus uel acutus, uel obtusus, item singulorum corporis partium & robur, & imbecillitas, faciunt, ut aliàs aliud symptoma cruditati superueniat. Quippe magna cruditas, tum maiora, tum plura inducit symptomata: Minor uerò, pauciora, minoraq;. Similiter & cruditatum differentia, si frigidæ fuerint, & ad pituitæ naturam declinauerint, alia possunt inducere symptomata. Si uerò ad nidorem, & calorem, alia: item si sint mordaces, aut non mordaces, præterea si uel resoluantur in spiritum inflare potentem, uel non resoluantur. Atque hominis natura (ut diximus) uel confert, uel reluctatur symptomatum generationi, ut exempli causa, si obtuso sensu fuerit uenter, neque rosione admodum cruciabitur, neque dolebit, neq; multa deiciet excrementa. Atque qui ita fuerint affecti, neque cordis dolore, neque capitis iniuriam facile subeunt. Qui uerò acuto sensu præditum uentriculum habent, ij ad omnes iniurias subeundas sunt parati, principe parte è supernis mittente symptomata. Sed quid uerbis opus est: quæcunq; pars cruditatem fecerit, illa noxam sentiet, quæ fuerit maxime imbecilla. Proinde nullum symptoma necessario sequi cruditatē, dici potest. Vbi uerò alimentum per corpus non digeritur, siue priuatio, siue imbecillitas fuerit actionis, atrophiam necessario inducet. Quemadmodum in singulis partibus alteratricis potentia noxa. Præterea expultricis facultatis circa excrementa, aut sanguificæ potentia aberratio (nam & ipsa expultricis functionis symptoma est) necessario prauis caloribus inducit symptomata, uocaturq; alterū ipsorum icterus, id est morbus regius, alterum quod melancholico excremento constat, nomine caret. Ad hunc modū in omni symptomatum genere inuenies, quæ semper, & quæ non semper, se inuicem sequuntur. Sed ne prolixior sim, huius operis finis hic esto.

Quæ

QUAE causa sit, cur ad cruditatem, alia atq; alia, nec semper eadem sympto-
mata sequantur, planum hic facit Galenus, ex cruditatis magnitudine, aut par-
uitate, uaria ad acidum, nidorosum uel natura (siquidem cruditatis has duas
species esse, multis locis, præcipue uero, v. l. i. Methodi, est à Galeno proditum)
hominis qualitate, partium corporis robore, aut infirmitate, id prouenire do-
cens. Eo fit, ut non paria in omnibus symptomata cruditatem sequantur: cuius
et ipsius ea præcipue partes noxam sentiunt, quæ in quoquam maxime fue-
rint imbecillæ. Quæ causa est cur per cruditates nonnullis renum dolor, qui-
busdam uentriculi, alijs lienis, iocineris, thoracis, reliquorumq; membrorum pa-
themata oriantur, prout in alijs alia pars imbecillior, aut acutior sensu prædi-
ta, aut alioqui naturæ ratione, aut situs, noxam suscipere apta. In summa uero,
pro constanti id uult haberi Galenus, quæ ipsa cruditatem fecerit pars, noxam
sentire: nobis illud ut indicet, cruditatem non solum uentriculi, sed et reliqua-
rum quoq; partium omnium (quum à suo munere alterandi alimenti defice-
rint) pathema esse. Siquidem et in uenis, et iocinore ipso cruditatem subesse
recte dicimus: quum præ imbecillitate, corporis succos, et sanguinem confice-
re non ualent. Quod quum accidit (ueluti in malo habitu, et aqua intercute
fieri uidemus) has partes nempe hepar et uenas, noxam sustinere non iniuria
arbitramur. Itaque etsi ad cruditatem omnia fere symptomatum genera sequi
sunt parata, nullum tamen ad ipsam necessario sequitur, quod ipsorum plures,
ac uariæ sint causæ. Verum atrophie, et decolorationis, quum in utroque ho-
rum non nisi unica tantum inueniatur effectrix causa, nempe in illa, alimenti
per corpus prohibita digestio, in hac, expultricis facultatis circa excremēta ab-
erratio, diuersam omnino rationem esse oportebit: ipsaq; sese consequentia iu-
re censcimus, quod unicam habeant suæ generationis causam. Qua methodo
si usi fuerimus, in omni symptomatum genere, quæ se perpetuò, et quæ non
semper consequantur, momento inueniemus.

Cur ad crudita-
tem nō semper
eadem sympto-
mata sequantur.

Cruditas qua-
rum partium sit
pathema.

LECTORI.

MENES hæcenus rationes locupletandæ,
et explicandæ in his commentarijs Galeni
doctrinæ studiose collegimus. In quibus, le-
ctor, si te diligenter exercueris, et grauitatem, et dis-
gnitatem, magnitudinemq; dogmatum Galeni, et me-
thodum summam in disquirendis morbis, morborum
causis, et symptomatis (unde omnis pendet curandi
ratio) habere poteris, ut et medica plenè teneas, et

præscriptorum Galeni copia instructus, methodū illam eiusdem autoris absolutissimā, facile nancisci, & in usum ducere possis. Qua in ratione committendi, mihi planè metipsi consulendum, prorsusq; instandum, nedum studiosis omnibus, rectè putavi (res enim communis agitur) ut dum hæc in studiosorum gratiam mæditor, artis ipse rationem studio, & exercitatione consequi hoc meo priuato labore possem. Quod quum alij multi difficulter tribus de causis maxime faciant, aut si peritiores cum quibus exerceantur non habent, aut si sibi diffidunt, aut si nesciant quam uiam sequantur, eæ quum à nobis abessent difficultates omnes, aliquid in explicando Galeno certa fiducia audendum prorsus existimaui. Nam & simul libenter cum nostræ sortis hominibus, si quos doctrinæ excellentia, & uaria rerum cognitione cæteris præstare cognouimus, exerceri perpetuo placuit, & nobis omnino non diffidimus: propterea quod etsi non multum, aliquantulum tamen in hoc exercitationis genere processimus, & alia maiora in animo uersamus, quæ, si has nostras lucubrationes placere intellexerimus, maiore certè fructu, nec minori alacritate sumus daturi: ut etiam si modo non peruenerimus quod uolumus, aliquando tamen assiduo labore, & opera eo simus peruenturi. Et uiam denique quam sequamur habemus: propterea quod in his meis commentarijs, nihil præteritum est medicæ, quantum ad rem præsentem attinet, præceptionis. De-

monstratum

monstratum est enim quomodo morbos omnes inueniri
 oporteat: Dictum est, quo pacto eos in suas differens
 tias disponere, & locare conueniat: traditum est, qua
 ratione inuestigandæ causæ sint: Præceptum est,
 qua uia symptomata agnoscas, & quibus item modis
 symptomatum causæ omnes comparentur. Quæ si se-
 quemur, acutè, & citò morborum numerum, & cūs-
 sarum reperiemus: distinctè, & exactè in suas species
 diducemus: doctè, & explicatè symptomata cogno-
 scemus. Quæ cuncta si fermè, & perpetuò tenueris-
 mus, de tota re medica, deq; ea, quæ totius artis caput
 est, Medendi methodo, uerè, & serio non nugatoriè
 eloqui, & censere poterimus. Ergo in medendi
 ratione, quum nihil sit amplius, hæc omnia
 adipiscemur, si rationes præceptionum,
 & commentationum Galeni dili-
 gentia cōsequemur, & exers
 citatione. Tu uero, les
 stor fruerè, &
 Vale.

Τ Ε Λ Ο Σ.

Oratio

ORATIO DE RE

MEDICA, AVENIONE PVBLICE

DICTA, EODEM FRANCISCO

Valleriola autore.

ET SI audax, prorsusq; impudentiæ plenum
 esse scio uiri, ac patres ornatissimi, eum qui
 nec ingenij uiribus, nec dicendi peritia, aut
 exercitatione, linguæq; ornatu ualeat, in tan-
 ta summorum uirorum frequentia de rebus
 maximis audere dicere, cum adsit ferè nemo,
 quin excellentia naturæ quadam, & ingenij,
 & multa multarum rerum cognitione cum tractandæ rei
 amplitudini, tum confessus huius uestri grauissimi digni-
 tati omnibus ornamentis, atq; luminibus plena, & expolita
 oratione dicendo satisfacere possit, mearum tamen ego par-
 tium fore putauî in hoc meo Medicarum lectionum initio
 pro ueteri more nonnihil præfari: ut ostendam non tam ra-
 tione optima à maioribus nostris esse factum, & constitu-
 tum, ut qui publicè docendi prouinciã suscepissent, iidem
 quoq; eius disciplinæ quam edocendam assumpserunt, di-
 gnitatem, excellentiam, magnitudinemq; demonstrarent,
 sed etiam ut, si id constitutum minime esset, doceam tamen
 nullo meliore lenocinio posse audientium animos ad id
 quod ediscendum proposuerunt impelli, prorsusq; retineri,
 quàm si plena oratione doceatur, artem eam cuius se quis
 professorem, & interpretem uult haberi, unam omnium in
 primis nobilem, necessariam, utilem ac maxime honoratam
 esse, eoq; uel maxima cura, & diligentia à reipublicæ recto-
 ribus summis dignitatum, & honorum autoramentis, &
 præmijs in ciuitate esse retinendam, ornandam, amplifican-
 dam: quod sum ego, si potero, ex hoc loco si non aptè, orna-
 teq; pro mei tamen ingenij, & uirium modo, non inutiliter
 effecturus. Dicam igitur quoniam constitui, petamq; à uo-
 bis, ut si minus in hoc argumenti genere, quasiq; latissimo
 dicendi campo purgatissimis auribus uestris satisfecero, id
 non tam exiguis meis uiribus, quàm magnitudini, splendo-
 riq; rei tribuendum putetis. Nam de hisce rebus maximis
 omnibus dicam non ut quidam magister, atque artifex, ut
 apud

apud Ciceronem ille, sed quasi unus è Togatorum numero, atq; ex Medicorum albo homo mediocris, neq; omnino rudis. Adestote itaq; omnes animis, mentes atq; aures uestras erigite, meq; de hisce rebus dicentem attendite.

E A M igitur unā omnium maxime, inter disciplinas omnis laudandam, & cæteris cunctis antependā iure existimāt, quæ & uetustatis, originisq; splendore, & constituentium claritudine, & professorum excellentia, uariaq; ac multiplici rerū archanarum omnium cognitione, & operū supra alias admirabilem longeque nobiliorum effectione, & ipsa denique artis præstantia, & difficultate cæteris omnibus antecellat. Quam esse medendi disciplinā unam, uel solam, nemini non longē testatissimū esse puto: ut cuius nimirū ea sit tam nota apud omnes gloria, ea ipsius dignitas, & in omnium oculis exposita magnitudo, ut inter egregias illius laudes ea uel in primis præcipua sit habenda, quod nullis omnino laudibus, nullius commendatione indiget, ipsa sibi suo splendore, & gratia absque unde magnam pariētē laudem. Etenim quænam quæso alia natales suos, & originis primordia in Deum optimū, maximum, refert, quàm sola medicina potest? Iactet legiferā suā Cererem, suumq; Draconē Iurisperiti: Rhetores Mercurio, aut Empedocli, ut uult Aristoteles, primas deferāt: Orpheū, Homerumq; poëtæ decātent; Pythagorā omnis Philosophorum admiretur schola, ut qui se primus omnium Philosophū dīctitarit: Dialectici quantum uclint, Zenonī suo tribuant: Musici Amphionem, Geometræ Thaletem, Arithmetici Abrahamum, Astronomi Libyū Athlantem miris in cœlum laudibus efferant, & suæ quemq; principem artis, & autorem efficiant: Apollinem modo suū, & uerum autorem Medicina agnoscat: non umbratilem quidem illum, & poetarum mendacijs Deum factum, sed immortalem, meliorēq; Deum nullo unquam. satis digno nomine, nullaq; humana uoce appositē explicandum. De quo illud diuino furore percitum Nasonem dixisse putandum est:

Inuentum medicina meum est: opiferq; per orbem.

Dicor: & herbarum subiecta potentia nobis.

Esse uero tantæ artis principem, & institutorem summum ipsum Deum opt. max. illud in primis argumento est, quod Christus uerus, & unicus Dei filius seiple Medicum inge-

nuè est professus, unusq; maxime hac se uoluit arte prode-
re mundo, & in hominum animos nondum planè illi addi-
ctos insinuare. Nam uulneribus oleum, ac uinum infunde-
re (quod scriptura testatur) sputo terræ mixto cæco, uisum
restituere, febres imperio tollere, paralyfin sanare, lepram
depellere (quæ facta à Christo singula esse sacra euangelij
lectione docemur) non ne Christum Medicum in terris egisse
se apertissime monstrant? Qualem igitur eam esse posse dis-
ciplinam putemus, quæ Christo autore nitatur, eundemq;
summum operum eius habeat effectorem, artificem, atque
parentem? certe optimam, sanctissimam, Deoq; dignam, ut
quam non aliàs suis ipse operibus nobilitasset, ni se dignam
autore, & magistro iudicasset. Originem tenetis, progressus
accipite. Quos & ipsos uobis nunc paulò plenius explica-
re contenderem, si tantulo tempore tantam rem pro sui di-
gnitate tractari posse considerem. Quod cum fieri commo-
dè minime possit, moderabor ipse me, & id tantum dicam,
nullius alterius quàm medicinæ foeliciores unquam aut am-
pliores fuisse progressus, ut quæ à summo Deo nata, à sum-
mis semper, & diuinis fuerit uiris nobilitata, illustriorq; effe-
cta. Nam cui non illud apertissimū est, primos illos Aescu-
lapios, Peones, Podalyrios, & ipsa funeris reuocatione no-
bilitatum Asclepiadem omnium primos secundum Deum,
per partes, aut in uniuersum salutaris huius disciplinæ auto-
res, atq; ob id in deorum numerum relatos, suis quemq; mo-
numētis, & operum magnitudine ualde plurimum meden-
di scientiam illustrem, celebremq; reddidisse? ut uerissimum
id ego GALENI nostri, si quid aliud, existimem, huius in-
uentionem, cultum, ac propagationem Dijs primum, Deo-
rumq; filijs, & si qui sint illis quàm similimi, esse in totū ad-
scribendam. Omitto posterioris seculi famæ, & excellentiæ
nomine uulgatos Medicos, Pythagoram, Democritū, Chry-
sippum, Apollonium, Menandrū, Empedoclem, Platonem,
Aristotelem, Diuinum unum tantum, nec sine multa hono-
ris præfatione, nominandum HIPPOCRATEM recēse-
bo, summumq; illius, ac fidelem interpretem magnum GA-
LENVM: quorum alter diuino numine plenus in terras
medicinæ semina fecit, alter facta ita excoluit, ut quasi in
optimum fundum, lætumq; solum demissa plenis doctrinæ

suae fluminibus, purisque fontibus irrigarit. Hic certe ipsam
 illam absolutae medicinae speciem quam uix inueniri posse
 Hippocrates affirmavit, & in nullo se unquam uidisse testas-
 tur, medicorum omnium unius expressit. Quamobrem & cum
 uiueret, regnare in medicina dictus est, & post mortem ad ho-
 diernum diem sic apud omnes gentes illius nomen uiget, sic
 in dies augefcit, ut nulla id unquam obliuio obscuratura, nulla
 eius laudibus adlatura finem eternitas uideatur: ut cuius ni-
 mirum scriptis, & monumentis, ne cogitari quidem maiora,
 ornatioa, plenioraq; possint. Quae quum ita sint, in hanc se
 curam, & cogitationem dignissimam suae uirtutis dare me-
 dicinae studiosos oportet, ut in toto medicinae cursu hunc sibi
 ducem, ac principem quem sequantur, certo iudicio deligant,
 cui se formandos dent, & in cuius unius lectione bonae frui-
 gis plenissima nervos animi, & ingenij omnes intendant:
 quum is se plurimum in re medica profecisse sciat (quod de
 Cicerone in oratorijs dictum est) cui Galenus ualde placue-
 rit. Eos uero qui ceu milites quidam, duces hos, & antesi-
 gnanos sunt secuti, si dicere pergant, & me dies deficiet, nec
 mille ad id suffecerint actiones. Hoc abunde magnum sit ar-
 tis testimonium, haec summa laus, Deo esse genitam, Dijs
 cultam, ornatam, amplificatam. Iam uero si eam ceteris praes-
 tare omnibus disciplinam creditum est, quae una ceteras
 omnis uaria rerum cognitione, & experientia uincit, cuius
 nam alteri, quam praestantissimae huic medendi disciplinae
 palmam hanc tribuemus: ut quae nimirum tota in abditis-
 simarum quarumque rerum inquisitione, inuentione, & usu
 sit posita: Prima rerum elementa, quibus omnia constant,
 ipsa exacte inquirat, mistorum ex his naturam contemplas-
 tur, effectiones cognoscit, uirtutes, & potentias meditatur;
 terrae nascentium omnium species, formas, discrimina, qua-
 litates, naturam, uim omnem acutè expendit: per prata seges
 tes, areas, campos, uineas, hortos, ceu omniu dominia, liberè,
 summaq; cum uoluptate multo certe mortalium fructu di-
 ues opum incedit: montium iuga, collium flexus, planitiem
 omnem lustrat, opaca, lucos ipsa etiam terrae, marisque uiscera
 omnia. Auri, argentiq; ceterorumq; metallorum fodinas hu-
 mano praesidia generi quaesitura ingreditur. Maris diuitias
 una probè cognoscit, & continet omnes: Piscium omnium

naturam, vires, alimoniam, medicam potestatem. Nec eo contenta, ac ueluti altius caput attollens, aëra peruadit, & quæ in eo accidunt constitutiones, aliæq; ex alijs mutationes, recondita quadam ratione perferutatur. si quidem nubium, nimborum, niuis, grandinis, fulgurum, tonitruumq; & cometarum rationem omnem, & quid in homine efficiant, pulchre nouit. Rursus uentorum quacumq; spirantium & uires, & naturam quàm exactissimè tenet: quid rigidus Boreas, quid grauis Auster, quid mitis Zephyrus, quid imbrifer Cælias commodi, aut mali secum afferant. Magna certe sunt hæc, uiri præstantissimi, maiora audietis. una ipsa uel sola cœlorum, astrorum, syderum motus omnes, concursus, potestates, defectiones quàm dici potest plenissimè contemplatur, & quasi naturæ illi summæ à consilijs stetitisset, harum rerum cognitione diuinum opus hominem mira quadam prouidentia regit, ac moderatur: ut cuius unius plenam diuini numinis structuram ita nouit (quod & ipsum nouisse abunde magnam, & admirabilem illi commendationem adferret) ut prorsus in pangendo, & constituendo homine partes suas egisse medicina uideatur. Quis non igitur eam, quæ tanta rerum notione constet, summis in cœlum laudibus efferat, eam prædicet, ac ueneretur, & pro meritis cæterarum omnium reginam statuatur? Quid an non & earum artium, atq; disciplinarum omnium, quæ ut sunt, ita liberales uocantur, absolutum orbem una uel sola continet medicina? Grammaticen, ut artis dogmata intelligere, & cum postularit usus, eloqui possit: Rhetoricen, ut ægris salutaria persuadere, à noxijs dehortari, & in suam sæpenumero repugnantem ægri sententiam pertrahere nullo negotio queat: Geometriam, Arithmeticen, Musicen, ut corporis dimensus, pulsuum muscos pedes (quod Herophilus omnium primus fecisse traditur) ut dierum deniq; iudicium, morborum initia, progressus, status, inclinationes, & ratione metiri, & arte dinumerare sciat? Naturalis insuper contemplationis quid non sacra hæc continet disciplina: ut à qua, docente Galeno, & bonus incipiat medicus, & sine ea bonus haberi nullo pacto possit. Sed quid uno tandem me dico in disputando acutius, neruosiùs, cautius: nihil certe: ut qui, uel Galeni testimonio, Dialectices omnis methodū,

rationemq;

rationemq; teneat. Astronomía postremo ornari ob id maxime medicinam oportet, ut certis syderum cursibus adnotatis, & aëris uarias, quæ ab his fiunt, constitutiones, distinguere, & tempestatum impetus uitare, & morborum naturam prædicere, atque in tempore salutaria possit præbere medicamenta alioqui noxia futura. Quis nudam igitur ac non potius longa sororum serie comitatam, & ornata mendendi disciplinam dicere audeat? Artis dignitatem, & excellentiam uidimus, usum & necessitatem paulò intentius contemplemur. Etenim, Si corporum nostrorū, & tranquillitatis uitæ (quæ sine secūda uale tudine, ut diuinus ait H I P P O C R A T E S, cōtingere nemini cuiquam potest) rationem habere uolumus, fatebimur sanè Medendi scientiam unam omnium principem mortalibus uel in primis necessariam esse, ut cuius unius beneficio humanum genus mille uitiatæ, & in perniciem sui abeuntis naturæ morborum generibus, ceu agminibus quibusdam, oppressum, expositum, circumseptum, morti denique ipsi durissimæ subditum, salubre, firmumque seruari, & quoad homini maxime licet, uitæ prorogatione felix, ac beatum constare possit. Quisquis igitur hæc præstare poterit, an hominem esse, an tutelarem potius quendam deum, præsensq; numen quoddam censebimus? Quippe si dare uitam propriū dei munus est, certe datam tueri, salubrem constituere, à morborum iniurijs uindicare, quàm longissime proferre, ac iam abeuntem sistere (quæ omnia sua arte præstat & efficit medicus) Deo proximum, ac quippiam maius quàm præstari homini ab homine possit, confiteri oportebit. Quamobrem si ex uero rem propius, non ex uulgi opinione æstimare liceat, medicos ego uiros qui seruandæ hominum uale tudini, propulsandisq; morbis, quibus uel ab ineunte ætate obnoxii sumus, animi neruos intēdunt, studiūq; omne collocant suum, iure optimo rerum publicarum seruatorēs, patriæ patres, salutis humanæ, secundum Deum, autores, morborum uindices nuncupandos habendosq; censeo. Quod ne fide carere sua existimari possit, muneris eorum magnitudinē usumq; expendenti exploratiū fiet. Nempē consules, senatores, milites, rerumq; publicarū rectores haud alio sanè nomine prodesse censemus, quàm quod bona cuiq; sua seruent, quod in-

iuriam, & uim nemini inferri sinant, quod hostes procul arceant (præclara quidem & summorum uirorum munia) sed quæ nisi salubritate corporis, & robore ualeas, obire rectè nō possis. Valere autē nemo potest, ni medicorū arte, opera, consilioq; saluari iuuetur. Itaq; si his debemus, qui rem nostram, uxores, cognatos, familiam, opes, diuitias uel accurate custodiunt, uel adempta restitui curant, quantum Medico debeamus, cuius saluberrima opera & uita, & ualetudo seruatur, propter quam scilicet uel constituendam, uel proferendam, superiora illa munia omnia inuenta sunt, & excogitata, iam plane uidetis. Iure igitur suo excellentissimus Poëtarum Homerus Medicum uirum, unum alijs multis dignitate, officijq; præstantia præferendum existimauit, *ιατρος γαρ ανηρ πολλων ανταγωνιστων*, hoc est, Medicus uir multis præstat alijs. & merito quidem. Nam si ducem exercitus eum unum omnium maxime laudandum probatissimi quicq; iudicant, qui prouidentia, & consilio, & summa militaris disciplinæ cognitione, & usu, exercitum omnem ab hostium incursionibus, à fame, & ferro, ab itinerum angustijs, à proditorum dolis, à morte deniq; ipsa, incolumem domum uictor reduxerit, an non uita ducē, & ualetudinis nostræ Medicum, summis in cœlum laudibus efferemus, unū admirabimur, & extollemus; ut qui unus pro multis, ac pro omnibus potius in tāto hostiū agmine, positus certet, laboret, aduersusq; tot morborū confertissima manu irruentium centurias, myriadasq; unus stet, & castra faciat, innumeris ad id excogitatis præsidijs, quo & castra munire, & hosti se opponere, & uictoriam parere summa cum laude ac gloria possit. Nam ætatum omnium rationem omnem si paulò pressius expendamus, inueniemus certe ab ipso primo uitæ ingressu, primisq; uagitibus ad extrema usq; limina uitæ morbis nos ut multisimis sic sanè perniciosissimis, & exitialibus tētari, opprimi, miscereq; torqueri. Si quidem paruīs, & uix dum natis. (quod diuinus noster testatur Hippocrates) aphthæ, uomitus, uigiliæ, tussis, paues, umbilici inflammationes, aurium putredines euenire solent: dentire incipientibus gingiuarum prurigines, febres, cōuulsiones, alui profluua: progrediētibus, tonsillæ, asthma ta, calculi, strumæ, tubercula multa: Grandioribus autem sanguinis eruptiones, satyriæ, lumbriçi, febres: Adolescenti-

bus tabes, comitiales, acutæ febres: Viris iam factis laterales morbi, peripneumonîæ, lethargi, insaniæ, ardores, cholera, difficultates intestinorum, & leuitates, demum mariscæ: Senibus, & ad mortem properantibus destillationes, stranguaria, articularum dolores, renum & uiscerum obstructions, uertigines, apoplexiæ, mali habitus, sensuum & uirium omnium defectiones. At ijs omnibus immanissimis feris, truculentissimis hostibus arte, labore, consilio, opera ac nonnû quam sui quoq; capitis periculo certis, paratisq; auxilijs succurrit Medicus, manum exhibens salutarem: fortiterq; dimicans, hostes de statione mouet, ipsum sibi tandem hominem restituens, à morteq; uindicans. Quæ cum omnia præstet, & efficiat medicus, nihil ego ex omnibus humanis rebus ad deorum propius potestatem accedere arbitror, quàm medica uirtute excellere, artisq; præstantia unum inter omnes inueniri, qui & aduentantibus morbis prospicere, & præsentis depellere, & labanti iam naturæ præsentî manu succurrere, & morienti adesse, & abeuntem iam spiritum sistere, & naturæ repugnantia in consensionem quasi quandam adducere, & consentientia confirmare artis præsidio possit. Hæc ea nimis mirum sunt quæ nō fieri humana ui, sed diuinum esse quiddam homines arbitrentur. Decretos uero medicis honores, & præmia si recensere cœpero, non uideo id me ulla uel longissima oratione explicare commode posse. Quæ quâquam uobis exploratissima esse puto, ex multis tamen pauca attin gam: idq; tantum dicam, nulli alteri disciplinæ, nullis alteris professoribus quibuscumq; ne senatoribus quidem Romanis, ut Plinius tradit, tam magnos quàm medicis decretos olim honores, tam ingentia in laudem & merita artis fuisse præmia constituta. Siquidem Hippocrati Abderas curandi Democriti causa proficiscēti, uniuersa ciuitas, populus cumctus, pueri, senes, innuptæq; puellæ obuiam processerunt, illumq; summis, & honoratissimis titulis prosequētes Iouem, Seruatorē, patriæ patrem appellabant: cui & ipsi is ab Atheniensium senatu honos habitus, ut ob seruatam à truculentissima peste Græciam omnem senatusconsulto decreti ludî, mysteria, sacraq; fuerint, inq; accepti beneficij memoriam aurea corona regium plane insigne, dono missa. Quid Erasistratum Aristotelis filia genitum, cui ob Antiochum regem sa-

natum,

natum,centum fuisse aurea numerata talenta,hoc est,nostro-
rum nummum aureorum milia sexaginta legimus;Galenus
certe ob unam Boetij Seuerini uiri consularis uxorem mor-
bo regio liberatam quadringentos se aureos nummos mer-
cedis loco accepisse testatur. Sed quid tam longinqua prose-
quor;Q. Stertinius summus in re medica Romae olim habi-
tus,duodena milia & quingentos aureos nummos à Cæsari-
bus accepit,cum privato quaestu dena quina milia in annos
singulos indicatis etiam domibus cogere soleret. Carpentar-
nos,Arutios,Albutios,mediocres tum habitos sex milibus
quemq; ducentis & quinquaginta donatos fuisse scribit Plin-
ius.Omitto domestica,& nostri seculi clarissimis monumē-
tis confirmata exempla: quae quoniam & uobis perspectis-
sima sunt,atq; explorata,& longiorem moram desiderant,si-
lentio preteribo. Quum igitur & origine,& progressu,diui-
nam esse nostram hanc medendi disciplinam ipso orationis
circuitu monstrauerimus,eademq; rerum omnium cognitione
admirabilem,operum uarietate ac magnitudine excellētem,
usu necessariam,hominibus salutarē,honoribus,& praemijs
illustrem: Si deniq; Medicum uitae,& ualitudinis nostrae du-
cem,& moderatorem,quidni huic uni praeteris suus esse
in ciuitate debeat locus,eiq; quam cumulatissimus honos ha-
beri:Sit igitur sanctum apud uos,& uenerandum hoc Me-
dici nomen,quod nulla unquam barbaria uiolauit,& omnis
semper hominum natio,qua patet orbis,omnis gens hone-
stauit,semperq; plurimi fecit.Illis uos,uestramq; uitam,& ua-
letudinem concedite,eorum consilijs aures,animosq; obse-
quentes praebete:praescripta ab ipsis,tanquam deorum ma-
nus(sic enim uocanda suo sanè merito,suaeq; dignitate omnis
antiquitas censuit)& ueluti praesentia quaedam uitae,& uale-
tudinis uestrae praesidia,fidēti animo sumite,medicinae leges
tenete,& eas ne negligite. Nam miserū certe est morbis tam
multis,tam grauibus premi: miserius incurra,& suae salutis
neglectu.Acerbum est à malis circumueniri:acerbius cū pos-
sis uitare,nolle. Calamitosum est uitae,& ualitudinis(rei uti-
que iucundissimae)fructu priuari:calamitosius,confulenti,
rectaq; monenti non credere.Funestum est cum minime pu-
tes,in ipso aetatis flore rapi:funestius artis contemptu. Itaq;
uiri praestantissimi,uosq; in primis reipublicae moderatores,

ac Consules uigilantissimi, in hoc uos incumbere totos maxime uolo, & hortor, ut quos in uestra hac ciuitate florentissima Medicos, ut multos, sic & bene doctos habetis, eosdem & propositis premijs ad uestram hanc ciuitatem ornamdam excitetis, & honoribus quam cumulatissime augeatis: sic enim & uobis uestri officij ratio constabit, & Medicis sua erit per uos dignitas restituta. Habetis (quod uobis gratulari maxime omnes possint) & cœli clementia, & soli fecunditate beatam modis omnibus Ciuitatem, murorum & turrium magnitudine, atque ornatu insignem, Ponte & flumine admirandam, Rupe, & arce munitissima ualidam, Domibus, & ædificijs conspicuam, Opibus, & rerum affluentia diuitem, Ciuiibus, & multis, & honoratissimis claram, Insigni gymnasio celebrem, Multorum, & præstantium in omni uirtutum, & disciplinarum genere uirorum copia felicem, probeq; instructa: quid superesse aliud uidetur, quam ut pro uestri, ut antea dixi, officij, atq; muneris ratione hos omnes, urbemq; uestram quam florentissimam, & maxime ornatam esse uelit, ut bonorum ingeniorum prouentu, quam portorijs uestris, & facultatibus ditiores, & ornatiores haberi in primis honestum ducatis? Hæc habui patres de re proposita quæ ex hoc loco, spectantibus, & audientibus uobis, dicenda proposueram, quæ si à me pro rei ipsius magnitudine, pro uestrum omnium dignitate dicta sunt, dixi ut uolui, sin minus, ut potui. Atque hoc interim pro gratia, quam me uobis hodie uel cumulatissimam debere confiteor, habetote, me nulla uobis oratione satis magnas gratias agere posse, qui uix minimas habere queam, ipsa nimis rum beneficij magnitudine à uobis hodie superatus:

nisi tum forte abundè magnam uobis à me gratiam relata putetis, quum rem medicam omnem, illiusque studiosos, officio, opera mea, atque in primis publico docendi munere adiuuabo.

Dixi.

F I N I S.

INDEX ALPHABE

TICVS EORVM QVAE IN

TOTO OPERE NOTATV

DIGNIORA HAE

BENTVR.

Bortus	271	Aestate cur amplior pfluat sudor	167
Abortus caussæ	273	Affatim	210. 211
Abolita appetentia	226	Affectus unde ducatur	118
Abolita appetentia causæ	229	Affectus	119
Abscissum omnium origo	99	Affectus à lesa particula interdum	137
Abscissa à conuulsione lingua	57	Affectata oratio	118
Absoluta cernendi facultas	189	Affici	119
Actio quid	21. 119. 127.	Agens omne in agendo pati	344
Actio quibus constet	130	Agens omne, quod cum eo quod patitur, eadem materiam habet, agendo patitur: quod eandem non habet, non patitur	ibidem
Actionis et pathematis discrimen	127	Agrippæ unde dicti	273
Actionis uitium semper facultati adscribi debere	256	Alexander Benedictus	174
Actioni necessaria	25	Alimentorum uis in alterandis corporibus	342
Actiones omnes in nobis quo pacto naturales dici possint	21	Alimenti proprium	344
Actiones, facultatum effectus sunt	256	Alopecia	151
Actiones practice quæ	377	Alphi	341
Actionum perfectio	21	Alq	43. 341
Actionibus practicis quod instrumentum idoneum magis	377	Altum dormire quando dicamur	239
Acrimonie lotij caussæ	366	Amari et acris differentia	212
Accretio et decretio apud Aristotelen	63	Ambustio	43. 80.
Accretio quomodo fiat	ibidem	Ambustionis curatio	82
Acidi, et acetosi, et acerbi discrimen	231	Ametria	31
Acidus ructus et nidorosus	319. 322	Amentes seu dementes	313
Ad actionem requisita	83	Amygdale in Apulia optime	343
Adstrictio uteri tempore gestationis	273	Amnis in Cephalonia, in cuius altero latere cicade multæ, in altero nulle	
Adherere quæ dicantur	374	Amphora	346
Ad nutritionem necessaria	ibidem	A multa uacuatione, item et modica quæ sequantur	380
Aër dimotus et agitatus cur frigidior	81	Anacreon poëta acino uue passæ stragulatus	163
Aër	353		
Agrotatio quid	22		

I N D E X.

<i>gulatus</i>	293	<i>Appetentia abolita cauffe</i>	229
<i>Avasíuon</i>	163	<i>Appetitionis coordinati motus</i>	228
<i>Anasarca</i>	325.339	<i>Apertionis uasorum cauffe</i>	350
<i>Anasarcae cauffa</i>	339	<i>Apnoea</i>	223
<i>An flatus & fluctuatio, debilis cõpre-</i>		<i>Appositio & adhæfio</i>	374
<i>hensionis sint cauffa, an fecus</i>	328	<i>Apoplexia</i>	247.255
<i>Anima quid</i>	60	<i>Apoplexiæ definitio</i>	248
<i>Animam dormientium non omnino ab</i>		<i>Apoplecticis, & comitialibus quid ac-</i>	
<i>operatione cessare</i>	240	<i>cidat</i>	44
<i>Animæ essentia Galeno incognita</i>	301	<i>A potu frigido cur sudor oritur</i>	168
<i>Animæ constitutio secundum Plato-</i>		<i>Apri Aetrusci optimi</i>	343
<i>nem</i>	300	<i>A quibus causis membrorum opera-</i>	
<i>Animæ cognitio parum medico uti-</i>		<i>tiones prohibeantur, & à quibus</i>	
<i>lis</i>	301	<i>impediautur</i>	59
<i>Animæ definitio secundum Chrysi-</i>		<i>Aqua intercus</i>	150
<i>pum, & eius consutatio</i>	ibidem	<i>Aqua ad matellam</i>	366
<i>Animæ dignitas & excellentia</i>	302	<i>Arborum fructus omnes à principio</i>	
<i>Animi motus</i>	299	<i>acerbos esse</i>	211
<i>Animi motiones ex quibus deprehen-</i>		<i>A rei essentia exordium esse ijs qui</i>	
<i>das</i>	304	<i>cum demonstratione quippiam sunt</i>	
<i>Animalis facultas nõnihil per seminum</i>		<i>dicturi</i>	280
<i>operatur</i>	240	<i>Arietes Pistorienses</i>	343
<i>Animalis propria essentia, item & de-</i>		<i>Aristoteles & Galenus in causis ri-</i>	
<i>finitio quæ</i>	281	<i>goris assignandis uarij</i>	293
<i>Animalia pathemata quæ sint</i>	303	<i>Aristotelis in dialecticis & naturali-</i>	
<i>Animantia pabuli uarietate mutari ex</i>		<i>bus progressus qualis</i>	19
<i>Aristotelis sententia</i>	343	<i>Aristotelis de somno opinio</i>	244
<i>Animantia quæ locis calidioribus, quæ</i>		<i>Aristotelis ad Galenum responsa</i>	245
<i>frigidioribus proueniant</i>	343	<i>Aristotelis de anima opinio</i>	301
<i>Animantium à loco uarietas</i>	ibidem	<i>Arteriæ ob id replentur spiritu quia di-</i>	
<i>Animantium ex contuitu ad unum ali-</i>		<i>stenduntur, non contra</i>	267
<i>quid uarietas</i>	344	<i>Arteriæ an à seipsis an ab alio moue-</i>	
<i>Arægeados</i>	30	<i>antur</i>	268
<i>Antiquorum placita candide magis,</i>		<i>Arteriarum pulsus utilitas</i>	262.266
<i>quàm seuerè interpretanda</i>	296	<i>Arteriarum motum non à seipsis sed à</i>	
<i>Antiquorum placita ad calumniã non</i>		<i>corde esse</i>	268
<i>pertrahenda</i>	297	<i>Arterias in uehementibus cordis pathe-</i>	
<i>Antrocia</i>	316	<i>matris non pulsare</i>	268
<i>Appetentia quid</i>	227	<i>Asperitatis & lenitatis cauffe</i>	111
<i>Appetentia abolita, deprauata, & im-</i>		<i>Aspera uox auditui inimicissima</i>	219
<i>becilla</i>	226	<i>Ascitis cauffa</i>	339
<i>Appetentia quibus modis uitiatur</i>	229	<i>Assimilatio</i>	340
<i>Appetentia neccissitas</i>	226	<i>Assidua deiectio</i>	353

Asclepiades in meatuum genere sanis- tatem & morbum reponebat	24	Bulimus	235
Athenæus	271	Bulimus quando fiat	237
A tota substantia aliena	164	Bulimus quibus eueniat	ibidem
Atra bilis quando rigorem faciat	298	Bulimi causse	ibidem
Atra bilis in quartana quomodo ex ca- lido, frigidoq; mixta dicatur	ibid.		
Atræ bilis & melancholici succi disse- rentia	360		
Atrophia	64.150		
Atrophie causse	157.346		
Attenti fortibus imaginationibus de- lata sub oculos non uidemus	240		
Attractricis & alteratricis potentie symptomata	152.153		
Attractricis potentie munus	332		
Auditus quid	218		
Auditus a quibus fatigari soleat	219		
Auditui quæ uox iucundissima, quæ item molestissima	219		
Auerrois progressus in suo Colliget, & cur id ei nomen inditum	19		
Auicenna erroris arguitur de oris tor- tura	108		
Auicennæ in suo canone progressus qualis	19		
Auicennæ de rigore lapsus	295		
Aures unde dictæ	195		
Aures cordis	267		
Aurium symptomata	195		
Autores de eadem re interdum uaria scribere: & cur id fiat	29		
Axioma quid	20		
Axioma medicum	96		

I N D E X.

Causa morbi instrumentarium par-	47	Cicada ubi multa & ubi nulla	343
Causa coniuncta an detur secundum		Citta morbus	220, 130
Galenum	85	Cita deiectionio	350
Causa	125, 128, 129.	Cita deiectionis causa	351
Causa praecedens	129	Cytisus herba lac ruminantibus au-	
Causa continens dilatationis pupillae	182	get	342
Causa continens stuporis	202	Chilon gaudio expiravit	306
Causa mota quiescente molestior, & cur id fiat	287	Clausionis, seu Obductionis meatuum causa	31
Causae suis effectibus natura priores iuxta Philosophorum placita	85	Clysteres uomitione reiecti	332
Causae continentis definitio ex Galeno	182	Coalescere meatus & obstrui, diuersa esse	53
Causae continentis ratio	202	Caeli intuitum oculos iuuare	215
Causarum genera	84	Caeliaca affectio	155
Causarum uaria genera	128, 129	Cogitationis noxa	143
Causarum imbecillae uisionis epilogus	194	Cogitatuam facultate, ratiocinatricem Galeno esse, Aristoteli secus	143
Causam effectricem solam ad curationem sufficere	130	Cogitativa semper in actu	240
Causus serpens	235	Cogitativae facultatis uis efficax	240
Causus quando fiat	289	Collisi lapides cur seipsis calidiores fiant, & ignem mittant	79
Cavitatum depravationes	110	Collisio	115
Cerebrum an continui solutionem pati possit	172	Color peculiare uisus obiectum	192
Cerebri uulnera non semper lethalia	172	Color quid indicet	160, 163
Ceratoidis affectus	191	Colorum in corpore uicissitudo	192
Ceruleus color unde fiat, & unde dictus	215	Colorum uicissitudo quid indicet	192
Cerebrum ut quid factum	238	Collatio uentriculi ad terram	227
Cerebrum illatiua somni causa	244	Columnella	59
Cerebrum per sternutamenta purgari	278	Columbae Interamnenses optima	343
Cerebrum thoraci spiritum animale mittere	280	Comitialis	247
Cerebrum cur defluxionis omnis communis causa	381	Comici de uerecundia elegans dictum	305
Cibi in uniuersum corpus digestio mira prouidentia constituta	335	Compositio morborum uarij modi	71
Cibus quid a corpore patiat	345	Compositi morbi	75
		Compositorum morborum compositae causae	96
		Comparatio prouidentiae naturae ad conditorem ciuitatis	272
		Commotio quid	66
		Conceptus	231, 232
		Consciendi cibi quanta cura habenda	150
		Conciliatoris lapsus	209
		cc 3	Conce

I N D E X.

Conceptionis organa cur animalibus data	272	sola natam sanare potest	280
Concoctio quid	153.155.316.318.335	Conuulsio	67.115.247.249.
Concoqui quæ uerè soleant	222	Conuulsionis duo genera	248
Concoctionis proprium significatum, & communis item	222	Conuulsionis definitio	258
Concocta quæ Hippocrati dicantur	222	Conuulsio musculus quid faciat	259
Concoctionem quibus moliamur	222	Cōuulsio deprauati motus germē	260
Concoctio per somnum melior	242	Conuulsio musculorum propria	329
Concoctricis facultatis ad ignis scintillam comparatio	242	Copiosum deterius in uentre confici	319
Concoctionis symptomata	316	Copiosi sudoris causse	368
Concoctionem interturbare quæ possunt	319	Corporis extrema ut quid à frigore male afficiantur	44
Concoctiones sese inuicem emendare non possunt	322	Corruptus Dioscoridis de dipsade locus	235
Concoctrici facultati quæ aliæ famulantur	327	Corporis instrumenta per somnum occupata esse	240
Concoctionis nomen	350	Coram magistratu agere tremorem parit	263
Constipatio quando fiat	41	Corporum naturæ ex quibus consistit	301
Constipatio frigidorum morborū causa	93	Κόπυα	382
Constipationis causse	94	Crassa albuginei substantia quid faciat	185
Consuetudo & usus perspicuitatē addunt	126	Crassius natura cibus leniorem, an contrariā præcedere debeat	320
Consensus uentriculi ad cor & cerebrum	236	Crisis quid	357
Consuetudo est adsciticia quedam natura	187	Crises quorum sint morborum propriæ	357
Contrariorum eandem esse disciplinam	21	Crysalloidis mutatio quid faciat	173
Contraria semper sub eodē genere	22	Crudis succis qui abundant, quieti nihil patiuntur: moti irritantur	286
Contrariorum contraria remedia	74	Crudi humores quiete concoquantur	286
Contraria idem in eodem interdum efficiere	89	Crudititas quid	149.316
Contrariorum contraria auxilia	223	Cruditatis exacta	316
Contra Alexandrum Trallianum de bulini causis	237	Cruditatis omnis causse	317
Contrariorum lex quæ	290	Cruditatis certissima caussa	319
Contrarias causas idem efficere posse, quomodo accipiendum	293	Cruditatum in uasis dignotio	322
Contentio spiritus tussim à frigidityte		Cruditatis noxa quanta	193
		Crudititas quarum partium pathemata	194
		Crurentorum excrementorum differentia quatuor	362
			Cruenta

Cruenta excrementa quæ	362	Cur à uehementi rigore auctior calor	
Cutis partium omnium imbecillima	100	& tandem sudor in febribus sequatur	294
Cur à morbo resurgentium cutis asperior reddatur	111	Cur à frigido humore rigor fieri non possit	295
Cur rebus imposita nomina	126	Cur interdum in quartanis uehementes fiant rigores	298
Cur interdum simpla, dupla appareant	173	Cur in uerecundia primum palleamus, mox erubescamus	305
Cur intentius qui uident alterum oculum claudunt, uel opacum quid oculis obtendunt	186	Cur ob timorem nonnulli repentina morte sublati	305
Cur proximus posita interdum minus uideantur	186	Cur nimium perfrigerati secundum uentrem singultum patiantur	330
Cur uisa fenestrata quandoque appareant	187	Cur qui piper assatim ingesserunt singultu tententur	330
Cur uino madentibus uisa appareant	188	Cur in uutiligine immutata appareat caro	341
Cur pereunte motu seruetur nonnunquam in parte sensus	205	Cutis uitia unde	346
Cuius caussa fit sanitas, eiusdem uitio fit morbus	206	Cur in leuitate intestinorum & cholera morbo partes tabescant	346
Cur albo quam nigro potius ledamur	216	Cur extreme animi constitutiones gignendis flatibus ineptissime	355
Cur à solis splendore breuissimo tempore afficiantur, non sic uero à tenebris	216	Cur uere & autumnio status gignantur, non estate aut hyeme	356
Cur per æstatem appetentia deiecta: per hyemem ualida	230	Cur per inediam status plurimi & murmurilla in nobis excitentur	356
Cur uehementissimi oris uentriculi affectus	235	Cur atra bilis terram radat & bullas excitet	360
Cur nonnulli altum dormientes uigilantium opera exerceant	239	Cur atra bilis sanguine splendidior	361
Cur sepe uoluntarias actiones non percipiamus	240	Cur insigniter nigra splendeant	361
Cur quum per somnum interdum moueamur minime tamen sentimus	241	Cur lotio referta uestica urinam reddere non possimus	365
Cur per acutissimas febres doleamus	282	Cur in stranguria crebro & guttatim emittere urinam cogamur	366
Cur in tertiana febris rigor uehementior	289	Cur à potu frigido per æstatem sudor oriatur non item à calido	368
Cur & in calidam descendantibus, & frigido aëri expositis rigere contingat	293	Cur per solem incedentes non sudemus in umbra mox ubi à motu cessauerimus	368
		Cur in corporis affectibus non omnes ex æquo ipsius uires ledantur	384
		Cur menstrua purgatio mulieribus datur	383
		Cur	383

I N D E X.

Cur ad cruditatem non semper eadem, sed alia atque alia symptomata se= quantur	194	ne pupilla explicatio	181
D		Differentia bulimi & caninae appe= tentia	237
D E anima essentia ne quicquā pro= nunciare audet Galenus	348	Differentia rigoris à palpitatione & convulsione	290
De ea quæ in uenis fit coctione	325	Difficilis apud Dioscoriden locus	234
De Sanitate & morbo duæ præcipuæ sectæ	77	Difficilis tussis causa	278
Declinationes exiguæ à nativo tempe= ramento, morbi non censentur	32	Diffidentia & confidentia quid fa= ciant	305
Defensio ad Hermolaum	234	Digestio quid	335
Defluxio in uentriculum quando ma= xime fiat	357	Digestio cuius facultatis munus ibid.	
Deficientis numeri causa	122	Digestionis nomen concoctioni non conuenire	ibidem
Definitionis natura & potestas	18	Digestionis & concoctionis discrimen	ibidem
Definitio unde dicta	18	Digressio qua docetur Galeni & Ari= stotelis conciliandi modus	246
Definitiuæ doctrina ad eorum quæ tra= duntur memoriam cæteris præstan= tior	18	Diodorus quidam dialecticus pudore de repente expirauit	306
Delectationis causa	210	Dionysius tyrannus	180
Delectatio in coitu cur animalibus da= ta	272	Dionysius Sicilia tyrānus gaudio sub= latus	306
Delirium	147	Dipsacus	366
Demonstratiua doctrina certissima & ad docendum efficacissima	19	Dipsas uiperæ species	235
Demonstratiua doctrina hanc de mor= bis tractationem Galenum tradidit	19	Dipsas	233
		Discretiua facultas	164
Demonstratio ex quibus constet	281	Dispnoea quid	107
Demonstrationis initia ab ijs sumi de= bere quæ necessario rebus insunt	281	Disipantia calidum innatum	94
		Disuria	165.366
Dementia & Dementes	147	Diuidendi methodum omnium primus Plato tradidit	40
Deprauati motus	141.254	Diuidendi methodus quæ	ibidem
Deprauati principis facultatis motus qui dicantur	238	Diuisionis uis	135
Deprauata fluxio quæ	384	Dolor quid	139.326
Destillatio	382	Dolor an sentiatur	140
Διατρίσις	165	Dolor & delectatio quid	206
Diabetes	165	Dolor semper in motu est	209
Diabetis causa	366	Dolor ingens mortem affert	307
Dicti Galeni de angustia & dilatatio= tiri		Dolor an possit esse morbus	209
		Doloris symptomata	307
		Dolorem quæ excitent	207.307
		Dolorem in hecticis febribus non sen= tiri	288
		Dolorum	

I N D E X.

Dolorum sanationem tribus modis perfici	222	Exactam uisionem quæ perficiant	186
Drusiani lapsus	208	Exasperare Galeno quid	211
E		Excellens omne sensibile sensum cor= rumpit	212
EBrietatis prouentus ex Plinio	90	Excrementa & alieni humores quo= modo concocta dicantur	222
EBrijs cur omnia in gyrum uerti, & unum plura uideantur	188	Excremēta nidorosa & cruda in qui= bus abundant	310
Editio infantis	272	Excrementa in uentriculo quid faciant	322
Elementa in seinuicem agere quid	35	Excrementa sanguinis quæ	337
Elementorum numerus	ibidem	Excrementa pro sui natura uarij gene= ris morbos creare	338
Elephas morbus	106	Excrementa naturalia	166
Elephas morbus ab animante	341	Excrementis sanguinis quæ sint à na= tura dicata membra	337
Elephantiasis Græcorum & Arabum	107	Excrementis sanguini mixtis qui mor= bi sequantur	ibidem
Elephantiasis quid	43	Excrementum retentum quando ro= sionem & quando impletionem fa= ciat	335
Elephantiasis caussa	338	Excrementorum per inferiora deice= tio	350
Elephantiasin Græcorum esse Arabū lepram	338.310	Excrementorum retentorū caussa	337
Eliquatio	366	Excreti sanguinis caussæ	165
Εμπροσθεν	142	Excretionis sanguinis caussæ	349
Εντροκία	66.113	Excretionis uel retentionis immodicæ caussæ	381
Εθλασι	115	Excretionem esse secundum naturam quid	168
Ενδολαχία καὶ ὑπερλαχία quid	301	Excretoria facultas quando suo mune= ri impar	270
Eodem quandoq; die bilim decretorie educi uomitu, sudore, alui ductione	289	Excretoria facultas unde irritetur	346
Epiginema quid	45	Excretoriæ facultatis munus	270
Επιγινεα	118	Excretoriæ facultatis per morbos mu= nus quod sit	ibidem
Επιτροκία	66.113	Excretoriæ facultatis actio quando de= prauctur	346
Επίπλορ	66	Excretorum & retentorum sympto= mata	163
Episcopi Tullensis affectus	82	Exēplaris exercitationis efficacia	380
Aequalis intemperies quid	281	Exemplum Galeni aptissimum de onus deponente	373
Erysipelas quid	55	ff Exerci	
Erysipelas unde	42		
Erysipelas exquisitum	70		
Erysipelas quid monstret	338		
Eruum animantibus lac auget	342		
Errata in concoctionis functione	318		
Errores unde nasci soleant	135		
Ethmoidæ ossa	278		
Ευχυσία quid	102		
Exacta cruditas quæ	322		
Exacta uisio quid	186		

Exercitatio quæ in exemplis, omnium optima	78	Facultas sensibus unde	239
Exercitata corpora cur seipsis calidiora fiant	79	Facultas alteratrix quando per essentiam lædi dicatur	318
Exhortatio ad veri studiosos	111	Facultas excretoria quando ad exercendum mouetur	368
Exiccantes cibi	94	Facultates corporis	258
Exigua uox auditui iucundissima	219	Facultates actionum causæ	256
Exiguas intemperantias & à iusto modo declinationes uulgi imbecillitates uocat	32	Fames quid	226
Expositio aphorismi 46. quartæ sectionis Hippocratis	298	Fames canina	225
Expositio illius aphorismi Hippocratis qui crescunt	375	Familiaria magis exhibenda	320
Expositio loci Galeni in arte medicinali calidiora corpora, &c.	376	Febris	42. 43. 80. 81
Expositio illius aphorismi Hippocratis deiectiones non multitudine æstimande	380	Febris quando accendatur	93
Expultricis facultatis opera prodire infantem	272	Fœtor unde	163
Expultricis facultatis opera quando sensum lateat, quando minime	254	Fœtus quid	232
Expultricis symptomata & munus	154	Fœminæ proprium concipere	272
Extentam manum habere functionis esse genus	260	Ficus ubi meliores	343
Extremè imbecillum membrum quando dicatur	328	Fiens morbus	122
Exussilatio	276	Fieri	127
F		Flaccida corpora & infirma actionibus à uoluntate prodeuntibus parum idonea esse	372
		Flamma uentilata amplius calefacit & cur id fiat	79
		Flatus	353. 354
		Fluctuatio	156. 328
		Fluxionum omnium causæ	336
		Folles fabrorum eo implentur aëre quòd distenduntur, non contra	267
		Folium fabrorum ad arterias comparatio	267
		Foraminis rhagoidis euersio	174
Fabius uno pilo in lactis haustu strangulatus	293	Foraminis pupillæ permutatio quid faciat	176
Facile est intellecta ueritate errorè deprehendere	247	Foratio	115
Factus morbus	121	Formicans pulsus	161. 162
Factum esse	ibidem	Fortunæ graphica descriptio & natura	36
Factum pathos	123	Fractura	67. 115.
Factum	127	ad Fracturam requisita	67
Facultas animalis ut in nervos feratur	202	Fractura cur ossibus conueniat	ibid.
Facultas sensifica à primo cerebri uentre	239	Frangi quæ dicantur	ibidem
		Frangibile & friabile diffèrentia	tia

I N D E X.

tia	ibidem	Gravis proprium	261
Frigida pectori inimica, & tusses mo-		Græcam linguam uerborum dictio-	
uentia	280	numq; Latina copiosiore	125
Frigidi effectus	368	Gulæ resolutio	332
Frigiditate nulli usui esse naturæ	379	Gurgulionis munus	49
Frigidorum morborum causse	88	Gustus symptomata	161
Frigidum uti & calidum mordax	283	H	
Frigidum ulceribus mordax	208	Hæmodia	200
Frigus quomodo famem suscitet	230	Hæmoragia	164
Fruges & fructus unde meliores dete-		Hædi Umbri optimi	343
rioris ue fiant	342.343	Hemina	346
Functiones trifariam ladi posse	322	Hepatica excrementa	359
Functionis caussa	325	Hepaticæ affectiones quæ	358
Fungi & tubera qualia sint	320	Hepatici	ibidem
Fuscus color unde, & quod uisum de-		Hepatici morbi	160
fatigatum roboret	216	Hepaticorum excrementorum uarie	
Futurus fieri morbus	122	differentie	359
G		Hepiale febris natura	69
Galenus in hoc libro à simplicibus		Hermolai laus	234
ad composita progreditur	19	Hernia	66
Galenus in dipsade dubius	233	Herpes quid	55
Galenus in Aristotelem de somno	243	Herpes quid indicet	338
Galenus de somno opinio	245	Hippocratem interdum de re eadem	
Γαγγλία quid	113	de industria diuersa scribere	70
Galenus de somno rationes contra Ari-		Hippocundiaca melancholia	314
stotilem	245	Historia mulieris quæ in Aste decum-	
Galenus colicus dolor	282	bebat, ex Hippocrate	29
Galenus locus primo de locis affect. ex-		Historia iuuenis in capite uulnerati,	
plicatur	370	& persanati in Smyrna	172
Gallinæ Patuina optime	343	Historia de uulnere ceratoidis cura	
Gaudio nimio qui mortui	306	to	192
Genitura	232	Historie notatu dignissime de mira	
Genitū immortale fieri non posse	272	attractione facultatis ui	332
Georgius Agricola	346	Hypophagma quid	192
Γεωργίου	253	Homo ad imaginem Dei factus	302
Gonorrhœa	257	Homini erectus status qd indicet	303
Gonorrhœa quādo ad conuulsionem,		Hominem arborem esse euersam	228
quando ad resolutionem pertineat		Horror	250
257		Horror à frigidis succis magis quā	
Grauedo	381	riger nasci solet	298
Graue & leue ad aliquid	262	Humani corporis constructio	25
Graua acturi negotia tremore tentan-		Humectantia tantum somnifera dici	
tur	264	244	

I N D E X.

Humiditas, qualitatū omnium imbecilla		nera	47
	371	Inæqualitas	282
Humoris albuginei utilitas	180	Inæqualitas quæ morbos præcedit quæ	
Humores quibus uis expellantur	293	lis sit motio	309
Humorum temperamenta	97	Infans quid	232
	I	Infelices partus qui	273
Iacob Israëliti armenta cur maculosos pepererint foetus	344	Inflari meatus quid	33
Idem corpus simul & calidum & frigidum euadere	96.97	Inflatio	156.356
Idem quandoq; contraria facere posse	180	Inherens membrana cur funda dicta, & qualis sit	193
		Inherentis membranae pathemata	193
Idem à contrarijs quandoq; fieri	381	In indoctos	84
Idem nervi affectus resolutionem & stuporem creat	204	In imperitos & questuarios medicos	
Idoneum contrarium	221.223		296
Illisio	115	In morborum decretorijs quæ contingant	102
Imaginationis noxæ	143	In mulieres delicatulas inuestiua	104
Imaginationis uis	146	In instrumentarijs partibus unam inesse simplicem quæ actionis præcipua causa sit	47
Imaginationis sedes	ibidem	Instrumenta quid	21
Imbecillitas uulgo quid	46	Instrumenta quibus excrementa uacuamus ab obstructione libera esse oportet	336
Imbecillitatis omnis causa	ibidem	Instrumenti functio quando potissimum uitietur	47
Impediri quid	318	Instrumentorum uarij ordines	38
In Auerroën	165	Instrumentorum constitutio quid	21
In Auicennam	213	Intellectus peculiare munus	18
In anasarca & elephante qualis appareat caro	341	Intellectus	146
In auditu, olfactu, & gustu maiorem quàm in oculis uoluptatem & dolorem sentiri	218	Intemperies nuda, & cum affluxu	
Indicium melioris concoctionis	242		42. 280
Inæqualis intemperies quid	281	Intemperies inæqualis, & cur sic dicta	96
Inæqualis intemperies corpori non est familiaris	281	In tempore expelli	166
Inæqualis intemperies quando tuissimè excitet	281	Intempestius usus ciborum	318
Inæqualis intemperies uehemens illa tina de loris	282	Intempestius usus ciborum quando dicatur	319
Inæquales intemperies quo ab æqualibus distent	47	Inter quæ consistant sanorum diff.	31
Inæqualis intemperaturæ ratio	281	Intestina quomodo deorsum cibū trahunt	334
Inæqualis intemperaturæ diuisio ibi.		Intestina quomodo uentris onera pelant	334
Inæqualis intemperaturæ duo genera			

I N D E X.

Intestinorum actio in pellendis excre- mentis homini maximè necessaria	333	rofa	285
Intestinorum à suo muncre cessatio quid pariat	334	Lasitudo phlegmonosa omnium peri- culosissima est	284
Insectilia corpuscula alterationis mu- nime capacia	31	Lasitudinū potissimā differentia	284
Ister Germaniæ fluvius	88	Latitudo meatuum.	41
Insecta quomodo odorent	162	Laxata tunica quando dicatur, item et tensa	179
In somno animalis facultas quiescit, na- turalis robustior redditur	242	Laxi tendones, tensi et abrupti quan- do	66
In uoluptuarios homines	229	Laxitatis meatuum causæ	110
Inuoluntarij mictus causa	256	Lædi quid	318
In omni transmutatione necessaria	127	Lepra Græcorum et Arabum quid	43. 310.
In palpitatione fieri motus paucos, tar- dos, et raros: in rigore multos, cele- res, densos	168	Leuitas intestinorum	325
In pedes procedere nascentem contra naturam	273	Liber de medicis nominibus	45
In pedes nasci cur ominosum	273	Liber enarrationum medicinalium	361
In ira calefcere corpora et rubicun- diora fieri	340	Librorum de simplicibus utilitas	218
In uerecundia qui motus natiui caloris fiant	340	Lingua ut quid nobis data	210. 211
Ira quid	80. 81. 304	Linguam gustus esse organum, et à quibus afficiatur	211
Ioannes Manardus	29	Lingue symptomata	196
Ischuria	165. 255. 364	Lippitudo quid	72. 73
Iuglandes Tarentinæ optimæ	343	Lobus quid	195
Iuuenæ Romanæ optimæ	343	Locorum uarietas in ferendis fructibus et animantibus quid faciat	343
Iuuenes in attrahedi facultate, reti- nendi, et expellendi pueros supe- rant	375	Lucanus de dipsade	234
Iuuenes dura facilius pueris conco- quere	375	Lugduni conditor	51
L		Luxata Græcis quomodo uocentur	52
Abores cibum præcedant	319	Luxatio quid	52. 68
Lapsa corpora cur simili egeant alimento	376	Luxatio quibus partibus cōueniat	72
Lapsus purus et cum confluxu	97	Luxationem quæ faciant	114
Larus pueros terreri	313	M	
Lasitudo quid	80. 81	Magnitudinis et paruitatis men- brorum causæ	49
Lasitudo et labor	282	Malè bifariam dici	136
Lasitudo tensiva, phlegmonosa, ulce-		Mania quid et unde dicta, et quod sit	
		laruarum mater	314
		Marcellus Virgilius	234
		Mare cur ceruleum	215
		Masculi proprium generare	272
		Materia in perpetuo semper fluxu	63
		Mathematicæ discipline	19

<i>Mathymata cur dicta</i>	19	<i>ueniendi</i>	387
<i>Matricis partes, ceruix, & cornua</i>		<i>Methodus cognoscendi morbosificas causas</i>	316
384		<i>Methodus inueniendi symptomata seu necessario consequentia</i>	387
<i>Meatus quid</i>	24.31	<i>Methodus morbi communis inueniendi</i>	39
<i>Meatus à quibus impediuntur</i>	24	<i>Ministrantes facultates</i>	149
<i>Meatus offendi à quibus contingat</i>	33	<i>Moderatio quid</i>	23
<i>Meatus animæ liberos perpetuo esse oportere</i>	289	<i>Modici sudoris causæ</i>	367
<i>Medica herba lac ruminantibus ex-tinguit</i>	342	<i>Monitio prægnantibus utilis</i>	132
<i>Medici consideratio qualis</i>	81	<i>Monstrosi affectus curatio</i>	333
<i>Medici munus</i>	130	<i>Morbi instrumentarij unde</i>	48
<i>Medicus quid dignoscendum assumat</i>	302	<i>Morbi natura</i>	38
<i>Medij colores uisum iuuant</i>	215	<i>Morbi cum confluxu & sine confluxu</i>	69
<i>Mediocris naturæ familiaris</i>	32	<i>Morbi calidi causæ</i>	78
<i>Melancholia</i>	314	<i>Morbi sicci & humidis causæ</i>	94.95
<i>Melancholiam, timor & mœstitia præcedere solent</i>	315	<i>Morbi qui fiunt, an morbi sint, an pathemata dicendi</i>	120
<i>Melancholie & atræ bilis differētia</i>	71	<i>Morbi fientis quæ pars perfectior sit</i>	123
<i>Melancholici succi à sanguine nigro differentia</i>	361	<i>A morbi explicatione omnem de morbis tractationem Galenus ingreditur</i>	17
<i>Melas</i>	341	<i>A morbis omnia symptomata nasci</i>	163
<i>Melancholis</i>	113	<i>Morbo quid proprie conueniat</i>	49
<i>Melopepones è padi ostijs optimi</i>	343	<i>Morborum prima generatio secundum priorem sectam</i>	30
<i>Membra ex semine</i>	27	<i>Morborum prima generatio secundum alteram sectam</i>	35
<i>Membranæ oculi quæ & quibus nominibus uocentur, & quæ munia</i>	174	<i>Morborum in compositione numerus</i>	37
<i>Membrorum præter naturam magnitudo unde</i>	63	<i>Morborum magnitudinis & numeri differentie</i>	63
<i>Memorie noxæ</i>	144	<i>Morborum qui feliciter, qui contra decernant</i>	102
<i>Mens</i>	146	<i>Morborum in cõformatione causæ</i>	103
<i>Menses uomitione reiecti</i>	332	<i>Morborum in compositione & postu seu consociatione causæ</i>	114
<i>Menses muliebres secundum naturam esse</i>	347	<i>Morborum in scroto causæ</i>	114
<i>Menses unde dicti</i>	383	<i>Morborum omnium causæ cruditas</i>	243
<i>Mensium suppressorum, deficientium, & immodicè fluentium causæ</i>	384		
<i>Menstruam purgationem à muliebri fluxu differre</i>	384		
<i>Methodus compositos morbos in instrumentis inueniendi</i>	75		
<i>Methodus symptomatum causas in-</i>			

I N D E X.

Morborum omnium origo	253	sa	372
Morbos ex morbis sequi unde constet		Natura quid	251
54		Natura quomodo Philosophis, quomodo item Medicis definiatur	252
Morbus quid	22, 118, 120, 124, 127, 129, 158	Natura Medicis quid	252, 240
Morbus communis	39	Natura fortem aut imbecillum esse quid	252
Morbus calidus	43	Natura omnium salubrium opifex operum	252
Morbus frigidus	44	Natura probe animal gubernate nullus morbo locus	252
Morbus siccus et humidus	46	Natura in nobis ad Galeni mentem quid sit	20, 148, 149
Morbus in instrumentarijs partibus quid	47	Natura partes frustra non fecit	48
Morbus de genere est permanentium		Naturale ite et non naturale quid	22
120		Naturales functiones cur sic dicte	149
Morbus triplex, scilicet fiens, factus, futurus fieri	121	Naturales facultates	151
Morbus factus duplex	122	Naturales functiones quae	340
Morphea	150	Naturalia instrumenta	149
Motione pathos ab affectu distinguitur	120	Naturalis actio quid	21
Motus uoluntarius quomodo fiat	259	Naturalium functionum symptomata quae	148
Motus multus, citus, et densus	268	Naturalium functionum praecipuae	340
Motus multus, citus, et densus quo dimetiuntur	269	Naturalium facultatum quaelibet una aliqua qualitate elementari perficitur	378
Motus, in humoribus quid faciat, item et quies	287	Naturam nihil frustra moliri	36
Muccus	199	Naturam mente rationeque carere	101
Mulieris cardialgiae succo mali puni- ci restituta historia	237	Naturam cum plantis communem habemus ex Platonis sententia	101, 138
Multum	351	Naturae uocabulum augustissimum	252
Multiplex humani corporis compositio	27	Naturae omnes functiones deberi	252
Mundinus	174	Naturae leges iustissimae quanam sint	252
Murmurillum	276	Naturae progressus compositivus	18
Mutata corpus nutrire non possunt	222	Naturae elogia	50
N		Naturae ordo ac uia	68
Nares et nasus quid et unde dicta	199	Naturae encomium	101
Nares ad quid a natura iuuentae	275	Naturae nostrae initia	
Narium symptomata	198	Naturae in nobis prouidentia	272
Narium duplex munus	199	Nausea	331
Natiuum partium humiditatem quae absumere soleant	260	Ne quid nimis	253
Natiuus calor actionum omnium caus		Nero humani generis hostis	273
		Nero	

INDEX.

Omnis sanguinis excretio præter mu- liebre profluuium, præter naturam est	346	Palpitationis à conuulsione, tremore, rigoreq; differentia	268
Omnium naturæ operum potissima caussa	242	Pandiculatio & Pandiculari	230
Ophiasis	151	Pandiculatio intensiua & ulcerosa las- situdine accidere solet	283
Ophthalmia	193	Pandiculationem à somno excitari, & cur id fiat	ibidem
Oratio	142	Paracope	223
Oppletio cerebri, dispositiua somni caussa	245	Paralysis	255
Optimè sani & ægri differentia ex quibus sumatur	32	Paraphrosyne	315
Ora uasorum quibus ex causis paten- tiora fiant	346	Parapsychia	382
Ora uasorum quibus ex causis rum- pantur	ibidem	Pars quot modis imbecilla fiat	100
Ora uasorum quibus ex causis erosio- nem patiantur	ibidem	Pars in auditu præcipua	196
Oratores summos Demosthenē, Theo- phrastum, & Ciceronem initio di- cendi trepidasse	264	Partem quampiam ægotam esse quid: item & sanam	21
Ordo præposterus ciborum	318	Partes similes quæ	27
Oris uentriculi præcipua functio	225	Partium oculi usus	48
Oris uentriculi affectus cur & quando sint uehementes	238	Partium constitutio symptomatum mon- strat naturam	197
Os uentriculi magno sensu præditum	224	Parturire quando mulieres incipiant	272
Os uentriculi cur uehementia sympto- mata creet	ibidem	Partus secundum naturam quis: item & contra naturam	273
Os uentriculi cur à prisca cor dictum	224. 236	Patentium meatuum causæ	31
Oxyrops	66	Pathema in motione consistit	120
Ossa cur frangibilia & friabilia sint	67	Pathemata in nobis oriri quando con- tingat	32
	P	Pathematis & affectus differentia	119
		Pathematis uaria apud medicos acce- ptio	122
		Pathos	119. 122. 124. 127. 129. 133
		Patibilis animæ pars	304. 305
		Penuria sensus	227
		Permanens dispositio apud Galenum quid	120
		Per se tota alterari & affici corpora quid	26
		Per se & per accidens	128. 131
		Per singultum facultates uentriculi re- tentrix & expultrix maxime læ- duntur	330
		Persica planta in natali solo lethalis, in	

I N D E X.

Aegyptū translata edēdo factū	343	Portij liber de ponderibus	346
Persica fructus ubi meliora in Italia		Post cibum non lucubrandum	160
ibidem		Potentia seu facultas medicis quid &	
Φύλαξις quid	42	quotuplex	99
Φύμα quid	ibidem	Potentie naturales	ibidem
Phlegmon quid	55.70	Potētia alicuius imbecillitas unde	323
Phlegmone unde	42	Potionis symptomata	232
Phlegmone cur simplicium partium		Prauitatem ciborum qui morbi sequuntur	
morbis	72	tur	341
Φλόγσις	70	Præster	233
Φλυκταίνας	339	Priapismus	65.384
Phrenitis	314	Priapismi caussa	65
Phrenitin cur febris comitetur	ibidem	Prima hominis compositio	29
Phthisis	64	Prima in nobis elementa quæ	ibidem
Phthisici	106	Prima odorandi particula	199
Pica morbus	225.232	Principis facultatis actionum secundū naturam	314
Pica morbus unde dictus, & quando incipiat, finiatur, & aggrauet	232	Principis facultatis functiones	314
Picentes oliuæ optime	343	Principis facultatis functio quando lesa dicatur	315
Pina quid	195	Problema de foraminis in oculo amplitudine & coangustatione	174.175
Pira mustea in Sabino agro optima	343	Problema de imminuta pupilla	177
Pituita vitrea	236	Problema de tactu	200
Planci qui dicantur, & à quo nomen sumpservnt	51	Problema de uentriculi palpitatione	267
Plato bis in die saturos fieri homines se uidisse, suis pro miraculo retulit	242	Problema de sudore scitu dignissimum	368
Platonis de anima opinio	300	Prominens oculus & profundus quid inferant noxæ	194
Plautus	356	Proœmij Galeni in suis libris energia & declaratio	19
Plenitudo functionibus officit	103	Propagandi sui in homine potentia	275
Plenitudinis indicia ex Galeno	284	Propria actio quid	53
Plenitudinem quæ faciant	ibidem	Propria cuiusq; rei notio à definitione ne proficisci debet	300
Plethora & plethoricū corpus	92.93	Proprium secundi modi	267
Plinij mors	293	Pruritus quid, quando fiat, & de illius causis: & quid ab scabie differat	309
Plinij nepos	ibidem	Psora, & illius à lepra differentia	370
Plorantium respiratio qualis	258	Ψύρα quid	43
Plumbi natura	373		
Polypus quid	56		
Polyporum caro	169		
Poma apia in Romano agro optima	343		
Porphirius	267		

INDEX.

Πρόδρομος	49.36	Quando foras pellatur infans	253
Pueri eruginem uomentis historia	237	Quando in lassitudine uoluptatem	
Pueri uino abstineant	245	sentiamus	223
Pueri iuuenes alteratricis potentia ro-		Quando musculos ani aut uescia as-	
bore uincunt	374	fectos esse censendum sit	256
Pueris cur uisa appareant	188	Quando rhagoidis tensio pupillae mi-	
Pueris plurimū alimēti offerēdum	373	norationem, & quando dilatationē	
Pueros, & angustas uenas habentes		faciat	178
somnuculosos esse	245	Quādo simul et uomitu et secessu et su-	
Pueros natui calore & facultatum na-		dore bilis decretorie uacuetur	290
turalium praestantia pollicere	283	Quando transpiratu & quando ua-	
Puerorum & iuuenum calor quomo-		cuatione dolorem leues	222
do equalis	375	Quarum partium multiplex functio	
Pugnam in tremore fieri	261	uel usus	61
Pugnantes ex Galeno loci concilian-		Quartana unde dicta	288
tur	327	Quatuor de omni re querere solemus	
Pulsare de quo dicatur	267	17	
Pulsionis ad imbecillas partes caussa		Quae affici propriè dicantur	119
100		Quae ad rigorem faciendum concur-	
Pulsuum usus	149	rant	294
Punica mala in Campania optima	343	Quae alere non possunt	350
Pupilla quid	176	Quae bene temperata sunt, naturae fa-	
Pupillas latas habentibus cur omnia		niliaria: quae contra, inimica	211
minora appareant	ibidem	Quae corpora actionibus à uoluntatis	
Purgantium noxa	295	imperio proceduntibus parum ido-	
Putrescentia cur calidiora	79	nea	371
Pyloron	351	Quae corpora optimè, quae pessimè nu-	
Πυλὸρτος	43	triantur	372
Q		Quae dolore excitet et uoluptatē	207
Qua uia Plato et Aristoteles pro-		Quae excrementa iritent	286
cesserint	17	Quae foetus editionē promoueat	273
Qua facultate membra noxia pellant		Quae in flatum uertuntur extenuatio-	
275		ra esse oportet	355
Quadrantal	346	Quae in tactu dolorem creent	222
Qualitate rei quam querimus ignora-		Quae in uirginibus forma uenustior	
ta, ipsius essentia sciri non potest	17	106	
Qualitates ciborum quae maxime lae-		Quae mala propter stomachum eueni-	
dant	319	re possint	236
Quando à somno excitemur	241	Quae mulieres ocyssimè, quae diffici-	
Quando ad rigorem febris sequatur		lius, quae expeditius pariant	273
295		Quae naturam nostram corrumpere	
Quando corpora doleant	280	possunt	207
Quando detractiones arte fiant	58	Quae uerè pati dicantur	122

I N D E X.

Quæ obturari & quæ claudi dicantur	365	Qui uehementer egrotare dicantur	66
Quæ partes actionem, & quæ usum præsent	61	Qui ulcerosa lassitudine tenentur quando horreant, & quando rigent	285
Quæ partes dolore carere dicantur	206	Quibus commentatio hæc tota de morbis scripta sit	271
Quæ partes omnium primæ rigorem sentiant	191	Quibus flatuum copia subsit: quibus minime	356
Quæ prædocere oporteat de morbis tractantem	17	Quibus horror & quibus rigor accidere consueuerit	288
Quæ præter naturam in uentriculo esse dicantur	350	Quibus in actionibus motus secundum locum requiratur	369
Quæ symptomata causam præter naturam habeant	277	Quibus in rebus sanitas consistit: in iisdem & morbus si à iusto modo deflexerint	23
Quæ symptomata os uentriculi affectum creare soleat	223	Quibus notis animæ excellentia depræhendatur	302
Qui ad concoquendum aptissimi, qui contra	371	Quibus plus cibi uesperè quàm manè exhibendum	243
Qui ad excretionem ineptissimi, & contra	378	Quibus se modis ab excrementis uentriculus exoneret	331
Qui affectus morbi censendi	54	Quid ad morbum in instrumentariis satis sit	50
Qui altum dormire, & qui tenui somno dicantur	239	Quid in defluxionibus spectandum	380
Qui doleant secundum Hippocratem	282	Quid in expellendis excrementis natura maximè curet	331
Qui gaudio nimio mortui	306	Quies	260
Qui humores uomitu facilius expellantur	349	Quies quid faciat	223
Qui iuuenum corripiantur tremore	263	Quies semper inter contrarios motus media	260
Qui longinquè posita uidere possint	191	Quiescentia excrementa minorem, mota maiorem molestiam inferunt	286
Qui nerui obstrui possunt: qui minime	203	Quos affectus febris comitetur	54
Qui non concoxit quiescere debet, neque negocio se credere	286	Quo pacto similia corpora secundum priorem sectam contrariis modis affici possint	69
Qui perfectam docendi uiam calleat	118	Quomodo à seipsis succi alterentur	287
Qui propè admota uidere, longe posita non sic potest	191	Quomodo febres finire soleant	289.
Qui symptomata morbos appellēt	46	& 295	
Qui uanis imaginibus præhendantur	190	Quomodo in pectore pulmones continentur	

INDEX.

tenta excernantur	277	Retentricis Symptomata	153. 326
Quomodo in utero situs infans, & quomodo egrediatur	272. &	Rhagoidis tunice foramen admiratio=	
273		ne dignum	174
Quomodo quæ in membrorum spatijs continentur, & quæ item in ipsa membrorum substantia, excernantur	290	Rhagois tunica cur perforata	175
Quomodo uterus & uenterculus sua ipsorum onera pellant	274	Rhagois tunica cur nigra aut cerulea	177
R		Rigere qui dicantur	248
RAmex quid	66	Rigor	247. 250. 290. &
Ramentose excretiones	363	292	
Rarescentia	94	Rigor cur ardentem febrem soluat	
Raritas, frigidorum morborum causa, & de raritatis causis	93. &	289	
94		Rigor crism antecedit	290
Raucitas	381	Rigor & Horror quo differant	283
Receptis nominibus utendum	118	Rigor excitare tussim quandoque potest	292
Reciproca & conuersiue causæ	327	Rigor in tertianis uehementior	289
Rectum officium in quo uersetur	125	Rigor quandoq; signum & symptoma	288
Refusio	366	Rigor quando lethalis	308
Regius morbus quando fiat	163	Rigor sine febre	296
Regius morbus & illius causæ	338	Rigoris & horroris causæ	285
Regius morbus à ferarum morsu ibid.		Rigoris causæ	294
Remota cur probè non uideantur	186	Rigoris generatio	ibidem
186		Rigoris omnis generis curatio	295
Rerum præter naturam diuisio	117	Rigoris tertianæ & quartanæ differentia	299
Rerum uisiones quomodo fiant	187	Rigoris duo genera	ibidem
Resectiones neruorum quid faciant	239	Rigoris motiones quales	308
239		Rigorem in febribus ut plurimum excretio aliqua sequi consuevit	
Resolutio quid	204	289	
Resolutio	255	Rigorem, extremarum partium refrigeratio sequitur	299
Resolutio, ablati motus germen	260	Rigore affecti cur incuruentur	291
Respiratio & Transpiratio	160.	Rigores à causâ calida maiores quam à frigida fieri	294
& 162		Rosionis sensum quandoq; citrà calfactionem sentiri	283
Respirationis utilitas	92	Porus	115
Respirationis instrumenta perpetuò moueri oportere	292	Ruellius	234
Respirationum, quæ ad conuulsionem pertineant	258	Ruptio	115
Retentricis functio	155	Ruptiones	67

S		tur Galeno	359
S Altus	207	Senes facile uexari tremore	263
S anctissima de Deo Galeni uerba		Senectus obliuionis mater .263.	313
272		Sensus iudicium fallax	25.97
Sanguis & semen prima generationis		Sensus communis cur sic dictus	145
nostræ principia & elementa	27	Sensus communis duplex ratio	145
Sanguis serofus unde	165	Sensus omnes à quibus cuerti soleant	
Sanguis recens mactatæ carnis loturæ		212	
similis quando excernatur	359	Sensus omnes à quibus iuuari & à qui	
Sanguis grumofus quando excernatur		bus lædi soleant	214
362		Sensum circa suam ipsius functionem	
Sanguis purulentus	362	non errare	189
Sanguis ramentofus	363	Sensuum differentie	144.
Sanguinis uomitus cæteris periculo=		Sensuum omnium ad concentum col=	
fior	350	latio	212
Sanitas	127	Sensuum instrumenta quando lædan=	
Sanitas quid	20.158	tur nullo proprio pathemate in ijs	
Sanitas diuinū bonum Plutarcho	253	existente	239
Sanitate quando fruamur	253	Sermo foretes	121
Sanitatis & morbi discrimen	127	Sermo , nobilissima hominis functio	
Sanitatem symmetriam esse	24.	262	
Sapphiri intuitus oculos iuuat	215	Serpentum genus quoddam cur uiri=	
Sapores intemperati qui	220	de	341
Saporum omnium natura ex Galeno		Sentiendi actio trifariam distinguitur	
211		170	
Sarcoma quid	57	Sgramphus	95
Scabiem lepram esse Galeno, & quid		Siccitas & Humiditas an sint cause	
310		dolorum	207.208
Scabies quid	43	Siderati qui: & sideratio morbus	307
Scarabeorum caro	341	Silentium quid	219
Scipio Aphricanus infelici partu na=		Silentium auditui ægrotanti maxime	
tus, item & Manlius	273	iucundum	219
Scirri unde	42	Silentium quomodo uoci contrarium	
Scopum non esse finem	131	ibidem	
Scopus ad quod causse genus referri		Similium partium sanitas in quo sit	
debeat	131	posita	23
Scrotum quid	66	Simile à simili non pati	287
Secūda hominis cōpositio ex quibus	29	Similia in sese non agere	217
Secundum naturam se habere partes		Similibus intemperata corpora esse re=	
quid	22	genda, quomodo intelligatur	376
Secundum naturam esse quid	347	Simplices partes quæ	27
Semicocti humores	323	Simplices morbi	75
Semicoctus cibus aut succus qui dica=		Simplicia compositis natura & digni=	
		tate	

I N D E X.

tate priora, eadem & notiora, ordi-	re	278	
ne tamen naturæ	18	Sternutamenti causſæ	277
Simus naſus & illius cauſſa	107	Sternutamentum excrementorū in pul-	
Singultum non propriè conuulſionem		mone degentiū remedium eſſe	311
eſſe	238	Sternutamentum ſingultus remedium	
Singultus	250. 329	eſſe	ibidem
Singultus & uomitus differentia	330	Sternutamentum	250
Siti enectorum hiftoriæ	233	Sternutamentum	275. 277
Siticiſes unde dicti	336	Stillicidij urinæ cauſſæ	366
Siticuloſi qui	230	Stipationis meatuum cauſſæ	31
Situs cauſſa	228	Stoicis anima ſpiritus eſt	301
Sitis in rigore quid indicet	307	Stomachici	358
Smaragdi intuitus oculos mirè iuuat,		Strabiſmus	257
& illius à Plinio commendatio	215	Stranguria	165. 366
Sol, balneum, motus, excrementa irri-		Strepens flatuſ	276
tant & mouent	287	Strepens flatuſ	356
Solis ardoribus fluxiones cõcitari	381	Stridor	250
Solutæ unitatis uaria nomina	40	Structuræ partium finiſ	50
Solutæ unitatis cauſſæ	115	Strumæ	43
Solutio unitatis unica tantum doloris		Studia	324
cauſa	212	Studioſi oculos fuſco colore & obſcu-	
Somni utilitas	223	ro loco cõſeruare ſatagunt	215. 216
Somni cauſſa	245	Stultitia	147
Somni in concoquendo cibo utilitas		Stultitia	313
318		Stupor	255. 257
Somnus quid	242	Stupor, & illius cauſſæ	201. 246
Somnus cuius partis pathema	240	Stuporis & reſolutionis cauſſa	258
Sophocles gaudio nimio mortuus	306	Sub uehementi frigore iter ingreſſiſ	
Soporiferæ medicamenta cur dicta	246	quid accidat	44
Enſeſ uæ	116	Subſultio	267
Spiritus animalis	175. 190	Succedentia quæ	123
Spiritus animalis multiplex elaboræ-		Succorum corporis ad uinum recens	
tio	190	expreſſum collatio	337
Spiritus offendens apud Hippoc.	257	Suctioniſ ſenſus, & ſuctio ipſa quan-	
Spiritus per febres in faucibus elifuſ		do pereant	229
quid indicet	258	Sudor quid	167
Spiritus uariæ acceptiones à medicis		Sudor an ſecundum naturam	168
353		Sudorem concitantia	368
Splendor nigredini in excrementis mi-		Sudores cardiaci	367
xtuſ quid indicet	360	Sudores decretorij	367
Splenici morbi	160	Sudoriſ cauſſæ	367
Enſeſ uæ	113	Sudoriſ copioſi cauſſæ	167
Sternutamenta capiti præſidium affer-		Suffuſio	186
Enſeſ uæ		Suffuſio	186

67. 175. 175.

88 4

Suffuſio

I N D E X.

Suffusionis sanabilis signum	175	Tactus symptomata	161
Summum bonum in summo esse quærendum	303	Tactus cæteris sensibus crassior	208
Supercilia	114	Tactus cur nobis datus	208
Suppressorum mensium causse	383	Talia apparent uisa quale mediũ	189
Suppurati meatus	53	Talpæ ubi multæ & ubi nullæ	343
Symmetria corrupta, à naturali statu deflectere est necesse	31	Tarda concoctio	316.323
Symmetria excessu & defectu metitur ibidem	.	Tápæis	73
Symptoma	125.129.133.156	Tarentinæ iuglandes optimæ	343
Symptoma generatim	132.135	Tenebræ an luci contrarie	220
Symptoma speciatim, & illius differentia	134	Tensina lassitudo quid indicet	282
Symptomata ab actionibus quo discernantur	78	Tenuis somnus	239
Symptomata ad conuulsionem pertinentia	257	Tertia hominis compositio ex quibus	39
Symptomata sese consequentia quæ	385	Tertianæ unde dictæ	288
Symptomatis generatim dicti ratio	132	Tétrav.	142
Symptomatis à morbo differentia	133	Thucydidis de amissa per populares morbos memoria	313
Symptomatis à pathemate differentia	133	Θάλασσα	115
Symptomatum alterum ad alterum sequi	154.159	Timore & gaudio nonnullos periisse	304
Symptomatum caussas, morbos esse	159	Timore, pallescere corpora, refrigerari, tremere, aluo solui, uoce interrumpi, & uires conuelli cernimus	340
Symptomatum quæ in affectibus consistunt differentia	159	Timoris & uerecundiæ differentia	305
Symptomatum genera tria	160	Timoris & mœstitiæ differentia ibid.	
Symptomatum sese consequentium & non consequentium quæ ratio	386	Tinesmi causse	363
Syncopa stomachica	224	Tinesmus	276.363
Syncope & illius causse	224	Tonica motio quæ sit	259
Syncopes præcipuæ differentia	224	Tonsillæ	382
T		Torpedo piscis	201
T Abes & phthisis	150	Tortura à resolutione	108
Tabes quæ symptomata sequi so-	341	Toto genere præter naturam quæ dicantur	57
leat	341	Transpiratio	92
Tabescere meatus quid	53	Transpiratu discuti quid	222
Tactum; omnem corporis partem pro instrumento habere	200	Tremor quid	142.249.260
Tactus in homine perfectissimus	139	Tremor compositus motus	262
		Tremor quibus accidat	263
		Tremor unde	264
		Tremor in graui gestantibus onera quomodo dissoluatur	264
		Tria in totum morborum genera	116
		Trimestres & quadrimestres sætus in-	

INDEX.

inurijs tolerandis aptissimos esse	29	Ventriculi symptomata	152
Triplex in laesitudinibus sensus in no-		Ventriculum debiliter complecti cibos	
bis percipitur	284	quid	327
Tumor quid	33	Ventriculus cibi in homine promptua-	
Tumor, quando morbus & quando		rium	227
symptoma	69	Verecundia quibus accidat	303
Tussis	250.275.277.278	Verecundia an sit uirtus	ibidem
Tussis à quo excitari soleat	35	Verecundia timor quidam est	304
Tussis ab intemperie	279	Verecundiae causa	303
Tussis causae	277	Verecundiae definitio ex Plutarcho	
Tussis tria genera	280		305
Tymbala musica instrumenta ex qui-		Verecundiae & timoris differetia ibid.	
bus constent	356	Vesicae munus	256
Tymbalis, Monspeffuli plebs & uul-		Vesicae & ceruicis eius munus	366
gus choreas ducere solent	ibidem	Vesuiij montis portentosa & ignife-	
Tympania	324	ra nubes	142
Typus uniuersalis sanitatis secundum		Vesuiinae uuae meliores	343
Galenum	34	Veterni causae	244
		Veternus	248
V		Via inuentionis simplicium morbo-	
VAcie & uari qui	51.103	rum	22
Valentes in flatuum emissionem stre-		Videndi functio recta quae postulet	
pitus quid indicent	356		189
Valentiores motus & imbecilli qui		Vigiliarum causa	247
	309	Vigiliae à molestia et solitudine or-	
Valgi qui	52	tae, pessimae	ibidem
Validi morbi quid faciant	328	Vinum modicè & immodicè sumptum	
Vapor quid	220	quid faciat	90
Vaporaria Germanica	79	Vinum potens tremorem parit	264
Vaporosa quae	245	Vinum uetus nouo calidius	82
Variae Philosophorum de anima opi-		Vires corporis in quo praecipue sitae	
niones	300		326
Varij flatuum in emissionem modi unde		Vires corporis ex quibus constent	326
	356	Viridia omnia uisum mire iuuant	215
Varij morborum generibus corripit		Viridis color unde fiat	ibidem
corpus humanum unde constet	27	Visa quid secundum Hippocr.	189
Vasorum stipatio quid faciat	92	ad Visionem requisita	188
Vatienorum cognomina unde fluxe-		Visiva potentia quomodo sit in oculo,	
runt	51	& quomodo non	172
Venarum & arteriarum munus	92	Visorum omnium in uniuersum causae	
Venae & arteriae ut quid creatae	92		190
Venti ex qua materia constent	354	Visum iuuantia & ledentia	207
Ventriculi ostia	351	Visus in nobis praestantia	214
Ventriculi ad ostium collatio	374	Visus	

I N D E X.

<i>Visus natura lucida</i>	216	<i>Voluptatem quæ excitent</i>	207
<i>Visus cur ab splendentibus coloribus</i>		<i>Voluuli causæ</i>	334
<i>ledatur</i>	216	<i>Voluulus</i>	156
<i>Vitellio author optice</i>	173	<i>Vonitus</i>	349
<i>Vitia in membris quæ augeantur</i>	100	<i>Vomitus causæ</i>	277.349
<i>Vitiate functiones semper ad eam par-</i>		<i>Vomitus et singultus differentia</i>	330
<i>tem referendæ ad quam sanæ</i>	225	<i>Vomitus commoda</i>	349
<i>Vitiate coctionis causæ</i>	317	<i>Vomitus quid conferat corpori</i>	350
<i>Vitiati succi quid pariant</i>	323	<i>de Vomitu Hippocratis consilium</i>	350
<i>Vitiligo</i>	150	<i>Vox quid</i>	218
<i>Vitule Surrentinæ optime</i>	343	<i>Vox omnium animæ actionum prin-</i>	
<i>Vlcerosæ lassitudine affectis, quando</i>		<i>cipalissima</i>	219
<i>inequalitas, quando horror, quando</i>		<i>Vox lenis et aspera à quibus fiat</i>	219
<i>rigor proueniat</i>	286	<i>Vox aspera auditui inimicissima</i>	ibid.
<i>Vlcerosæ lassitudinis curatio</i>	286	<i>Vrna</i>	346
<i>Vlcus</i>	67.181	<i>Vrina</i>	167
<i>Vnde uigilantium in somnis motiones</i>		<i>Vrina quomodo excernatur</i>	365
<i>excitentur</i>	241	<i>Vrinæ suppressio</i>	255.363
<i>Vnguis oculi</i>	113.194	<i>Vrinæ excretio naturalis</i>	255
<i>Vocales nerui, et de eorum resolutio-</i>		<i>Vrinæ profluuium</i>	366
<i>ne</i>	255.332	<i>Vrinæ profluuij causæ</i>	ibidem
<i>Vocis interceptæ causa</i>	91	<i>Vsus uaria acceptio</i>	48
<i>Vocum et sonorum præcipue differe-</i>		<i>Vteri distensio tempore partus</i>	ibid.
<i>rentiæ</i>	219	<i>Vterum sternutamentis iuuari</i>	279
<i>Voluntariæ functionis noxæ</i>	255	<i>Vterus senen auidè continet</i>	273
<i>Voluntariorum motuum duo genera</i>		<i>Vua</i>	59
240		<i>Vulnus</i>	115.181

I N D I C I S F I N I S.

● calor famem iragudit p 228.

halyabas author inter arabes non ponitendus 90.

Dysenteria 352.

transpiratio et causa famis 224.

